
National Library
of Sweden

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965: 61

Justitiedepartementet

MÖNSTERSKYDD

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL LAG OM MÖNSTER M.M.

AVGIVET AV MÖNSTERSKYDDSUTREDNINGEN

Stockholm 1965

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Kronologisk förteckning

1. Sveriges sjöterritorium. Kihlström. 135 s. + 1 utviksblad. U.
2. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1: Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
3. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 2: Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 120 s. Ju.
4. Tandvårdsförsäkring. Kihlström. 186 s. S.
5. Måttenheter. Kihlström. 47 s. Fi.
6. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. Esselte. 100 s. I.
7. Praktik- och feriearbetsförmedling. Esselte. 177 s. I.
8. Skånes och Hallands vattenförsörjning. Esselte. 513 s. + 5 st. kartbilagor. K.
9. Arbetsmarknadspolitik. Esselte. 567 s. I.
10. Antikvitetskollegiet. Esselte. 281 s. E.
11. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. Esselte. 280 s. E.
12. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. Esselte. 741 s. E.
13. Rättegångshjälp. Norstedt & Söner. 166 s. Ju.
14. Godtrosförvärv av lösöre. Norstedt & Söner. 241 s. Ju.
15. De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. Esselte. 129 s. E.
16. Ny jordförvärvslag. Hæggström. 193 s. Jo.
17. Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Beckman. 94 s. Ju.
18. Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. Esselte. 221 s. Ju.
19. Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen. Svenska Reproduktions AB. 383 s. + 1 st. kartbilaga. K.
20. Radions och televisionens framtid i Sverige. I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor. Organisations- och finansieringsfrågor. Hæggström. 539 s. K.
21. Radions och televisionens framtid i Sverige. II. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Forskningsfrågor. Hæggström. 227 s. K.
22. Dagstidningarnas ekonomiska villkor. Esselte. 212 s. + 1 st. kartbilaga. Ju.
23. Uppbördsfrågor. Esselte. 228 s. Fi.
24. Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. Kihlström. 38 s. S.
25. Studieplaner för lärarutbildning. Esselte. 490 s. E.
26. Ändringar i ensittarlagen m. m. Esselte. 61 s. Ju.
27. De svenska jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. Esselte. 192 s. Jo.
28. Nytt skattesystem. Remissyttranden. Esselte. 633 s. Fi.
29. Lärarutbildningen IV: 1. Esselte. 714 s. E.
30. Lärarutbildningen IV: 2. Esselte. 92 s. E.
31. Specialundersökningar om lärarutbildning V. Esselte. 441 s. E.
32. Höjd bostadsstandard. Esselte. 569 s. I.
33. Vägmärken. Kungl. Luftfartsstyrelsen. 296 s. K.
34. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. Esselte. 103 s. Ju.
35. Nykternet i trafik. Esselte. 91 s. K.
36. Sveriges släktnamn 1965. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 485 s. H.
37. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 5. Förslaget till riksdagsordning. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
38. Affärstiderna. Del I. Motiv och lagförslag. Esselte. 151 s. I.
39. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökning. Esselte. 115 s. I.
40. Kommunala bolag. Esselte. 345 s. I.
41. Pensionsstiftelser II. Esselte. 302 s. Ju.
42. Körkortet och trafikutbildningen. Esselte. 292 s. K.
43. Statens trafikverk. Esselte. 196 s. K.
44. Stöd åt hästaveln. Kihlström. 193 s. Jo.
45. Beredskap mot oljeskador. Kihlström. 96 s. H.
46. Radiolag. Kihlström. 55 s. K.
47. Statens vägverk. Kihlström. 135 s. K.
48. Arbetstid och arbetsinspektion för vägtrafiken. Esselte. 324 s. K.
49. Hälso- och socialvårdens centrala administration. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 388 s. S.
50. Mentalsjukhusens personalorganisation. Del II. Målsättning och utformning. Esselte. 310 s. S.
51. Gemensamma bostadsförmedlingar. Hæggström. 64 s. I.
52. Soldathemsverksamheten. Hæggström. 167 s. Fö.
53. Polisutbildningen. Hæggström. 322 s. I.
54. Författningsfrågan och det kommunala sambandet. Kihlström. 584 s. + 1 utviksblad. Ju.
55. Barn på anstalt. Esselte. 356 s. + 16 s. ill. S.
56. Fackutbildning i automatisk databehandling. Hæggström. 127 s. E.
57. Samordnad rehabilitering. Del 3. Rehabiliteringsinsatser i näringslivet. Tiden-Barnängen. 64 s. S.
58. Radioansvarighetslag. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 130 s. Ju.
59. Kyrklig beredskap. Hæggström. 324 s. E.
60. Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. Beckman. 269 s. E.
61. Mönsterskydd. Norstedt & Söner. 415 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965: 61
Justitiedepartementet

MÖNSTERSKYDD

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL LAG OM MÖNSTER M. M.

AVGIVET AV MÖNSTERSKYDDSUTREDNINGEN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER
STOCKHOLM 1965

Innehåll

Förkortningar

BIRPI	Bureaux internationaux réunis pour la protection de la propriété intellectuelle (Parisunionens och Bernunionens gemensamma organ i Genève)
Des. Rules	The Designs Rules, 1949 (Storbritannien)
DML	Lov om mønstre, Nr 107 af 1. April 1905, optrykt ved Lovbekendtgørelse Nr. 193 af 1. September 1936 (Danmark)
Furler	*H. Furler:* Das Geschmacksmustergesetz (Kommentar), 2 Auflage (1956)
GRUR	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
GRUR Ausl.	tidskriftens Auslands — und Internationaler Teil
HD	Högsta domstolen
JPOS	Journal of the Patent Office Society (Förenta Staterna)
KK	Kungl. kungörelse
ML	Lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller
NamnL	Namnlag den 11 oktober 1963
NIR	NIR Nordiskt Immateriellt Rättsskydd (tidigare NIR Nordiskt Industriellt Rättsskydd)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I
NML	Lov om mønstre av 2. juli 1910 (Norge)
NU	Nordisk utredningsserie (nordiska rådets publikation)
NU 1963: 6	Nordisk patentlovgivning (De nordiska patentkommittéernas slutliga betänkande 1964)
PLU	1964 års Utkast till Patentlag (det svenska lagtextförslaget i NU 1963: 6)
prop.	Kungl. Maj:ts proposition
Prop. ind.	La Propriété industrielle (utg. av BIRPI, Genève)
Reg. Des. Act	Registered Designs Act, 1949 (Storbritannien)
RegR	Regeringsrätten
Report 1962	Report of the Departmental Committee on Industrial Designs (Cmnd. 1808, London 1962)
R. I. D. A.	Revue Internationale du Droit d'Auteur (Paris)
RÅ	Regeringsrättens Årsbok
SekrL	Lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (Sekretesslagen)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
UhL	Lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen (Köpenhamn)
VmL	Varumärkeslag den 2 december 1960
1916 års förslag	Patentlagstiftningskommitténs betänkande V; Förslag till lag om mönsterskydd (1916)

Förkortningar

BIRPI	Bureaux internationaux réunis pour la protection de la propriété intellectuelle (Internationales Büro für den Schutz geistiger Leistungen)
Des. Rules	The Designs Rules, 19 & 20 Geo. V (Mönsterregistrering)
KMK	Kungl. Maj:ts kungörelse, Nr 197 av 1. April 1926, angående utförande av lagen om mönster, Nr 195 av 1. September 1926 (Det svenska kungörelse Nr 195 av 1. September 1926 (Det svenska)
Lauter	R. Lauter: Das Geschmacksmusterrecht (Kommentar zu Gesetz und Verordnung) (1956)
GWUC	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
GRUR Int.	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil
HD	Högsta domstolen
JPOS	Journal of the Patent Office Society (Patents Society)
KK	Kungl. Kungörelse
NK	Lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa konstnärliga verk (Det svenska lagen)
Normal	Söndag den 11 oktober 1905
NIA	NIR Nordisk Industriell Rättskydd (Nordisk industriell rättskydd, Svensk industriell rättskydd)
NIA	Nytt Industiskt Arkiv (Nytt industiskt arkiv)
NMK	Lag om mönster av 2 juli 1910 (Svensk)
NT	Nordisk tidskrift (Nordisk tidskrift)
NT 1925, 65	Nordisk patentlovgivning. Utkast till lag om patent, mönster, varumärke m.m. (Nordisk patentlovgivning. Utkast till lag om patent, mönster, varumärke m.m.)
PLC	1924 års Haag-Haag Patentlag (Det svenska lagen 1924 om patent) (1923: 0)
prop.	Kungl. Maj:ts proposition
Prop. Ind.	La Propriété Industrielle (Organ de BIRPI) (Organ)
Reg. Des. Act	Registered Designs Act, 1919 (Mönsterlagen)
RGB	Reichsgesetzblatt
Report 1922	Report of the Department Committee on Industrial Designs (Cmnd 1808, London 1922)
R.I.D.A.	Revue Internationale du Droit d'Auteur (Revue)
RI	Registreringsmärkets Arkiv
Sykel	Lagen den 25 maj 1927 om industriell upphovsrätt till mönster, konstnärlig bruksföremål (Skyddslagen)
SFS	Svensk Författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SuJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Svensk Överrätsskommersiell rättsfallssamling
VML	Lagen den 20 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
UPR	Upsala Tr for Rättsvetenskap (Upphovsrätt)
VmL	Varumärkeslag den 2 december 1960
1910 års förslag	Patentlagstiftningskommitténs betänkande. Förslag till lag om mönsterskydd (1910)

Till

Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Genom beslut den 7 februari 1958 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga jämte sekreterare för att verkställa en översyn av mönsterskyddslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades genom beslut den 24 mars 1958 såsom sakkunniga professorn Seve Ljungman, tillika ordförande, direktören Jan Leffler, riksdagsmannen disponent Sigfrid Löfgren, riksdagsledamoten fru Lena Renström-Ingenäs, konstnären Sven Erik Skawonius och generaldirektören Åke von Zweigbergk. Till expert hos de sakkunniga utsågs den 4 september 1959 numera patenträttsrådet Claës Uggla. De sakkunniga antog benämningen *Mönsterskyddsutredningen.*

Till sekreterare utsågs den 9 juni 1958 numera rådmannen Gunnar Sterner, vilken, med stöd av ett av Kungl. Maj:t den 26 april 1963 utfärdat bemyndigande, sistnämnda dag förordnades att tillika vara sakkunnig i utredningen.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 23 mars 1961 vidgades utredningens uppdrag till att jämväl omfatta vissa frågor om skydd för verk av brukskonst. Någon utökning av kretsen av de sakkunniga ansågs icke för ändamålet erforderlig.

Utredningens arbete har i enlighet med givna direktiv bedrivits i nordisk samverkan. Den *danska* kommittén, tillkallad den 5 februari 1960, erhöll följande sammansättning: departementschef H. Jespersen, ordförande, samt professor, dr. jur. Torben Lund, landsretssagfører Bent Carlsen, direktør Knud Hannover, professor Jan Kobbernagel, direktør Poul Meisen, højesteretssagfører Eigill Michelsen, kgl. hof- og ordensjuvelerer, mag. art. Jørgen Michelsen, kontorchef Julie Olsen och kontorchef Erik Tuxen. Sekreterare har varit kontorchef Olsen och sekretær H. Boesgaard. Sedan departementschef Jespersen avlidit redan år 1960 anförtroddes ordförandeskapet åt professor Lund, och sedan landsretssagfører Carlsen avlidit år 1963, utsågs till ledamot av kommittén ingeniør Harry von der Hude. Den *finska* kommittén, tillkallad den 25 mars 1959, har haft följande sammansättning: professor Berndt Godenhielm, ordförande, samt vicehäradshövding Eric Alenius, direktör H. O. Gummerus, direktör Marcus Nykopp, inredningsarkitekt Lasse Ollinkari, juris licentiaten Bror Wahlroos och byråchef Mauno Saalasti. I Wahlroos ställe inträdde under 1960 direktör Sten Finne.

Sekreterare har varit vicehäradshövding Edgar Naupert. Den *norska* kommittén, tillkallad den 11 september 1959, har bestått av direktören i styret for det industrielle rettsvern Johan Helgeland, ordförande, samt byråsjef Eilif Andersen, höyesterettsadvokat Jens Chr. Mellbye, snekkermester Johan Fredrik Monrad, byråsjef Roald Röed och direktör Peter Wiig med byråsjef Röed som sekreterare. Genom beslut den 3 november 1961 har den norska mönsterskyddskommittén anmodats att jämväl yttra sig angående rättsskyddet för brukskonst, varvid såsom ytterligare ledamot tillkallats universitetslektorn Birger Stuevold Lassen.

Island har icke önskat deltaga i utredningsarbetet.

Delegerade från de nordiska kommittéerna har hållit överläggningar i Stockholm i april 1960, i Helsingfors i oktober—november 1960, i Oslo i mars 1961, i Köpenhamn i december 1961, i Kungälv i maj 1962 och i Helsingfors i april 1963.

Vid dessa delegerademöten har i regel samtliga ledamöter av värdlandets kommitté beretts tillfälle att deltaga. Vid sidan av delegerademötena har flera arbetsmöten med enbart ordförande och/eller sekreterare från de deltagande länderna förekommit. Härjämte har vissa frågor rörande mönsterskyddets administration handlagts av en särskild arbetsgrupp, innefattande en eller flera representanter från varje deltagande land.

Ordförandena i de nordiska kommittéerna samt vissa ledamöter hade den 2 juni 1960 en överläggning i London med den då arbetande brittiska mönsterrättsutredningen.

Den svenska mönsterskyddsutredningen har hållit 42 protokollförda sammanträden. Utredningen har vid olika tillfällen samrått med den svenska kommittén för nordiska patent och den svenska utredningen om illojal konkurrens. Vidare har utredningen haft talrika överläggningar med representanter för olika intresserade parter och organisationer.

På utredningens uppdrag har ledamoten Skawonius utarbetat en studie över utvecklingen på mönsterskapandets område, vilken fogats såsom bilaga till betänkandet. Vidare har enligt särskilt bemyndigande civilekonomen Hellen Westlund för utredningens räkning verkställt en undersökning rörande marknadslivslängden för brukskonst, vilken likaledes fogats såsom bilaga till betänkandet.

Utredningen har under sitt arbete haft att behandla åtskilliga framställningar från myndigheter, organisationer och enskilda. Tillika har utredningen avgivit två remissutlåtanden.

Utredningens ledamöter Ljungman och von Zweigbergk samt experten Uggla deltog såsom svenska regeringens representanter vid den diplomatiska konferensen för revision av 1883 års Pariskonvention i Lissabon i oktober 1958, varvid jämväl mönsterskyddsfrågor behandlades. Tillika var Ljungman och Uggla delegater vid en diplomatisk konferens i Haag 1960 för revision av 1925 års Haag-överenskommelse angående internationell de-

ponering av mönster. Vidare har utredningens ledamot och sekreterare Sterner deltagit som svensk expert vid en internationell konferens i Genève 1963 angående internationellt rättsskydd för typsnitt samt Sterner och experten Uggla varit svenska sakkunniga vid en internationell konferens i Genève 1964 angående internationell klassificering av mönster. Konferensernas resultat redovisas i betänkandet.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen förlöpte efter utredningens tillsättande en avsevärd tid innan motsvarande kommittéer i övriga nordiska länder tillsatts. De nordiska överläggningarna ledde dock redan vid Helsingforsmötet i april år 1963 till lagtextförslag, som — med undantag för rättegångsregler — i allt väsentligt överensstämde. Dessa gemensamma lagförslag reviderades vid ett arbetsmöte i Köpenhamn i juli 1964. Det beslöts, att särskilda motiv skulle utarbetas för varje land under samarbete med övriga kommittéer. Sedermera har den svenska lagtexten varit föremål för en ytterligare i huvudsak formell överarbetning med syfte framför allt att i de delar, där den tidigare texten följt då föreliggande nordiskt förslag till patentlag, anpassa texten där så varit möjligt och lämpligt efter de senaste ändringarna i nämnda förslag. Utredningen har icke ansett sig kunna avvakta offentliggörandet av den svenska lagrådsremissen med förslag till patentlag men har i viss utsträckning beaktat vad som blivit bekant för utredningen om det väntade innehållet däri.

Utredningen har inhämtat, att det danska betänkandet anses kunna publiceras redan i början av år 1966, medan de norska och finska betänkandena väntas bli färdigställda senare nämnda år. Ett avgörande skäl för den svenska utredningen att ändock framlägga sitt förslag redan nu har varit önskvärdheten att möjliggöra vårt lands anslutning till Pariskonventionens Lissabon-text innan nämnda text skall bli föremål för ytterligare ändring vid den planerade revisionskonferensen i Stockholm i juni 1967. Vad däremot angår ovan berörda 1925 års Haag-överenskommelse, vill utredningen icke nu förorda en svensk anslutning.

Ursprungligen hade utredningen avsett att genom textbilder i någon mån söka klargöra mönsterskyddets närmare innebörd. Vid förnyat övervägande har utredningen dock funnit, att en hänvisning till dylika bilder lätt kunde missuppfattas i rättstillämpningen. Däremot har utredningen ansett önskvärt, att hittillsvarande praxis beträffande skydd för brukskonst kunde belysas i bilder, för att därigenom skapa utgångspunkt för en av utredningen föreslagen skärpning i bedömningen. Då emellertid ungefär samtidigt som betänkandet framlägges en illustrerad redogörelse för yttranden av Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd angående upphovsrättsligt skydd för brukskonst 1954—1963 och därmed sammanhängande domstolsavgöranden publiceras, har utredningen kunnat nöja sig med en hänvisning till nämnda publikation.

Såsom framgår av utredningens betänkande, har mönsterskyddet på senare tid varit föremål för mycket livlig lagstiftningsverksamhet i de flesta industriländer. Utredningen har sökt följa även de allra senaste faserna av denna utveckling men förutskickar, att utvecklingen på intet sätt kan anses avslutad. Sålunda föreligger ännu icke det väntade förslaget angående en mönsterskyddslagstiftning för den europeiska gemensamma marknaden (EEC). Efter utredningsarbetets avslutande har framkommit, att i De Socialistiska Rådsrepublikernas Union den 9 juli 1965 utfärdats en lag om industriella mönster, vilken torde ha föranletts bl. a. av Unionens anslutning till Pariskonventionen från den 1 juli 1965.

Utredningen får härmed överlämna av motiv åtföljda förslag till

1) lag om mönster;

2) lag om ändring i lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk;

3) lag om ändring i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Tillika bifogas ett utkast till administrativa tillämpningsföreskrifter.

Utredningen anser sig härigenom ha slutfört sitt arbete.

Särskilda yttranden har avgivits *dels* av ledamoten von Zweigbergk och experten Uggla, *dels* av ledamoten Leffler, *dels* av ledamöterna Leffler, Löfgren och Lena Renström-Ingenäs, *dels* av ledamoten Skawonius och *dels* av ledamöterna Ljungman, Skawonius och Sterner.

Stockholm den 12 oktober 1965.

Seve Ljungman

Jan Leffler *Sigfrid Löfgren* *Lena Renström-Ingenäs*

Sven Erik Skawonius *Gunnar Sterner*

Claës Uggla *Åke v. Zweigbergk*

Förslag till
Lag om mönster

Allmänna bestämmelser

1 §.

Med mönster förstås i denna lag förebilden för en varas utseende eller för ett ornament.

Den som frambragt ett mönster eller den, till vilken hans rätt övergått, må i överensstämmelse med denna lag genom registrering förvärva ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret *(mönsterrätt)*.

2 §.

Mönsterrätt förvärvas allenast för mönster, som väsentligen skiljer sig från vad som blivit känt, innan ansökan om registrering gjordes.

Såsom känt anses allt som blivit allmänt tillgängligt, vare sig detta skett genom avbildande, utställande, saluhållande eller på annat sätt. Såsom känt anses jämväl mönster, som framgår av en icke allmänt tillgänglig ansökan om patent eller om varumärkes- eller mönsterregistrering, såframt mönstret sedermera i samband med ansökningen här i riket av vederbörande myndighet göres tillgängligt för envar.

3 §.

Mönsterrätt må förvärvas utan hinder av att mönstret inom sex månader före det ansökningen om registrering gjordes blivit allmänt tillgängligt till följd av

1) att sökanden eller någon, från vilken denne härleder sin rätt, förevisat mönstret på officiell eller officiellt erkänd, internationell utställning eller

2) att kännedom om mönstret uppenbart missbrukats gentemot sökanden eller någon, från vilken denne härleder sin rätt.

4 §.

Mönsterrätt erhålles icke, om mönstret eller dess utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning.

Registrerat mönster må icke utan vederbörligt tillstånd innehålla

1) sådant statsvapen eller sådan internationell beteckning, som enligt lag icke må obehörigen finnas anbragt å saluhållna varor, eller ock något som lätt kan förväxlas därmed;

2) något som är ägnat att uppfattas såsom annans firma eller varukännetecken eller ock såsom annans släktnamn, konstnärsnamn eller likartat namn eller annans porträtt, där namnet eller porträttet uppenbarligen icke åsyftar någon sedan länge avliden;

3) något som är ägnat att uppfattas såsom titel på annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, där titeln är egenartad, eller något som kränker annans upphovsrätt till sådant verk eller rätt till fotografisk bild;

4) ett för annan här i riket registrerat mönster.

5 §.

Mönsterrätt innebär, med de undantag som nedan stadgas, att ingen må olovligen utnyttja mönstret yrkesmässigt genom att tillverka, införa till riket, utbjuda, saluhålla, överlåta eller uthyra varor, som icke väsentligen skilja sig från mönstret eller som i sig upptagit mönstret.

Mönsterrätten omfattar dock endast de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor.

6 §.

Utan hinder av annans mönsterrätt må den som, när ansökan om registrering av mönstret gjordes, här i riket yrkesmässigt utnyttjade mönstret fortsätta utnyttjandet med bibehållande av dess allmänna art, såframt utnyttjandet icke gentemot sökanden eller någon, från vilken denne härleder sin rätt, utgjorde uppenbart missbruk av kännedom om mönstret. Sådan rätt tillkommer under motsvarande förutsättningar även den, som vidtagit väsentliga åtgärder för att här i riket yrkesmässigt utnyttja mönstret.

Rätt enligt första stycket må övergå till annan allenast tillsammans med rörelse, vari den uppkommit eller utnyttjandet avsetts skola ske.

7 §.

Konungen äger förordna, att reservdelar och reservutrustning till luftfartyg må utan hinder av mönsterrätt till riket införas för att här användas för reparation av luftfartyg, hemmahörande i främmande land, där motsvarande förmån medgives för svenska luftfartyg.

8 §.

Konungen äger förordna, att ansökan om registrering här i riket av mönster, som tidigare sökts skyddat i främmande land, skall på yrkande vid tillämpning av 2 och 6 §§ anses gjord samtidigt som ansökningen i det främmande landet.

I förordnandet skola angivas de närmare villkor, under vilka sådan prioritet må åtnjutas.

9 §.

Mönsterregistrering gäller intill dess fem år förflutit från den dag, då ansökan om registrering gjordes, och kan på begäran förnyas för ytterligare två femårsperioder.

Registrering av mönster

10 §.

Mönster registreras i mönsterregistret, som föres för hela riket av patent- och registreringsverket.

11 §.

Ansökan om registrering av mönster göres skriftligen hos registreringsmyndigheten. Ansökningen skall innehålla uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat. Vidare skall i ansökningen angivas vem som frambragt mönstret samt, därest prioritet enligt 8 § påkallas, yrkande framställas därom.

Sökes registrering av annan än den som frambragt mönstret, skall sökanden styrka sin rätt till detta.

Vid ansökningen skall fogas bild, som visar mönstret. Sökande må jämte bild av mönstret ingiva en modell, och har så skett är det modellen, som skall anses visa mönstret. Vidare skall vid ansökningen fogas en av sökanden egenhändigt underskriven försäkran på heder och samvete, att mönstret, såvitt sökanden har sig bekant, icke innan ansökan om registrering göres blivit känt på sätt som enligt bestämmelserna i 2 och 3 §§ hindrar förvärv av mönsterrätt. Sökanden skall erlägga fastställd ansökningsavgift och, därest modell ingives, särskild förvaringsavgift.

12 §.

I samma ansökan må upptagas flera mönster endast där dessa höra samman med avseende på tillverkning och bruk av varorna. Mer än 20 mönster må dock ej omfattas av en ansökan.

13 §.

Sökande, vilken icke har hemvist i Sverige, skall hava ett här bosatt ombud, som äger företräda honom i allt rörande ansökningen.

14 §.

Ansökan om registrering skall icke anses gjord förrän sökanden ingivit en bild, som visar mönstret, eller en modell.

En ansökan må icke ändras till att avse annat mönster.

15 §.

Vid prövning av ansökan om mönsterregistrering skall registreringsmyndigheten i den utsträckning Konungen fastställer undersöka, om förutsättningarna för förvärv av mönsterrätt äro för handen. Har sökanden icke iakttagit vad om ansökan är föreskrivet eller finner myndigheten eljest vid sin prövning hinder föreligga för bifall till ansökningen, skall sökanden föreläggas att inom viss tid yttra sig eller vidtaga rättelse.

Underlåter sökanden att inom angiven tid yttra sig eller vidtaga åtgärd till undanröjande av hindret, skall ansökningen avskrivas. Underrättelse därom skall intagas i föreläggandet.

Avskriven ansökan återupptages, därest sökanden inom en månad efter utgången av den utsatta fristen begär återupptagning samt inkommer med yttrande eller vidtager åtgärd till undanröjande av hindret och erlägger fastställd återupptagningsavgift. Återupptagning må ej äga rum mer än en gång i samma ärende.

16 §.

Finner registreringsmyndigheten efter det yttrande avgivits alltjämt hinder för bifall till ansökningen föreligga, skall ansökningen avslås, där ej anledning förekommer att giva sökanden nytt föreläggande.

17 §.

Påstår någon inför registreringsmyndigheten, att han har bättre rätt än sökanden till mönster, som avses med dennes ansökan, och finnes saken tveksam, äger myndigheten förelägga honom att inom viss tid väcka talan därom vid domstol, vid äventyr att påståendet må lämnas utan avseende vid ansökningens fortsatta prövning.

Är tvist om bättre rätt till mönstret anhängig vid domstol, må ansökningen förklaras vilande i avbidan på att målet slutligen avgöres.

18 §.

Visar någon inför registreringsmyndigheten, att han äger bättre rätt till mönstret än sökanden, skall, där han det yrkar, myndigheten överföra ansökningen på honom. Den som sålunda får en ansökan överförd på sig skall erlägga ny ansökningsavgift.

Har yrkande om överförande framställts, må ansökningen icke avskrivas eller avslås förrän yrkandet blivit slutligen prövat.

19 §.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och finnes ej hinder för registrering föreligga, skall ansökningen kungöras. På sökandens begäran må dock med kungörandet anstå intill dess att sex månader förflutit från den dag då ansökningen gjordes eller, om prioritet enligt 8 § yrkats, den dag från vilken prioriteten begärts. Sökandens begäran om anstånd skall vara framställd i registreringsansökningen.

Kungörelsen skall innehålla bild av mönstret samt uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat, ävensom upplysning om ansökningens huvudsakliga innehåll i övrigt. Där modell ingivits samt där modell eller bild är i färg, skall detta framgå av kungörelsen.

Den som vill framställa invändning mot ansökningen har att göra detta

skriftligen hos registreringsmyndigheten inom två månader från kungörelsedagen. Tillkännagivande härom skall intagas i kungörelsen.

20 §.

I fråga om allmänhetens tillgång till handlingar i ärenden rörande mönsterregistrering skall ej gälla någon inskränkning med mindre sökanden i ansökningen begärt anstånd med kungörandet av denna.

Har sådan begäran framställts, skola handlingarna i ärendet likväl hållas tillgängliga för envar när den begärda fristen utlöpt, dock senast när sex månader förflutit från den dag då ansökningen gjordes eller, om prioritet enligt 8 § yrkats, den dag från vilken sådan prioritet begärts. Därest registreringsmyndigheten vid denna tidpunkt beslutat avskriva eller avslå ansökningen, må handlingarna ändock icke hållas tillgängliga, såframt ej sökanden begär återupptagning eller anför besvär.

21 §.

Efter utgången av den i 19 § stadgade invändningsfristen upptages ansökningen till fortsatt prövning. Härvid skall vad i 15—18 §§ stadgas äga motsvarande tillämpning.

Har invändning gjorts, skall den delgivas sökanden. Är invändningen ej uppenbart obefogad, skall därjämte sökanden beredas tillfälle att yttra sig.

22 §.

Talan mot slutligt beslut av registreringsmyndigheten i ärende rörande ansökan om mönsterregistrering må föras av sökanden, om det gått honom emot, ävensom, i fall då ansökan bifallits oaktat invändning framställts i behörig ordning, av den som gjort invändningen. Återkallar invändaren sin talan, må denna likväl prövas, när särskilda skäl äro därtill.

Mot beslut, varigenom begäran om återupptagning enligt 15 § tredje stycket avslagits eller yrkande om överföring enligt 18 § bifallits, må talan föras av sökanden. Mot beslut att avslå yrkande om överföring som nu sagts eller begäran om förnyelse av registreringen må talan föras av den som gjort framställningen.

23 §.

Talan enligt 22 § föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag. Den som vill anföra besvär skall inom samma tid erlägga fastställd besvärsavgift vid påföljd att besvären icke upptagas till prövning.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras genom besvär hos Konungen inom två månader från beslutets dag. Bestämmelsen i 22 § första stycket sista punkten skall därvid äga tillämpning.

24 §.

Bifalles ansökan om mönsterregistrering och vinner beslutet härom laga kraft, skall mönstret intagas i registret och beslutet kungöras.

Avskrives eller avslås ansökan, som kungjorts enligt 19 §, skall beslutet, sedan det vunnit laga kraft, kungöras.

25 §.

Förnyelse av registrering må begäras tidigast ett år före utgången av löpande registreringsperiod. Fastställd förnyelseavgift skall erläggas innan nämnda period utlöpt.

Inom sex månader efter utgången av en registreringsperiod må förnyelse av registreringen på begäran erhållas mot erläggande av förnyelseavgiften jämte särskild tilläggsavgift.

Förnyelse av registrering skall kungöras.

Överlåtelse, licens m. m.

26 §.

Har innehavare av mönsterrätt medgivit annan rätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret *(licens)*, äger denne ej överlåta sin rätt vidare, med mindre avtal träffats därom. Ingår rätten i en rörelse, må den dock, såvida ej annat avtalats, överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen eller den del därav, vari den ingår.

27 §.

Har mönsterrätt övergått på annan eller licens upplåtits, skall på begäran anteckning därom göras i mönsterregistret. Visas att i registret antecknad licens upphört att gälla, skall anteckningen om licensen avföras.

Där flera mönster upptagits i samma registrering, må övergång registreras endast med avseende å samtliga mönster.

I mål och ärenden angående mönsterrätt skall den anses såsom mönsterhavare, vilken senast blivit införd i registret i sådan egenskap.

28 §.

Den som, när handlingarna i ärende rörande ansökan om registrering av mönster blevo tillgängliga för envar, här i riket yrkesmässigt utnyttjade mönstret utan att rätt enligt 6 § tillkommer honom äger, om ansökningen leder till registrering, erhålla tvångslicens att utnyttja mönstret, såframt synnerliga skäl äro därtill samt han saknat kännedom om ansökningen och ej heller skäligen kunnat skaffa sig kännedom därom. Rätt till tvångslicens som nu sagts tillkommer under motsvarande förutsättningar även den som vidtagit väsentliga åtgärder för att här i riket yrkesmässigt utnyttja mönstret.

Där hänsyn till allmänt intresse av synnerlig vikt så kräver, äger ock den som vill yrkesmässigt utnyttja mönster, som är registrerat för annan, erhålla tvångslicens därtill.

29 §.

Tvångslicens må ej meddelas annan än den, som kan antagas äga förutsättningar att utnyttja mönstret på godtagbart sätt och i överensstämmelse med licensen.

Tvångslicens utgör ej hinder för mönsterhavaren att själv utnyttja mönstret eller att upplåta licens. Tvångslicens må övergå till annan endast tillsammans med rörelse eller del därav, vari den utnyttjas.

30 §.

Tvångslicens meddelas av rätten, som ock bestämmer i vilken omfattning mönstret må utnyttjas samt fastställer vederlaget och övriga villkor för licensen. När väsentligt ändrade förhållanden så påkalla, äger rätten på yrkande upphäva licensen eller fastställa nya villkor för denna.

Upphörande av registrering

31 §.

Har mönster registrerats i strid mot 1, 2 eller 4 § och föreligger alltjämt skälet mot registrering, skall rätten, på därom förd talan, häva registreringen; dock må denna ej hävas på den grund, att den som erhållit registreringen varit berättigad till blott viss andel i mönsterrätten.

Talan som grundas på att registrering meddelats för annan än den enligt 1 § berättigade må föras allenast av den, som påstår sig vara berättigad till mönsterrätten. Sådan talan skall väckas inom ett år efter det denne erhållit kännedom om registreringen och de övriga omständigheter, på vilka talan grundas. Var den som erhållit registreringen i god tro, må talan icke väckas senare än tre år efter registreringen.

I övriga fall må talan föras av envar, som lider förfång av registreringen. Talan, som grundas på stadgande i 4 § första stycket eller 4 § andra stycket 1), må ock föras av allmän åklagare.

32 §.

Har mönster registrerats för annan än den enligt 1 § berättigade, skall rätten, efter talan därom av den berättigade, förordna att registreringen skall överföras på denne. I fråga om den tid, inom vilken talan skall väckas, äger vad i 31 § andra stycket är stadgat tillämpning.

Har rätten förordnat om överförande av registrering och förordnandet vunnit laga kraft, skall anteckning därom göras i mönsterregistret.

Den som frånkännes registreringen må, därest han i god tro här i riket

börjat yrkesmässigt utnyttja mönstret eller vidtagit väsentliga åtgärder därför, mot skäligt vederlag och på skäliga villkor i övrigt fortsätta det påbörjade eller igångsätta det tillämnade utnyttjandet med bibehållande av dess allmänna art. Rätt som nu sagts tillkommer under motsvarande förutsättningar även innehavare av licens, som är antecknad i registret.

33 §.

Mönster skall avföras ur registret när mönsterhavaren skriftligen framställer begäran därom liksom när domstol förordnat om hävande av registreringen och domen vunnit laga kraft. Åtgärden skall kungöras.

Är mönsterrätten utmätt eller pågår rättegång om att registreringen skall överföras på annan, må mönstret icke på begäran av mönsterhavaren avföras ur registret, så länge utmätningen består eller rättegången ej blivit slutligen avgjord.

Ansvar och ersättningsskyldighet m. m.

34 §.

Gör någon intrång i annans mönsterrätt *(mönsterintrång)* och sker det uppsåtligen, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Brottet må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsägande.

35 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet begår mönsterintrång skall ututgiva skäligt vederlag för utnyttjandet av mönstret så ock ersättning för den ytterligare skada, som intrånget må hava medfört. Föreligger endast ringa oaktsamhet, må ersättningen därefter jämkas.

Begår någon mönsterintrång utan uppsåt eller oaktsamhet, är han, om och i den mån det finnes skäligt, skyldig att utgiva vederlag för utnyttjandet.

Talan om ersättning för mönsterintrång må endast avse skada under de fem senaste åren innan talan väckes. Beträffande skada, för vilken talan om ersättning ej förts inom tid som nu sagts, skall rätten till ersättning vara förlorad.

36 §.

Utnyttjar någon yrkesmässigt och utan lov mönster, som är föremål för ansökan om registrering, efter det att ansökningshandlingarna blivit tillgängliga för envar, skall, därest ansökningen leder till registrering, vad i 35 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

Utan hinder av vad i 35 § tredje stycket sägs, må dock ersättningstalan väckas inom ett år efter det att mönsterregistrering skett.

37 §.

På yrkande av den, som lidit intrång på sätt i 35 eller 36 § sägs, äger rätten efter vad som finnes skäligt till förebyggande av fortsatt intrång förordna, att varor, som i strid mot annans mönsterrätt tillverkats eller införts till riket, eller egendom, vars användande skulle medföra mönsterintrång, skall på visst sätt ändras eller sättas i förvar för återstoden av skyddstiden eller förstöras eller ock, såvitt gäller olovligen tillverkade eller till riket införda varor, mot lösen utlämnas till den, som lidit intrånget. Vad nu sagts gäller ej mot den som i god tro förvärvat varorna eller egendomen eller särskild rätt därtill och själv icke gjort mönsterintrång.

Varor eller egendom varom i första stycket sägs må, där brott som avses i 34 § skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i brottmål i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Utan hinder av vad i första stycket stadgas äger rätten, när synnerliga skäl äro därtill, på därom framställt yrkande förordna, att innehavare av varor eller egendom, som i första stycket avses, skall mot skäligt vederlag och på skäliga villkor i övrigt äga förfoga däröver under återstoden av skyddstiden eller del därav.

38 §.

Häves registrering av mönster må, sedan domen därom vunnit laga kraft, påföljd enligt 34—37 §§ ej ådömas.

Föres talan rörande mönsterintrång och gör den mot vilken talan föres gällande, att mönstret ej bort registreras, skall rätten på hans yrkande förklara målet vilande i avbidan på att frågan om hävande av registreringen slutligen avgöres. Är talan härom icke väckt, skall rätten i samband med vilandeförklaringen förelägga honom viss tid, inom vilken sådan talan skall väckas.

39 §.

Äberopar den som sökt mönsterregistrering, innan handlingarna i ansökningsärendet blivit tillgängliga för envar, ansökningen gentemot annan, är han skyldig att på begäran låta denne taga del av handlingarna.

Den som genom direkt hänvändelse till annan eller i annons eller genom påskrift på vara eller dess förpackning eller annorledes angiver, att mönsterregistrering sökts eller erhållits utan att samtidigt lämna upplysning om ansökningens eller registreringens nummer är skyldig att på begäran utan dröjsmål lämna sådan upplysning. Angives icke uttryckligen att registrering sökts eller erhållits men är vad som förekommer ägnat att framkalla uppfattningen, att så är fallet, skall på begäran utan dröjsmål lämnas upplysning huruvida registrering sökts eller erhållits.

40 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet som ej är ringa underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 39 § dömes till böter.

Sådan påföljd skall jämväl ådömas den som i fall som avses i nämnda paragraf lämnar felaktig upplysning, där ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Begår någon brott som avses i denna paragraf, är han skyldig att efter vad som finnes skäligt ersätta därav uppkommen skada.

Brottet må åtalas av allmän åklagare endast om det av målsäganden angives till åtal.

Särskilda bestämmelser

41 §.

Mönsterhavare, vilken icke har hemvist i Sverige, skall hava ett här bosatt ombud, som äger för honom mottaga delgivning av stämning, kallelser och andra handlingar i mål och ärenden rörande mönstret med undantag av stämning i brottmål och föreläggande för part att infinna sig personligen inför domstol. Anteckning härom skall göras i mönsterregistret.

Har mönsterhavaren ej ombud som sägs i första stycket, må delgivning i stället ske genom att den handling som skall delgivas sändes till honom med posten i betalt brev under hans i mönsterregistret antecknade adress. Är fullständig adress ej antecknad i registret, må delgivning ske genom att handlingen anslås i registeringsmyndighetens lokal. Om delgivningen skall kungörelse införas i allmänna tidningarna. Delgivningen anses hava skett när vad nu sagts blivit fullgjort.

42 §.

Konungen äger under förutsättning av ömsesidighet förordna, att vad i 13 och 41 §§ stadgas icke skall äga tillämpning i fråga om den, som har hemvist i viss främmande stat.

43 §.

Talan mot annat slutligt beslut av registreringsmyndigheten enligt denna lag än som avses i 22 § föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag. Den som vill anföra besvär skall inom samma tid erlägga fastställd besvärsavgift, vid äventyr att besvären icke upptagas till prövning.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras genom besvär hos Konungen inom två månader från beslutets dag.

44 §.

Avgifter enligt denna lag fastställas av Konungen.

De ytterligare bestämmelser, som erfordras rörande ansökan om registre-

ring av mönster och förfarandet i ärenden därom samt rörande avgifter, kungörelser, mönsterregistret och registreringsmyndigheten utfärdas av Konungen. I den utsträckning Konungen bestämmer skola diarier hos registreringsmyndigheten vara tillgängliga för envar.

Rättegångsbestämmelser

45 §.

I fråga om laga domstol i mål om bättre rätt till mönster, om hävande av registrering och om överförande av registrering på annan samt om tvångslicens gäller utöver vad eljest är stadgat, att Stockholms rådhusrätt är behörig, där den, mot vilken talan riktas, icke äger känt hemvist inom riket.

46 §.

Talan om fastställelse, huruvida mönsterrätt består eller icke består eller om visst förfarande utgör intrång i sådan rätt eller ej, må av domstol upptagas till prövning, där ovisshet råder om förhållandet och denna länder käranden till förfång.

Göres i mål som avses i första stycket gällande, att mönstret ej bort registreras, skall vad i 38 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

47 §.

Den som vill väcka talan om hävande av mönsterregistrering, om överförande av registrering på annan eller om tvångslicens eller fastställelsetalan skall anmäla detta till registreringsmyndigheten för anteckning i mönsterregistret samt underrätta envar i registret antecknad licenstagare. Vill licenstagare väcka talan angående intrång eller fastställelsetalan, skall han därom underrätta mönsterhavaren.

Underrättelseskyldighet enligt första stycket anses fullgjord, då underrättelse i betald rekommenderad försändelse avsänts under den i mönsterregistret antecknade adressen.

Visas ej, när talan väckes, att anmälan och underrättelse skett enligt vad ovan stadgats, skall rätten giva käranden tid därtill; försittes denna tid, upptages talan icke till prövning.

48 §.

Dom eller slutligt beslut i mål, som avses i 17 §, 30—32 §§ samt 34—37 §§ ävensom 46 §, skall genom domstolens försorg i avskrift sändas till till registreringsmyndigheten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

49 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967. Före lagens ikraftträdande må dock bestämmelser meddelas av Konungen enligt vad som föreskrives i lagen för vissa fall.

50 §.

Genom denna lag upphäves lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller.

51 §.

Den nya lagen skall äga tillämpning jämväl å mönster som registrerats med stöd av lagen om skydd för vissa mönster och modeller, i den mån ej annat följer av vad som stadgas nedan.

Bestämmelserna i den nya lagen skola dock icke inverka på föranvändarrätt, som uppkommit före lagens ikraftträdande.

52 §.

Fråga om upphävande av registrering, som meddelats enligt lagen om skydd för vissa mönster och modeller, och om rätt att väcka talan om sådant hävande skall bedömas enligt nämnda lag.

53 §.

Den som vid tiden före den nya lagens ikraftträdande här i riket yrkesmässigt utnyttjade mönster, som ej kunnat registreras enligt lagen om skydd för vissa mönster och modeller, eller vidtagit väsentliga åtgärder härför äger utan hinder av att mönstret sedermera registreras den rätt som sägs i 6 §, oaktat han påbörjat utnyttjandet eller vidtagit åtgärder härför efter det att ansökningen gjordes.

54 §.

Har före den nya lagens ikraftträdande mönster blivit allmänt tillgängligt till följd av åtgärd, som vidtagits av sökanden eller någon från vilken denne härleder sin rätt, och har ansökan om mönsterregistrering ingivits före den 1 juli 1967, skall vid bedömningen av huruvida därigenom hinder föreligger mot registrering av mönstret och huruvida registrering av mönstret skall upphävas 3 § lagen om skydd för vissa mönster och modeller äga tillämpning.

55 §.

Beträffande skadestånd för mönsterintrång som ägt rum innan den nya lagen trätt i kraft skall gälla, utom vad som finnes stadgat om tioårig preskription, att talan är förlorad om den ej väckes senast år 1971.

56 §.

Bestämmelserna i 38 § andra stycket och 46 § andra stycket skola icke äga tillämpning i rättegång som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande.

Förslag
till
Lag om ändring i lagen den 30 december 1960 (nr 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom förordnas, att 1, 43, 44, 63 och 65 §§ lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket, vare sig det utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst, *konsthantverk eller konstindustri* eller kommit till uttryck på annat sätt.	Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket, vare sig det utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst *eller brukskonst* eller kommit till uttryck på annat sätt.
Till litterärt verk — — — — — — — — — av beskrivande art.	
43 §.	
Upphovsrätt till ett verk gäller, *där ej annat följer av vad i andra stycket sägs,* intill utgången av femtionde året efter det år, då upphovsmannen avled, eller, beträffande verk som i 6 § sägs, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.	Upphovsrätt till ett verk gäller intill utgången av femtionde året efter det år, då upphovsmannen avled, eller, beträffande verk som i 6 § sägs, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.
För alster av konsthantverk eller konstindustri gäller rätten intill utgången av tionde året efter det år, då alstret offentliggjordes. Var sådant alster icke offentliggjort vid konstnärens död, gäller rätten intill utgången av tionde året efter hans dödsår.	
44 §.	
För verk, som — — — — — — — — sista delen offentliggjordes.	
Blir upphovsmannen — — — — — — — vad i 43 § stadgas.	
Vad i denna paragraf stadgas gäller ej alster av konsthantverk eller konstindustri.	

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
63 §.	
Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961; dock att 51 § och därtill anslutande bestämmelser i 6 och 8 kap. skola, såvitt angår återgivande i tryckt skrift, träda i kraft den dag Konungen förordnar *samt att 65 § andra stycket skall gälla från och med utgången av år 1960.*	Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961; dock att 51 § och därtill anslutande bestämmelser i 6 och 8 kap. skola, såvitt angår återgivande i tryckt skrift, träda i kraft den dag Konungen förordnar.
65 §.	
Den nya lagen skall, med iakttagande av vad i 66—69 §§ sägs, äga tillämpning jämväl med avseende å litterärt eller konstnärligt verk, som tillkommit före ikraftträdandet. *Rätt till alster av konsthantverk eller konstindustri skall, om rätten eljest skulle upphöra vid utgången av något av åren 1960—1970, gälla intill utgången av år 1971.*	Den nya lagen skall, med iakttagande av vad i 66—69 §§ sägs, äga tillämpning jämväl med avseende å litterärt eller konstnärligt verk, som tillkommit före ikraftträdandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Den nya lagen skall äga tillämpning jämväl å verk av brukskonst, som tillkommit dessförinnan men icke offentliggjorts före år 1950. Dock må upphovsrätt enligt äldre lag göras gällande till och med utgången av år 1976, såvida ej giltighetstiden redan upphört vid den nya lagens ikraftträdande.

Förslag
till
Lag om ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
	23 §.
Handlingar i ärenden angående ansökning om patent må icke utan sökandens samtycke till annan utlämnas i vidare mån än som föranledes av gällande lagstiftning rörande patent. I vad sådana handlingar angå uppfinning därå patent beviljats skola de utlämnas, såframt ej annat är stadgat i nämnda lagstiftning.	Handlingar i ärenden angående ansökning om patent må icke utan sökandens samtycke till annan utlämnas i vidare mån än som föranledes av gällande lagstiftning rörande patent. I vad sådana handlingar angå uppfinning därå patent beviljats skola de utlämnas, såframt ej annat är stadgat i nämnda lagstiftning. *Handlingar i ärenden angående ansökning om registrering av mönster må icke utan sökandens samtycke till annan utlämnas i vidare mån än som följer av lagen om mönster.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

[1] Senaste lydelse, se SFS 1962: 625.

MOTIV

INLEDANDE ÖVERSIKT

Utredningens uppdrag och verksamhet

År 1954 anhöll riksdagen i skrivelse (nr 144) till Kungl. Maj:t om en allmän utredning rörande skydd för mönster och modeller samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Sedan ytterligare initiativ i frågan tagits utanför riksdagens krets,[1] fattade Kungl. Maj:t den 7 februari 1958 beslut om utredning angående mönsterskyddet, och i yttrande till statsrådsprotokollet nämnda dag anförde chefen för justitiedepartementet bl. a. följande.

Enligt min mening bör den av riksdagen begärda utredningen om mönsterskyddet nu komma till stånd. För näringslivet och dess kår av formgivare torde en revision av vår ofullständiga och otidsenliga lagstiftning på området — som fått bestå praktiskt taget orubbad under nära sextio år — framstå såsom ett viktigt och påträngande behov. Även för konsumenterna ter det sig betydelsefullt att man lagstiftningsvägen skapar förutsättningar för en gynnsam utveckling av den moderna, industriella formgivningen. Härtill kommer att i det förslag till revision av Pariskonventionen, som framlagts för den till år 1958 planerade revisionskonferensen i Lissabon, har upptagits en generell förpliktelse för medlemsstaterna att i sin interna lagstiftning lämna skydd för mönster och modeller. Om en sådan ändring vidtages, kräves för att vårt land skall kunna tillträda den reviderade konventionen — som i ett flertal hänseenden synes erbjuda betydande fördelar för vårt lands näringsliv i förhållande till nu gällande text — en genomgripande omarbetning av 1899 års mönsterskyddslag.

Utredningen bör bedrivas förutsättningslöst, men jag vill peka på några punkter, som synes vara förtjänta av särskilt övervägande.

Till en början torde de allmänna fördelarna i dagens samhälle av ett mönsterskydd böra utredas. Erfarenheterna från de nordiska länderna och från de stora industriländerna bör härvidlag liksom eljest under utredningen beaktas.

Om utredningen — såsom man har anledning förmoda — ger vid handen, att ett utvidgat mönsterskydd ur samhällets synpunkt är att förorda, uppkommer närmast frågan huruvida skyddet liksom hittills skall omfatta enbart prydnadsmönster eller om även mönster med praktiskt syfte bör skyddas. I anslutning härtill bör utredningen överväga spörsmålet om en särskild skyddsform för enklare konstruktioner (Gebrauchsmuster), låt vara att en slutgiltig bedömning av denna fråga lämpligen torde böra ske i samband med en allmän revision av patentlagstiftningen.

[1] Nionde nordiska mötet för industriellt rättsskydd hemställde år 1956 hos regeringarna i de nordiska länderna, att ett gemensamt utredningsarbete utan dröjsmål måtte igångsättas på området. Se NIR 1956 s. 177.

Vid den närmare utformningen av mönsterskyddet måste övervägas vilka krav på nyhet, egenart etc., som bör uppställas. Särskilda problem bereder härvid avgränsningen av mönsterskyddet mot närliggande skyddsformer. Anknytningspunkter till patentskyddet har redan påpekats. Även i förhållande till upphovsmannarätten och lagstiftningen mot illojal konkurrens föreligger viktiga gränsdragningsproblem. Utredningen bör uppmärksamma de skäl, som kan tala för att bibehålla det inom vår nuvarande rätt tillämpade s. k. dubbla skyddet.

Den kanske mest kritiserade punkten i vår nuvarande mönsterskyddslag har varit skyddets begränsning till en enda industrigren, något som torde sakna motsvarighet utomlands. Verkningarna av ett mera generellt skydd bör så långt som möjligt utredas och härav föranledda förslag framläggas.

En ofta diskuterad fråga är huruvida mönsterskyddet skall grundas på registrering eller icke. Här bör utredningen beakta erfarenheterna från länder, som experimenterat med fakultativ registrering eller rentav med ett skydd efter linjer liknande upphovsmannarättens. Om det befinnes att vårt nuvarande, på registreringsplikt grundade mönsterskyddssystem bör bibehållas, uppkommer frågan om registreringsprövningens omfattning. Det bör undersökas huruvida man kan — i likhet med vad som gäller bl. a. i Danmark och Norge — göra prövningen mera formell och överlåta åt domstolarna att i tvistefall avgränsa skyddets verkliga omfattning. Därest en sådan ordning skulle anses lämna rum för rättsosäkerhet men å andra sidan en fullständig förprövning enligt nu gällande system skulle te sig alltför tungrodd, kan måhända en begränsad förprövning befinnas utgöra en lämplig medelväg.

Den nuvarande skyddstiden för mönster — fem år — torde allmänt anses vara väl kort. Ehuru exempel från andra länder på ännu kortare skyddstid icke saknas, förekommer i de mest betydande industriländerna en maximitid på tio till femton år eller mera. Utredningen bör i anslutning härtill överväga hur lång skyddstid som lämpligen bör ifrågakomma för vårt land och om denna tid bör vara enhetlig eller olika för skilda näringsgrenar.

Särskild uppmärksamhet påkallar frågan om arbetsgivares rätt till mönster, som framställts av arbetstagare. Ehuru denna fråga åtminstone delvis torde äga principiell räckvidd utöver den egentliga mönsterlagstiftningens ram, bör utredningen dock vara oförhindrad att här föreslå lagstiftningsåtgärder.

Med mönsterskyddets konstruktion följer ytterligare en rad problem, som utredningen har att beakta. Såsom exempel kan pekas på frågorna om hemlighållande av registreringsansökan och i samband därmed om tillåtligheten att sammanföra flera mönster i en ansökan, om eventuell föranvändarrätt, om önskvärdheten av lagregler angående licensavtal, om lämplig avvägning mellan olika tänkbara påföljder för mönsterintrång och om specialforum.

Utredningen bör tillgodogöra sig erfarenheterna från samtidigt pågående lagstiftningsarbete inom angränsande delar av det immateriella rättsskyddet.

Det är önskvärt att utredningen bedrives i samarbete med övriga nordiska länder, i den mån intresse där föreligger för en likformig lagstiftning på området.

För mönsterskyddsutredningens sammansättning och det nordiska samarbete, som bedrivits under utredningens gång, lämnas en redogörelse i den skrivelse, med vilken detta betänkande överlämnas.

I lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk blev *skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri* allenast provisoriskt reglerad. Med anledning av att spörsmålet om skydd

för dylika alster anses äga visst sammanhang med mönsterrätten erhöll utredningen genom vidgade direktiv i uppdrag att omhändertaga jämväl frågan om skyddstiden för verk av brukskonst. I yttrande till statsrådsprotokollet den 23 mars 1961 anförde chefen för justitiedepartementet följande.

En av de principiellt viktigaste nyheterna i den i slutet av förra året genomförda revisionen av den upphovsrättsliga lagstiftningen var att den allmänna skyddstiden för litterära och konstnärliga verk slutgiltigt bestämdes till 50 år från upphovsmannens död. Ett undantag gjordes dock för en betydelsefull grupp produkter, nämligen alster av konsthantverk och konstindustri. Enligt hittills gällande rätt har skyddstiden för dessa alster varit 10 år, som regel räknat från året för offentliggörandet. I den nya lagstiftningen har denna relativt korta skyddstid provisoriskt bibehållits, varvid skälet varit att man velat avvakta den reform av mönsterskyddslagstiftningen som är under förberedande genom särskilda sakkunniga (mönsterskyddsutredningen).

I denna fråga anförde föredragande departementschefen i propositionen 1960: 17 med förslag till den nya upphovsrättslagen, att principiella skäl talade för att skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri bestämdes på samma sätt som för annan konst. I olika sammanhang hade emellertid tidigare framhållits, att frågan om skydd för dessa alster hade sammanhang även med mönsterrätten. Detta hade i lagstiftningsärendet understrukits av lagrådet och av åtskilliga organisationer som hade intressen att bevaka på området. Med hänsyn härtill kunde det finnas skäl att icke taga slutlig ståndpunkt till den föreliggande frågan förrän mönsterskyddsutredningen avslutat sitt arbete och man finge tillfälle att i ett sammanhang bedöma den upphovsrättsliga och den mönsterrättsliga sidan av problemet. Därför förordades, att man tillsvidare icke gjorde någon principiell ändring i den gällande skyddstiden för de alster det här gäller.

En sådan samlad bedömning av det upphovsrättsliga och det mönsterrättsliga skyddet för konsthantverket och konstindustrien, som sålunda förutsatts, bör förberedas genom närmare undersökningar av konsekvenserna av olika lösningar. Lämpligt synes vara att mönsterskyddsutredningen utför en sådan undersökning. Enligt sina nuvarande direktiv har utredningen bl. a. att upptaga spörsmålet om gränsdragningen mellan mönsterrätten och upphovsrätten, varvid särskilt framhållits att utredningen bör uppmärksamma de skäl, som kan tala för att bibehålla det inom vår nuvarande rätt tillämpade s. k. dubbla skyddet. I denna del torde tidigare ha förutsatts, att utredningen skulle kunna utgå från den utformning av det upphovsrättsliga skyddet, vartill man kom fram vid revisionen inom detta rättsområde. Då skyddet emellertid numera i ett viktigt avseende, nämligen beträffande skyddstiden, i viss mån ställts i beroende av hur mönsterrätten utformas, synes det naturligt att utredningen även undersöker hur det upphovsrättsliga skyddet i detta hänseende bör avvägas och hur de båda skyddsformerna bör samordnas.

Vad jag sålunda anfört synes böra beaktas vid mönsterskyddsutredningens fortsatta arbete. Någon utökning av kretsen av de sakkunniga torde icke vara erforderlig.

Såsom framgår av den skrivelse, varmed betänkandet överlämnas, har den norska mönsterrättskommittén anmodats att yttra sig om rättsskyddet för brukskonst, och utredningen har samarbetat med den norska kommittén i denna fråga.

Redan under hösten 1958 utarbetades inom utredningen ett *frågeformulär angående mönsterskyddet* i syfte att erhålla upplysning om de aktuella förhållandena på området och om önskemål för framtiden. Frågorna jämte en promemoria angående mönsterskydd tillställdes därefter ett stort antal svenska industrier och småföretagare genom förmedling av Sveriges industriförbund och Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Svar inkom från sammanlagt 234 av de till ett antal av något över 500 tillfrågade företagen, och viss bearbetning av svaren har gjorts inom utredningen. I några avsnitt av det föreliggande betänkandet hänvisas till enkätresultaten, vilka emellertid även i övrigt beaktats så långt de varit tjänliga.

Utredningen har bedrivits med beaktande av den internationella utvecklingen på området och med särskild hänsyn tagen till lagförslag rörande mönsterrätten, som framlagts i andra länder. En överläggning ägde rum 1960 med den brittiska »Designs Committee 1959» vid en sammankomst i London, där samtliga nordiska mönsterkommittéer var representerade. Inom landet har ett flertal överläggningar ägt rum med representanter för industri och näringsliv, varvid i synnerhet kontakter med industriförbundet och textilrådet varit återkommande, och visst samråd har förekommit med arbetsmarknadens parter. Därjämte har utredningen i vissa frågor samrått med svenska kommittén för nordiska patent, med svenska uppfinnarkontoret och med utredningen om illojal konkurrens.

I vad gäller den särskilda frågan om den upphovsrättsliga skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri har utredningen — efter att ha samrått med statens konsumentråd — låtit verkställa en begränsad undersökning av spörsmålet hur länge brukskonstens alster fortlever på marknaden. Denna undersökning har utförts av en företagsekonomisk expert, civilekonomen Hellen Westlund, vars undersökningsrapport fogats vid betänkandet såsom en bilaga.

Utredningen har bedrivits i nära samarbete på olika plan med de övriga nordiska ländernas mönsterkommittéer.

Mönsterrättens utveckling

Allmänt

Såsom den äldsta kända mönsterrättslagstiftningen brukar betecknas en i Frankrike år 1744 tillkommen förordning. Tendenser till ett rättsligt skydd för mönster förekommer dock redan under 1500-talet, t. ex. vid tillverkningen av gobelänger och andra tapisserivaror i Flandern, Burgund och norra Italien.

Den franska förordningen av år 1744 hade statlig karaktär, men den gällde blott för sidenväverierna i Lyon och tillerkände dem som tecknat mönstren till väveriernas produkter skydd mot olovligt utnyttjande av

mönstren. Redan denna första förordning på området grundade rättsskyddet på själva frambringandet av mönstret men lät skyddet gå över till fabrikanterna, av vilka mönstertecknarna i regel stod i beroende. Att tecknaren det oaktat ägde göra anspråk på att bli erkänd såsom upphovsman pekar mot en mera modern uppfattning av mönsterrätten — vid en tidpunkt då upphovsrätten till konstverk ännu icke var allmänt erkänd. Från början var skyddet avsett att gälla under obegränsad tid, men genom en ändring 1787 fastställdes skyddstiden till sex år.

Ur 1744 års förordning och dess tillämpning växte sedermera i Frankrike fram en lag av år 1806, som sannolikt fått utgöra förebild för flera mönsterrättslagar på kontinenten. Till en början gällde denna lag uteslutande för Lyonområdet, där vävnadsmönstren för att komma i åtnjutande av skydd skulle deponeras hos en särskild myndighet. Snart nog utsträcktes dock tillämpningen till hela Frankrike, och i praxis utvidgades skyddet till att gälla mönster i allmänhet samt dessutom alla slag av modeller för industriprodukter. Det torde emellertid aldrig ha varit tal om att lämna skydd för annat än mönster och modeller med prydnadskaraktär. Napoleontidens mönsterrättslag stod sig formellt i ungefär ett sekel; den nu gällande lagen i Frankrike tillkom 1909.

I Storbritannien bär den äldsta lagen på området årtalet 1787. Den skyddade mönster för vissa tryckta tyger genom stadgande om ensamrätt åt upphovsmannen under två månader från det mönstret första gången offentliggjordes, men det krävdes att varje tygstycke var märkt med rättsinnehavarens namn. 1839 utsträcktes skyddet till att gälla praktiskt taget alla slag av mönster. Skyddstiden sattes till tre år för mönster avseende metallföremål och ett år för andra mönster. Förutsättning för skyddet var att mönstret var nytt och att registrering ägde rum. 1842 och 1843 tillkom nya mönsterrättslagar, som alltjämt krävde registrering. Ett klasssystem infördes, och skyddstiden bestämdes för de flesta varor till tre år. Icke blott prydnadsmönster *(ornamental designs)* utan även nyttomönster *(useful designs)* omfattades av lagstiftningen. Åtskilliga lagar om mönster har därefter följt i Storbritannien, till dess att år 1949 den nu gällande *Registered Designs Act* antogs.

I Tyskland tillkom år 1876 en lag om upphovsrätt till mönster och modeller, vilken alltjämt är gällande. Bland skyddsförutsättningarna märkes ett nyhetskrav och fordran på registrering. Enligt ett avgörande i högsta domstolsinstans fastslogs redan 1878, att skyddet gällde endast för mönster med prydnadskaraktär *(Geschmacksmuster)*. Sådana förebilder för industriprodukter ställdes följaktligen utan skydd, vilka icke uppfyllde kraven vare sig på estetisk verkan eller på patenterbarhet enligt den år 1877 tillkomna patentlagen. För denna mellangrupp, avseende modeller med ny utformning i tekniskt hänseende, ansågs emellertid föreligga ett behov av skydd, och på grund därav infördes år 1891 en särskild lag om *Gebrauchs-*

muster.[1] Denna speciella skyddsform vid sidan av patent och prydnadsmönsterrätt består alltjämt i Tyskland.

Italien erhöll sin första mönsterrättslag 1868. Lagen gav ett tvåårigt skydd efter registrering. Utvecklingen har följt samma banor som i Tyskland, i det att särskilda skyddsformer tillkommit för prydnadsmönster *(modelli e disegni ornamentali)* och för motsvarigheten till Gebrauchsmuster *(modelli di utilità)*. Denna uppdelning förekommer alltjämt i den nuvarande lagstiftningen, som bär årtalet 1940.

I Amerikas Förenta Stater infördes ett mönsterskydd genom särskilda bestämmelser i 1842 års patentlag. Såsom skyddsförutsättningar gällde bl. a., att mönstret skulle vara nytt och att det blev registrerat. Skyddstiden var angiven till sju år. Flera lagändringar följde; bl. a. gjordes en begränsning av skyddet till att gälla endast för prydnadsmönster. Utvecklingen kännetecknas i övrigt av en stark bundenhet till patentlagstiftningen (skyddsformen benämnes *design patent*). Man kräver *inventiveness*, d. v. s. någonting liknande patenträttens uppfinningshöjd men här närmast ett mått på mönsterskapandet, innebärande att upphovsmannen skall ha åstadkommit någonting, som överstiger den vanliga mönsterritarens förmåga. Den nu gällande lagstiftningen är av år 1952 men innefattar icke några nyheter i förhållande till förut gällande rätt. De fåtaliga bestämmelserna rörande mönster, vilka huvudsakligen hänvisar till stadgandena angående patent, är upptagna i §§ 171—173 av patentlagen (Title 35, U. S. C.).

Utvecklingen i Sverige[2]

Inom Norden torde de äldsta strävandena att lagfästa ett mönsterskydd kunna iakttagas i Sverige. Av särskilt intresse är därvid den förordning, som utfärdades i ämnet redan år 1753. Då infördes nämligen ett skydd för mönster till sidenvävnader, och överensstämmelsen med den blott nio år äldre första regleringen av mönsterrätten i Frankrike är påfallande. Den svenska förordningen gav uttryck åt många mönsterrättsliga tankar, som senare fått en framträdande plats i diskussionen på området. Sålunda förklarades syftet med skyddet vara dels att uppmuntra till nyskapande, dels att bereda ersättning för sådant skapande arbete. För att erhålla skydd krävdes, att en kopia av mönstret deponerades hos offentlig myndighet, som jämväl hade att utfärda bevis härom. Såsom skäl för deponeringskravet angavs, att andra mönsterskapare borde centralt kunna göra sig underrättade om huruvida mönstret redan frambringats eller ej. Den som deponerat ett mönster skulle av myndigheten föreläggas att inom viss tid ha tillverkat mönstervävnaden, uppenbarligen vid äventyr att eljest mista det genom deponeringen erhållna

[1] Den närmare innebörden av *Gebrauchsmuster* klargöres nedan i det särskilda avsnittet om denna skyddsform.

[2] Mera detaljerad historik återfinnes i 1916 års förslag, s. 25—44. Senare utveckling redovisas första lagutskottets utlåtande 12/1954.

skyddet. Själva skyddsinnehållet beskrevs såsom ett förbud för andra att utnyttja mönstret. Skyddsrätten upprätthölls emellertid endast under förutsättning att mönsterinnehavaren icke nedlade sin tillverkning. Av intresse i sammanhanget är också att mönsterskyddet kunde givas icke blott åt den som skapat mönstret utan även åt den som eljest »förskaffat sig nya façoner».

Denna förordning, en av de äldsta kända på området, synes icke ha fått någon större praktisk betydelse, och det dröjde mer än ett sekel, innan frågan om mönsterskydd ånyo blev aktuell.

År 1878 avgavs ett kommittébetänkande angående mönsterskydd. Förslaget gällde ett system med öppen registrering utan annan granskning av ansökningarna än i formellt hänseende. Skyddstiden skulle utgöra högst fem år med särskilda avgifter för varje år. Skyddet skulle omfatta alla industrigrenar.

Efter det att kommittéförslaget bearbetats, framlades en proposition i ämnet 1887. Skyddet föreslogs inskränkt till att gälla inom metallindustrien, och propositionen skilde sig i övrigt från betänkandet bl. a. därigenom, att nyhetsprövning skulle äga rum ex officio. — I utlåtande av riksdagens lagutskott avstyrktes förslaget. Till följd av riksdagens upplösning blev frågan icke behandlad i kamrarna.

År 1891 väcktes i riksdagen motioner om att hos Kungl. Maj:t skulle begäras ytterligare utredning av frågan om mönsterskyddet, och i ett tämligen utförligt utlåtande tillstyrktes detta av lagutskottet. Kamrarna stannade emellertid i olika beslut, och därmed fick frågan ånyo förfalla.

Efter förnyad motion vid 1894 års riksdag intog lagutskottet samma positiva hållning som 1891. Utgången i kamrarna blev emellertid också nu densamma som då ärendet senast behandlats, och motionen ledde alltså icke till någon åtgärd.

Efter framställningar till Kungl. Maj:t, bl. a. från Svenska slöjdföreningen, och sedan kommerskollegium avgivit yttrande över dessa, framlades 1897 en proposition med förslag till mönsterskydd för metallindustrien i huvudsaklig överensstämmelse med 1887 års förslag. Denna gång intog riksdagens lagutskott samma ståndpunkt som 1887 och avstyrkte förslaget. Kamrarna stannade ånyo i olika beslut, varmed frågan åter hade fallit.

Redan vid 1899 års riksdag återupptogs genom en motion i andra kammaren förslaget om mönsterskydd för metallindustrien, och efter tillstyrkan av lagutskottet beslöt båda kamrarna, att riksdagen för sin del skulle antaga det av Kungl. Maj:t tidigare framlagda lagförslaget. Riksdagens beslut sanktionerades av Kungl. Maj:t, och den 10 juli 1899 utfärdades den alltjämt i huvudsak gällande lagen om skydd för vissa mönster och modeller. Senare samma år tillkom tre kungörelser i ämnet, en angående beskaffenheten av de handlingar, som i ärenden rörande registrering av mönster och modeller inlämnas, en om mönsterregistrets förande m. m. och en angående skydd för

vissa främmande mönster. Den sistnämnda kungörelsen upphävdes redan 1916, då bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken samlades i en gemensam kungörelse. Övriga 1899 års författningar är alltjämt, med vissa smärre ändringar, i gällande kraft.[3]

Strävanden att reformera mönsterskyddet i vidare mån än de smärre författningsändringarna uttrycker har icke saknats under den tid som 1899 års lag varit i kraft.

Den första framställningen hos Kungl. Maj:t om utvidgat och förbättrat mönsterskydd gjordes av Konsthantverkarnes gille 1911. Man krävde en mönsterlag utan inskränkning vare sig till något visst industriområde eller till enbart prydnadsmönster, och ett fullständigt förslag till en ny mönsterlag — bl. a. innefattande nyhetsprövning ex officio endast i förhållande till tidigare registrerade mönster — framlades.

Redan följande år 1912 avlät styrelsen för Svenska slöjdföreningen en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om att frågan om ett tidsenligt skydd åt mönsterindustrien måtte upptagas i hela sin vidd.[4]

1913 anhöll Stockholms handelskammare i skrivelse till Kungl. Maj:t, att ett förslag till en ny mönsterlag, omfattande även andra industrigrenar än metallindustrien, måtte utarbetas och framläggas för riksdagen.

Särskilda sakkunniga, som fått i uppdrag att behandla frågan om ändrad lagstiftning rörande den litterära och konstnärliga äganderätten samt vad därmed ägde samband, framlade 1914 betänkande med förslag bl. a. till lag om rätt till verk av bildande konst. Enligt förslaget skulle skyddet för konstverk utsträckas till att omfatta jämväl »alster av konstslöjd». I betänkandet berördes med anledning därav frågan huruvida lagstiftning om skydd för prydnadsmönster skulle bliva överflödig vid sidan av ett konstslöjdsskydd. Även om frågan ur teoretisk synpunkt ansågs kunna besvaras jakande, hänvisade de sakkunniga till att inom det praktiska lagstiftningsarbetet i andra länder, såsom Tyskland, Danmark och Frankrike, gjort sig gällande en annan uppfattning, enligt vilken såväl auktorskydd som mönsterskydd borde tillhandahållas. Samma uppfattning hade också kommit till uttryck i de berörda skrivelserna från Konsthantverkarnes gille och Slöjdföreningens styrelse.

I det uppdrag, som lämnats den av Kungl. Maj:t år 1908 tillsatta patentlagstiftningskommittén, ingick även att verkställa revision av gällande mönsterlag. Arbetet härmed torde ha börjat ungefär med ingången av år 1914 och redovisades den 24 mars 1916 i ett betänkande med förslag till

[3] 1899 års mönsterskyddslag (SFS nr 59) har ändrats genom SFS 155/1914, 61/1934, 183/1951 och 86/1953. Kungörelsen ang. beskaffenheten av ansökningshandlingarna (SFS nr 94) har ändrats genom SFS 149/1910. Kungörelsen om mönsterregistrets förande (SFS nr 94) har ändrats genom SFS 984/1940. Vad angår bestämmelser rörande vissa främmande mönster må här hänvisas till den senaste kungörelsen i ämnet, SFS 649/1960.

[4] Historik rörande rättsskyddet för verk av brukskonst, som också omfattades av slöjdföreningens intresse, lämnas i det särskilda avsnittet därom. I förevarande sammanhang må framhållas, att upphovsrättsligt skydd för brukskonsten icke blev lagfäst i Sverige förrän år 1926.

lag om mönsterskydd, avsedd att ersätta 1899 års lag. Enligt förslaget skulle skyddet principiellt omfatta hela industrien, men textilbranschens krav på frihet från mönsterskydd tillgodosågs såtillvida som från mönsterskyddets verkningar uttryckligen gjordes undantag för tillverkning av vävnader, avsedda för beklädnadsartiklar. Jämväl i övrigt innebar förslaget i åtskilliga hänseenden avvikelser från den gällande lagen såsom t. ex. genom en till maximalt femton år utsträckt skyddstid och genom slopande av nyhetsgranskning på registreringsstadiet. Därigenom ville man tillmötesgå några av de önskemål, som framkommit på mönsterrättsområdet. Också andra anmärkningar mot den gällande ordningen, såsom t. ex. att inskränkningen till prydnadsmönster var olämplig, hade beaktats.

Den allmänna motiveringen till 1916 års förslag återges här blott i korta drag. Det ansågs billigt och rättvist, att även åt den form av andligt arbete, som består av att komponera mönster, ges ett skydd, som möjliggör för dess utövare att erhålla skälig ersättning för sitt arbete. Av ej mindre betydelse betraktades mönsterskyddet för industriidkaren. Även ur allmän synpunkt ansågs ett sådant skydd framstå såsom ett beaktansvärt intresse. Vissa uppgivna olägenheter med ett mönsterskydd fann sig kommittén icke kunna vitsorda. I anslutning därtill framhölls särskilt, att motivet i ett mönster icke kan såsom sådant utgöra föremål för skydd samt att skydd kan förvärvas endast för mönster, som är nya, och därtill blott under en begränsad, jämförelsevis kort tid. Gentemot vissa uttalanden om att det skulle vara värdefullt att fritt få efterbilda utländska mönster framhöll kommittén, att det slaviska efterhärmandet av utlandet ej i och för sig kan vara förtjänt av uppmuntran från statsmakternas sida samt att det för industrien i allmänhet icke kan föreligga något verkligt behov att från utlandet låna ej blott uppslag, idéer och motiv utan även färdiga förebilder. Att varorna genom ett mönsterskydd skulle fördyras för allmänheten, ansågs icke vara att befara. I frågan om behovet av ett mönsterskydd vid sidan av ett konstverksskydd för bruksvaror uttalade kommittén, att en särskild mönsterlag måste få stor betydelse därigenom att många prydnadsmönster kommer att falla utanför tillämpningsområdet för konstverksskyddet. Dessutom blir det beträffande alla sådana mönster, vilkas egenskap av konstverk kan sättas i fråga, säkrare att anlita en särskild mönsterlag än en konstverkslag, vars tillämpning alltid är beroende av uppfattningen om vad som skall förstås med konst.

Mot mönsterskyddets utsträckande i den av kommittén föreslagna omfattningen riktades invändningar i åtskilliga av de yttranden, som under remissförfarandet i ärendet avgavs över förslaget. Sålunda hemställde t. ex. kommerskollegium, att från mönsterskyddet måtte undantagas hela textil-, glas- och porslinsindustrierna, varvid åberopades den bristande tillgången på svenska mönster inom dessa områden. Å andra sidan betonades från skilda håll kraftigt behovet av en snar och genomgripande revision av mönsterlagen.

Kungl. Maj:t framlade till 1919 års riksdag en proposition med förslag till lag om ändringar i och tillägg till 1899 års mönsterlag. Propositionen innebar i huvudsak, att mönsterskyddet skulle utsträckas till att omfatta jämväl träindustrien samt att skyddstiden skulle förlängas från fem till tio år. Mönsterskyddet ansågs däremot icke böra utsträckas till de industrigrenar, inom vilka det visat sig finnas en utbredd önskan att få stå utanför. Det uppgavs egentligen vara endast inom möbelindustrien, som en allmän önskan om införande av mönsterskydd gjort sig gällande. I propositionen fullföljdes ej heller de förändringar i mönsterskyddets närmare utformning, som 1916 års förslag innehöll, utan man bibehöll i stor utsträckning det gällande systemet i avvaktan på en förestående revision av patentlagstiftningen, med vilken mönsterskyddet ansågs stå i nära samband.

Med anledning av propositionen väcktes inom riksdagen två motioner, den ena med hemställan om att mönsterskyddet måtte utvidgas till att omfatta flera industrigrenar än de båda föreslagna och den andra med yrkande om avslag.

Genom första lagutskottets utlåtande över propositionen tog frågan en ny vändning. Utlåtandet utmynnade nämligen — låt vara att några reservationer förelåg — i en hemställan, att riksdagen med avslag å propositionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville efter förnyad utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till ny lagstiftning om mönsterskydd, byggd på den grundsatsen att skyddet utsträckes att omfatta industrien i allmänhet. Utskottet ansåg sålunda, liksom de sakkunniga enligt 1916 års förslag, det principiellt riktiga vara att låta mönsterskyddet utvidgas till att gälla hela industrien.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, och beslutet härom anmäldes i skrivelse till Kungl. Maj:t, som med anledning därav förordnade en sakkunnig att inom justitiedepartementet biträda vid behandling av bland annat den i skrivelsen gjorda framställningen. Genom beslut av Kungl. Maj:t förklarades emellertid sedermera, att utredningsarbetet skulle vila från och med ingången av år 1923 och därefter icke återupptagas utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande. Redan 1926 tillkallades emellertid samme sakkunnige för att inom handelsdepartementet biträda med utredning angående erforderliga lagstiftningsåtgärder på det industriella rättsskyddets område, vilket uppdrag förklarades tills vidare i första hand skola avse varumärkesrätten och mönsterskyddsrätten. Uppdraget har därefter formellt kvarstått till mitten av år 1938, då den sakkunnige entledigades. Utredningen får därmed anses ha upphört.

Efter första världskriget hade fråga uppkommit om återupptagande av samarbetet mellan de nordiska länderna på det industriella rättsskyddets område, och överläggningar kom till stånd på svenskt initiativ dels år 1922 i Stockholm, dels åren 1926 och 1927 i Stockholm, Oslo och Köpenhamn.

Vid de senare förhandlingarna deltog representanter för samtliga nordiska länder.[5]

En motion vid 1926 års riksdag, som väckts i anledning av proposition med förslag om införande av auktorskydd för konstslöjdsalster och som bl. a. syftade till ett förnyat övervägande av frågan huruvida mönsterskyddet lämpligen kunde utsträckas till att omfatta industrien i allmänhet, ansågs av första lagutskottet icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd, enär frågan borde anstå i avbidan på resultatet av de nordiska förhandlingarna på området och spörsmålet därjämte ansetts stå i nära samband med patentlagstiftningen. Utskottets hemställan om avslag på motionen bifölls av riksdagen.

I en vid 1935 års riksdag väckt motion hemställdes om utvidgning av mönsterlagen till att omfatta jämväl alster tillhörande glasindustrien. I sitt utlåtande över motionen avstyrkte första lagutskottet denna, och motionen ledde icke till någon riksdagens åtgärd.

Vid 1939 års riksdag väcktes två motioner om beredande av effektivare skydd för svensk konstslöjd, varvid det uttalades vara motiverat med en omarbetning och modernisering också av 1899 års mönsterlag. Första lagutskottet hänvisade i fråga om mönsterskyddet bl. a. till det nära sambandet med patentlagstiftningen, som då sedan ett år tillbaka var föremål för översyn. Det hemställdes emellertid, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i den väckta frågan, och detta blev riksdagens beslut.

De initiativ, som lett till mönsterskyddsutredningens tillsättande, kan hänföras till två motioner vid 1954 års riksdag, nr 351 i första kammaren och nr 461 i andra kammaren. I motionerna hemställdes om en utredning i fråga om mönsterlagen och dess tillämpningsområde, varvid såsom särskilda brister i denna framhölls den kortvariga skyddstiden, begränsningen till metallindustrien och inskränkningen till mönster med prydnadskaraktär.

Första lagutskottet angav i sitt utlåtande nr 12, att yttranden inhämtats över motionerna från patent- och registreringsverket samt att Sveriges industriförbund och Stockholms handelskammare, som beretts tillfälle att uttala sig, ävenledes avgivit yttranden. Patentverket underströk, att man vid tillämpningen av den nuvarande lagen fått stark känning av dess brister, och förklarade sig anse goda skäl tala för att hela lagstiftningsområdet upptoges till generell revision. Industriförbundet anförde, att man numera inom det stora flertalet berörda branscher torde ha en klart positiv inställning till frågan om en utvidgning av rättsskyddet på mönsterområdet; endast inom textilindustrien uppgavs en viss tvekan föreligga. Han-

[5] En redogörelse för förhandlingsresultaten finns intagen i Industritidningen Norden 1927 s. 408 ff. Mönsterskyddsutredningen har därjämte till sitt förfogande haft vissa konferensprotokoll. Utredningen har ävenledes haft tillgång till remissyttrandena över 1916 års förslag och till en del arbetsmaterial, härrörande från den sakkunnige inom justitie- respektive handelsdepartementet.

delskammaren uttalade, att en revision av mönsterlagen är i hög grad motiverad.

I sitt utlåtande anförde första lagutskottet bl. a. följande. Med hänsyn till vad som blivit upplyst i ärendet föreligger skäl för att nu taga under övervägande en utsträckning av mönsterskyddet till andra industriområden än metallindustrien. Det är dock icke uteslutet, att särskilda förhållanden inom någon industrigren kan motivera undantag i ett eller annat avseende från mönsterskyddet. En utredning bör icke begränsas till någon speciell fråga utan bör avse en allmän översyn av lagstiftningen på området och bör vara helt förutsättningslös. Ett utredningssamarbete med de övriga nordiska länderna framstår såsom mycket önskvärt. Utskottet hemställde på grundval av det anförda, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän utredning rörande skydd för mönster och modeller samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill denna utredning kan föranleda. Kamrarna beslöt i enlighet med denna hemställan, och riksdagens skrivelse i ärendet bär nr 144.

Den år 1938 tillsatta auktorrättskommittén upptog den vid 1939 års riksdag väckta frågan om särskilda åtgärder till skydd för konsthantverk och konstindustri och yttrade härom i sitt betänkande 1956 bl. a., att ett vidare rättsskydd för nyttokonsten närstående produkter inom hantverk och industri bör åstadkommas genom en reformerad mönsterlagstiftning och icke genom att konstverksskyddets gränser tänjes ut i lag eller praxis.[6]

Utvecklingen inom Norden i övrigt

Danmark

År 1905 tillkom en lag om skydd för mönster. Dessförinnan hade icke funnits något lagligt mönsterskydd i egentlig mening, och det upphovsrättsliga skyddet för brukskonst infördes först år 1908.

Redan vid mitten av 1800-talet hade tanken på ett mönsterskydd väckts inom industrikretsar, och framställningar från detta håll ledde i början av 1900-talet till att Patentkommissionen framlade ett lagutkast. Vid utarbetandet därav hade eftersträvats skandinavisk enhetlighet på området. Ett lagförslag underställdes 1904 års riksdag och blev där antaget. Påföljande år utfärdades den alltjämt gällande mönsterlagen.

I den allmänna motiveringen till lagförslaget gjordes bl. a. följande påpekanden. En mönsterlag bör främja originalitet och skicklighet på området. Med stöd av ett lagligt mönsterskydd kan det komma att löna sig för industrien att satsa på nya mönster såsom förebilder vid varutillverkningen. Det kommer emellertid alltid att finnas ett förråd av icke skyddade mönster, så att de industriföretag, som anser sig icke kunna bära omkost-

[6] SOU 1956:25 s. 176. Beträffande brukskonsten se vidare nedan i det särskilda avsnittet därom.

naderna för att anskaffa nya mönster, kommer att ha tillgång till erforderligt antal förebilder. På grund därav och med hänsyn till den allmänna konkurrensen måste det anses uteslutet, att ett mönsterskydd skulle vålla någon prishöjning på vanliga bruksartiklar. Lagförslaget omfattade ett system med mönsterregistrering utan nyhetsgranskning och med en skyddstid av högst femton år samt med möjlighet till s. k. »pakkeregistrering», i vilken skulle kunna samlas upp till 50 olika mönster.

För att tillgodose ett önskemål från textilindustriens sida gjordes under riksdagsbehandlingen det förtydligandet i lagen, att mönsterrätt icke inträder, såvida mönstret ej är egenartat, samt att i fråga om textilier endast ornamenterade och dekorativa mönster betraktas såsom egenartade.

1905 års lag om skydd för mönster har ändrats i smärre avseenden 1915 och 1936, och lagen bär nu enligt lagkungörelse nr 193 av den 1 september 1936 rubriken lag om mönster. Senare samma år utfärdades en särskild kungörelse angående anmälan och registrering av mönster m. m. samt en förordning om erkännande av företrädesrätt vid anmälan av mönster.

Finland

I början av år 1904 anmodades lagberedningen att upprätta ett förslag till lagstiftning om skydd för varumönster, vilka dittills stod helt utan rättsligt skydd. Önskemål om ett sådant skydd hade kommit till uttryck från handels- och industrikretsar.

Redan i slutet av samma år framlade lagberedningen ett förslag till lag om skydd för mönster och modeller jämte motiv. Förslaget avsåg att bereda skydd inom hela industrien för både prydnadsmönster och »nyttighetsmönster» och upptog en skyddstid av högst tio år. Bortsett från dessa bestämmelser anslöt sig förslaget nära till 1899 års svenska mönsterlag. I den allmänna motiveringen uttalades bl. a., att framkallandet och befrämjandet av en inhemsk konstindustri förutsätter ett verksamt mönsterskydd; endast under hägnet av ett sådant skydd kan mönsterritarna påräkna full gottgörelse för sitt arbete och sporras till nya ansträngningar.

Till 1907 års lantdag avläts en proposition om antagande av ett lagförslag, som i huvudsak överensstämde med det av lagberedningen upprättade. Förslaget godtogs av lantdagen med vissa smärre ändringar, men blev under rådande politiska förhållanden icke stadfäst, och någon lag i ämnet kom icke att utfärdas.

Efter de nordiska överläggningar angående mönsterskyddet, som ägt rum 1926—1927, uppdrogs år 1930 åt en kommitté att utarbeta ett förslag till lag om mönsterskydd. Denna kommitté framlade 1934 ett förslag till lag om mönsterskydd och till särskild förordning i ämnet. Redan år 1927 hade utfärdats en lag om upphovsmannarätt till alster av andlig verksamhet, som ansågs lämna skydd också för konstslöjdsprodukter. Kommittén tog ställ-

ning till uppkommande kollisioner mellan de båda rättsområdena på så sätt, att mönsterskyddet icke i något avseende skulle inskränka den rätt till alstret, som kunde åtnjutas enligt upphovsrättslagen (s. k. dubbelt skydd). 1934 års förslag omfattade hela industrien med det undantag dock, att tyg- och tapetmönster allenast bereddes skydd emot import av mönstervaran. På ansökningsstadiet skulle ett invändningsförfarande äga rum, men någon nyhetsgranskning i egentlig mening föreslogs ej. Skyddstiden upptogs i förslaget till femton år. Det i Danmark tillämpade systemet med s. k. »pakkeregistrering» förordades, varvid dock krävdes att mönstren skulle avse »likartade föremål». Däremot gjordes icke någon begränsning av antalet mönster i en och samma ansökan.

Lagförslaget gav upphov till delade meningar bland dem, som yttrade sig över detsamma, och i ett flertal yttranden motsatte man sig förslaget. Detta har därefter gått samma öde till mötes som 1904 års förslag och icke efterlämnat något lagstiftningsresultat. Finland står alltjämt utan mönsterlag.

Norge

År 1899 tillsattes en kommission med uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen om det industriella rättsskyddet, och kommissionen valde att först behandla frågan om lagligt skydd för mönster. Krav på ett mönsterskydd hade dessförinnan rests vid olika tillfällen från hantverks- och industrikretsar.

Redan i slutet av år 1900 avgav kommittén ett utkast till lag om skydd för mönster. I den allmänna motiveringen framhölls det såsom angeläget att främja industri och hantverk i dess utveckling. För att nå detta syfte ansågs det vara en väsentlig förutsättning, att nyskapade mönster icke berövas upphovsmännen och att ej andra njuter gott av vad upphovsmännen genom fackinsikt och förmåga i övrigt förmått frambringa. För dem som nödgas anlita redan förefintliga mönster står alltid ett förråd av fria sådana till buds. Det ansågs också vara ett billighetskrav, att den enskilde i viss utsträckning tillförsäkras frukterna av vad han själv har skapat. Lagförslaget gick ut på ett system med mönsterregistrering utan nyhetsgranskning och med en skyddstid av högst femton år. S. k. »pakkeregistrering» med upp till 50 mönster i varje »pakke» förordades. Skyddet föreslogs icke begränsat till mönster med estetisk verkan utan ansågs böra tillkomma mönster oberoende av nyttoverkningar. Det s. k. dubbla skyddet erkändes, men befanns icke behöva komma till uttryck i lagtexten.

På grundval av kommissionsutkastet framlades år 1902 en proposition om utfärdande av en lag om skydd för mönster, men förslaget förkastades av stortinget. Kommissionen fick då i uppdrag att ånyo överväga frågorna. År 1904 presenterade kommissionen ett nytt utkast till lag om mönster.

Detta skilde sig från det tidigare förslaget bl. a. därigenom, att »pakkeregistrering» slopats och det s. k. dubbla skyddet upptagits till en speciell reglering. Sedan lagförslaget antagits, utfärdades lagen om mönster år 1910. Denna har sedermera ändrats på mindre väsentliga punkter, senast år 1953.

Särskilda föreskrifter angående ingivande av ansökan om patent-, varumärkes- och mönsterskydd utfärdades 1910. Nya föreskrifter tillkom 1953, 1956 och 1963.

Det nuvarande läget i vissa andra länder

Av de länder, som tillhör Parisunionen av år 1883 angående skydd för den industriella äganderätten och Bernunionen av år 1886 angående skydd för litterära och konstnärliga verk, visar sig vid en genomgång under hösten 1964 av sammanlagt över 70 ungefär ett tjugutal icke ha någon särskild lagstiftning om mönsterskydd. Bland dessa märkes Bulgarien, Finland, Grekland, Indonesien, Island, Luxemburg, Nederländerna, Rumänien, San Marino, Tunisien, Turkiet, Vatikanstaten och Viet Nam. Utredning om införande av mönsterskydd pågår emellertid i Finland, Luxemburg och Nederländerna samt möjligen i ytterligare några länder. Indonesien, Nederländerna, Tunisien, Vatikanstaten och Viet Nam är anslutna till 1925 års Haag-överenskommelse angående internationell deponering av mönster utan att ha egen lagstiftning om mönsterrätt.[7]

Bland de länder, som äger särskilda bestämmelser om mönsterrätt, märkes utanför Skandinavien följande länder med lagarnas årtal här angivna. Amerikas Förenta Stater 1952, Australien 1906, Belgien 1935 (bestämmelserna inskränker sig i stort sett till ett stadgande om att mönster skall åtnjuta skydd enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen av år 1886), Canada 1952, Frankrike 1909 (jämte en speciell lagstiftning angående skydd för »modevaror» 1952), Irland 1927, Italien 1940, Japan 1959, Jugoslavien 1961, Monaco 1955, Nya Zeeland 1953, Polen 1928, Portugal 1940, Schweiz 1900, Spanien 1929, Storbritannien 1949, Tjeckoslovakien 1952, Förbundsrepubliken Tyskland 1876, Ungern 1907 och Österrike 1953.[8]

En mot slutet av 1950-talet markant livaktighet på mönsterrättslagstiftningens område har avsatt följande spår.

I *Amerikas Förenta Stater* framlades 1957 ett lagförslag angående mönsterskydd (Willis Bill, H. R. 8873, 85th Congress), som har följts av ändrade förslag 1959, 1960, 1961, 1962 och 1963 (Libonati Bill, H. R. 5523; 88th Congress), vilket sistnämnda väntas bli antaget. Förslaget avser enligt sin rubrik att stimulera frambringandet av prydnadsmönster för bruksföremål.

[7] Se om Haag-överenskommelsen nedan i avsnittet om *Internationella överenskommelser*.

[8] Olika ändringar av större eller mindre omfattning har i flera fall tillkommit senare. Här får i sådant avseende hänvisas till den sammanställning, som utgives av *A. Bogsch* under titeln Design Laws and Treaties of the World.

I *Nederländerna* framlades likaledes 1957 ett förslag till lag om modellskydd, som man emellertid tills vidare torde ha låtit bero med anledning av påbörjat och numera avslutat utredningsarbete på området inom Beneluxländerna (Belgien, Nederländerna och Luxemburg).[9]

I *Benelux-länderna* har man, efter initiativ av de föreningar som verkar för det industriella rättsskyddet, sedan 1959 gått samman även officiellt för att åstadkomma en gemensam mönsterrättslagstiftning. Resultatet av utredningsarbetet framlades på hösten 1963 i form av förslag till en konvention och en gemensam lag angående mönsterrätt.[10]

I *Canada* tillsattes en kommitté 1954 med uppdrag att verkställa en översyn av lagstiftningen om patent, upphovsrätt, varumärken och mönster. Beträffande mönster framlade kommittén ett betänkande 1958.[11] Den gällande mönsterlagen av år 1952 går väsentligen tillbaka på äldre lagstiftning och anses innehålla föga ändamålsenliga bestämmelser, vilka dessutom betraktas såsom svårtydda i olika hänseenden. De förslag, som presenteras i betänkandet, ansluter sig nära till innehållet i den brittiska mönsterrättslagen av år 1949. Ännu har emellertid förslagen icke lett till lagstiftning. Sannolikt har man funnit det vara angeläget att avbida utvecklingen på mönsterrättsområdet i Storbritannien och i Förenta Staterna.

I *Frankrike* har frågan om en revision av 1909 års mönsterlag tagits upp inom industri- och handelskretsar och blivit föremål för särskilt intresse inom föreningarna för industriellt rättsskydd och för upphovsrätt.[12] Något officiellt lagstiftningsinitiativ torde emellertid icke ha tagits. Man vill sannolikt invänta vad som kan komma fram på mönsterrättsområdet inom ramen för den europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC).

I *Storbritannien* uppdrogs 1959 åt en kommitté att undersöka behovet av en revision av 1949 års mönsterlag. Kommittén framlade ett betänkande 1962.[13] Av särskilt intresse i detta är att man föreslår införandet av två system, avsedda att verka vid sidan av varandra, det ena i konventionell mönsterrättsform med krav på nyhet och registrering efter nyhetsgranskning och det andra i närmast upphovsrättslig form med fordran på självständighet och originalitet men förutsättande deponering av mönstret hos en offentlig myndighet.

De *till EEC anslutna länderna* upptog, efter beslut år 1959 av ländernas regeringar, ett utredningsarbete angående harmonisering och förenhetligan-

[9] En frivillig överenskommelse om prydnadsmönsterskydd under ledning av institutet för industriell formgivning föreligger dock redan nu i Nederländerna. Förhållandena finns redovisade i en artikel av *C. Croon* och *K. Sanders:* Der Schutz von Geschmacksmustern in Holland (GRUR Ausl. 1958 s. 271 ff).

[10] Se Bulletin Benelux 1963—3.

[11] Royal Commission on Patents, Copyright, Trade Marks and Industrial Designs: Report on Industrial Designs (Ottawa 1958).

[12] *R. Plaisant:* Der Schutz von Werken der angewandten Kunst im französischen Recht. (GRUR Ausl. 1959 s. 9 ff).

[13] En översikt av kommitténs förslag har intagits i NIR 1963 s. 59 ff, och på olika håll nedan återkommer utredningen till förslaget.

de av lagstiftningen i de olika länderna på det industriella rättsskyddets område. Arbetet skulle enligt planerna omfatta i första hand förberedandet av tre utkast till konventioner rörande patent, varumärken och mönster samt av ett utkast till en allmän konvention på området, som skulle innehålla gemensamma regler. För ändamålet har regeringarna tillsatt tre arbetsgrupper med uppdrag att omhändertaga utredningen inom de tre angivna rättsområdena ävensom ett koordinationsutskott för samordning av gruppernas arbete. Redan under 1962 blev arbetsgruppen för patent färdig med ett förberedande utkast till överenskommelse angående en »europeisk» patenträtt, vilket utkast offentliggjordes på senhösten samma år och därefter remitterades till olika organ inom och även utanför EEC-länderna, vilka organ senare avgivit sina yttranden.[14] Arbetsgruppen för varumärken har färdigställt ett förslag till en europeisk konvention rörande varumärken. Den för mönster tillsatta arbetsgruppen har utarbetat en rapport över vissa problem, som sammanhänger med tillskapandet av en gemensam rättsordning också på detta område. Vad som därefter kan ha framkommit inom arbetsgruppen är icke känt.

Den livaktighet på mönsterrättslagstiftningens område, som började framträda mot slutet av 1950-talet, har också innefattat de två redan nämnda lagarna i Japan 1959 och i Jugoslavien 1961.

Till bilden av det stegrade intresset för mönsterrättens reglering hör även strävandena att revidera *1925 års Haag-överenskommelse angående internationell deponering av mönster*. En redogörelse för denna överenskommelse och dess revidering lämnas nedan i ett särskilt avsnitt om internationella överenskommelser.

Förhållandena utomlands beträffande *upphovsrätten till alster av brukskonst* redovisas i samband med behandlingen av detta spörsmål.

Huvuddragen av gällande rätt på området i de nordiska länderna

Sverige

1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller omfattar enligt sin lydelse allenast mönster, som avser »tillverkning till avsalu av alster tillhörande metallindustrien». Under mönster innefattas jämväl »modell, som i avseende på ändamålet är med mönster jämförlig». Att lagens tillämpningsområde skulle vara begränsat till s. k. prydnadsmönster framgår icke av ordalydelsen, men lagmotiven ger besked om att man åsyftat en sådan begränsning.[1] I praxis har detta fastslagits genom avgöranden i Högsta Domstolen och Regeringsrätten. I ena fallet rörde det sig om »ljudtratt och ljudarm» till grammofon, som av HD ansågs till utformning-

[14] Se NIR 1962 s. 231 ff och s. 246 ff samt NIR 1963 s. 1 ff. Jfr NU 1963:6 s. 81 f.

[1] Se 1878 års betänkande s. 85—86, där det uttalas bl. a. att förslaget »inskränker sin tillämplighet allenast till de formbildningar, som avse smakens och skönhetssinnets tillfredsställande».

en vara betingade »icke så mycket av hänsyn till att varorna skulle äga ett för den köpande allmänheten tilldragande utseende som fastmera och huvudsakligen av hänsyn därtill att ljudtratt och ljudarm skulle bidraga till ernående av fyllighet och styrka i tonen». HD fann vid angivna förhållanden, att registrering av mönstren i fråga icke bort beviljas.[2] Avgörandet synes innebära, att ett mönsters registrerbarhet är beroende av om det prydande eller det nyttiga utgör huvudsaken. Det andra fallet, som jämväl berör lagens inskränkning till metallindustriföremål, avsåg trycktyper av metall, vilka framställts av konstnären Akke Kumlien. RegR förklarade, att ändamålet med mönstret i fråga är att giva ett tilldragande utseende icke åt trycktyperna, utan åt de tryckalster, som åstadkommes medelst typerna, och fann att mönstret därför icke är hänförligt till prydnadsmönster för alster tillhörande metallindustrien.[3]

För att uppnå skydd för ett mönster fordras att mönstret är nytt och att registrering sker. Innehåller mönstret framställningar, som kan väcka förargelse, eller skulle dess begagnande strida mot lag eller goda seder, må det ej registreras. I fråga om nyhetskravet gäller, att ett mönster icke anses såsom nytt, om det, innan ansökan om dess registrering göres, redan funnits intaget i allmänt tillgänglig tryckt skrift eller varit återgivet å offentligen till salu hållna alster, eller om det ej väsentligen skiljer sig från mönster, som förut blivit sålunda känt. Visst undantag från nyhetskravet gäller dock under en begränsad tidsfrist beträffande föremål, som visas på en internationell utställning (s. k. provisoriskt utställningsskydd). I registreringsmyndighetens praxis anses även tidigare registrerat mönster vara nyhetshinder, oavsett om det varit återgivet i tryckt skrift eller å till salu hållna alster.

Ansökan om mönsterregistrering göres hos patent- och registreringsverket, som är central registreringsmyndighet för riket. Ansökningen, som skall vara skriftlig, skall åtföljas av tydlig och fullständig avbildning av mönstret. Sökes registrering av flera mönster, skall särskild ansökningshandling ingivas för varje mönster; s. k. »pakkeregistrering», som förekommer i Danmark, godtages alltså icke för så vitt det ej är fråga om sådana enheter som t. ex. kniv, gaffel och sked, ingående i ett bestick. Om sökanden ej är boende inom riket, har han att vid ansökningen foga fullmakt för ett inom riket bosatt ombud att svara för honom i allt vad skyddsrätten angår.

Det är endast mönstrets upphovsman eller dennes rättsinnehavare, som genom registrering äger förvärva den lagfästa uteslutanderätten. Om sökanden uppgiver annan såsom upphovsman, skall han därför i ärendet förete handling, som visar, att han är dennes rättsinnehavare.

Ansökningsavgiften är sedan 1951 femtio kronor.

Registreringsförfarandet är anordnat med nyhetsgranskning och prövning av kraven på nyhet och skillnad. Lagens uttryckssätt, att ansökningen skall avslås bl. a. om mönstret uppenbarligen icke är nytt har — liksom motsvarande uttryckssätt i patentförordningen — i tillämpningen ej motsvarats av den åsyftade begränsningen, utan en tämligen omfattande officialgranskning har utförts. Under de senaste åren har dock vidtagits en viss nedskärning av granskningsarbetet.

Har ansökan med anledning av brist, som avser ansökningens formella beskaffenhet, förklarats förfallen eller på grund av bristande registrerbarhetsförutsätt-

[2] NJA 1932 s. 639 (NIR 1932 s. 70).

[3] RÅ 1951 s. 37 (NIR 1951 s. 217). I ett yttrande i målet hänvisar patent- och registreringsverket till ett tidigare avgörande (RÅ 1934 H 38), där en ansökan om registrering av mönster till en majonnästub, vars hål utformats som en stjärna för att giva den utpressade majonnäsen ett tilltalande utseende, avslogs.

ning blivit avslagen, äger sökanden inom 60 dagar från beslutets dag hos regeringsrätten anföra besvär över beslutet.

Vid bifall till ansökan blir mönstret registrerat, och intyg härom tillhandahålles sökanden. Därjämte kungöres registreringen i Post- och Inrikes tidningar, varvid dock mönstret icke återgives i bild.

En regel om s. k. äldre rätt, till lydelsen nära överensstämmande med patentförordningens motsvarande reglering, innehåller att av flera sökande, som gör ansökan om registrering av samma eller väsentligen lika mönster, den har företräde, som först inkom till registreringsmyndigheten med fullständiga ansökningshandlingar.

Skyddet för registrerat mönster omfattar en tid av fem år, räknat från den dag, då ansökningen gjordes, och kan icke utsträckas till längre tid.

Har mönsterskyddsrätt överlåtits, skall överlåtelsehandling företes hos registreringsmyndigheten. Eljest uppnås icke den verkan, att förvärvaren »i skyddsavseende» betraktas såsom skyddsrättens innehavare. Denna egenskap tillägges nämligen blott den, som senast finnes hos registreringsmyndigheten antecknad såsom sådan innehavare.

Jämväl efter det att registrering ägt rum upprätthålles kravet på att inhemskt ombud skall finnas, när skyddsrättens innehavare ej är bosatt inom riket. Iakttages icke detta krav, kan laga ombud utses av domstol.

I likhet med vad som är fallet inom patenträtten gäller ej mönsterskyddsrätt mot någon, som vid den tid, då ansökan om registrering gjordes, inom riket begagnade det registrerade mönstret eller för dess begagnande där vidtagit väsentliga åtgärder (föranvändarrätt).

Därest mönster registrerats i strid mot lagens föreskrifter om registrerbarhet, står det öppet för envar, som anser sin rätt vara genom registreringen förnärmad, liksom för allmän åklagare när det allmännas fördel så påkallar, att vid domstol föra talan om registreringens upphävande. Såsom exklusivt forum tjänar därvid Stockholms rådhusrätt.

Vid intrång i mönsterskyddsrätten stadgas såsom påföljder bötesstraff och skadestånd för den som utan tillstånd av skyddsrättens innehavare inom riket vid tillverkning till avsalu av alster tillhörande metallindustrien begagnar mönster, som han vet vara här registrerat, liksom för den som här i riket saluhåller eller för försäljning till riket inför efter sådant mönster tillverkat, metallindustrien tillhörande alster, som honom veterligen åstadkommits utan tillstånd av skyddsrättens innehavare. För straffansvar och skadeståndspåföljd kräves sålunda bl. a., att gärningsmannen handlat med vetskap om att mönstret var registrerat, respektive i fråga om saluhållande och import att tillverkningen skett utan vederbörligt tillstånd. Brottet är icke lagt under allmänt åtal utan kan beivras endast av mönsterskyddsrättens innehavare. Olovligen tillverkade eller olovligen importerade alster skall på målsägandens yrkande utlämnas till honom mot ersättning för värdet eller mot avdrag därför å det skadestånd, som tillkommer honom. Finnes redskap, som är uteslutande användbara för den olovliga tillverkningen, skall på målsägandens yrkande med dessa förfaras så, att missbruk av dem ej kan ske.

Intrång skall anses föreligga, även om mönstret återgivits i annat mått eller andra färger eller om i övrigt oväsentliga ändringar vidtagits i förhållande till det registrerade mönstret.

Den som står tilltalad för intrång i mönsterskyddsrätt skall vara fri från ansvar, om domstolen finner att registreringen skett i strid mot registrerbarhetsföreskrifterna. Detta innebär, att den tilltalade i målet kan värja sig med invändning om att registreringen icke borde ha beviljats.

I enlighet med åtaganden, som gjorts genom Sveriges anslutning till Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten, gäller att s. k. konventionsprioritet erkännes i fråga om mönster, för vilket skydd först sökts i behörig ordning i annat konventionsland inom sex månader (i visst fall fyra månader) innan mönstret sökes registrerat här i riket. Denna företrädesrätt innebär, att ansökningen här i riket anses gjord samtidigt med ansökningen i den främmande staten samt att således under mellantiden inträffade omständigheter, som eljest skulle hindra registrering, icke kan åberopas mot den härstädes gjorda ansökningen. Detta gäller allmänna nyhetshinder och redan ingivna ansökningar om registrering av samma mönster. Innebörden är vidare — under förutsättning av ömsesidighet, d. v. s. i förhållande till unionsländer med samma regel — att föranvändarrätt icke tillåtes uppkomma under prioritetstiden. Prioritetsbestämmelserna är uppdelade på det sättet, att Konungen i lagen givits bemyndigande att inom vissa bestämda gränser förordna om dessa och att sådant förordnande sedermera tillkommit genom en särskild kungörelse (f. n. SFS 649/1960 med senare ändringar).

Den tyska skyddsformen *Gebrauchsmuster* har icke någo motsvarighet i Sverige.

Förhållandet mellan den upphovsrättsliga lagstiftningen och ML regleras i 10 § UhL, som stadgar att upphovsrätt till ett verk må göras gällande utan hinder av att verket registrerats såsom mönster. Stadgandet giver uttryck åt grundsatsen om s. k. dubbelt skydd på området.

Danmark

Genom 1936 års lag skyddas såsom mönster förebilder för industriprodukters yttre utstyrsel och yttre form. Med industriprodukter likställes i tillämpningen hantverksartiklar.

För att uppnå skydd kräves, att man anmäler mönstret till införande i mönsterregistret. Skyddsrätten tillkommer blott den, som frambragt mönstret, eller den, till vilken hans rätt övergått. Enligt en specialbestämmelse kan en borgenär icke få utmätning i rätten att anmäla ett mönster till registrering men väl i rätten till ett registrerat mönster.

Mönsterrätt kan emellertid icke uppnås, när mönstret strider mot lag, sedlighet eller allmän ordning liksom ej heller då det icke är fråga om ett mönster i förut angiven mening samt då den som gör anmälan till registrering icke har frambragt mönstret eller kan härleda sin rätt från upphovsmannen. Vidare gäller för mönsterrättens inträde ett nyhetskrav, som är specificerat sålunda, att mönstret icke före anmälan får ha varit allmänt tillgängligt genom offentliggörande i tryckt skrift, genom utställande eller genom saluhållande av föremål, som framställts efter mönstret, eller ha blivit skyddat genom en på grund av tidigare anmälan gjord registrering. Vid sidan om fordran på nyhet kräves, att mönstret är egenartat (»ejendommeligt»), och i fråga om textilier betraktas endast ornamenterade och dekorativa mönster såsom egenartade.

På anmälningsstadiet presumeras mönstret vara nytt och uppgiften om vem som frambragt mönstret vara riktig.

Ehuru lagtexten icke ger någon ledning har man i praxis, av vissa avgöranden att döma, tagit avstånd ifrån att bereda mönsterskydd åt formgivningar, som hänför sig till föremålens nyttokaraktär.[4] Något skydd av typen *Gebrauchsmuster* finnes emellertid icke.

[4] Se *B. Carlsen* i NIR 1958 s. 80: Dansk mønsterlovgivning og praksis.

Skyddstiden är maximerad till femton år, och inom denna tidrymd kan skydd begäras i treårsperioder.

En och samma anmälan kan omfatta upp till 50 mönster (»pakkeregistrering»). Mönstren kan ingivas antingen öppet eller i förseglat skick; om det är flera mönster i samma anmälan, måste alla behandlas lika i nämnda hänseende. Har mönster ingivits i förseglat skick, skall efter tre år förseglingen icke längre få bestå. Emellertid skall redan dessförinnan, så snart ett i förseglat skick registrerat mönster på annat sätt bringats till offentligheten, förseglingen upphöra.

Utan samtycke av den, som förvärvat skydd för sitt mönster, äger ingen i förvärvssyfte nyttja mönstret eller en efterbildning av detta såsom förebild vid framställning eller utsmyckning av föremål eller saluhålla eller införa föremål, vid vilkas framställande ett sådant nyttjande förekommit. Ett begagnande av annans mönster blir ej tillåtet därigenom att det har företagits ändringar, tillägg eller uteslutningar, när dessa ej är så väsentliga, att mönstret icke i sitt nya skick framträder såsom en efterbildning av det skyddade mönstret. I dessa hänseenden anses det icke tillräckligt, att förändring vidtagits med avseende å dimensionsförhållanden, färger eller material. Det står däremot envar fritt att återgiva skyddade mönster i tryckta verk i texten eller såsom bilaga till denna.

Vid anmälan till registrering skall erläggas en avgift, som för den första treårsperioden icke uppgår till mer än två kronor för ett mönster och fem kronor för 3 eller flera mönster upp till och med 50. Vid förlängning av skyddstiden stiger avgiften till sex kronor för ett mönster respektive sextio kronor för 50 mönster under den sista treårsperioden.

Sökande som icke har fast bostad i landet måste företrädas av ett inhemskt ombud, som tillika skall äga behörighet att företräda sin huvudman i alla angelägenheter rörande den blivande registreringen, varvid särskilt fordras, att ombudet skall äga mottaga stämningar, som angår registreringen.

Anmälan om registrering ingives till Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet, där mönsterregistret föres. I anmälan skall bl. a. lämnas uppgift om huruvida anmälaren själv har frambragt mönstret samt, om så ej är fallet, uppgift om upphovsmannen. Vid anmälan skall fogas bl. a. en tillfredsställande avbildning av mönstret samt, därest anmälaren icke själv har frambragt mönstret, nöjaktig dokumentation för hans rätt till detta. Brister i nu nämnda hänseenden, vilka icke blir avhjälpta, leder till att anmälan »afvises». Registrering skall vägras om det anmälda mönstret strider mot lag, sedlighet eller allmän ordning liksom när anmälan icke angår något mönster i lagens mening. Mot beslut om vägran att registrera kan föras talan i administrativ ordning inom två månader.

Annan granskning eller prövning utföres icke av registreringsmyndigheten — således icke någon nyhetsgranskning.

Förlängning av skyddstiden kan begäras av envar. Är den som begär förlängningen en annan än den som anmält mönstret, måste han styrka sin rätt till detta. Eljest sker förlängningen i den ursprunglige innehavarens namn.

Så länge en överlåtelse av mönsterrätten icke anmälts till registreringsmyndigheten kan talan rörande mönsterrätten riktas mot den i registret införde mönsterhavaren.

Påföljderna av uppsåtligt intrång i mönsterrätten är straff och skadestånd. Har intrånget begåtts utan uppsåt följer skadestånd enligt de allmänna regler, som gäller för ersättning av skada. Olovligen tillverkade, importerade eller saluhållna föremål skall på begäran av den kränkte utlämnas till denne mot avdrag å tillerkänt skadestånd. Sådant utlämnande kan dock undvikas, om gärningsmannen antingen ändrar föremålen på sådant sätt, att de icke längre kränker mönsterrätten,

eller på egen bekostnad låter föremålen tagas i offentligt förvar, till dess att skyddstiden utlöpt. På samma sätt som med föremålen kan förfaras med redskap, som uteslutande är avsedda till användning vid efterbildning. Däremot finns inga regler om att föremålen och redskapen skall förstöras.

I mål om intrång i mönsterrätt skall invändning om att registreringen är verkningslös eller förfallen tagas i beaktande, om den instämdes dömande eller frikännande beror därpå.

Både straff och skadestånd preskriberas, därest intrånget icke blivit påtalat inom ett år från förövandet.

Registrering av mönster kan av domstol förklaras verkningslös eller förfallen. Därom kan talan väckas av envar, som förmenar att registreringen icke bör medföra något skydd för mönstret. Härutinnan kan åberopas dels att den registrerade innehavaren av mönstret icke vare sig framställt detta eller lagligen härleder sin rätt från upphovsmannen, dels att mönstret icke är nytt enligt bestämmelserna därom, dels att mönstret icke uppvisar egenart. Vidare kan göras gällande, att mönsterskyddet upphört till följd av att skyddstiden gått till ända eller att mönsterhavaren givit avkall på skyddet. För rättegångar av nu angivna slag finns ej specialforum; talan väckes vid allmänt tvistemålsforum.

Lagen avslutas med regler om provisoriskt utställningsskydd, om konventionsprioritet och om förhållandet till konstverksrätten och patenträtten. I sistnämnda hänseenden gäller, att konstverksrätt till registrerat mönster icke beröres av mönsterlagen, vilket innebär att s. k. dubbelt skydd erkännes, samt att mönsterskydd ej heller hindrar, att patent kan förvärvas med avseende på föremål, som framställts efter mönstret, under förutsättning att patentlagens föreskrifter är uppfyllda.

Norge

Såsom mönster skyddas enligt 1910 års lag nya förebilder för industriföremåls yttre form eller utstyrsel. I tillämpningen har man följt de uttalanden, som gjordes under förarbetena till lagen om att mönsterskyddet skall gälla »formen oberoende av ändamålet», och således lämnat skydd för formgivningar både då dessa är estetiskt grundade och då de är betingade av praktiska eller nyttiga hänsyn. Någon skyddsform av typen *Gebrauchsmuster* finns emellertid icke.

För att mönsterskydd skall uppnås måste ansökan om registrering ingivas till Styret for det Industrielle Rettsvern.

Förhållandet till konstverksrätten är uttryckligen reglerat på så sätt, att när ansökan om mönsterregistrering gjorts förebildens skydd såsom mönster blir att avgöra uteslutande enligt mönsterlagen, även om det i övrigt tillkommer förebilden skydd enligt konstverkslagstiftningen. Innebörden härav är i praktiken, att s. k. dubbelt skydd icke erkännes.

Ett mönster anses icke såsom nytt, om det innan ansökan om registrering gjordes blivit allmänt tillgängligt eller om det är så likt en annan allmänt tillgänglig förebild, att det, trots skillnader i detaljer, i förhållande till denna ej framträder såsom en självständig skapelse.

Skyddsrätten tillkommer den, som frambragt mönstret, eller den, till vilken hans rätt övergått. Borgenär kan emellertid icke gentemot den, som frambragt mönstret, erhålla utmätning av rätten att söka mönstret registrerat.

En ansökan om mönsterregistrering ger presumtion om att mönstret är nytt och att det har framställts av sökanden.

Verkan av mönsterregistrering är, att ingen utan samtycke av den, som innehar

mönsterrätten, i närings- eller förvärvsverksamhet må begagna mönstret såsom förebild vid tillverkning av industriella alster eller importera eller saluhålla sålunda tillverkade föremål. En undantagsbestämmelse gäller för import av reservdelar och reservutstyrslar till luftfartyg, som är registrerade i främmande stat, under förutsättning att reparation skall äga rum i Norge och överenskommelse med den främmande staten föreligger.

Skyddstiden är längst femton år, räknat från dagen för ingivandet av ansökan om mönsterregistrering. I ansökningen kan begäras skydd för en eller flera treårsperioder, och förlängning kan erhållas med sådana perioder inom den absoluta tidsgränsen av femton år.

Avgiften för registrering är för den första treårsperioden tjugufem kronor och för de följande perioderna 30, 35, 40 och 45 kronor.

Överlåtelse och upplåtelse av mönsterrätten har icke någon rättsverkan gentemot godtroende tredje man förrän den har anmälts till mönsterregistret.

Den som ej har fast bostad i Norge kan söka registrering och göra mönsterskyddet gällande endast om han har ett ombud i landet, som äger representera honom i allt som rör mönsterrätten och som givits behörighet att mottaga stämning i tvistemål.

Registrering är utan rättsverkan och kan genom dom förklaras ogiltig, om skyddsförutsättningarna icke är uppfyllda, om mönstret redan är skyddat för någon som tidigare ingivit ansökan om registrering samt om mönstret strider mot lag eller är ägnat att väcka förargelse. Talan om ogiltighet kan väckas av registreringsmyndigheten liksom i övrigt av envar, som har intresse därav. När båda parter är eniga därom, kan frågan om registreringens giltighet hänskjutas till slutligt avgörande av »Styrets annen avdeling», som utgör besvärsinstans. Jämväl i viss annan ordning är denna avdelning behörig att upptaga fråga om ogiltigheten av registrering till avgörande.

Ett registrerat mönster kan genom dom frånkännas innehavaren, när det visas att denne icke har rätt till mönsterskyddet. Talan om frånkännande kan väckas av den som själv framställt mönstret eller dennes rättsinnehavare liksom av den som visar, att mönstret utan hans samtycke tagits från hans avbildningar eller föremål. Även registreringsmyndigheten kan väcka sådan talan. Den berättigade äger få mönsterregistreringen överförd i sitt namn. Även utan iakttagande av den nu redovisade proceduren står den berättigade fri från mönsterregistreringens verkningar, vilket torde innebära att han i brottmål äger invändningsvis göra sin rätt gällande.

Vid ansökan om registrering skall ingivas ett föremål, som framställts efter mönstret, eller en tillfredsställande avbildning. Mönstret eller avbildningen kan ingivas öppet eller i förseglat skick. Efter ett år skall mönster i förseglat skick göras öppna för att skydd framdeles skall gälla.

En ansökan om registrering anses ej gjord, så länge icke något exemplar eller någon avbildning av mönstret ingivits.

Varje ansökan, som ingivits på föreskrivet sätt, leder till registrering, såvida icke mönstret finnes strida mot lag eller vara ägnat att väcka förargelse. Någon nyhetsgranskning utföres alltså icke.

Mot beslut att vägra registrering kan föras talan inom två månader hos »Styrets annen avdeling».

I rättegång, som angår registrerat mönster, gäller såsom legitimationsregel, att talan kan väckas mot den registrerade innehavaren, så länge förändring av innehavarskapet icke anmälts till registret.

Med mönsterintrång avses att i strid med mönsterlagen i närings- eller förvärvs-

verksamhet använda ett registrerat mönster såsom förebild vid tillverkning av industriella föremål eller saluhålla eller importera sålunda tillverkade föremål. Vid uppsåtligen begånget intrång följer straff. Skadestånd utgår både vid uppsåtliga gärningar och då intrång begås av oaktsamhet. Skadeståndsskyldighet gäller däremot icke vid god tro. Allmänt åtal äger rum allenast efter angivelse av den kränkte. På begäran av den kränkte äger domstolen i mål angående intrång förordna, att de föremål genom vilka intrånget påstås ha ägt rum skall tagas i beslag eller förseglas, till dess att slutligt avgörande fallit. Den som befinnes ha gjort intrång har att, när den kränkte så begär, ändra de föremål, som avses med intrånget, så att mönsterrätten ej längre kränkes. Om sådan ändring ej går att genomföra, kan föremålen på begäran förklaras förverkade. De nu nämnda påföljderna med avseende å föremålen inträder emellertid ej, om den skyldige i stället låter föremålen tagas i förvar eller förseglas av offentlig myndighet, intill dess skyddstiden utlöpt. Föremålen kan också överlåtas till den kränkte i avräkning på denne tillkommande skadestånd. Med föremål jämställes i påföljdshänseende redskap, som uteslutande är att använda vid sådant mönsterintrång, varom i målet varit fråga.

Om i ett tvistemål angående mönsterintrång käromålet bestrides under påstående att registreringen är ogiltig eller att rättsverkan av registreringen icke gäller mot svaranden såsom den egentlige upphovsmannen, skall domstol på begäran giva svaranden så långt anstånd med intrångsmålet, att denne kan i särskilt mål uppnå ett avgörande om registreringens ogiltighet eller om frånkännande.

Oslo byrett utgör exklusivt forum i mål om registreringens giltighet och om frånkännande. Mål om intrång följer allmänna forumregler.

I publikationer får avbildningar av andras registrerade mönster medtagas, under förutsättning att det samtidigt lämnas upplysning om att mönstret är registrerat. Iakttages icke detta, inträder straffansvar för underlåtelsen.

Märket N.M. (norskt mönster) med tillfogat registreringsnummer åsatt ett föremål eller dess förpackning tillkännager, att föremålet åtnjuter mönsterskydd. Några rättsverkningar är dock icke förbundna med vare sig underlåten märkning eller märkets åsättande.

Lagen avslutas med regler om konventionsprioritet och om provisoriskt utställningsskydd.

Internationella överenskommelser

Pariskonventionen

De fyra nordiska länderna är anslutna till *Pariskonventionen av 1883 för skydd av den industriella äganderätten* (Sverige och Norge sedan 1885, Danmark sedan 1894, Finland sedan 1921) och tillhör därmed den s. k. Parisunionen. Konventionen har flera gånger ändrats. De texter som tilldrager sig aktuellt intresse är Washingtontexten av år 1911, Haagtexten av år 1925, Londontexten av år 1934 och Lissabontexten av år 1958. Konventionen gäller enligt Lissabontexten mellan de länder, som tillträtt denna text, och i övrigt enligt den text vederbörande land senast tillträtt. Norge tillhör unionen enligt Lissabontexten genom anslutning till denna 1964.

Övriga nordiska länder tillhör unionen enligt Londontexten (Danmark sedan 1938, Finland och Sverige sedan 1953).[1]

Sammanlagt omfattar Pariskonventionen (1 okt. 1965) 71 länder.[2] Av dessa är 38 anslutna till Lissabontexten, 29 till Londontexten, 3 till Haagtexten och 1 till Washingtontexten.

Skyddet av den industriella äganderätten har enligt konventionen till föremål patent, nyttighetsmodeller *(Gebrauchsmuster)*, industriella mönster och modeller, fabriks- eller handelsmärken och servicemärken (varumärken), firma- samt ursprungsbeteckningar ävensom undertryckande av illojal konkurrens (artikel 1). Konventionens grundsats är, att de som tillhör ett unionsland skall i övriga unionsländer åtnjuta de förmåner i fråga om den industriella äganderätten, vilka de särskilda lagstiftningarna tillerkänner landets egna medborgare (art. 2). Konventionen uppställer också vissa minimikrav på skydd i olika hänseenden. Av särskilt intresse därvidlag är, att i Lissabontexten såsom en nyhet införts ett stadgande om att mönster skall skyddas i alla unionsländer *(»Les dessins et modèles industriels seront protégés dans tous le pays de l'Union»*; art. 5 quinquies).[3] Denna skyldighet för unionsländerna att tillhandahålla ett mönsterskydd gör, att länder såsom exempelvis Finland och Nederländerna icke kan ansluta sig till Lissabontexten förrän någon form av mönsterrätt blivit lagfäst i landet. För Sveriges del torde det nuvarande, till metallindustrien begränsade mönsterskyddet vara otillräckligt för att motsvara konventionskravet. Ej heller Sverige torde därför kunna ratificera Lissabontexten förrän mönsterrättslagstiftningen blivit utbyggd.[4]

Den som i ett unionsland i behörig ordning gjort anmälan om skydd för Gebrauchsmuster eller mönster skall för ansökan om mönsterskydd i de övriga länderna äga en prioritetsrätt (konventionsprioritet), som efter att tidigare ha varit fyra månader från och med Haagtexten är sex månader (art. 4). Innebörden av prioritetsrätten är, att den senare ansökningen icke skall få avslås på grund av åtgärder, som tillkommit under mellantiden, och att sådana åtgärder icke skall få giva upphov till någon rätt för tredje man eller någon föranvändarrätt. En konventionsprioriteten liknande företrädesrätt, om vars närmare räckvidd råder delade meningar i olika länder, är det provisoriska utställningsskyddet. Härom stadgar konventionen, att provisoriskt skydd skall meddelas åt bl. a. mönster med avseende å varor, som utställes å internationella, officiella eller officiellt er-

[1] Island anslöt sig till konventionen 1962 och tillhör denna enligt Londontexten.

[2] Det aktuella läget redovisas årligen i det första häftet av Prop. ind.

[3] Lissabontexten föreligger icke i officiell översättning till svenska, men en norsk version ingår som bilaga 4 i NU 1963:6 (s. 449). Originalversionen på franska språket finns intagen i Prop. ind. 1958 s. 202. Londontexten i originalversionen och översättning till svenska förekommer i SÖ 1953:24 samt i prop. 30/1953. Den svenskspråkiga versionen finns även intagen såsom bilaga i SOU 1958:10 (s. 448).

[4] Om behandlingen av mönsterrättsfrågorna vid Lissabonkonferensen se *S. Ljungman* i NIR 1958 s. 177 ff.

kända utställningar, anordnade i unionsland, låt vara att skyddet får regleras närmare av varje lands inre lagstiftning (art. 11).

Mönsterskydd får icke förklaras förverkat vare sig genom försummelse att »utöva» (utnyttja mönstret) eller genom införsel av föremål (varor), överensstämmande med de skyddade (art. 5 B). För åtnjutande av skydd får icke fordras, att föremålet (varan) är åsatt märke eller uppgift om registrering av mönstret (art. 5 D).

För betalning av föreskrivna avgifter till upprätthållande av mönsterrätt (d. v. s. vid förnyelse av registrering) skall medgivas en respittid av minst sex månader, varvid dock tilläggsavgift må stipuleras (art 5 bis).[5]

Unionsländerna är förpliktade att förbjuda användande i handeln, utan vederbörligt tillstånd, av andra unionsländers statsvapen, om sådant användande är ägnat att vilseleda angående varors ursprung (art. 6 ter 9). Denna förpliktelse kan ha betydelse på mönsterrättsområdet.

Konventionen ålägger varje unionsland att anordna ett särskilt förvaltningsorgan för ärenden rörande den industriella äganderätten ävensom en centralmyndighet för att hålla bl. a. mönster tillgängliga för allmänheten. Förvaltningsorganet har att publicera en officiell periodisk tidskrift (art. 12).

Bernkonventionen

På immaterialrättens område är de nordiska länderna vidare anslutna till *Bernkonventionen av 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk* (Norge sedan 1896, Danmark sedan 1903, Sverige sedan 1904 och Finland sedan 1928). Till denna konvention är (i juli 1965) 54 länder anslutna. Konventionen, som gjorts till föremål för flera revisioner, innehåller enligt Brysseltexten av år 1948 (tillträdd av de nordiska länderna under åren 1961—1963) en bestämmelse i Artikel 2 punkt 5 av intresse för mönsterrätten.

I Brysseltextens katalog över skyddade objekt hade införts bl. a. »*verk av nyttokonst*» (art. 2 p. 1). Härigenom blev Bernunionens länder pliktiga att anordna skydd också för sådana verk, men konventionens regler om minimiskydd är här icke tillämpliga. Det är nämligen förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma i vilken omfattning deras lagar skall tillämpas på »verk av nyttokonst» samt industriella mönster och modeller liksom under vilka villkor dylika verk och mönster skall skyddas. För verk, vilka i hemlandet skyddas endast såsom mönster, kan i övriga unionsländer krävas endast sådant skydd, som i dessa länder tillerkännes mönster (art. 2 p. 5).[6]

[5] Sexmånadersfristen har tillkommit i Lissabontexten. Enligt Londontexten gäller en respittid av tre månader.

[6] Brysseltexten finns intagen i fransk originalversion och i översättning till svenska såsom bilaga till prop. 134/1960.— Beträffande Bernkonventionen se vidare nedan under avsnittet om Rättsskydd för brukskonst.

Haag-överenskommelsen

1925 års Haag-överenskommelse angående internationell deponering av mönster gäller (i januari 1965) enligt Londontexten av år 1934. Vid 1958 års Lissabon-konferens, som avsåg en revision av Pariskonventionen, framlades vissa förslag till smärre ändringar i Haag-överenskommelsen. Det beslöts emellertid, att frågan om revidering av denna överenskommelse skulle uppskjutas till en senare konferens, varvid en genomgående omarbetning skulle eftersträvas, huvudsakligen i syfte att göra överenskommelsen mera tilldragande för anslutning från utomstående länder. Efter omfattande förberedelsearbete under år 1959, i vilket representanter från Sverige och andra nordiska länder deltog, hölls en diplomatisk konferens i Haag i november 1960.[7] Vid konferensen antogs en konventionstext, avsedd att ersätta Londontexten, samt ett därtill hörande tillämpningsreglemente. Intet av de nordiska länderna tillhörde dem, som vid konferensen undertecknade konventionen.[8] Inom Norden är ej heller något land anslutet till överenskommelsen i äldre lydelse.

Till Londontexten av överenskommelsen är (den 1 okt. 1965) anslutna Belgien, Frankrike, Förenade Arabrepubliken, Indonesien, Liechtenstein, Marocko, Monaco, Nederländerna, Schweiz, Spanien, Tunisien, Tyskland, Vatikanstaten och Viet Nam. 1960 års text, som ännu icke trätt i kraft — för ikraftträdande fordras, att tio länder, varav minst fyra nytillträdande, ratificerar texten eller tillträder överenskommelsen i den nya texten — har undertecknats av Belgien, Frankrike, Italien (ny), Jugoslavien (ny), Liechtenstein, Luxemburg (ny), Monaco, Nederländerna, Schweiz, Förbundsrepubliken Tyskland och Vatikanstaten.

Londontexten av Haag-överenskommelsen är numera av mindre intresse. Det är framför allt Frankrike, Schweiz och Tyskland som anlitat den internationella deponeringsmyndigheten, tidigare Parisunionens s. k. Internationella Byrå men numera Paris- och Bernunionernas gemensamma permanenta organ, BIRPI, i Genève. Sammanlagda antalet internationella mönsterdeponeringar har under senare tid uppgått till omkring 2 000 årligen. På grund av att en deposition kan omfatta flera mönster representerar nämnda siffra ett betydligt större antal mönster, säkerligen över 30 000. Mot det system för internationell registrering, som innefattas i Haag-överenskommelsens Londontext, har riktats olika anmärkningar, vilka ansetts bära skulden till att överenskommelsen icke fått större anslutning än vad som blivit fallet. Bland dessa anmärkningar framträder särskilt de två, som riktar sig mot att överenskommelsen tillåter hemlig deponering under fem år och medgiver flera mönster, upp till 200, i en och samma deponering.

[7] De nordiska länderna företrädde därvid av professor T. Lund och kontorchef Julie Olsen (Danmark), professor B. Godenhielm (Finland), byråsjef R. Röed (Norge) samt professor S. Ljungman och dåvarande byråchefen C. Uggla (Sverige).

[8] En redogörelse för tillkomsten av 1960 års text finns intagen i NIR 1961 s. 33 ff.

1960 års Haagtext syftar, liksom de äldre lydelserna av överenskommelsen, till att ersätta mönsterregistrering i varje särskilt konventionsland med en enda deponering hos Internationella Byrån.[9] De till Haag-överenskommelsen anslutna länderna bildar en särskild union för internationell deponerig av mönster *(Haagunionen)*. Tillträde till unionen äger endast de länder, som tillhör Pariskonventionen (art. 1). Den internationella deponeringen står öppen för dem, som tillhör ett unionsland eller är där bosatta eller där äger verkliga industri- eller handelsföretag (art. 3).

Deponering kan äga rum antingen direkt hos Internationella Byrån (numera BIRPI) eller genom förmedling av vederbörande lands registreringsmyndighet. Deponeringen skall bestå av en ansökan, ett eller flera fotografier eller andra grafiska bilder av mönstret samt föreskrivna avgifter. Ansökningen skall innehålla bl. a. uppgift å de länder, i vilka sökanden påkallar skydd — härigenom möjliggöres att den internationella deponeringens verkan begränsas till de länder som är av intresse för sökanden — samt uppgift å den vara eller de varor, för vilka mönstret är avsett. Därjämte må ansökningen innehålla en kort beskrivning av mönstrets karakteristiska drag, uppgift å vem som är mönstrets upphovsman samt, där så önskas, begäran om att publicerandet av mönstret skall uppskjutas. Vid ansökningen må fogas prov å eller modell av den vara, som mönstret avser. En deponering av högst 20 mönster gemensamt *(dépôt multiple)* måste innehålla mönster, som är avsedda för varor tillhörande samma klass enligt en planerad internationell mönsterklasslista (art. 5).[10]

I en periodisk tidskrift, som tillställes de nationella registreringsmyndigheterna, skall BIRPI publicera reproduktioner i svart-vitt, eller på särskild begäran i färg, av de deponerade bilderna av mönstren. Denna publikation med bilder av mönstren utgör en av de mer betydande nyheterna. Sökande kan emellertid begära, att publicerandet uppskjutes och handlingarna hålles hemliga under en tid av högst tolv månader, räknat från deponeringsdagen eller, om konventionsprioritet begäres, från prioritetsdagen. Innan tidpunkten för publicering är inne, äger sökanden återtaga sin ansökan, varigenom mönstret förblir hemligt. Med nu nämnda undantag gäller full offentlighet för registret, handlingarna samt prover och modeller (art. 6).

En deponering, som blivit registrerad hos BIRPI, skall ha samma verkan i de länder, vilka omfattas av ansökningen, som om alla formaliteter enligt den nationella lagen blivit uppfyllda. Skyddet regleras emellertid i vart och ett av dessa länder utav lagstiftningen i varje land för sig. Det står unionsland fritt att föreskriva, att en internationell deponering icke skall ha nå-

[9] Överenskommelsens Haagtext av år 1960 finns icke, lika litet som dess äldre texter, i officiell översättning till nordiskt språk. En engelsk version, som 1961 utgivits av Internationella Byrån, fogas härvid såsom *Bilaga*.

[10] Se om denna klasslista vidare nedan i avsnittet om registreringsförfarandet och särskild *Bilaga*.

gon verkan inom landet, om deponeringen gäller ett mönster med detta land såsom ursprung (art. 7).

När publikationen inkommer till registreringsmyndigheten i land, som verkställer nyhetsprövning ex officio eller som tillämpar ett invändningsförfarande, skall myndigheten, därest för mönsterskydd föreligger annat än formellt hinder, inom sex månader underrätta BIRPI härom. Har sådan underrättelse icke lämnats inom föreskriven tid, är huvudregeln att verkan av den internationella deponeringen inträder i landet vid tidpunkten för den internationella deponeringen (art. 8).

För internationell deponering gäller prioritetsreglerna enligt Pariskonventionen (art. 9).

Deponering kan, vid utgången av en femårsperiod, förnyas i femårsperioder (art. 10). Skyddstiden följer principiellt varje lands bestämmelser därom, med den inskränkningen dock att unionsländerna är förpliktade att medgiva en minimiskyddstid av tio år, om den internationella deponeringen förnyats, och eljest fem år (art. 11).

Pariskonventionens förbud mot att såsom villkor för mönsterrätt kräva märkning av mönstervarorna har intagits jämväl i Haag-överenskommelsen. Däremot uttalas, att om unionsland kräver märkning för annat ändamål landet måste anse kravet uppfyllt, när alla varor, som utbjudes till allmänheten med tillstånd av den som innehar mönsterrätten, eller etiketter på dessa varor är försedda med det s. k. internationella mönstermärket. I anslutning härtill förklaras, att förekomsten av sådant märke icke får anses innebära ett avstående från upphovsrätt eller annan rätt, som eljest gäller. Det internationella mönstermärket består av bokstaven D *(dessin, design)* i en cirkel © åtföljt av årtalet för den internationella deponeringen och innehavarens namn eller förkortning därav samt depositionsnumret (art. 14).

Avgifterna, vilka följer ett tämligen invecklat schema, är primärt uppdelade på BIRPI och de unionsländer, som omfattas av respektive ansökan. Sistnämnda del av avgiften fördelar sig vidare på de länder, som verkställer nyhetsprövning och som fordrar särskild avgift härför, å ena sidan, samt övriga länder, å den andra. Detta avspeglar den vikt man från olika håll fäst vid att de internationella deponeringarna icke skall sträcka sina verkningar till ett större område än sökanden uttryckligen angivit och att denne skall avhållas ifrån att angiva andra länder än dem, som för honom är av kommersiellt eller annat intresse. De avgifter, som har nationell karaktär och som årligen skall tillställas vederbörande länder, består av en allmän nationell avgift på 5 schweizerfrancs för varje angivet land och en nationell nyhetsgranskningsavgift, vilken till beloppet bestämmes av den nationella myndigheten men icke får överstiga tre fjärdedelar av vad som utgår vid ansökan om nationell mönsterregistrering och ej heller uppgå till mer än 50

schweizerfrancs. — Den internationella grundavgiften är 25 schweizerfrancs. Vid gemensam deponering av flera mönster utgår tilläggsavgifter av olika slag. Publiceringsavgiften är 25 francs för återgivande i svart-vitt och 100 francs för återgivande i färg. Vid förnyelse utgår en internationell avgift å 50 francs och en nationell avgift å 10 francs. (Art. 15 samt den särskilda avgiftsförteckningen.)

I överenskommelsen hänvisas till ett reglemente, där vissa frågor av betydelse behandlas. Reglementet antogs vid samma diplomatiska konferens som överenskommelsen, men i fortsättningen skall ändringar och tillägg få göras av en särskild kommitté, bestående av representanter från unionsländerna. I reglementet bestämmes bl. a. det antal mönster, som skall tillåtas i en gemensam deponering, samt de övriga villkor, som skall gälla för sådan deponering. Regleringen innebär, att antalet gemensamt deponerade mönster icke får överstiga 20 men att, om uppskjuten deponering begäres, antalet under den tid mönstren icke är tillgängliga för allmänheten (maximalt ett år) får uppgå till 100. (Art. 17 p. 6 och Reglementets regel 2.)

Ett stadgande i tydlighetens intresse innehåller, att överenskommelsens bestämmelser icke hindrar anspråk på ett mer vidsträckt skydd enligt nationell lagstiftning och ej heller i någon mån inverkar på det skydd, som enligt internationella konventioner tillerkännes konstverk och verk av brukskonst (art. 18).

Med tanke på förekommande integreringssträvanden har införts en regel om att två eller flera unionsländer må sätta en gemensam myndighet i stället för de nationella myndigheterna (art. 30).

Vid den diplomatiska konferens, som antog den nya Haagtexten, berördes även frågan om *rättsskydd för typsnitt*. Det ansågs önskvärt, att Internationella Byrån skulle anmoda Parisunionens medlemsländer att yttra sig över ett av en expertkommitté — utan nordiskt deltagande — under år 1960 framlagt förslag till internationellt skydd för typsnitt. Expertkommittén har efter det att sådana yttranden avgivits ånyo övervägt frågan vid tre sammankomster och framlagt utkast till en konvention på området.[11] Detta utkast är avsett att läggas till grund för en diplomatisk konferens om antagande av en överenskommelse angående internationellt skydd för typsnitt.

Utkast till en sådan *internationell mönsterklasslista*, som enligt vad ovan sagts skulle tjäna det internationella deponeringsförfarandet, har under hösten 1964 i BIRPI:s regi utarbetats av en expertkommitté.[12] Klasslistan är

[11] Den senaste sammankomsten ägde rum i oktober 1963, då en svensk expert (rådman G. Sterner) deltog. Utkastet finns återgivit i Prop. ind. 1964 s. 106 ff. Se vidare om mönsterskydd för typsnitt nedan i specialmotiveringen under 1 §.

[12] Kommittén som icke utgjordes av den särskilda kommittén enligt Haag-överenskommelsens text av år 1960, bestod av experter från 13 länder, däribland Sverige, Danmark och Norge.

avsedd att kunna begagnas icke blott av BIRPI utan även av de nationella myndigheterna vid den inhemska mönsterregistreringen. Utkastet, som härvid fogas såsom *Bilaga,* har remitterats för yttrande till Parisunionens medlemsstater.

ALLMÄN MOTIVERING

Behovet av ett mönsterskydd

Sedan lång tid tillbaka har i vårt land varit allmänt vedertaget att samhället bör stödja skapande andlig verksamhet genom att i viss utsträckning ge skaparen ensamrätt till vad som frambragts. På en sådan målsättning vilar 1960 års lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, 1960 års lag om rätt till fotografisk bild samt 1884 års förordning angående patent, ävensom det år 1964 framlagda förslaget till ny patentlag. Till en angränsande ämneskrets hör 1960 års varumärkeslag samt lagstiftningen om firma och om illojal konkurrens, ehuru lagstiftaren i dessa sammanhang huvudsakligen beaktat det allmänna och enskilda intresset av att varje näringsidkare skall kunna framträda med en egen profil i konkurrensen. Närstående kan också 1963 års namnlag sägas vara.

Mönsterskyddet befinner sig i en brytningspunkt mellan de nu nämnda skyddsformerna. Det rör sig beträffande mönster mestadels om att skydda sådan formgivning, som visserligen utgör en nyskapelse men dock icke når upp till den konstnärliga höjd, som bör vara ett villkor för skydd enligt upphovsrättslagen, och icke heller äger tillräcklig uppfinningshöjd för att patent skall kunna ifrågakomma. Mönsterskyddet anses å andra sidan stå helt utan inflytande utav huruvida formgivningen är inarbetad på marknaden. I vissa fall av inarbetande kan känneteckensskydd enligt varumärkeslagen och därmed likartad lagstiftning emellertid åberopas.

Enligt sina direktiv har mönsterskyddsutredningen att inledningsvis överväga, huruvida ett särskilt mönsterskydd är erforderligt vid sidan av de olika skyddsmöjligheter, som upphovsrätten och patenträtten samt i vissa fall känneteckensrätten erbjuder. Egentligen borde svaret på denna fråga anstå till dess alla enskildheter i det av utredningen föreslagna mönsterskyddet blivit belysta. Några inledande allmänna synpunkter torde dock vara på sin plats.

Med stigande välstånd har från konsumenternas sida alltmera ökade krav ställts på att hantverks- och industriprodukter icke blott skall vara tjänliga för sitt ändamål utan även utvisa en tilltalande form. I högsta grad gäller detta om sådana personliga ting som kläder och bohag, men även i fråga om föremål som tillhör den offentliga miljön, såsom arbetsredskap, industrimaskiner, trafikmedel m. m., har fordringarna på en god formgivning — industrial design — efterhand kommit att skärpas. För att möta

dessa fordringar synes det angeläget att på ett eller annat sätt uppmuntra nyskapande inom den hantverksmässiga och industriella formgivningen. Mönsterskyddet erbjuder här en ensamrätt, som möjliggör skälig ersättning åt formgivaren för hans insats och dessutom öppnar en väg för tillverkaren att återfå de investeringar, som nedlagts på en ny formgivning. Naturligtvis får icke förbises, att liknande målsättningar ligger bakom upphovsrättens skydd för konsthantverk och konstindustri. Det är emellertid uppenbart, att en hel mängd varor framträder med en estetiskt tilltalande formgivning utan att därför nå upp till den konstnärliga standard, som bör fordras för att ett verk i upphovsrättslagens mening skall föreligga. Vill man åstadkomma en förbättrad formgivning på bred front, med vardagslivets behovstillfredsställelse i sikte, erbjuder skyddet för prydnadsmönster en naturlig komplettering till upphovsrätten.

På den tekniska sidan synes en motsvarande komplettering av patentskyddet önskvärd. Bakom många till synes enkla tekniska formlösningar kan ligga ett utvecklingsarbete, som är förtjänt av stöd från samhällets sida utan att dock en ensamrätt av patentskyddets styrka och omfattning kan komma i fråga. Det förefaller då naturligt att vid sidan av patenträtten inrätta en smidig skyddsform med tanke på den omsorg och de investeringar, som nedlagts just på en viss tekniskt betingad ny varuutformning. För detta ändamål synes skydd för vad utredningen vill beteckna såsom nyttomönster vara påkallat.[1] Såsom senare skall utvecklas närmare, erbjuder det praktiska fördelar att sammanslå skyddet för prydnandsmönster och nyttomönster, framförallt till undvikande av en besvärlig gränsdragning mellan estetisk och funktionell målsättning.

Naturligtvis är frågan om önskvärdheten av ett mönsterskydd icke slutbehandlad i och med att de ovan antydda utvecklingsstimulerande verkningarna tillgodoses. Beträffande en ensamrätt av föreliggande slag måste även noggrant övervägas, i vad mån övriga tillverkares rörelsefrihet alltför starkt beskäres och huruvida ensamrätten kan leda till en monopolistisk prissättning på varan. I båda dessa hänseenden torde dock mönsterskyddet i högre grad än övriga liknande ensamrätter gå fritt från invändningar. Anledningen härtill är, att mönsterskyddet endast gäller varans utseende, där variationsmöjligheterna oftast är synnerligen stora, men däremot icke en bakomliggande teknisk idé. För konkurrenten finns det praktiskt taget alltid möjlighet att förse sin vara med en annan, lika god eller bättre utformning, och i så fall torde prissättningen röna ringa inflytande av mönsterskyddet.[2]

Från den av utredningen företagna enkäten kan vidare inhämtas att ungefär en tredjedel av alla tillfrågade företag ansett sig inom branschen

[1] Se därom nedan under avsnittet om Mönsterrättens objekt.
[2] Till vissa konsumentsynpunkter återkommer utredningen bl. a. i avsnittet om Rättsskydd för brukskonst.

vara i behov av ett mönsterskydd, medan blott ungefär en åttondel helt förnekat något sådant behov; cirka halva antalet tillfrågade har ej lämnat något direkt besked. Av enkätsvaren kan utläsas, att efterbildning av företagens produkter förekommit i betydande utsträckning.

Till de nu återgivna, mera allmänna synpunkterna bör läggas, att efter vad tidigare skildrats ett mönsterskydd redan finnes i de flesta större industriländer. Under det mycket livliga reformarbete, som på senaste tid pågått inom mönsterrätten i olika länder, har såvitt bekant icke heller framförts allvarliga förslag om att helt avskaffa mönsterskyddet. Tvärtom har såsom förut skildrats i Art. 5 quinquies av den år 1958 i Lissabon reviderade Pariskonventionen upptagits en direkt förpliktelse för medlemsstaterna att tillhandahålla mönsterskydd. Därest vårt land vill biträda Lissabontexten — vilken synes erbjuda åtskilliga fördelar inom övriga delar av det industriella rättsskyddet — torde det alltså i och för sig vara nödvändigt att införa en mönsterlagstiftning av mera generell karaktär än 1899 års lag, som ju endast omfattar alster inom metallindustrien. Likaså torde på det nordiska planet vara självfallet, att en enhetlig lagstiftning kan åvägabringas endast genom att vårt land och Finland inriktar sig på ett mönsterskyddssystem av det mera fullständiga slag, som sedan länge finnes i Danmark och Norge.

Med hänvisning till det anförda anser sig mönsterskyddsutredningen kunna utgå ifrån, att den nuvarande svenska mönsterskyddslagen av år 1899 bör ersättas av en generell och tidsenlig lagstiftning. Den närmare utformningen av en sådan lagstiftning kommer i fortsättningen att övervägas.

I förevarande sammanhang bör mönsterrättens förhållande till konkurrensbegränsningslagstiftningen uppmärksammas.[3] Därvid synes det naturligt att betrakta mönsterrätten på samma sätt som patenträtten, eftersom de båda skyddsformernas ensamrättskaraktär är tämligen överensstämmande. Mönsterrätten måste alltså anses utgöra en av lagstiftaren sanktionerad ensamrätt, vilken icke såsom sådan står i strid mot konkurrensbegränsningslagen. Detta innebär dock icke, att alla konkurrensbegränsande åtgärder, som har samband med en mönsterrätt, skall vara undantagna från nämnda lags tillämpning. Ingripande med stöd av konkurrensbegränsningslagen torde således kunna ifrågakomma t. ex. när mönsterrätten utnyttjas till att framtvinga eller understödja annan konkurrensbegränsning.[4] I vad mån en konkurrensbegränsande åtgärd som äger något samband med mönsterrätt befinnes ur allmän synpunkt ha skadlig verkan, utgör givetvis en fråga om tillämpning av bestämmelserna i konkurrensbegränsningslagen. Utredningen vill dock understryka, att ett ingripande bör ske med försiktighet, så att icke mönsterrättens utvecklingsfrämjande verkningar även-

[3] Lag 25/9 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

[4] Se motiven till 1953 års lag; prop. 103/1953 s. 119 f och 227 f. (Jfr SOU 1951:27 s. 560 f.)

tyras. I detta sammanhang är det anledning erinra om att utredningens förslag — liksom patentlagsförslaget — omfattar ett stadgande om tvångslicens för tillgodoseende av »allmänt intresse av synnerlig vikt» (28 § andra stycket). Härigenom markeras ytterligare, att mönsterrätten i konkurrensbegränsningshänseende icke bör betraktas annorlunda än patent.[5] Eftersom en mönsterrätt är avsedd att lämna skydd endast för en varas utseende och variationsmöjligheterna därvidlag måste betecknas såsom mycket stora, kan det f. ö. med fog hävdas, att mönsterrätten såsom sådan i jämförelse med patent endast i ringa utsträckning förmår bidraga till konkurrensbegränsning.

[5] Jfr NU 1963:6 s. 91. Se vidare nedan under avsnittet om Mönsterrättens innehåll, not 7.

Mönsterrättens föremål

Gällande svensk rätt

Enligt 1 § ML gäller skyddsrätten sådana mönster, som användes vid tillverkning till avsalu av alster tillhörande metallindustrien. Mönsterrätten har sålunda till föremål allenast förebilder, som kan användas vid framställning av varor inom en enda industrigren. I andra stycket av lagrummet heter det, att under mönster innefattas jämväl modell, som i avseende på ändamålet är med mönster jämförlig. Det göres alltså icke i rättsligt hänseende någon skillnad mellan mönster och modeller, d. v. s. mellan tvådimensionella förebilder och tredimensionella.

I tillämpningen har den ytterligare begränsningen gjorts, att mönsterrätten gäller endast för s. k. prydnadsmönster, varmed i förevarande sammanhang närmast torde avses, att mönstrets form icke får huvudsakligen vara betingad av nyttiga eller eljest praktiska hänsyn. Genom kravet på prydnadskaraktär i nu angiven mening har i praxis sådana mönster som exempelvis trycktyper av metall och majonnästub med speciellt utformat hål för utpressning av majonnäsen ställts utanför mönsterrätten, enär mönstren icke såsom sådana ansetts äga prydnadskaraktär utan blott haft till ändamål att förmedla ett tilltalande utseende åt tryckalstren och den utpressade majonnäsen.[1]

Nordisk rätt i övrigt

Både i DML och NML 1 § definieras mönster, med mycket oväsentliga avvikelser i språkligt hänseende, såsom förebilder för industriprodukters yttre form och utstyrsel.

För danskt vidkommande märkes bl. a., att mönsterrätt enligt uttryckligt stadgande i § 4 icke inträder, när anmälan till registrering ej avser något mönster enligt § 1. Registrering skall vägras, om detta krav icke anses uppfyllt (§ 18). På registreringsstadiet prövas alltså frågan huruvida saken gäller ett mönsterrättsobjekt som kan godtagas.

Utan att någon bestämmelse därom finnes i NML torde man i Norge tillämpa samma grundregel som i Danmark, d. v. s. att man redan på registreringsplanet utestänger sådant, som icke anses utgöra godtagbart objekt.

Nyttomönster godtages i Norge, där skydd alltså lämnas även för mönster, som är betingade av praktiska eller nyttiga hänsyn. I dansk praxis däremot synes man icke bereda mönsterskydd åt utformningar, som hänför sig till föremålens nyttokaraktär. De finska lagförslagen 1904 och 1933 gjorde icke någon skillnad mellan prydnadsmönster och nyttomönster.

[1] RÅ 1951 s. 37 (NIR 1951 s. 217) och RÅ 1934 H s. 38. Jfr NJA 1932 s. 639 (NIR 1932 s. 70), gällande »ljudtratt och ljudarm» till grammofon.

Annan utländsk rätt

Den tyska prydnadsmönsterlagen av 1876 innehåller ingen definition av mönsterbegreppet. Själva lagtexten ger endast anvisning om att det måste gälla industriella mönster eller modeller. Någon skillnad i rättsligt hänseende mellan mönster och modeller föreligger icke. I den ledande kommentaren till lagen har gjorts en noggrann genomgång av vad som skall förstås med ett mönster, eller med andra ord mönsterrättens objekt.[2]

I *den brittiska mönsterlagen* av 1949 ges en definition av det i lagen använda uttrycket mönster. Därmed avses form eller utstyrsel, som kommit till användning vid industriell tillverkning av en vara och som genom den färdiga varan vädjar till och uteslutande bedömes av synsinnet. Däremot innefattas icke i mönsterbegreppet konstruktionsmetoder och ej heller form eller utstyrsel, som dikteras uteslutande av varans funktion. Med uttrycket vara avses en industriprodukt, och denna kan utgöras utav en del av en vara under förutsättning att delen tillverkas och säljes separat.[3] Av särskilda skäl, som hänför sig till det brittiska upphovsrättssystemet är vissa mönster undantagna från skydd enligt mönsterlagen. Undantaget gäller mönster för följande varor: 1) skulpturverk, såvitt icke är fråga om utkast eller modeller avsedda att användas såsom förebilder vid industriellt mångfaldigande; 2) plaketter och medaljer; 3) trycksaker, som har företrädesvis litterär eller konstnärlig karaktär, såsom bokomslag, kalendrar, sömnadsmönster, gratulationskort, frimärken o. s. v.[4]

I *1962 års brittiska förslag* rekommenderas, att man i stort sett skall bibehålla den gällande ordningen i fråga om vad som skall förstås med ett mönster. Ett betydelsefullt tillägg göres emellertid, i det att man förordar att jämte en varas form eller utstyrsel skall såsom mönster anses ett ornament ägnat att användas på varor av olika slag. I fråga om varubegreppet föreslås att låta detta inrymma en integrerande del av en vara liksom delar, vilka tillverkas *eller* säljes separat.

Den *franska mönsterlagen* av 1909 innehåller icke någon närmare beskrivning av vad som skall förstås med ett mönster. Emellertid undantages uttryckligen vissa nyttomönster från skydd. Sålunda stadgas, att om ett och samma föremål kan betraktas både såsom ett nytt mönster och såsom en patenterbar uppfinning samt de element, vilka konstituerar mönstrets nyhet, och de nya dragen hos uppfinningen icke kan hållas isär, skydd för föremålet kan erhållas endast enligt patentlagen. Man synes i Frankrike utgå ifrån att ordet mönster avser endast prydnadsmönster.[5]

I de lagförslag rörande mönsterrätt, som i olika länder framkommit på senare tid, har man genomgående begränsat sig till prydnadsmönster. Den brittiska mönsterlagskommittén redovisar, att flera uttalanden gjorts till förmån för att erkänna skydd även för nyttoelement. Kommittén avvisar dock tanken därpå under hänvisning bl. a. till att man i praxis aldrig utesluter skydd för funktionella drag hos ett mönster, för så vitt icke dessa utgör det enda sätt, på vilket varans praktiska ändamål kan uppnås, och att det gällande undantagsstadgandet beträffande funktionellt betingad utformning i tillämpningen sålunda är mycket begränsat.

Vid en granskning av vilka slags mönster som registreras i Storbritannien och

[2] *Furler* s. 93—109. Bl. a. behandlas här sådana speciella frågor som angår naturprodukter, byggnader, förfaranden och anordningar, prydnadseffekt samt idé, motiv och stil.
[3] Reg. Des. Act Sec. 1 (3) respektive 44 (1).
[4] Des. Rules 26. Jfr Report 1962 s. 81 ff och s. 119.
[5] *P. Greffe* och *A. Casalonga:* Traité des dessins et des modèles (Paris 1937) s. 65. Jfr *P. Roubier:* Le droit de la propriété industrielle band 2 (Paris 1954) s. 423, ävensom *R. Plaisant* i GRUR Ausl. 1958 s. 269 ff.

Förenta staterna finner man, att mönstren mestadels hänför sig till utpräglade bruksartiklar och att mönstrens utformning ofta har avseende på föremålens nyttokaraktär. Detta får anses tyda på att begränsningen till prydnadsmönster — som formellt förekommer icke blott i brittisk utan även i amerikansk mönsterrätt — icke är särskilt sträng och att kategorien prydnadsmönster ej är så skarpt avgränsad från andra slags mönster.

Utredningen

Utredningen har funnit angeläget att söka ge en definition av det mönsterbegrepp, som lagstiftningen skall omfatta. Att beskriva hur ett mönster är eller kan vara sammansatt har därvid synts vara föga ändamålsenligt. En sådan beskrivning skulle innehålla exempelvis, att mönster utgör en anordning av punkter, linjer, ytor, former eller färger. Även andra utseendemässiga drag hos en vara, och därmed hos mönstret, kan emellertid uppräknas utan att definitionen därigenom förbättras nämnvärt; så t. ex. kan man tala om struktur, textur, glans o. s. v. Såsom en sammanfattande beskrivning på de mönsterbildande dragen bör snarare angivas *allt vad som är ägnat att bestämma en varas utseende.* Genom att begagna begreppet utseende begränsar man de åsyftade effekterna till dem, som kan förnimmas visuellt. Uteslutna blir exempelvis sådana verkningar, som uppfattas endast av känselsinnet. Den sålunda åstadkomna begränsningen torde vara både naturlig och praktisk för att mönsterbegreppet skall erhålla lämplig stadga. I definitionen bör därför det utseendemässiga ges en central plats.

För att markera, att det icke endast är den färdigtillverkade varan, som kan göras till föremål för mönsterrätt, utan även den ritning, modell eller dylikt, som skall utgöra *förebilden* vid varutillverkningen och som normalt färdigställts innan denna tillverkning tar sin början, bör ett mönster i definitionen beskrivas såsom en förebild. Därigenom upprätthålles också en principiell skillnad mellan ett mönster och ett föremål, som framställts med mönstret såsom förebild. I förevarande sammanhang saknas anledning att gå ett steg längre och skilja även mellan det »ursprungliga» mönstret, sådant det tagit sig uttryck i upphovsmannens föreställningsvärld innan det fått en för andra iakttagbar gestalt, och den utformning som mönstret därefter givits. Från praktisk synpunkt är det, åtminstone när mönsterrätten grundas på registrering, ofrånkomligt att hålla sig till det för omvärlden skönjbara mönstret.

Redan av det anförda torde framgå, att utredningen anser det vara obehövligt att bibehålla den i gällande lag och i Pariskonventionen förekommande distinktionen mellan mönster och modeller. Dels måste det anses onödigt tyngande att i lagtext och annorstädes alltid behöva nyttja båda uttrycken, dels torde betydelsen av ordet mönster sträcka sig även till tredimensionella förebilder — varunder om man så vill även kan innefattas tygstycken, tapetstycken och liknande. Den eftersträvade definitionen av

mönsterbegreppet bör därför utan vidare omfatta både två- och tredimensionella förebilder.

Utländska mönsterrättslagar gäller praktiskt taget utan undantag, åtminstone formellt sett, endast för s. k. prydnadsmönster. På några håll förekommer emellertid vid sidan av patent och det vanliga mönsterskyddet en speciell skyddsform för s. k. nyttighetsmodeller *(Gebrauchsmuster)*, som dock är av delvis annan art än den för prydnadsmönster gängse. Spörsmålen kring en sådan skyddsform behandlas nedan i ett särskilt avsnitt. Att inom ramen för det vanliga mönsterskyddet godtaga även *mönster med praktiskt syfte*, d. v. s. mönster vilkas utformning helt eller delvis betingas av varans funktion, är såsom redan antytts mindre brukligt i främmande lagstiftning på området, låt vara att man i tillämpningen icke ser så strängt på prydnadskravet. I Norge förutsattes dock redan vid tillkomsten av NML, att nyttomönster skulle omfattas av lagen.

Utredningen har i enlighet med givna direktiv tagit upp frågan om skydd för mönster med praktiskt syfte till särskilt övervägande. Därvid har utredningen, som sökt en kortare benämning, stannat för att kalla denna mönstertyp för *nyttomönster* till skillnad från prydnadsmönster. Nyttomönster bör givetvis icke sammanblandas med den ovan omtalade speciella mönstertyp som går under benämningen Gebrauchsmuster.

Läget i svensk praxis torde kunna uttryckas så, att registrerbarheten av ett mönster är beroende bl. a. av om det prydande eller det nyttiga utgör huvudsaken i mönstrets utformning. I de fall, då registreringsmyndigheten avslår ansökning om mönsterregistrering på grund av att övervägande nyttokaraktär tillskrives mönstret, sker detta merendels genom en formulering av innehåll, att mönstret icke kan anses utmärka sig genom något i prydnadssyfte tillkommet karakteristiskt nytt.

I 1916 års förslag gjordes ingen skillnad mellan prydnadsmönster och andra mönster.[6] Denna ståndpunkt motiverades bl. a. på följande sätt. Mellan det sköna och det nyttiga finns icke vare sig något utpräglat motsatsförhållande eller någon skarp gräns. I praktiken har det därför visat sig svårt att avgöra, om ett mönster tjänar ett estetiskt syfte eller icke. Genom att låta lagreglerna utan undantag gälla lika för alla slags mönster vinnes en önskvärd enhetlighet och enkelhet. Även när det gäller skyddets omfattning bör ändamålet med mönstret och dess effekt vara utan betydelse; hänsyn bör endast tagas till sådan överensstämmelse, som kan uppfattas direkt med synen.

I de utlåtanden, som avgavs över 1916 års förslag, har endast i något enstaka fall ifrågasatts lämpligheten att utsträcka skyddet till att omfatta även nyttomönster.

Vid de konferenser, som 1926—1927 hölls mellan delegerade för de nordiska ländernas regeringar rörande mönsterskyddet, rådde enighet om att

[6] 1916 års förslag s. 63 ff.

någon begränsning av skyddet till enbart prydnadsmönster ej borde förekomma.

Utredningens inledande enkät innehöll en fråga, huruvida även »mönster med praktiskt syfte» bör skyddas i en ny mönsterlag. Svaren på denna fråga uppvisar ett starkt övervägande intresse för att sådana mönster skall omfattas av den blivande lagen. Endast omkring tio procent av de företag, som besvarat frågan, har förordat skydd enbart för prydnadsmönster, och icke inom någon bransch råder övervikt för antalet önskemål om en sådan begränsning.

Vid överläggningar, som utredningen haft med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, har enighet rått om att jämställa nyttomönstren med prydnadsmönster. Härvid har bl. a. från danskt håll omvittnats, att det föreligger ett klart behov av ett nyttomönsterskydd.

Erfarenheterna från den svenska mönsterregistreringsmyndigheten ger vid handen, att det många gånger är praktiskt taget omöjligt att upprätthålla någon gränslinje mellan prydnadsmönster och nyttomönster.

Det har för utredningen, mot bakgrund av vad som framkommit, stått tämligen klart, att den nu rådande tillämpningen i Sverige — med krav på prydnadskaraktär — är olämplig. Så snart en prydnadseffekt föreligger torde, även om denna är underordnad tekniska eller eljest bruksmässiga hänsyn, ett prydnadsmönsterskydd vara påkallat. De praktiska svårigheterna att i det enskilda fallet avväga, huruvida prydnaden eller nyttan är huvudsak, synes eljest bli alltför stora.

Emellertid kan också goda skäl anföras till förmån för att helt slopa kravet på prydnadskaraktär och övergå till ett *allmänt utseendeskydd,* d. v. s. göra sig oberoende av huruvida formgivningen betingats av estetiska eller praktiska hänsyn, respektive om prydnadseffekt föreligger eller ej. Vad bruksföremålen angår — och det torde främst vara för dessa, som ett mönsterskydd är påkallat — måste beaktas, att de alltid har en viss praktisk uppgift att fylla och att därför formgivningen är begränsad av funktionella hänsyn. Det torde vara till fördel för utvecklingen av den industriella formgivningen, att denna icke till följd av en snäv mönsterrättslagstiftning inskränkes till ett prydande av bruksföremålen utan får fortskrida även i rent praktiska banor. Den moderna formgivaren fogar i regel icke blott ett ornament till en redan existerande produkt utan deltager mestadels i produktens utformning från allra första början, så att det efteråt blir mycket svårt att avgöra vad som tillkommit av tekniska eller eljest praktiska skäl och vad som gjorts för att tillfredsställa ögat. Därest man skulle vidmakthålla ett krav på prydnadskaraktär, kan det befaras, att i och för sig goda mönster i rättstillämpningen kommer att anses betingade uteslutande av praktiska hänsyn och därför bli lämnade utan skydd. Ur formgivarnas och industriens synvinkel torde det föreligga lika stor anledning att få skydd för nya mönster med praktiskt syfte som att prydnadsmönstren

beredes skydd. I båda fallen måste det vidare anses såsom angeläget, att nyskapandet stimuleras genom en skyddslagstiftning, som erbjuder effektiva medel mot stötande efterbildningar. Att tillägga upphovsmannens *syfte* med formgivningen någon rättslig betydelse synes — i varje fall från praktisk synpunkt — vara olämpligt.[7] Auktorrättskommittén framhåller också i sitt betänkande, att skillnaden mellan prydnadsmönster och vad som här kallas nyttomönster i mycket är föråldrad och att den inom nutida industriell formgivning icke kan konsekvent upprätthållas.[8] I betraktande härav måste lättnaden att slippa en prövning av mönstrens prydnadskaraktär vara uppenbar. Det kan t. o. m. ifrågasättas, huruvida ett krav på prydnadseffekt numera går att upprätthålla i praktiken.

Ett mönsterskydd, omfattande också nyttomönster, lämnar uppenbarligen visst utrymme för att uppfinningar kan sökas skyddade såsom mönster, när lösningen av det tekniska problemet just ligger i en speciell yttre utformning. Mönsterskyddet erbjuder dock icke ett patentliknande idéskydd för uppfinningar utan blott ett formskydd, avseende den speciella utföringsform, som mönstret representerar, samt former som icke väsentligen avviker därifrån. Genom mönsterskyddet kan alltså icke uppnås något skydd för den tekniska idén såsom sådan, oberoende av de utföringsformer i vilka den kan ta sig uttryck.

Det brukar emellanåt framhållas, att ett nyttomönsterskydd skulle verka till skada för den tekniska utvecklingen i alla de fall, då mönstret har den ur teknisk synpunkt enda tänkbara formen eller är den tekniskt sett bästa utformningen. Om den tekniska idé som ligger bakom mönstret icke uppfyller förutsättningarna för beviljande av patent, anses nämligen idén och näraliggande idéer böra vara fria till allmänt begagnande. Därest nu mönstret utgör den enda möjliga praktiska utformningen av idén och mönstret erhåller skydd inom mönsterrättens ram, har på en omväg åstadkommits ett skydd för den tekniska idé, som icke var patenterbar och som därför bort stå till allmänhetens fria förfogande. Ett kryphål av denna natur har man på sina håll — framförallt utomlands — ansett sig icke böra skapa i lagstiftningens hägn.

De betänkligheter, som sålunda framkommit, torde emellertid icke äga sådan styrka, att man har anledning att beakta dem. Sådana fall, där ett mönster verkligen utgör den enda möjliga tekniska utformningen av en idé, måste antagas vara mycket sällsynta. För utredningen har det t. o. m. varit svårt att bilda sig en föreställning om hur sådana mönster och idéer skulle se ut. I regel måste det nämligen av allt att döma finnas andra utformningar tillgängliga för att tillgodose den aktuella tekniska idé, som kommit till uttryck i mönstret, för så vitt icke samtliga dessa utformningar tagits i

[7] Jfr *Å. Lögdberg:* Något om betydelsen för upphovsrättsligt skydd av syftet med framställningen av ett hantverks- eller industrialster (NIR 1960 s. 215).
[8] SOU 1956: 25 s. 174.

anspråk genom mönsterregistreringar. Om man emellertid i lagen inför ett undantag för sådana mönster, som utgör den enda tekniska lösningen på ett problem, uppkommer i tillämpningen svårigheten att bedöma den rent tekniska frågan, när en utformning verkligen kan sägas vara den enda tekniskt sett möjliga. Det kan också framhållas, att man icke synes ha anledning räkna med att mönsterrätten skall komma att utnyttjas så spekulativt, att den tekniska utvecklingen sättes i fara. Vad angår den internationella aspekten synes motståndet utomlands mot ett nyttomönsterskydd icke vara av sådan styrka att det vållar betänkligheter. Enligt vad tidigare nämnts, torde *i praktiken* tämligen utpräglade nyttomönster ofta skyddas även i länder, vars lagstiftning ställer sig principiellt avvisande till sådana mönster.

Såsom ytterligare ett skäl att godtaga nyttomönstren inom mönsterrättens ram bör anföras, att utredningen, som i annat sammanhang tar avstånd ifrån tanken att föreslå någon skyddsform av typen »Gebrauchsmuster» för konstruktioner och andra småuppfinningar, som avser tekniska utformningar, väntar sig att en stor del av det skyddsbehov, som kan föreligga beträffande »Gebrauchsmuster», skall kunna uppfångas av nyttomönsterskyddet. Detta skydd blir därigenom värdefullt från flera synpunkter.

För den händelse något undantag anses böra uppställas beträffande sådana mönster, som utgör den enda tekniska lösningen på ett problem, synes detta kunna ske i den formen att mönsterrätten förklaras icke omfatta sådana element, som *uteslutande* åsyftar en teknisk verkan. Detta spörsmål gäller dock närmast mönsterrättens innehåll och behandlas nedan i avsnittet därom. Ett motsvarande problem föreligger på varumärkesrättens område och har där fått sin lösning i 5 § VmL.

Utredningen föreslår med stöd av det anförda, att mönsterlagen skall omfatta alla slags mönster, tvådimensionella och tredimensionella, prydnadsmönster och nyttomönster, samt ha till föremål *förebilden för en varas utseende*. Genom att i definitionen begagna uttrycket »vara» vill utredningen åstadkomma en viss begränsning av mönsterrättsobjekten. Varubegreppet avses ha samma innebörd som det vanligen har. Därigenom torde från mönsterrätt utestängas bl. a. sådant som skisser till inredningar eller butiksskyltningar, ritningar över trädgårdsanläggningar o. dyl., förebilder för frisyrer och tatueringar samt sömnadsmetoder, gymnastikövningar m. m. Den närmare avgränsningen av varubegreppet får emellertid ankomma på rättstillämpningen, och därvid bör beaktas möjligheterna att icke åsidosätta påtagliga mönsterskyddsbehov. Det ligger å andra sidan i sakens natur, att icke alla slags varor kan inrymmas bland mönsterrättsobjekten, sålunda exempelvis icke gaser, vätskor o. dyl. Att man utöver den genom anknytningen till varor åsyftade begränsningen av olika skäl har att ta hänsyn också till andra faktorer, som inskränker eller på annat sätt preciserar det rättsliga mönsterbegreppet, kommer att framgå av specialmotiveringen.

Definitionen av mönster såsom utgörande förebilden för en varas utseende avser att ge uttryck åt att det är *hela varans utseende,* som skall framgå av mönstret. Därest en del av en vara, t. ex. handtag, stolsben eller annat halvfabrikat, kan vara föremål för omsättning i handeln, finns intet skäl att behandla dylika delar annorledes än som särskilda varor, vilkas hela utseende skall kunna skyddas såsom mönster. Under definitionen faller däremot icke utstyrselelement såsom dekorer, ornament, utsmyckningar o. s. v., vilka ofta utgör prydnadsmässiga beståndsdelar av eller tillsatser till varan. Utredningen har emellertid särskilt övervägt, huruvida icke även dylika utstyrselelement bör kunna mönsterskyddas såsom sådana.

Någon säker kunskap om hur gällande lag skall tolkas i detta hänseende föreligger icke. Några avgöranden av regeringsrätten eller av allmän domstol synes ej ha förekommit. Det torde emellertid stå utom tvivel, att registreringsmyndigheten icke utestänger fristående utstyrselelement från separat skydd.

Frågan var föremål för visst övervägande i 1916 års förslag.[9] Man uttalade där, att »ett fristående ornament» i och för sig utgör ett fullt individualiserat mönster, »vars identitet icke kan rubbas genom dess användande inom olika industriområden».

Även i Danmark torde registreringsmyndigheten ha godtagit rena dekorationsmotiv, dock under förutsättning att sökanden preciserat användningsområdet, t. ex. till porslinsvaror, silvervaror, textilvaror e. d. I Norge däremot har man strängt hållit fast vid att ett mönster måste representera ett industriellt föremåls hela utseende och därmed tagit avstånd från att godkänna »lösrevne ornament» såsom mönsterskyddsobjekt.

Inställningen till *frågan om separatskydd för dekorer* är utomlands i övrigt, att man i Tyskland,[10] Frankrike och Schweiz synes acceptera sådant skydd. I Storbritannien anses däremot ett mönster nödvändigtvis vara knutet till en särskild vara och därför godtages icke såsom mönster ornament, vilka kan användas på olika slags varor. 1962 års förslag har dock gått över till att erkänna även ornament, som kan anbringas på flera varuslag eller på alla varor.[11]

För utredningen har det framstått såsom både naturligt och angeläget att den som söker mönsterregistrering skall, om han så önskar, kunna göra detta med avseende å allenast ett fristående ornament utan annan anknytning till varor än den, som verbalt anges i ansökningen. Den främsta anledningen till denna inställning är, att det otvivelaktigt finns åtskilliga personer, som sysslar med att frambringa enbart dekorationsmotiv utan omedelbart samband med varans eller varornas form och som gör detta i öppen avsikt att dekoren skall kunna komma till användning på olika varor. Dekoren kan

[9] Se s. 66.
[10] *Furler* s. 221.
[11] Report 1962 s. 37 ff.

sedan göras till föremål för överlåtelse och upplåtelse och kan anbringas på skiftande varuslag såsom tyg, tapet, porslinsvaror, leksaker och andra industriprodukter. Det finns under sådana omständigheter ingen anledning att utestänga dekorerna från möjlighet att erhålla separat mönsterskydd. Härtill kommer det praktiska intresset att man, när det gäller ett fristående ornament, kan få detta *skyddat för flera varor genom en enda registrering.* Ur allmän synpunkt torde detta medföra den fördelen, att behovet av flerfaldiga registreringar minskar. Utan den här förordade lösningen måste ett ornament, för att bli skyddat i önskvärd utsträckning, vid registreringen vara anbringat på t. ex. alla de olika delarna av en matservis utan säkerhet för att man ändock lyckas infånga alla de varuformer, som kan bli aktuella.

Mot att godtaga ornament såsom mönsterrättsobjekt har från några håll framförts betänkligheter. Ett argument har härvid varit, att ett ornament, om det verkligen är nytt i objektiv mening, regelmässigt torde åtnjuta upphovsrättsligt skydd såsom ett alster av bildkonst. Riktigheten av denna uppfattning behöver icke bestridas, men det måste framhållas, att det ofta är svårt att på förhand avgöra, om ett alster nått upp till den erforderliga konstverkskvaliteten, och att det därför bör finnas möjlighet att genom registrering förvärva en ensamrätt till alstret. Dessutom finns anledning antaga, att icke alla i och för sig skyddsvärda ornamentsmönster får skydd inom upphovsrätten.

Trots visst motstånd i frågan, som yppats särskilt från norskt håll, har de nordiska mönsterkommittéerna blivit eniga om att hänföra även ornament till mönsterrättsobjekten. När det gällt att benämna denna mönstertyp, har sådana beteckningar som utstyrsel, dekorationsmotiv, dekor, utsmyckning m. fl. framkastats vid sidan av termen ornament. Man har emellertid slutligen enats om benämningen *ornament* såsom den lämpligaste. Härvid har särskilt den omständigheten inverkat, att detta ord förekommer i engelska språket och har en tysk och en fransk variant.

Med ornament skall förstås en fantasiskapelse, som är ägnad att användas till dekorering av varor av olika slag. Ornamentet kan vara en ytdekor men också en relief. Till skillnad från vad som enligt det förut sagda skall gälla för den allmänna mönstertypen, torde det vara ett utmärkande drag för ornamenten, att de är ägnade att uppfattas såsom utsmyckande eller prydande, d. v. s. att de skall ha *prydnadskaraktär* och icke äga uteslutande funktionellt syfte (något som kan tänkas beträffande blanketter och dylikt och framför allt beträffande plastiska utformningar). Det avses icke att såsom ornament bereda skydd för del av föremål i vidare mån än då delen verkligen utgör dekor. Med förslaget åsyftas endast ornament i egentlig mening, d. v. s. en dekor som är fristående från den färdiga varan. Därmed faller sådant som smycken och andra rena prydnadsartiklar utanför ornamentsbegreppet. Sådana artiklar är dock uppenbarligen icke ställda utanför det varubegrepp, som tidigare behandlats.

Utredningen föreslår följaktligen att med mönster skall förstås, förutom förebilden för en varas utseende, *förebilden för ett ornament*. Med denna formulering torde stå klart, att det är det färdiga ornamentets förebild — exempelvis i form av en teckning — som utgör mönstret. Att det måste vara fråga om ett ornament, som är *avsett och ägnat att användas å varor* i förut angiven bemärkelse, torde gälla utan att något förtydligande i sådan riktning göres i lagtexten.

När det gäller ornamentsmönster, kan ett registreringsförfarande anordnas så, att sökanden icke behöver lämna uppgift på de varor, varuslag, varugrupper eller industriområden, beträffande vilka han närmast åsyftar att ornamentet skall komma till användning.[12] Det skulle i och för sig räcka, att sökanden inger en bild av mönstret, med den verkan att ornamentet får skydd mot användande å alla varor. Utredningen har emellertid funnit det vara påkallat, att sökanden lämnar uppgift om de varor, för vilka han söker mönstret registrerat, samt att skyddet begränsas till de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor. För sökanden torde detta icke innebära någon nämnvärd börda. Först och främst anger han uppenbarligen de varor, som han själv har i tanke, då han ritar ornamentet. Därefter torde det icke bereda någon svårighet att ange de ytterligare varor, för vilka mönstret lämpligen kan komma till användning. Skulle någon passande varugrupp därvid utelämnas, bör detta närmast drabba sökanden. Det framstår nämligen såsom ett krav från allmänhetens synpunkt att man av mönsterregistret skall kunna utläsa för vilka varor ett ornamentsmönster är skyddat, d. v. s. få besked om mönsterrättens omfattning i detta hänseende. Systemet skulle eljest lägga hämsko på en initiativrik och skapande verksamhet inom *olika* industrigrenar, något som från allmän synpunkt icke kan godtagas utan särskilt vägande skäl.[13]

Därest registreringen till följd av sökandens varuuppgift äger rum i flera olika klasser enligt det klassifikationssystem, vilket såsom ett administrativt hjälpmedel kommer att föreslås, bör sökanden erlägga särskild avgift för varje klass utöver den första. Detta synes utgöra en skälig kostnad med tanke på att skyddet utsträckes till ett större område.

Frågan om mönsterskydd för *typsnitt* behandlas i specialmotiveringen till 1 §.

[12] Utredningen föreslår — såsom framgår nedan i avsnitten om Registreringskravet och om Registreringsförfarandet — att mönsterrätt skall kunna förvärvas endast genom *registrering*. Beträffande det närmare utformandet av registreringsförfarandet hänvisas till behandlingen av denna fråga.

[13] Jfr vad utredningen närmare anför härom under avsnittet om Mönsterrättens innehåll samt under specialmotiveringen till 5 och 11 §§.

Gebrauchsmuster

Såsom redan i olika sammanhang har berörts, förekommer det på sina håll utomlands, att man vid sidan om patent och mönsterrätt tillhandahåller en skyddsform för vad som i Sverige officiellt kallas *nyttighetsmodeller*[1] och som på tyska, engelska och franska benämnes *Gebrauchsmuster, utility models* och *modèles d'utilité*. Utredningen vill i sin behandling av denna skyddsform begagna den tyska beteckningen Gebrauchsmuster. Skälet härtill är i första hand att man i internationella sammanhang använder denna term, något som i sin tur förklaras av att institutet är väl utvecklat i Tyskland men däremot icke finns vare sig i anglosachsisk eller fransk rätt. Ett ytterligare skäl är att ordet nyttighetsmodell, osmidigt redan i och för sig, synes vara föga lämpligt såsom alltför närliggande den av utredningen använda termen nyttomönster.

Enligt utredningens uppfattning föreligger det begreppsmässigt sett en skillnad mellan Gebrauchsmuster och den egentliga mönsterrätten. Gebrauchsmuster torde nämligen avse tekniska idéer, medan mönsterrätten gäller en varas form eller utseende. Man kan därför tala om ett idéskydd eller funktionsskydd i ena fallet — icke olikt ett patent — och ett formskydd eller utseendeskydd i det andra. Denna distinktion har viss betydelse för skyddsomfånget i de båda fallen. Mönsterrätten lämnar skydd endast åt formen, oavsett om denna ger uttryck åt en teknisk idé, medan Gebrauchsmuster — enligt tysk praxis — lämnar skydd för idén utan bundenhet till formen. Intrång i rätten till Gebrauchsmuster kan således föreligga även då föremålet ej har samma utseende som det registrerade utan överensstämmer med detta blott i fråga om den bakomliggande uppfinningstanken, sådan denna kommit till uttryck i skyddsanspråket. I praktiken torde dock skillnaderna mellan Gebrauchsmuster och det vanliga mönsterskyddet (Geschmacksmuster) icke vara så framträdande, som den här gjorda distinktionen kan låta ana.

Utländsk rätt

Lagstiftning om Gebrauchsmuster förekommer icke i något av de nordiska länderna. I *Tyskland* tillkom år 1876 den ännu gällande lagen om upphovsrätt till mönster och modeller (sedermera vanligen kallad Geschmacksmustergesetz). Till en början var det oklart, huruvida enligt denna lag skyddades icke blott mönster med prydnadskaraktär utan även mönster med tekniskt innehåll eller praktiskt syfte. Ett domstolsavgörande redan år 1878 gick emellertid i den riktningen, att lagens skydd förklarades omfatta enbart prydnadsmönster. Utan skydd kom där-

[1] Se den svenska versionen av Pariskonventionens text (SÖ 1953: 24 eller prop. 30/1953) artikel 1 punkt 2 m. fl. samt KK 2/12 1960 med bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken 1 §.

med att stå bl. a. sådana förebilder för industriartiklar, som icke uppfyllde kravet på prydnadskaraktär eller estetisk verkan men väl uppvisade en ny teknisk verkan — för så vitt icke förebilden såsom uttryck för en uppfinning kunde hänföras till den år 1877 tillkomna patentlagen. Även för »de små uppfinningarna» ansågs emellertid föreligga ett behov av rättsskydd, och detta ledde till att den första lagen om Gebrauchsmuster infördes 1891.

Den nu i Förbundsrepubliken Tyskland gällande lagen om Gebrauchsmuster bär årtalet 1936 men har sedan dess ändrats i olika detaljer.[2] Enligt lagen skyddas såsom Gebrauchsmuster redskap och bruksföremål eller delar därav. Det måste — enligt rättstillämpningen — vara fråga om tredimensionella föremål med nyttokaraktär, som är nya och uppvisar ett tekniskt framsteg liksom ett visst mått av uppfinningshöjd. Till skillnad från vad som gäller inom patenträtten för s. k. metodpatent kan icke förfaranden vinna skydd. Kraven på tekniskt framsteg och uppfinningshöjd anses vara mindre stränga beträffande Gebrauchsmuster än när det gäller patent. För att komma i åtnjutande av skyddet fordras, att föremålet i fråga tillika med det framställda skyddsanspråket registreras, vilket sker centralt hos Patentamt.[3] Intet hindrar, att ansökan om patent å samma föremål göres jämsides med anmälan om registrering såsom Gebrauchsmuster och det står härvid sökanden öppet att få sin anmälan behandlad — med bibehållen prioritet — först sedan patentansökningen slutgranskats och eventuellt avslagits (Gebrauchsmusterhilfsanmeldung).[4] När det gäller Gebrauchsmuster kräves icke, såsom i patentärenden, att upphovsmannen namnges under registreringsförfarandet. Hos Patentamt utföres icke någon nyhetsgranskning. Denna ordning med ett s. k. anmälningssystem och icke ett förprövningssystem medför, att varje registrering löper en avsevärd risk att angripas med talan om dess upphävande under åberopande av att nyhet, framsteg eller uppfinningshöjd saknas.[5] Skyddstiden är tre år efter dagen för anmälan och kan förlängas en gång med tre år till sammanlagt högst sex år. Förfarandet är jämförelsevis billigt. Antalet årligen registrerade Gebrauchsmuster rör sig om cirka 20 000 under senare år, medan antalet anmälningar årligen överstiger det dubbla. Minst halva antalet anmälningar lär utgöras av Gebrauchsmusterhilfsanmeldungen.

Den tyska lagstiftningen vann efterföljd i *Japan* år 1905, och den därstädes nu gällande lagen i ämnet tillkom så sent som 1959. Under utarbetandet av den nya lagen anfördes bl. a., att det vore mera logiskt att utvidga patentlagens räckvidd och helt avskaffa Gebrauchsmuster-lagen. Häremot framhölls emellertid, att detta skulle medföra, å ena sidan att patentlagens kvalitetskrav på uppfinningar måste sänkas samt å andra sidan att Gebrauchsmuster skulle erhålla ett starkare legalt skydd än vad som vore motiverat och än vad som tidigare gällt. Båda skyddsformerna bibehölls därför. Registreringsförfarandet omfattar nyhetsgranskning. Skyddstiden är tio år från det registreringsansökningen offentliggjordes.[6] Det år-

[2] I Tyska Demokratiska Republiken gäller en lag om Gebrauchsmuster av år 1956, vilken trots vissa avvikelser har stor överensstämmelse med Förbundsrepublikens lag på området.

[3] Geschmacksmuster registreras däremot lokalt hos underdomstolarna.

[4] Gebrauchsmusterhilfsanmeldung behöver ej ske samtidigt som patentansökningen göres. Se härom och i övrigt beträffande dessa Hilfsanmeldungen *O. Zeller:* Gebrauchsmusterrecht, 2. Aufl. (1952), s. 302 ff, samt *E. Reimer:* Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz (2. Aufl., 1958) s. 1106 ff och s. 1116.

[5] Tysk statistik utvisar, att antalet tvister av denna natur överstiger antalet tvister av motsvarande slag i fråga om patent.

[6] Den japanska lagen om Gebrauchsmuster finns återgiven på tyska språket i Blatt für Patent-, Muster und Zeichenwesen 1961 s. 377 samt med smärre kommentarer i Mitteilungen des Verbandes Deutscher Patentanwälte 1962 s. 20.

liga antalet registreringar uppgår numera till 15 000—20 000, medan ansökningarna är mångdubbelt fler. För några år sedan uppgavs behandlingstiden till i genomsnitt 27 månader, medan motsvarande tid för patent angavs vara 30 månader och för prydnadsmönster, som också nyhetsgranskas, 8 månader.

Vid den i Washington år 1911 företagna revisionen av *Pariskonventionen* tillades i artikel 1, som bl. a. anger vad skyddet av den industriella äganderätten har till föremål, *les modèles d'utilité,* vilka ansågs ha sin plats i den uttömmande uppräkningen, sedan denna nya skyddsform blivit lagfäst i Tyskland och Japan. Medlemsstaterna har emellertid icke genom konventionen åtagit sig att tillhandahålla något lagstadgat skydd i detta hänseende.

Senare har emellertid liknande skyddsformer införts i Polen 1928, Spanien 1929, Tanger 1938, Italien och Portugal 1940 samt Brasilien 1945. Ett fullständigt förgranskningssystem förekommer i Japan och Brasilien. Den polska lagen ålägger icke registreringsmyndigheten någon plikt att nyhetsgranska, men myndigheten äger avvisa en ansökan, om erforderlig nyhet icke anses föreligga. I Spanien och Portugal äger icke nyhetsgranskning rum i vanlig mening, men ett invändningsförfarande tillämpas. Italien och Tanger har, liksom Tyskland, ett renodlat anmälningssystem. Skyddstiden är olika i samtliga nu nämnda länder och varierar från 4 år i Italien till 20 år i Spanien och obegränsad tid i Portugal, där en registrering vidmakthålles genom erläggande av vederbörliga avgifter för fortlöpande femårsperioder. Antalet registreringar årligen utgör i Spanien och Italien 3 000 à 4 000 samt i övriga senast berörda länder som regel mindre än 1 000.

Tidigare överväganden i Norden

I den nordiska lagstiftningen uppmärksammades spörsmålet om Gebrauchsmuster till en början av den norska kommission, som tillsattes 1899 för att behandla det industriella rättsskyddet. I sitt år 1900 avgivna utkast till lag om skydd för mönster sade sig kommissionen icke kunna förorda, att dessa »småuppfinningar» innefattades i mönsterlag; spörsmålet borde behandlas i samband med patentlagstiftningen.[7] När kommissionen sedermera år 1904 framlade ett utkast till patentlag anfördes bl. a., att det föreslagna mönsterskyddet är avsett att gälla även om föremålets yttre form har ett nyttigt ändamål, att den tyska lagen om Gebrauchsmuster lämnar skydd för uppfinningar, som till sitt väsen icke skiljer sig från vad som skyddas enligt patentlagen, samt att när man i Norge vid sidan av patentskydd får ett mönsterskydd sådant som det föreslagna det måste antagas, att det ej kommer att bli något nämnvärt behov av en särskild skyddsform för de små uppfinningarna.[8] Kommissionen tog därmed avstånd från Gebrauchsmuster. I Danmark framlades likaledes år 1904 ett förslag till lag om skydd av mönster. Häri uttalades bl. a., att några önskemål om införande av Gebrauchsmuster ej var kända, att det beträffande en sådan skyddsform måste gälla väsentligt andra regler än dem, som föreslås för skydd av vanliga mönster, samt att man därför icke fann det vara riktigt att upptaga något förslag härom i betänkandet.[9]

Frågan om en skyddsform av typen Gebrauchsmuster behandlades i Sverige av den kommitté, som framlade 1916 års förslag till mönsterlag.[10] Kommittén ansåg ett särskilt sådant skydd för småuppfinningar icke vara behövligt eller lämpligt. I många fall, yttrade kommittén, torde en mönsterregistrering enligt kommitténs

[7] Udkast til lov om beskyttelse af mønstre med begrundelse (Kristiania 1900) s. 18 f.
[8] Udkast til love om den industrielle retsbeskyttelse (Kristiania 1904), s. 24 f.
[9] Rigsdagstidende, Tillæg A 1904—1905, sp. 1698.
[10] 1916 års förslag s. 88 f.

förslag, som omfattade skydd även för mönster med praktiskt syfte, kunna göra i huvudsak samma tjänst som ett skydd av den ifrågakomna tyska typen. Den betydelse skyddsformen fått i Tyskland ansågs bero till stor del på de stränga fordringar, som patentverket och domstolarna där ställde på en uppfinning för att anses vara patenterbar. Hos oss, fortsatte kommittén, gjorde sig emellertid i detta avseende en liberalare uppfattning gällande. Det skulle med en skyddsform enligt tyskt mönster komma att finnas två slag av patent — även om icke detta namn användes för båda — det ena beviljat efter nyhetsgranskning, det andra icke, det ena således mera värdefullt än det andra, något som enligt kommitténs förmenande, såsom ägnat att för industrien förringa värdet av nyhetsprövningen och att framkalla förvirring hos allmänheten, måste medföra ganska stora olägenheter.

I sitt år 1919 avgivna betänkande med förslag till ny patentlag framhöll patentlagstiftningskommittén,[11] att det i Tyskland och Japan existerande skyddet för Gebrauchsmuster skiljer sig från patent bl. a. därutinnan, att konstruktioner och anordningar, som ej uppfyller fordringarna på en patenterbar uppfinning, kan göras till föremål för skydd, att skyddet är kortvarigare och avgifterna lägre samt att skyddet meddelas enligt ett enklare förfarande utan nyhetsgranskning. Vidare framhöll kommittén — under hänvisning till vad som anförts i 1916 års förslag — att förefintligheten av tre sådana varandra berörande skyddsformer som patent, Gebrauchsmuster och ett mönsterskydd, omfattande även förebilder med praktiskt syfte, måste verka förvirrande och framkalla olägenheter utan att medföra däremot svarande fördelar.

I de yttranden, som avgavs över 1916 års förslag till ny mönsterlag, upptogs endast sparsamt frågan om ett särskilt skydd för småuppfinningar. På några håll, huvudsakligen bland hantverkare, förordades dock en sådan skyddsform. Patent- och registreringsverket — som i skrivelse till Kungl. Maj:t redan 1908 yttrat sig i samma riktning — förklarade sig i sitt yttrande över 1916 års mönsterlagsförslag ej finna anledning frångå sitt tidigare uttalande, att frågan om införandet av ett särskilt skydd, billigare och lättare att utverka än patentskyddet, borde behandlas i samband med en revision av patentförordningen. Sedermera har patent- och registreringsverket i yttrande över 1919 års patentlagsförslag uttalat, att den långa behandlingstiden för patentansökningar sannolikt skulle verka därhän, att för många uppfinningar inom de mindre industrierna det mera lätt förvärvade och billigare modellskyddet komme att sökas, om möjlighet därtill funnes, men att mönster- och patentskydden enligt kommitténs förslag först borde prövas i det praktiska livet vid sidan av varandra och att de erfarenheter, som därunder kunde vinnas, borde bli bestämmande för huruvida nyttighetsmodellskyddet skulle införas.

I prop. 5/1919 med förslag till lag om ändringar i och tillägg till 1899 års ML uttalades, att frågan om lämpligheten av en utvidgning av lagen till att avse även andra förebilder än sådana, som tjänade prydnadsändamål, icke syntes böra avgöras förrän i samband med revision av patentförordningen, varvid kunde tänkas, att vid sidan av patentskyddet inrättades antingen ett mönsterskydd, som gällde även för mönster med praktiskt syfte, eller enligt tysk förebild ett skydd för nyttighetsmodeller.

Vid 1922 års överläggningar i Stockholm rörande skandinaviskt samarbete på det industriella rättsskyddets område synes de delegerade från Danmark, Norge och Sverige ha varit eniga om att ett införande av Gebrauchsmuster icke kunde förordas, och vid förhandlingarna 1926 och 1927 mellan ombud från Danmark, Finland, Norge och Sverige rörande huvudgrunderna för ny lagstiftning angående bl. a. mönsterskydd, påkallades icke införande av en sådan skyddsform.

[11] S. 163.

I de två likalydande motionerna vid 1954 års riksdag, nr 351 i första kammaren och nr 461 i andra kammaren, om utredning angående ML och dess tillämpningsområde upptogs särskilt frågan om Gebrauchsmuster. Det hänvisades till att denna skyddsform kommit till flitig användning i Tyskland. Ett utvidgat mönsterskydd synes knappast numera böra komma i beaktande, yttrades i motionerna, utan ett samtidigt övervägande av lämpligheten att antingen i samma lag eller i en särskild lag bereda skydd även för nyttighetsmodeller. En av fördelarna med ett sådant skydd, yttrades vidare, låg i att man med större fog skulle kunna upprätthålla strängare krav å vad som kunde göras till föremål för patentskydd utan att i och för sig förtjänstfulla ting hänvisades till en skyddslös tillvaro. Under påpekande av att detta mindre pretentiösa skydd i regel är så anordnat, att det kan vinnas på enklare och billigare sätt, uttalades i motionerna, att granskningen icke behövde vara av samma rigorösa natur som när det gällde patentansökningar, bland annat emedan skyddet under alla omständigheter blir mera begränsat till sin verkan och omfattning.

Riksdagens första lagutskott förklarade i sitt utlåtande 12/1954 i förevarande hänseende, att det icke vore möjligt att ta ställning till spörsmålet om lämpligheten av skydd för nyttighetsmodeller utan en närmare undersökning av hur ett skydd av denna art skulle komma att verka i olika hänseenden.

Utredningen

I mönsterskyddsutredningens uppdrag ingår enligt direktiven att i anslutning till frågan, huruvida mönsterskyddet liksom hittills skall omfatta enbart prydnadsmönster eller om även mönster med praktiskt syfte bör skyddas, överväga spörsmålet om en särskild skyddsform för enklare konstruktioner (Gebrauchsmuster). Det förklaras emellertid att en slutgiltig bedömning av denna fråga lämpligen torde böra ske i samband med en allmän revision av patentlagstiftningen.

Utredningens enkät bland industri- och hantverksföretag omfattade även frågan huruvida ett särskilt skydd för konstruktioner (Gebrauchsmuster) borde införas i vårt land. Av de tillfrågade uttalade sig ungefär en femtedel till förmån för en skyddsform av typen Gebrauchsmuster, medan ungefär en tiondel svarade nej på frågan. Av dem som över huvud taget besvarade enkäten lämnade en så stor del som betydligt över en tredjedel icke något svar alls på frågan om Gebrauchsmuster. Det finns viss anledning ifrågasätta, huruvida enkätdeltagarna — trots vissa vägledande kommentarer i frågeformuläret — varit helt förtrogna med innebörden av Gebrauchsmuster liksom huruvida man i nämnvärd mån beaktat möjligheterna att tillgodose en del av skyddsintresset genom nyttomönsterrätt.[12]

I diskussionen om Gebrauchsmuster har anförts en mängd både fördelar med och nackdelar av en dylik skyddsform.[13] Liksom när det gäller stora delar av immaterialrätten i övrigt har man sökt rättfärdiga ett lagstadgat

[12] I sammanhanget bör erinras om att antalet tillfrågade i enkäten uppgick till cirka 500 och att svar inkom från icke fullt hälften av dessa.

[13] NIR innehåller åtskilliga uttalanden rörande Gebrauchsmuster. Här må hänvisas till 1932 s. 80, 1933 s. 6, 1934 s. 19, 1943—1944 s. 81, 1949 s. 137 och 1951 s. 31.

skydd för Gebrauchsmuster med grundsatsen, att varje självständigt andligt skapande arbete, som lett utvecklingen vidare, måste värnas emot olovligt utnyttjande. Vidare har påpekats att Gebrauchsmuster skulle vara till gagn för patenträtten genom att man skulle kunna ställa högre krav på uppfinningar för meddelande av patent och patenten sålunda komme att hålla en hög standard och erbjuda en mera betryggande grundval för uppfinningarnas exploatering. Även i övrigt borde vissa fördelar kunna vinnas för patentsystemet, såsom t. ex. att man kunde undgå ett stort antal patentansökningar. I jämförelse med det vanligtvis långvariga patentansökningsförfarandet skulle man, om det tyska systemet för Gebrauchsmuster utan nyhetprövning tillämpades, kunna tillhandahålla ett förfarande, som snabbt leder till registrering och därmed ger möjlighet till beivrande av intrång på ett tidigt stadium. Särskilt i fråga om säsongartiklar och modebetonade varor har det snabba förfarandet ansetts vara till fördel. Av betydelse förmenas vidare vara, att registreringsskyddet rimligtvis kommer att kunna uppnås utan nämnvärda kostnader; jämfört med patent synes ett verkligt billigt rättsskydd kunna erbjudas. Registreringsförfarandet måste, om det anordnas utan förprövning, bli mycket enkelt både för sökanden och för registreringsmyndigheten. Slutligen brukar framhållas fördelarna med systemet Gebrauchsmusterhilfsanmeldung. Detta innebär, såsom tidigare nämnts, att anmälan om Gebrauchsmuster kan göras jämsides med ansökan om patent å samma föremål, varvid sökanden äger begära, att mönstret registreras först sedan patentansökningen slutbehandlats. Om ansökningen leder till patent, kan anmälan om registrering såsom Gebrauchsmuster återtagas, och om patentansökningen avslås, erhålles i allt fall det skydd, som en registrering av nämnda slag kan lämna. Det kan också förtjäna framhållas, att en ansökan om registrering såsom Gebrauchsmuster enligt Pariskonventionen kan grundlägga prioritetsrätt icke blott i annat dylikt ärende utan även i ärende om vanligt mönsterskydd och om patent.

Den brittiska mönsterlagskommittén yttrade i sitt betänkande 1962 om Gebrauchsmuster följande. Vissa önskemål om en dylik skyddsform hade framförts till kommittén, Från patentombudshåll, där meningarna emellertid varit delade, hade framhållits, att det enda skäl som talade emot en sådan skyddsform vore den omständigheten, att det brittiska patentverkets krav på uppfinningshöjd när det gäller patent icke är särskilt strängt och att därför patent kan erhållas i Storbritannien för sådana produkter, vilka i Tyskland skyddas såsom Gebrauchsmuster. Den brittiska kommittén, som icke erhållit i uppdrag att utreda frågan om Gebrauchsmuster, uttalar det oaktat att spörsmålet är värt att övervägas närmare av dem, som framdeles kan komma att få göra en översyn av patentlagstiftningen. Om Gebrauchsmuster skulle införas, kommer detta enligt kommitténs uppfattning sannolikt att medföra, att mönsterregistret befrias från ett stort antal

mönster, som nu registreras endast på grund av att någon annan skyddsform icke är tillgänglig.[14]

Såsom nackdelar av Gebrauchsmuster brukar merendels i första hand anföras, att två skyddsformer för uppfinningar, med i viss mån olika villkor för registreringen och eventuellt olika lång skyddstid måste innebära olägenheter och skapa förvirring bland allmänheten. För att förvissa sig om att ej begå intrång i annans skyddsrätt måste man granska två skilda register. Med ett stort antal registrerade Gebrauchsmuster, såsom i Tyskland, kommer denna undersökning att medföra åtskilligt arbete. Om registrering sker utan nyhetsgranskning ex officio, uppstår osäkerhet ej blott för allmänheten utan även för innehavaren av skyddsrätten. Båda stannar i ovisshet om huruvida nyhetskravet är uppfyllt. Anmälningssystemet kommer sannolikt att medföra ett icke ringa antal registreringar av Gebrauchsmuster, som saknar erforderlig nyhet. På allmänheten övervältras därigenom icke blott att verkställa nyhetsgranskningen utan även att ta initiativet till att icke skyddsvärda Gebrauchsmuster bringas ur registret. Icke förgranskade skyddsanspråk måste för övrigt antagas i stor utsträckning bli oklart formulerade, medvetet eller omedvetet, till men för möjligheterna att fastställa konstruktionens innebörd och skyddsrättens omfång. Vidare brukar anföras, att utformandet av ett skydd av typen Gebrauchsmuster innebär svåra gränsdragningsproblem, såsom att fastställa gränsen mellan patent och Gebrauchsmuster, det sistnämnda skyddets nedre gräns mot det för allmänhetens begagnande fria området samt gränsen till prydnadsmönsterskyddet. I samband härmed uppkommer frågor om s. k. dubbelt skydd. Ett Gebrauchsmuster-skydd grundat på ett rent anmälningssystem kan förmodas underlätta utnyttjandet i spekulativt eller illojalt syfte av icke skyddsvärda Gebrauchsmuster. Vad kostnadsfrågan angår invändes, att det ej är billigt att deltaga i det processande, som kan bli erforderligt för att tillvarataga skyddsrätten. Hänsyn måste ur kostnadssynpunkt också tas till dem, som bli utsatta för intrångstalan, i synnerhet då denna är grundad på ett så tämligen bräckligt underlag som en registrering utan förgranskning innebär. I fråga om nyhetsgranskningen anses f. ö., att den sannolikt ej är lättare och snabbare genomförd när det gäller Gebrauchsmuster än i fråga om patent. I diskussionen kring Gebrauchsmuster har man slutligen framhållit såsom anmärkningsvärt och föga följdriktigt, att enklare uppfinningar som avser förfaranden icke omfattas av samma intresse som enklare konstruktioner. Detta skulle gälla främst uppfinningar på det kemiska området, särskilt läkemedel. För den händelse Gebrauchsmuster skulle införas på produktsidan, anses det därför också böra övervägas hur man skall kompensera de smärre uppfinningar, som avser förfaranden.

[14] Report 1962 s. 104 f. Jämför dock vad »the Sargant Committee» yttrade 1931 i sin Report of the Departmental Committee on the Patents and Designs Acts and Practice of the Patent Office, (Cmd 3829) London 1931, s. 81 ff, där ett helt avsnitt ägnas åt Useful Designs or Short-term patents.

Vid ett övervägande av skydd för tekniska idéer av typen enklare konstruktioner visar det sig till en början, att man har att göra med två skilda frågor. Å ena sidan uppställer sig frågan, om *jämte* patent bör anordnas ett skydd — enklare, snabbare och billigare att uppnå — för uppfinningar, som i och för sig är patenterbara men som tillhör kategorien »småuppfinningar». Å andra sidan framträder spörsmålet, huruvida det bör ges en skyddsform för sådana tekniska idéer eller konstruktioner, som icke äger patenterbarhet och således för närvarande är skyddslösa. Båda dessa frågor kan sägas tillhöra patenträtten i vidsträckt bemärkelse. Särskilt gäller detta givetvis den först nämnda frågan om en speciell skyddsform för sådana uppfinningar, som i och för sig är patenterbara. Huruvida ett lagligen reglerat skydd för enklare konstruktioner, som icke är patenterbara, kan förordas eller ej, är emellertid en omständighet som påverkar utredningens ställningstagande vid behandlingen av nyttomönster.[15] Av denna anledning vill utredningen söka belysa hithörande frågor.

Såvitt utredningen kunnat finna, torde önskemålen om införande i vårt land av ett särskilt skydd för enklare konstruktioner i viss utsträckning grunda sig på förmenta olägenheter i några avseenden med det rådande patentsystemet. Vad man eftersträvar torde vara att för uppfinningar, vilka i och för sig är patenterbara, kunna uppnå ett skydd på ett snabbare, enklare och billigare sätt än det nu tillämpade patentansökningsförfarandet tillåter. Man synes också vara nöjd med en skyddstid, väsentligt kortare än den sjuttonåriga patenttiden. Spörsmålen härom kan dock icke såvitt gäller patentlagstiftningen upptagas till behandling av utredningen, som i detta hänseende får hänvisa till det förslag till patentlag, som de nordiska patentkommittéerna framlagt.

Vad angår frågan om ett skydd för tekniska idéer eller konstruktioner, som icke besitter erforderlig uppfinningshöjd och teknisk effekt för att kunna patenteras, är andra synpunkter av intresse.[16] Utredningen har sökt att med hjälp av insamlat praktiskt material från olika håll bilda sig en uppfattning om vilka icke patenterbara konstruktioner det kan gälla. Härvid har utredningen dock funnit sig icke rimligen kunna införskaffa erforderliga data rörande teknikens utveckling och ståndpunkt i de skilda fallen och därför måst avstå från att bedöma huruvida olika föreliggande konstruktionsidéer kunde anses skyddsvärda eller icke. I några fall har utredningen närmast varit av den uppfattningen, att förutsättningarna för erhållande av patent i och för sig varit för handen. Om man emellertid utgår ifrån en känd uppfinning — eller teknikens allmänna ståndpunkt på ett visst område — och tänker sig ett idémässigt tillskott av ny men täm-

[15] Se ovan under avsnittet Mönsterrättens föremål.

[16] Patenterbarhetsfordringarna i Sverige anses icke vara utpräglat stränga. De nordiska patentkommittéerna har gjort ett försiktigt uttalande om att kraven på uppfinningshöjd torde böra ställas något högre än vad som hittills varit fallet hos de nordiska patentmyndigheterna. (NU 1963: 6 s. 128.)

ligen enkel natur, synes den nya idén icke vara värd skydd, därest varje fackman på området kan antagas vara i stånd att åstadkomma det nya. Detta betraktelsesätt torde vara vägledande, när det på patentsidan gäller att fastställa, om erforderlig uppfinningshöjd föreligger. Emot ett särskilt skydd för enklare, icke patenterbara konstruktioner talar således i princip samma skäl som de, vilka inom patenträtten talar för att ett visst mått av uppfinningshöjd måste krävas för erhållandet av patent. Principiellt sett kan man icke rättfärdiga ett skydd för enklare idéer med att åt dessa ge en kortare skyddstid eller eljest inskränka skyddets omfattning. I båda fallen gäller det att söka förbehålla skyddet för sådant tekniskt nyskapande, som icke ligger nära till hands för en fackman på området att åstadkomma, liksom att låta det näraliggande alltid vara fritt till begagnande av envar. Vad som ligger inom ett utnyttjande av allenast den fackmannamässiga kunskapen på området i fråga, eller med andra ord inom den enklare tekniska utvecklingen, kan icke rimligen tillerkännas ett skydd av ensamrättsnatur.

En annan sak är, att det kan vara av intresse, att man även på det nu ifrågakomna området skall kunna ingripa mot s. k. slaviska efterbildningar. Detta kan emellertid tillgodoses i betydande utsträckning genom det av utredningen föreslagna skyddet för nyttomönster. Framförda önskemål rörande Gebrauchsmuster torde också i åtskilliga fall avse enbart åtgärder mot otillbörligt plagierande och icke ett skydd av ensamrättsnatur. Formskyddet för nyttomönster lämnar visserligen fritt för andra att utnyttja idén i annan utföringsform, men det kommer i många fall att te sig besvärligt, tidsödande och kostsamt för den som vill tillgodogöra sig idén att ge denna en annan gestalt än den genom nyttomönsterskyddet uppenbarade formen. Skyddet för nyttomönster kommer sålunda i praktiken att sträcka sina verkningar så långt, att det i viss mån ersätter Gebrauchsmuster.

Svenska uppfinnarkontoret har till utredningen framfört önskemål om att ett skydd liknande Gebrauchsmuster införes här i landet. Man tänkte sig därvid, att de nuvarande patenterbarhetsfordringarna skulle skärpas och att den nya skyddsformen skulle öppnas för uppfinningarna inom det område, som sålunda lämnades utanför möjlighet till patentskydd. Att det skulle beredas skydd även för uppfinningar *under* den nu tillämpade patentbarhetsnivån syntes däremot icke vara av aktuellt intresse. I fråga om förfarandet uttalades, att skyddet måste kunna nås på ett snabbt, enkelt och billigt sätt och att en — eventuellt till de nordiska länderna — begränsad nyhetsgranskning borde anordnas på registreringsstadiet.

Utredningen finner den av uppfinnarkontoret framförda tanken uppenbarligen icke kunna realiseras utan att ett positivt intresse därför visas av dem, som omhänderhar översynen av patentlagstiftningen. Inom de nordiska patentkommittéerna har emellertid framkommit »en i huvudsak negativ inställning till Gebrauchsmuster av liknande karaktär som i Tysk-

land».[17] Ehuru den från uppfinnarkontorets sida gjorda framställningen av nu anförda skäl icke kan vinna stöd hos utredningen, vill utredningen ytterligare något belysa ett speciellt spörsmål i sammanhanget.

När det gäller Gebrauchsmuster, ställs man inför att bedöma lämpligheten av det i Tyskland rådande anmälningssystemet, d. v. s. ett registreringsförfarande utan nyhetsgranskning. Såsom i den allmänna diskussionen anförts, måste det skydd som vinnes genom sålunda erhållen registrering vara mycket osäkert, till men både för registreringshavaren och för dem, som har intresse av att söka utröna uppfinningens egentliga skyddsvärde. Fördelen med ett anmälningssystem är snabbheten i förfarandet, men olägenheterna överväger. Utredningen har svårt att tro, att i Sverige ett rent anmälningssytem skulle kunna vinna anklang. Om ett skydd för enklare konstruktioner skulle befinnas lämpligt att införa, synes därför registreringsförfarandet böra anordnas med åtminstone en begränsad förprövning. Hur en sådan begränsning skall kunna ske är svårt att bedöma, men prövningen kommer sannolikt att under alla omständigheter bli besvärlig. Det torde nämligen icke förhålla sig så, att nyhetsgranskningen beträffande en i och för sig enkel idé är lättvindig. Tvärtom finns anledning förmoda, att svårigheterna blir betydande, bl. a. därför att granskningsmaterialet av naturliga skäl är synnerligen rikligt. Förutom den egentliga nyhetsgranskningen måste också ett bedömande av »uppfinningshöjden» företagas, och även om fordringarna härutinnan kan få vara tämligen små, kvarstår dock att dra gränsen till det fria området. Ej heller denna avvägning kan antagas bli av enkel eller rutinmässig beskaffenhet. Ett skyddssystem av nu ifrågakomna typ synes vidare icke kunna anordnas utan att man uppställer krav på klart utformade skyddsanspråk. Erfarenheten ifrån behandlingen av patentansökningar torde emellertid visa, att i samband med nyhetsgranskningen en ingående kontroll och bearbetning av anspråkens formulering måste äga rum samt att arbetet härmed förorsakar tidsutdräkt. Det finns anledning antaga, att detta arbete icke kommer att bli av mindre omfattning i fråga om Gebrauchsmuster än när det gäller patent. För registreringsmyndighetens vidkommande måste alltså en väsentlig arbetsbörda bli följden av inrättandet utav ytterligare en skyddsform.

Utredningen, som sålunda övervägt spörsmålet om en särskild skyddsform för enklare konstruktioner (Gebrauchsmuster), får *sammanfattningsvis* uttala följande. Det har icke framkommit övertygande skäl för att föreslå en sådan skyddsform vid sidan om patent och mönsterrätt. Däremot har såsom ett starkt skäl mot varje form av ensamrätt till enklare konstruktionsidéer framträtt den omständigheten, att man, när det gäller en teknisk idé som ligger under patenterbarhetsgränsen, principiellt måste utgå ifrån att varje fackman på området är i stånd att åstadkomma samma sak. Ytterligare ett viktigt skäl i samma riktning har varit, att ett icke obetydligt mått

[17] NU 1963:6 s. 91.

av skydd erbjudes genom den av utredningen föreslagna mönsterrätten, som skall omfatta även nyttomönster. De nordiska mönsterkommittéernas samfällda inställning är, att Gebrauchsmuster icke vidare bör övervägas inom mönsterlagstiftningens ram. Då dessutom de nordiska patentkommittéerna varit negativt inställda till saken, har det för utredningen framstått såsom ett betydelsefullt skäl emot Gebrauchsmuster, att en dylik skyddsform icke har gehör i grannländerna och vid sådant förhållande icke lämpligen bör införas här i riket. Den stora enhetlighet på patenträttens område, som nåtts av de nordiska patentkommittéerna, skulle nämligen enligt utredningens mening uppluckras på ett allvarligt sätt genom ensidigt antagande av ett Gebrauchsmuster-system. På grund av det anförda kan utredningen icke anbefalla, att någon skyddsform av typen Gebrauchsmuster införlivas med den svenska lagstiftningen.

Utsträckande av mönsterskyddet till flera industriområden

I våra dagar torde det vara helt unikt, att en mönsterlag i likhet med den svenska är i sin tillämpning begränsad till en enda industrigren. Att någon varugrupp eller bransch undantagits finns däremot exempel på. För Sveriges vidkommande har den gällande lagens mycket begränsade räckvidd betraktats såsom en allvarlig olägenhet och framkallat anspråk på ett utvidgat mönsterskydd.

Utvecklingen i Sverige[1]

I *1878 års betänkande* angående skydd för bl. a. mönster och modeller föreslogs intet undantag för någon industrigren. Emellertid uttalades, att om mönsterskyddet skulle komma att gälla icke blott för den inhemska industrien utan även för utländsk industri man kunde befara, att vissa näringsgrenar, såsom t. ex. vävnadsindustrien, skulle tillfogas kännbar skada. Med beaktande därav inskränktes det föreslagna skyddet till mönster som tillhörde svenska medborgare eller utlänningar, vilka här i riket idkade varutillverkning. På Konungens förordnande skulle bero, huruvida den föreslagna lagens bestämmelser skulle gälla även för andra utlänningar. Man kunde — till följd av bl. a. gällande fördrag om ömsesidigt mönsterskydd — icke helt utesluta utländska mönster.[2]

I *prop. 15/1887* upptogs emellertid förslag till förordning angående skydd för mönster och modeller inom allenast *metallindustrien*. Det uttalades bl. a., att man vid mönsterskyddslagstiftningen främst bör ta hänsyn till industriidkarnas egna önskningar och att klara önskemål om ett mönsterskydd hade yppats ifrån metallindustrien. Lagutskottet vid 1887 års A-riksdag avstyrkte propositionen. Till följd av riksdagens upplösning kom frågan ej till behandling inom kamrarna.

Vid 1891 års riksdag väcktes en motion i andra kammaren om ett mönsterskydd *utan inskränkning till någon viss industrigren*. Lagutskottet tillstyrkte denna gång, men frågan föll i riksdagen. Också 1894 bragtes saken motionsvägen till riksdagens prövning. Lagutskottet intog samma positiva hållning som 1891. Frågan föll emellertid i riksdagen även denna gång.

I *prop. 9/1897* framlades ett förslag om skydd för mönster inom *metallindustrien*. Förslaget överensstämde i huvudsak med vad som föreslagits i 1887 års proposition. Lagutskottet vid 1897 års riksdag intog samma ståndpunkt som 1887 års utskott och avstyrkte propositionen på den grund att det bland metallindustriens idkare ej syntes ha uppnåtts någon större enighet om önskvärdheten att få förslaget antaget. Utskottet ansåg att man ej borde påtvinga någon ett mönsterskydd. Riksdagen följde utskottets hemställan att icke antaga propositionen.

Det sålunda avvisade förslaget återkom vid *1899 års riksdag* genom en motion i andra kammaren. Denna riksdags lagutskott hemställde, att lagförslaget måtte antagas. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen och 1897 års proposition ledde sålunda till 1899 års ML.

År 1911 gjordes av *Konsthantverkarnas gille* en framställning om *utvidgat och förbättrat mönsterskydd, som icke inskränktes till något visst hantverks- eller in-*

[1] Beträffande utvecklingen fram till år 1916 hänvisas till en utförligare redogörelse i 1916 års förslag s. 27 ff.

[2] 1878 års betänkande s. 84.

dustriområde. Det framhölls därvid bl. a., att våra näringsidkare numera kunde erhålla nödiga mönster inom landet. Redan påföljande år 1912 ingavs av *Slöjdföreningens styrelse* en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om att frågan om *ett tidsenligt mönsterskydd utan begränsning till viss industrigren* snarast omprövades. Den svenska industrien förklarades ha utvecklats därhän och vuxit sig så stark och självständig, att den ingalunda behövde slaviskt efterbilda och tillägna sig vad andra frambragt och utarbetat utan tvärtom kunde bära de kostnader, som var förknippade med ett hederligt anskaffande av egna mönster. Icke blott inom metallindustrien utan även inom de oskyddade textil-, möbel-, glas- och porslinsindustrierna ansågs man ha kämpat sig fram till en beaktansvärd omfattning och en kvalitativt framstående ställning. Även följande år, 1913, ingav Slöjdföreningens styrelse till Kungl. Maj:t en skrivelse, som utmynnade i hemställan om mönsterskyddets utsträckande till industriens samtliga grenar. Senare samma år 1913 hemställde *Stockholms handelskammare* hos Kungl. Maj:t om utredning angående en ny mönsterlag, omfattande även andra industrigrenar än metallindustrien. Det förordades därvid, att *mönsterskyddet utsträcktes generellt med möjlighet dock att i lagen undantaga någon viss industrigren som kunde visa sig böra ställas utanför skyddet.*

År 1914 avgavs av särskilda sakkunniga ett betänkande med *förslag till bl. a. lag om rätt till verk av bildande konst.* Detta förslag upptog en bestämmelse om att det auktorrättsliga skyddet för verk av bildande konst skulle omfatta även alster inom konsthantverk och konstindustri, d. v. s. konstslöjden i dess helhet utan undantag för någon industrigren.[3]

Spörsmålet om mönsterskyddets utsträckande till hela industrien och därmed frågan om undantag för vissa industrigrenar redovisas ingående i *1916 års förslag.*[4] Inledningsvis heter det i betänkandet, att de farhågor rörande förpliktelsen att respektera andras mönsterrätter, som understundom kommit till synes, delvis måste ha berott på missförstånd angående mönsterskyddets innebörd. Motivet i ett mönster kan nämligen icke i och för sig utgöra föremål för skydd, och det står därför envar fritt att använda samma motiv, som de skyddade mönstren innehåller. För övrigt kommer det alltid att finnas en rik tillgång på mönster, som står till fritt begagnande på grund därav, att de antingen aldrig blivit skyddade eller efter skyddstidens utgång blivit allmänhetens egendom. En del svenska industriidkare har hyst betänkligheter mot ett mönsterskydd, som tillhandahålles även åt utlänningar, och har ansett det såsom en värdefull rättighet att fritt få efterbilda utländska mönster. Sådant efterbildande kan emellertid icke i och för sig vara förtjänt av någon uppmuntran, och för industrien i allmänhet kan ej föreligga något verkligt behov att från utlandet låna förebilder. På grund av särskilda omständigheter är det dock möjligt, att inom någon del av industrien ett dylikt behov förtjänar att beaktas.

De kommittérade förklarade sig i 1916 års förslag anse det principiellt riktiga vara att låta mönsterskyddet utsträckas till industriens hela område. Visserligen bör stor hänsyn tas till önskan ifrån en industri att ej bli påtvingad ett mönsterskydd, men en sådan önskan får icke tillmätas avgörande betydelse. Mönsterskyddet tjänar icke blott enskilda utan även allmänna intressen, och det enskilda intresset är icke uteslutande industriens utan även mönsterritarnas. Starka skäl måste därför fordras för att hindra genomförandet av ett generellt mönsterskydd.

[3] Vid tillkomsten av 1919 års lag om rätt till verk av bildande konst — som byggde på 1914 års betänkande — ränte emellertid förslaget om skydd för konstslöjdens alster motstånd, och sådant skydd infördes icke vid detta tillfälle utan först år 1926 (såsom skall framgå närmare nedan).

[4] S. 50 ff.

Endast om det kan påvisas, att någon industrigren genom ett dylikt skydd skulle komma att lida men, bör den hållas utanför en mönsterlag.

Av sakkunniga, som rådfrågats av kommittén, visade sig flertalet obetingat anse, att ett mönsterskydd skulle vara till förmån för de verksamhetsgrenar de företrädde. Endast representanter för vissa delar av textilindustrien och för glasindustrien samt några porslinsfabrikanter ställde sig bestämt avvisande mot ett sådant mönsterskydd, som omfattade även utländska mönster.

Vad till en början angår *motståndet ifrån textilindustrien* erkände kommittén, att de synpunkter som gjorts gällande förtjänar uppmärksamhet. För tillverkningen av sådana artiklar, som måste följa modets växlingar, har de svenska industrierna icke tillnärmelsevis samma möjligheter att skapa nya mönster som de utländska. Modets lagar dikteras i utlandet, och de svenska fabrikanterna är nödsakade att följa dessa. Inom de textilbranscher, där mode- och säsongartiklar tillverkas, utarbetas icke i vårt land några mönster i nämnvärd omfattning. Här kan således ett mönsterskydd knappast vara till gagn för svenska mönsterritare men däremot verka menligt för de svenska fabrikanter, som är nödsakade att använda utländska mönster. Kommittén förklarade sig därför anse behovet att vid tillverkning inom de ifrågavarande industrigrenarna fritt få använda dylika mönster böra tillgodoses. I lagförslaget upptogs på grund härav ett undantag från mönsterskyddets verkningar, varigenom i viss utsträckning lämnades fritt att vid tillverkning använda utländska förebilder. Textilindustriens fordringar på frihet från mönsterskydd ansågs fullt tillräckligt kunna tillgodoses genom att *från intrångspåföljd undantogs tillverkning av vävnader avsedda för beklädnadsartiklar* (6 § sista stycket). Att införa till riket och att inom riket saluhålla importerade vävnader, väsentligen överensstämmande med registrerat mönster, skulle däremot icke vara fritt utan kunna beivras.

Härefter behandlade kommittén *porslins- och glasindustriernas motstånd* mot ett mönsterskydd. Från några stora porslinsfabriker hade framhållits, att de skulle lida avsevärd skada av ett mönsterskydd, som kunde beröva dem möjligheten att fritt få eftergöra utländska mönster och modeller och därigenom försvåra konkurrensen, särskilt i fråga om hushållsporslin. För sina egna originalmönster hade de icke något behov av skydd. Samtliga svenska porslinsfabriker hade lämnat en skriftlig förbindelse att ej kopiera varandras modeller, och denna förbindelse hade korrekt följts. Liksom flertalet porslinstillverkare hade även glasfabrikanterna ställt sig avvisande mot mönsterskyddet. Skälet härtill var, att de svenska glasbruken ansåg sig behöva använda utländska mönster och därför kunde lida skada av ett mönsterskydd. Särskilt Svenska hushållsglasfabrikanternas förening hade med utförlig motivering framhållit, att mönsterskyddet icke borde omfatta glasindustrien. Kommittén fann emellertid för sin del, att det icke syntes föreligga någon rimlig anledning, varför glas- och porslinsartiklar ej skulle vara lika begärliga för allmänheten med svenska som med utländska mönster, under det att i fråga om beklädnadsartiklar utlandets moder måste betecknas såsom utslagsgivande. Man syntes också från industrihåll ha underskattat de fördelar mönsterskyddet skulle kunna medföra såsom ett medel att befordra den inhemska mönsterritningen och såsom en drivfjäder till självständigt arbete på nationell grund även för nu ifrågakomna industrier. Efter att ha anfört även andra skäl utmynnade kommitténs överväganden i att icke göra något undantag för glas- och porslinsindustrien liksom ej heller för någon annan industrigren än textilindustrien på sätt förut berörts.

Mot att utvidga mönsterskyddet i den omfattning kommittén föreslagit riktades bestämda invändningar i åtskilliga av de utlåtanden, som avgivits över förslaget.[5]

[5] Se härom närmare i prop. 5/1919 s. 8 ff.

Sålunda hemställde bl. a. kommerskollegium, att från skyddet måtte undantagas hela textil-, glas- och porslinsindustrierna.

I *prop. 5/1919* med förslag till lag om ändringar i och tillägg till 1899 års ML upptogs bl. a. ett utsträckande av mönsterskyddet till att omfatta alster, tillhörande *metall- eller träindustrien.* Departementschefen fann det icke tillrådligt att införa ett så omfattande mönsterskydd, som kommittén föreslagit i 1916 års betänkande. Försiktigheten ansågs bjuda att icke föreslå ett mönsterskydd för de industrigrenar, som hyste en utbredd önskan om att få stå utanför skyddet. Hos de olika industrierna hade en allmän önskan om införande av mönsterskydd gjort sig gällande endast inom möbelindustrien. Med hänsyn härtill föreslogs att vid sidan av metallindustrien i lagen upptaga allenast träindustrien.

I anledning av propositionen väcktes inom riksdagen två motioner, den ena i första kammaren (nr 108) och den andra i andra kammaren (nr 264). I den förra hemställdes, att mönsterskyddet måtte utvidgas till att omfatta förutom metall- och träindustrierna även glasindustri, porslins- och annan keramisk industri, stenindustrien, textilindustrien med undantag för vävnader, avsedda för beklädnadsartiklar, samt pappersindustrien (tapetindustrien, grafisk industri m. m.) och läderindustrien. I den andra motionen yrkades avslag å propositionen.

Första lagutskottet anförde med anledning av motionerna i sitt utlåtande nr 11 bl. a., att det principiellt riktiga måste anses vara att låta mönsterskyddet utvidgas att gälla hela industrien. Frågan om och i vad mån särskilda omständigheter kunde anses påkalla något undantag borde göras till föremål för ytterligare utredning. Det hemställdes därför om förslag till ny lagstiftning om mönsterskydd, byggd på den grundsatsen att skyddet utsträckes att omfatta industrien i allmänhet. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

I *prop. 2/1926* föreslogs sådan ändrad lydelse av 1919 års lag om rätt till verk av bildande konst, att jämväl alster av konsthantverk och konstindustri — med visst undantag — skulle hänföras till skyddade verk enligt lagen. Kommerskollegium hade utlåtit sig över bl. a. en framställning ifrån *Slöjdföreningens styrelse* 1923 om införande av auktorskydd för konstslöjdsalster, och i utlåtandet föreslogs sådant skydd med undantag av vävnader för beklädnadsartiklar samt beklädnadsartiklar i allmänhet. Av innehållet i propositionen framgår, att det inom textil-, metall- och hushållsglasindustrierna fanns en önskan att dessa industrier icke skulle omfattas av det åsyftade rättsskyddet.[6] Departementschefen uttalade för sin del, att ett auktorskydd för konstlöjdsalster principiellt borde utsträckas till konstslöjdens hela område. Endast där det kan påvisas, att för någon viss näringsgren påtagliga olägenheter skulle uppstå genom införande av skydd, bör denna näringsgren ställas utanför skyddet. Detta torde vara förhållandet endast i fråga om de näringsgrenar, vilka för sin tillverkning är beroende av utländska förebilder och genom införande av skydd skulle berövas tillgång till dessa. Ett sådant beroende synes obestridligen föreligga inom beklädnadsindustrien. Ej blott den del av textilindustrien, som tillverkar vävnader för beklädnadsändamål, utan även vissa andra grenar av beklädnadsindustrien torde vara hänvisade till att följa modets växlingar i utlandet. Någon utsikt att inom landet frammana nya mönster och modeller för beklädnadsindustrien lär näppeligen förefinnas. Det är därför lämpligt att beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, lämnas utom skyddets tillämplighetsområde. De skäl, som föranlett undantaget för beklädnadsindustrien, ansågs emellertid i propositionen icke föreligga beträffande någon annan industri.

Propositionen behandlar också frågan om mönsterskyddet.[7] Det ansågs emeller-

[6] Prop. s. 30.
[7] Prop. s. 29.

tid, att ett utsträckande av detta skydd icke kunde ifrågakomma. Man borde avvakta resultatet av förhandlingar, som förts om inledande av ett samarbete mellan de nordiska länderna för att åvägabringa gemensam mönsterskyddslagstiftning. Frågan ansågs också stå i nära samband med patentlagstiftningen. Propositionen antogs av riksdagen och lag i ämnet utfärdades samma år 1926.

De *konferenser, som 1926—1927 hölls mellan delegerade från de nordiska länderna,* utmynnade bl. a. i uttalandet, att en mönsterlag i princip borde omfatta hela industrien, men att vissa undantag därifrån kunde göras.[8] Betänkligheter emot en generellt gällande mönsterlag yppades ifrån svenskt och finskt håll. Den finske representanten förklarade därvid, att bomullsindustrien i Finland önskade en undantagsställning och att detsamma möjligtvis också kunde tänkas för porslins- och tapetindustriernas vidkommande.

Vid *1935 års riksdag* föreslogs i en inom andra kammaren väckt motion (nr 164), att mönsterlagen borde bringas att omfatta jämväl alster, tillhörande *glasindustrien.* Till stöd härför anfördes bl. a. följande. Köparnas anspråk på nya mönster inom området för glastillverkningen har ökats. I stor utsträckning har emellertid glasbruk utnyttjat andra glasbruks mönster, som slagit an hos allmänheten, utan att ha behövt nedlägga kostnader för skapandet av mönstren. Detta förhållande måste betecknas såsom osunt. För glasindustrien är det därför synnerligen önskvärt med ett mönsterskydd. Konstverksskyddet är alltid av olika skäl vanskligt att stödja sig på. Genom ett mönsterskydd skulle också konstnärerna inom glasindustrien beredas möjlighet till den uppskattning och den tryggade ställning, varav de gjort sig förtjänta.

Patent- och registreringsverket avgav på begäran av första lagutskottet yttrande över motionen och ifrågasatte därvid, huruvida icke mönsterskyddet borde utsträckas att jämväl avse den glasindustrien i olika avseenden närstående porslinsindustrien och lergodsindustrien i övrigt samt träindustrien.

Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande nr 44, att tidigare visat motstånd mot en utvidgning av mönsterskyddet möjligen icke längre är av samma styrka samt att det med hänsyn därtill kunde förväntas, att representanterna för de industrier, som har behov av mönsterskydd, kommer att hos Kungl. Maj:t påkalla lagstiftning i ämnet.

I enlighet med hemställan av utskottet föranledde motionen ej någon riksdagens åtgärd.

Vid *1954 års riksdag* väcktes de motioner (nr 351 i första kammaren och nr 461 i andra kammaren), som sedermera gav anledning till att mönsterskyddsutredningen tillsattes. I motionerna uttalas bl. a., att det motstånd, som tidigare rests ifrån vissa näringsgrenars sida mot ett mönsterskydd, numera antagligen är obefintligt eller väsentligt modifierat.

Första lagutskottet lät inhämta yttrande över motionerna bl. a. från *Sveriges industriförbund,* som i förevarande fråga uttalade följande. De betänkligheter, som från industrihåll tidigare uttalats mot en mera generall lagstiftning på området synes i stor utsträckning ha försvunnit. Numera torde man inom det stora flertalet berörda branscher ha en klart positiv inställning till frågan om en utvidgning av rättsskyddet på mönsterområdet. Såvitt förbundet vid en snabbundersökning hos olika branschföreningar och företag kunnat utröna är det endast *ett* betydelsefullt tillverkningsområde, där man alltjämt ställer sig i viss mån tveksam till en utvidgning av lagstiftningen, nämligen textilindustrien. Nödvändigheten för denna industri att i stor utsträckning hämta impulser och idéer från de stora textilländerna och olika modecentra har härvidlag betonats, liksom bristen på tid för

[8] Se Industritidningen Norden 1927 s. 408.

inregistrering av mönster och kontroll av att icke annans inregistrerade mönster tages i anspråk. Samtidigt har emellertid framhållits, att den svenska textilindustrien givetvis också framställer mönster av mera självständig karaktär.

I sitt utlåtande nr 12 anförde lagutskottet, att den gällande mönsterskyddslagens begränsning till metallindustrien icke längre ter sig motiverad. En utvidgning av mönsterskyddets omfattning förklaras emellertid icke böra äga rum utan en föregående noggrann undersökning. Det är, enligt utskottet, icke utan vidare klart, att ett skydd bör införas inom industrien i dess helhet; särskilda förhållanden inom någon industrigren kan motivera undantag i ett eller annat avseende.

År 1956 framlades av auktorrättskommittén ett *lagförslag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk* (SOU 1956: 25). Häri bibehölls icke den inskränkning i skyddet av konstindustriens och konsthantverkets produkter, som 1926 års lagstiftning innehöll genom undantaget för beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar. Kommittén anförde till stöd för sin ståndpunkt bl. a. följande.[9] I de övriga nordiska länderna saknas en sådan inskränkning, och tillräckliga skäl att bibehålla en svensk särställning i detta hänseende föreligger icke. Den motivering, som på sin tid anfördes för undantaget, torde ur såväl principiella som praktiska synpunkter vara svår att vidhålla. Principiellt måste det sägas vara föga tilltalande att anlägga en så snävt nationalistisk syn, som tidigare gjorts. Även rent praktiskt sett torde argumentet för beklädnadsartiklarnas undantagande vara överdrivet. Konfektionsindustrien liksom även fabrikationen av tyger, skodon, hattar o. s. v. följer visserligen noga modets växlingar i de världscentra, där detta regleras. I allmänhet är det dock här icke fråga om en närgången kopiering av enstaka individuella verk utan om de stora linjerna i utvecklingen: damkjolarnas längd, modefärgerna för säsongen, anknytningar till stildrag i äldre tiders smakriktningar o. s. v. Dylikt är icke föremål för konstverksskydd och kan således följas av den svenska konfektionsindustrien. Däremot kan det icke sägas vara något lojalt behov för en svensk fabrikant av konfektionsartiklar eller modevaror att fritt kopiera en artikel, som frambringats utomlands och som utgör en produkt av individuellt och originellt konsthantverk. I vanlig ordning kan dock svenska företagare förvärva rätt av originalets upphovsman till att utnyttja verket. Beträffande enstaka originalverk gäller, att de slår an i sådan grad, att de i mer eller mindre förändrad form återkommer i andra företagares produkter i hemlandet och utomlands. Detta är stilutvecklingens gång, och den hindras icke av det åsyftade skyddet. Utvecklingsförloppet kan knappast sägas vara väsentligt annorlunda beträffande modebranschen än inom andra grenar, frånsett den karakteristiska snabbheten i förloppet.

I remissyttrande över betänkandet ansåg *Textilrådet,* att frågan borde utredas ytterligare, medan *Konfektionsindustriföreningen* avstyrkte förslaget och *Sveriges industriförbund* ställde sig ytterst tveksamt till det föreslagna utvidgandet av konstslöjdsskyddet.[10]

Textilrådet anförde bl. a. följande. Den korta tid, som står till förfogande för utmönstring och sammanställning av en kollektion beklädnadstextilier, och den snabbhet varmed detta arbete måste göras medför, att en textilfabrikant omöjligen kan avgöra, huruvida för ett mönster skulle kunna göras gällande upphovsrätt från annat håll. Varifrån dessinatörer, mönsterfirmor, modetidskrifter och kontaktorgan i in- och utlandet fått sina uppslag och idéer undandrager sig helt fabrikantens bedömande. Möjligheterna att med största snabbhet och följsamhet kunna anpassa sig till modeutvecklingen är en nödvändighet och livsförutsättning för

[9] Betänkandet s. 79 f.
[10] Prop. 17/1960 s. 47.

textilindustrien i praktiskt taget alla länder. Mot principen att värdefullt konstnärligt skapande skyddas även på beklädnadstextiliernas område finns intet att invända. En absolut förutsättning är emellertid, att mycket höga krav ställs på skyddsföremålens originalitet, självständighet och konstnärliga halt. Eljest skulle osäkerhet och onödiga konflikter kunna uppstå.

Konfektionsindustriföreningen anförde delvis samma synpunkter som Textilrådet men framhöll också, att något behov av skydd på området icke finns. Liksom Textilrådet underströk föreningen, att ett skydd måste förutsätta mycket stränga krav på självständighet och originalitet.

Industriförbundet framhöll, att man måste ta hänsyn till textil- och konfektionsindustriernas speciella arbetsförhållanden med mycket stora mönstersortiment och med snabba säsong- och modeväxlingar samt att stort beaktande också måste tillmätas branschens egen uppfattning om att något behov av rättsskydd icke föreligger.

I *prop. 17/1960* med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk uttalade departementschefen beträffande det ifrågasatta undantaget för beklädnadsartiklar och vävnader bl. a. följande.[11] Saken torde icke vara av någon större praktisk betydelse, då det tydligtvis endast sällan förekommer sådant nyskapande på området, att förutsättningar för skydd föreligger. Rent principiellt är det dock icke tillfredsställande, att värdefullt konstnärligt skapande inom detta verksamhetsfält skall kunna tillägnas av andra. Även om den svenska industrien anser sig kunna undvara skydd, måste hänsyn tagas till de befogade anspråk i detta hänseende, som konstnärer och företag i andra länder kan ha vid försäljning av sina produkter i Sverige. Av Bernkonventionen krävs numera skydd på området. Industriens betänkligheter torde med hänsyn till frågans ringa praktiska betydelse vara överdrivna; i våra grannländer har sedan lång tid funnits skydd för här avsedda produkter utan att man förmärkt några olägenheter därav. På grund av det anförda bör det ifrågakomna undantaget i den gällande konstverkslagen icke bibehållas.

I två motioner (nr 507 i första kammaren och nr 626 i andra kammaren) som väckts i anledning av propositionen påpekades, att i samband med ändringen av förslaget om skyddstidens längd[12] någon ändring icke gjorts i förslaget att slopa det nuvarande undantaget beträffande beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, varav följer att för dessa två varugrupper ett tioårigt konstverksskydd provisoriskt kan komma att införas i avvaktan på den slutliga regleringen av mönsterskyddsfrågan. Det är, enligt motionerna, olämpligt att sålunda föregripa en kommande prövning av frågan i hela dess vidd, och det föreslogs därför, att gällande regler om konsthantverk och konstindustri tills vidare skulle bibehållas i sin helhet. För övrigt framhölls, att det i vida kretsar inom konfektionsbranschen torde finnas en stark önskan att beklädnadsartiklar undantages även från det blivande mönsterskyddet.

Första lagutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande nr 41 propositionens förslag att ej längre vidmakthålla undantaget för sådan textilkonst, som är i fråga. Den sedermera utfärdade lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk innehåller icke heller något sådant undantag. I utlåtandet anförde utskottet bl. a., att spörsmålet om vilka produkter, som skall beredas upphovsrättsligt skydd, i princip faller inom den upphovsrättsliga lagstiftningen samt att ett bibehållande av undantaget, som saknar motsvarighet i övriga länder inom Bernunionen, skulle förhindra Sveriges tillträdande av den reviderade Bernkonventionen.

[11] Prop. s. 50.

[12] Prop. s. 402 ff. (Jfr härom vidare nedan i det särskilda avsnittet om Rättsskydd för brukskonst.)

Industriens inställning

I mönsterskyddsutredningens direktiv uttalas, att den kanske mest kritiserade punkten i nuvarande ML varit skyddets begränsning till en enda industrigren.

Utredningens enkät innehöll två frågor, som berörde undantagande från mönsterskyddet: Föreligger inom Eder bransch behov av ett skydd för mönster och modeller? Bör någon industrigren helt eller delvis lämnas utanför skyddet?

I fråga om behovet av mönsterskydd utvisar enkäten, att det stora flertalet företag, som över huvud taget lämnat något svar, vitsordar ett sådant behov. Det största antalet svar i motsatt riktning från en enda bransch inkom från textilindustrien, där övervikt kunde konstateras för åsikten att något behov av mönsterskydd icke föreligger. Andra branscher med nämnvärt antal nej-svar på samma fråga är konfektionsindustrien samt choklad- och konfektyrfabrikanter. Några enstaka glasbruk avgav likaledes nekande svar på frågan om behovet av skydd.

När det gällde spörsmålet om någon industrigren helt eller delvis bör lämnas utanför skyddet, avgavs ett förhållandevis ringa antal svar i jakande riktning. Huvuddelen av dessa kom från textil- och konfektionsbranscherna. Andra branscher, som uppvisade enstaka önskemål om undantagande, var tapetindustrien, möbelindustrien och glasindustrien.

Textilrådet hade distribuerat utredningens frågeformulär till medlemsföretag i olika textilindustribranscher och har för branschens räkning granskat de inkomna svaren samt till utredningen redovisat företagens inställning med egna kommentarer sålunda. De *företag som tillverkar vävnader för beklädnadsändamål* avstyrker med få undantag ett utbyggt mönsterskydd. Tre skäl härför anges: Det föreligger inget behov för ett sådant skydd; mönstren har en ur försäljningssynpunkt så kort livslängd, att ett skydd saknar praktisk betydelse; en mönsterskyddsinstitution kan bidraga till försening och onödigt arbete med färdigställandet av kollektionerna. De *fabriker, som tillverkar heminredningstextilier* (gardiner, möbeltyger och mattor) har nästan samtliga tillstyrkt ett mönsterskydd. Genomgående understrykes dock i dessa svar, att varan skall ha stort egen- och nyhetsvärde för att kunna bli föremål för skydd. Mönsterskydd bör ej kunna ges för en bindning och ej heller för enfärgade, randiga, rutiga och diagonalmönstrade alster. Däremot finns grund för att lämna mönsterskydd för heminredningstextilier, framställda med jacquardmaskin eller genom tryckning, förutsatt att mönstret är nytt. Inom *linneindustrien* har önskan om ett mönsterskydd varit ringa eller ingen. Vad *rayonindustrierna* beträffar, torde man kunna utgå ifrån att inställningen är avstyrkande för beklädnadsvaror och tillstyrkande för heminredningsvaror. *Trikåindustrien* synes närmast avstyrka ett mönsterskydd.

Vid sammanträffanden med representanter för textil- och konfektionsindustrierna i syfte att få dessa branschers inställning närmare belyst och preciserad har bl. a. framkommit följande. *Bomullsindustrien* arbetar regelmässigt med två kollektioner om året, men mönsterskapande verksamhet pågår året runt. Ett stort företag inom branschen producerar omkring 800 mönster årligen. Mönstren har i allmänhet kort livslängd, högst cirka ett år för beklädnadsmönstren. För *heminredningsbranschen* gäller ungefär motsvarande förhållande. Mönstren uppbygges successivt, och ändringar kan ske så sent som dagen innan en kollektion föres ut på marknaden. Man synes inom branschen närmast vara intresserad av det upphovsrättsliga skyddet och icke så mycket av mönsterskyddet. *Konfektionsindustrien* har icke något intresse av ett mönsterskydd. Ett sådant skulle snarast verka till nackdel för branschen. Tidsfaktorn omöjliggör en praktisk användning av mönsterskyddet. Komponerandet av en modell på detta område består mestadels i att på något nytt sätt sammanfoga delar, som i och för sig är givna. Som inspiration tjänar främst aktuella modeströmningar, till vilka arbetet måste anpassas. — I övrigt syntes det på textilsidan råda enighet om att mönster, som framträder uteslutande genom viss bindning, icke lämpar sig för ett mönsterskydd men att däremot exempelvis jacquardmönster med viss karaktär bör kunna mönsterskyddas. Tillverkare av beklädnadstextilier och beklädnadsvaror är rädda för att en mönsterskyddslag kan komma att medföra sådana kostnader, besvär och risker för industrien, som den icke har i dag, utan att lagen kommer att lämna några fördelar i gengäld. Genomgående torde dock vara, att man inom textil- och konfektionsindustrierna är intresserad av skydd mot rena plagiat eller s. k. slavisk efterbildning.

Utvecklingen inom Norden i övrigt

Danmark

I den danska mönsterlagen göres intet undantag för någon industrigren. Emellertid innehåller § 4 p. 5 en särskild regel därom, att mönsterrätt icke inträder, när mönstret icke är egenartat (»ejendommeligt»), samt att för tyger (»tekstilfrembringelser»; ett uttryck som torde avse endast tyger och icke varor, tillverkade av tyg) endast ornamenterade och dekorativa mönster betraktas såsom egenartade. Initiativet till denna bestämmelse togs på sin tid av textilindustrien, som fruktade massregistrering av texilmönster ifrån utlandet till skada för den inhemska industrien, om icke ett särskilt skyddskrav uppställdes för alstren inom området i fråga.[13] Bestämmelsen torde ha medfört, att mönsterrätten för textiliernas del kommit att stå mycket nära upphovsrätten i fråga om skyddsförutsättningarna och att skyddet därför icke har samma betydelse som för andra industrigrenar.[14]

[13] Folketingstid. 1904—1905 sp. 2939. Jämför *T. Lund:* Billedkunsten i retlig belysning (København 1955) s. 313 och *E. Michelsen:* Nogle bemærkninger om retsbeskyttelsen for »textilmønstre» (i den danska Tidskrift for Textilteknik 1954 s. 227 f).

[14] De senaste årens registreringar av textilmönster i Danmark uppvisar ett antal av ungefär ett par hundra mönster årligen. Huvuddelen av dessa är inhemska mönster. Vid en genomgång å det danska Patentdirektoratet av de senaste årens registreringar av textil- och beklädnadsmönster har det visat sig, att icke ett enda tryckt mönster var representerat, att påfallande många beklädnadsmönster hade registrerats samt att ett betydande antal mönster syntes ha karaktären av nyttomönster.

Finland

1904 års finska mönsterlagsförslag upptog ej något undantag för någon industrigren. Ej heller 1934 års förslag ställde någon bransch utanför mönsterrätten. När det gällde verkan av registreringen, stadgades emellertid i det sistnämnda förslaget ett visst undantag av följande innehåll. Om mönster avser tyg eller tapet såsom alster av fabriksindustri, medför registrering av mönstret icke annan verkan än att införande till landet av föremål, som väsentligen överensstämmer med mönstret, kan beivras. Däremot står det fritt att tillverka, saluhålla och använda föremål, som avses med mönstret. Denna inskränkning av skyddsverkningarna — som har sin motsvarighet i 1916 års svenska förslag — innebär i praktiken ett visst undantag för textil- och tapetindustrierna.

Norge

Den norska mönsterlagen innehåller icke särbestämmelser för någon industrigren. Spörsmålet synes ej ha varit aktuellt i Norge.[15]

Utländsk rätt i övrigt

I *Schweiz* gällde intill år 1956 enligt ett särskilt stadgande i mönsterlagen, att denna ej var tillämplig å bomullstryck samt siden- och halvsidenvävnader med undantag för jacquardvävnader. Bestämmelsen lär ha tillkommit på initiativ av schweiziska bomulls- och sidenindustrier, vilka fruktade internationell konkurrens på området. Numera har bestämmelsen upphävts.

I *Storbritannien* gäller att vissa varor icke medgives mönsterregistrering. Så är förhållandet med skulpturer, plaketter och medaljer samt med trycksaker som har företrädesvis litterär eller konstnärlig karaktär. Skälet till denna reglering torde ha varit, att man önskat bereda dessa varor upphovsrättsligt skydd utan hinder av att de göres till föremål för industriell tillverkning.[16] I 1962 års betänkande, som icke ägnar frågan nämnvärt utrymme, föreslås ingen ändring på denna punkt.

Det kan förtjäna framhållas, att textilmönster i Storbritannien kan registreras icke blott hos patentmyndigheten i London utan även hos en särskild avdelning, som för ändamålet upprättats i Manchester.[17] En mycket stor del av registrerade mönster i Storbritannien utgöres av textilmönster; genomsnittligen något mer än hälften av samtliga ansökningar om registreringar under senare år har avsett textilier.

Det i *Canada* år 1958 framlagda mönsterlagsförslaget upptager samma undantag som gäller i Storbritannien. Vidare föreslås generellt, att mönster som avser *skodon, modevaror och beklädnadsartiklar* skall undantagas. Såsom skäl härför anföres, att åtskilliga svårigheter skulle uppstå vid tillämpningen, om undantaget icke fanns, särskilt när det gäller att bestämma skyddsomfånget och i samband därmed avgöra intrångsfrågorna.[18]

I några sydamerikanska staters mönsterlagstiftning har gjorts generella undan-

[15] Antalet registrerade konfektions- och textilmönster i Norge synes icke uppgå till mer än 100 om året. Huvudparten utgöres av konfektionsmönster. De utländska mönstren på området är mycket fåtaliga.

[16] Se Reg. Des. Act Sec. 1 (4) och Des. Rules 26 samt *Copinger* och *Skone James:* The Law of Copyright (London 1958) s. 71 ff samt *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs (London 1960) s. 13 ff. Jfr vidare nedan i avsnittet om Rättsskydd för brukskonst.

[17] Des. Rules 2 samt 70—72.

[18] Report on Industrial Designs (Ottawa 1958) s. 14, 26 och 53 ff. Jämför *Roy V. Jackson:* Industrial Designs in Canada: The Royal Commission Report (i 41 J. P. O. S. 681; 1959) s. 683 samt *Wehringer:* Dress Designs: Time Protection and Copyrights (i 40 J. P. O. S. 816; 1958).

tag för konfektionsindustrien. Sålunda undantages *beklädnadsindustriens produkter* i bl. a. *Chile, Peru* och *Venezuela.*

De nya förslagen till mönsterlagstiftning i *Förenta staterna* (Libonati Bill) och i *Benelux-länderna* upptar ej undantag från någon industrigren. I *det brittiska förslaget 1962* göres icke något nytt undantag när det gäller den traditionella mönsterrätten (Design Monopoly), men i fråga om den upphovsrättsligt betonade skyddsformen Design Copyright lämnas åt vederbörande statsdepartement att utesluta särskilda varuslag om och i den mån en mera ingående undersökning skulle ge anledning därtill.[19]

Utredningen

Med stöd av vad Sveriges industriförbund anfört i sitt ovan redovisade yttrande till riksdagens första lagutskott 1954 samt av vad utredningens enkät bland olika företag i landet utvisar kan utredningen utan vidare förorda en utvidgning av mönsterskyddet till att gälla för det stora flertalet industrigrenar. Av betydelse vid detta ståndpunktstagande har varit, att man måste beakta mönsterskaparnas intresse av att kunna erhålla rättsskydd för sina alster oberoende av vilket industriområde som beröres av mönsterskapandet. Mönsterskyddets kanske främsta ändamål är att genom det erbjudna rättsskyddet stimulera till nyskapande på området och detta lagstiftningens ändamål torde i och för sig äga giltighet beträffande alla slags varor utan inskränkning. När härtill kommer att man från industrihåll tillkännagivit ett behov av mönsterskydd inom de flesta branscher och det således även för industrien framstår såsom värdefullt att genom rättsskydd kunna värna sina mönster, synes någon tvekan att utvidga mönsterskyddet icke böra föreligga. En sådan utvidgning kan rimligen ej heller medföra skadlig verkan från konsumentsynpunkt. Förbrukarnas intressen kan anses avse dels att snabbt få del av goda nyheter på varuområdet — även beträffande varornas utseende — och att ständigt ha ett gott varusortiment tillgängligt, dels att kunna inköpa varorna till skäliga priser. Det förstnämnda intresset torde direkt tillgodoses genom ett mönsterskydd, vars kanske främsta ändamål såsom nämnts måste anses vara att stimulera till nyskapande på området. Vad prisintresset angår, torde den breda konkurrensen — med rika möjligheter för tillverkarna att variera varumönstren — svara för att prissättningen icke blir oskälig. Möjligheter till tryggare produktion i större serier under hägn av mönsterrätt bör också observeras i sammanhanget. När det gäller frågan om vad som utgör skäligt pris måste f. ö. beaktas, att den som frambringat ett nytt mönster också skall ha ersättning för sitt arbete. Denna ersättning är konsumenternas likvid för att de förses med nya mönstervaror i rikt urval.

Endast från två industriområden i Sverige, nämligen textil- och konfektionsbranscherna, har framförts betänkligheter mot ett mönsterskydd. Sam-

[19] Report 1962 s. 32 ff.

ma orsaker till tvekan torde emellertid finnas även inom andra branscher, som arbetar med många och kortlivade mönster. Betänkligheterna har tagit sig så starka uttryck, att utredningen allvarligt fått överväga möjligheterna att på något sätt göra undantag för dessa branscher. De skäl för och emot ett undantagande, som presenterats för utredningen och som eljest framkommit, skall här redovisas tämligen fullständigt. Till en början anföres vad som kan tala *för* ett mönsterskydd, utsträckt till att omfatta även de nu nämnda industriområdena.

Inom de båda berörda branscherna är man i och för sig intresserad av att kunna få skydd för sina mönster. Särskilt gäller detta sådana delbranscher som matt- och heminredningsindustrierna, vilkas mönster är mera långlivade. För ett mönsterskyddssystem av det slag utredningen närmast haft i åtanke har ett positivt intresse uttalats även av enstaka företagare inom andra delbranscher.

Den tveksamhet som yppas i dag synes icke bottna i önskemål att få kopiera fritt. Önskemål i den riktningen låg av allt att döma bakom det tidigare motståndet mot ett mönsterskydd, men nu motiveras betänkligheterna av andra skäl som kommer att framgå nedan. En förskjutning har alltså ägt rum i fråga om anledningen till den reserverade hållning som intages.

Industrien på området driver sin vidarebearbetning av produkterna allt längre. Sålunda levereras numera färdigsydda till konsumenterna icke blott kläder utan även lakan, örngott, dukar, möbelklädslar, gardinlufter, förkläden etc. Möjligheten att härvid få skydd för praktiska utformningar av varorna — en ändamålsenlig kragsnibbskonstruktion, en konstruktion av lakanspåsar som gör dem lättare att hantera vid bäddning och tvätt, en anordning för upphängning av gardinlufter o. dyl. — framstår såsom ett tämligen starkt önskemål. Skyddet för nyttomönster är alltså av omedelbart intresse inom de nu berörda industriområdena. Härvidlag bör även observeras, att de olägenheter med ett generellt mönsterskydd, som redovisas nedan, icke gäller för de nu nämnda nyttomönstren, vilka i jämförelse med textila prydnadsmönster ej förekommer i särskilt stort antal eller utmärker sig för speciellt kort livslängd utan i dessa hänseenden motsvarar förhållandena inom många andra industrigrenar.

Inom industrien framkommer ständigt nya råmaterial. I dessas fotspår följer en intensiv utveckling beträffande framställningsmetoder i allmänhet och tillverkning av färdiga textilprodukter, så att de nya råvarornas specifika egenskaper till fullo utnyttjas. Detta kan leda till nya användningsområden för branschernas produkter, där ett mönsterskydd kan komma att visa sig vara av stor betydelse.

Numera har man goda möjligheter att konkurrera även på den internationella marknaden, bl. a. tack vare en väl utbildad och mycket yrkesskicklig kår av dessinatörer och modeskapare. De som framställer mönster åt textil- och konfektionsindustrierna samt andra industrier med många och kortliva-

de mönster bör ha samma möjligheter till skydd för sina alster som mönsterskaparna inom andra branscher. Även den här närmast berörda industrien har ett starkt intresse av att mönsterskaparna inom en bransch ej kommer i sämre ställning än kollegerna inom andra branscher.

Om man skulle undantaga textil- och konfektionsbranscherna från mönsterlagens tillämpning, har det visat sig förenat med vissa svårigheter att på ett klart och ändamålsenligt sätt avgränsa dessa branschers varor från andra varor.

Man brukar i allmänhet säga, att textilbranschen sysslar med bearbetning av fibrer, och definierar alltså industrigrenen med den råvara som kommer till användning. Ofta räknas även konfektionsbranschen till textilindustrien; branschen anses därvid syssla med bearbetning av fibermaterial. Ibland betraktas också fibertillverkningsföretag såsom tillhörande textilbranschen. Inom pappersindustrien arbetar man med korta fibrer, men denna kan icke räknas till textilidkarna. Besläktad med både textil- och pappersindustri är framställningen av s. k. »non woven», vilket material kan sägas utgöra textilier där fibrerna icke spunnits eller vävts utan sammanfogats på annat sätt, t. ex. genom ett limningsförfarande. Denna tillverkning anses höra hemma inom textilbranschen. Framställning av glasfibrer och bearbetning därav brukar också i regel hänföras till textilindustrien, dock icke när rörelsen är inriktad på fabrikation av glasfiberbåtar o. d. Företagare, som använder fibermaterial såsom armering, t. ex. vid framställning av plastdukar, anses ibland tillhöra textilbranschen. Plastindustrien såsom sådan utgör dock en fristående industrigren. Avgränsningssvårigheter föreligger således och kan i någon mån tala emot ett undantagande.

Det bör ytterligare framhållas, att undantag för de nu ifrågakomna branscherna icke gjorts i mönsterlagstiftningen i ledande länder. Detta kan tyda på att här i landet befarade olägenheter med ett generellt mönsterskydd i verkligheten ej skall bli så stora eller så ofta förekommande som vissa bedömare räknat med. Några dåliga erfarenheter av mönsterskyddet synes icke ha gjorts av utländsk textil- och konfektionsindustri.

Härefter vill utredningen redovisa vad som anses tala *mot* ett mönsterskydd inom branscher som arbetar med många och kortlivade mönster.

Textilbranschen är så gammal och så världsomfattande, att det finns rika möjligheter att leta fram något tidigare mönster, som mycket nära liknar det mönster som sökes registrerat i dag. Med hänsyn härtill skulle en mönsterlag kunna bli tämligen illusorisk för textilbranschen.

De branscher som nu är av intresse utgör »modebranscher». Mönstren ansluter sig till för dagen rådande moder. Ofta är de variationer på ett och samma tema och måste ligga inom en av modet begränsad ram. Ett ganska ringa antal mönsterregistreringar eller registreringsansökningar, upptagande en serie varianter, skulle kunna tänkas spärra ett aktuellt område, och

detta utgör en möjlighet, som kan tänkas bli utnyttjad på ett, i branschens ögon, illojalt sätt.

Textil- och konfektionsföretag säljer sina produkter ofta i samband med stora visningar av sina kollektioner. I olikhet mot förhållandena inom många andra branscher kan det därför vara stor risk för att mönstren på orättmätigt sätt kommer i konkurrenters besittning. En konkurrent som sålunda tillägnat sig ett mönster kan mycket snabbt ansöka om registrering av mönstret, och det kan därefter i praktiken bli svårt att bevisa hur han kommit över detta.

Inom branscher, som arbetar med många och kortlivade mönster — hit torde vid sidan om textil- och konfektionsbranscherna få räknas bl. a. den grafiska industrien, sko- och väskindustrierna samt porslinsindustrien — anser man sig av praktiska skäl ej i nämnvärd utsträckning kunna utnyttja en mönsterlag i den utformning, som utredningen närmast haft under övervägande. Skälen berör såväl tidsfaktorn som kostnadsfaktorn. När stora kollektioner skall föras fram två gånger om året, anser man sig varken ha tid eller råd att både ombesörja registreringar och bevaka att de egna mönstren ej kolliderar med registreringar eller registreringsansökningar.

För att illustrera förhållandena inom textil- och konfektionsbranscherna har för utredningen presenterats ett exempel på några ytterlighetsfall, vilka dock uppgivits vart för sig vara helt realistiskt. Inom en bransch, som icke handlar med rent modebetonade varor, baserar ett företag sin produktion på t. ex. 10 mönster, vilka har en varaktighet av exempelvis tre år. Inom modebranscherna är mönstrens varaktighet kanske blott ett halvår, och företaget måste tillverka och marknadsföra sina produkter i t. ex. 200 mönster, av vilka ofta endast ett fåtal kommer att tillverkas i någon längre serie. Under tre år får det förstnämnda företaget kostnader för registrering av 10 mönster och det senare företaget kostnader för registrering av 1 200 mönster. Man måste såsom företagare låta registrera de flesta mönstren i sin kollektion, eftersom man ej på förhand vet vilka mönster som kommer att säljas bra. Arbetet med kontroll av att egna mönster icke kolliderar med andras registreringar och att andras mönster ej kolliderar med egna registreringar står i proportion till det stora antalet förekommande mönster inom branschen, något som i sin tur beror också på mängden företag inom branschen och den utbredda internationella handeln med textilvaror. Kostnaderna för denna kontroll torde ej bli oväsentliga. Om det förstnämnda företaget har 10 konkurrenter, som alla registrerar lika många mönster som företaget självt, får det under treårsperioden granska 100 mönster i registreringsmyndighetens publikation. Om det senare företaget också har 10 konkurrenter, får det under motsvarande tid granska ej mindre än 12 000 mönster.

Från textil- och konfektionsbranscherna har med stöd bl. a. av nu redo-

visade argument hävdats, att en mönsterlag i den utformning, som utredningen haft under övervägande, ej är särskilt lämpad eller avpassad just för dessa branschers behov. Även om företagen ej kommer att i nämnvärd utsträckning utnyttja de skyddsmöjligheter som erbjudes, måste de emellertid bevaka de registreringsansökningar och mönsterregistreringar som förekommer. Risken är eljest att det anses såsom oaktsamt — och därmed grundande rättsliga påföljder — om deras egna mönster skulle kollidera med annans mönster som registrerats eller sökts registrerat. Den påföljden skulle f. ö. alltid kunna inträffa, att företagets fortsatta tillverkning av mönstervaran stoppas. De nu ifrågavarande branscherna hävdar därför också, att en mönsterlag skulle innebära ofrånkomliga nackdelar utan motsvarande fördelar.

Hittills har man inom textil- och konfektionsbranscherna icke haft något mönsterskydd. Ett handelsbruk och en sedvänja innebärande ett visst skydd mot plagiat uppgives av branschrepresentanter emellertid ha utbildat sig. Om undantag skulle göras för dessa branscher i mönsterlagen, anses det av dessa representanter sannolikt, att denna sedvänja kommer att fortleva och erbjuda ett måttligt skydd. En princip vid utformningen av upphovsrättslagen och varumärkeslagen samt vid övervägande av nya lagar om patent och mönster har varit, att i lagarna skall uttömmande preciseras vad som kan skyddas, medan vad som ej rymmes inom dessa lagar skall vara fritt för allmänt utnyttjande. Denna princip lär tillämpas även vid utformningen av förslagen till ny nordisk lagstiftning om illojal konkurrens. Om en generell mönsterlag accepteras, skulle det med andra ord bli indirekt utsagt, att det som icke enligt lagen är förbjudet blir helt fritt. Innebörden härav skulle vara, att det som icke kan skyddas enligt lagen och det som kan skyddas men icke sökes skyddat blir helt fritt att utnyttja. Detta resultat skulle emellertid komma att strida mot det handelsbruk och den sedvänja, som nu råder inom textil- och konfektionsbranscherna, och skulle medföra en allvarlig försämring jämfört med det moderata skydd branscherna tack vare rådande sedvänja har för närvarande. Konsekvenserna skulle bli allvarliga därför att företagen inom branscherna, såsom förut sagts, i praktiken ej i nämnvärd mån kan utnyttja mönsterlagen på grund av det stora antal kortlivade mönster, som de arbetar med.

Utredningen har övervägt de nu återgivna skälen för och emot ett undantagande av textil- och konfektionsbranscherna samt eventuellt andra modebranscher från ett eljest generellt verkande mönsterskydd. Härvid har utredningen vid det slutliga ställningstagandet fäst avgörande vikt vid följande omständigheter. Det gäller att i görligaste mån söka tillgodose både industriens och mönsterskaparnas intressen, och det kan såsom tillfredsställande fastslås, att man från industrihåll icke ställer sig i motsatsför-

hållande till mönsterskaparna utan i stället synes stödja deras strävan att erhålla skydd för sina alster. Vad textil- och konfektionsmönstren angår finns det enligt utredningens mening anledning tro, att där dessa skapats av utbildade och målmedvetna konstnärer på området resultaten skall framstå såsom sådana brukskonstalster, vilka åtnjuter upphovsrättsligt skydd. De företag, som allvarligt satsar på en konstnärlig mönstergivning, torde således icke behöva hysa den ansglan för mönsterskyddet, som ovan redovisats. Från branschhåll har man bedömt läget efter tillkomsten av en generell mönsterlag så, att företagen inom branscherna — till följd av tidsutdräkten och omkostnaderna — icke i nämnvärd utsträckning kommer att utnyttja skyddsmöjligheterna. Detta skulle tyda på att antalet registreringar icke skulle bli särskilt stort och därför nackdelen att nödgas bevaka registreringsansökningar och registreringar för de flesta företag icke behöver bli så betungande som man på vissa håll befarat. Härtill kan fogas det antagandet, att risken för massregistreringar på området — med därav ökat bevakningsarbete — starkt torde motverkas om, såsom utredningen förordar, ett objektivt nyhetskrav uppställes samt registreringsförfarandet anordnas med en viss nyhetsprövning och avgifterna icke blir alltför låga. Det finns följaktligen såsom utredningen ser saken anledning antaga, att de av branschrepresentanter uttalade farhågorna skall visa sig överdrivna. Några liknande farhågor har f. ö. icke kommit till uttryck från motsvarande branscher i de nordiska grannländerna eller i andra länder. Av intresse i detta sammanhang är, att den brittiska textilindustrien givit till känna sin tillfredsställelse med det rådande mönsterskyddssystemet i Storbritannien.[20] Utredningen anser sig på grund av det anförda kunna göra det bedömandet, att ett generellt mönsterskydd icke skall visa sig vara till men för de nu närmast berörda branscherna, i vart fall icke om man väger befarade olägenheter mot de fördelar, som uppenbarligen är förenade med ett mönsterrättssystem. Vid detta bedömande har också beaktats att, om särskilda branscher skulle undantagas från mönsterlagens tillämpning, det inom dessa branscher öppnas möjlighet att utan rättslig påföljd bedriva efterbildande i stor utsträckning. Att i ett nytt läge helt lita till den sedvänja, som för närvarande uppges råda, kan från allmän synpunkt icke rekommenderas.

Att utredningen för vissa fall av intrång i mönsterrätt, begångna inom företag med mycket stort mönstersortiment och snabb omsättning av mönster, anser att en mildare bedömning är tänkbar än i andra fall framgår av vad utredningen anför i specialmotiveringen under 35 §. Utredningen har slutligen funnit direkt olämpligt att Sverige beträffande mönsterrättens tillämpning inom olika industriområden skulle gå en egen väg i Norden.

[20] Report 1962 s. 13.

Ett undantag för exempelvis textil- och konfektionsbranscherna anser utredningen icke kan försvaras, därest våra grannländer ej gör motsvarande undantag, och något sådant har icke varit på tal i dessa länder.

Till det anförda kommer, att Pariskonventionens Lissabontext innehåller ett stadgande om att »mönster skola skyddas i alla unionsländer» (artikel 5 quinquies). Denna skyldighet att tillhandahålla ett mönsterskydd torde medföra, att Sverige icke kan ansluta sig till Lissabontexten förrän ett väsentligen utvidgat mönsterskydd införts här i landet. Huruvida anslutning kan ske med en mönsterlag, som gör undantag för en hel industrigren eller motsvarande, får anses vara en öppen fråga. Skäl kan anföras både för och emot den ståndpunkten, att konventionsregeln icke tillbörligen iakttages i sådant fall. Handlingarna från Lissabonkonferensen ger icke erforderlig ledning härutinnan. En viss risk föreligger alltså för att Sverige med en undantagsordning, åtminstone om denna blir av omfattande slag, skall betraktas såsom icke uppfyllande konventionsförpliktelserna enligt Lissabontexten.

Utredningen förordar på grund av det anförda, att mönsterskyddet utsträckes till att gälla alla slags varor utan inskränkning.

De allmänna skyddsförutsättningarna

Såsom en grundläggande skyddsförutsättning på mönsterrättens område måste uppenbarligen gälla, att det aktuella föremålet är ett mönster i lagstiftningens mening, d. v. s. enligt utredningens förslag en förebild för en varas utseende eller för ett ornament, med den närmare innebörd därav som framgår av det föregående. Beträffande övriga skyddsvillkor, som brukar uppställas på området, finns det anledning att härnedan först uppmärksamma kravet på att den, som vill erhålla skydd för ett mönster, själv måste ha frambragt detta genom någon form av skapande arbete, d. v. s. vara mönstrets skapare, eller också ha förvärvat mönsterskaparens rätt till mönstret, d. v. s. vara dennes rättsinnehavare.[1] Detta villkor medför, att rena efterbildningar utestänges från mönsterrätt.

Härefter behandlas det mönsterrättsliga nyhetskravet, där i den internationella debatten striden framför allt står mellan ett krav på objektiv nyhet i den mening, som är förhärskande inom patenträtten, och ett krav på subjektiv nyhet liknande vad som anses gälla inom upphovsrätten. I nära anslutning till nyhetskravet uppkommer spörsmålet huruvida såsom villkor för skydd bör ställas ett kvalitetskrav på mönstret, vanligen i form av viss skillnad i förhållande till andra mönster (skillnadskrav) eller genom fordran på egenart e. d. Ett generellt krav på nyhet och skillnad brukar merendels nödvändiggöra vissa undantagsregler, t. ex. beträffande företräde mellan kolliderande ansökningar, som berör samma eller till utseendet närliggande föremål (s. k. äldre rätt). I visst samband med nyhetskravet står spörsmålet, om mönsterrätten skall grundas på ett registreringssystem eller om registrering kan undvaras såsom skyddsförutsättning. Vilka formaliteter som skall iakttagas inom ett registreringssystem synes emellertid kunna lämnas utanför framställningen av de grundläggande förutsättningarna för skydd (de s. k. materiella villkoren för registreringens giltighet). Att en uppräkning av vissa bestämda hinder för registrering (genom en s. k. »hinderkatalog») måste övervägas efter förebild av den varumärkesrättsliga regleringen framstår slutligen såsom ofrånkomligt.

I det följande vill utredningen således upptaga de här antydda spörsmålen om allmänna skyddsförutsättningar till närmare genomgång. Inledningsvis bör emellertid erinras om Pariskonventionens föreskrift att skydd för mönster icke skall kunna förverkas genom försummelse att utöva eller genom införsel av föremål, överensstämmande med de skyddade (art. 5 B), samt att det för åtnjutande av skyddsrätt icke må fordras, att föremålet är

[1] Frågor om s. k. företagsmönster och om skyldighet att namnge upphovsmannen i registreringsansökningar berör icke omedelbart spörsmålet om skyddsförutsättningarna och förbigås därför i förevarande sammanhang. Se om dessa frågor i specialmotiveringen till 11 §.

åsatt märke eller uppgift om registrering av mönster (art. 5 D). Bland skyddsförutsättningarna får alltså icke gälla något användnings- eller märkningstvång.

Kravet på mönsterskapande verksamhet

Gällande rätt i de nordiska länderna och några andra länder

I 1 § ML stadgas, att *mönstrets upphovsman eller hans rättsinnehavare* äger vinna mönsterrätt. Andra personer är därigenom utestängda från att förvärva ett giltigt mönsterskydd. Regeln upprätthålles genom 16 § ML, enligt vilken envar, som anser sin rätt vara genom registreringen förnärmad, vid allmän domstol kan föra talan om registreringens upphävande. — Bestämmelserna förutsätter att rätten att erhålla mönsterregistrering är en rättighet som kan överlåtas, gå i arv o. s. v.

För Danmarks del gäller enligt § 3 DML, att rätten till mönsterskydd allenast tillkommer den som har frambragt mönstret eller den, till vilken hans rätt enligt reglerna om förmögenhetsrättigheters övergång lagligen har övergått. Enligt § 5 gäller en presumtion av innehåll att uppgiften i en registreringsansökan om vem som har frambragt mönstret skall anses såsom riktig, intill dess annat upplyses.

Enligt den norska NML § 3 tillkommer rätten till mönsterskydd den som har frambragt mönstret eller den, till vilken hans rätt har övergått. En presumtionsregel i § 4 går ut på att den som inger en ansökan om mönsterregistrering skall anses såsom upphovsman, till dess att annat visas.

Det finska mönsterlagsförslaget 1934 innehöll också ett stadgande om att endast mönstrets upphovsman eller hans rättsinnehavare är berättigad att erhålla registrering av mönster (4 §). Överensstämmande med regleringen i Danmark och i Norge föreslogs vidare, att såsom registrerat mönsters upphovsman må anses den, som sökanden uppgivit såsom sådan, intill dess annorlunda visas.

I fråga om utvecklingen i Sverige får hänvisas till 1916 års förslag. Där upptogs i 3 § ett stadgande om att anspråk på mönsterskydd endast tillkommer mönstrets upphovsman eller hans rättsinnehavare. Enligt en presumtionsregel i 5 § skulle ett registrerat mönster anses vara utarbetat av den, som sökanden uppgivit, tills motsatsen bevisas.[2]

Även i andra länders mönsterlagar fordras nästan genomgående, att en mönsterskapande verksamhet i någon form förekommit för att skyddsrätten skall inträda. 1876 års *tyska* mönsterlag inledes med ett stadgande om att mönsterrätt tillkommer endast mönstrets upphovsman. Av bestämmelser i 3 § framgår, att upphovsmannens rätt till mönstret — både innan och efter det att mönstret anmälts till registrering — går i arv och kan överlåtas. Enligt den *brittiska* mönsterlagen av 1949 står mönsterskyddet till förfogande för upphovsmannen eller hans rättsinnehavare, vare sig denne grundar sin rätt på överlåtelse, arv eller tvångsförvärv. Också 1909 års *franska* mönsterlag förbehåller ensamrätten åt mönstrets upphovsman och hans rättsinnehavare.

Likaledes uppställer man ett krav på upphovsmannaskap i de utländska lagförslag på mönsterrättens område, som framkommit på senare tid.

[2] Se närmare motiveringarna i 1916 års förslag s. 99 ff.

Utredningen

Utredningen förordar i likhet med vad som allmänt förekommer inom mönsterrätten, att såsom krav för erhållande av skydd skall gälla ett upphovsmannaskap till mönstret. Härigenom jämställes mönsterrätten i detta hänseende både med upphovsrätten och med patenträtten. Det måste anses vara oeftergivligt ur allmän synvinkel, att skyddsrätt till mönster icke medgives med mindre mönstret framkommit genom en skapande arbetsinsats. Såsom utredningen i skilda sammanhang anfört fyller mönsterskyddet uppgiften att ge stimulans till nyskapande, och det är i konsekvens härmed som utredningen bland skyddsförutsättningarna i första hand uppställer villkoret att rättigheten skall tillkomma mönsterskaparen. Härtill kommer, att samhället uppenbarligen icke bör erbjuda en ensamrätt åt någon, som olovligen tillägnat sig annans mönster.

Utredningen vill emellertid undvika att följa terminologien i ML där ordet upphovsman begagnas. Genom den nya lagstiftningen om upphovrätt torde nämligen ordet ha kommit att förbindas med just det slags skapande, som skyddas i UhL, och det bör således till förebyggande av misstydningar icke användas i annan näraliggande lagstiftning. Utredningen har därför valt att i lagtextens 1 § begagna uttrycket »den som frambragt ett mönster eller den, till vilken hans rätt övergått». Med denna formulering åsyftas *kravet på mönsterskapande verksamhet*. Ordet skapa har icke ansetts böra inflyta i lagtexten av motsvarande skäl som nyss nämnts, nämligen att ordet i UhL begagnas för att uttrycka den verksamhet, som där beredes skydd. Å andra sidan har utredningen icke dragit sig för att — i brist på bättre uttryck — i motiven begagna ordet mönsterskaparen. I sammanhanget bör observeras, att utredningens förslag också omfattar nyttomönster, beträffande vilka ävenledes kräves en mönsterskapande verksamhet. Med detta krav åsyftas dock icke för någon mönsterkategori en bedömning av arbetsinsatsens värde.

Kravet på mönsterskapande innebär dels att ingen annan än mönsterskaparen eller dennes rättsinnehavare må förvärva mönsterrätt — så t. ex. icke den som olovligen tillägnat sig mönstret — dels att det verkligen är fråga om ett framskapat mönster — så t. ex. icke ett rent naturföremål såsom en snäcka, en sten, ett löv o. s. v. eller ett på slumpartad mekanisk väg framkallat alster. I förevarande sammanhang bör alltså naturföremålen såsom sådana hållas utanför mönsterrätten och i stället en medveten verksamhet bakom mönstrets tillkomst krävas.

Beträffande mönsterskapandet bör såsom redan antytts icke någon särskild kvalifikation gälla. Om arbetsinsatsen varit stor eller ringa saknar betydelse. Svensk och utländsk mönsterskapare ställes lika. Har flera personer medverkat vid frambringandet av mönstret, är de gemensamt att anse såsom mönsterskapare. Kravet på den skapande insatsen synes bäst kunna uttryckas negativt, d. v. s. att alstret icke får ha tillkommit genom efterbildande. När det gäller mönster, som framställts med ett naturföremål eller

annat redan existerande föremål, t. ex. en människa eller ett djur, såsom direkt förebild, torde i vissa fall kravet på mönsterskapande icke vara uppfyllt, medan i andra fall en bearbetning, stilisering, anpassning till praktiskt bruk o. s. v., otvivelaktigt innefattar en mönsterskapande verksamhet. Ett avgjutande torde dock aldrig kunna betraktas såsom en arbetsinsats av sådan karaktär, att mönsterskapande föreligger.

Genom möjligheten för mönsterskaparens »rättsinnehavare» att förvärva mönsterrätt har markerats, att det redan innan ansökan om registrering göres föreligger en rättighet till mönstret, som icke är identisk med rätten till föremålet såsom lösöre betraktat. Det gäller med andra ord rättigheten att förskaffa sig den ensamrätt till mönstret, som mönsterrätten erbjuder. Utan att närmare beröra denna rättighets natur i olika hänseenden kan det fastslås, att rättigheten är överlåtbar och att den följer annan lös egendom i successionsfallen, d. v. s. tages i arv, kan testamenteras o. s. v. I fråga om tvångsingripande av typen utmätning torde följa av rättighetens överlåtbarhet, att den kan utmätas.[3]

I 3 § av 1916 års förslag och i det finska förslaget 1934 förekommer regler om rätten till mönster som frambragts i anställningsförhållanden o. d. Ehuru frågan om dessa s. k. *arbetstagarmönster* har viss anknytning till kravet på mönsterskapande verksamhet, vill utredningen upptaga detta spörsmål till behandling senare.[4]

Registreringskravet

Ett registreringssystem tillämpas enligt de allra flesta länders mönsterrättslagar. Mestadels är registreringen obligatorisk och tillhör därmed skyddsförutsättningarna. Endast undantagsvis förekommer exempel på en annan lösning.

I Belgien gäller sålunda den upphovrättsliga ordningen, innebärande att mönsterrätt erkännes uppstå utan att några formaliteter iakttages, men systemet där har kompletterats med möjlighet till frivillig mönsterregistrering och har f. ö. icke upptagits i Benelux-förslaget 1963.

Huvudalternativet till ett obligatoriskt registreringssystem torde vara det upphovsrättsliga systemet. För det förra talar emellertid framför allt, att det — till skillnad från ett skyddssystem utan formkrav — tillgodoser allmänhetens intresse av att icke behöva sväva i ovisshet om förekommande mönsterskyddsrätter. Genom registret kan sålunda envar skaffa sig erforderliga informationer om skyddet, t. ex. beträffande utgångspunkten för skyddstiden, mönsterhavarens namn o. s. v. Visserligen gagnar ett formlöst skyddssystem mönsterskaparna och deras rättsinnehavare därigenom att de slipper besvär med registreringsåtgärder och kostnader i samband därmed. Utred-

[3] Se om utmätning vidare i specialmotiveringen till 33 §.
[4] Se nedan det särskilda avsnittet om Arbetstagarmönster.

ningen har dock utan tvekan funnit att allmänhetens och framför allt industriens intresse av tillgängliga informationsmöjligheter väger så avsevärt mycket tyngre, att ett frångående av registrering såsom en skyddsförutsättning icke kan komma i fråga. En motsatt lösning skulle dessutom markant komma att avvika från vad som gäller i de flesta andra länder. De i Pariskonventionen föreskrivna reglerna om prioritet synes f. ö. svårligen kunna iakttagas utan ett registreringssystem eller någon form av deponeringsförfarande. Utredningen föreslår därför, att mönsterrätt förvärvas genom registrering, liksom hittills centralt för hela riket hos patent- och registreringsverket.

Utredningen har övervägt, huruvida med registrering skulle kunna jämställas någon form av inarbetning e. d. Enligt VmL gäller, att näringsidkare även utan registrering har ensamrätt till varumärke, då märket blivit inarbetat. Beträffande uppfinningar däremot ges ingen annan väg till patent än genom ansökningsförfarandet hos patentmyndigheten. Utredningen har funnit, att de speciella skäl som föreligger att skydda inarbetade varukännetecken — ett skydd som före tillkomsten av VmL tillhandahölls genom 9 § lagen om illojal konkurrens — icke föreligger på mönsterrättens område. När det gäller mönster i allmänhet är det betydligt svårare än i fråga om kännetecken att tala om ett inarbetande över huvud taget, men innebörden därav skulle närmast vara att mönstervaran blivit allmänt känd inom de kretsar, där den är föremål för omsättning. Att en vara kan komma i åtnjutande av ett skydd av ensamrättsnatur efter en obestämd tid, under vilken den funnits tillgänglig på marknaden utan att göra anspråk på skydd, kan utredningen icke godtaga. Även hänsyn till de uppfinningar närstående nyttomönstren kräver, att man icke erkänner något inarbetandeskydd. Spörsmålet sammanhänger f. ö. med det nedan behandlade nyhetskravet. Om man nämligen — i likhet med utredningen — anser det ändamålsenligt att uppställa ett krav på objektiv nyhet, finns det icke utrymme för ett inarbetandeskydd.

Utredningen föreslår följaktligen, att *mönsterrätt förvärvas allenast genom registrering.*

Nyhetskravet

Såsom inledningsvis antyddes står valet här väsentligen mellan ett krav på objektiv nyhet i patenträttslig mening och ett krav på endast subjektiv nyhet i upphovsrättslig mening. De båda lärorna har, med hänsyn till sina förebilder, i den internationella mönsterrättsdebatten fått beteckningarna *the patent approach* och *the copyright approach.* Någon mera allmänt accepterad lösning kan icke sägas ha uppnåtts, utan frågan måste internationellt sett alltjämt betraktas såsom öppen.

Historik och gällande rätt i de nordiska länderna

Enligt 1878 års svenska betänkande skulle mönsterskydd ej få tillgodonjutas för mönster, som redan vid ansökningstiden genom varor, tryckt skrift eller annorledes blivit tillgängligt för allmänheten. Det skulle således icke spela någon roll på vilket sätt mönstret blivit allmänt tillgängligt. Ej heller synes någon territoriell eller annan begränsning av nyhetskravet ha åsyftats. Kravet avsåg därför vad man brukar kalla för *absolut nyhet*. När sedermera *1899 års ML* tillkom, hade bestämmelsen — som följd av eftersträvad överensstämmelse med den patenträttsliga regleringen — fått den alltjämt gällande lydelsen, varigenom de s. k. nyhetshindren begränsades till mönster som funnits intaget i allmänt tillgänglig tryckt skrift eller varit återgivet å offentligen till salu hållna alster (3 §). Det är följaktligen ej fråga om någon absolut nyhet utan vad som emellanåt brukar benämnas *relativ nyhet*. Bestämmelsen är vidare kompletterad med en regel om s. k. provisoriskt utställningsskydd, gällande såsom ett speciellt undantag från nyhetskravet, vartill utredningen vill återkomma närmare nedan. De i lagen angivna nyhetshindren har betraktats såsom exklusiva. Endast den utvidgningen synes ha ägt rum i praxis, att registreringsmyndigheten vägrar bifalla ansökan om registrering av ett mönster, som redan tidigare har registrerats. Man har därvid ansett, att ett i mönsterregistret intaget mönster är att likställa med nyhetshinder enligt 3 § ML.

I 1916 års förslag upptogs ett stadgande av det allmänna innehåll, att ett mönster icke skall anses såsom nytt, om det varit *allmänt tillgängligt*, innan ansökning om dess registrering inkommit till registreringsmyndigheten (2 §). Såsom ett undantag från denna regel om absolut nyhet föreslogs en bestämmelse om provisoriskt utställningsskydd. Den generella nyhetsregeln motiverades med att det icke bör spela någon roll på vilket sätt ett mönster blivit allmänt tillgängligt; det avgörande ansågs vara om allmänheten haft möjlighet att vinna kännedom om mönstret före den relevanta tidpunkten, d. v. s. ansökningsdagen. Däremot förklarades det vara utan betydelse, huruvida allmänheten också utnyttjat möjligheten och alltså förskaffat sig kännedom om mönstret.[5]

Vid de nordiska konferenserna 1926—1927 var man ense om att ett mönster ej borde anses såsom nytt, om det varit *allmänt tillgängligt* före ansökningen om registrering.[6]

Den danska DML upptar såsom nyhetskrav, att mönstret icke före anmälan till registrering varit allmänt tillgängligt genom offentliggörande i tryckt skrift eller genom utställande eller saluhållande av föremål, som framställts efter mönstret, liksom att mönstret ej heller är eller har varit skyddat genom en på grund av tidigare anmälan gjord registrering (§ 4 p. 4). Såsom ett undantag gäller ett stadgande om provisoriskt utställningsskydd (§ 29).

Den norska NML, som också kräver nyhet, innehåller att mönster icke anses såsom nytt, om det före ansökan om registrering blivit allmänt tillgängligt (§ 2). Lagens förarbeten upplyser, att man ursprungligen föreslagit att, såsom vägledning för tillämpningen, i lagtexten upptaga återgivande i skrift, utställande och saluhållande såsom exempel på offentliggöranden, men detta kom icke att inflyta i den slutliga versionen. Såsom undantag från nyhetsregeln gäller ett stadgande om provisoriskt utställningsskydd.

Det finska mönsterlagsförslaget 1904 upptog samma reglering av nyhetsfrågan som 1899 års svenska ML. I det lagförslag, som framlades 1934, hade man emellertid övergått till en annan reglering. Visserligen krävdes, att ett mönster måste vara nytt för att kunna skyddas, men nyhetsbegreppet fick ett ganska snävt inne-

[5] 1916 års förslag s. 92 ff; jfr s. 86 f och s. 90.
[6] Industritidningen Norden 1927 s. 408.

håll. Mönster ansågs ej såsom nytt, om det *under de senaste 50 åren* före ingivandet av registreringsansökan varit genom offentligt tryckalster allmänt känt såsom mönster för det eller likartat föremål, för vilket registrering sökes, eller som sådant varit *i Finland* allmänt använt eller i övrigt öppet åskådliggjorts. Ett stadgande om provisoriskt utställningsskydd ingick också i förslaget, som därjämte efter förebild av den finska patentlagstiftningen upptog såsom undantag från nyhetskravet, att mönstret blivit känt genom missbruk av ägarens förtroende eller eljest emot hans vilja och ägaren inom sex månader efter mönstrets offentliggörande på detta sätt söker mönsterskydd utan att dessförinnan ha givit sitt bifall till mönstrets offentliggörande.

Läget i några andra länder

I *Tyskland* kräver 1876 års mönsterlag nyhet och egenart *(Eigentümlichkeit)* för att ett mönster skall beredas skydd. Om den närmare innebörden av nyhetsbegreppet råder emellertid delade meningar. I rättspraxis synes endast sådana mönster betraktas såsom nya, vilka till sitt helhetsutseende vid tidpunkten för registreringsanmälan ännu icke var *kända inom handeln.*[7] Detta innebär ett krav på objektiv nyhet, varvid dock den begränsningen gjorts, att det icke räcker med att mönstret varit allmänt tillgängligt utan därtill fordras att det blivit känt inom handelskretsar för att nyhetshinder skall anses föreligga. I litteraturen på området synes däremot tämligen enhälligt förordas *subjektiv nyhet,* varmed man förstår att mönstret skall vara nytt för den som framställt detsamma. Mönstret får enligt denna ståndpunkt icke ha framställts med begagnande av förebild utan måste ha skapats självständigt och oberoende. Huruvida mönstret därvid kommit att till utseendet överensstämma med något tidigare — för andra — känt mönster, skall vara likgiltigt för mönstrets »nyhet» och därmed för mönsterskyddet.[8] I fråga om provisoriskt utställningsskydd gäller en särskild lag av år 1904, som har avseende å uppfinningar, mönster och varumärken.

Den i *Frankrike* gällande 1909 års mönsterlag kräver objektiv nyhet. Det bör emellertid observeras, att den franska mönsterrätten är uppbyggd på grundsatsen att rätten till ett mönster åtnjutes redan ifrån skapandet, ehuru för utövande av denna rätt genom krav på skadestånd m. m. fordras registrering av mönstret. Denna grundsats har medfört, att ett mönsters nyhet måste hänföras till *tidpunkten för mönstrets tillkomst* och således icke till dagen för ansökan om registrering av mönstret. I konsekvens härmed stadgas i lagen, att offentliggörandet av ett mönster före ansökan om registrering genom saluhållande eller på annat sätt icke medför förlust av skyddsrätten. Trots denna reglering finns i Frankrike särskilda bestämmelser om utställningsskydd för industriell äganderätt.

I *Storbritannien* kräves enligt 1949 års lag nyhet eller originalitet *(originality),* varvid dock anses att den alternativa formuleringen ej har någon praktisk betydelse. Nyhetskravet är i lagen närmare bestämt på så sätt, att ett mönster icke anses såsom nytt, om det före ansökningsdagen blivit *registrerat eller allmänt tillgängligt i Storbritannien,* och det är likgiltigt, om mönstren avser samma eller olika slags varor. Kravet på objektiv nyhet har således begränsats till rummet därigenom att endast vad som förekommit inom Storbritannien beaktas såsom

[7] Se exempelvis GRUR 1957 s. 142 (OLG Hamburg) och 1957 s. 622 (LG Berlin). Annan uppfattning redovisas i GRUR 1958 s. 406 (OLG Celle). Högsta instans (BGH) synes ej efter det andra världskriget ha tagit ställning till spörsmålet (se t. ex. GRUR 1958 s. 351 och 509, 1960 s. 256 och 1962 s. 144), medan det i äldre avgöranden (av RG) krävdes objektiv nyhet.

[8] Se särskilt *Furler* s. 34—52 och s. 109—114 samt *E. Ulmer:* »Urheber- und Verlagsrecht» (2. Aufl. 1960) s. 418 f. En utförlig översikt av *K. Nicolini* i GRUR 1963 s. 407.

nyhetsskadligt. Från nyhetskravet uppräknas i lagen ett flertal undantag, och därjämte förekommer en regel om provisoriskt utställningsskydd. Sålunda stadgas undantag när det gäller förtroligt förevisande av mönstret, yppande av mönstret genom missbruk av förtroende, mottagande av en konfidentiell order å textilvaror enligt mönster, som är avsett att registreras, översändande av mönstret till statlig myndighet för bedömande samt offentliggörande av ett mönster på annat sätt än genom användande av detsamma vid industriell varutillverkning under förutsättning att mönstret är ett konstverk, som åtnjuter skydd enligt upphovsrättslagstiftningen.[9]

I det brittiska förslaget 1962 rekommenderas ett bibehållande i stort av det nu gällande systemet, som kräver objektiv nyhet i territoriellt begränsad mening, men förordas samtidigt införandet av ett system efter blandad upphovsrättslig och mönsterrättslig modell. Detta sistnämnda system, i förslaget kallat *Design Copyright*, är avsett att bereda skydd åt originala mönster, d. v. s. självständigt framställda mönster. I stället för det traditionella kravet på nyhet skall alltså gälla ett krav på originalitet eller självständighet i samma mening som gäller inom upphovsrätten. Till skillnad från det upphovsrättsliga skyddet föreslås emellertid *Design Copyright* kunna grundläggas endast efter deponering av mönstret hos patentverket.[10]

Ett tämligen unikt mönsterrättssystem gäller såsom förut antytts i *Belgien*. Genom särskild förordning stadgas, att alla mönster, som har till ändamål att ge ett nytt utseende eller en »originell» form åt en produkt, skall skyddas enligt upphovsrättslagen. Medan man alltså å ena sidan erbjuder ett mönsterskydd redan från mönsterskapandet och utan iakttagande av några formaliteter, uppställer man å den andra ett nyhetskrav, som lär sammansmälta med originalitetskravet men vars närmare innebörd icke synes vara helt klarlagd.

Benelux-förslaget 1963 upptar ett krav på objektiv nyhet, vilket emellertid är så bestämt, att mönstret i fråga icke *under de senaste 50 åren före deponeringen* varit känt av industrien eller intresserade handelskretsar *inom Benelux-territoriet*.

När det gäller nyhetskravet, är förhållandena i *Förenta Staterna* också av intresse. Den därstädes gällande mönsterrättslagstiftningen kräver nyhet i objektiv mening. I ett förslag år 1963 till en ny lag om prydnadsmönster (Libonati Bill) har man emellertid gått en annan väg. Nyhetskravet har ersatts med ett krav på originalitet, som i sin tur kompletterats med vissa ytterligare fordringar; sålunda utestänges från skydd t. ex. mönster, som är vanligen förekommande eller banala såsom geometriska standardfigurer, gängse symboler, emblem eller motiv eller andra mönster som kommit i allmänt bruk. Här märkes alltså, å ena sidan att man formellt gått ifrån nyhetskravet, som anses medföra svårigheter i tillämpningen och innebära onödig stränghet, samt å andra sidan att man nödgats fylla ut originalitetskravet med bestämmelser, som förefaller att vara tämligen likvärdiga med det traditionella nyhetskravet.

Frågan om skyddsförutsättningarna var givetvis föremål för särskild uppmärksamhet vid de internationella expertkonferenser, som föregick tillkomsten av 1960 års text av Haagöverenskommelsen. Man kan dock icke säga, att någon enhällig eller ens särskilt starkt företrädd mening kom till synes. Så framgår exempelvis av rapporten från den särskilda studiegruppens möte i Paris 1959, att man ansåg det

[9] Reg. Des. Act Sec. 6 (1)—(5). Det ovan i texten sist återgivna undantaget sammanhänger med den speciella brittiska regleringen av förhållandet mellan upphovsrätten och mönsterrätten, vartill utredningen återkommer i annat sammanhang, och tillkom genom Sec. 44 i 1956 års *Copyright Act*.

[10] Se om nyhetskravet beträffande *Design Monopoly* och originalitetskravet beträffande *Design Copyright* Report 1962 s. 46 f resp. 30 och 68.

vara orealistiskt att hoppas på en livsduglig internationell överenskommelse om *förbud mot att uppställa ett objektivt nyhetskrav.*[11]

Utredningen

Såsom redan antytts, gäller den grundläggande frågan huruvida man för mönsterrättens del skall följa patenträtten med dess krav på nyhet i objektiv mening eller upphovsrätten med dess krav på självständighet och originalitet men utan fordran på objektiv nyhet. Otvivelaktigt har, särskilt på senare tid, åtskilliga förespråkare för den upphovsrättsliga linjen framträtt på det internationella fältet. Vissa spår har denna mening redan hunnit avsätta i aktuella lagstiftningsprojekt men något allmänt genombrott är det icke fråga om. I den nordiska debatten har däremot intresset för att bibehålla nyhetskravet visat sig vara starkt och utbrett. Den internationella utvecklingen synes icke ge någon bestämd anvisning i annan riktning.

Tanken att låta mönsterrätten följa upphovsrätten och således bereda skydd för mönster, som icke är ur objektiv synvinkel nytt, får antagas nära sammanhänga med det förhållandet att — så länge man talar om prydnadsmönster — någon skarp gräns ej kan dragas mellan upphovsrättens brukskonstalster och sådana förebilder för varutillverkning, som icke anses värda annat skydd än såsom mönster.[12] Till förmån för en någorlunda enhetlig behandling av rättsskyddet för mönster i allmänhet, d. v. s. oberoende huruvida mönstret skyddas såsom brukskonstalster, skulle tala att verksamheten att frambringa mönstren är densamma och att det på förhand kan vara svårt att avgöra, om produkten fyller måtten på ett upphovsrättsligt skyddat verk. Det skulle med andra ort icke röra sig om någon artskillnad i fråga om den skapande verksamheten utan blott om en gradskillnad, som ej borde få betydelse för karaktären av de rättsliga skyddsförutsättningarna, helst som i bägge fallen det skyddsvärda skall anses vara den yttre formen hos föremålen. Till följd av svårigheten att upprätthålla en klar gräns mellan de båda skyddsformerna måste det rimligtvis uppstå ett till sin omfattning tämligen obestämt gemensamt gränsområde. Om man icke tillämpar någorlunda enhetliga skyddsförutsättningar utan t. ex. av de okvalificerade mönstren fordrar objektiv nyhet, skulle inom gränsområdet den situationen kunna tänkas uppstå, att ett alster väl skulle såsom självständigt skapat tillerkännas upphovsrättsligt skydd men — till följd av att ett därmed överensstämmande mönster eller föremål, upphovsmannen ovetande, faktiskt funnits någon gång någonstädes — icke kunna skyddas såsom mönster. Den fordran på subjektiv nyhet, som man alltså efter upphovsrättslig förebild vill sätta i stället för

[11] Rapporten finns intagen i Prop. ind. 1959 s. 83 samt i översättning till tyska i GRUR Ausl. 1959 s. 389.

[12] Till detta speciella problem återkommer utredningen nedan i avsnittet om Rättsskydd för brukskonst. Där redovisas också hur Bernkonventionen behandlar en närstående fråga.

objektiv nyhet, har intet annat innehåll än att upphovsmannen skall ha frambringat alstret självständigt, d. v. s. utan att ha efterbildat någonting redan existerande, som varit för honom känt och som han medvetet eller omedvetet begagnat såsom förebild. Helt vid sidan av detta spörsmål ligger frågan om upptagande inom mönsterrätten jämväl av *andra* kvalifikationer; inom upphovsrätten gäller t. ex. förutom kravet på ursprunglighet en fordran på individualitet eller konstnärlig insats.

När man, exempelvis i tysk rättslitteratur,[13] argumenterar för subjektiv nyhet, brukar detta ske med hänvisning till att mönsterrätten icke tillhör de tekniska skyddsrätterna (patent och Gebrauchsmuster) utan endast bereder skydd mot faktiskt efterbildande och därigenom bör hänföras till upphovsrätten. Man brukar också åberopa det förhållandet, att ett krav på objektiv nyhet måste »relativiseras», d. v. s. begränsas i skilda hänseenden, för att över huvud taget kunna godtagas och att dessa begränsningar är svåra att uttrycka och att tillämpa.

För utredningen har argument sådana som de senast återgivna framstått såsom skäligen betydelselösa, när det gällt att uppställa de mönsterrättsliga skyddsförutsättningarna. Det krav på subjektiv nyhet, som ovan berörts, innehåller intet annat än den fordran på mönsterskapande, som utredningen redan behandlat och förordat.[14] Vad frågan nu gäller är följaktligen om därutöver bör uppställas ett krav på objektiv nyhet. Såsom ett viktigt skäl att göra detta kan anföras, att det föreliggande förslaget även omfattar nyttomönster och därmed närmar sig patenträtten, där objektiv nyhet hör till skyddsförutsättningarna. Ytterligare kan påpekas att de lagstiftningsförsök efter den subjektiva linjen som föreligger visat sig behöva kompletteras med regler som mer eller mindre upptager kravet på objektiv nyhet. Det finns med andra ord icke något renodlat exempel på ett system, som grundats uteslutande på subjektiv nyhet såsom skyddsförutsättning, och enligt utredningens mening är ett sådant system icke heller lämpligt för mönsterrättens del.

Vad som framför allt talar emot att slopa det f. n. i Sverige, Danmark och Norge gällande kravet på objektiv nyhet är den omständigheten, att när det gäller s. k. industriell formgivning utan anspråk på konstverkskvalitet sannolikheten för att två eller flera personer oberoende av varandra åstadkommer samma eller nära överensstämmande mönster är tämligen stor. Denna sannolikhet blir dessutom större ju längre från konstverksområdet man kommer och ju mera utformningen är bunden av produktens funktion och ändamålsenlighet. I fall av sådant dubbelskapande, som det här gäller, skulle man utan ett krav på objektiv nyhet i tillämpningen

[13] Se ovan not 8.

[14] Om och i den mån förespråkarna för kravet på subjektiv nyhet skulle inlägga någonting mera däri, exempelvis någon form av individualitet eller egenart — vilket dock knappast kommit till uttryck i debatten — får utredningen hänvisa till vad som uttalas nedan om det s. k. skillnadskravet.

få lov att medgiva skydd åt två eller flera personer för samma eller snarlika mönster. Detta skulle uppenbarligen medföra praktiska olägenheter. Att man inom upphovsrätten icke behöver räkna med liknande svårigheter torde sammanhänga med att man där, förutom kravet på självständighet, fordrar att skapelsen skall vara ett *konstnärligt verk*, ett kriterium som undanröjer eller minskar sannolikheten för dubbelskapande.

Ett slopande av kravet på objektiv nyhet skulle enligt utredningens bedömande också medföra risk för att åtskilliga personer kommer att framställa sig såsom upphovsmän till mönster, som de i verkligheten — medvetet eller omedvetet — tillägnat sig och således icke skapat självständigt. Den omständigheten att ett krav på mönsterskapande skall gälla, torde i praktiken icke kunna helt motverka uppkomsten av sådana fall. På bevisplanet måste det nämligen många gånger vara mycket svårt att styrka, att man frambringat ett möster oberoende av intryck, påverkan eller förebild, liksom för den som påstår motsatsen att visa att ett efterbildande ägt rum. Ett krav på objektiv nyhet förstärker följaktligen på ett ändamålsenligt sätt den fordran på mönsterskapande, som ovan föreslagits.

Vad som utgör den omedelbara grunden till att utredningen förordar ett krav på objektiv nyhet är emellertid den omständigheten, att det från allmän synpunkt icke kan anses rimligt att erbjuda en ensamrätt åt annat än sådant, som objektivt sett tillfört varumönsterområdet någonting nytt. Vad som redan funnits tillgängligt för envar att betrakta och tillgodogöra sig bör icke få göras till föremål för en ensamrätt — någonting sådant skulle skapa allvarlig oreda på området. En vara skulle med ett dylikt system än vara skyddad, än oskyddad för att sedan möjligen kunna skyddas igen. Detta förhållande sammanställt med utredningens grundtes, att mönsterrättens främsta ändamål är att stimulera till *nyskapande* på området, leder omedelbart till den ståndpunkten, att ett krav på objektiv nyhet måste rekommenderas.

Utredningen föreslår alltså, att bland de mönsterrättsliga skyddsförutsättningarna uppställes det kravet, att mönstret skall vara nytt i objektiv mening. Innan utredningen övergår till att närmare klarlägga innebörden av nyhetskravet, synes det vara lämpligt att erinra om att detta krav har sin motsvarighet i det brittiska mönsterlagsförslagets system *Design Monopoly* men att vid sidan därom för Storbritanniens vidkommande föreslås systemet *Design Copyright*. Det finns skäl att redan i detta sammanhang överväga, huruvida ett liknande alternativt system bör införas här i landet.

Det brittiska förslaget rörande *Design Copyright* uppges ha tillkommit särskilt för att undanröja vissa olägenheter, som anses vidlåda systemet med ett krav på objektiv nyhet. Dessa olägenheter skulle framför allt vara, att avbildningar av människor och djur liksom av andra existerande föremål (såsom leksaker, konstgjorda blommor, statyetter, skyltdockor o. s. v.)

enligt brittisk praxis icke kunna mönsterskyddas samt att registreringsförfarandet lider av besvärande tidsutdräkt. I Storbritannien äger nyhetsgranskning för närvarande rum ex officio, och behandlingstiden uppgives genomsnittligen röra sig om ungefär tre månader. *Design Copyright* avses kunna bereda skydd åt alla slags mönster på ett snabbare, enklare och billigare sätt. Såsom skyddsförutsättning uppställes att mönstret är originalt i den meningen att det icke tillkommit genom efterbildande utan genom en skapande arbetsinsats från upphovsmannens sida. Däremot ställes icke något krav på nyhet i objektiv mening. För att erhålla skydd för mönstret kräves, att detta deponeras hos mönsterregistreringsmyndigheten, *innan mönstret gjorts allmänt tillgängligt*. Här skiljer sig alltså systemet på ett markant sätt från den upphovsrättsliga regleringen. Registreringsmyndigheten skall icke ex officio företaga någon granskning i frågorna huruvida mönstret är originalt och icke tidigare offentliggjort. I vad gäller skyddsinnehållet föreslås, att intrång skall anses föreligga endast när efterbildande, direkt eller indirekt, har ägt rum. Såtillvida skiljer sig förslaget från den patentliknande mönsterrätten *Design Monopoly*, men överensstämmer med upphovsrätten. Det föreslås vidare att man inom sex månader från deponeringen skall få göra en ansökan om registrering av samma mönster enligt systemet *Design Monopoly* och därvid få åtnjuta prioritet från deponeringsdagen.[15]

Enligt utredningens mening kan ett sådant dubbelt skyddssystem som det i Storbritannien föreslagna icke förordas för svenskt vidkommande. Det framstår nämligen såsom onödigt tungt att arbeta med två särskilda skyddsformer, vilka både för administrationen och för industrien i allmänhet måste vålla olägenheter och skapa förvirring. Härtill får särskilt antagas bidraga det förhållandet, att olika skyddsförutsättningar och skyddsverkningar avses skola gälla och att skilda register är planerade. Vad som i Storbritannien närmast anförts såsom skäl för systemet *Design Copyright* — nämligen att nyhetskravet tillämpats mycket strängt i praxis när det gällt avbildningar av existerande ting samt att registreringsförfarandet är alltför tidsödande — synes icke vara särskilt tungt vägande. Att efterbilda ett redan existerande föremål torde icke utan vidare resultera i någonting som är värt att tillerkännas mönsterskydd. I vissa fall kan dock överflyttningen av t. ex. ett naturföremål till en industriartikel resultera i någonting, som måste betraktas såsom »nytt» — t. ex. därför att en anpassning gjorts till industritillverkning eller till föremålets praktiska bruk — och i dessa fall är det nedan behandlade skillnadskravet lämpligt såsom skyddsförutsättning. I de nordiska länderna har det icke förmärkts någon olägenhet med det rådande kravet på objektiv nyhet i det hänseende som framhållits i det brittiska betänkandet. Vad slutligen beträffar tidsutdräkten genom registreringsförfarandet, torde en sådan nackdel icke lämpligen böra undanröjas genom införandet av en ny skyddsform vid sidan om den gamla. Det borde i detta hänseende exempelvis räcka med att man överger officialgranskning-

[15] Se Report 1962 s. 30 ff och s. 68 ff.

en till fördel för ett rent s. k. anmälningssystem eller eventuellt kombinerar dessa båda förfaranden med varandra men bibehåller själva skyddsformen i övrigt enhetlig.

Såsom har framgått av redogörelsen för nyhetsbegreppet i vissa andra länder är den närmare innebörden av detta begrepp icke enhetligt given. Man laborerar å ena sidan med ett strängt nyhetskrav av nära nog absolut karaktär och å andra sidan med ett krav på begränsad nyhet. Med absolut nyhet torde principiellt avses att mönstret icke tidigare över huvud taget förekommit någonstädes. I praktiken gör man emellertid redan den inskränkningen, att mönstret icke tidigare varit *tillgängligt för allmänheten.* Genom denna begränsning avskäres från beaktande sådana föremål, som väl funnits till men icke kunnat iakttagas och tillgodogöras av allmänheten. En sådan begränsning, som förekommer också inom patenträtten, är uppenbarligen lämplig för mönsterrätten. Av intresse är emellertid att närmare överväga huruvida andra och mera genomgripande begränsningar av nyhetskravet bör göras.

Man synes kunna indela olika förekommande sätt att begränsa ett mönsterrättsligt nyhetskrav i följande grupper.

Begränsning till tiden. Denna metod innebär, att man vid nyhetsbedömandet icke tar hänsyn till annat material än sådant som förekommit inom en bestämd tidrymd. Äldre material, som sedan länge varit bortglömt, är med tillämpning av denna metod icke nyhetsskadligt. En tidsmässig begränsning kräver emellertid, att man får lätt fastställbara perioder att befatta sig med. Om man t. ex. utgår ifrån det finska mönsterlagsförslaget 1934, enligt vilket ett mönster icke anses nytt om det under de senaste 50 åren varit allmänt känt, så synes detta för sin tillämpning fordra, att ett mönster upphör att vara känt vid en viss bestämd tidpunkt. Så torde emellertid aldrig vara fallet i praktiken; ett mönsters egenskap att vara känt av allmänheten upphör i regel så småningom under en ganska långt utdragen tidrymd. I fråga om denna period måste bedömandet vara ytterst vanskligt. Det kan också förväntas att olika meningar gör sig gällande i frågan huruvida ett mönster vid en viss tidpunkt var allmänt känt eller ej. Emot en tidsmässig begränsning talar också den omständigheten, att det måste vara ägnat att vålla osäkerhet, att ett gammalt mönster, som varit fritt till allmänt begagnande, från en viss tidpunkt skyddas genom registrering och därmed berövas allmänheten. Svårigheterna av praktisk natur att tillämpa ett tidsmässigt begränsat nyhetskrav synes sålunda tala för att en begränsning av angivet slag icke lämpligen bör införas. Några vägande skäl att uppställa en sådan begränsning har ej heller framkommit under utredningens gång.

En *begränsning till rummet* innebär, att man inskränker nyhetsbedömandet till att omfatta endast sådant material, som förekommit inom ett avgränsat område, exempelvis det egna landets territorium. Material i långt

avlägsna nejder eller helt enkelt i främmande länder utgör enligt detta system således icke nyhetshinder. Systemet medför visserligen den fördelen, att en tämligen lätthanterlig inskränkning av granskningsmaterialet åstadkommes med därav följande tidsvinst för den, som vill utröna om ett mönster är att anse såsom nytt. Det alltmer tilltagande internationella umgänget både på handelns och på mönsterskapandets område synes emellertid tala emot varje form av territoriell begränsning. Vidare kan man icke godtaga den verkan av en sådan begränsning, varigenom skydd i praktiken — trots kravet på mönsterskapande — skulle kunna beredas ett mönster, som någon tillägnat sig utomlands men som ännu icke hunnit bli tillgängligt eller känt inom landet. Vad nu anförts innefattar starka skäl emot en territoriell begränsning av nyhetskravet såväl om gränsen drages kring vårt eget land som då området utvidgas till att omfatta exempelvis de nordiska länderna, och några beaktansvärda skäl att godtaga en sådan begränsning synes icke föreligga.

Begränsning till miljön innebär, att man inskränker materialet till sådant som är *känt* av allmänheten eller en trängre krets och sålunda utesluter faktiskt tillgängliga men för allmänheten eller kretsen okänt material från beaktande. Denna form av begränsning, som förordas i den tyska litteraturen på området, rymmer två sprösmål, nämligen dels om man vid nyhetsbedömningen skall låta sig nöja med sådant material, som blivit allmänt känt, dels om man skall inskränka kravet på kännedom om mönstret till en viss krets, exempelvis handels- och industrifolk. Sistnämnda spörsmål måste besvaras så, att man av praktiska skäl icke kan tillstyrka en begränsning av angivet slag. Det måste nämligen antagas uppstå särskilda problem om det närmare fastställandet av den ifrågavarande kretsen, om huru många personer inom kretsen som skall äga kunskapen om mönstret i fråga, om huru grundlig kännedomen måste vara för att verka nyhetshindrande o. s. v. Även om man bestämmer nyhetskravet till att avse sådant, som icke är allmänt känt, d. v. s. känt av allmänheten, kan motsvarande invändningar göras. En sådan lösning skulle innebära, att mönsterskydd skulle komma att ges åt dem, som ur det tillgängliga mönsterförrådet hämtar mönster, vilka icke är kända, och att sålunda en ensamrätt kommer att meddelas icke för resultatet av en nyskapande verksamhet utan för vad som framkommer genom ett sysslande av helt annat slag. Väl må erkännas, att sådant sysslande kan innebära ett omfattande och kostnadskrävande arbete och resultera i betydande handelsmässig uppskattning och framgång, men det måste vidhållas att mönsterrätten är avsedd för nyskapande på formgivningens område.

Utredningen förordar alltså ett nyhetskrav i objektiv mening och av praktiskt taget absolut karaktär. I lagtexten har detta uttryckts så, att allt som blivit *allmänt tillgängligt* skall anses såsom känt och därmed vara utestängt från att kunna beredas mönsterskydd. Uttryckssättet överensstäm-

mer helt med formuleringen i patentlagsförslaget, och detta är fullt avsiktligt. Enligt utredningens mening finns det nämligen ingen anledning att icke här begagna samma innebörd av nyhetskravet på de båda, varandra närliggande ensamrätternas område. Snarare ter det sig med hänsyn till nyttomönstren angeläget att samma skyddsförutsättning i detta hänseende iakttages. Utredningen kan därför beträffande den närmare innebörden hänvisa till vad de nordiska patentkommittéerna anfört i frågan.[16] Några huvuddrag skall dock här redovisas.

I gällande rätt har man begränsat de sätt, på vilka ett mönster skall anses ha blivit allmänt tillgängligt, till att avse »allmänt tillgänglig tryckt skrift» och »offentligen till salu hållna alster». Likställt med dessa nyhetshinder har i registreringsmyndighetens praxis ansetts ett redan registrerat mönster, men därutöver torde icke någon utvidgning av de i lagen angivna formerna av nyhetshinder ha ägt rum. Det måste emellertid, såsom framhölls redan i 1916 års förslag, anses vara helt likgiltigt på vilket sätt ett mönster blivit allmänt tillgängligt. Avgörande bör endast vara frågan, huruvida allmänheten haft möjlighet att vinna kännedom om mönstret eller icke. Det är från denna synpunkt ej fullt tillfredsställande att i lagtexten tala om vad som blivit känt och sedan definiera det kända med allt som blivit allmänt tillgängligt, men denna konstruktion, som vunnit hävd inom svensk patenträtt, bör icke frångås i mönsterlagen.

När ett mönster skall anses ha blivit tillgängligt för allmänheten kan vålla tvekan i vissa situationer och får då bedömas med hänsyn till de speciella omständigheter, som föreligger. Vissa normer bör dock gälla i detta hänseende, och det grundläggande kriteriet får anses vara att en större eller obestämd krets, representerande allmänheten, haft tillgång till mönstret. Om mönstret endast finns tillgängligt inom ett företag, till vars lokaler utomstående icke har fritt tillträde, bör mönstret i regel ej anses genom företagspersonalens kännedom ha blivit allmänt tillgängligt. Så kan däremot vara fallet, när det rör sig om ett företag med mycket stort antal anställda och med täta personalbyten — under förutsättning att personalen haft tillgång till mönstret — liksom när det finns möjlighet för utomstående att utan hinder taga del av mönstret. Det avgörande blir följaktligen, om förekomsten av mönstret hemlighålles så att obehöriga ej utan vidare kan skaffa sig kännedom därom. När det gäller t. ex. förevisande inom en trängre krets av mönstret för utprovning, försäljning o. d. synes principiellt kunna krävas att det göres förbehåll om dess hemlighållande för att icke nyheten skall anses gå förlorad.[17] I dessa situationer kan dock ett så-

[16] NU 1963: 6 s. 120 ff.

[17] Jfr NJA 1953, Not C 386 (NIR 1953 s. 150), som är ett patenträttsfall ang. s. k. öppen utövning. Märk att domstolarna betonat, att uppfinningen varit av synnerligen enkel beskaffenhet, så att sakkunnig person uppenbarligen kunnat utöva uppfinningen med ledning av de genom demonstration i försäljningssyfte av produkten vunna upplysningarna. När det gäller mera komplicerade mönster bör det kunna bli av betydelse, huruvida en demonstration varit helt flyktig, så att åskådarna icke rimligen kunnat tillgodogöra sig mönstrets utseende, eller demonstrationen varit tillräckligt omfattande för att betraktaren skall kunna behålla mönstret i minnet.

dant förtroendeförhållande anses råda, att uttryckligt förbehåll om hemlighållande icke erfordras. Försäljningar och saluhållanden av mönstervaror i öppna marknaden är uppenbarligen av sådan natur, att nyheten därigenom går förlorad. Även enstaka försäljning under hand torde merendels — med hänsyn till risken för vidare spridning — böra jämställas med ett tillgängliggörande för allmänheten, för så vitt icke förbehåll göres, något som bör få relevans i dessa fall till skillnad från de fall där försäljningen sker i öppna marknaden.

Liksom inom patenträtten måste inom mönsterrätten göras *vissa generella undantag från nyhetskravet.* Främst bland dessa märkes mönstrets eller mönstervarans *förevisande på internationell utställning.*

I Pariskonventionen lämnas föreskrifter om provisoriskt utställningsskydd beträffande bl. a. nyttighetsmodeller samt industriella mönster och modeller (artikel 11). Dessa konventionsbestämmelser är helt likalydande i Londontexten och Lissabontexten. I fråga om den närmare innebörden av bestämmelserna och den allmänna inställningen till dessa får hänvisas till patentkommittéernas betänkande och till vad utredningen anför i specialmotiveringen under 3 §.[18]

Att förevisa sitt mönster eller den färdiga varan på en utställning av visst slag synes utgöra allenast ett speciellt fall av mönstrets offentliggörande, och man frågar sig varför just detta fall får bilda undantag från den eljest generella nyhetsregeln. Många andra former av offentliggörande från mönsterägarens sida, innan han söker mönstret registrerat, synes principiellt sett vara värt samma skydd — under viss kortare tid — mot nyhetsskadlighet. Särskilt bör nämnas sådana åtgärder, som hör samman med marknadsundersökning. Ofta vill mönsterinnehavaren bringa klarhet i vilket eller vilka mönster som motsvarar något nämnvärt intresse hos den köpande allmänheten och som det därför kan vara värt att satsa på i form av produktion, marknadsföring och registrering. Icke minst gäller detta inom industrier med stora sortiment, som snabbt brukar föras ut till allmänheten. Det kan också finnas andra skäl att låta mönstret nå ut till offentligheten, innan registreringsansökan göres. Spörsmålet är alltså om icke *ett allmänt kortvarigt publiceringsskydd* bör införas såsom undantag från nyhetsregeln och t. o. m. vara mera angeläget än det speciella och i praktiken nästan betydelselösa utställningsskyddet.

Det har emellertid under frågans behandling i de nordiska mönsterkommittéerna framförts flera vägande skäl emot en sådan anordning. Främst gäller härvidlag, att man icke bör gå längre än vad konventionsförpliktelsen innehåller och de flesta andra länder iakttager på området. Den för mönsterinnehavaren kanske överraskande och förargliga situationen skulle eljest

[18] NU 1963:6 s. 135 ff. Jfr *S. Lewin:* Utställningsskyddet (i Industriell Teknik 1962 s. 135).

kunna uppstå, att han här i landet tillerkänns mönsterskydd trots ett eget offentliggörande av mönstret före registreringsansökningen men att han på grund av samma offentliggörande utestänges från att få motsvarande skydd i andra länder. Vidare har mycket starkt framhävts intresset för allmänheten — d. v. s. främst för andra företag inom branschen — att omedelbart kunna av mönsterregistret få besked huruvida ett visst mönster, som förekommer på marknaden eller eljest har offentliggjorts, är skyddat eller ej. Denna ståndpunkt redovisas för patenträttens vidkommande, där frågeställningen är densamma, på det sättet att allmänheten har ett berättigat krav på att uppfinningar, som blivit allmänt tillgängliga, också kan utnyttjas utan att man skall behöva riskera bli angripen på grundval av senare sökta patent.[19] Vid övervägande av frågan om ett allmänt kortvarigt publiceringsskydd framträder även problemet, om man icke rimligen måste kräva att mönsterägaren vid offentliggörandet på något sätt gör uttryckligt förbehåll om sin rätt att inom viss tid söka mönstret registrerat, så att allmänheten därigenom får en varning. Det visar sig emellertid att möjligheterna att uppställa regler om hur förbehållet skall göras effektivt är begränsade och att man alltså här stöter på svårigheter av praktisk natur. Den omständigheten slutligen, att patentlagsförslaget icke upptager någon allmän regel på området utan inskränker sig till utställningsskyddet måste tillmätas betydande vikt i sammanhanget. De nordiska mönsterkommittéerna är, huvudsakligen på nu anförda skäl, av den meningen att ett temporärt skydd för eget offentliggörande såsom undantag från nyhetsregeln icke bör få gälla i annan ordning än den, som Pariskonventionen ålägger unionsländerna.

I det nordiska patentlagsförslaget förekommer emellertid ett annat undantag från nyhetsregeln, vilket bör upptagas även här. Det gäller sådana tillfällen, då annan person offentliggjort ett mönster utan mönsterinnehavarens vilja. Har mönsterinnehavaren — liksom dennes rättsinnehavare — gjort vad som rimligen kan ankomma på honom för att mönstret icke skall komma till allmän kännedom, men har likväl ett offentliggörande kommit till stånd, är det skäligt att mönsterinnehavaren icke skall behöva drabbas av offentliggörandet såsom ett nyhetshinder, då han söker mönstret registrerat. Med hänsyn härtill föreslås en bestämmelse till undantag från nyhetsregeln och av innehåll att mönsterrätt må förvärvas utan hinder av att mönstret inom sex månader före ansökan om registrering blivit allmänt tillgängligt till följd av att *kännedom om mönstret uppenbart missbrukats gentemot sökanden* eller någon, från vilken denne härleder sin rätt.[20]

Vid behandlingen av nyhetsregeln är det slutligen av vikt att precisera *vid vilken tidpunkt nyhetskravet måste vara uppfyllt* för att mönsterrätt skall kunna uppnås. I och för sig vore det härvidlag naturligt att låta tid-

[19] NU 1963: 6 s. 139.
[20] Jfr NU 1963: 6 s. 140 f. Se vidare nedan under specialmotiveringen till 3 §.

punkten för mönstrets tillkomst bli avgörande. Därmed skulle man närma sig upphovsrättens reglering. Emellertid har de nordiska mönsterkommitté-erna funnit sig icke kunna föreslå annat än att mönsterrätt förvärvas genom registrering. Med hänsyn härtill synes det uteslutet att låta någon annan dag än dagen för ansökan om registrering bli avgörande för frågan huruvida den erforderliga nyheten föreligger eller gått förlorad. Detta system överensstämmer med vad man möter på patentområdet och vad som för närvarande gäller enligt mönsterlagarna i Sverige, Danmark och Norge liksom i flertalet andra länder.

På grund av gällande bestämmelser om prioritet i Pariskonventionen är unionsländerna förpliktade att i visst fall förskjuta den relevanta tidpunkten för nyhetsbedömandet bakåt till dagen för ansökan om skydd för mönstret i annat unionsland. Reglerna om konventionsprioritet har emellertid vidare aspekter och upptages till närmare behandling i annat sammanhang.[21]

Skillnadskravet

Att mönster som är helt identiskt med ett allmänt tillgängligt mönster icke bör beredas skydd framgår av det ovan i fråga om nyhetskravet anförda. Emellertid är också på mönsterrättsområdet — i viss anslutning till vad som för patentens del fordras i form av uppfinningshöjd och för konstverkens vidkommande kräves i form av vad som emellanåt kallas för skaparhöjd — att bedöma skyddsbarheten av mönster, som väl icke är identiska med förut tillgängliga mönster men företer allenast så små avvikelser, att man kan tala om viss överensstämmelse. Detta är f. ö. ett spörsmål som har sin motsvarighet när det gäller att bestämma mönsterrättens skyddsomfång, d. v. s. hur långt ensamrätten sträcker sig utanför identitetsfallen.

Utvecklingen i Sverige och läget i några främmande länder

Redan i 1878 års betänkande angående bl. a. skydd för mönster och modeller uttalades, att såsom ett oeftergivligt villkor för att mönsterskydd skall gälla måste uppställas, att »mönstret skall genom något för detsamma egendomligt drag framstå såsom väsentligen nytt». I lagtextförslaget uttrycktes detta bl. a. på det sättet, att skydd ej finge tillgodonjutas för mönster, som *icke väsentligen skiljer sig från* förut offentliggjorda mönster. I 1899 års ML användes samma uttryckssätt, som återkommer även i 1916 års förslag.

Frågan om den närmare innebörden av kravet på väsentlig skillnad från tidigare mönster har berörts i 1916 års förslag. Det är emellertid att märka, att man i detta förslag vid sidan om nyhetskravet fordrar att mönstret skall vara egenartat. I frågan om när ett mönster skall anses väsentligen skilja sig från vad som är allmänt tillgängligt uttalas i 1916 års förslag, att några bestämda regler icke låter sig uppställa. Vad angår avvikelser i fråga om *dimensioner och färger* hänvisas till vad ML innehåller i 17 §, som visserligen hänför sig till skyddsomfånget och icke till skillnadskravet men som det oaktat anses ha betydelse även när det

[21] Se under specialmotiveringen till 8 §.

gäller skyddsförutsättningarna. Enligt 17 § ML skall intrång anses föreligga, även om det registrerade mönstret återgivits i annat mått eller andra färger eller om i övrigt oväsentliga ändringar vidtagits. Med stöd härav uttalas i 1916 års förslag, att avvikelser i fråga om dimensioner och färger enligt ML alltid bör betraktas såsom oväsentliga. I vad gäller dimensionsförändringar ansluter man sig i förslaget härtill såsom någonting tämligen självklart även utan uttrycklig lagbestämmelse. Däremot anser man det vara svårare att avgöra vilken betydelse som bör tillmätas avvikelser i färg. Efter en genomgång av olika fall presenteras ett förslag till stadgande i lagtexten, så lydande: »En avvikelse i fråga om färg från ett oavsett färgen egenartat mönster må icke anses såsom väsentlig.» I motiveringen härtill — som uttryckligen grundas på lämplighetsavväganden och en önskvärd enkelhet i rättstillämpningen — uttalas att icke någon färgavvikelse, den må vara karakteristisk eller ej, bör få förläna nyhet åt något, som redan är allmänt tillgängligt och som, oavsett färgen, uppfyller de krav på egenart, som ställes på ett skyddsberättigat mönster. I anslutning härtill klargöres, att om det gäller ett mönster, som uteslutande eller åtminstone såsom sin enda karakteristiska del består av en egenartad färgsammanställning, en karakteristisk färgavvikelse därifrån bör kunna konstituera ett nytt mönster.[22] Såsom redan har nämnts förekommer i 1916 års förslag bland skyddsförutsättningarna jämväl ett krav på att mönstret skall vara *egenartat*. I motiveringen härför framhålles, att man varit ganska tveksam om detta krav men att man uppställt kravet »för att därmed än kraftigare framhålla, att mönster av så enkel beskaffenhet, att man icke kan tala om att någon andlig verksamhet varit nödvändig för deras åstadkommande, skall vara uteslutna från skydd» samt att det här gäller en förstärkning av nyhetskravet.[23]

Vid de nordiska mönsterrättskonferenserna 1926—1927 var man enig om att icke kräva egenart såsom skyddsförutsättning — i ett stort antal remissyttranden över 1916 års förslag hade förordats att detta villkor skulle slopas bl. a. under hänvisning till att det lätt kunde missförstås. Vid sidan av det traditionella nyhetskravet uppställde man emellertid vid de nordiska konferenserna icke ett skillnadskrav i samma utformning, som dittills varit aktuell i Sverige, utan ett villkor som mycket nära ansluter sig till motsvarande krav i den norska mönsterlagen, närmare beskrivet nedan.

I *utredningens enkät* ingick en fråga som gällde vilka krav som bör ställas på nyhet och originalitet. Svaren skiftar emellertid till uttryckssätten i sådan grad, att någon vägledande tendens icke bör utläsas av dem. Ungefär halva antalet svar gick emellertid ut på att tämligen stränga krav här bör gälla.

Den danska mönsterlagen upptager icke vid sidan av nyhetskravet någon fordran på väsentlig skillnad från äldre mönster. Däremot kräves bland skyddsförutsättningarna, att mönstret skall vara egenartat (»ejendommeligt»); i fråga om textilvaror skall endast ornamenterade och dekorativa mönster få betraktas såsom egenartade. Innebörden av begreppet egenart är icke så lätt att precisera. En viss ledning anses emellertid kunna hämtas från bestämmelserna om intrång i mönsterrätten. Dessa innehåller nämligen, att utnyttjandet av ett mönster icke blir tillåtligt därför att man företagit ändringar, tillägg eller uteslutningar, såvida dessa icke är så väsentliga, att mönstret i sitt ändrade skick icke framträder såsom någon efterbildning av det skyddade mönstret, i vilket hänseende en ändring av di-

[22] 1916 års förslag s. 96 ff.
[23] S. 98 f.

mensionsförhållanden, färger eller material icke skall anses tillräcklig. I praktiken torde det danska kravet på egenart icke avvika nämnvärt från det svenska kravet på väsentlig skillnad.

Den norska mönsterlagen kräver nyhet av ett mönster för att detta skall kunna tillerkännas skydd. I lagen förklaras uttrycklig, att mönster icke anses såsom nytt, bl. a. om det är så likt en annan allmänt tillgänglig förebild, att det, trots skillnader i enskildheter, i förhållande till denna icke framträder såsom en självständig skapelse. Av förarbetena inhämtas bl. a., att man har avvisat tanken på att vid sidan av nyhet kräva originalitet eller egenart därför att ett sålunda uttryckt villkor skulle kunna missförstås. Ej heller det norska kravet, som i uppenbar överensstämmelse med de upphovsrättsliga skyddsförutsättningarna bygger på kriteriet»en självständig skapelse», torde i den praktiska tillämpningen uppvisa nämnvärda avvikelser från det svenska skillnadskravet.

1934 års mönsterlagsförslag i Finland upptog vid sidan om kravet på nyhet ett krav på att mönster, som skall kunna erhålla skydd, måste väsentligen avvika från det som redan varit allmänt tillgängligt. Härutinnan överensstämde förslaget sålunda med svenska förhållanden. I anslutning härtill föreslogs emellertid en reglering, som saknar motsvarighet i de övriga nordiska länderna, av innehåll att den som fått ett mönster registrerat skulle vara berättigad att utan hinder av skillnadskravet få mönsterregistreringen utvidgad till att omfatta också annat eller andra bestämda likartade föremål. En sådan utvidgning skulle dock ej medföra någon förlängning av mönsterskyddstiden utöver den för grundmönstret gällande.

Den *tyska* mönsterlagen av 1876 fordrar icke blott att ett mönster är nytt utan även att det uppvisar egenart (»Eigentümlichkeit») för att det skall beredas skydd. Innebörden av detta begrepp har gjorts till föremål för olika utläggningar i praxis och litteratur.[24] Med egenart synes emellertid avses, att upphovsmannen gjort en individuellt skapande insats, som åt mönstret givit förmåga att skilja detta ifrån det alldagliga och allmänt gängse. Insatsen måste höja sig över vad genomsnittliga formgivare utan vidare kan frambringa med utnyttjande av befintligt material. Kravet på egenart har härigenom kommit att till arten likna förutsättningen för erhållande av upphovsrättsligt skydd men skilja sig från denna genom att göra anspråk endast på en lägre grad av estetisk verkan hos föremålen och sålunda vara mera modest. Något skillnadskrav i ovan redovisad mening har emellertid ej uppställts. Ett sådant skulle f. ö. illa passa ihop med det krav på endast subjektiv nyhet, som från många håll anses vara den tyska mönsterlagens innehåll. Mönstrets egenskap att vara egenartat synes behöva föreligga blott vid tidpunkten för dess tillkomst.

Den *franska* mönsterlagen av 1909 innehåller ett skillnadskrav. Där stadgas nämligen, att lagen är tillämplig på alla nya mönster och modeller samt industriella föremål, som avviker från liknande föremål genom en särskiljande utformning ägnad att ge föremålet nyhetskaraktär eller genom en utstyrsel, som förlänar det ett individuellt och nytt utseende.

1949 års mönsterlag *i Storbritannien* innehåller såsom definition på nyhetskravet, att ett mönster icke skall anses såsom nytt, om samma mönster eller ett mönster, som skiljer sig från detta blott i oväsentliga detaljer eller med avseende på utformningar som är vanligen använda varianter, redan blivit registrerat eller allmänt tillgängligt i Storbritannien. Om mönstren avser samma eller olika slags va-

[24] Se t. ex. rättsfall i GRUR 1958 s. 97 (BGH) och s. 405 (OLG Celle) samt 1962 s. 144 (BGH) ävensom uttalanden hos *Furler* s. 114—125, *E. Ulmer:* Urheber- und Verlagsrecht (2. Aufl. 1960) s. 419 och *Wenzel* i GRUR 1958 s. 421: Der Geschmacksmusterrechtliche Begriff der Eigentümlichkeit.

ror skall härvid vara utan betydelse. Vad som krävs är alltså en icke oväsentlig skillnad från äldre mönster.

I *det brittiska förslaget 1962* har man slopat det nu formellt förekommande originalitetskravet. En mindre justering av betydelse för skillnadskravet föreslås i det att när det gäller jämförelsen mellan två varandra liknande mönster, som avser olika slags varor, utslagsgivande skall vara om det kan anses ligga nära till hands att överflytta mönstret till det nya varuslaget eller ej.

Benelux-förslaget 1963 uttrycker skillnadskravet så, att med föremål, som har ett identiskt utseende, skall jämställas föremål med ringa eller underordnade avvikelser.

Den i *Förenta Staterna år 1964* framlagda Libonati Bill har såsom ovan redovisats övergått från nu gällande krav på objektiv nyhet till att fordra subjektiv nyhet. Man har emellertid därjämte utestängt från skydd bl. a. mönster som kommit i allmänt bruk. I anslutning härtill har uppställts ett skillnadskrav av innehåll, att skydd ej heller skall kunna erhållas för mönster, som skiljer sig från allmänt brukade mönster blott i oväsentliga detaljer eller med avseende på sådana element, som utgör vanligen använda varianter inom branschen.

Utredningen

Nyhetskravet har ovan givits en innebörd i inskränkt mening, d. v. s. avseende blott identitetsfallen. I och för sig skulle man emellertid även kunna tala om nyhet i vidsträckt mening och därunder inrymma fall, som icke är identiska men där mönstren i fråga liknar varandra. Endast när likhet ej längre föreligger skulle man med detta betraktelsesätt komma utanför nyhetsbegreppet. Utredningen har emellertid valt att hålla isär nyhetsfrågan i inskränkt mening och likhetsfrågan eller skillnadsfrågan, som den med hänsyn till att det här gäller en skyddsförutsättning lämpligen bör kallas.

I mönsterrättslagstiftningen på olika håll har alltid krävts någonting mer än nyhet i inskränkt mening för att rättsskyddet skall inträda, men det krav som åsyftas har fått olika utformning i skilda länder. Frågan är dock, om man icke i praktiken når ungefär samma resultat med de olika lösningarna. Vad det uppenbarligen närmast gäller är att utestänga från skydd sådana mönster som har en påfallande likhet med redan tillgängliga mönster eller är helt banala och vilka det icke finns anledning från allmän synpunkt att skydda. I sammanhanget blir det också aktuellt att ta hänsyn till betydelsen av färger och färgförändringar samt att bedöma verkan av att ett mönster sammansatts uteslutande av delar, som redan är allmänt tillgängliga.

Såsom en grundläggande regel beträffande skillnadskravet bör gälla, att det är *mönstrets helhetsutseende* som skall betraktas och jämföras med vad som redan blivit allmänt tillgängligt. Det får alltså i princip icke vara så att man bedömer likhet och avvikelser blott i detaljer. I fråga om graden av skillnad bör som regel gälla att man skall få *ett nytt helhetsintryck* av mönstervaran. I vissa speciella situationer kan detta dock leda vilse. Så kan t. ex. en förändring te sig ringa och därmed ha föga verkan på helhetsutseendet men det oaktat utgöra resultatet av ett omfattande formgiv-

ningsarbete och därjämte kräva en avsevärd insats i form av verktygsanskaffning och annat för exploatering av produkten. De utseendemässiga förändringar, som föreligger i fall som dessa, kan lätt iakttagas av fackmännen på området, och det måste därför krävas, att producenterna noggrannare än eljest iakttager detaljerna och beaktar deras betydelse för helhetsutseendet. Det finns sålunda tillfällen, då det med fog kan påkallas rättsskydd mot efterbildande även av mönster som till synes endast föga skiljer sig från andra mönster. Exempel härpå kan hämtas från bestickområdet, där tämligen små förändringar, som normalt kanske icke omedelbart observeras av allmänheten, skall kunna vara tillräckliga för att uppfylla skillnadskravet. I andra fall kan en ringa förändring bli mycket framträdande och därigenom få stor betydelse för helhetsutseendet utan att det för den skull finns anledning att tillerkänna skydd åt det förändrade mönstret. Såsom exempel härpå kan nämnas att man förser en eljest neutral yta på ett föremål med en stor röd prick, som uppenbarligen kan ge ett nytt helhetsutseende åt varan men som näppeligen är av beskaffenhet att göra det förändrade föremålet mönsterskyddsvärt. Vad som emellertid i båda dessa ytterlighetsfall är gemensamt och av intresse i mönsterrättsligt sammanhang är, att man tagit fasta på om någonting för det skyddsvärda *väsentligt* har inträffat genom förändringen. Detta bör som regel vara fallet, när helhetsutseendet har förändrats så att de mönster, som är i fråga, tydligt skiljer sig från varandra. Så bör emellertid även i övrigt vara fallet, när förändringen är väsentlig. Skillnadskravet uttryckes sålunda i lagtexten med att mönsterrätt förvärvas allenast för mönster, som *väsentligen skiljer sig från* vad som redan blivit allmänt tillgängligt. Detta uttryckssätt omfattar även nyhetskravet, som således icke i lagtexten behöver uppställas separat.

Den valda formuleringen överensstämmer med den som förekommer i ML, och någon förändring i tillämpningen — såvitt angår metallvaror — är icke åsyftad. Man har inom utredningen övervägt faran för att uttryckssättet skulle kunna komma att tolkas såsom ett krav på uppfinningshöjd eller någonting däremot svarande, eftersom samma uttryckssätt förekommer i den nu gällande svenska patentförordningen för att beskriva kravet på uppfinningshöjd. Risken härför har emellertid bedömts såsom obetydlig bl. a. av den anledningen att den väntade nya patentlagen av allt att döma icke kommer att bibehålla den äldre terminologien. Det förtjänar emellertid understrykas, att skillnadskravet icke får uppfattas såsom ett kvalitetskrav i gängse mening utan endast såsom ett krav på utseendemässig distans eller olikhet av icke ringa betydelse.

När utredningen stannat för att såsom skyddsförutsättning uppställa ett krav på väsentlig skillnad från tidigare mönster, har detta gjorts också för att ge uttryck åt den meningen att obetydliga skillnader icke skall erkännas såsom tillräckliga för att en mönsterrätt skall kunna förvärvas. Det

är nämligen utredningens åsikt, att icke väsentliga skillnader, t. ex. smärre varianter som tillkommit utan nämnvärd insats av mönsterskaparen och som är utan särskild betydelse för producenten och utan intresse för konsumenterna, icke rimligen bör beredas skydd i mönsterrättens form. Ett avsevärt område måste här vara fritt till bruk för envar. Skillnadskravet bör alltså ges ett anspråksfullt innehåll men självfallet icke tillämpas för strängt. Med denna rekommendation förutsätter utredningen, att vad man brukar kalla för banala mönster merendels skall komma att lämnas utan skydd.

Att man måste använda olika måttstock när det gäller att bedöma mönsterskillnader inom olika branscher ligger i sakens natur och har delvis framgått av det redan anförda. Inom sådana varuområden som exempelvis textil- och möbelindustrierna måste avvikelserna vara tämligen stora för att erforderlig skillnad skall anses föreligga. Vad angår en modeindustri som konfektionsbranschen får beaktas att avvikelserna ofta består av vanligen förekommande varianter på området och att begagnandet av sådana icke rimligen bör få bilda grundvalen för en ensamrätt. I fråga om ändrade dimensionsförhållanden bör gälla, att dessa som regel icke skall anses medföra väsentlig skillnad. Så bör t. ex. icke en leksaksbil, som utgör en trogen kopia i förminskad skala av en »riktig» bil, få mönsterskyddas om förebilden redan finns på marknaden, och detta trots att bilarna klart skiljer sig åt både genom olika storlek och olika användningsområden. Att överflytta ett mönster från ett varuområde till ett annat kan i vissa fall medföra krav på förändringar av mönstret. Även om skillnaderna i sådant fall icke i och för sig är väsentliga för helhetsutseendet, synes det emellertid icke möta hinder att i tillämpningen, om särskilda skäl talar därför såsom t. ex. då produkterna tillhör två helt skilda branscher, ta vederbörlig hänsyn till att det kan ligga en väsentlig insats i överflyttandet och att med stöd därav tillerkänna skydd åt det nya mönstret. Väsentlighetskravet bör alltså i undantagsfall kunna få en något mera liberal tillämpning än den som strängt begränsar kravet till utseendet hos mönstret såsom sådant och helt bortser från det varuslag, för vilket mönstret skall tjäna såsom förebild.

Ett speciellt intresse tilldrar sig frågan hur skillnadskravet skall bedömas vid jämförelser mellan ett tredimensionellt föremål och ett tvådimensionellt eller tvärtom, t. ex. när dekorationsfigurer avsedda att ställas på julbord o. d. skall jämföras med julpapper och juldukar försedda med avbildningar av figurerna — ett fall ur praktiken som presenterats för utredningen. Figurerna bör i detta fall, enligt utredningens mening, utgöra nyhetshinder mot en ansökan om registrering såsom mönster av julpapperet och julduken, förutsatt att ej annan mönsterbildande figuration ingår däri. I det omvända fallet, där ytmönstret tillkommit först och figurerna därefter, är det mera tveksamt, om ett nyhetshinder skall anses föreligga, men om utformningen av figurerna troget följer de tecknade figurerna och

således icke från utseendemässig synpunkt uppvisar något egentligt tillskott, torde det ligga nära till hands att anse väsentlig skillnad icke föreligga. Mot bakgrund av utredningens bedömning av det praktiska fallet får andra liknande fall bedömas. Några normer med generell tillämpning kan icke uppställas.

Den senast behandlade frågan återkommer när det gäller mönsterrättens omfång och belyses även där, varvid dock är att märka den skillnad i bedömningen som blir nödvändig på grund av att skyddets omfattning begränsats till de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor.[25]

I vad gäller en annan närliggande fråga, nämligen om enbart ett materialbyte, t. ex. från porslin till plast, skall vara tillräckligt för att uppfylla skillnadskravet, måste däremot fastslås att så icke bör vara fallet. Även om smärre utseendemässiga förändringar vidtagits av tekniska anpassningsskäl, synes det icke finnas anledning att här rucka på vad som eljest kräves i fråga om väsentlig skillnad. Om ett mönster sammansatts av i marknaden redan förekommande delar, bör som regel skillnadskravet tillämpas på samma sätt som eljest. Den omständigheten, att delarna var för sig redan varit allmänt tillgängliga, bör således icke ha någon självständig betydelse vid skillnadsbedömningen. Vad vidare gäller spörsmålet hur man skall bedöma skyddsbarheten av avbildningar av människor och djur och andra existerande ting såsom naturföremål o. d., synes även här skillnadskravet kunna göra tjänst. De avvikelser, som i regel föreligger och som tillkommit för att varan skall kunna framställas industriellt och användas för sitt nya ändamål, medför ofta sådan väsentlig skillnad som gör mönstret skyddsbart.

En smula komplicerad är frågan hur man skall se på betydelsen av färger i mönsterrättsligt hänseende. Det är alldeles uppenbart, att färg i och för sig har stor betydelse för en varas utseende och att således en färgförändring kan åstadkomma en väsentlig skillnad därutinnan. Lika klart framstår det emellertid, att grundfärgerna och de vanligaste blandningarna av dessa är så gängse förekommande på varuområdet, att det finns anledning ifrågasätta om ett färgbyte skall få tilläggas någon verkan vid bedömandet av skillnadskravet. Å ena sidan kan principiellt hävdas, att färger icke bör ges någon särställning när det gäller ett mönsters utseende utan jämställas med andra bidragande element såsom form, linjer, ytor, textur o. s. v. Å andra sidan måste i fråga om skillnadskravet framhållas, att åtminstone alla enklare fall av färgsättning och färgbyte när det gäller i övrigt oförändrade mönster icke motsvarar det väsentlighetsrekvisit som uppställts. Först när man kan tala om radikala eller exklusiva färgsättningar i motsats till banala och vanligen förekommande bör en väsentlig skillnad

[25] Se under avsnittet om Mönsterrättens innehåll.

i mönsterrättslig mening anses ha uppnåtts. En färgsättning eller färgförändring av ett nyttomönster bör endast undantagsvis kunna uppfylla kravet på väsentlig skillnad. Att märka är här f. ö. att vad som på varumärkesrättens område har betydelse för märkens särskiljningsförmåga och förväxlingsbarhet icke får spela motsvarande roll inom mönsterrätten.[26]

Med hänsyn till vissa speciella situationer som kan förekomma har utredningen övervägt att jämte nyhet och väsentlig skillnad kräva *egenart* för att ett mönster skall beredas skydd. Utredningen har emellertid i samförstånd med de övriga nordiska kommittéerna stannat för att icke uppställa något sådant krav. Anledningarna härtill är främst, att ett krav på egenart måste anses vara helt främmande på nyttomönsterområdet och där kunna vålla olägenheter samt att en förnuftig tillämpning av skillnadskravet bör kunna fylla samma funktion som fordran på egenart, en term vars närmare innebörd det f. ö. är svårt att klargöra.

Frågan huruvida en väsentlig skillnad skall anses föreligga i det enskilda fallet är uppenbarligen beroende av en subjektiv värdering. Med hänsyn härtill synes det vara av vikt att undersöka vems värdering som bör vara vägledande. Det är givet att domstolarna i sista hand får fälla avgörandet, men spörsmålet är var man kan hämta normgivande uttalanden. Sådana skulle nämligen i och för sig kunna lämnas av verkligt kvalificerad expertis på formgivningens område, av företrädare för producenterna inom branschen eller av »allmänheten». Enligt utredningens mening bör man här i tveksamma fall hämta ledning från uppfattningen hos den sakkunskap som representerar branschen i fråga. Det bör särskilt observeras, att de mönsterrättsliga skyddsförutsättningarna icke är avsedda att tillämpas efter en konstnärlig bedömning. Utredningen har icke ansett erforderligt att nu ingå på spörsmålet om upprättande av en särskild sakkunnig nämnd för hithörande frågor men förutsätter att behov härav kan uppstå sedan erfarenheter vunnits om tvistefrekvensen efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.[27]

Några kollisionsregler

Nyhetskravet och skillnadskravet är avsedda att verka i vilken form än mönstret blivit allmänt tillgängligt och oberoende av vem som föranlett detta — med de undantag som redovisats ovan. Detta betyder bl. a., att bilder av mönster som förekommer i ansökningar om mönsterregistrering blir nyhetshindrande från den dag de är offentligen tillgängliga. Vidare betyder det, att ritningar eller andra representationer av mönster som kan förekomma i patentansökningar på motsvarande sätt bildar nyhetshindrande

[26] I fråga om betydelsen av färger hänvisas till 1916 års förslag s. 96 ff. samt till *Furler* s. 99., s. 207 och s. 211 f ävensom till den brittiska Report 1962 s. 42.

[27] Inom utredningen har avvikande mening i fråga om skillnadskravet redovisats i ett särskilt yttrande av hrr von Zweigbergk och Uggla.

material. Även i varumärkesärenden står att hämta material, som kan utgöra nyhetshinder mot en mönsterregistrering; detta torde i praktiken gälla främst i fråga om sådana varumärken, som består av varors eller förpackningars utstyrsel.

Vad särskilt en äldre mönsterregistreringsansökning angår är att märka, att samma sökande vid ny ansökan måste i fråga om skillnadskravet fylla samma mått som eljest gäller. Han skall alltså icke äga åtnjuta den fördelen — som avsikten har varit i det finska lagförslaget 1934 — att få registrera nya mönster, som endast utgör smärre, d. v. s. oväsentliga, varianter av det förut registrerade mönstret. Något särskilt skäl att gynna honom i detta avseende torde icke föreligga; även andra borde i så fall med samma fog kunna få skydd för motsvarande varianter, som de framställt. Emellertid har det icke ansetts böra vara någonting som hindrar, att en mönsterregistreringssökande *samtidigt* inger flera ansökningar innehållande mönster, som sinsemellan icke skiljer sig väsentligen åt. En sådan form av »variantregistrering» har det tvärtom ansetts vara ändamålsenligt att godtaga.[28]

Patentansökningar är under en viss tid icke offentliga. Utredningen föreslår — av skäl som redovisas i annat sammanhang — att även ansökningar om mönsterregistrering skall kunna hemlighållas under viss tid, högst sex månader. En mönsterregistreringsansökan kan följaktligen komma att kollidera med en äldre hemlig ansökan, när ansökningarna innehåller samma eller väsentligen lika mönster. I sådant fall skall, enligt utredningens förslag, mönster som förekommer i den äldre ansökningen anses vara allmänt tillgängligt redan vid ansökningens ingivande, ehuru ansökningen hålles hemlig, under den förutsättningen dock att mönstret sedermera i samband med ansökningen av registreringsmyndigheten göres tillgängligt för envar. Dessa fall av s. k. äldre rätt, som enligt ML följer annan ordning, föreslås alltså under det angivna villkoret bli att behandla såsom jämställda med annat nyhetshindrande material. Jämväl då mönstret framgår av en ännu icke allmänt tillgänglig ansökan om patent eller om varumärkesregistrering skall nyhetshinder anses föreligga, såframt mönstret sedermera i det äldre ärendet vederbörligen blir offentliggjort. Utredningen återkommer i specialmotiveringen till 2 § med en närmare genomgång av kollisionsspörsmålen.

Hinderkatalog

I varumärkeslagen förekommer en s. k. hinderkatalog — en uppräkning av vissa förhållanden som utgör registreringshinder och därmed i åtskilliga fall även ogiltighetsanledning. När det gäller patent är de hindrande omständigheterna icke så många, att man brukar tala om en hinderkatalog. 14 § VmL innehåller däremot en rad registreringshinder av olika slag, och dessa

[28] Se vidare härom under specialmotiveringen till 2 §.

har i stor utsträckning befunnits lämpliga att upptaga jämväl i mönsterlagsförslaget.

Utredningen föreslår, att mönsterrätt icke skall erhållas, om mönstret eller dess utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning. Därjämte föreslås, att ett registrerat mönster icke utan vederbörligt tillstånd skall få innehålla statsvapen m. m. dylikt, annans kännetecken eller porträtt, något som kränker annans upphovsrätt eller rätt till fotografisk bild eller ett för annan registrerat mönster. Därest tillstånd till registreringen lämnas, skall emellertid i sistnämnda fall ej längre något hinder mot registreringen eller dess fortvaro anses föreligga.

Hinderkatalogens fall behandlas närmare i specialmotiveringen till 4 §.

Registreringsförfarandet

Enligt utredningens förslag skall mönsterrätt kunna förvärvas endast genom registrering. Av betydande vikt när det gäller utformningen av registreringsförfarandet är frågan, om registreringsmyndigheten bör utföra nyhetsgranskning eller om registreringsansökning blott skall underkastas formell granskning och därefter omedelbart kunna leda till registrering. Frågeställningen är densamma som sedan länge förekommit inom patenträtten. Man brukar härvidlag skilja mellan *förprövnings-* och *anmälningssystem*. Under de nordiska mönsterkommittéernas överläggningar har denna fråga till följd av ursprungligen divergerande uppfattningar blivit föremål för mycket ingående överväganden, innan ett enhälligt resultat kunnat uppnås.

Utvecklingen i Sverige

Regeln i ML om att en ansökan om mönsterregistrering skall avslås, därest mönstret *uppenbarligen* icke är nytt motiverades icke särskilt i prop. 9/1897. De tidigare lagförslagen hade med angivande av skäl givit exempel på både anmälningssystem och förprövningssystem[1], men i 1897 års proposition anfördes endast rent allmänt, att man sökt få till stånd en närmare överensstämmelse med författningarna om patent och varumärken. Då det gällande stadgandet alltså kan återföras till patentlagstiftningens motsvarande reglering, är det av intresse att närmare ta del av denna.

En framställning av spörsmålen kring nyhetsgranskning på patenträttsområdet lämnades redan i Patentlagstiftningskommitténs betänkande II med förslag till förändrad organisation av patent- och registreringsverket och reglering av löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk (1912).[2] Av detta betänkande framgår att den kommitté, som år 1878 utarbetat ett förslag till ny patentförordning, i princip gav företräde åt förprövningsförfarandet men det oaktat ställde sitt förslag på anmälningsförfarandets grund. Anledningen härtill synes närmast ha varit, att man ansett förprövningsförfarandet aldrig kunna bli fullt effektivt och att man tagit hänsyn till den kostnad, som antogs vara förenad med en tillämpning av ett dylikt förfarande och som ansågs icke stå i rimligt förhållande till det jämförelsevis ringa antalet uppfinningar, varå patent söktes. Man kompletterade emellertid anmälningssystemet med en regel om att ansökan skulle avslås, om uppfinningen uppenbarligen icke var ny. Härom yttrades närmare att, därest registreringsmyndigheten på grund av egen erfarenhet skulle finna utom allt tvivel, att det föremål, varå söktes patent, icke vore nytt, det ej kunde vara lämpligt, att ett statsorgan utställde en urkund, som skulle ge stöd åt anspråk, vilka redan då uppenbarligen befunnits ogrundade och sedermera, så snart påstående härom väckts, måste av domstol uttryckligen förklaras oberättigade. Det sålunda avsedda behandlingssättet har emellertid aldrig blivit följt. Man sökte nämligen redan från första stund att så gott det med tillgänglig arbetskraft lät sig göra tillämpa förprövningssystemet i hela dess vidd.

Även behandlingen av mönsterregistreringsärenden torde ha följt samma utveckling som ägt rum inom patentområdet.

[1] Se 1878 års betänkande s. 87 och prop. 15/1887 s. 27.

[2] Betänkandet s. 9 ff och 160 ff. En översikt av fördelar och nackdelar med förprövningssystem och anmälningssystem lämnas å s. 154 ff.

Patentlagstiftningskommittén uttalade sig 1912 för ett bibehållande av förprövningssystemet på patenträttens område.[3] Härvid anfördes huvudsakligen följande. En nyhetsgranskning kan visserligen icke bli absolut tillförlitlig, men erfarenheten har visat, att stora garantier om tillförlitlighet därigenom ernås. Dessa garantier är av stor betydelse såväl för uppfinnarna som för industrien, i det att man säkerligen skulle ställa sig ganska betänksam i fråga om exploaterandet av en uppfinning, som icke gjorts till föremål för nyhetsprövning. Tillvaron av en mängd patent, vilka till följd av bristande nyhet aldrig bort meddelas, kan innebära en allvarlig olägenhet för industrien, eftersom därigenom obehöriga hinder för det fria och lojala tillgodogörandet av uppfinningarna rests. Talrika tvister rörande patentens giltighet och ett allmänt osäkerhetstillstånd skulle uppstå. En billigare och mera betryggande nyhetsgranskning än den som verkställes av registreringsmyndigheten torde f. ö. icke kunna erhållas.[4]

När patentlagstiftningskommittén sedermera avgav *1916 års förslag till lag om mönsterskydd* ansågs emellertid, att mönsterskyddsansökningar icke borde underkastas nyhetsprövning i någon form.[5] Härom anfördes bl. a. följande. I fråga om patent är nyhetsgranskning oundgängligen erforderlig, men förhållandena är annorlunda då det gäller mönsterskydd. För att tjäna sitt ändamål måste mönsterskyddet i allmänhet kunna förvärvas utan tidsutdräkt och med ringa kostnader. Intet av dessa krav låter sig förena med nyhetsprövning. För övrigt kan en effektiv granskning av mönster icke genomföras. En granskning, som omfattar endast förut registrerade mönster, är redan den svår att verkställa med noggrannhet och lämnar ej någon nämnvärd garanti för mönstrets nyhet. Att, såsom då fråga är om patentansökningar, sammanbringa något lättillgängligt, i klasser uppdelat granskningsmaterial, saknas det förutsättningar att göra när det gäller mönster. En nyhetsgranskning skulle för övrigt icke för sökandena ha någon större betydelse, enär den som självständigt framställt ett mönster löper synnerligen liten risk, att detta mönster skulle vara förut känt. Någon allmän nyhetsgranskning bör alltså icke företagas, och ej heller bör registreringsmyndigheten medgivas rätt att vägra registrering i sådana fall, då man utan särskild granskning vet, att ett mönster redan är allmänt tillgängligt. Med en dylik rätt måste sammanfalla en motsvarande skyldighet, och att bestämma gränserna för denna skyldighet är svårt. — Kommittén upptog också frågan om att införa en *nyhetsprövning i uppbudsförfarandets form* — d. v. s. en prövning av invändningar från allmänhetens sida — men ansåg, att en sådan prövning säkerligen skulle få ringa betydelse och vålla tidsutdräkt.

Av prop. 5/1919 inhämtas, att det bland remissyttrandena över 1916 års förslag från flera håll riktats kritik mot det föreslagna anmälningssystemet. Ett mönsterskydd utan nyhetsgranskning sades kunna medföra ett osäkerhetstillstånd, som ej vore till gagn för landets hantverk och industri; granskning borde åtminstone företagas av redan registrerade mönster och inkomna ansökningar. Med anledning av dessa yttranden anförde departementschefen, att en granskning i förhållande till registrerade mönster icke kunde bli så vidlyftig, att den skulle kräva större kostnader och tidsutdräkt än vad industriens intressen medgiver, men i gengäld

[3] Betänkandet s. 167 f.

[4] Diskussionen om de båda systemen inom patenträtten har fortsatt. Här kan hänvisas till en framställning i betänkandet Nordiskt patentsamarbete (SOU 1952:43), Bilaga I s. 2 f. I samma bilaga lämnas å s. 8 f en redogörelse för det internationella patentinstitutet i Haag, som har till uppgift att utföra nyhetsgranskningar. De nordiska patentkommittéerna bibehåller den tämligen fullständiga nyhetsgranskningen (NU 1963:6 s. 206 ff, där också ett annat system, som framlagts i det s. k. EEC-förslaget ang. en patentkonvention, redovisas. Se även s. 438 ff samt beträffande det s. k. Haag-institutet s. 72).

[5] Betänkandet s. 142 ff.

ur rättssäkerhetssynpunkt icke var värdelös. Varken med hänsyn till registreringsmyndighetens arbetsbörda eller från andra synpunkter kunde man därför hysa några betänkligheter mot att låta den i ML gällande regeln kvarstå oförändrad. Enligt denna kunde det anses fullt tillräckligt, att förut registrerade mönster granskas.

Vid de *nordiska konferenserna 1926—1927* rörande huvudgrunderna för ny lagstiftning angående bl. a. mönsterskydd var frågan om nyhetsgranskning föremål för livlig debatt. Det enda, som man av allt att döma var enig om, var att en fullständig nyhetsgranskning måste betraktas såsom utesluten. Från svensk sida förordades en prövning, som i första hand skulle omfatta förut registrerade mönster och inkomna reigstreringsansökningar samt i andra hand skulle avse material, vilket utan närmare undersökning i övrigt var känt för myndigheten. Såsom ett alternativ framfördes ifrån några håll tanken på ett invändningsförfarande. Emot även en begränsad nyhetsgranskning anfördes olika skäl. Anmälningssystemet däremot ansågs lätteligen kunna kombineras med skyldighet för anmälaren att lämna en *försäkran* om att mönstret, såvitt han har sig bekant, är nytt; en sådan försäkran antogs kunna nedbringa antalet registrerade mönster, som icke är nya, i samma utsträckning som ett begränsat förprövningssystem. Sammanfattningsvis har uppgivits[6], att de danska delegerade »uttalat sin sympati» för den svenska ståndpunkten[7], varemot de norska och finska delegerade ansåg, att någon nyhetsgranskning icke borde äga rum.

I *första lagutskottets utlåtande 12/1954* med anledning av väckta motioner om utredning rörande ML har redovisats bl. a. ett yttrande, som utskottet inhämtat från patent- och registreringsverket. I detta yttrande uttalas beträffande spörsmålet om förprövning följande. Ett rent anmälningsförfarande utan materiell förprövning kan leda till att marknaden översvämmas med mönsterregistreringar av ofta tvivelaktig hållbarhet, vilket kan vålla näringslivet besvär och kostnader. En fullständig förprövning, av liknande slag som i patentärenden, leder å andra sidan till att förfarandet försenas och fördyras. Mönsterregistrering bör, om institutet skall tjäna sitt syfte, normalt kunna nås betydligt snabbare och enklare än patentskyddet. Här kan kanske en begränsad förprövning vara en lämplig mellanlösning, eventuellt förbunden med att ansökningarna utlägges till allmänhetens granskning, innan registrering beviljas.

Utredningens enkät upptog även frågan om hur omfattande en eventuell registreringsprövning bör vara. Resultatet av enkäten lämnar dock icke något entydigt besked om hur industriens olika branscher ställer sig till denna fråga. Grovt räknat har, av det antal företag som över huvud taget besvarat frågan (ett åttiotal av de cirka 250, som besvarat enkätformuläret bland de cirka 500 tillfrågade), en tredjedel önskat en fullständig nyhetsgranskning, en tredjedel förordat en begränsad nyhetsgranskning och en sjättedel rekommenderat ett rent anmälningssystem, medan återstoden lämnat varierande svar, som ej kan inpassas i detta schema men bland vilka förekommer förslag om ett invändningsförfarande.

Nyhetsgranskningen hos registreringsmyndigheten tillgår för närvarande på följande sätt. Avbildningar av mönster, som registrerats och sådana som

[6] Industritidningen Norden 1927 s. 408.

[7] Från dansk sida yppades dock enligt konferensprotokollet vissa betänkligheter, särskilt från kostnadssynpunkt.

ej lett till registrering finns förvarade i pärmar efter ett lättillgängligt system med en av myndigheten för eget bruk genomförd klassificering. Dessa avbildningar granskas i den utsträckning, som mönsterskyddsansökningarna ger anledning till. Tidigare ingivna ansökningar som är under behandling granskas också (s. k. kollisionsgranskning). Vidare granskas undantagsvis de senaste årens nummer av några få tidskrifter, däribland Svenska slöjdföreningens Form. Materialet i tidskrifterna har mellertid icke klippts ur och klassificerats, utan tidskrifterna får genomletas mera på intuition. Ett ganska omfattande granskningsmaterial har under årens lopp bildats av kataloger, broschyrer och liknande, som insamlats från olika företag och klassificerats efter samma ordning, som gäller för mönsterregistret, men denna samling är ofullständig och har, särskilt på senare år, icke kompletterats. Tidigare gjordes som regel i varje ansökningsärende också förfrågningar om mönstrets nyhet hos några företagare i branschen. Denna form av nyhetsundersökning har emellertid under de senaste åren icke tillämpats annat än i några speciella undantagsfall. — Statistiken över mönsterregistreringsärenden utvisar, att antalet ansökningar, som icke leder till registrering, genomsnittligen uppgår till omkring en tredjedel, varvid dock är att märka att en stor del av dessa icke kunnat beviljas på grund av att mönstret ej motsvarat det krav på prydnadskaraktär, som upprätthålles i praxis, eller på grund av att mönstret ej tillhör metallindustrien. Det bör dock framhållas att den nuvarande granskningen på grund av skyddets begränsning till en enda bransch sker i relativt blygsam skala (omkring 250 ärenden per år) och att några vittgående slutsatser följaktligen icke kan dras av erfarenheterna härifrån.

Överväganden i de övriga nordiska länderna

I *Danmark* härskar anmälningssystemet.[8] I förarbetena till den danska mönsterskyddslagen uttalas, att det icke kan bli fråga om att ålägga registreringsmyndigheten någon plikt att företa undersökning av det anmälda mönstrets nyhet. Dels ansågs en nyhetsgranskning medföra betydande kostnader, dels skulle den bli i hög grad ofullkomlig och inom kort sannolikt visa sig praktiskt taget ogenomförbar på grund av omfattningen av det material, som måste undersökas, även om detta begränsas till redan registrerade mönster.[9] Den danska lagens § 5 innehåller den presumtionsregeln, att ett anmält mönster skall anses vara nytt, intill dess annat upplyses.

Även i *Norge* tillämpas anmälningssystemet. Förarbetena till den norska mönsterlagen ger icke närmare besked om vilka överväganden, som legat bakom ställningstagandet för ett rent anmälningssystem.[10]

Det finska förslaget 1904 till lag om skydd för mönster och modeller innehöll samma regel som upptagits i den svenska ML, d. v. s. att ansökningen skall avslås,

[8] Jämför uttalanden i NIR 1959 av *B. Carlsen* å s. 205 och av *Julie Olsen* å s. 219.
[9] Rigsdagstidende, Tillæg A 1904—1905 sp. 1699—1700.
[10] Udkast til lov om beskyttelse af mønstre med begrundelse (Kristiania 1900) s. 23 och s. 45.

om mönstret uppenbarligen icke är nytt. I lagberedningens motiv förklaras, att registreringen grundas på ett anmälningssystem men att det befunnits påkallat att ålägga registreringsmyndigheten en viss prövning av de materiella förutsättningarna. I *det finska förslaget 1934* har ett invändningsförfarande upptagits. Kungörelse om ansökningen skall införas i den officiella mönstertidningen. Under kungörelsetiden, som är två månader, står det envar fritt att göra invändning mot ansökningen. Efter fristens utgång företages ansökningen till avgörande »även med beaktande av» gjord invändning. I ett följande författningsrum föreslås vidare, att mönster skall registreras »utan prövning av huruvida registrering komme att hava rättsverkan eller icke» samt att, om myndigheten »likväl före kungörandet eller därefter» anser, att registrering enligt lagen om mönsterskydd icke »komme att hava rättsverkan», myndigheten skall vara berättigad att avslå ansökningen. Detta torde åsyfta, att myndigheten skall ha rätt att beakta nyhetshinder, som den har sig bekant, men att någon skyldighet att nyhetsgranska icke skall föreligga.

Läget i några andra länder

Förfarandet med nyhetsgranskning tillämpas utom i Sverige endast i ett fåtal europeiska länder, däribland Irland, Jugoslavien, Portugal, Storbritannien och Tjeckoslovakien. I Spanien tillämpas ett invändningsförfarande. Utanför Europa utföres förprövning bl. a. i Förenta Staterna och Japan.

Vanligen är central registrering anordnad. Endast undantagsvis synes lokal registrering förekomma. Så är emellertid fallet i Västtyskland, där underdomstolarna handhar mönsterregistren, utom i några speciella fall där patentverket är registreringsmyndighet. Kritik mot det decentraliserade systemet i Tyskland har emellertid vid flera tillfällen framförts. Registrering hos lokala myndigheter äger också rum i Frankrike. På några håll är det tillåtet att inlämna registreringsansökningar hos lokal myndighet, som sedan vidarebefordrar handlingarna till den centrala registreringsmyndigheten.[11]

Den brittiska mönsterlagen av 1949 stadgar att registreringsmyndigheten, i syfte att kunna avgöra om ett mönster är nytt eller originellt, äger företa de undersökningar som befinnes lämpliga. Handläggningsförfarandet framgår av tillämpningsföreskrifter.[12] Om myndigheten finner anledning till anmärkning mot en ansökan, skall skriftligt föreläggande ges sökanden härom. Påkallar icke denne inom en månad förhandling i saken, skall han anses ha återtagit sin ansökan. Därest sökanden vid förhandling ej lyckas övertyga myndigheten om det oberättigade i anmärkningen och registrering därför alltjämt vägras, äger sökanden föra saken vidare till en överinstans *(Appeal Tribunal)*.[13]

I *det brittiska förslaget 1962* bibehålles det nu rådande förprövningssystemet såvitt gäller *Design Monopoly*. Man förordar t. o. m. att göra systemet i vissa hänseenden effektivare än för närvarande. I betänkandet lämnas en utförlig redogörelse för hur det nuvarande systemet tillämpas. Granskning sker i fråga om alla ansökningar med undantag av dem, som angår spetsmönster och rutiga eller randiga textilmönster. Vid patentverket i London består granskningsmaterialet av de mönster, som registrerats under de senaste 20—30 åren, och av de färska facktidskrifter, som finns tillgängliga hos myndigheten. Om tjänsteman, som har att utföra granskningen, anser det kunna vara givande att ytterligare material blir un-

[11] Se § 9 i den tyska mönsterlagen och *Furler* s. 266 ff samt artikel 5 i den franska mönsterlagen.

[12] Huvudregeln i Reg. Des. Act Sec. 3 (2), de närmare förskrifterna i Des. Rules 29—31.

[13] Om registreringsförfarandet se vidare *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs (London 1960), s. 57.

dersökt, begagnar han sig även av andra tidskrifter samt kataloger och uppslagsböcker. Det anses, att den officiella granskningen i allmänhet är mer effektiv än den undersökning, som enskilda personer kan utföra. Den nyhetsgranskning som utföres hos registreringsmyndigheten i Manchester, där textilmönster kan registreras, är mer begränsad, i det att den blott omfattar bestående mönsterregistreringar jämte en mindre samling äldre mönster utvisande vanligen förekommande varianter på textilområdet. Med hänsyn härtill vill man ej kalla förfarandet för en nyhetsgranskning utan talar hellre om en »intrångsgranskning» *(infringement search)*, eftersom det huvudsakliga resultatet av undersökningen inskränker sig till huruvida sökandens mönster kolliderar med en bestående mönsterrätt eller ej. Denna prövning av intrångsförhållandena anses i stor utsträckning ha bidragit till det rådande mönsterrättssystemets popularitet hos den brittiska textilindustrien. I betänkandet påpekas, att allteftersom tiden går ett allt större antal ogiltiga textilmönsterregistreringar kommer att verkställas på grund av att området för textilmönster som icke ingår i granskningsmaterialet ständigt blir större. Med några statistiska uppgifter belyses omfattningen av anmärkningar ifrån registreringsmyndighetens sida. Under perioden 1952—1959 motsvarade sålunda antalet ärenden med anmärkningar beträffande mönster utanför textilområdet i genomsnitt ungefär 18 procent och antalet textilmönsterärenden med anmärkningar i genomsnitt icke fullt 7 procent. Mer än hälften av samtliga anmärkningar godkändes av sökandena.[14]

I tre avseenden föreslås i det brittiska betänkandet förändringar beträffande nyhetsgranskningen. För det första skall myndigheten i Manchester icke begränsa sin undersökning till en »intrångsgranskning» utan tillämpa samma normer, som myndigheten i London. För det andra skall granskning utföras även beträffande rutiga och randiga mönster samt spetsar. För det tredje anser man det möjligt att göra rikare bruk av handelns kataloger och tidningar och av läroböcker. Officiella organ och näringslivets sammanslutningar anses böra tillfrågas om råd beträffande kataloger o. s. v., som kan illustrera de i handeln vanligen förekommande mönstervariationerna.[15]

Vad åter angår skyddsformen *Design Copyright*, som också kräver registrering, skall icke någon annan granskning utföras av registreringsmyndigheten än sådan som gäller rena formaliteter. Detta förklaras av att skyddsformen icke kräver nyhet i objektiv mening.

Den nya *jugoslaviska* lagstiftningen stadgar förprövning i den begränsade meningen, att endast tidigare i landet registrerade mönster bildar undersökningsmaterial.[16]

Den spanska mönsterlagstiftningen föreskriver icke någon nyhetsgranskning men ett invändningsförfarande tillämpas. Mönsterregistreringsansökningarna kungöres med bilder av mönstren, och allmänheten beredes tillfälle under en tid av två månader att göra invändning mot ansökningarna, i samband varmed nyhetshinder kan anföras. Vad som framkommer genom invändningsförfarandet lägges därefter till grund för registreringsmyndighetens prövning.[17] Antalet registreringar årligen understiger väsentligt antalet ansökningar; ehuru proportionen givetvis icke är densamma genom åren, kan grovt sägas, att genomsnittligen ungefär en tredjedel av ansökningarna icke leder till registrering. — I *Portugal* har förprövningssystemet kombinerats med ett invändningsförfarande.

[14] Report 1962 s. 12 ff och s. 133.
[15] Report 1962 s. 48 f.
[16] Artikel 32 i 1961 års lag, intagen i Prop. ind. 1962 s. 128.
[17] Artiklarna 166 och 183 i 1931 års spanska lag om industriell äganderätt.

Den nuvarande mönsterrättslagstiftningen i *Förenta Staterna* föreskriver nyhetsgranskning på samma sätt som gäller beträffande patentansökningar. Granskningen är tämligen rigorös, och statistiken utvisar, att genomsnittligen över 40 procent av ansökningarna icke leder till registrering. I Libonati Bill av år 1964 har man emellertid frångått den, som man säger, dyrbara och tidskrävande förprövningen. Det föreslås, att registreringsmyndigheten skall pröva, huruvida ansökningen avser ett mönster, som uppenbarligen kan skyddas enligt lagen, och denna granskning torde vara avsedd att bli av mycket ringa omfattning. Det bör anmärkas, att lagförslaget kräver av sökanden att han under edlig förpliktelse skall förklara, att mönstret är originalt, d. v. s. självständigt frambragt och således icke framställt med annat mönster såsom förebild.[18]

Den nya japanska mönsterlagen 1960 har bibehållit det förprövningssystem, som gällde tidigare. Statistiken utvisar, att mer än 40 procent av ansökningarna icke leder till registrering. Det har vidare för några år sedan uppgivits, att ansökningarna krävde en behandlingstid av cirka åtta månader.[19]

I *Benelux-förslaget 1963* förordas anmälningssystemet. Registreringsmyndigheten skall vid sidan om formell granskning endast pröva huruvida deponerade mönster strider mot goda seder eller allmän ordning inom Benelux-området. Till förmån för anmälningsförfarandet har åberopats tekniskt-administrativa och ekonomiska skäl.

I *det canadensiska mönsterlagsförslaget 1958* har det brittiska nu gällande förprövningssystemet upptagits.

Enligt *Haag-överenskommelsen* i 1960 års text skall icke någon förprövning äga rum vid den internationella registreringen, men konventionen erkänner förekomsten av sådan prövning i nationell lagstiftning och fäster avseende därvid bl. a. när det gäller avgiftssystemet. I artikel 2 ges en definition på det i texten förekommande uttrycket *länder med nyhetsprövning*. Därmed avses konventionsland, vars nationella lagstiftning omfattar ett system med preliminär granskning och prövning ex officio av den nationella myndigheten i fråga om nyhetskravet beträffande alla mönster, som sökes registrerade. Den närmare innebörden härav var föremål för särskild diskussion vid Haag-konferensen 1960, varvid man sökte få en minimiregel fastslagen — exempelvis av innebörd att granskningen måste omfatta det egna nationella registret och det internationella registret. Man synes emellertid icke ha kunnat enas om annat än att det måste vara fråga om en *official*granskning. Vid närmare överväganden beträffande svensk anslutning till Haag-överenskommelsen får särskilt observeras frågan huruvida kravet på nyhetsgranskning uppfylles här i landet eller ej.

Utredningen

Utredningen anser, att mönsterregistrering liksom hittills bör äga rum centralt för hela riket hos patent- och registreringsverket. Det har icke framkommit något skäl att decentralisera registreringen på sätt som man gjort

[18] Det amerikanska patentverket har i ett yttrande över ett tidigare förslag (Hart Bill) gjort det antagandet, att det ringa arbetet med behandlingen av ansökningar enligt den nya lagen kommer att medföra, att en tjänsteman skall kunna handlägga genomsnittligen två ärenden i timmen. I sammanhanget göres vissa beräkningar angående personal och kostnader m. m., och därvid utgår man från ett tänkt antal årligen inkommande ansökningar av 5 200, ett antal som något överstiger genomsnittet under senare år. Man framhåller också, att handläggningen av ärendena skulle underlättas väsentligt, om användandet av blanketter till ansökningarna föreskrives. Vissa andra påpekanden av praktisk natur har också gjorts i patentverkets yttrande.

[19] Se GRUR Ausl. 1960 s. 2. Jfr ovan betr. Gebrauchsmuster i det särskilda avsnittet därom.

t. ex. i Tyskland. Det vore ej heller ändamålsenligt att tillskapa ett nytt organ för handhavandet av mönsterregistreringarna.

Det största intresset tilldrager sig spörsmålet huruvida registreringsmyndigheten skall företaga nyhetsgranskning eller icke. Såsom framgår av redogörelsen för förhållandena i andra länder kan man härvidlag icke spåra någon enhetlig inställning. Viss övervikt råder dock till förmån för anmälningssystemet. Möjligen kan hela frågekomplexet reduceras till ett övervägande huruvida man främst vill tillgodose sökandenas aktuella intresse av ett snabbt och billigt skyddssystem eller i första hand vill försöka värna andra mot att behöva respektera registreringar, vilkas giltighet kan sättas i fråga. Utredningen har emellertid granskat de skäl för och emot förprövningssystemet och anmälningssystemet, som brukar anföras och som eljest framkommit under arbetets gång, och vill här sammanfatta huvudargumenten. Först bör dock nämnas, att utredningen i full enighet med de övriga nordiska ländernas kommittéer föreslår, att varje mönsterregistrering skall föregås av publicering i en periodisk tidskrift av mönstret, som därigenom bringas till allmänhetens kännedom.

Till förmån för ett förprövningssystem brukar anföras, att det kan erbjuda en tämligen stark garanti för att registrerade mönster är nya, något som är av betydelse bl. a. för att underlätta exploateringsmöjligheterna och för att nedbringa antalet eljest uppkommande tvister angående mönstrets nyhet. Emot förprövningssystemet brukar emellertid anföras, att detta — till följd av det enorma material som finns på området — aldrig kan tillämpas så att det blir i önskvärd mån uttömmande, tillförlitligt och effektivt utan alltid måste bli beroende av tillfälligheter. Härigenom, menar man, blir registreringsbevisen vilseledande i så måtto, att de oriktigt inger både registreringshavare och allmänheten föreställning om att mönstren verkligen är nya. Systemet anses vidare vara mycket tidsödande och kostnadskrävande samt för sin tillämpning fordra ett verkligen praktiskt uppbyggt klassificeringssystem. Mot tanken på en begränsad förprövning brukar emellanåt anföras, att den alltid blir av mycket ringa värde.

Till förmån för ett anmälningssystem brukar anföras, att det utgör ett snabbt, enkelt och billigt förfarande, som väl tillgodoser behoven när det gäller rättsligt skydd för mönster. Emot systemet anses tala, å ena sidan att både sökanden och allmänheten lämnas i ovisshet om huruvida mönstret redan är registrerat eller eljest måste betraktas såsom känt samt å andra sidan att registreringen lätt kan missleda allmänheten till att tro att mönstret verkligen visat sig uppfylla skyddsförutsättningarna. Risken anses också vara stor för att registret kommer att översvämmas av onyttiga och redan kända mönster, något som skulle medföra extra besvär och kostnader för industrien vid bevakning av registreringarna och kunna leda till talrika tvister. I anslutning till denna synpunkt brukar hävdas, att en ensamrätt till mönster i och för sig är så pass besvärande för industrien, att rörelsefri-

heten ej bör inskränkas ytterligare genom att kräva hänsynstagande även till icke nyhetsprövade mönster i registret.

För utredningen har det stått klart, att en fullständig nyhetsgranskning beträffande mönster icke är praktiskt möjlig att åstadkomma. Mångfalden mönster över hela världen lägger uppenbara hinder i vägen därför, och redan en någorlunda väl dokumenterad granskning skulle bli så vidlyftig och kräva en sådan organisation, att kostnaderna därför icke skulle stå i rimlig proportion till granskningens resultat. En mycket omfattande insamling och klassificering av material från andra länders mönsterregister, från svenska och utländska tidskrifter, från utställningar m. m. måste förutsättas. Insamlingen och sorteringen av materialet skulle uppenbarligen medföra ett betydande och vanskligt arbete. Mot denna bakgrund har utredningen sökt att — såsom alternativ till ett anmälningssystem — finna någon form för en begränsad förprövning, en medelväg som redan utredningens direktiv ger anvisning om. En väsentligt bidragande anledning till att tanken på ett förprövningssystem icke helt förkastats, fastän anmälningssystemet tillämpats i Danmark och Norge, är att företrädare för den svenska industrien vid överläggningar med utredningen givit uttryck åt bestämda önskemål därom.

Det ligger icke närmast till hands att söka begränsa antalet fall, då nyhetsgranskning skall utföras. Detta skulle visserligen kunna ske genom att granskningen göres fakultativ, d. v. s. beroende av sökandens begäran därom i varje särskilt fall. Granskningsmaterialet måste dock i så fall alltid finnas tillgängligt, och enligt vad nyss sagts bereder det utomordentliga svårigheter att hålla detta något så när fullständigt utan att oproportionerliga kostnader uppstår. Det gäller i stället att finna någon lämplig form för begränsning av granskningsmaterialet genom att t. ex. utnyttja endast de mönsterregister, som finns lätt tillgängliga. Främst kommer landets eget mönsterregister i fråga. Därnäst ter det sig naturligt att begagna de andra nordiska ländernas mönsterregister och eventuellt ytterligare några register såsom exempelvis det brittiska och det amerikanska. Det är emellertid att märka, att man i Storbritannien icke publicerar registrerade mönster och ej heller ämnar göra det enligt det nya lagförslaget. Med hänsyn härtill är det praktiskt taget omöjligt att utnyttja det brittiska registret såsom granskningsmaterial. De amerikanska registreringarna däremot publiceras i en officiell tidskrift, och bilderna där kunna klippas ur och klassificeras efter samma system som det inhemska registret. Även den kommande amerikanska mönsterlagen synes förutsätta publicering av mönstren. När det gäller internationell mönsterregistrering enligt Haag-överenskommelsen sker f. n. ej något avbildande av mönstren i registreringstidskriften, men enligt 1960 års konventionstext skall mönstren avbildas. Det blir då praktiskt möjligt att lägga även det internationella mönsterregistret till granskningsmaterialet.

Om man på något av nu angivna sätt begränsar granskningsmaterialet,

kan emellertid med fog invändas att förprövningen berövats något väsentligt av sin funktion, nämligen att ge en rimlig garanti för att mönstret i fråga verkligen är nytt. För att på ett praktiskt sätt motverka denna olägenhet har utredningen funnit lämpligt föreslå, att den begränsade förprövningen kombineras med ett invändningsförfarande. Härigenom vinner man även den särskilda fördelen, att utomstående — det kan vara mönsterskapare, industrikonkurrenter och andra — beredes tillfälle att genom ett enkelt skriftligt påpekande till registreringsmyndigheten klargöra att det föreligger hinder av något slag mot registrering av mönstret i fråga. Rätten att göra invändning begränsas till två månader från publicerandet av ansökningen men göres i gengäld avgiftsfri för invändaren. Genom invändningsförfaradet räknar utredningen med en väsentlig förstärkning av den begränsade förprövningen och som följd därav en minskning av antalet eljest uppkommande tvister. Det bör nämligen utgöra ett starkt intresse för industriföretagen inom den berörda branschen, liksom ibland kanske även för en branschsammanslutning, att bevaka registreringsansökningarna och genom invändningar söka tillse att mönster som icke är nya ej heller blir registrerade. Invändningsförfarandet framstår f. ö. såsom naturligt och konsekvent på mönsterrättsområdet därför att ett sådant förfarande tillämpas både i fråga om patent och varumärken samt i viss omfattning när det gäller ansökningar hos namnmyndigheten att erhålla annat släktnamn.

Under utredningens gång har det befunnits angeläget att frågan om nyhetsgranskningen löses i nordisk enighet. En sådan lösning har emellertid visat sig vara svår att uppnå. Ifrån svenskt och norskt håll har man — med vissa undantag — varit anhängare av förprövning i någon form, medan man från finskt och särskilt danskt håll givit företräde åt ett rent anmälningssystem. Den kompromiss som slutligen åstadkommits innebär, att såsom *minimikrav* på granskning skall gälla, att de giltiga mönsterregistreringarna i det egna landets register granskas. Icke något av länderna skall emellertid behöva binda sig för att utföra nyhetsgranskning ex officio *endast* i det egna mönsterregistret. Vid de nordiska överläggningarna har det vidare uttalats sympati för en granskning jämväl av registreringar som utlöpt under de senaste fem åren före granskningsåret.

När man från dansk sida gick med på den lösning, som här redovisats, torde detta ha skett bl. a. av den anledningen, att man i enlighet med påpekanden av den norska kommittén funnit det vara önskvärt, att en sökande snarast möjligt skall få reda på om någon annan innehar en gällande registrering, som avser samma eller närliggande mönster. Skulle så vara fallet, kan sökanden nämligen komma att hindras i sitt nyttjande av mönstret genom ingripande av den äldre registreringshavaren eller i vart fall nödgas erlägga en licensavgift och därigenom få sina kalkyler rubbade. Det är uppenbarligen av betydelse för en sökande att få kännedom om ett dylikt förhållande på ett tidigt stadium. Om däremot endast nyhetshinder av annat

slag skulle föreligga, lider sökanden icke samma men av att ej snarast få besked därom; visserligen uppnår han icke själv någon ensamrätt eller också går han miste om sin erhållna registrering, men han förblir oförhindrad att nyttja mönstret, låt vara kanske i hårdare konkurrens än eljest. Den form av granskning, som det här gäller, tar alltså endast sikte på att utröna, huruvida sökanden genom nyttjande av det mönster, som han söker registrerat, begår intrång i annans mönsterrätt eller ej (jämför *infringement search* i Storbritannien).

Att en prövning av nu angivet skäl har ett eget värde är uppenbart, men såsom en nyhetsprövning kommer den att vara av tämligen ringa omfattning. Granskningen bör därför utsträckas i första hand till att omfatta även mönsterregistreringar som upphört men beträffande vilka materialet finns kvar. Eljest skulle det f. ö. bli formellt möjligt att omedelbart efter skyddstidens utgång låta registrera samma mönster på nytt. Huruvida man vid utvidgning av granskningen skall begränsa sig till de registreringar, som utlöpt under de senaste fem åren före granskningsåret, är tveksamt. Möjligen bör man sträcka granskningen ännu längre tillbaka i tiden, men detta är en fråga som får lösas i administrativ ordning.

Under förutsättning att de mönster, som sökes registrerade, klassificeras och publiceras på enahanda sätt i de nordiska länderna kan det icke vara förenat med särskilt betungande arbete att insamla detta material och låta det ingå i det svenska granskningsmaterialet. Även merarbetet att utföra granskningen i den vidgade samlingen framstår såsom förhållandevis obetydligt. Utredningen föreslår därför att granskningsmaterialet tills vidare skall omfatta mönsterregistreringarna i Sverige samt kungjorda mönsterregistreringsansökningar i Danmark, Finland och Norge. Härjämte bör granskning äga rum jämväl av här i landet inneliggande ansökningar om mönsterregistrering. Vill man bredda granskningsunderlaget ytterligare, kan publiceringarna av internationella mönsterregistreringar utnyttjas på motsvarande sätt. Det internationella klassificeringssystem, som är under utarbetande, förutsättes komma till användning inom de nordiska länderna. Att utöver vad nu sagts utnyttja utländska mönsterregister kan icke f. n. rekommenderas.

En nyhetsgranskning ex officio kan — hur begränsad den än må vara — inrymma rätt och skyldighet för myndigheten att beakta även sådant nyhetshindrande material vid sidan om det fastställda granskningsmaterialet, som myndigheten har sig bekant. Det har emellertid inom de nordiska mönsterkommittéerna rått delade meningar härom. För Sveriges del hävdar utredningen, att en uttrycklig reglering av granskningens omfattning på sätt som förordas talar för att icke medge att granskningsresultatet skall bli beroende av sådana tillfälligheter, som kan hänföras till granskarens personliga kunskaper och ambition. Den motsatta lösningen skulle nämligen lätt kunna leda till en icke avsedd utvidgning av granskningsmaterialet

med därav följande tidsutdräkt och krav på en ökad organisation. En rätt för granskaren att åberopa material, som han har sig bekant, bör f. ö. ur allmän synvinkel icke lämpligen godtagas med mindre rättigheten kompletteras med en skyldighet för honom i samma hänseende. Enär efterlevnaden härav uppenbarligen ligger utom gränserna för det praktiskt möjliga, synes det vara mindre välbetänkt att ålägga granskningspersonalen såsom en tjänsteplikt att beakta även sådant material vid sidan om det föreskrivna, som den har sig bekant.

Av skäl liknande dem som senast anförts bör granskningsmaterialet icke kompletteras med bilder av mönster som hämtats från tidskrifter, kataloger, broschyrer o. d. Det måste nämligen, hur man än söker ordna saken, alltid bli fråga om ett slumpvis sammanbragt material. Arbetet med att insamla och klassificera materialet står med hänsyn därtill icke i någon rimlig proportion till det resultat som kan förväntas. Invändningsförfarandet ter sig i jämförelse härmed såsom avgjort mer effektivt. I syfte att ytterligare förstärka den nyhetsgranskning som skall utföras föreslår utredningen emellertid, att varje sökande skall under straffansvar lämna en *försäkran* om att mönstret, såvitt han har sig bekant, är nytt. Därigenom tror sig utredningen kunna i någon mån motverka, att den som tillägnat sig ett allmänt tillgängligt mönster, t. ex. på en utländsk mässa, söker detta registrerat.

Till följd av de delvis olika ståndpunkter, som intagits av de nordiska ländernas kommittéer till frågan om nyhetsgranskningen, men i överensstämmelse med den enighet som kunnat uppnås föreslår utredningen att i mönsterlagen intages endast den bestämmelsen, att registreringsmyndigheten vid prövning av ansökan om mönsterregistrering skall *i den utsträckning Konungen fastställer* undersöka, om förutsättningarna för förvärv av mönsterrätt är för handen. Frågan får sålunda regleras på administrativ väg. Förändringar framdeles i granskningens omfattning underlättas genom den angivna ordningen. Metoden överensstämmer f. ö. med det sätt på vilket man reglerat motsvarande fråga enligt patentlagsförslaget. Granskningens omfattning kan visserligen genom den föreslagna regleringen komma att i någon mån skifta mellan de olika nordiska länderna, men detta förhållande betraktar utredningen icke såsom någon allvarlig olägenhet. Innebörden av den valda lagtextformuleringen är, att ett visst mått av officialgranskning *skall* utföras, och utredningen anser sig böra utgå ifrån att det minimimått som de nordiska kommittéerna blivit ense om — d. v. s. granskning av de i landet i kraft varande registreringarna — kommer att upprätthållas i de olika länderna.

Frågan om *klassificering av mönster* har redan berörts i olika sammanhang. I Sverige begagnas f. n. — såsom ett administrativt hjälpmedel och

utan att författningsföreskrift därom föreligger — ett inom patentverket upprättat klassystem, omfattande 30 klasser för metallvaror, som ordnats huvudsakligen efter varornas användningsområden. Den danska registreringsmyndigheten tillämpar icke någon form av klassificering. I Norge däremot begagnas ett klassifikationssystem, oaktat nyhetsgranskning icke äger rum. Systemet omfattar 16 klasser. Klassifikationen är emellertid, liksom i Sverige, endast ett administrativt hjälpmedel för att rationellt arkivera de registrerade mönstren och lättare kunna stå till tjänst vid förfrågningar rörande registreringarna. Någon författningsmässig skyldighet att upprätthålla ett klassystem föreligger emellertid ej heller i Norge.

Att man i Storbritannien indelar mönstren i klasser har framgått av vad ovan anförts. Den klasslista, som begagnas men som icke är officiell eller offentligt tillgänglig, omfattar f. n. 41 klasser vilka i sin tur är uppdelade på ett stort antal undergrupper. Listan kompletteras kontinuerligt vid behov. Systemet förefaller icke att vara särskilt enkelt och lättillgängligt, men det brittiska patentverket anser klasslistan vara tillfredsställande. Endast en mindre del av det granskningsmaterial som begagnas vid sidan om de registrerade mönstren har indelats efter klassifikationssystemet.

På det internationella planet pågår f. n. genom BIRPI:s försorg ett utredningsarbete angående internationell mönsterklassificering. I 1960 års text av Haag-överenskommelsen förutsättes en klassifikation (se t. ex. art. 5 (4) och art. 21 (2) p. 4), och i samband med textens antagande bildades på nordiskt initiativ en expertkommitté med uppdrag att utarbeta förslag i ämnet. Expertkommitténs utredning har förberetts av BIRPI bl. a. genom en enkät hos Parisunionens medlemsländer, och vid ett sammanträde med kommittén i oktober 1964 utarbetades ett utkast till en internationell klassificering av mönster, upptagande 32 huvudklasser, envar delad i underklasser. Vid den inom kommittén förda diskussionen rörande mönsterklassificering framkom bl. a. följande. En klasslista är av värde särskilt för administrativa behov och för granskning av registrerade mönster. Förekommande klassificeringssystem för patent och varumärken är icke anpassade efter de särskilda krav, som gör sig gällande beträffande mönster. De nationella mönsterklasslistor, som för närvarande är i bruk, har uppgivits icke vara tillfredsställande. Ej heller den vid internationell registrering av mönster för närvarande använda klasslistan anses vara ändamålsenlig. En helt ny mönsterklasslista måste därför eftersträvas. Tillkomsten av en sådan, gemensam för ett antal stater, är ägnad att stärka tendensen till enhetlighet på det industriella rättsskyddets område. Med hänsyn till att mönsterskyddet enbart gäller utseendet på en vara, bör mönster klassificeras, icke efter det material, varav produkten tillverkas, utan i huvudsak efter varans ändamål och användningsområde.

Den av expertkommittén utarbetade klasslistan, som skall remissbehand-

las och överarbetas innan en internationell klassificering av mönster kan förverkligas, fogas vid betänkandet, i engelsk version, såsom en särskild *Bilaga*.

De nordiska mönsterkommittéernas tanke har varit, att man i våra länder skulle kunna utnyttja den kommande internationella klasslistan i det nationella registreringsarbetet. Tills vidare anser sig utredningen böra räkna med att det internationella arbetet skall hinna bli slutfört, innan den nya mönsterlagen träder i kraft.

I sammanhanget är det angeläget understryka, att det klassystem som utredningen åsyftar endast skall tjäna såsom hjälpmedel för administrationen och för allmänheten. Avsikten är alltså icke att en klassregistrering såsom sådan skall ha någon omedelbar betydelse för mönsterrättens innehåll eller eljest i materiellt hänseende.[20] Dock torde det bli erforderligt, att mönster som registreras för olika varuslag och därvid inordnas i flera registreringsklasser får bära särskild kostnad för varje klass som blir aktuell. Denna avgift motiveras dels av att nyhetsgranskningen omedelbart vidgas till berörda klasser, som eljest måhända ej blivit aktuella, dels av att man anser det vara angeläget med hänsyn till bevakningsarbetet att motverka registreringar i andra klasser än dem som verkligen är av betydelse för sökanden.

Den nyhetsgranskning och prövning, som registreringsmyndigheten enligt utredningens förslag skall utföra, bör företagas innan invändningsförfarandet igångsättes. Därest hinder för registrering befinnes föreligga, bör alltså ansökningen avslås utan att allmänheten besväras med att granska mönstret. Om däremot hinder mot registreringen ej framkommer under officialgranskningen, skall ansökningen kungöras och mönstret publiceras. Kungörelsen skall innehålla tillkännagivande om att invändning mot ansökningen skall göras skriftligen hos registreringsmyndigheten inom två månader från kungörelsedagen. Detta förfarande överensstämmer principiellt med den ordning, som gäller inom patenträtten, varumärkesrätten och namnrätten, och det finns ingen anledning att för mönsterrättens del tillskapa en annan ordning.[21]

Från industrihåll har uttryckts önskemål om att den publicering av mönstret, som skall äga rum så snart officialgranskningen är avslutad, skall få uppskjutas viss tid och att ansökningshandlingarna får vara hemliga till dess att mönstret publiceras. Utredningen har med anledning härav övervägt frågan om att medgiva någon form av s. k. *hemlig registrering*. Gällande ML tillåter icke detta vare sig på ansökningsstadiet eller efter det att registrering ägt rum.

[20] Se närmare om mönsterrättens omfattning och klassystemets betydelse härvidlag nedan i avsnittet om Mönsterrättens innehåll.

[21] Invändningsfristen är i PLU 3 månader, i VmL 2 månader och i NamnL 1 månad.

Enligt § 7 DML kan däremot mönstret eller mönstren ingivas till registreringsmyndigheten i förseglat skick, varvid anmälningen hålles hemlig under tre år. Därefter skall förseglingen brytas, såvida mönsterskydd alltjämt önskas av sökanden. Redan tidigare kan denne påkalla, att förseglingen brytes, och detta skall äga rum så snart mönstret annorstädes har offentliggjorts. Av motiven till stadgandet i DML framgår, att man sökt tillgodose ett speciellt intresse hos dem som arbetar med säsong- eller modebetonade mönster med kort varaktighet. Det påpekas, att en längre tid merendels förlöper mellan frambringandet av mönstret och den tidpunkt, då den färdiga varan kan föras ut på marknaden, och att konkurrenter under denna tid kan få kännedom om mönstret och utnyttja dess motiv vid sin varutillverkning till skada för innehavaren av originalmönstret.[22] Även enligt NML finns möjlighet till hemlig registrering under viss tid. Sålunda stadgas i § 14, att mönstret kan ingivas till registreringsmyndigheten i förseglat skick samt att förseglingen skall brytas efter ett år, om skydd alltjämt påkallas. Mönsterhavaren kan även tidigare begära, att mönstret göres offentligt.

I 1916 års förslag upptogs med utförlig motivering en regel i 11 § därom att mönster på sökandens begäran skall hållas hemligt under de första sex månaderna av skyddstiden, som enligt 8 § räknas från ansökningsdagen. Hemlighållandet skulle alltså kunna omspänna både ansökningsstadiet och viss tid efter registreringen. Enligt en särskild bestämmelse skulle sekretessen upphöra på sökandens eller mönsterhavarens begäran liksom då mönstret avföres ur registret. Som skäl för den föreslagna regleringen anfördes huvudsakligen, att det särskilt för mindre industriidkare, som icke i samma mån som kapitalstarka konkurrenter är i stånd att snabbt bringa sina varor ut i marknaden och ej heller har samma lätthet att ersätta förlorade mönster med nya, ofta kan vara av stor vikt att icke deras konkurrenter kan få del av deras mönster, innan de själva hunnit släppa ut varan på marknaden.[23]

Den i Sverige gällande offentlighetsprincipen är grundlagsfäst och innebär att allmänna handlingar skall vara tillgängliga för allmänheten. Endast i sådana fall, som tryckfrihetsförordningen genom sin generella avfattning tillåter och 1937 års lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (SekrL) närmare behandlar, får allmänna handlingar hemlighållas. Såvitt nu är i fråga stadgar tryckfrihetsförordningen 2: 1, att allenast de inskränkningar får äga rum som påkallas till skydd för »enskildas behöriga ekonomiska intresse».[24]

Vid de nordiska mönsterkommittéernas överläggningar i sekretessfrågan har enighet uppnåtts om att hemlighållande av verkställda registreringar icke bör tillåtas. Hänsyn till allmänheten, som har att rätta sig efter mönsterregistreringarna, har ansetts kräva att dessa icke hålles hemliga. Jämfört

[22] Rigsdagstidende, Tillæg A 1904—1905 sp 1700 f.

[23] 1916 års förslag s. 128—139. — I 1934 års finska förslag upptogs icke någon form av hemlig registrering.

[24] En bearbetning av regelsystemet för den svenska offentlighetsprincipen pågår; se offentlighetskommitténs diskussionspromemoria om Offentlighet och sekretess (Lund 1964). I promemorian behandlas här förevarande spörsmål närmast å s. 51. — I Danmark och Norge tillämpas icke den offentlighet i förvaltningen, som här i landet blivit en rättsprincip, utan gäller snarast en huvudregel om sekretess i ansökningsärenden. För finskt vidkommande gäller i fråga om allmänna handlingars offentlighet i stort sett detsamma som i Sverige, låt vara att offentlighetsprincipen icke är grundlagsfäst i Finland.

med allmänhetens intresse härvidlag kan sekretessbehovet icke sägas vara särskilt framträdande. Vad registreringarna angår vidmakthåller förslaget sålunda den svenska offentlighetsprincipen.

Något annorlunda ter sig, som utredningen ser saken, läget i fråga om hemlighållande av mönster på ansökningsstadiet, d. v. s. innan registrering meddelas. Det kan anföras goda skäl för att sökande skall få åtnjuta sekretess under viss begränsad tid för att förbereda sin tillverkning och marknadsföring av mönstervaran, innan mönstret i ansökningsärendet göres tillgängligt för allmänheten. Såsom föga tillfredsställande måste nämligen betraktas, att den som frambragt eller förvärvat ett mönster skall känna sig manad att söka mönsterregistrering så snart som möjligt — för att säkra sig mot att annan kommer före till registreringsmyndigheten med samma mönster — trots att han kanske ännu icke kan föra ut den färdiga varan på marknaden. Det har av redogörelsen ovan framgått, att närgångna efterbildningar under mellantiden kan hinna framställas och marknadsföras av utomstående och att detta kan vålla allvarliga olägenheter för den rättmätige mönsterhavaren.

Utredningen har ifrågasatt huruvida nu nämnda skäl bör utgöra tillräcklig anledning att frångå offentlighetsprincipen, men eftersom principen enligt vad nedan utvecklas kan kringgås genom utnyttjande av konventionsprioritet och sålunda en i och för sig opåkallad differentiering skulle uppstå i sekretesshänseende, anser sig utredningen kunna förorda viss tids sekretess. Därest ansökningshandlingarna omedelbart vid ingivandet skall vara allmänt tillgängliga, kan nämligen en sökande göra sin första ansökan i ett land där sekretess tillämpas i förvaltningsförfarandet (t. ex. i Danmark) och sedan inom sex månader därefter göra motsvarande ansökan här i landet under åberopande av prioritet från ansökningsdagen i utlandet, varigenom han kan få åtnjuta sekretess under sex månader utan att gå miste om företrädesrätt från den första ansökningsdagen. Enligt utredningens mening saknas anledning att premiera utlandsansökningar framför nationella ansökningar i förevarande hänseende.

Av nu nämnda skäl föreslår utredningen, därom huvudsakligen ense med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, att på sökandens begäran med kungörandet av ansökningen skall anstå till dess att den av sökanden begärda respiten gått till ända dock senast tills sex månader förflutit från den dag, då ansökningen gjordes eller, om prioritet yrkats, den dag från vilken prioriteten begärts.[25] Genom den sistnämnda begränsningen av tiden åstadkommes överensstämmelse med prioritetstiden samtidigt som samman-

[25] Detta system har en motsvarighet i 1960 års Haag-överenskommelse angående internationell deponering av mönster, där s. k. uppskjuten publicering på särskild begäran kan medgivas under högst tolv månader, räknat från deponeringsdagen eller, om konventionsprioritet yrkats, den dag från vilken prioriteten begärts; se Art. 6 (4). Enligt särskild bestämmelse skall handlingarna i ärendet hemlighållas, till dess att publicering skall ske.

läggning av prioritetstid och tiden för anstånd med kungörandet uteslutes. Om prioritetstiden utnyttjats till fullo, kan således icke något uppskov med kungörandet erhållas.

Det här förordade systemet har vissa överensstämmelser med motsvarande reglering i PLU.[26] Väsentliga skillnader utgöres emellertid av sekretessfristens längd, som enligt PLU är högst 18 månader, samt av kravet enligt utredningens förslag att sökande, som vill erhålla sekretess, måste framställa begäran därom, medan enligt PLU hemlighållande av handlingarna skall äga rum, såvida sökanden ej särskilt begär offentlighet. Vad den senast angivna skillnaden angår bör uppmärksammas, att sekretessen på patentansökningsstadiet har viss hävd, medan sekretess i mönsterregistreringsärenden är en nyhet för svenskt vidkommande och därför har ansetts böra införas allenast under iakttagande av lämplig restriktivitet.

De nordiska patentkommittéerna har föreslagit ett system med »nordiska patentansökningar», innebärande att en ansökan om patent på en uppfinning skall kunna inges till patentverket i ett av de nordiska länderna och där beviljas med verkan i *alla* dessa länder.[27] Även de nordiska mönsterkommittéerna har övervägt att föreslå någon form av *nordisk gemenskap på registreringsplanet*. En direkt förebild till ett sådant arrangemang föreligger i Benelux-ländernas förslag till en gemensam mönsterrättslagstiftning, där man f. ö. kan sägas ha gått ett steg längre än de nordiska patentkommittéerna i det att man förordar ett gemensamt registreringsorgan.

Vid de nordiska mönsterkommittéernas överläggningar i frågan har det från flera håll uttalats starkt intresse för att någon motsvarighet till »nordiska patentansökningar» anordnas. För detta talar otvivelaktigt vid sidan om praktiska fördelar också det ideella intresset att sammanknyta de nordiska länderna och utnyttja de möjligheter till gemenskap, som språköverensstämmelser och andra sammanfallande förhållanden erbjuder. Vid närmare övervägande av spörsmålet har kommittéerna emellertid funnit, att man när det gäller mönster icke har så mycket att vinna som anses vara fallet i fråga om patentansökningar. Sålunda torde behandlingen av ansökningar om mönsterregistrering icke vara så tidsödande och besvärlig som behandlingen av patentansökningarna. På grund härav kan man icke räkna med någon motsvarighet till den tämligen stora arbetsbesparing hos patentverken, som de nordiska patentkommittéerna kalkylerat med. Till denna slutsats bidrar även den omständigheten, att man att döma av nuvarande förhållanden ej synes kunna vänta annat än ett tämligen ringa antal ansökningar från annat nordiskt land. Om man således ej kan påvisa några nämnvärda fördelar för de nordiska ländernas registreringsmyndigheter,

[26] Se 22 § PLU och motiven i NU 1963: 6 s. 244 ff.

[27] Se närmare patentlagsförslaget 28—35 §§ samt NU 1963: 6 s. 76 ff och s. 269 ff. Jämför diskussion i NIR 1962 s. 121 ff.

synes det förhålla sig på samma sätt för sökandena. Arbetet med att upprätta en ansökan om mönsterregistrering måste alltid vara av tämligen lätt beskaffenhet. Utredningen föreslår f. ö. i annat sammanhang att en enhetligt uppställd blankett skall användas för ändamålet. Möjligt är också att vissa lättnader i ombudstvånget, med därav följande lägre omkostnader, skall kunna åstadkommas för sökande från annat nordiskt land. Med hänsyn till vad som sålunda anförts kan fördelarna för sökandena att få utnyttja någon form av »nordiska mönsterregistreringsansökningar» icke sägas vara betydande.

Utredningen framlägger icke något förslag till nordisk gemenskap i fråga om registreringsförfarandet. Fullt samförstånd råder i denna fråga mellan de nordiska mönsterkommittéerna. Det har emellertid ansetts angeläget att framhålla, att frågan synes vara värd att upptagas ånyo sedan man vunnit erfarenheter såväl av det nya systemet med »nordiska patentansökningar» som av de nya mönsterrättslagarna.

Inom utredningen har ett försök gjorts att verkställa *en prognos* med avseende å det väntade antalet ansökningar om mönsterregistrering sedan den nya lagen trätt i kraft. Det har emellertid visat sig vara ytterst vanskligt att med rimliga krav på sannolikhet framlägga några siffror. Anledningen härtill är framför allt att det ej finns några jämförbara registreringsförfaranden att lägga till grund för beräkningen. De nuvarande svenska registreringarna erbjuder icke något användbart underlag för en prognos beträffande andra branscher än metallindustrien. Utredningen har emellertid framräknat förhållandet mellan antalet mönsterregistreringsansökningar, å ena, samt antalet patentansökningar respektive summan av antalet patentansökningar och ansökningar om varumärkesregistrering, å andra sidan, i ett antal länder under en tioårsperiod t. o. m. 1961. Därefter har utredningen begagnat ett genomsnitt av jämförelsetalen, som dock varierar starkt mellan olika länder, för att mot bakgrund av antalet patentansökningar och ansökningar om varumärkesregistrering här i landet söka få en uppfattning om den kommande mängden ansökningar om mönsterregistrering. Med stöd av detta material vågar utredningen, under uttalande av alla de reservationer som förhållandena påkallar, göra det antagandet att antalet årliga registreringsansökningar i Sverige enligt den nya lagen kan väntas komma att uppgå till 3 000 à 4 000. Skulle systemet med nyttomönster visa sig vara mer attraktivt än vad utredningen räknat med, kan siffran komma att öka.

Registreringsmyndighetens organisation

Såsom framgår ovan räknar utredningen med att det årliga antalet ansökningar om mönsterregistering kan väntas uppgå till 3 000 à 4 000, och utredningens tanke är att registreringsverksamheten liksom hittills skall om-

händerhas av patent- och registreringsverket. För att kunna behandla ett årligt antal ärenden av nämnda storlek kräves emellertid uppenbarligen en vidgad organisation.

Utredningen vill för sin del föreslå, att den arbetsenhet som skall handlägga ansökningarna om mönsterregistrering får bilda en särskild sektion inom verkets varumärkesbyrå, som sedan gammalt behandlar mönsterärenden i likhet med vad fallet är i flera andra länder, t. ex. Danmark och Norge. En ovillkorlig förutsättning för en sådan organisation torde emellertid vara, att namnbyrån, som f. n. står under tillsyn av byråchefen på varumärkesbyrån, lösgöres och får bilda en självständig byrå.

Förutom göromål av sedvanlig expeditionell och kontorsmässig natur består det arbete, som den tänkta organisationen skall utföra, väsentligen av förgranskning och nyhetsprövning av registreringsansökningar samt behandling av invändningar och i anslutning därtill utav fattande av beslut i registreringsärenden. Härtill kommer arbete med redigering o. d. av registreringstidningen och handläggning av ärenden angående förnyelse, överlåtelse och licens m. m. För fullgörande av det arbete som sålunda kräves torde det bli erforderligt med en avdelningsdirektör, två byrådirektörer, en förste byråsekreterare och en amanuens. Av dessa bör åtminstone avdelningsdirektören ha juridisk utbildning. I övrigt torde erfordras tre kontorsskrivare, en kontorist, övrig kontorspersonal till ett antal av fem och en expeditionsvakt. Kontorsskrivarna är avsedda att utföra förgranskning på samma sätt som nu sker i varumärkesärenden. Kontorspersonalen i övrigt måste tas i anspråk även för tjänst på expedition för allmänheten.

För verksamheten erfordras cirka åtta tjänsterum som ej kan inrymmas i nu tillgängliga lokaler. Beträffande expedition och tryckeri förutsättes gemenskap med varumärkesbyrån. Även i övrigt torde patent- och registreringsverkets nuvarande organisation och utrymmen i behövlig omfattning kunna utnyttjas. Härvid syftas närmast på verksledning, administration, bibliotek o. s. v.

Utredningen har icke kunnat göra någon uppskattning av det antal mönsterärenden, som kan väntas genom besvär komma under patent- och registreringsverkets besvärsavdelnings prövning. Med hänsyn härtill lämnas ej något förslag rörande förstärkning av besvärsavdelningen. En viss sådan förstärkning får man emellertid räkna med.

Beträffande kostnaderna för den nya organisationen och förfarandet har utredningen gjort vissa beräkningar, som dock icke är annat än överslagsmässiga. Dessa beräkningar ligger till grund för utredningens i olika sammanhang omnämnda förslag till avgifter, preciserat i utkastet till tillämpningsföreskrifter. Såsom en given förutsättning har utredningen därvid utgått ifrån att ansöknings- och tilläggsavgifter samt övriga avgifter skall vara avpassade så, att organisationen och förfarandet bekostas med dessa, såsom fallet är på motsvarande sätt med patent- och registreringsverkets verksamhet med avseende på patent, varumärken och aktiebolag.

Mönsterrättens innehåll

Den ensamrätt till mönster, som enligt utredningens förslag skall kunna förvärvas genom registrering, benämnes mönsterrätt. Denna term torde ge bättre ledning än det i ML begagnade uttrycket skyddsrätt och står i god överensstämmelse med de vanligen förekommande benämningarna upphovsrätt, patenträtt, varumärkesrätt och namnrätt.

De viktigaste punkterna i mönsterrättens innehåll bör lämpligen presenteras redan i den allmänna motiveringen. För att ge en överskådlig bild därav kommer jämförelser att göras med motsvarande utformning av patenträtten och upphovsrätten.

I anslutning till den reglering, som förekommer i UhL och i PLU liksom även i VmL, anser sig utredningen böra förorda, att ensamrättens närmare innehåll beskrives genom en så kallad materiell regel, varefter intrångspåföljderna anknytes till denna. Här kommer nu närmast den materiella regeln att belysas. Intrångsbestämmelserna behandlas i specialmotiveringen.

Till en början upptages frågan om vilka sätt att utnyttja ett skyddat mönster, d. v. s. vilka utnyttjandeformer, som skall omfattas av mönsterrätten. I anslutning därtill beröres spörsmålet om skydd för det ideella intresset *(droit moral)* på mönsterrättsområdet. Därefter uppmärksammas frågan om begränsning av mönsterrätten till att gälla endast för en viss registreringsklass eller eljest blott för sådana varuslag, som registreringssökanden särskilt angivit. Vissa frågor om skyddsomfånget, d. v. s. mönsterrättens räckvidd med avseende å icke identiska mönster, kommer att genomgås, och slutligen redovisas några speciella undantag från den generella mönsterrätten.

Inledningsvis förtjänar omnämnas, att mönsterrätten är en förmögenhetsrätt, som i denna egenskap kan göras till föremål för civilrättsliga förfoganden. Vissa frågor om överlåtelse och upplåtelse av mönsterrätt föreslås reglerade i lagen och behandlas i specialmotiveringen.

Utnyttjandeformerna

Gällande rätt och utvecklingen i Sverige

När det gäller att bestämma mönsterrättens innehåll, kan i och för sig begagnas antingen metoden att generellt förbehålla mönsterhavaren allt utnyttjande av mönstret och närmare ange erforderliga undantag därifrån, eller metoden att uppräkna de former av utnyttjanden som skall förbehållas mönsterhavaren. Den senare metoden torde vara den vanligaste inom mönsterlagstiftningen, medan t. ex. den nordiska upphovsrättslagstiftningen visar ett exempel på den förra metoden. Enligt 1 § gällande ML består ensamrätten i en »rätt att med andras uteslutande begagna mönstret vid tillverkning till avsalu av alster tillhörande metallindustri-

en». Påföljdsstadgandet i 16 § beskriver närmare såsom intrång — förutom att utan tillstånd av rättsinnehavaren begagna mönstret på sätt som i 1 § sägs — att saluhålla eller för försäljning till riket införa metallvarualster, som tillverkats efter sådant mönster utan tillstånd av rättsinnehavaren. Det är således tre slags utnyttjanden som kommer i fråga, nämligen *varutillverkning* samt *saluhållande* och *import* av mönstervaran. Beträffande tillverkning och import gäller den begränsningen, liksom självfallet beträffande saluhållande, att förfarandet skall ha ägt rum *i försäljningssyfte* för att ett intrång skall föreligga.

I *1916 års förslag* bibehölls de tre verksamhetsarterna tillverkning, saluhållande och import. Beträffande import skulle det uteslutande komma an på huruvida denna skett med eller utan mönsterhavarens samtycke. Saluhållande lät man avse föremål som tillverkats eller införts i strid med bestämmelserna därom och uttrycket skulle tagas i så vidsträckt betydelse, att varje försäljning måste anses ha föregåtts av ett saluhållande. Därigenom kom även verksamhetsformen *försäljning* att omfattas av ensamrätten.

Föremål, som tillverkats eller importerats för *privat bruk,* skulle enligt 1916 års förslag få säljas fritt. Skyddsverkningarna skulle rikta sig uteslutande mot *yrkesmässig verksamhet;* endast om tillverkning eller import av mönstervaran sker för försäljning eller användande i yrkesutövning avsågs mönsterrättskränkning föreligga. Däremot lät man icke själva användandet såsom sådant av en mönstervara ingå bland de utnyttjandeformer, som skulle omfattas av skyddsverkningarna. Om yrkesutövaren köpt varan inom riket, kunde mönsterhavaren vända sig mot försäljaren, och om yrkesutövaren utan lov tillverkat eller importerat varan i avsikt att använda den i sitt yrke kunde han bli ansvarig därför. Man bedömde förhållandena inom mönsterrätten såsom annorlunda än inom patenträtten — där principiellt varje yrkesmässigt användande av den skyddade uppfinningen utgör patentintrång — i det att mönster till skillnad från uppfinningar ansågs huvudsakligen omfatta föremål för privat bruk och endast undantagsvis avse maskiner, redskap o. d.

I 1916 års förslag tog man avstånd från att med saluhållande sidoordna offentligt utställande och spridande annorledes än genom försäljning av mönsterrättskränkande varor. De personliga moment som i allmänhet ingår i konstverksrätten och som kan motivera ett förbud på det upphovsrättsliga området att offentligt utställa skyddade verk ansågs icke föreligga i tillnärmelsevis samma grad i fråga om mönster.

Mönsterskyddet skulle enligt 1916 års förslag omfatta endast *industriella föremål,* som framställts efter mönstret eller eljest kommit att överensstämma med detta, och således *icke kopior av själva mönstret,* t. ex. kopior av en mönsterritning. Att framställa kopior av mönstret (t. ex. fotokopior), att avbilda mönstret eller kopior därav i tidningar o. s. v. och att över huvud taget visa själva mönstret eller kopior därav för allmänheten skulle alltså vara fritt ur mönsterrättslig synvinkel. Vad angår *avbildande av mönster i tryckta skrifter* fann man ej skäl, trots förekomsten av vissa stadganden därom i DML och NML, att föreslå någon särskild bestämmelse.[1]

I överensstämmelse med vad som gäller enligt ML skulle mönsterskyddet enligt 1916 års förslag innefatta en mot envar giltig ensamrätt av samma slag som ett patent och således icke till sin verkan vara inskränkt till efterbildande i den mening som utmärker upphovsrätten.

Några bestämmelser till skydd för *mönsterskaparens ideella intresse (droit moral),* som förekommer inom den upphovsrättsliga lagstiftningen vid sidan om

[1] Se närmare om utnyttjandeformerna i 1916 års förslag s. 107—112 och s. 209 f.

skyddet för de ekonomiska intressena, finns icke i vare sig ML eller 1916 års förslag. På upphovsrättens område gäller föreskrifter om skydd för den ideella rätten redan enligt Bernkonventionen, Artikel 6 bis. I överensstämmelse med dessa har i UhL 3 § givits bestämmelser om upphovsmannens rätt att anges såsom upphovsman till sitt verk och om hans rätt att motsätta sig att verket återges i förvanskat eller stympat skick eller eljest utsättes för förfaranden, som är kränkande för honom.[2]

Nordisk rätt i övrigt och annan utländsk rätt

Enlig DML omfattar mönsterskyddet samma former av utnyttjanden som i Sverige, nämligen tillverkning, saluhållande och import (§ 8). Tillverkningen specificeras närmare såsom att utnyttja mönstret eller en efterbildning därav som förebild vid tillverkning, bearbetning eller utsmyckning av föremål. Saluhållande och import avser föremål vid vilkas framställande ett sådant utnyttjande förekommit. Förfarandena måste emellertid, för att omfattas av mönsterskyddet ha ägt rum i förvärvssyfte. Avbildande eller annat offentliggörande av skyddat mönster har lämnats fritt, något som för visst fall kommit till uttryck i lagen genom stadgande om att det står envar fritt att återge skyddade mönster i tryckta verk såväl i anslutning till själva texten som i bilagor till denna (§ 9). Detta stadgande har motiverats med att det är av betydelse att mönstrets återgivande särskilt i kritiska, konsthistoriska och liknande verk icke hindras samt att man icke rimligen bör kräva, att vid återgivandet skall anges vem som framställt mönstret eller vem som är dess innehavare, då det för sådant ändamål skulle erfordras en besvärlig undersökning av registret.[3] Mönsterskaparens ideella intresse har icke beretts något skydd i den danska mönsterlagen.

Enligt NML omfattar mönsterskyddet att i närings- eller förvärvsverksamhet använda mönstret som förebild vid tillverkning av industriella föremål och att införa eller saluhålla sålunda efterbildade föremål (§ 5). De tre typiska verksamhetsarterna återkommer alltså här. I § 28 NML stadgas emellertid skyldighet att vid återgivande i tryckalster av mönster, som är registrerat för annan, lämna upplysning om att mönstret är registrerat. Själva återgivandet är alltså — liksom i Danmark — tillåtet, men till skillnad från den danska lagen kräves, att man tillkännager att avbildningen utgör ett skyddat varumönster. Kravet gäller icke angivande av mönsterskaparen, och regeln synes därför icke ha till omedelbart ändamål att tillgodose det ideella intresset, som ej heller i övrigt funnit plats i NML.

I det *finska* mönsterlagsförslaget 1934 har man vid sidan om de tre typiska utnyttjandeformerna ställt yrkesmässigt användande av mönstervaran.

I *den tyska prydnadsmönsterlagen* av 1876 stadgas, att varje efterbildande som företages i avsikt att sprida efterbildningen är förbjudet (§ 5). Skyddet lär omfatta både tillverkning och spridande men icke »användande» i övrigt. Det är tillåtet att mångfaldiga för eget bruk, men yrkesmässigt mångfaldigande och spridande är otillåtet såvida det ej rör sig blott om ett allmänt förevisande (t. ex. genom television) av mönstret eller varan. Uttryckligen undantages från mönsterskyddet att manuellt kopiera utan avsikt att sprida eller använda kopian yrkesmässigt, att efterbilda ett ytmönster genom framställning av tredimensionella föremål och omvänt samt att — i visst fall — avbilda mönster i tryckalster (§ 6). Något skydd för mönsterskaparens ideella intresse lämnas ej i mönsterlagen.

Enligt 1949 års mönsterlag i *Storbritannien* äger mönsterhavaren uteslutande-

[2] Se om den ideella rätten närmare SOU 1956: 25 s. 113—131. Jämför dock 13 § och 26 § andra st. UhL.

[3] Rigsdagstidende, Tillæg A, 1904—1905, sp. 1702.

rätt att för försäljning eller annat affärsändamål tillverka eller importera en vara, för vilken mönstret registrerats, eller att sälja, uthyra eller utbjuda en sådan vara (Sec. 7). I 1962 års förslag har tillfogats att saluhålla en mönstervara (t. ex. genom skyltning eller annan visning för försäljning eller uthyrning), och skälet härtill uppges vara att utbjudande i praxis icke ansetts omfatta blotta utställandet av varor i ett butiksfönster. När det gäller den nya skyddsformen Design Copyright bestämmes i förslaget utnyttjandet till att avse efterbildande av mönstret direkt eller indirekt vid varutillverkning samt importerande, försäljning etc. av mönstervaran med vetskap om att denna tillkommit genom efterbildning. Skillnaden mellan de båda föreslagna skyddsformerna är att Design Monopoly skall gälla även om något efterbildande över huvud taget icke förekommit, blott en viss likhet finns, medan Design Copyright skall gälla endast mot efterbildande i vanlig mening. Varken i den gällande lagen eller i förslaget beredes skydd för mönsterskaparens ideella intresse.

I *Benelux-utkastet 1963* är uppräkningen av utnyttjandeformerna mer omfattande än som brukar vara vanligt i lagstiftningen. Mönsterrätten förklaras sålunda omfatta tillverkning, import, försäljning, saluhållande, uthyrning, erbjudande till uthyrning, utställande, leverans, användande eller förvaring för något av nu nämnda ändamål av mönstervaran (Artikel 14). Förfarandet måste emellertid ha ägt rum i industriellt eller eljest kommersiellt syfte. Undantag göres för de utnyttjanden av en vara, som förekommer efter det att varan förts på marknaden inom Benelux-området av mönsterhavaren eller med hans tillstånd. Likaså undantages utnyttjanden av varor, som förts på marknaden inom Benelux-länderna redan innan varumönstret sökts registrerat. I utkastet finns inga bestämmelser för tillvaratagande av mönsterskaparens ideella intresse.

Mönsterlagsförslaget i *Förenta Staterna* (Libonati Bill) upptager såsom utnyttjanden att tillverka, låta tillverka eller importera en mönstervara för försäljning eller annat affärsändamål. Vidare omfattar mönsterrätten försäljning och distribution för försäljning eller annat affärsändamål av en mönstervara, dock endast under förutsättning att försäljaren eller distributören handlat i samförstånd med tillverkaren eller importören eller vägrar att yppa sin inköpskälla och trots varning fortsätter verksamheten. Enligt en särskild bestämmelse skall det vara fritt att avbilda ett skyddat mönster i en annons, i television eller på film (Sec. 8). Mönsterskaparens ideella intresse föreslås icke erhålla särskilt skydd.

Utredningen

Ett mönster har uppenbarligen till sitt huvudsakliga ändamål att tjäna såsom förebild vid tillverkning av varor och sålunda bestämma varans utformning och utseende i övrigt. Med hänsyn härtill framstår utnyttjandeformen *tillverkning* såsom det centrala innehållet i mönsterrätten. Den som förvärvat mönsterrätt måste kunna beivra varje sådant utnyttjande av hans mönster såsom förebild vid varutillverkning, som äger rum utan hans tillstånd och som är av ekonomisk betydelse för honom. Tillverkning av föremål som icke sker yrkesmässigt utan endast för att tillgodose ett personligt behov har i regel icke någon dylik betydelse för mönsterhavaren. Hans intresse av att kunna vända sig också mot annans tillverkning »för eget bruk» är så ringa, att dessa fall kan lämnas utanför mönsterrätten.

Icke allt slags tillverkning av varor med mönstret som förebild har således innefattats i mönsterrätten. Såsom villkor uppställes att tillverkningen

skett yrkesmässigt och att den ägt rum utan mönsterhavarens lov. Dessa båda förutsättningar är av den naturen, att de också måste gälla i fråga om alla övriga former av utnyttjande, som skall innefattas i mönsterrätten. Ett utnyttjande måste alltså generellt äga rum yrkesmässigt och olovligen för att ensamrätten skall anses kränkt.[4] Kravet på yrkesmässig verksamhet har samma innehåll som inom patenträtten. Med hänsyn till att mönsterrätten, såsom kommer att framgå nedan, till skillnad från patenträtten icke anses böra omfatta användande av den tillverkade mönstervaran — ej ens om användandet äger rum i yrkesmässig verksamhet — bör emellertid framhållas att en privat tillverkning (i motsats till en tillverkning i yrkesutövning) av ett föremål som skall användas i en yrkesmässig verksamhet icke bör genom detta syftemål hänföras till yrkesmässig tillverkning utan falla utanför mönsterrätten. Såsom exempel på vad härmed avses skulle kunna tänkas ett fall där en hotellägare, som icke tillika bedriver snickerirörelse e. d., tager sig för att själv tillverka en enstaka säng efter förebild av ett skyddat mönster och utan tillstånd av mönsterhavaren för att låta den komma till användning i hotellrörelsen. Enligt utredningens mening skall tillverkningen i detta fall icke anses ha skett yrkesmässigt eller av andra skäl böra omfattas av mönsterrätten. Fallet måste liksom alla liknande fall anses vara utan betydelse för mönsterhavaren och därför av praktiska skäl kunna lämnas åsido. Upphovsrätten har här ett annat innehåll. Det torde således utgöra ett intrång i upphovsrätten till ett verk, som kan vara ett bruksföremål, att framställa ett exemplar av verket i förvärvssyfte, d. v. s. i avsikt att låta det komma till användning exempelvis i en hotellrörelse. Därigenom göres verket nämligen tillgängligt för allmänheten.

Varutillverkning, som sker med det skyddade mönstret såsom förebild är ett typfall av mönsterrättsintrång. Jämställt härmed bör emellertid anses det fall att varutillverkningen sker efter en förebild som någon frambringat självständigt och oberoende av det skyddade mönstret men som det oaktat icke väsentligen skiljer sig från detta. Detta överensstämmer med regleringen inom patenträtten men skiljer sig från förhållandena inom upphovsrätten. Utredningens ståndpunkt, som här står i samklang med kravet på nyhet i objektiv mening såsom en mönsterskyddsförutsättning, torde icke sakna praktisk betydelse. Mönsterhavaren behöver ej i ett intrångsmål bevisa att motparten utnyttjat hans mönster som förebild och man behöver ej använda sig av några bevispresumtioner eller särskilda bevisvärdenormer för att underlätta hans bevisbörda. Genom den verkan som sålunda bör tilläggas

[4] Se om dessa båda villkor, som uttryckligen förekommer inom patenträtten och — ehuru med annan terminologi — har sina motsvarigheter inom upphovsrätten, NU 1963: 6 s. 144 ff. För upphovsrättens del må hänvisas till vad som säges om det i 11 § UhL stadgade undantaget rörande *framställning av exemplar för enskilt bruk* i SOU 1956: 25 s. 180 ff. Att på mönsterrättens område övertaga bestämmelsen i 11 § andra st. UhL, enligt vilken man ej får för eget bruk *låta annan framställa* bruksföremål, har icke ansetts påkallat. I vissa fall drabbas den som för sitt eget bruk låtit annan tillverka varan av medverkansansvar; i andra fall bör det vara tillräckligt att tillverkaren kan angripas.

mönsterrätten uppnås även det resultatet, att den som låter registrera sitt mönster och därigenom tillkännager sitt anspråk på skydd ges företräde och förmåner framför den som ej begagnar sig av skyddsmöjligheten eller i realiteten frambragt sitt mönster senare. Att utnyttja ett skyddat mönster skall följaktligen även innefatta förfaranden, där anknytningen till mönstret endast är av den objektiva naturen att en utseendemässig överensstämmelse råder. Verkan av god tro i fråga om det registrerade mönstret behandlas i specialmotiveringen under 35 §.

Den svenska mönsterlagen kan icke sträcka sina verkningar till utnyttjanden som äger rum utanför landets gränser. Varutillverkning med ett i Sverige skyddat mönster såsom förebild kan således äga rum utomlands utan att mönsterhavaren med stöd av sin svenska mönsterrätt kan ingripa. Hans rätt skulle emellertid vara tämligen värdelös om han ej kunde vända sig mot import av varor som tillverkats utomlands och som icke väsentligen skiljer sig från hans mönster. Bestämmelsen till skydd mot inhemsk tillverkning skulle f. ö. lätt kunna kringgås genom att fabrikationen förlägges utanför Sverige och varorna därefter föres in i landet. Mönsterhavarens skyddsbehov tillgodoses här genom att *import* jämställes med tillverkning såsom ett sätt att utnyttja ett mönster. Om man tänker sig fallet med hotellsängen förändrat så, att hotellägaren i stället för att själv tillverka sängen importerar denna för användande i sin rörelse, måste importen i motsats till den egenhändiga tillverkningen anses ha ägt rum i yrkesutövning och således innefatta ett utnyttjande som kränker mönsterrätten. Härvidlag skall det vara utan betydelse huruvida tillverkningen utomlands ägt rum med eller utan den svenska mönsterhavarens lov. Ensamt avgörande bör vara huruvida tillstånd föreligger till importen eller ej. Emellertid kan här tänkas några speciella situationer, som måste uppmärksammas särskilt.

Gemensamt för dessa situationer är, att det föreligger en mönsterregistrering i Sverige, att mönstervaran tillverkas utomlands samt att varan yrkesmässigt importeras till Sverige. I det första fallet tänkes, att mönsterhavaren i Sverige (som kan vara svensk eller utlänning) också är den som tillverkar varan utomlands samt att en utomstående företagare i Sverige köper varan i utlandet, sedan tillverkaren där fört ut den på marknaden, och importerar varan hit. Fallet kan varieras så att den utomstående företagaren köper varan direkt av tillverkaren utomlands och genomför importen. Det andra fallet är, att mönsterhavaren i Sverige är den utländske tillverkarens generalagent och hans rättsinnehavare med avseende å mönstret samt att — även i detta fall — en utomstående företagare här i landet importerar mönstervaran sedan denna förts ut på marknaden utomlands av tillverkaren. Fallet kan också varieras så att företagaren importerar varan direkt från tillverkaren — ehuru detta är en föga sannolik situation, när ett agenturförhållande föreligger. Frågan är nu huruvida importen i de tänkta fallen bör omfattas av mönsterrätten eller ej.

Motsvarande spörsmål har väckt uppmärksamhet både i rättstillämpning och lagstiftning inom patenträtten, varumärkesrätten och upphovsrätten.[5] En i viss mån nyanserad inställning redovisas av departementschefen och första lagutskottet vid behandlingen av förslaget till varumärkeslag. Utredningen vill i anslutning härtill förorda en rättstillämpning som tillgodoser de olika intressen, vilka kan göra sig gällande i skilda situationer. Beträffande det här först valda fallet synes importen icke böra anses såsom en mönsterrättskränkning; varan har redan *av mönsterhavaren* förts ut på marknaden — låt vara utomlands — och därmed skulle med en annan terminologi hans mönsterrätt såvitt angår dessa varuexemplar kunna sägas vara konsumerad. Det andra fallet synes böra bedömas på samma sätt för den händelse den svenske generalagenten/mönsterhavaren såsom i exemplet förutsattes härleder sin rätt till mönstret från den utländske tillverkaren och uppträder endast såsom ett ombud för denne. Rättsinnehavaren i Sverige bör således icke rimligen äga bättre rätt med avseende å varor som hans fångesman och huvudman marknadsfört än vad denne själv äger eller såsom mönsterhavare här i landet skulle kunna äga.[6] Vid bedömandet av dessa exempel har utredningen icke fäst någon vikt vid huruvida förfarandena står i överensstämmelse med konkurrensbegränsningslagstiftningens syften utan har sökt hålla sig till ett rent mönsterrättsligt betraktelsesätt.[7]

Sedan sålunda tillverkning här i landet och import till riket jämställts — med de modifikationer som senast berörts — såsom primära former av utnyttjanden, måste även åtgärder i försäljningsledet uppmärksammas. Härvid bör sådana förberedande åtgärder som *utbjudande till försäljning* och *saluhållande* av mönstervaran omfattas av mönsterskyddet. Allt *överlåtande* av varan, antingen detta sker genom försäljning eller på annat sätt, torde likaså böra omfattas av mönsterhavarens rätt. Såsom redan har antytts skall mönsterrätten däremot icke kunna åberopas i fråga om fortsatta åtgärder med varor som mönsterhavaren själv tillverkat och marknadsfört eller som förts på marknaden med hans tillstånd. Detta betyder att försäljningsåtgär-

[5] För patenträttens del hänvisas till NU 1963: 6 s. 149, där det svenska rättsfallet NJA 1938 s. 642 (NIR 1938 s. 180) omnämnes.

På varumärkesrättens område har spörsmålet berörts i SOU 1958: 10 s. 239 f samt därefter av departementschefen i prop. 167/1960 s. 70 f och första lagutskottet i utlåtandet 39/1960 s. 34. Innan propositionen framlades, hade frågan varit uppe till bedömande i praxis; NJA 1960 s. 457. Jfr *C. Uggla* i NIR 1960 s. 251 f.

Vad angår upphovsrätten hänvisas till 53 § andra st. UhL samt till SOU 1956: 25 s. 427 f. Ett fall med tillämpning av äldre rätt, som dock anses ha stått i nära överensstämmelse med gällande rätt, utgör NJA 1961 s. 695.

[6] Förhållandena är något annorlunda när det gäller varumärken. Dessa kan nämligen skyddas genom registrering utan att sökanden behöver vara märkets upphovsman eller dennes rättsinnehavare. Med hänsyn till denna divergens och då mönsterskyddet till skillnad från varumärkesskyddet kräver nyhet i objektivt hänseende synes man icke inom mönsterrätten behöva beakta den något missvisande problemställningen angående »äkta varor», som förekommit inom varumärkesrätten (jfr SOU 1958: 10 s. 239 f).

[7] Se om konkurrensbegränsningslagstiftningens förhållande till patent och varumärken *C. Uggla* a. st. samt *K. Grönfors:* Lagstiftningen mot konkurrensbegränsning, 2 uppl. 1965, s. 27 ff och *U. Bernitz* i NIR 1965 s. 42 ff. Jfr utredningens uttalanden ovan under avsnittet om Behovet av ett mönsterskydd.

der liksom andra former av utnyttjanden beträffande dessa varuexemplar är tillåtna. Utbjudande, saluhållande och överlåtande kan alltså bli att anse såsom mönsterrättskränkande endast i fråga om varor som tillverkats eller importerats utan mönsterhavarens lov. I sammanhanget erinras om att själva utnyttjandet måste ha ägt rum i yrkesutövning och utan tillstånd av mönsterhavaren. Om så är fallet, kan förfarandet icke betraktas såsom fritt av den anledningen att tillverkningen eller importen på sin tid icke skett yrkesmässigt utan för personligt bruk. — Att sträcka mönsterrättens verkningar ännu längre in i försäljningsledet, så att t. ex. lagerhållning, distributionsåtgärder o. d. i och för sig skall anses såsom former av otillåtet utnyttjande, har icke ansetts erforderligt för att tillvarataga mönsterhavarens intresse.

Andra former av utnyttjande än överlåtelse i egentlig mening brukar emellanåt hänföras till de otillåtna utnyttjandeformerna. Utredningen har särskilt fäst sig vid *uthyrande* av mönstervaran och funnit anledning att jämställa detta med överlåtande. Det har nämligen uppgivits att vissa slags varor i betydande utsträckning ställes till disposition genom uthyrning. Vanligt skulle detta vara inom kontorsmaskinbranschen, i fråga om lantbruksmaskiner samt när det gäller viss servisutrustning, vissa textilier, bilar m. m. Om ej uthyrning omfattas av mönsterskyddet, skulle den otillåtna utnyttjandeformen överlåtelse lätt kunna kringgås och i vart fall icke täcka vissa i praktiken vanliga fall av mycket närliggande karaktär.

Med de nu genomgångna verksamhetsarterna är mönsterrättens innehåll uttömt. Att generellt låta allt utnyttjande, som sker yrkesmässigt och olovligen, av ett skyddat mönster och av mönstervaran förbehållas mönsterhavaren har icke ansetts böra komma i fråga. Så sker visserligen principiellt i fråga om patent, men förhållandena är uppenbarligen olika på de båda skyddsformernas områden.[8] De nordiska mönsterkommittéerna har därför blivit ense om att begränsa de otillåtna utnyttjandeformerna på sätt som här har skett. I ett avseende kan det finnas skäl att något beröra varför mönsterrätten icke ansetts böra omfatta ett slags utnyttjande som medtagits i den exemplifierande uppräkningen i 3 § PLU, nämligen »användande».

Att yrkesmässigt och utan mönsterhavarens lov använda en olovligen tillverkad eller importerad mönstervara kan i och för sig synas vara så klandervärt, att användandet bör omfattas av mönsterrätten. Det har emellertid ansetts, att man i så fall skulle sträcka skyddet onödigt långt, eftersom praktiskt taget alla föremål omkring oss i och för sig kan kränka en mönsterrätt och mycket ofta måste sägas vara i yrkesmässig användning. Detta behöver således icke endast vara fallet beträffande maskiner, redskap och andra typiska produktionsmedel utan kan även gälla sådant som restaurangserviser och inventarier av olika slag hos läkare, i teaterlokaler o. s. v. Den köpare som skall använda den förvärvade varan i sin yrkesutövning bör icke rim-

[8] Se för patenträttens vidkommande NU 1963: 6 s. 142 ff, där spörsmålen utförligt behandlas.

ligen belastas med omaket att undersöka om någons mönsterrätt kränkes och om överlåtaren haft mönsterhavarens tillstånd till försäljningen. I de flesta fall av verklig betydelse för mönsterhavaren måste det anses vara tillräckligt att han kan vända sig mot tillverkaren eller importören och mot den som salufört varorna. Om man skulle hänföra användande till de förbjudna utnyttjandeformerna måste särskilt undantag göras för de fall, då mönstervaran »köpts i butik eller på därmed jämförligt sätt» och köparen vid förvärvet icke ägde eller borde äga kännedom om att mönsterrätten kränkts (jfr 3 § tredje st. PLU). Därigenom skulle stadgandet emellertid redan ha fått ett mycket begränsat tillämpningsområde, och i betraktande av de nu nämnda omständigheterna har utredningen funnit lämpligast att låta tanken på skydd emot mönstervarans användande falla.

Det återstår att behandla sådana slags förfoganden över ett mönster som består i att framställa kopior av mönstret (d. v. s. att fotografera eller på annat sätt kopiera själva ritningen) eller att avbilda mönstret eller mönstervaran i böcker och tidskrifter, på film och i television o. s. v. Med två från upphovsrätten lånade termer avses sålunda att framställa exemplar av själva mönstret och att göra mönstret tillgängligt för allmänheten. Vad angår den sistnämnda formen inskränker sig intresset för mönsterrättens del till sådant offentligt visande av mönstret som kan äga rum medelst avbildande på sätt ovan nämnts. I sammanhanget bör nämnas, att man på patentområdet icke har några regler som förbjuder olovliga offentliggöranden av uppfinningen. För vissa sådana fall kan dock upphovsrätten tänkas göra tjänst.[9]

Utredningen har icke funnit skäl att låta vare sig avbildande av mönster och mönstervaror eller spridande av sådana avbildningar (i böcker o. s. v.) omfattas av mönsterrätten. Man har nämligen i sådana fall avlägsnat sig alltför långt från det centrala och ur allmän synvinkel accepterade intresset att skydda mönstrets användande såsom förebild vid varutillverkning. Vad som typiskt sett ligger vid sidan härom bör icke mönsterlagen skydda. Med visst fog kan f. ö. hävdas, att ändamålet med ett mönster icke uppnåtts förrän mönstret kommit till användning såsom förebild för en varas utseende.

Det har emellertid framhållits såsom önskvärt att söka förhindra åtminstone framställning och spridande av vad man brukat kalla »mönsterböcker», d. v. s. sammanställningar av registrerade mönster vid sidan av den officiella registreringspublikationen gjorda med tanke på att tillhandahålla förebilder för varutillverkning. Detta skulle möjligen kunna motarbetas genom en föreskrift om att uppgift skall lämnas om att de avbildade mönstren är registrerade. Risken att »mönsterböcker» sammanställes och sprides utan mönsterhavarens samtycke kvarstår dock. Dessutom finns alltid andra upplysningskällor tillgängliga för den som vill skaffa sig mönsterinformation, t. ex. den officiella registreringspublikationen och allehanda tidskrifter både på det specialla konstindustriområdet och när det gäller varunyheter över

[9] NU 1963:6 s. 241.

huvud taget. Med hänsyn härtill och då ett förbud av antytt slag bedömes vara av ringa betydelse för mönsterhavarna föreslår utredningen icke något stadgande i denna del.

De nordiska mönsterkommittéerna har ingående dryftat, huruvida mönsterskaparens ideella intressen *(droit moral)* i någon mån bör skyddas inom mönsterrätten. Därvid har emellertid framhållits att det personliga momentet vid frambringandet av mönster icke har samma betydelse som vid skapandet av upphovsrättsligt skyddade verk — där t. o. m. såsom en skyddsförutsättning kräves att verket skall vara präglat av upphovsmannens individualitet. Något behov av skydd vid sidan av UhL för formgivarnas ideella intressen synes ej ha gjort sig gällande, men däremot har man på vissa håll framhållit olägenheterna av t. ex. att företagare i olika sammanhang skulle behöva namngiva mönsterskaparen vid presentation av mönstervaran. Endast i ett hänseende har man från formgivarhåll krävt beaktande av det ideella intresset. Det uppges nämligen förekomma, att tillverkare som av formgivare förvärvat ett mönster låtit varan sättas i produktion med ett något annorlunda utseende och därefter, trots detta, försålt varan med formgivaren namngiven. Enligt utredningens mening bör formgivarnas intressen i nu berörda hänseende tillvaratagas genom avtalsmässiga överenskommelser mellan formgivare och fabrikant. Intet hindrar t. ex. att avtalet om överlåtelse av mönstret får reglera även vad som skall gälla med avseende å ändring av mönstret och namngivande av formgivaren. Utredningen föreslår följaktligen icke några generella regler om skydd för mönsterskaparnas ideella intressen. Till den särskilda frågan om namngivande av mönsterskaparen i samband med ansökan om mönsterregistrering och i kungörelser m. m. återkommer utredningen i specialmotiveringen.

Skyddets omfattning

Av betydande vikt när det gäller mönsterrättens innehåll är frågan hur långt skyddet för ett mönster skall sträcka sig med avseende på olika *varuslag*. Nära till hands ligger det att man, därest ett klassificeringssystem begagnas vid mönsterregistreringen, låter skyddet begränsas till varuslagen inom den klass, som mönstret kommer att tillhöra. Det kan härvid hävdas, att det för industrien är av vikt att veta vad man får tillverka utan risk att bli hindrad samt att fabrikanterna för den skull icke skall behöva undersöka registreringar i andra klasser än den som det egna tillverkningssortimentet tillhör. På varumärkesrättens område tillägger man dock i regel icke klassificeringen såsom sådan betydelse för varumärkesrättens verkningar.[10] Vid de nordiska mönsterkommittéernas överläggningar i denna fråga har man funnit att en begränsning av skyddets verkan är önskvärd. Detta har ansetts gälla

[10] Patentklassificeringen inverkar ej på skyddets omfattning i vidare mån än att man anser sig i vissa fall kunna till följd av klassificeringen sätta tro till påståenden om god tro vid intrång; se NU 1963: 6 s. 334 f.

särskilt för ornament men också för sådana varor som textilier, tapeter o. s. v. och i vissa fall för varumönster i övrigt. Man har emellertid enats om att det lämpligaste härvidlag är att den åsyftade begränsningen får följa vad registreringssökanden själv i sin ansökning uppger om den vara, som han avser med mönstret. Den registreringsklass till vilken mönstret hänföres kommer sålunda icke att få någon omedelbar betydelse för skyddsverkningarna. Utslagsgivande kommer i stället att bli *registreringssökandens egen varubenämning*. För att icke begränsningen av skyddet härigenom skall bli snävare än vad som kan påkallas av hänsyn till allmänheten — och för att icke rena tillfälligheter av språklig natur eller eljest i valet av varubenämning skall bli bestämmande — måste varubenämningen rimligen få gälla även för närliggande varuslag d. v. s. för »likartade varor». Härigenom undvikes även att varuuppgiften behöver göras alltför omfattande till sitt innehåll. Utredningen är väl medveten om att denna lösning icke står i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller i mönsterlagar utomlands, men vid övervägandet av frågan har den valda lösningen framstått såsom mycket ändamålsenlig.

I detta sammanhang bör erinras om att man i 1916 års förslag uttryckligen skilt mellan *formmönster* och *utstyrselmönster* och låtit en och samma registrering gälla blott för ettdera slaget. Om ett mönster kan avse såväl form som utstyrsel, skulle särskild registrering krävas för formen och särskild för utstyrseln för att skydd i båda hänseendena skulle kunna erhållas. Även enligt utredningens förslag göres en viss skillnad av liknande slag, i det att bland skyddsobjekten talas om både förebilden för en varas utseende och om förebilden för ett ornament. Genom skyddets beroende av den vara som uppgivits i registreringsansökningen åstadkommes likaledes en viss motsvarighet till den ordning som omfattades av 1916 års förslag. I vissa fall är det följaktligen av betydelse för sökanden att överväga huruvida hans formmönster kan komma till kommersiellt utnyttjande såsom ornament eller omvänt hans ornamentsmönster såsom ett formmönster. Ett praktiskt exempel härpå har, såsom redan angivits under avsnittet om skyddsförutsättningarna, presenterats för utredningen i form av dekorationsfigurer, avsedda att ställas på julbord o. d., samt julpapper och juldukar försedda med avbildningar av figurerna. I exemplet lär ytmönstret ha varit originalet och sålunda utgjort förebild för de tredimensionella figurerna. Även om man vid den skillnadsbedömning, som måste göras för att pröva skyddsförutsättningen »väsentlig skillnad», i fall som dessa kan tänkas anse väsentlig skillnad icke föreligga mellan de båda mönstren, kan man vid bedömandet av ett intrångspåstående, där samma båda föremål står emot varandra, komma till resultatet att intrång icke föreligger. Detta skulle då kunna bero på att skyddet genom sökandens egen varuangivelse är begränsat och icke därpå att likhetsbedömningen när det gäller ett intrångsfall skulle avvika från den skillnadsbedömning, som företages för prövning av skyddsförutsättningen.

Vid vissa fall av ändrade dimensionsförhållanden kan lätt uppstå tvekan om olika varuslag föreligger. När det gällde skillnadsbedömningen i och för sig har utredningen uttalat, att dimensionsförändringar som regel icke skall anses medföra väsentlig skillnad. Enligt utredningens mening bör också »likartade varor» från mönstersynpunkt föreligga vid sådana jämförelser som »riktig» bil/leksaksbil, vaser/dricksglas, askfat/skålar o. s. v.

Vid genomgång av mönsterrättens innehåll är det av betydelse att klargöra skyddets räckvidd utanför mönstrets helt oförändrade form, d. v. s. de fall då det icke längre är fråga om identiska mönster. Så länge avvikelserna är små och därmed överensstämmelserna påfallande är det nämligen anledning att låta mönsterskyddet verka på samma sätt som vid mera slaviskt efterbildande. Spörsmålet rör sig här om vad som brukar kallas för det registrerade mönstrets *skyddsomfång*.

Efter ingående överväganden av detta spörsmål inom de nordiska kommittéerna har man kommit fram till att vid bedömandet av frågor om skyddsomfånget bör användas samma normer som föreslås gälla för skillnadskravet såsom en skyddsförutsättning. I lagtext kommer detta att uttryckas principiellt så, att mönsterrätten innefattar yrkesmässigt utnyttjande av mönstret genom tillverkning m. m. av *varor, som icke väsentligen skiljer sig från det registrerade mönstret*. För att markera att det likhetskrav, som här skall gälla, är avsett att överensstämma med det skillnadskrav, som föreslås såsom en skyddsförusättning, har samma grundbestämning använts, nämligen »väsentlig skillnad». Detta skall alltså utgöra det mått som skall tillämpas både när det gäller skyddsförutsättningen och skyddsomfånget. I fråga om det närmare innehållet i denna bestämning kan således hänvisas till behandlingen av skillnadskravet.[11]

Särskilt har den frågan tilldragit sig uppmärksamhet, huruvida ett registrerat mönster bereder skydd mot sådana efterbildningar där det verkligt karakteristiska för mönstret går igen men i övrigt på sitt sätt betydande förändringar har gjorts. Såsom ett exempel härpå har anförts en fåtölj med ett nytt karakteristiskt armstöd, vilket utnyttjats vid framställandet av en soffa. Spörsmålet kan uppenbarligen icke besvaras generellt på annat sätt än med hänvisning till väsentlighetsrekvisitet. Vad exemplet angår synes en fåtölj med karakteristiskt armstöd, vilken möbel så att säga vidgats till en soffa, äga ett mönsterskyddsomfång som inbegriper soffan. Detta betyder å andra sidan, att soffan icke skiljer sig tillräckligt från fåtöljen för att kunna beredas skydd sedan fåtöljen blivit känd.

Utredningens ståndpunktstagande i frågan om likhetskravet har dikterats främst av två anledningar, vid sidan av vilka därjämte framträtt ett starkt praktiskt intresse av att kunna hålla sig till en och samma norm beträffande de båda spörsmålen om likhet och skillnad.

[11] Se ovan under det särskilda avsnittet därom.

Det ena skälet är att man beträffande mönsterrätten icke rimligen kan lämna skydd endast mot vad man skulle kunna kalla slaviskt efterbildande utan bör låta skyddet omfatta även andra efterbildningar som icke väsentligt skiljer sig från det registrerade mönstret. Därigenom ges åt mönsterrätten den styrka, som lämpligen bör tillkomma en ensamrätt. Att, å andra sidan, gå längre och ge ett ännu större skyddsomfång åt mönsterrätten vore att inkräkta på det område som vid produktutformningen måste stå fritt för att icke varutillverkningen skall hämmas. När man beträffande skillnadskravet gått så långt som att icke betrakta detta såsom uppfyllt då endast obetydliga skillnader, smärre varianter o. d. föreligger, har det lämpliga måttet också för skyddsomfånget uppnåtts.

Det andra skälet för utredningens förslag på denna punkt är att man praktiskt taget slipper alla fall av mönsterrättsliga s. k. *beroendeförhållanden,* d. v. s. fall där mönsterrätt väl kan förvärvas (skillnadskravet har uppfyllts) men där mönstret icke utan särskilt tillstånd får utnyttjas därför att mönstret faller inom skyddsomfånget för annans mönsterrätt. Detta resultat skulle eljest kunna inträffa när likhetskravet är mera omfattande än skillnadskravet. Både i fråga om patent och inom upphovsrätten gäller visserligen att beroendeförhållanden kan uppstå.[12] På mönsterområdet, som endast har behov av ett okomplicerat form- eller utseendeskydd och där något krav på en kvalificerad skapande insats i samma mån som inom patenträtten och upphovsrätten icke uppställes, synes det emellertid icke vara erforderligt att ge rum för dylika avhängighetsförhållanden. Tvärtom har de nordiska kommittéerna funnit det vara särskilt fördelaktigt för mönsterrättssystemet att icke skyddsomfånget göres mera vidsträckt än skillnadskravet. Detta betyder nämligen att ett mönster, som efter verkställd nyhetsgranskning i mönsterregistret vinner registrering, också kan utnyttjas av mönsterhavaren utan risk för att han begår intrång i annans mönsterrätt.[13] Inom kommittéerna har denna fördel ansetts vara av stor praktisk betydelse för den som förvärvar mönsterrätt och i synnerhet för industrien. Det förmögenhetsrättsliga värdet av ensamrätten och därmed utbytet för mönsterskaparen synes f. ö. med denna lösning bli större än vad som eljest skulle bli fallet.

Endast i ett avseende har det befunnits nödvändigt att låta ett beroendeförhållande uppkomma, och detta gäller de fall, då ett registrerat mönster i sin helhet upptagits i ett mönster som sökes registrerat. Det kan härvid föreligga väsentlig skillnad mellan mönstren vid den totaljämförelse som för tillämpning av skillnadskravet skall göras, och denna skyddsförutsättning skulle alltså vara uppfylld. Detta oaktat anses mönsterrätten böra omfatta de fall, då mönstret utnyttjats på det sättet att mönstret i sin helhet

[12] Se t. ex. 41 § PLU och 4 § UhL.

[13] Detta förutsätter givetvis att nyhetsgranskningen är effektiv samt att domstolar och registreringsmyndighet tillämpar samma norm.

ingår i ett nytt mönster. Härvid bör det icke spela någon roll, om utnyttjandet gällt identiskt samma mönster som det redan skyddade eller ett mönster som i sin tur icke väsentligen skiljer sig från detta. De nu åsyftade fallen kan enklast åskådliggöras med det exemplet, att mönsterrätt erhållits för ett föreningsemblem e. d. samt att därefter sökes registrering för en klubbjacka med samma emblem. Skillnaden mellan emblemet, å ena sidan, och klubbjackan med emblemet, å den andra, är så väsentlig att det med avseende å skillnadskravet icke föreligger något hinder att få jackan med emblemet registrerad. Men det mönster, som jackan i detta skick representerar, bör icke få utnyttjas såvitt emblemet angår utan att den som innehar mönsterregistreringen för emblemet tillåter detta. I fall av komplexa, d. v. s. sammansatta mönster kan följaktligen ett avhängighetsförhållande icke undvikas. För att göra detta så litet besvärande som möjligt föreslås emellertid (i 4 §), att mönster icke må registreras om det innehåller ett mönster som redan är registrerat för annan, för så vitt icke denne lämnar sitt tillstånd därtill. Förhållandet bör således bli reglerat redan på registreringsstadiet, och därigenom minskar den eljest förekommande olägenheten.

I fråga om varumärkesrätt gäller enligt 5 § VmL bl. a. den inskränkningen, att ensamrätten icke innefattar sådan del av varukännetecknet, som huvudsakligen tjänar att göra varan eller dess förpackning mera ändamålsenlig. Utredningens förslag innebär, att nyttomönster utan undantag skall jämställas med prydnadsmönster, men utredningen har vid behandlingen av skyddsobjekten framhållit, att för den händelse något undantag skulle anses böra göras för sådana mönster, som utgör den enda tekniska lösningen på ett problem, detta undantag bör finna sin plats i en regel om mönsterrättens innehåll och alltså icke gälla såsom en begränsning av skyddsobjekten. Utredningen vill emellertid för sin del icke förorda någon sådan inskränkning i mönsterrätten, som här avses. I vad gäller de fall, då ett mönster helt eller huvudsakligen är utformat av tekniska hänsyn, innefattar redan utredningens motivering för godtagande av nyttomönstren tillräckliga skäl för att icke inskränka mönsterrättens innehåll. I fråga om delar av ett mönster, vilkas utformning *uteslutande* åsyftar en teknisk verkan, är det angeläget att framhålla, att mönsterrätten över huvud taget icke är avsedd att lämna skydd också för varje del av ett registrerat (sammansatt) mönster för sig. Av denna anledning torde det vara obehövligt att uppställa någon sådan inskränkning i mönsterrätten, som närmast skulle svara mot den angivna bestämmelsen i VmL. I sammanhanget bör även påpekas, att mönsterskyddet icke avser den tekniska idén såsom sådan utan endast den utformning därav som mönstret representerar. Till skillnad från en varumärkesrätt är en mönsterrätt absolut tidsbegränsad, varför de monopoliseringsfarhågor som förestavat regeln i VmL icke har samma betydelse på mönsterrättsområdet.

Några undantag

Från det generella innehåll mönsterrätten enligt det anförda erhållit bör några speciella undantag, som har sin motsvarighet på patentområdet, uppställas. Dessa undantag behandlas närmare i specialmotiveringen; här anges blott karaktären av vad som åsyftas. För det första bör s. k. *föranvändarrätt* gälla för den som, när annan gör ansökan om registrering av ett mönster, redan yrkesmässigt utnyttjade mönstret eller vidtagit väsentliga åtgärder för att påbörja sådant utnyttjande (6 §). För det andra bör — till uppfyllande av vårt lands förpliktelser enligt 1944 års luftfartskonvention — mönsterrätt kunna förklaras icke omfatta *reservdelar och reservutrustning till främmande luftfartyg* såvitt angår viss import därav (7 §). För det tredje bör såsom en begränsning av mönsterrätten rubriceras de bestämmelser om *tvångslicens* som utredningen föreslår i två fall (28 §). Det ena gäller där hänsyn till allmänt intresse av synnerlig vikt så kräver, och det andra kan sägas vara en utlöpare av föranvändarrätten i det att det avser fall då någon börjat utnyttja annans registreringssökta mönster *efter* det att ansökningen gjordes men *innan* handlingarna i ärendet blivit tillgängliga för allmänheten.

Arbetstagarmönster

Såsom utredningen i olika sammanhang betonat råder en viss samhörighet mellan mönsterrätt, å ena sidan, samt patenträtt och upphovsrätt, å den andra. Nyttomönstren kan ligga nära patenterbara uppfinningar och i särskilda fall innefatta och ge uttryck åt sådana uppfinningar. De utpräglade prydnadsmönstren kan ligga nära verk av brukskonst eller bildkonst och någon gång utgöra sådana verk. Dessa förhållanden gör, att det vid utformandet av de mönsterrättsliga reglerna finns anledning att särskilt beakta både patenträtten och upphovsrätten för att söka se till att icke tillämpningskonflikter uppstår i de gemensamma områdena eller i gränsområdena. Ett exempel på sådana svårigheter utgör frågan om rätten till mönster, som framställts av en arbetstagare i hans anställning eller av en uppdragstagare på beställning av annan. Utredningen kallar sådana mönster för *arbetstagarmönster*. Till en början vill utredningen redovisa hur frågan bedömts inom mönsterrätten på olika håll liksom hur saken reglerats inom patenträtten och upphovsrätten.

1899 års ML har ej något stadgande om rätten till arbetstagarmönster. I *1916 års förslag* däremot upptogs en särskild bestämmelse därom (3 § andra stycket): »Därest mönster utarbetats av i annans tjänst anställd person under sådana förhållanden, att detta arbete kan anses hava ingått i hans tjänsteåligganden, skall arbetsgivaren, såvida icke annat avtalats, i avseende å sådant mönster anses såsom upphovsmannens rättsinnehavare.» Av motiven till denna bestämmelse framgår bl. a. följande.[1]

I första hand bör mönsterskyddet självfallet tillkomma den som utfört arbetet, d. v. s. mönstrets upphovsman, eller dennes rättsinnehavare. Det är emellertid lämpligt att genom en uttrycklig lagbestämmelse fastlägga en tolkning av begreppet rättsinnehavare i fråga om sådana mönster, som utarbetats av anställda. Därest föreskrifter om rätten till dylika mönster givits i tjänsteavtalet, bör dessa föreskrifter ländа till efterrättelse. Eljest bör emellertid arbetsgivaren betraktas såsom upphovsmannens rättsinnehavare under förutsättning att mönstrets utarbetande kan anses ha ingått i den anställdes tjänsteåligganden.

I *Danmark* och *Norge* finns ingen bestämmelse om rätten till arbetstagarmönster. Av motiven till den danska lagen framgår, att frågan anses böra lösas med ledning av parternas kontraktsförhållanden.[2] I Norge ansågs en bestämmelse i saken ej höra hemma i mönsterlagen utan frågan böra regleras efter förhållandena i det enskilda fallet och i överensstämmelse med den sedvana, som utbildats inom olika branscher.[3]

Det finska lagförslaget 1934 innehöll — liksom redan 1904 års förslag — ett stadgande om arbetstagarmönster. Det förstnämnda hade följande lydelse. »Är i annans tjänst anställd upphovsman till mönster, vars utarbetande han erhållit i uppdrag av arbetsgivaren eller å vars tillkomst i arbetsgivarens tjänst erhållen ledning, använda hjälpmedel eller utförda förarbeten inverkat sålunda, att mönst-

[1] 1916 års förslag s. 100 ff.
[2] Rigsdagstidende, Tillæg A 1904—1905 sp. 1699 (under § 3).
[3] Udkast til lov om beskyttelse af mønstre med begrundelse (Kristiania, 1900) s. 24 f.

ret icke kan anses vara den anställdes eget, vare endast arbetsgivaren berättigad att få mönstret registrerat, såframt ej annorlunda avtalats.»

Den tyska mönsterlagen har en regel (§ 2) om rätten till arbetstagarmönster av huvudsakligen detta innehåll. Har tecknare, målare, bildhuggare o. s. v., anställda hos inländskt industriföretag, framställt mönster på särskilt uppdrag eller eljest för företagets räkning, skall företaget anses såsom upphovsman, såframt ej annat avtalats. Lagregeln är ej tvingande och innehåller intet stadgande om arbetstagarens rätt till ersättning för mönster, som enligt bestämmelsen tillkommer företaget. Arbetsgivaren måste vara ett industriföretag; skolor, akademier, vetenskapliga institutioner, hjälporganisationer o. s. v. kommer därför icke i fråga. För att tillkomma arbetsgivaren behöver mönstret icke falla inom företagets verksamhetsområde och ej heller ha framställts inom företagets lokaler. Mönsterregistrering utgör ingen förutsättning för arbetsgivarens förvärv, men mönstret måste uppfylla skyddsvillkoren. Företaget gör enligt lagen ett originärt rättsförvärv och inträder alltså icke såsom upphovsmannens rättsinnehavare. Upphovsmannen har ej någon rätt att återförvärva mönstret, exempelvis för det fall att arbetsgivaren ej fäster någon vikt vid mönstret eller dess utnyttjande. På grund av det dubbla skyddet — samtidigt skydd enligt upphovsrätten och enligt mönsterrätten för alster som fyller kraven inom båda rättsområdena — uppstår vissa tillämpningssvårigheter. I regel ligger också upphovsrätten i företagets hand till följd av särskilt eller »underförstått» avtal. Frågor om upphovsmannens ideella rätt *(droit moral)*, här närmast rätten att ändra mönstret och att bli namngiven, kan emellertid bli aktuella liksom spörsmål om utmätning o. d. Om mönsterrätten enligt lagen tillkommer arbetsgivaren men upphovsmannen äger upphovsrätten, anses den anställde icke kunna utöva sin upphovsrätt så länge mönsterrätten består.[4] I fråga om Gebrauchsmuster är den tyska lagen 1957 om arbetstagares uppfinningar tillämplig. Utförliga bestämmelser blir därvid gällande om rätt för arbetsgivaren att ta i anspråk den anställdes uppfinningar och inträda som dennes rättsinnehavare.

Enligt *den brittiska mönsterlagen* skall upphovsmannen anses såsom mönstrets innehavare, såframt icke mönstret framställts åt annan mot skälig ersättning, i vilket fall denne skall anses såsom innehavare av mönstret (Sec. 2). Stadgandet torde omfatta icke blott särskilda beställningar och uppdrag utan även vanliga anställningsförhållanden.[5] I 1962 års brittiska förslag göres ingen ändring i nämnda stadgande.

Frankrike saknar lagbestämmelse i ämnet. Enligt praxis tillkommer mönstret emellertid arbetsgivaren, när framställandet utgjort ett led i de arbetsuppgifter, som åligger den anställde. Om mönstret däremot framställts utan samband med den anställdes vanliga arbete, äger arbetsgivaren icke göra någon rätt gällande till mönstret.[6]

Den italienska mönsterlagen stadgar, att rätten till mönster som framställts av arbetstagare skall, såvitt ej annat avtalats, tillkomma arbetsgivaren under förutsättning att framställandet tillhör tjänsteåliggandena (Art. 7). Rätten för arbetstagaren att framstå såsom upphovsman och att få sitt namn infört i registret och i registreringsbevis beröres dock icke därav.

Benelux-förslaget 1963 innehåller ett stadgande, som liknar det italienska (Art. 6). Om ett mönster framställts av en arbetstagare i utövandet av hans åligganden, skall arbetsgivaren anses såsom upphovsman, såframt ej annat avtalats. Har ett mönster framställs på uppdrag, skall uppdragsgivaren anses såsom upphovsman,

[4] *Furler* s. 161 ff.

[5] *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs, 3 uppl. London 1960, s. 50.

[6] *P. Roubier:* Le droit de la propriété industrielle, vol. II, 1954, s. 458 f samt *P. Greffe* och *A. Casalonga:* Traité des dessins et des modèles, 1937, s. 109 ff.

såframt ej annat avtalats och förutsatt att uppdraget lämnats med sikte på ett kommersiellt eller industriellt (och således icke blott privat) bruk av den vara, för vilken mönstret är avsett. I fråga om mönster med »en tydligt konstnärlig karaktär» stadgas, att om sådant framställts i överensstämmelse med de nyss nämnda förutsättningarna (enligt Art. 6) upphovsrätten till mönstret skall anses tillhöra den som är att betrakta såsom upphovsman enligt bestämmelserna i Art. 6 (Art. 23). Här har man således reglerat spörsmålet lika för mönsterrättens och upphovsrättens del, och ett av de anförda skälen härför är att man funnit det vara angeläget att söka motverka en uppdelning av de båda rättigheterna på olika händer, något som eljest skulle kunna bli följden i fråga om brukskonstalster som tillika mönsterregistreras.

Mönsterlagsförslaget i *Förenta staterna* (Libonati Bill) innehåller ett stadgande om arbetstagarmönster, vari det heter att mönsterrätt tillkommer den arbetsgivare för vilken en anställd framställt mönstret i sin anställning (Sec. 19 a).

Beträffande *arbetstagaruppfinningar* gäller i Sverige en särskild lag den 18 juni 1949 om rätten till arbetstagares uppfinningar. Denna lag avser endast uppfinningar, som är patenterbara här i riket. Med vissa undantag är den tillämplig på uppfinningar av arbetstagare i såväl enskild som allmän tjänst. Såsom huvudregel gäller, att arbetstagare har samma rätt till sina uppfinningar som andra, s. k. fria uppfinnare. Lagen ger emellertid vissa regler till undantag därifrån såvitt gäller uppfinningar, vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. För dessa fall har arbetsgivaren tillerkänts viss större eller mindre rätt till uppfinningen, varvid skiljes mellan tre kategorier av uppfinningar. Gemensamt för de tre grupperna är, att de avser uppfinningar, vilkas utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. Arbetsgivaren äger inträda såsom arbetstagarens rättsinnehavare med avseende å uppfinningen, om denna antingen tillkommit såsom resultat av forsknings- eller uppfinnarverksamhet, som utgör arbetstagarens huvudsakliga arbetsuppgift, eller eljest innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd, närmare angiven uppgift. Beträffande uppfinning, som tillkommit i annat samband med arbetstagarens anställning äger arbetsgivaren förvärva rätt att utöva uppfinningen i sin verksamhet. Om arbetsgivaren önskar förvärva en mer omfattande rätt, har han företräde framför andra under viss tid att överenskomma med arbetstagaren därom. När uppfinningen tillkommit utan samband med anställningen, äger arbetsgivaren endast företräde framför andra under viss tid att genom överenskommelse med arbetstagaren förvärva önskad rätt till uppfinningen.

Bestämmelserna i lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar är mestadels av dispositiv natur, d. v. s. reglerna gäller endast för så vitt icke annat överenskommits mellan parterna. Några stadganden är emellertid tvingande. Sålunda är stadgat, att arbetstagaren, när arbetsgivaren enligt lagens bestämmelser eller eljest inträder såsom arbetstagarens rättsinnehavare, skall vara berättigad till skälig ersättning. Detta skall gälla även om annat avtalats före uppfinningens tillkomst. Tvister om storleken av ersättningen avgöres av allmän domstol. Både anställningsparterna och domstolen kan emellertid för vägledning begära utlåtande från en särskild nämnd, Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar. En annan tvingande regel utsäger, att arbetstagaren icke kan binda sig beträffande rätten till uppfinning, som göres mer än ett år efter det att anställningen upphört. Överenskommelse därom skall alltså vara utan verkan. Ytterligare en tvingande bestämmelse innehåller, att avtalsvillkor rörande rätten till arbetstagares uppfinning må jämkas eller lämnas utan avseende, om tillämpning av villkoret är uppenbarligen stridande mot god sed eller eljest otillbörlig. På arbetsmarknaden har de stora organisationerna träffat överenskommelser i anslutning till lagen. Sålunda har Svenska

Arbetsgivareföreningen (SAF) och Svenska Industritjänstemannaförbundet liksom SAF och Sveriges Arbetsledareförbund slutit särskilda avtal, som avsetts skola ersätta lagens bestämmelser.[7]

Vad gäller rätten till *brukskonstalster, som framställts av arbetstagare,* märkes att intet lagstadgande härom finnes. Detta torde ge vid handen, att arbetstagaren behåller upphovsrätten till sina verk, såvida han icke genom särskild överenskommelse — som kan vara inrymd i anställningsavtalet — överlåtit rätten till sin arbetsgivare. Auktorrättskommittén uttalade, att tjänsteavtalet inom vissa anställningsförhållanden i regel torde innebära, att upphovsmannen till arbetsgivaren överlåter hela sin förfoganderätt till de arbeten han skapar i anställningen.[8] Det torde sålunda få anses, uttalade kommittén vidare, att konstnärer som är anställda i konstindustri eller på reklambyråer icke erhåller någon förfoganderätt till de arbeten de skapar i tjänsten utan att denna i sin helhet övergår på företaget. För upphovsrättens vidkommande gäller, att det praktiskt sett är endast förfoganderätten, som kan överlåtas, och således icke den ideella rätten *(droit moral).* Vidare gäller, att överlåtelse av ett exemplar av verket icke innefattar överlåtelse av upphovsrätten till detta, samt att — om ej annat avtalats — den som förvärvat upphovsrätten icke äger ändra verket och ej heller överlåta rätten vidare. Här ges också liksom i lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar möjlighet genom en tvingande regel att få villkor i överlåtelseavtal jämkade. Förutsättningen är därvid att tillämpningen av villkoret uppenbarligen är stridande mot god sed på upphovsrättens område eller eljest otillbörlig. Mellan arbetsmarknadsparterna har icke träffats några avtal, som reglerar rätten till verk av brukskonst, framställda av arbetstagare. Ej heller lär några s. k. normalkontrakt finnas tillgängliga för bruk vid utformningen av enskilda anställningsavtal. På sina håll inom formgivarkretsar har uttryckts missnöje med de rådande förhållandena.

Lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar har överarbetats av en särskilt tillkallad utredningsman (SOU 1964:49). I dennes förslag framträder icke några genomgripande ändringar i förhållande till nu gällande lag. Vad angår arbetsgivares möjlighet att övertaga hela rätten till en av anställd gjord uppfinning har emellertid en viss förskjutning rekommenderats till arbetsgivarens fördel, och det föreslås vidare bl. a. att vad som en gång genom dom eller avtal blivit bestämt om ersättning till den anställde skall kunna bli föremål för annat förordnande av domstol såframt väsentligen ändrade förhållanden påkallar det.[9] Utredningen angående rätten till arbetstagares uppfinningar har bedrivits i samarbete med representanter för de övriga nordiska länderna, och i allt väsentligt uppges enighet ha vunnits rörande lagstiftningens innehåll.

Utredningen

I den enkät bland företagare, som utredningen gjort, ställdes bl. a. frågan huruvida gällande anställningsavtal innebär rätt för arbetsgivaren att utan särskild ersättning begagna mönster som framställts av anställd arbetstagare. Av dem som besvarat frågan har 131 svarat ja och 35 svarat nej. Det bör dock erinras om att mönsterrätten här i landet f. n. är begränsad till metallindustrien, medan enkäten riktade sig till alla branscher.

[7] Beträffande innehållet i utländsk rätt ang. arbetstagares uppfinningar se SOU 1964:49 s. 15 ff med där gjorda hänvisningar.

[8] SOU 1956:25 s. 277.

[9] Vissa medverkande experter föreslår, att 1949 års lag tills vidare bibehålles i oförändrat skick.

Utredningen har vidare haft en överläggning i frågan med representanter för Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Landsorganisationen i Sverige (LO). Från SAF:s sida anfördes därvid bl. a. följande. Man har icke iakttagit något behov av lagregler rörande rätten till arbetstagarmönster liksom f. ö. ej heller beträffande rätten till konstverksprodukter, skapade av anställda. Så länge dispositionsfrihet råder för avtalsparterna när det gäller konstverksrätten, finns det ej anledning att tillgripa lagreglering för mönstrens vidkommande. Aktuella spörsmål torde kunna lösas på tillfredsställande sätt genom frivilliga överenskommelser. Det är således icke erforderligt med någon regel, som tillförsäkrar arbetsgivaren rätten till mönster, framställda av hans arbetstagare. — Från TCO:s och LO:s sida däremot anfördes bl. a. följande. Förhållandena på mönstersidan synes vara påfallande lika med dem som gäller beträffande rätten till arbetstagares uppfinningar. Detta talar för att man bör söka reglera frågorna på samma sätt. En grundförutsättning för arbetsgivarrätt till arbetstagarmönster synes böra vara, att mönstret frambragts i anställningen, d. v. s. i samband med tjänsten, och tillhör arbetsgivarens verksamhetsområde. Såsom en tvingande lagregel måste stadgas rätt för arbetstagaren till skälig ersättning i sådana fall, då arbetsgivaren tar mönstret i anspråk. Möjligen skulle det kunna vara tillräckligt med en regel därom.

I fråga om rätten till arbetstagares uppfinningar har, såsom redan angivits, vid sidan om gällande lagstiftning men helt i linje med dess syftemål träffats överenskommelser mellan SAF och Svenska industritjänstemannaförbundet (senast 1958), enligt vilka dessa organisationer åtager sig att verka för att frågan erhåller viss närmare angiven reglering i kollektivavtal, tjänstereglementen och enskilda anställningskontrakt.[10] Någon motsvarighet härtill föreligger icke beträffande rätten till anställdas mönster och ej heller i fråga om rätten till anställdas alster av brukskonst. Man har emellertid på vissa håll försökt att utarbeta s. k. normalkontrakt beträffande rätten till brukskonstalster, men något praktiskt resultat synes ej ha nåtts.

Inom den allmänna arbetsrätten brukar hävdas såsom en princip, att resultatet av det arbete som en arbetstagare utför i sin anställning skall komma arbetsgivaren till godo. På immaterialrättens område gäller emellertid, åtminstone i de nordiska länderna, principen att uppfinnare och upphovsman på vissa villkor skall tilläggas ensamrätt att utnyttja värdet av sitt arbetsresultat, oavsett om arbetet utförs i anställning hos annan. Denna princip har kommit till klart uttryck i lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar. Vad gäller rätten till arbetstagares alster av brukskonst finns visserligen intet lagstadgande, men detta innebär, att arbetstagaren behåller upphovsrätten till sina verk.

Utredningen har övervägt frågan ingående och sökt att få den belyst från olika sidor. Det har därvid visat sig, att spörsmålet icke kan begränsas till

[10] Se närmare härom SOU 1964:49 s. 14 f.

några få huvudfrågor utan har vidare aspekter. Såsom exempel härpå kan nämnas hur den närmare omfattningen av arbetsgivarens förvärv bör bestämmas. Skall det omfatta hela mönsterrätten med rätt till vidare-överlåtelse o. s. v. eller enbart utnyttjanderätten? Hur skall rätten att ändra mönstret regleras? Vilket bör läget vara då arbetsgivarens verksamhet upphör eller ändras? Bör arbetstagaren ges rätt att återförvärva mönstret, om det ej kommer till utnyttjande hos arbetsgivaren? Bör båda tilläggas rätt att beivra intrång? — Vidare har det framkommit, att man på arbetsgivarsidan icke anser sig ha något behov av en lagreglering om rätt till arbetstagarmönster, medan från arbetstagarsidan uttryckts önskemål om en sådan reglering, uppenbarligen för att få principen om rätt till ersättning fastslagen vid varje form av mönsteröverlåtelse.

Vid överläggningar i frågan mellan de nordiska kommittéerna har från flera håll framhållits, att bestämmelser om rätten till arbetstagarmönster knappast hör hemma i själva mönsterlagen utan lämpligen bör — efter förebild av lagstiftningen om rätten till arbetstagares uppfinningar — finna sin plats i en särskild lag, möjligen i samma lag som gäller för arbetstagaruppfinningarna. Såsom en viktig synpunkt har vidare anförts, att det ter sig både vanskligt och ofullständigt att reglera förhållandena enbart för mönster och icke samtidigt för brukskonstverk, dels därför att dubbelt skydd är avsett att gälla i förekommande fall dels därför att man icke på förhand kan veta om konstverksrätten är tillämplig.

Utredningen anser, att de senast angivna skälen är övertygande. Regleringen bör samordnas med lagstiftningen om rätten till arbetstagares uppfinningar och med upphovsrättens bestämmelser. Beträffande upphovsrätten måste vederbörlig hänsyn tas till Bernkonventionens föreskrifter och i övrigt till rådande principer om tillvaratagande av upphovsmannens intressen, icke minst rörande *droit moral*. Beträffande arbetstagaruppfinningar pågår lagstiftningsarbete i nordisk samverkan, vars slutförande bör avvaktas. I fråga om upphovsrätten kräves en närmare undersökning, som icke ligger inom ramen för utredningens uppdrag. Med hänsyn till den samordning som är önskvärd på området *föreslår utredningen* — därom enig med de övriga nordiska kommittéerna — *att frågan göres till föremål för en särskild undersökning.*

Innebörden av den föreslagna mönsterlagen såvitt angår spörsmålet om arbetstagarmönster är följaktligen, att rätten till mönster tillkommer mönsterskaparen, att dennes arbetsgivare eller uppdragsgivare måste träffa generellt eller särskilt avtal om förvärv av mönstret för att komma i besittning därav samt att därvid eller i annat sammanhang ersättningsfrågan får regleras.

Frågan om särskilt skydd mot s. k. slavisk efterbildning

I utländsk rätt behandlas på sina håll såsom ett särskilt spörsmål någon form av skydd mot vad man kallat för slavisk efterbildning (»sklavische Nachahmung»). Härmed avses ett skydd mot mycket närgånget efterbildande av annans arbetsresultat, oftast när det gäller en varas utformning, varvid icke några formaliteter (såsom registrering eller deponering) behöver iakttagas för att uppnå skyddet och ej heller förutsättes något egentligt nyhetskrav.[1] Redan inledningsvis bör sägas, att man i allmänhet anser utrymmet ringa för ett skydd mot slavisk efterbildning vid sidan av speciallagstiftningen om patent, upphovsrätt, varumärkesrätt och annan kännetecknensrätt samt mönsterrätt. I den mån man i utländsk praxis berett skydd i angivna hänseende, torde det mestadels ha skett med tillämpning av en s. k. generalklausul mot illojal konkurrens.

För utredningen har spörsmålet vid olika tillfällen aktualiserats genom framställningar från representanter för textilindustrien och senast genom två hänvändelser, som *Textilrådet* och *Konfektionsindustriföreningen* skriftligen gjort i november 1963 till mönsterskyddsutredningen och utredningen om illojal konkurrens.

I Textilrådets skrift uttryckes allvarliga farhågor för att den kommande mönsterlagen — med ett krav på objektiv nyhet och registrering såsom ett skyddsvillkor — icke skall bli praktiskt lämplig och användbar för textilindustrien. Anledningarna härtill anges vara i stort sett desamma som de, vilka ovan redovisats såsom talande mot ett mönsterskydd över huvud taget inom branscher med många och kortlivade mönster.[2] Det anses vara betänkligt att det, om mönsterlagsförslaget godtages, blir »indirekt utsagt», att vad som icke är skyddat enligt lagen — eller enligt upphovsrättslagen eller lagen om illojal konkurrens — blir fritt att utnyttja för envar. En sådan begränsning skulle komma att strida mot »det handelsbruk och den uppfattning om god sedvänja», som nu uppges råda inom textilbranschen, och skulle därför medföra en allvarlig försämring, jämfört med det måttliga skydd, som branschen för närvarande har tack vare den rådande sedvänjan. Man anser sig närmast vara betjänt av ett skydd mot den illojala konkurrens, som yttrar sig i att en konkurrent »kopierar de nummer i kollektionen som visar sig slå bäst och på så sätt genom 'snyltning' tillgodogör sig annans arbete.» Det illojala anses därvid icke gälla mönstrets efterbildande i och för sig utan

[1] Frågan om slavisk efterbildning har belysts bl. a. av *T. Lund* i NIR 1958 s. 43 ff (särsk. s. 56), *P. Brunsvig* i NIR 1960 s. 146 ff, *Julie Olsen* i NIR 1960 s. 227 ff, *S. Finne* i Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland, 1965, s. 30 ff och *M. Koktvedgaard:* Immaterialretspositioner (1965) särsk. s. 323—385 (med sammanfattning å s. 384 f). Framställningarna innehåller hänvisningar till andra redogörelser i ämnet. För tysk rätts vidkommande hänvisas till *Furler* s. 68 ff. Spörsmålet har även behandlats av *A. Troller:* Immaterialgüterrecht, Band II (1962) s. 908 ff.

[2] Se ovan under avsnittet om Utsträckande av mönsterskyddet till flera industriområden.

det förfarande som konkurrenten tillämpar då han tillgodogör sig det försäljningsarbete m. m., som företaget låtit utföra och bekostat. Ett kortvarigt skydd mot sådana förfaranden är vad man inom branschen eftersträvar, och skyddet anses böra erbjudas antingen genom en generalklausul eller en specialbestämmelse i lagstiftningen mot illojal konkurrens. I sin skrift anhåller Textilrådet om beaktande av de framförda synpunkterna, och därjämte hemställes att mönsterskyddsutredningen och utredningen om illojal konkurrens måtte samråda i frågan om hur en lösning av branschens skyddsbehov skall kunna uppnås.

I skriften från Konfektionsindustriföreningen uppges, att de synpunkter som framförts av Textilrådet i stort sett är identiska med de som konfektionsindustrien omfattar. Sålunda framhålles bl. a., att branschen arbetar med ett stort antal modeller, vilkas färdigställande som regel sker omedelbart innan försäljningen påbörjas. Detta anses medföra, att ett registreringsförfarande icke medhinnes liksom ej heller en kontroll av att de egna modellerna icke sammanfaller med andra registreringar. Textilrådets farhågor för en uppluckring av normerna för handelsbruk och god sedvänja inom branschen, som skulle kunna följa av en snäv precisering av vad som skall vara skyddat, delas helt av föreningen. Vad man efterlyser är ett skydd mot »kopiering i kombination med osnyggt marknadsföringsförfarande». Föreningen hemställer, att i något av kommittébetänkandena måtte framläggas förslag om hur konfektionsindustriens skyddsbehov skall kunna tillgodoses.

Utredningen

Utredningen har allvarligt övervägt olika möjligheter att beakta de särskilda förhållanden, som råder inom de nu berörda branscherna och som kan ha sin motsvarighet även inom andra branscher såsom t. ex. tapetbranschen, sko- och läderbranschen m. fl. Frågans betydelse för industrien har ytterligare understrukits därigenom att även Sveriges industriförbund visat aktivt intresse för saken.

Från allmän synpunkt ter det sig ändamålsenligt, att man inom speciallagstiftningen, d. v. s. lagarna om patent, upphovsrätt, varumärkesrätt och mönsterrätt, söker tillvarataga det intresse för skydd mot efterbildande, som kan föreligga på området, och samtidigt förutsätter att någon generell bestämmelse icke skall få gälla till komplettering därav. Innebörden av en sådan ordning skulle bli t. ex. att objekt, som icke är mönsterregistrerade — därför att de icke uppfyller mönsterskyddsförutsättningarna eller icke gjorts till föremål för registreringsansökan eller beträffande vilka skyddstiden löpt ut — är fria till allmänt begagnande såsom förebilder vid varutillverkning, för så vitt icke annan speciallagstiftning lägger hinder i vägen därför. Även ett slaviskt efterbildande av dessa objekt skulle således vara tillåtet. Vissa fall av slaviskt efterbildande kan emellertid utan tvivel te sig stötande, oav-

sett huruvida objektet är föremål för någon skyddsrätt enligt speciallagstiftningen eller ej. De från industrihåll härutinnan framförda synpunkterna och önskemålen måste självfallet granskas närmare.

Utredningen har sökt att finna någon form inom mönsterrättens ram för att tillgodose det speciella skyddsbehov som har yppats. Det skulle närmast bli fråga om att söka anordna en alternativ skyddsform. Vid de olika övervägandena har bl. a. framkastats en tanke att lösa problemet på följande sätt. Såsom en skyddsförutsättning skulle gälla, att mönstret (eller den färdiga varan) deponeras hos offentlig myndighet, centralt eller lokalt, innan den föres ut på marknaden. Eventuellt skulle företaget på annat sätt än genom deponering kunna få sörja för bevisning om när produkten föres ut på marknaden och deponeringskravet därigenom kunna undvikas. Någon fordran på nyhet eller liknande skulle icke uppställas. Skyddet skulle rikta sig endast mot efterbildande i egentlig mening och alltså icke ha någon verkan mot självständigt och oberoende s. k. dubbelskapande. Detta skydd skulle icke gälla längre tid än ett år, eller möjligen endast sex månader, från deponeringen (respektive marknadsföringen).

På textilhåll har man särskilt framhållit såsom önskvärt, att mönster beredes skydd utan att någon fordran på nyhet i objektiv mening skall gälla. Denna inställning torde vila på uppfattningen, att det ligger någonting skyddsvärt också i att utvälja textilmönstren, sammanställa dem till en moderiktig och smakfull kollektion, sätta dem i produktion och marknadsföra textilprodukterna. Arbetet och kostnaderna därmed kan utan tvivel stundom vara betydande. Man betraktar det därjämte såsom direkt motbjudande att behöva acceptera efterbildningar av dessa produkter. Ifrån branschhåll har betonats, att det icke är enbart själva efterbildandet av mönstret, som konstituerar det otillbörliga, utan fastmera »snyltningen» på allt arbete hos det lojala företaget, varigenom efterbildaren tillgodogör sig betydligt mer än blott utseendet på varan. Denna inställning är emellertid icke invändningsfri. Från mönsterrättslig synpunkt framträder såsom en brist att icke något nyhetskrav eller dylikt förutsättes. I flera sammanhang har utredningen understrukit, att mönsterskyddet framför allt bör uppmuntra nyskapande insatser. Det kan med hänsyn härtill icke gärna godtagas, att ensamrätt till en känd formgivning skall ges åt den, som först börjar att i större skala exploatera formgivningen i fråga. Nyhetskravet inom mönsterrätten avser just att lämna utanför skyddet sådana fall, där en utvecklande insats vid formgivningen icke föreligger. I dessa fall tillgodoses konsumenternas intresse bäst genom en av immateriella ensamrätter obunden konkurrens, låt vara att formerna för denna konkurrens bör regleras från de speciella synpunkter, som bär upp lagstiftningen mot illojal konkurrens. Gentemot den från textilhåll föreslagna skyddsformen bör också anföras svårigheten att vid tvist hävda ett påstående om olovlig efterbildning, då motparten gör gällande att även han hämtat förebilden från ett tidigare tillgängligt

mönster. Intresset av rörelsefrihet i fråga om kända, icke registrerade mönster måste betecknas såsom starkt, och det praktiska utbytet av ett skydd av nu ifrågakommet slag för icke nya mönster får antagas vara tämligen ringa. Enligt utredningens mening bör det således icke komma i fråga att vidare överväga den skisserade lösningen såsom en alternativ mönsterrättsform. Från en annan synpunkt framträder dessutom svårigheten att utpeka vem som skall vara berättigad till skyddet; det blir i vart fall icke längre fråga om ett skydd för mönsterskapande.

Med anledning av de anförda betänkligheterna har utredningen övervägt, om man skulle kunna godtaga den skisserade skyddsordningen, för den händelse man uppställer samma nyhetskrav, som är avsett att gälla för erhållande av mönsterrätt efter registrering. Emellertid framstår det såsom mindre önskvärt över huvud taget att ha att göra med mer än en mönsterskyddsform. Att föreslå två skilda skyddsformer på mönsterområdet kan endast försvaras, därest ett trängande behov därav kan konstateras. Vidare förhåller det sig, såsom redan antytts, på det sättet att de industrigrenar, som eftersträvar en enklare skyddsform, d. v. s. främst textil- och konfektionsbranscherna, också anser det såsom angeläget att det mönsterrättsliga nyhetskravet icke vidmakthålles.

Tanken på att anordna någon form av mönsterskydd genom ett enkelt deponeringsförfarande eller liknande har på anförda skäl för utredningens del fått förfalla.

Utredningen, som redan före mottagandet av hänvändelserna från Textilrådet och Konfektionsindustriföreningen trätt i förbindelse med utredningen om illojal konkurrens för att dryfta spörsmålet om skydd mot slavisk efterbildning, har därefter fortsatt dessa överläggningar. Därvid har från mönsterskyddsutredningens sida anförts, att spörsmålet — såsom i första hand fallande inom ramen för lagstiftningen om otillbörlig konkurrens — närmast synes böra ankomma på utredningen om illojal konkurrens att bedöma. Mönsterskyddsutredningen har till stöd härför påpekat, att man från industrihåll understrukit, att efterbildande i åsyftade fall inom berörda kretsar bedömes såsom stridande mot god affärssed och att skyddet icke behöver ges karaktär av ensamrätt. Att närmare undersöka frågan om skydd enligt ett deponeringssystem har emellertid mönsterskyddsutredningen påtagit sig, och bedömningen av denna fråga har redovisats ovan. Enligt vad mönsterskyddsutredningen inhämtat kommer utredningen om illojal konkurrens att behandla spörsmålet i övrigt, och därmed kan detta lämnas för mönsterskyddsutredningens vidkommande.

Mönsterskyddsutredningen vill avslutningsvis framhålla, att därest utredningen om illojal konkurrens från sina utgångspunkter skulle finna anledning att föreslå någon form av skydd vid sidan av speciallagstiftningen, t. ex. för särskilt odiösa fall av efterbildande, detta icke behöver anses stå i strid mot den föreslagna mönsterrätten eller grunderna för denna.

Rättsskydd för brukskonst

Inledning

Enligt sina direktiv har utredningen även i uppdrag att undersöka frågan om det upphovsrättsliga skyddet för alster av konsthantverk och konstindustri. En samlad bedömning av de upphovsrättsliga och de mönsterrättsliga aspekterna har sålunda ansetts erforderlig. Att de båda rättsområdena har gemenskap genom anknytningen till bruksföremålens yttre form är uppenbart, och det är därför ändamålsenligt att de närbesläktade frågorna får utredas och avgöras i ett sammanhang. Härvid framträder särskilt spörsmålet om den upphovsrättsliga skyddstidens längd och i nära anslutning därtill spörsmålet om de upphovsrättsliga skyddsförutsättningarna. Uppmärksamhet tilldrager sig även spörsmålet huruvida upphovsrätten över huvud taget bör äga tillämpning på bruksföremål som framställes industriellt i stor skala. Vidare inställer sig frågan hur upphovsrätt och mönsterrätt bör förhålla sig till varandra (frågan om det s. k. dubbla skyddet).

Upphovsrätt tillkommer enligt 1 § UhL den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk. De konstnärliga verken omfattar enligt samma paragraf musikaliskt och sceniskt verk, filmverk samt alster av bildkonst, byggnadskonst, konsthantverk och konstindustri. Ett konstnärligt verk säges också kunna komma till uttryck »på annat sätt». Därigenom markeras att exemplifieringen ej är avsedd att vara uttömmande. Att man i uppräkningen omväxlande begagnat orden verk och alster är i förevarande sammanhang utan betydelse, eftersom upphovsrätt medges endast för konstnärliga *verk*.

Mera osäker synes terminologien vara beträffande s. k. nyttokonst eller brukskonst. Stundom hänför man under dessa begrepp icke blott konstindustriens och konsthantverkets produkter utan även alster av byggnadskonst. Oftast innefattas dock endast »sådan produktion med både konstnärligt och praktiskt syfte, som icke avser byggnader och därmed jämförliga ting utan lösa, vanligen mindre föremål», d. v. s. vad som i lagen benämnes alster av konsthantverk eller konstindustri.[1] Härtill kommer, att man på några ställen i UhL finner uttrycket bruksföremål (11 och 13 §§). Även på det nordiska planet råder en viss brist på terminologisk överensstämmelse, i det att den danska lagen i § 1 talar om »verk af billedkunst, bygningskunst eller brugskunst» och den norska lagen under en särskild punkt i § 1 nämner »bygningskunst» och i en annan punkt uppräknar »billedvev og gjenstander av kunsthåndverk og kunstindustri, så vel forbildet som selve verket». Den finska upphovsrättslagen överensstämmer helt med den svenska. Rådande avvikelser bör dock icke skymma det förhållandet,

[1] SOU 1956: 25 s. 76 och s. 79.

att alster av brukskonst f. n. i de nordiska länderna principiellt åtnjuter upphovsrättsligt skydd.[2]

Den allmänna innebörden av uttrycken *konsthantverk* och *konstindustri* torde vara tämligen känd, men gränsen mellan de båda beteckningarna är flytande och torde dessutom sakna betydelse i rättstillämpningen.[3] Redan med hänsyn härtill synes det i och för sig påkallat att i klarhetens intresse ersätta de båda otympliga beteckningarna med en enda term. Härtill kommer att utredningen, såsom nedan skall närmare redovisas, vill föreslå en viss förskjutning i förhållande till gällande rätt beträffande vad som bör anses skyddat såsom alster av konsthantverk och konstindustri. Det har då synts lämpligt att samtidigt införa en mera ändamålsenlig terminologi. Härvid har utredningen stannat för beteckningen *brukskonst,* vilken även anknyter till motsvarande uttryck i danskt och norskt språkbruk. Utredningen har då icke förbisett, att den officiella svenska texten av Bernkonventionen och Världskonventionen om upphovsrätt begagnar uttrycket verk av nyttokonst för den franska benämningen *œuvres des arts appliqués.*[4]

Bernkonventionen

Såsom tidigare nämnts, är Bernkonventionens grundprincip att upphovsman, som är medborgare i ett unionsland, i övriga unionsländer skall för sina verk åtnjuta samma rättigheter som varje lands lagar tillerkänner eller framdeles kan komma att tillerkänna landets egna medborgare (principen om s. k. nationell behandling). Upphovsmannen är vidare berättigad att i andra unionsländer än verkets hemland åtnjuta vissa i konventionen stadgade minimirättigheter. Med ett verks hemland avses det land, där verket först offentliggjorts, och för icke offentliggjorda verk det land upphovsmannen tillhör. Varje land är pliktigt att skydda verk från övriga unionsländer. Man brukar här tala om generell *reciprocitet.* Genom kravet på nationell behandling uteslutes som regel att s. k. speciell reciprocitet tillämpas. Om två länder har olika utvecklat rättsskydd på området, får alltså landet med det bättre skyddet i allmänhet icke göra någon inskränkning i detta för upphovsmän från det andra landet. I vissa hänseenden medgives det dock, att speciell reciprocitet tillämpas, och detta gäller numera bl. a. beträffande brukskonsten.

I den ursprungliga texten av år 1886 innehöll Bernkonventionen ej något uttryckligt stadgande om brukskonst. Först vid Berlinkonferensen 1908 infördes i Artikel 2 sista stycket en bestämmelse av följande innehåll. »Verk

[2] Jfr *W. Weincke:* »Nordiske disharmonier på ophavsretsområdet» i NIR 1962 s. 261 ff.
[3] SOU 1956: 25 s. 79.
[4] Konventionstexterna finns intagna såsom bilagor till prop. 134/1960. Se Bernkonventionens Artikel 2 p. 1 och 5 samt Världskonventionens Artikel 4 p. 3. (Märk att i Bernkonventionens uppräkning av skyddsobjekten förekommer både verk av byggnadskonst och verk av nyttokonst.)

av konst, tillämpad å industrien, skyddas i den mån varje lands inre lagstiftning sådant tillåter.» Någon skyldighet för medlemsstaterna att bereda skydd åt brukskonsten blev således icke stadgad. Vid Bernunionens Romkonferens 1928 var frågan om brukskonsten under livlig debatt, men någon ändring av det gällande stadgandet åstadkoms icke. Först vid den fjärde revisionskonferensen, som ägde rum i Bryssel 1948, tillkom två nya bestämmelser rörande brukskonsten. Artikel 2 fick ett femte stycke, som ersatte den förut återgivna bestämmelsen och har följande lydelse. »Det är förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma i vilken omfattning deras lagar skola tillämpas på verk av nyttokonst samt industriella mönster och modeller, så ock under vilka villkor dylika verk, mönster och modeller skola skyddas. För verk, vilka i hemlandet skyddas endast såsom mönster eller modeller, kan i övriga unionsländer krävas endast sådant skydd som i dessa länder tillerkännes mönster och modeller.» I fråga om *skyddstiden för verk av brukskonst* infördes i Artikel 7 tredje stycket följande stadgande. »För ——— verk av nyttokonst bestämmes skyddstiden enligt lagen i det land, där skydd påkallas, men kan icke överskrida den skyddstid som gäller i verkets hemland.»

Vid Brysselkonferensen var det flera olika synpunkter, som ledde fram till de här redovisade resultaten. Något stadgande, som förpliktar unionsländerna att skydda brukskonsten inom den upphovsrättsliga lagstiftningen, blev emellertid alltjämt icke infört i konventionstexten. I katalogen över skyddade verk (Artikel 2 p. 1) tillkom visserligen kategorien verk av nyttokonst, men genom den samtidigt stadgade friheten för unionsländerna att bestämma hur dessa verk skall skyddas är konventionsförpliktelsen föga omfattande. Det starkaste motståndet mot att stadga samma skydd för brukskonsten som för annan konst kom liksom tidigare från Storbritannien. Den senast gällande regeln hade inneburit bl. a., att medlemsstaterna var skyldiga (såvida ej särskilt förbehåll gjorts enligt Artikel 27) att i enlighet med sina nationella lagar skydda även brukskonst som emanerade från en stat, där sådant skydd icke erkändes, samt att verk av brukskonst åtnjöt skydd i vissa stater till och med 50 år efter upphovsmannens död även om hemlandet skyddade dessa verk under exempelvis icke längre tid än tio år. I båda dessa fall hade således ömsesidighetsprincipen icke fått råda. Det var bl. a. betänkligheter i dessa hänseenden, som framtvingade ändringarna i konventionstexten.

Den konventionsenliga rättigheten för unionsland att icke tillerkänna upphovsrättsligt skydd åt verk av brukskonst från land, som skyddar verket endast såsom mönster, har Sverige icke gjort bruk av. Anledningen härtill har efter anslutningen till Brysseltexten varit, att Sverige i saknad av en generell mönsterlagstiftning icke kunnat erbjuda verket något mönsterskydd (för så vitt icke detta utgjort ett alster tillhörande metallindustrien), och att utnyttjandet av rättigheten att här tillämpa speciell reciprocitet för-

utsätter ett inhemskt mönsterskydd.[5] I den författning, som med stöd av 62 § UhL reglerar lagens tillämpning med avseende å verk från annat land — kungl. kungörelsen 2/6 1961 nr 349 — har följaktligen icke upptagits någon inskränkning såvitt nu är i fråga av UhL:s tillämpning även å verk med annat unionsland såsom hemland. Utredningen återkommer till frågan, huruvida det med en utbyggd mönsterrättslagstiftning finns anledning att utnyttja rättigheten att tillämpa speciell reciprocitet i förevarande hänseende.

När det åter gäller den konventionsenliga rättigheten för unionsland att på det internationella planet icke medge längre skyddstid än den som gäller i verkets hemland, har man i Sverige gjort bruk av befogenheten genom stadgande i förutnämnda kungörelse 1 § 3 mom. av lydelse att skydd enligt svensk lag icke skall åtnjutas för verk, beträffande vilket den i verkets hemland stadgade skyddstiden redan utgått.

Sverige har med verkan från och med den 1 juli 1961 tillträtt den genom 1948 års Brysseltext reviderade Bernkonventionen.

Världskonventionen om upphovsrätt

Denna konvention, undertecknad i Genève 1952, upptager icke nyttokonsten bland de obligatoriska skyddsobjekten. Däremot innehåller konventionen i Artikel IV p. 3 en regel av följande lydelse. »— — — I de fördragsslutande stater, som skydda — — — alster av nyttokonst i den mån de utgöra konstverk, må — — — skyddstiden för sådana verk icke understiga 10 år.» I p. 4 av samma artikel fastslås, att medlemsstat ej är skyldig att skydda främmande verk under längre tid än som gäller i den främmande staten.

Regeln om skyddstiden för brukskonstalster utsäger icke från vilken dag minimitiden på 10 år skall räknas. Det synes emellertid, vid en jämförelse med de övriga skyddstidsreglerna i Artikel IV, som om endast publiceringsdagen och upphovsmannens dödsdag kan vara aktuella. I de flesta konventionsländer räknas skyddstiden från upphovsmannens död, såframt det icke är fråga om anonyma verk.

Innebörden av uttryckssättet i den återgivna artikeln »i den mån de utgöra konstverk» får anses vara, att brukskonsten skyddas enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen och icke i särskild lagstiftning, exempelvis såsom mönster.

Sverige har med verkan från och med den 1 juli 1961 tillträtt Världskonventionen.

Utvecklingen i Sverige

Frågan om införande av upphovsrättsligt skydd för konsthantverket och konstindustrien aktualiserades genom *1914 års sakkunnigförslag till bl. a. lag om rätt till verk av bildande konst.* Redan några år dessförinnan hade Konsthantverkarnas

[5] I vad angår läget under äldre konventionstexter, som f. ö. än i dag är tillämpliga i förhållande till unionsländer som icke biträtt Brysseltexten, hänvisas till prop. 2/1926 s. 35.

gille och Svenska slöjdföreningen gjort framställningar hos Kungl. Maj:t om utsträckande av det redan förefintliga konstverksskyddet till att gälla även hantverks- och industriprodukter. I båda fallen hade man uppenbarligen påverkats av vad som framkommit under Bernunionens Berlinkonferens 1908. Där hade nämligen bl. a. hänvisats till att vissa betydande länder nyligen i sin lagstiftning likställt konstslöjdens alster med de fria konsternas verk och att detta föranletts såväl av den moderna konstslöjdens uppsving som av svårigheten att upprätthålla skillnaden mellan de fria konsterna och den konst, som »ställt sig i vardagslivets tjänst». De sakkunniga föreslog att konstslöjdens alster uttryckligen skulle hänföras till de verk, som omfattas av den konstnärliga auktorrätten. I motiveringen anfördes bl. a., att det ansågs vara ett kulturintresse, väl värt uppmuntran och stöd från statsmakternas sida, att sörja för rättsskydd på området.[6] Vad angår skyddstiden gjordes ingen skillnad mellan konstkategorierna; konstverksrätten föreslogs gälla intill utgången av femtionde året efter det, under vilket konstnären avlidit. Beträffande anonyma och pseudonyma verk skulle tiden räknas från verkets offentliggörande.

I *prop. 3/1919* framlades förslag till bl. a. lag om rätt till verk av bildande konst. Här återkom emellertid icke de sakkunnigas förslag att utsträcka konstverksskyddet till konstslöjdens alster. Det föreslogs tvärtom ett uttryckligt stadgande om att alster av konsthantverk och konstindustri icke skulle skyddas enligt lagen. Motiveringen härför var huvudsakligen, att det visat sig föreligga ett intresse för skydd endast inom hantverket och vissa delar av industrien.[7]

Riksdagens kamrar stannade vid olika beslut; första kammaren följde första lagutskottets förslag att ansluta sig till vad de sakkunniga förordat, medan andra kammaren biträdde propositionen. Lagutskottets sammanjämkning ledde till att andra kammarens beslut blev riksdagens och konstslöjden lämnades alltså tills vidare utan skydd.

I en skrivelse 1923 från Svenska slöjdföreningens styrelse till Kungl. Maj:t upptogs på nytt önskemålet om utsträckande av konstverksskyddet till att omfatta även konstslöjden. Man hänvisade härvid bl. a. till goda erfarenheter i Danmark av en sålunda utvidgad auktorrättslagstiftning.[8]

Efter en motion vid 1924 års riksdag och ett positivt utlåtande av första lagutskottet samma år anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om förnyat övervägande av frågan i vilken utsträckning och under vilka villkor alster av konsthantverk och konstindustri skulle kunna beredas skydd enligt konstverkslagen. Patent- och registreringsverket yttrade över riksdagsskrivelsen att ett effektivt rättsskydd på området var påkallat.[9] Kommerskollegium uttalade sig efter att ha samrått med representanter för industrien, akademien för de fria konsterna och slöjdföreningen samt ett stort antal handelskamrar och organisationer likaledes tillstyrkande. I kollegiets utförliga yttrande anfördes bl. a. följande huvudargument. Såväl ur rättvisans som ur den praktiska nyttans synpunkt måste ett lagskydd för den svenska konstslöjden anses såsom otvivelaktigt påkallat, och skyddet bör principiellt omfatta all konstslöjd. Ingen annan industri än beklädnadsindustrien kunde påvisas lida något beaktansvärt men genom införande av lag-

[6] Se 1914 års betänkande, som finns intaget bland kommittébetänkanden i riksdagstrycket för år 1919, s. 155 ff. Enligt 1897 års lag ang. rätt att efterbilda konstverk varade konstnärens reproduktionsrätt under hans livstid i fråga om efterbildande genom konstnärligt förfarande och därutöver under tio år i fråga om efterbildande genom tryck, fotografi eller avgjutning eller på annat dylikt sätt.

[7] Prop. s. 63. Skyddstiden för den i propositionen föreslagna konstverksrätten inskränktes till 30 år efter upphovsmannens död.

[8] Se närmare om innehållet i skrivelsen prop. 2/1926 s. 19 f.

[9] Prop. 2/1926 s. 4 och s. 20 f. Patentverket ansåg emellertid ett på registrering grundat mönsterskydd vara det för ändamålet lämpligaste.

skydd på området. Sveriges industriförbund hade visserligen uttalat sig för att konstslöjden skulle skyddas genom en särskild lagstiftning, byggd på ungefär samma princip som gällde mönsterskyddet, och hade sålunda avstyrkt konstverkslagens utvidgning till att omfatta konstslöjden. Kollegiet ansåg emellertid för sin del att den sistnämnda vägen var den närmast liggande. Särskilt den högre konstslöjden stod mycket nära de fria konsterna, och ett konstföremål upphörde icke att vara konst därigenom att det också fick praktisk användbarhet. En av de främsta drivfjädrarna till ett konstslöjdsskydd måste anses vara att stimulera och »höja» denna slöjd, och en auktorlag ansågs vara bättre ägnad därtill än en mönsterlag. Skyddstiden borde bestämmas till 15 år från och med året efter det, då ansökan om frivillig registrering gjordes, eller där registrering ej sökts eller sökts senare än under det år, då alstret först utgavs, från och med året efter utgivningsåret.[10]

I prop. 2/1926 föreslogs att konstslöjden, med visst undantag, skulle omfattas av auktorskyddet. Härom uttalades bl. a. följande. Endast inom beklädnadsindustrien synes föreligga ett behov av att lämnas utanför skyddets tillämplighetsområde. En legal definition på alster av konstslöjd lär icke kunna uppställas. Det måste i varje enskilt fall överlämnas åt domstol att avgöra, huruvida ett omtvistat alster kan betraktas såsom en konstslöjdsprodukt. Till ledning härvidlag torde tjäna, att ett konstslöjdsalster i mer eller mindre övervägande grad bör avse ett praktiskt ändamål. Tillika måste emellertid uppställas den fordran, att alstret kan anses som ett verk av bildande konst, d. v. s. att det genom individuell formgivning syftar till en estetisk verkan. Ett föremål som framställts utan varje konstnärlig originalitet kan alltså icke betecknas såsom ett konstslöjdsalster. Allenast i den mån en hantverks- eller industriprodukt genom upphovsmannens skapande verksamhet gestaltats i en konstnärlig form, kan auktorrätt uppkomma. Föremål för skydd utgör emellertid icke vare sig det framställda verkets rent tekniska element eller det använda motivet. Endast då ett alster såsom helhet betraktat framstår såsom efterbildning av ett annat verk föreligger intrång i auktorrätten. Däremot är det uppenbarligen tillåtet för envar att i fri anslutning till ett konstslöjdsalster framställa ett nytt, i det väsentliga självständigt sådant. I likhet med övriga verk av bildande konst bör för övrigt ett konstslöjdsalster skyddas under alla stadier av sin tillblivelse. Även ritningar och modeller till dylika alster bör därför inbegripas under det konstnärliga skyddet. Akademien för de fria konsterna hade, därom tillspord av kommerskollegium, förklarat sig villig att till vägledning vid uppkomna tvister avge utlåtande i frågorna huruvida ett alster skall anses såsom konstslöjd eller ej och huruvida mellan två alster föreligger en sådan överensstämmelse, att efterbildning måste anses ha ägt rum. I fråga om skyddstidens längd är det ur samhällets synpunkt olämpligt, att upphovsmannen och hans rättsinnehavare under så lång tid som gäller för konstverk i övrigt skall äga uteslutande rätt att mångfaldiga alstret. Någon olägenhet synes ej heller vara förbunden med en kortare skyddstid. Behovet av skydd mot efterbildning föreligger i regel blott under en jämförelsevis begränsad tid, som icke bör ställas i beroende av upphovsmannens livstid. Utgångspunkten bör väljas på sådant sätt, att utomstående lätt kan utröna huruvida skyddet har upphört eller ej. Med hänsyn till det anförda bör skyddet för konstslöjdsalster gälla intill utgången av femtonde året efter det, under vilket alstret först offentliggjordes, eller där verket vid konstnärens död ej var offentliggjort, intill utgången av femtonde året efter hans dödsår.[11]

[10] Se närmare prop. 2/1926 s. 21—28.
[11] Se närmare prop. s. 28 ff.

Med anledning av propositionen väcktes i riksdagens andra kammare en motion om avslag på förslaget. Till stöd härför anfördes bl. a. vad Sveriges industriförbund särskilt understrukit, nämligen att ett konstverksskydd på området skulle medföra synnerligen osäkra förhållanden för näringslivet bl. a. till följd av svårigheten att få klargjort vad som skall förstås med konstverk och svårigheten att på förhand förvissa sig om att icke en likartad utformning redan tillämpats av någon annan. Första lagutskottet ansåg, att konstverksskyddet principiellt bör omfatta varje art av bildande konst samt att de i motionen uttalade farhågorna kan förväntas visa sig vara överdrivna. I fråga om skyddstiden förtjänar de synpunkter beaktas, som gäller i fråga om mönsterskyddstiden. Dessa torde för många fall, särskilt inom konstindustrien, vara mer befogade än analogier från konstverkslagen. En nedsättning av den i propositionen angivna skyddstiden från 15 år till 10 år förordades därför.

Genom 1926 års lag hänfördes sedermera alster av konsthantverk och konstindustri till verk av bildande konst enligt 1919 års lag därom; dock att beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, blev undantagna. Skyddstiden fastställdes till 10 år, beräknad på det sätt som närmare angivits i propositionen.

År 1939 väcktes i riksdagen motioner med förslag om undersökning av på vad sätt svensk konstslöjd skall kunna beredas effektivare skydd såväl inom som utom landet. Första lagutskottet inhämtade yttranden av bl. a. Sveriges industriförbund, som förordade, att skyddet anordnas enligt mönsterlagens principer. Utskottet tillstyrkte motionärernas förslag, och utskottets hemställan bifölls av riksdagen. I skrivelse nr 263 år 1939 vände sig riksdagen till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i frågan.

Frågan om särskilda åtgärder till skydd för konsthantverk och konstindustri upptogs i ett särskilt avsnitt av *auktorrättskommitténs betänkande 1956* rörande upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk.[12] Det anfördes härom huvudsakligen följande. Att i det enskilda fallet avgöra, huruvida en produkt är ett konstverk i lagens mening, är otvivelaktigt svårt, och ej sällan kan sakkunniga ha olika åsikter därom. Även där så ej är fallet, kan tvister dra ut på tiden och äventyra effektiviteten av ett ingripande mot intrång. Dessa svårigheter ligger dock i sakens natur och torde knappast kunna bemästras genom lagstiftningsåtgärder. I sammanhanget har man emellertid pekat på möjligheten att anordna en officiell registrering av sådana produkter av nyttokonst, för vilka upphovsmännen gör anspråk på konstverksskydd. En dylik registrering kan göras obligatorisk eller frivillig. Registrering som villkor för upphovsrättsligt skydd kan emellertid enligt kommitténs mening icke komma i fråga. Det är en grundläggande tanke i Bernkonventionen, att inga dylika formaliteter får krävas som förutsättning för rättsskydd. I fråga om frivillig registrering föreligger icke några kända erfarenheter från Sverige eller utlandet, som belyser värdet av en sådan. Det förefaller vara en angelägenhet för intresserade organisationer att i egen regi försöksvis bedriva registrering för att erfarenhetsmässigt kunna belysa dess värde. Kommittén har icke funnit skäl att föreslå särskilda åtgärder i detta hänseende.[13] Klagomålen över bristande effektivitet i rättsskyddet på nyttokonstens område har emellertid också inneburit önskemål om att skyddsområdet måtte vidgas till att omfatta även alster, som icke fyller lagens krav på att vara konstverk, och det har ifrågasatts om man icke kunde ge efter något i kraven på originalitet. Om man vill nå ett

[12] SOU 1956: 25 s. 175 ff.

[13] I linje med kommitténs rekommendation har bl. a. Svenska inredningsarkitekters riksförbund fr. o. m. den 1 mars 1957 öppnat en registreringsbyrå, SIR:s Formregister, som presenteras närmare nedan.

vidare rättsskydd för nyttokonsten närstående produkter inom hantverk och industri, bör emellertid detta enligt kommitténs mening ske genom en reformerad mönsterlagstiftning och icke genom att konstverksskyddets gränser tänjes ut i lag eller praxis. Det är ett önskemål, att man vid tillämpning av upphovsrättslagen icke prutar av på de krav, som principiellt bör ställas för konstverksskydd, och detta skulle vara lättare att genomföra i praktiken, om för de alster, som faller i gränsområdet mellan nyttokonst och annan produktion, funnes en enklare, för dem bättre lämpad skyddsform.

I auktorrättskommitténs lagförslag sidoordnades alster av konstindustri och konsthantverk med andra konstnärliga verk, och någon principiell skillnad i fråga om det upphovsrättsliga skyddets innehåll föreslogs icke.[14] Ej heller gjordes något undantag för beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar. Vad angår det allmänna upphovsrättsliga kravet på originalitet och konstnärlig insats erkändes av kommittén, att betydande svårigheter kan föreligga att dra gränsen mellan skyddade konstverk och andra produkter, d. v. s. mellan konstindustri och andra industriprodukter, mellan konsthantverk och vanligt hantverk. Härom yttrades vidare bl. a. följande.[15] Det anses numera såsom självklart, att estetiska synpunkter och nyttohänsyn är så intimt förenade, när det gäller nyttokonsten, att man icke kan arbeta på detta fält utan att samtidigt uppmärksamma dem båda. Då fråga är om ett nyttoföremål anses det nu knappast som god konst att låta nyttosynpunkten bli underordnad det estetiska. I många fall har man t. o. m. sagt, att vad som är dåligt ur funktionssynpunkt också är oskönt. Även om man icke vill gå så långt, är det dock ovedersägligt, att det estetiska hos ett nyttoföremål icke nu som stundom förr lätt kan urskiljas från framställningen i övrigt.

I fråga om skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri föreslog auktorrättskommittén samma längd som för övriga konstverk, d. v. s. intill utgången av *femtionde året efter upphovsmannens dödsår*. För anonyma och pseudonyma verk föreslogs upphovsrätten gälla intill utgången av femtionde året efter det, då verket offentliggjordes, med den kompletterande bestämmelsen att huvudregeln gäller, om upphovsmannen inom nämnda tid blir namngiven i förbindelse med verket eller ock avlidit, innan verket offentliggjordes. Förslagets huvudregel motiverades på följande sätt.[16] Den gällande bestämmelsen om tioårigt skydd från offentliggörandet hade på sin tid grundats på att behov av skydd mot illojal efterbildning föreligger blott under jämförelsevis begränsad tid. Emellertid kan rätten att utnyttja produkter av konstslöjd i många fall vara av betydande ekonomiskt och ideellt värde under lång tid. Rätten bör därför förbehållas åt upphovsmannen och hans successorer under samma tid som gäller för alster av annan konstnärlig verksamhet.

Under remissförfarandet framkom några synpunkter på frågan om gränsen mellan skyddat och oskyddat objekt på området.[17] Sålunda anförde Svenska slöjdföreningen bl. a. Näringslivet har behov av fastare linjer för vad som är skyddat och icke skyddat än vad kommittén angivit i sitt betänkande. En särskild grupp av produkter måste i sammanhanget uppmärksammas, nämligen den som betecknas med termen »industrial design» d. v. s. av konstnärer formade, som regel i stora serier framställda industriprodukter, t. ex. skrivmaskiner, matbestick, telefonap-

[14] Jämför dock i 11 § andra stycket om förbud att för eget bruk låta annan framställa bruksföremål samt i 13 § ang. ägares rätt till ändring av bruksföremål utan upphovsmannens lov.

[15] Betänkandet s. 77.

[16] S. 345.

[17] Se prop 17/1960 s. 46.

parater och vissa möbler. Sådana bör icke tillmätas mindre betydelse än exklusivt konsthantverk i form av ett smycke, en konstvävnad o. s. v. Det synes mindre tillfredsställande, att denna viktiga och i framtiden sannolikt alltmer domineranде verksamhetsgren blir hänvisad till ett gränsområde. — Av Sveriges industriförbund framhölls, att det långtgående skyddet enligt förslaget bör reserveras för produkter, som uppfyller höga krav på originalitet och konstnärlighet, så att icke utvecklingen hämmas.

Vad skyddstiden angår gjordes av några remissinstanser särskilda uttalanden.[18] Svenska slöjdföreningen anförde bl. a. För konstindustriens del kan det förlängda skyddet för hithörande alster, vilka ofta icke signerats, på grund därav vålla osäkerhet. Man måste i varje särskilt fall undersöka, huruvida det finns upphovsmän som kan tänkas göra anspråk på skydd, och tidsödande efterforskningar kan bli nödvändiga. Värdet av den föreslagna, kraftigt förlängda skyddstiden och den förändrade utgångspunkten för dess beräknande är på detta område icke oomtvistligt. Särskilt för modeskapelsernas del framstår det långa skyddet såsom en onödig belastning på den allmänna rörelsefriheten.

Enligt Stockholms handelskammare bör den för patent gällande skyddstiden av 17 år tagas till utgångspunkt och skyddstiden börja löpa vid offentliggörandet av verket. Sveriges industriförbund ifrågasatte, huruvida icke skyddstiden bör vara kortare än enligt förslaget, och framhöll bl. a., att industrien eljest beträffande äldre produkter skulle få svårt att avgöra om skyddstiden alltjämt löper. Vad angår skyddstiden för beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, ansågs av industriförbundet och konfektionsindustriföreningen, att denna borde sättas väsentligt kortare än för andra verk; enligt föreningens mening borde tiden ej överstiga fem år.

Departementschefen frångick emellertid icke vid lagrådsremissen det förslag, som auktorrättskommittén framlagt, och till stöd för sin ståndpunkt anförde han bl. a. Det måste hållas i minnet, att frågan endast gäller produkter av sådan originalitet, att de är att anse som konstverk. För andra, i och för sig måhända skyddsvärda produkter bör skyddet självfallet vara kortare än det egentliga konstverksskyddet. Är det åter fråga om alster av verklig konst, synes knappast föreligga skäl att stadga kortare skyddstid än för konstverk i allmänhet. Den konstnärliga verksamheten söker sig i ökad utsträckning till hantverk och industri och är här i samma behov av skydd, ekonomiskt och ideellt, som inom andra områden. I grannländerna har sedan länge gällt femtioårig skyddstid även för nyttokonsten utan att man märkt några olägenheter därav. Detsamma gäller i flera andra länder inom Bernunionen.

Lagrådet yttrade i frågan följande:[19] I en till lagrådet överlämnad skrift från kooperativa förbundet, Stockholms handelskammare, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund hävdas bestämt, att förslaget skulle leda till betänkliga konsekvenser för näringslivet. Någon mera ingående utredning har icke redovisats i kommittébetänkandet. Förslaget synes icke så mycket grunda sig på några erfarenheter av att den gällande skyddstiden är för kort som mera på önskemål om nordisk och internationell anknytning i förening med den formella svårigheten att dra en gräns mellan bruksföremål och andra konstverk. De överväganden, som torde ha varit vägledande för kommitténs förslag, har emellertid fog för sig. Å andra sidan kan icke förnekas, att konstnärliga bruksföremål företer beröringspunkter även med patent, mönster och modeller, beträffande vilka kortare skyddstider överlag gäller. Åt-

[18] Anf. prop. s. 222.
[19] Anf. prop. s. 390 f.

skilliga rent praktiska skäl talar också för kortare skyddstid, och det torde vara ofrånkomligt, att en lång skyddstid kan verka hindrande för vissa näringsidkare och även medföra olägenheter ur konsumentsynpunkt. Vissa skäl talar alltså för en kortare skyddstid för alster av konsthantverk och konstindustri, men det är svårt att bortse från att jämväl för dylika alster en femtioårig skyddstid gäller i de allra flesta länder. Även om i dylika fall upphovsrätten understundom kan vara något mera begränsad till sin omfattning, får dock utvecklingen anses ha gått i riktning mot en femtioårig skyddstid även för bruksföremål. Med hänsyn till önskvärdheten av såvitt möjligt enhetliga internationella bestämmelser beträffande en så viktig fråga som skyddstidens längd kan icke utan ytterligare utredning förordas annan lösning av detta spörsmål än den kommittén föreslagit.

I den av lagrådet åberopade skriften från kooperativa förbundet m. fl. hade hemställts, att de gällande reglerna om skyddstid för alster av konsthantverk och konstindustri bibehålles oförändrade och omprövas först i samband med revisionen av mönsterskyddslagstiftningen.

Vid ärendets fortsatta behandling inom justitiedepartementet[20] förelåg en skrift från Svenska slöjdföreningens arbetsutskott. I skriften framhålles, att erfarenheterna enligt utskottets mening bestyrkt, att den nuvarande skyddstiden för nyttokonsten många gånger visat sig klart otillräcklig för att åt formgivaren säkra en skälig ersättning ens under den tid, då hans formskapelse varit allmänt efterfrågad på marknaden. Såsom exempel nämnes, att verkligt nya och originella formgivningar inom glas- och porslinsindustrien kunnat säljas i betydande omfattning långt efter det tio år förflutit från det första offentliggörandet. Vidare framhålles, att i vissa fall, t. ex. vid tillverkning av konstnärliga matbestick, verktygskostnaderna för en ny formgivning är så avsevärda, att varans pris blir oproportionerligt högt, om man måste kalkylera med en endast tioårig skyddstid. Slutligen understrykes, att den nuvarande korta skyddstiden utgör en allvarlig olägenhet, då det gäller att finna avsättning utomlands för svensk konstslöjd. Oftast önskar tillverkare på den främmande marknaden introducera alster, som redan visat sig slå an i hemlandet. Erfarenheten bestyrker, att härvid tioårsfristen från offentliggörandet ej sällan hunnit utlöpa i Sverige, vilket enligt rådande konventionssystem medför, att skydd icke heller kan påfordras i det främmande landet, trots att där i och för sig gäller en betydligt längre skyddstid. I ett läge, då den svenska konstindustrien, delvis med statligt stöd, söker nya marknader utomlands, måste enligt utskottet en sådan ordning te sig otillfredsställande. Man bör dock icke motsätta sig, att frågan om skyddstidens längd för konsthantverk och konstindustri, på sätt som föreslagits, uppskjutes till slutligt avgörande i samband med revisionen av mönsterskyddslagstiftningen. Beaktansvärda skäl torde tvärtom kunna anföras för att skyddstiden beträffande de båda skyddsformerna avväges i ett sammanhang. Det vore emellertid olyckligt, anför utskottet, om ett uppskov skulle medföra att den nuvarande enligt utskottets bestämda åsikt alltför korta upphovsrättsliga skyddstiden skulle behållas till dess frågan erhållit en slutgiltig lösning. Utskottet hemställer därför, att ett uppskov kombineras med en provisorisk förlängning av skyddstiden intill dess frågan hunnit slutligen prövas.

Yttrande inhämtades från kommerskollegium, som i sitt utlåtande anslöt sig till de av slöjdföreningens arbetsutskott framställda förslagen och förordade, att en provisorisk förlängning av skyddstiden bestämdes till tio år.

Härefter anförde departementschefen bl. a. följande. Principiella skäl talar för att skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri bestämmes på samma sätt som för annan konst. Frågan om skydd för dylika alster har emellertid

[20] Anf. prop. s. 402 ff.

sammanhang även med mönsterrätten. Med hänsyn till vad som i ärendet anförts kan det finnas skäl att icke taga slutlig ståndpunkt till den föreliggande frågan förrän det pågående arbetet med översyn av mönsterrätten avslutats och man får tillfälle att i ett sammanhang bedöma den upphovsrättsliga och den mönsterrättsliga sidan av problemet. Tills vidare bör därför icke göras någon principiell ändring i vad som för närvarande gäller beträffande skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri. Genom särskild övergångsbestämmelse bör dock tillses att rätt till alster, som med tioårig skyddstid skulle utgå under de närmaste åren, alltjämt får gälla i avbidan på det slutliga ståndpunktstagandet i frågan. Tiden för en dylik provisorisk förlängning synes lämpligen kunna bestämmas till tio år.

I enlighet med vad sålunda anförts av departementschefen föreslogs efter förnyad remiss till lagrådet, som därvid lämnade lagförslaget i sak utan erinran, i *prop. 17/1960*, att särskilda bestämmelser om brukskonstens skyddstid skulle inflyta i upphovsrättslagen. Förslaget antogs av riksdagen efter vissa mindre jämkningar som förordats av första lagutskottet.[21]

Vid lagutskottets utlåtande fanns fogade två särskilda yttranden, som båda berörde skyddstiden. Det ena tar närmast sikte på den allmänna skyddstiden. I det andra yttrandet upptogs speciellt frågan om skyddstiden för alster av konsthantverk och konstindustri, och där anfördes följande. Det får förutsättas, att man vid den slutliga prövningen genomför en avsevärd förlängning av skyddstiden för nyttokonst. Starka skäl talar för att här stadga samma skyddstid som gäller för all annan konstnärlig verksamhet, och denna ståndpunkt intogs av auktorrättskommittén liksom i det till lagrådet ursprungligen remitterade lagförslaget. Enhetlig skyddstid gäller i de allra flesta västeuropeiska länder, bland dem våra nordiska grannländer. Från dansk och norsk sida har man också vid nordiska interparlamentariska överläggningar framhållit önskvärdheten av att Sverige här icke intager en avvikande hållning.[22]

Även i riksdagsdebatten berördes frågan om skyddstiden. Där hävdades å ena sidan, att det ej finns anledning att ge ett sämre skydd för konsthantverk och konstindustriprodukter, under förutsättning att de faktiskt uppfyller kravet på att vara verkliga konstverk, än för andra konstnärliga verk. Å andra sidan gjordes bl. a. jämförelser med skyddstiden för patent och för mönster och hävdades, att praktiska erfarenheter visar, att t. o. m. en kortare tid än 10 år skulle vara tillräcklig. I detta sammanhang framhölls, att skyddstiden måste bestämmas efter en avvägning av dess betydelse för de tre berörda parterna, nämligen producenten, formgivaren och konsumenten.[23]

Gällande svensk rätt

Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk utfärdades den 30 december 1960 (SFS nr 729). I 65 § andra stycket stadgas, att rätt till alster av konsthantverk och konstindustri skall, om rätten eljest skulle upphöra vid utgången av något av åren 1960—1970, gälla intill utgången av år 1971. Genom en särskild bestämmelse i 63 § har förordnats, att detta stadgande om provisorisk förlängning av skyddstiden skall gälla redan från och med

[21] Utlåtande 41/1960 s. 83 f.
[22] Utlåtandet s. 113 ff.
[23] Se Första kammarens protokoll nr 28/1960 s. 94 och s. 98 samt Andra kammarens protokoll nr 29/1960 s. 158 ff.

utgången av år 1960, trots att lagen i övrigt förklarades träda i kraft först den 1 juli 1961. Huvudreglerna om tioårig skyddstid för brukskonstalstren finns i 43 och 44 §§. För åskådlighetens skull ges här några exempel på hur de nu gällande provisoriska övergångsbestämmelserna verkar.

Alster av brukskonst, som offentliggjorts någon gång under år 1950 eller vars upphovsman avlidit under detta år utan att alstret offentliggjorts — det må ha varit den 1 januari eller den 31 december — åtnjöt enligt 1919 års lag skydd till och med utgången av år 1960. Genom de nya bestämmelserna utlöper skyddet icke förrän vid årsskiftet 1971—1972. Då upphör också skyddet för alla de alster, som offentliggjorts första gången under något av åren 1951—1960 eller vilkas upphovsmän då avlidit utan att alstret offentliggjorts. För alster, offentliggjorda 1961 eller senare, gäller endast huvudregeln om skydd under 10 kalenderår efter det år offentliggörandet skedde respektive 10 år efter upphovsmannens dödsår, därest alstret då icke var offentliggjort. Reglerna är emellertid, såsom klart framhållits under deras tillblivelse, av provisorisk karaktär. Alster som offentliggjorts *före* 1950 eller vars upphovsman, utan att alstret offentliggjorts, avlidit *före* 1950 har förlorat sitt skydd senast vid årsskiftet 1959—1960.[24]

Debatten efter 1960

Under år 1961 fördes i Sverige och Danmark en tämligen livlig debatt i fackpress, dagspress och annorstädes om skyddstiden för verk av nyttokonst.[25] Utredningen vill här återge några av de synpunkter som anförts i denna debatt. En grundläggande fråga är vad som menas med brukskonst till skillnad från den fria konsten, å ena sidan, och vanliga industriartiklar, å den andra. Till brukskonsten brukar traditionellt hänföras produkter inom hantverk och industri, som fyller en praktisk uppgift och sålunda är nyttiga (bruksföremål) samtidigt som de har en estetisk funktion. Ibland överväger det nyttiga, ibland det estetiska. Inom brukskonsten kan exempelvis den praktiska funktionen vara högst obetydlig och den estetiska klart framträdande (en prydnadsvas, en brosch o. s. v.). För den fria konsten däremot är det funktionella momentet helt främmande och de estetiska yttringarna ensamt framträdande. Det torde emellertid ej vara möjligt att dra en bestämd gräns mellan den fria konsten och brukskonsten, även om skillnaderna i huvudsak lätt kan klargöras. På något håll har tveksamhet t. o. m. yppats inför rena prydnadsting som framställs industriellt i stor skala. Från

[24] Till frågan om övergångsbestämmelser återkommer utredningen.

[25] Här må hänvisas till artiklar i den danska tidskriften Dansk Kunsthaandværk nr 10 för år 1960 och nr 2—3 för år 1961 samt Industriförbundets meddelanden, april 1961, och Form nr 5 för år 1961.

andra industriprodukter anses ett verk av brukskonst skilja sig därigenom att en andligt skapande verksamhet måste ha legat bakom tillkomsten.[26]

Beträffande skyddstidens längd har man pekat på att det gäller att företaga en avvägning mellan tre intressen, nämligen upphovsmannens, producentens och konsumentens. Ifrån industrihåll har särskilt framhållits följande. I jämförelse med den sjuttonåriga patenttiden ter sig den allmänna upphovsrättsliga skyddstiden orimligt lång för mängden av sådana konstindustriella föremål med typisk brukskaraktär, som det här gäller. Ett långvarigt skydd för upphovsmannen och hans producent betyder samtidigt en långvarig begränsning av rörelsefriheten för alla andra producenter av motsvarande bruksföremål. På lång sikt framträder uppenbarligen stora svårigheter att finna ut vad som är skyddat och vad som fritt må utnyttjas. Företagarna måste göra omfattande undersökningar för att utröna om en modell redan tillhör någon annan i upphovsrättslig mening, innan modellen kan lanseras. Denna hämsko kan komma att leda till att industrien vänder sig ifrån brukskonstnärerna och övergår till att använda endast standardiserade former, som utan tvekan är oskyddade och alltså står till fritt förfogande. Det är icke allmänt förekommande med samma långa skyddstid för brukskonsten som för den fria konsten, något som framgår bl. a. av förhållandena i Storbritannien, där huvudsakligen endast ett mönsterskydd erbjudes för industriartiklar.

Upphovsmännen och företrädare för dessa har å andra sidan bl. a. hävdat följande. De bästa modellerna på brukskonstens område har visat sig kunna bli »moderna klassiker» med mycket långvarig livskraft. Även om detta givetvis icke gäller alla eller ens flertalet brukskonstföremål, måste likväl skyddstidens längd avvägas med fullt beaktande av den långa tillvaro, som åtskilliga verk på området i fråga kan få uppleva. Bakom tillkomsten av många bruksföremål ligger för övrigt en lång planläggningstid med experiment och modellarbete samt kostsamma investeringar i maskiner och specialredskap. För en lönsam exploatering av dessa föremål kräves självfallet en lång skyddstid, så att icke marknaden erövras av plagiat, som kan tillverkas utan originalets tillblivelsekostnader. Den internationella aspekten — flertalet av Bernunionens länder tillämpar samma upphovrättsliga skyddstid för brukskonst som för all annan konst — måste också tillmätas stor betydelse. Särskilt tungt väger härvid de konsekvenser med avseende å brukskonstens ställning i Norden, som skulle bli följden av en svensk särreglering av frågan. Vad konsumenternas intresse angår, ifrågasättes starkt om allmänheten är betjänt av billiga varor med sämre kvalitet. En

[26] Se i dessa frågor exempelvis *U. Hård af Segerstad:* Nordisk nyttokonst, Stockholm 1961, s. 8 f. Märk även det danska rättsfallet i UfR 1960 s. 197, som gällde ett fantasilejon framställt av tågvirke. Detta alster betecknas av *T. Lund* såsom brukskonst (Ophavsret, Köpenhamn 1961, s. 65), medan *B. Stuevold Lassen* frågar sig vad nytta man har av ett sådant lejon (TfR 1962 s. 238).

efterbildning är nämligen regelmässigt underhaltig, jämförd med originalvaran. Jämförelsen med den sjuttonåriga patenttiden haltar med hänsyn till den skillnad som råder mellan de båda skyddsformerna. Ett patent kan genom sin monopolkaraktär spärra den tekniska utvecklingen på sitt speciella område, men upphovsrätten med sitt begränsade skyddsområde kan icke verka utvecklingshämmande. Vidare måste ifrågasättas, om gamla verk som blivit bortglömda på marknaden verkligen kan utgöra något beaktansvärt hinder för industrien, även om den upphovsrättsliga skyddstiden alltjämt skulle löpa. När det aktuella kommersiella värdet sjunkit undan, brukar man tala om »upphovsrättens självrening».

Till utredningen har överlämnats en den 5 september 1961 dagtecknad skrivelse till chefen för justitiedepartementet från *Nordiska rådets juridiska niomannakommitté*. I skrivelsen hänför sig kommittén till en av Landsforeningen Dansk Kunsthaandværk gjord hänvändelse till Nordiska rådet med påpekanden om det olyckliga i att den svenska lagstiftningen beträffande rättsskyddet för brukskonst avvikit från en enhetlig nordisk lösning. Kommittén anser det vara i hög grad önskvärt att de nordiska ländernas upphovrättslagstiftning även i fråga om skyddet för konsthantverk och konstindustri är enhetlig. Det anses också vara av betydande vikt att utredningsarbetet påskyndas, så att de i Sverige gällande provisoriska bestämmelserna på området snarast kan ersättas med definitiva regler.

Frivillig registrering av brukskonstalster

Såsom framgår ovan hade auktorrättskommittén efterlyst erfarenheter från en frivillig registrering av alster tillhörande brukskonsten för att få värdet av ett registreringssystem belyst. Sedan början av 1950-talet har sådan registrering kunnat ske i *Svenska slöjdföreningens modellregister*. Där intages modeller av alla slag i form av ritningar eller fotografier och förses med datumstämpling mot en avgift av 50 kronor per modell. Någon granskning i konstnärligt hänseende utföres icke. Registret är offentligt, men något nämnvärt intresse från allmänhetens sida att granska modellerna lär icke ha visats. Under de gångna åren har icke registrerats mer än sammanlagt några hundra modeller. Det årliga antalet är emellertid i stigande. Några speciella branscher synes icke framför andra utnyttja registret; möbler anses dock förekomma tämligen ofta. Hos slöjdföreningen har man sig icke bekant, att registrering i något fall åberopats inför rätta vid uppkommen tvist men väl att den på annat sätt varit till nytta för registreringshavaren genom att inge respekt hos konkurrenter, genom att kunna utnyttjas i reklam o. s. v.

Även Svenska inredningsarkitekters riksförbund tillhandahåller ett register, *S.I.R.:s Formregister*, som togs i bruk den 1 mars 1957. Detta register är emellertid icke offentligt och kan alltså icke granskas av allmänhe-

ten. Registret har enligt sina särskilda stadgar till ändamål att möjliggöra registrering av formgivning avseende konsthantverk och konstindustri ävensom av »fullständiga inredningsförslag». Ansökan om registrering inges till en särskilt utsedd registrator och får göras endast av upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare. Ritning i original och två kopior skall inges, eventuellt därjämte fotografier eller fotonegativ. Registreringsavgiften är för närvarande 40 kronor. Någon granskning av ansökningarna göres icke annat än i formellt hänseende. Originalritningen och kopiorna förses vid registreringen med bevis därom, och sökanden återbekommer originalet jämte en kopia. Registrering får sökas även av andra än inredningsarkitekter och det uppges att medlemmar av förbundet är i minoritet bland sökandena. Det upplyses härjämte, att registreringen avser endast den yttre formen av föremålen och att därför ansökningar som åsyftar tekniska detaljer, färgsättning o. d. avvisas. Registreringen tjänar endast som hjälpmedel till bevisning om tidpunkten för upphovsrättens tillkomst. Någon rättegång i vilken betydelsen av registrering kunnat konstateras, lär icke ha förekommit. Däremot uppges ett flertal förlikningar ha träffats med registrering såsom ett betydelsefullt eller avgörande moment. Registratorn säger sig kunna konstatera, att registreringarna har en förebyggande verkan mot efterbildningar. Antalet registreringar uppgår årligen till ett hundratal. Av dessa omfattar endast ett fåtal s. k. fullständiga inredningsförslag. Bland formregistreringarna är det möbler som överväger till antalet. Omkring två tredjedelar av ansökningarna göres av upphovmännen själva och återstoden av företag som förvärvat upphovsmannens rätt.

Ett »*Institut för registrering av bestick*» har övervägts inom berörda europeiska branschorganisationer och har gjorts till föremål för en utredning av direktörerna för Landsforeningen Dansk Kunsthaandværk och Svenska slöjdföreningen. Förslag har också framlagts på grundval av den gjorda utredningen, men detta har icke lett till vidare åtgärder. Enligt förslaget skulle registreringsorganet företaga granskning av varje besticksmodell som söktes registrerad samt i övrigt arkivera och klassificera materialet på området. Även om frågan måhända icke helt avskrivits, synes den ej för närvarande vara aktuell.

Utredningen anser sig kunna konstatera, att registrering av brukskonstalster på frivillighetens väg icke fått någon nämnvärd omfattning eller eljest haft någon större betydelse.

Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd

Såsom sakkunnigt organ att bedöma frågor om gränserna kring begreppet konst fungerade redan från tillkomsten av 1897 års lag Kungl. akademien för de fria konsterna. Då skydd infördes för brukskonsten år 1926, hänvisades i förarbetena uttryckligen till Konstakademien såsom sakkun-

nig instans. Inom Svenska slöjdföreningen verkade emellertid redan under tiden närmast efter brukskonstskyddets införande en särskilt bildad s. k. plagiatkommitté på området och denna verksamhet gavs fastare former 1953 genom inrättandet av Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd. I början av nämndens verksamhet avböjde konstakademien att avge yttrande till domstol i ett fall, som gällde ett konstindustriellt alster, och hänvisade till att opinionsnämnden får anses utgöra den lämpliga remissmyndigheten för sådana bedömanden. Nämnden har enligt sina stadgar till uppgift att avge yttrande i tvistefrågor inom föreningens verksamhetsområde beträffande upphovsrätt och äger också bedöma, huruvida viss åtgärd kan anses strida mot »god affärssed eller konstnärlig hederskodex». Med »god affärssed» avses här god sed på upphovsrättens område; när det gäller bedömanden av god affärssed i övrigt anses näringslivets opinionsnämnd utgöra det rätta organet. Slöjdföreningens opinionsnämnd avger yttranden på begäran såväl av enskild part som av allmän domstol eller åklagare eller annan offentlig myndighet. Yttrandena kan avse frågan om ett alster bör åtnjuta upphovsrättsligt skydd liksom frågan om en efterbildning skall anses föreligga. Förhandling inför nämnden är icke offentlig, men yttrandena är offentliga såvida ej nämnden särskilt förordnat, att yttrandet icke må offentliggöras. Nämnden består av fem ledamöter, av vilka ordföranden skall äga juridisk utbildning och domarerfarenhet samt de övriga skall allsidigt representera konstnärlig och affärsmässig sakkunskap på området. Under sin cirka tioåriga tillvaro har nämnden t. o. m. utgången av år 1964 avgivit 66 yttranden, av vilka 11 föranletts av begäran från domstols och förundersökningsledares sida. Bland ärendena uppvisar möbler och vissa textilier det största antalet. Nämndens yttranden finns numera sammanställda i en publikation med titeln *Upphovsrättsligt skydd för brukskonst 1954—1963,* där även avbildningar av de bedömda föremålen intagits.

Nordisk rätt i övrigt

Nya lagar om upphovsrätt har under år 1961 trätt i tillämpning också i de nordiska grannländerna. Dessa lagar innehåller i fråga om skyddstiden ej någon specialregel för brukskonsten utan låter denna kategori åtnjuta det allmänna upphovsrättsliga skyddet under upphovsmannens livstid och femtio år efter hans död. Någon diskussion i frågan synes vid lagarnas tillkomst icke ha förekommit på annat håll än i Norge. En bidragande orsak till det ringa intresset för frågan får antagas ha varit, att samma skyddstid gällt redan enligt tidigare lagstiftning, i Norge sedan 1893, i Danmark sedan 1908 och i Finland sedan 1927.

Vad angår innebörden av begreppet brukskonst gjordes emellertid under det danska lagstiftningsarbetet några uttalanden, som är av intresse. Sedan »brugskunst» i motiven till lagförslaget 1959—1960 definierats såsom praktiska bruksföremål med en icke uteslutande av praktiska ändamål bestämd utformning, som ger föremålen karaktär av kostnärlig framställning, hade Landsforeningen Dansk Kunsthaandverk uttalat, att det särskilt när det gäller konsthantverket icke är be-

rättigat att ställa krav på en »icke uteslutande av praktiska ändamål bestämd utformning», i det att man endast bör lägga vikt på om föremålen i fråga har karaktär av kostnärliga alster. Med anledning därav yttrade folketingets utskott följande. Vid bedömandet av om ett bruksföremål skall anses skyddat bör fästas avseende vid huruvida det rör sig om ett konstnärligt alster, som uppfyller de allmänna kraven på att utgöra ett verk i lagens mening. Om så är fallet, bör skyddet inträda utan hänsyn till det praktiska bruksändamålet, således även om hänsyn till den funktionellt riktiga formgivningen har spelat en avgörande roll vid utformandet av bruksföremålet.[27]

Det bör ävenledes vara av intresse att notera, att brukskonsten inlemmades i den danska konstverkslagstiftningen 1908, sedan Højesteret i ett fall (UfR 1907 s. 619) förklarat, att en kaffeservis försedd med det numera välkända »musselmalede» mönster icke åtnjöt skydd enligt den då gällande lagen därför att servisen utgjorde ett industrialster, vars väsentliga ändamål var att tjäna praktiskt bruk.[28]

Även ett finskt uttalande rörande den närmare innebörden av begreppet brukskonst bör återges. I det finska kommittébetänkandet framhålles, att allt det som populärt benämnes brukskonst ej skall komma i åtnjutande av det upphovsrättsliga skyddet utan endast sådana alster, som oavsett det praktiska ändamålet kan betecknas såsom konstnärliga verk, varvid enligt sakens natur fordringarna på självständighet och originalitet skall ställas jämförelsevis högt.[29]

I Norge blev frågan om skyddstiden för brukskonst aktuell under lagstiftningsarbetets gång. Det var kirke- og undervisningskomitéen i Stortinget, som i sitt yttrande över propositionen till lag om upphovsrätt väckte spörsmålet och därvid anförde bl. a. följande. Det synes av vissa rättsfall att döma som om den bästa brukskonsten, den som är helt och hållet bestämd av ändamålet och endast åsyftar att ge föremålet en ren och god form, riskerar att bli nekad skydd, medan den dåliga brukskonsten genom användandet av obehövlig och kanske stilbrytande dekor eller liknande kan uppnå sådant skydd. Samtidigt som en önskan att tillgodose brukskonstnärernas intressen i vissa fall kan leda till en olycklig sänkning av den undre gränsen för verk, som förtjänar upphovsrättsligt skydd, kan i andra fall brukskonstföremålet komma att nekas skydd därför att den enda skyddsform som erbjuder sig — upphovsrätt under upphovsmannens hela livstid och femtio år efter hans död — synes vara alltför massiv för att komma till användning på de ofta enkla och ibland modebetingade bruksföremålen. Härtill kommer, att bruksföremålen ger utformaren ett betydligt mindre spelrum än andra verk, något som kan göra det betänkligt att tillerkänna upphovsmannen en så långvarig ensamrätt till en bestämd utformning, som upphovsrätten i övrigt gör. En ensamrätt till en bestämd form kan här tänkas i hög grad närma sig ett patent beträffande ett bestämt bruksföremål. Om man dessutom ser upphovsrättens varaktighet såsom mindre betydelsefull för brukskonsten, kan mycket tala för att den allmänna upphovsrätten icke utgör den adekvata skyddsformen, när det gäller brukskonst. Kommittén hemställde med stöd av det anförda till vederbörande departement att låta utreda frågan huruvida det kan finnas en mer adekvat och för brukskonst-

[27] Se Forslag til lov om ophavsretten til litteraere og kunstneriske vaerker, fremsat i Folketinget 1959—60, s. 15 (jämför dock de principiella uttalandena å s. 23) samt Folketingsudvalgets betaenkning over forslaget, 27 april 1961, s. 2 f. Jfr *W. Weincke* i NIR 1962 s. 261 f. Se även *M. Koktvedgaard:* Immaterialretspositioner (Köpenhamn 1965) s. 257 ff. En allmän redogörelse för det upphovsrättsliga skyddet för brukskonst i Danmark lämnas av *T. Lund* i Ophavsret (Köpenhamn 1961) s. 63 ff.

[28] Se om lagändringen 1908 *T. Lund:* Billedkunsten i retlig Belysning, Köpenhamn 1944, s. 43 ff.

[29] Kommittébetänkande 5/1953 med förslag till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk s. 45.

närerna mer ändamålsenlig skyddsform, eventuellt med en kortare skyddstid. Utan en grundlig utredning av de speciella problemen på området ansågs icke några särbestämmelser kunna föreslås. — Den av kommittén gjorda framställningen understöddes av flera talare under behandlingen av propositionen i Odelstinget, varvid i stort sett samma argument kom till användning som de redan av kommittén anförda.[30]

Den norska mönsterrättskommittén fick sedermera under hösten 1961 i uppdrag att undersöka på vilket sätt rättskyddet för konsthantverk och konstindustri bör anordnas. I samband därmed utökades kommittén med en ledamot, som hade speciell insikt i upphovsrättsliga frågor.

Annan utländsk rätt

I det stora flertalet länder inom Bernunionen gäller den allmänna upphovsrättsliga skyddstiden intill 50 år efter upphovsmannens död även för verk av brukskonst. Förutom i våra nordiska grannländer är så förhållandet exempelvis i *Belgien, Frankrike, Italien, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Schweiz, Tjeckoslovakien, Tyskland, Ungern* och *Österrike* samt i åtskilliga utomeuropeiska länder.[31] *Förenta Staterna* — ej anslutet till Bernkonventionen — har än så länge ett särskilt system, som medger upphovsrättsligt skydd under 28 år från offentliggörandet eller registrering samt efter förlängning ytterligare 28 år. Förslag föreligger emellertid om att införa den i de flesta länder förekommande skyddstiden, som icke utlöper förrän 50 år efter upphovsmannens död. I *Spanien* gäller skyddet intill 80 år efter upphovsmannens död, och i *Portugal* är skyddet principiellt obegränsat till tiden. Det finns också exempel på kortare skyddstid än den allmänt gängse, så t. ex. 20 år från offentliggörandet i *Turkiet* och 10 år från offentliggörandet i *Jugoslavien* samt 20 år efter upphovsmannens död (eller efter offentliggörandet om juridisk person är innehavare av rättigheten) i *Polen*. Skyddstiderna är generella för alla slags verk inom upphovsrättens ram i samtliga fall utom såvitt gäller Turkiet och Jugoslavien, där man gjort undantag från den allmänna femtioårstiden och givit brukskonsten ett kortvarigare skydd.

I *Storbritannien* gäller emellertid en särskild ordning. Utgångspunkten är att brukskonst i princip skyddas som annan konst med en skyddstid, som utlöper 50 år efter upphovsmannens död. Om alstret kommer till industriell användning — varmed enligt en legaldefinition förstås, att mer än 50 exemplar framställes eller att exemplar framställes, på annat sätt än för hand, i längder eller stycken (exempelvis textilvaror) — erhålles dock inom industriområdet i fråga endast det skydd, som mönsterlagstiftningen erbjuder, d. v. s. maximalt under femton år. Genom en speciell bestämmelse ges möjlighet i sådana fall att utan hinder av ett offentliggörande av verket — under förutsättning att tillverkning icke skett i industriell skala — få verket mönsterregistrerat. I de avseenden, där mönsterrätten icke lämnar skydd — d. v. s. i fråga om den ideella rätten, när det gäller andra industriområden samt offentliggöranden i böcker, genom television o. s. v. — är dock upphovsrätten alltjämt tillämplig. Såsom en grundregel gäller vidare, att när

[30] Innst. O. XI. (1960—61) s. 10 f. Kommitténs uttalande gällde även skyddet för byggnadskonst. (Betr. äldre motivuttalanden se Ot. prp. 26/1893 s. 33 och Ot. prp. 22/1930 s. 5). Forhandlinger i Odelstinget nr 68/1961 s. 538 ff.

[31] I *Tyskland* har den 9 september 1965 utfärdats en ny upphovsrättslag, där skyddstiden utsträckts till *70 år efter upphovsmannens död.* — Se allmänt om rättsskyddet för brukskonst *R. Plaisant:* La protection des œuvres d'art appliqué à l'industrie i Le Droit d'Auteur 1964 s. 96 ff.

alstret registreras såsom mönster upphovsrätten går om intet i den mån mönsterrätten kan lämna skydd. Denna bestämmelse reglerar frågan om det s. k. dubbla skyddet, vartill utredningen återkommer i ett särskilt avsnitt nedan. Genom den brittiska ordningen tvingas huvuddelen av nyttokonsten in i det mönsterrättsliga systemet och lämnas utan fullt upphovsrättsligt stöd. Regleringen är lagtekniskt invecklad och har krävt särskilda undantag.[32]

I 1962 års brittiska mönsterrättsbetänkande har frågan om ett bibehållande av det gällande systemet ingående behandlats. Det föreslås emellertid icke någon ändring av systemet såsom sådant, låt vara att några smärre justeringar förordas.

Ett nytt sätt att lösa frågan om skyddet för brukskonst har presenterats i *Benelux-förslaget 1963*. Principiellt undantager man icke brukskonstalster från upphovsrättsligt skydd under upphovsmannens livstid och 50 år efter hans död. Emellertid kräver man härför, att alstret har »en tydligt konstnärlig karaktär». Om detta uttryckssätt skall innebära ett särskilt strängt krav eller ej, framgår icke av betänkandet, där man i sammanhanget endast hänvisar till att enhetlighet måste uppnås i de tre länderna, av vilka Belgien f. n. icke ställer något konstnärligt krav på mönster för att tillerkänna dem upphovsrättsligt skydd, medan de två övriga länderna skyddar endast konstnärliga bruksföremål enligt upphovsrätten. I betänkandet föreslås vidare att ett alster samtidigt skall kunna åtnjuta skydd enligt både mönsterlagen och upphovsrättslagstiftningen. När mönsterrätten upphör, skall emellertid detta medföra ett samtidigt utsläckande av upphovsrätten till alstret (förutsatt att rättigheterna tillkommit samme innehavare), för så vitt icke mönsterhavaren lämnar en särskild förklaring att han vill bibehålla sin upphovsrätt. Har sådan förklaring lämnats, gäller upphovsrätten t. o. m. 50 år efter upphovsmannens död. Förklaringen skall registreras och publiceras för att bringas till allmänhetens kännedom.

Enligt den nuvarande ordningen i *Förenta Staterna* förlorar ett konstverk — d. v. s. i stort sett vad som i UhL avses med ett verk av bildkonst — icke sin upphovsrättsliga status därigenom att det kommer till användning såsom ett bruksföremål eller såsom en integrerande del därav. Det vanligen begagnade exemplet, hämtat från rättsfallet *Mazer v. Stein*, är en statyett av en danserska, som kommit till användning såsom lampsockel. De lagförslag på mönsterrättens och upphovsrättens område, som är aktuella, bryter icke principiellt med denna ordning. Meningen är emellertid, att bruksföremål såsom sådana — bilar, symaskiner, kläder o. s. v. — liksom hittills skall utestängas från upphovsrättsligt skydd och hänvisas till mönsterrätten med dess maximalt tioåriga skyddstid. Det anses icke lämpligt att utsträcka upphovsrätten till »industrial designs». Visserligen finner man det svårt att göra avvägningen mellan skyddsbehovet för formgivare och producenter, å ena sidan, samt möjligheten att ett överdrivet skydd skall motverka önskvärd konkurrens, å den andra. Men man stannar för att anse den upphovsrättsliga skyddstiden vara alltför lång för vanliga mönster.[33]

[32] Se Sec. 10 och 44 i 1956 års Copyright Act. Enligt Sec. 44 göres ett tillägg till Sec. 6 (subsec. 4) i Reg. Des. Act, innehållande den ovan berörda speciella bestämmelsen om mönsterregistrering utan hinder av ett tidigare offentliggörande. Se vidare *Copinger* och *Skone James:* The Law of Copyright, 9de uppl., London 1958, s. 67—81, samt *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs, London 1960, s. 13 ff, 91 ff och 102 f. Att märka är exempelvis, att konstnärliga trycksaker (bokomslag, julkort o. s. v.) alltid åtnjuter upphovsrättsligt skydd och icke får mönsterskyddas; Des. Rules 26. En översikt av hithörande frågor lämnas i *Report 1962* s. 22—30 och s. 83—97 (med sammanfattning å s. 119) samt s. 137—140.

[33] Se förslaget Libonati Bill Sec. 32 om ändring i upphovsrättslagstiftningen. Jfr *G. Karnell* i NIR 1962 s. 60. Utförlig beskrivning av gällande rätt och aktuella lagförslag i Report of the Register of Copyrights on the General Revision of the U.S. Copyright

Endast undantagsvis framgår det av lagstiftningen huruvida en sträng bedömning av brukskonsten skall äga rum eller ej. *Den italienska lagen* lämnar emellertid en anvisning härom, i det att alster av brukskonst skyddas endast under förutsättning att den konstnärliga utformningen går att skilja från, och alltså icke sammansmält med, de sakligt betonade inslagen av industriell karaktär hos alstret.[34] Stadgandet lär tillämpas så att många bruksföremål, såsom t. ex. möbler, verktyg, leksaker m. m., måste mönsterregistreras för att komma i åtnjutande av skydd, även om de kan uppvisa konstnärliga drag. Med denna gränsdragning och enligt särskilt stadgande i mönsterlagen står upphovsrätt icke till buds för mönster i vanlig mening. I *Schweiz, Tyskland* och *Österrike* anses bedömningen också vara tämligen sträng när det gäller att tillämpa kravet på konstnärlighet och individualitet.[35] Till skillnad härifrån tillämpas upphovsrätten t. ex. i *Frankrike* mycket generöst på brukskonstområdet.

Rättsfall i Sverige och några andra länder

Då det gäller att överväga den lämpliga utformningen av rättskyddet för verk av brukskonst, synes det vara lämpligt att först undersöka hur domstolar och andra organ tillämpat och avgränsat brukskonstbegreppet. Den svenska högsta domstolens praxis på brukskonstens område är emellertid mycket sparsam. De fall som förekommit presenteras här i korthet.

NJA 1931: 506 ang. Orrefors-glas. HD fann efter att ha inhämtat yttrande av konstakademien ej skäl att göra ändring i hovrättens dom, varigenom vissa graverade skålar och blomglas, som framställts av Orrefors Bruks AB, ansågs utgöra alster av »konsthantverk» och vissa av ett annat glasbruk framställda glasföremål ansågs vara efterbildningar av Orreforsbolagets alster. Ett flertal sakkunniga vittnen hördes i målet.[36]

NJA 1935: 712 ang. stålrörsstolar i funktionalistisk stil, avbildade i referatet. HD:s majoritet bestående av tre justitieråd uttalade att stolarna, även om de tillverkats efter en ny konstruktionsprincip, icke i avseende å konstnärligt utformande, företer sådan egenart, att de kan anses åtnjuta skydd såsom alster av konstindustri. En minoritet bestående av två justitieråd uttalade däremot, att stolarna måste anses i konstnärligt hänseende kännetecknas av sådan ursprunglighet och egenart i konstruktionsprincip och dennas genomförande, att de utgör alster av konstindustri. I målet förelåg uttalanden av både konstakademien och slöjdföreningens arbetsutskott samt av ett flertal enskilda sakkunniga.[37]

NJA 1943 s. 547 ang. huvuden till skyltdockor. Sedan underrätten förklarat sig

Law (1961) s. 12 ff, återgivna i Design Protection; Hearings — — — — on S. 1884 (Washington, 1961) s. 167 ff. Jfr även Copyright Law Revision, Part 3 (Washington 1964), särskilt s. 187 ff.

[34] Art. 2 (4) i 1941 års upphovsrättslag. samt Art. 5 andra stycket i 1940 års mönsterlag. Se vidare Unesco Copyright Bulletin, Vol. XII, No. 1, 1959, s. 50 ff (med hänvisningar) samt *H. L. Pinner* World Copyright, Vol. I, (Leyden, 1953), s. 279 f.

[35] Se t. ex. beträffande tysk rätt *E. Ulmer:* Urheber- und Verlagsrecht (1960) s. 130 ff och *E. Henssler* i GRUR 1961 s. 397 ff samt beträffande österrikisk rätt *W. Peter* i 60 Jahre Österreichisches Patentamt s. 109.

[36] Se om fallet *G. Eberstein* i SvJT 1938 s. 121 och i NIR 1941 s. 1 ff.

[37] Se om fallet *G. Eberstein* a. st. Jfr *S. Ljungman:* »I vad mån förekomma divergenser i rättstillämpningen beträffande gemensam upphovsrättslig lagstiftning?», NIR 1962 s. 51 ff, där hänvisning göres till avgöranden beträffande samma stolar i Danmark (UfR 1935: 695) och i Tyskland (GRUR 1932 s. 892). Numera föreligger ytterligare ett tyskt rättsfall ang. dessa stolar (GRUR 1961 s. 635). I Danmark blev utgången densamma som i Sverige, men i Tyskland skyddades stolarna såsom konstindustri.

anse huvudena icke vara av sådan beskaffenhet, att de åtnjöt skydd enligt konstverkslagen, fann varken hovrätten eller HD skäl att göra ändring i denna bedömning. I målet hade både Konstakademien och flera enskilda sakkunniga utlåtit sig.[38]

NJA 1958 s. 68 (NIR 1959 s. 60) ang. en stoppad länstol, avbildad i NIR-referatet. HD fastställde hovrättens dom, varigenom förklarades, att stolen genom upphovsmannens skapande verksamhet gestaltats i sådan konstnärlig form att den får anses utgöra alster av »konsthantverk och konstindustri» i den mening som avses i konstverkslagen samt att den påstådda efterbildningen företer påfallande likhet med originalstolen och att de skiljaktigheter som finns mellan stolarna är så oväsentliga att de icke kan medföra att ej i konstnärligt hänseende en efterbildning måste anses föreligga. I målet åberopades yttranden både av slöjdföreningens opinionsnämnd och dess danska motsvarighet, Retsudvalget i Landsforeningen Dansk Kunsthaandværk, samt av enskilda sakkunniga.

NJA 1962 s. 750 (NIR 1963 s. 122) ang. en väggbokhylla, den s. k. String-hyllan, avbildad i NIR-referatet. HD yttrade i sin dom inledningsvis: »I fråga om ett bruksföremål, vid vars skapande eftersträvats att med de medel som användas för den tekniska konstruktionen även uppnå en formgivning med estetisk verkan, kan vid bedömningen, huruvida produkten utgör ett alster av konsthantverk eller konstindustri, icke tagas i betraktande allenast vad produkten må innehålla av individuell konstnärlig gestaltning vid sidan av eller utöver de tekniska faktorerna. Bedömningen måste avse produktens helhetsverkan även i den mån den härrör eller beror av en teknisk faktor. Att den tekniska idén kunnat patenteras utesluter ej att produkten kan erhålla skydd såsom brukskonst.» Därefter yttrade HD vidare, att det av den förebragta utredningen och vid övervägande i synnerhet av dels i målet gjorda uttalanden av personer med framstående sakkunskap på bedömning av brukskonst, dels upphovsmannens vid huvudförhandling inför HD lämnade redogörelse för det arbete som ledde fram till String-hyllan »får anses vara styrkt, att den String-hylla varom i målet är fråga i estetiskt hänseende äger sådan originalitet i formgivningen att den utgör alster av konstindustri.» I målet förelåg ett yttrande av slöjdföreningens opinionsnämnd och ett stort antal andra sakkunniga.[39]

Den 19 december 1964 meddelade HD dom ang. en väggspegel (Luxusspegeln), försedd med en framskjutande kantlist med spetsad profil. HD fann, att föreningen av skilda element i Luxusspegeln får anses i konstnärligt hänseende uppvisa sådan ursprunglighet och egenart, att spegeln är ett alster av konstindustri. Närmast är det, enligt HD, valet av kantlistprofil som ger spegeln dess egenart. Skyddsområdet ansågs emellertid snävt begränsat. En annan spegel, som i målet påstods utgöra en efterbildning, gör enligt HD intryck av att vara väsentligen samma spegel som Luxusspegeln. »Om en så nära likhet uppkommit genom efterbildning har intrång skett på Luxusspegelns skyddsområde.» Med hänsyn till att tillverkaren av den andra spegeln sett Luxusspegeln på mässor, innan tillverkningen började, fann HD att det måste antagas att spegeln tillkommit genom att Luxusspegeln uppsåtligen eller av oaktsamhet efterbildats. — Ett justitieråd kom till samma resultat med delvis annan motivering. Ett justitieråd ville på anförda skäl icke tillerkänna Luxusspegeln upphovsrättsligt skydd.[40]

[38] Se *S. Ljungman* a.u., där hänvisning göres till två liknande danska rättsfall, det ena (UfR 1934 s. 161) avseende »voksbuster» för skyltändamål vilka tillerkändes skydd, och det andra (UfR 1946 s. 35) avseende »mannequinbuster» för liknande ändamål, vilka däremot icke skyddades.

[39] Se om rättsfallet *L. Körner:* Stringmålet och konstindustriskyddet i NIR 1963 s. 159.

[40] Rättsfallet återgivet i Upphovsrättsligt skydd för brukskonst 1954—1963, s. 222 ff.

Vad härefter angår de fall som avgjorts av slöjdföreningens opinionsnämnd men icke blivit föremål för rättegång får hänvisas till den ovan nämnda publikationen över nämndens yttranden, vilken jämte referat innehåller belysande bildmaterial. Generellt kan sägas, att domstolarnas och opinionsnämndens uppfattningar i stort sett sammanfaller, något som starkt markeras därav att det icke torde föreligga någon lagakraftvunnen dom som gått emot nämndens yttrande i de fall då sådant avgivits.[41]

I *Norge*, där frågan om rättsskyddet för brukskonsten liksom i Sverige nu överväges ånyo, anses domstolarna ha ställt strängare upphovsrättsliga krav på bruksföremål än vad man gjort i Sverige och Danmark. Denna inställning har för norskt vidkommande visst stöd i rättslitteraturen.[42] En äldre dom från 1921, enligt vilken skydd vägrades för en kamin, anses — med hänsyn till att det före tillkomsten av 1930 års norska lag på området var något oklart huruvida brukskonsten över huvud taget omfattades av konstverksskydd — icke vara särskilt ägnad att belysa rättstillståndet i dag. Senare har emellertid några rättsfall förekommit, av vilka dock endast ett enda avgjorts i högsta instans.

NIR 1957 s. 225 ang. en stickad tröja (en s. k. »skigenser»). Häradsrätten ansåg, att det icke förelåg ett alster, som skyddas av upphovsrättslagen. Av motiveringen framgår bl. a., att man funnit tröjan och dess mönster tillhöra ett modeområde och att en modeidé icke kunde betraktas såsom ett »åndsverk».

NIR 1958 s. 125 ang. ett bord, avbildat i referatet. Oslo Byrett fann att bordet otvivelaktigt hade estetiskt värde men att det saknade den konstnärliga originalitet som fordras för att det skall kunna betecknas såsom ett alster på konstverksområdet. I målet förelåg bl. a. ett yttrande från Interiörarkitekternas förening, enligt vilket bordet ansågs böra skyddas enligt konstverkslagen.

NIR 1961 s. 196 ang. en kollektion möbeltyger under beteckningen »dessin Jupiter». Kollektionen bestod av 35 olika nyanser, alla vävda med garn av två olika men varandra närliggande färger, så att resultatet närmast gav intryck av att en enhetlig färg använts. Oslo Byret fann att kollektionen sedd som helhet hade en tydlig särprägel med hög estetisk verkan. Bakom alstren ansågs emellertid ligga en utpräglat fackmannamässig skicklighet på textilindustriens område. Med hänsyn bl. a. därtill ansåg domstolen, att det rörde sig om ett mycket vanskligt värderingsspörsmål och att man i tveksamma fall måste vara försiktig med att låta upphovsrättslagen komma till användning; försiktighet påkallades också därav att en smakriktning här gjort sig starkt gällande. Domstolen förklarade — efter ingående överväganden som här återgivits endast knapphändigt — att textilkollektionen visserligen var resultatet av god smak och utomordentlig teknisk skicklighet men ej utgjorde ett konstverk.

NIR 1963 s. 204 ang. ett kombinerat soff- och sybord, avbildat i referatet. I Høyesterett fann majoriteten, bestående av tre domare, att bordets upphovsman i detta fall genom sin formgivning visat sådan originalitet och artistisk talang, att

[41] Opinionsnämnden och dess verksamhet har presenterats av *S. Ljungman* i Industriförbundets meddelanden nr 10/1960. Ljungman har också gjort internationell publik bekant med nämndens verksamhet; se R.I.D.A. XXXI (1961) s. 19.

[42] Se *R. Knoph*: Åndsretten (Oslo, 1936) s. 70 f. Jfr *B. Stuevold Lassen* i Le Droit d'Auteur 1963 s. 275 ff, där även förekommande norska rättsfall refereras och kommenteras.

hans verk måste ges upphovsrättsligt skydd. Avgörandet betecknades emellertid uttryckligen såsom svårt dels på grund av att oenighet rådde mellan de sakkunniga, dels på grund av att formgivningen ansågs vara enkel i överensstämmelse med vår tids stil. Frågan huruvida en efterbildning förelåg besvarades dock nekande. En domare fann såväl att bordet var skyddat som att en efterbildning förelåg. En domare fann, att efterbildning ej förelåg och att med hänsyn därtill det icke fanns anledning att pröva huruvida bordet åtnjuter upphovsrättsligt skydd. — I målet förekom ett stort antal sakkunniguttalanden, däribland av svensk expertis och av den danska Landsforeningens Retsudvalg. Domen är mycket utförlig liksom byrettens och lagmansrettens domar i saken.

I *Danmark* föreligger betydligt flera domstolsavgöranden angående brukskonst än i de övriga nordiska länderna.[43] Före presentationen av några danska avgöranden bör erinras om ovan berörda fall angående den »musselmalede» kaffeservisen från år 1907 (UfR 1907 s. 619), som anses ha givit upphov till brukskonstens inlemmande 1908 i auktorrättslagstiftningen.

UfR 1926 s. 251 ang. en té- och kaffeservis med det i 1907 års rättsfall förekommande »musselmalede» motivet. Højesteret fann att porslinsföremålen utgjorde alster, som frambragts på grundval av originalt konstnärligt arbete, och såsom sådana åtnjöt skydd enligt konstverkslagen. Sakkunniguttalanden förelåg.

UfR 1935 s. 692 och 695 ang. stålrörsmöbler. Højesteret fann att möblerna var mycket enkla modeller och att den utformning de erhållit måste anses ha framgått av naturliga tekniska hänsyn till materialet och den avsedda användningen utan att den av dessa hänsyn följande i sig själv tilltalande utformningen medfört sådana konstnärliga särdrag (»Ejendommeligheder»), att möblerna kunde hänföras till konstindustriella alster enligt konstverkslagen. Sakkunnigutlåtanden förelåg.

UfR 1946 s. 35 ang. några »Udstillingsmannequinbuster». Højesteret fann att figurerna, som enligt vad som upplysts erbjöd stor likhet med vissa utländska modeller, icke hade sådan konstnärlig originalitet som är en förutsättning för rättsskydd enligt konstverkslagen. Sakkunnigyttranden förelåg.

UfR 1956 s. 237 ang. en brödskärare. Højesterets majoritet (fem domare) fann, med hänsyn till att brödskäraren är ett rent arbetsredskap, vid vilket den konstnärliga utformningen av en del av redskapet måste anses av ganska underordnad betydelse i förhållande till det praktiska ändamålet, att brödskäraren icke kan hänföras till konstindustriella föremål enligt konstverkslagen. Två domare fann att ändstycket på brödskäraren fått en sådan icke blott av ändamålet bestämd konstnärlig utformning, att brödskäraren omfattas av bestämmelserna i konstverkslagen. Enligt i målet avgivna sakkunniguttalanden borde brödskäraren betraktas såsom ett alster av konstindustri.

UfR 1960 s. 483 (NIR 1961 s. 175) ang. en stol med armstöd, avbildad i NIR-referatet. (Samma upphovsman som i det norska fallet i NIR 1963 s. 204 ang. ett kombinerat soff- och sybord). Østre Landsret fann, under framhållande att rätten besiktigat stolen, sig kunna biträda de av två sakkunniga avgivna förklaringar, enligt vilka stolen som helhet betraktad är ett konstverk, skyddat enligt konstverkslagen, något som också ansågs vinna stöd av övriga upplysningar om det erkännande, som kommit stolen till del inom sakkunniga kretsar både i Danmark och annorstädes. Flera sakkunnigutlåtanden, däribland av Landsforeningens Retsudvalg, förelåg i målet.

[43] En översikt lämnas av *T. Lund* i Ophavsret (Köpenhamn 1961) s. 65. Jfr samme förf. rättsfallsöversikt för åren 1933—1950 i NIR 1951 s. 10 f., ävensom *Rørdam*, Kunstindustriens Retsbeskyttelse (i Kunstnerret, Köpenhamn 1943) med bildmaterial.

UfR 1961 s. 1027 (NIR 1962 s. 79) ang. ett matbestick, benämnt »Langelinie» och avbildat i NIR-referatet. Højesterets majoritet (åtta domare) fann i likhet med de sakkunnigas förklaringar och det i övrigt föreliggande materialet, att besticket är ett konstnärligt verk skyddat enligt konstverkslagen och numera upphovsrättslagen. Skyddet ansågs avhängigt av den genom utformningen och sammanställningen av detaljerna uppnådda konstnärliga helhetsverkan men skyddet förklarades icke gälla generellt emot att andra på matbestick använder »Langelinies» räfflade mönster (»rillemotiv»), som icke i sig självt är nytt eller originellt. Den likhet som motpartens bestick har med »Langelinie» ansågs hänföra sig väsentligen till det icke skyddade »rillemotiv», som f. ö. utformats på annat sätt, men besticket befanns icke äga »Langelinies» helhetsverkan och därför icke kunna anses såsom en efterbildning. Tre domare fann att »Langelinie» åtnjuter skydd och att efterbildning förelåg. Denna mening biträddes av ytterligare två domare beträffande ett av de bestick, som påståtts utgöra efterbildning, men dessa två domare fritog ett annat ifrågakommet bestick från att betraktas såsom efterbildning av »Langelinie». Flera yttranden hade avgivits av sakkunniga.[44]

UfR 1963 s. 782 ang. en vilstol. Højesteret fann, att stolen måste betecknas såsom »et originalt kunstnerisk arbejde», varvid bl. a. hänvisades till sakkunniguttalanden om att proportioneringen och linjeföringen väsentligen avviker från utseendet hos tidigare framkomna stolar. I målet ansågs vidare en efterbildning föreligga, och härom anförde sakkunniga bl. a., att det strider mot all praktisk erfarenhet att efterbildningen i detta fall skulle ha framställts utan kännedom om originalstolen.

Frågan om skydd för brukskonstalster synes endast i två fall ha avgjorts av *den finska högsta domstolen.*

NIR 1950 s. 197 ang. ugnsdörrar till köksspisar. HD fann bl. a., att dörrarna icke skilde sig från ugnsdörrar, som allmänt förekommit i handeln, i så hög grad att de kunde anses vara av kärandeparten framställda självständiga konstverk samt att alstren därför ej var skyddade enligt upphovsrättslagen.

NIR 1951 s. 211 ang. ett sängkammarmöblemang. HD fann att utredning saknades i frågan huruvida möblemanget kunde anses vara ett sådant självständigt konsthantverk, till vars bearbetning och försäljning ensamrätt förelåg, och ogillade därför talan om ansvar för olovlig bearbetning enligt upphovsrättslagen.

Utredningen har närmare undersökt nyare rättspraxis också i *Tyskland,* varvid material i form av bilder och annat ställts till förfogande av München-universitetets institut för utländsk och internationell patent-, upphovs- och varumärkesrätt.

GRUR 1952 s. 516 ang. några Hummel-figurer (vilkas karaktär av bruksföremål torde kunna ifrågasättas). BGH, den tyska högsta domstolen (Bundesgerichtshof), fann att figurerna utgjorde individuella skapelser avsedda och ägnade att vädja till åskådarens estetiska känslor samt att de därför skall anses såsom verk av bildande konst i upphovsrättslagens mening. Generellt gjordes bl. a. det uttalandet, att den estetiska halten måste ha nått en sådan grad att man enligt gängse betraktelsesätt kan tala om konst. I frågan huruvida i målet förelåg en efterbildning

[44] Se om »Langelinie»-fallet även TfR 1962 s. 149 ff. Jfr *M. Koktvedgaard:* Immaterialretspositioner (Köpenhamn 1965) s. 258 f (där besticken också finns avbildade). — Några ytterligare rättsfall från Danmark, icke avgjorda i högsta instans, finns redovisade i NIR; se sålunda 1950 s. 135, 1959 s. 129, 1960 s. 107 och 1965 s. 103. (Jfr även 1964 s. 145 = UfR 1964 s. 53.)

yttrade domstolen bl. a., att de typiskt konstnärliga uttrycksmedel, som fanns representerade hos Hummel-figurerna, icke återkom hos de påtalade efterbildningarna. Endast till motiv, manér, teknik och framställningssätt rådde överensstämmelse, och sådana drag förklarades icke kunna tillerkännas upphovsrättsligt skydd. Intrång ansågs sålunda icke föreligga.

GRUR 1957 s. 291 ang. utformningen av titelskriften till dagstidningen Hamburger Morgenpost. Det är ej fråga om typsnitt utan om en stiliserad skrivstil på nyttografikens område, huvudsakligen avseende ordet Morgenpost, som i målet påstods ha efterbildats å titelskriften till en tidskrift med namnet Europapost. BGH gjorde ingen ändring i underinstansens bedömanden, enligt vilka bl. a. vid prövningen av frågan om ett brukskonstverk föreligger måste ställas stränga krav, och underströk därjämte att utslagsgivande ej får vara vad en på området arbetande fackman förnimmer av estetiskt behag utan det estetiska intryck, som verket förmedlar enligt den genomsnittliga värderingen hos människor vilka är mottagliga för konst och någorlunda förtrogna med konstprodukter. »Morgenpost» ansågs icke kunna tilläggas rang av konstverk. I målet förelåg sakkunnigutlåtande i motsatt riktning, och viss kritik mot avgörandet riktas av referenten i GRUR.

GRUR 1958 s. 562 ang. ett typsnitt »Candida». BHG konstaterar även här att ett bruksföremål för att erkännas såsom konstverk förutsätter en skapande verksamhet av en sådan halt, att man kan tala om konst enligt det gängse betraktelsesättet inom de kretsar, som är någorlunda förtrogna med att se på konst och är mottagliga för konstnärliga yttringar. »Candida» ansågs vara ett typsnitt tillhörande Antikvastilen, som under de senaste 70 åren utförts i flera hundra varianter. Avvikelserna hos »Candida» bedömdes vara så ringa, att blott fackmän kan urskilja dem. Typsnittens egenheter ansågs därför ej vara av sådan intensitet som erfordras för att konstverkskravet skall vara uppfyllt. Även detta fall utsättes för kritik av referenten i den tyska tidskriften.

GRUR 1959 s. 289 ang. en asymmetriskt utformad blomvas. BGH gjorde också i detta fall samma generella uttalande, som tidigare återgivits, och ogillade anspråket på att varan skulle tillerkännas konstverksskydd. I målet hade inhämtats ett sakkunnigyttrande av Akademien för bildande konst i München. I yttrandet ansågs att varan icke uppvisade sådan grad av estetiskt innehåll, att man enligt gängse åskådning kan tala om konst. Ej heller ansågs det ligga något individuellt andligt skapande i att överföra tidigare, även inom plastiken kända asymmetriska former till porslinsföremål. GRUR-referenten gör också i detta fall några uttalanden av mer allmänt intresse.

GRUR 1961 s. 635 ang. stålrörsstolar som visats offentligt redan i mitten av 1920-talet (desamma som varit föremål för bedömanden i Sverige och i Danmark). BGH godtog icke ett påstående av svaranden i målet därom att stolarna, som redan år 1932 erkänts såsom konstverk (GRUR 1932 s. 892), nu skulle frånkännas denna egenskap till följd av att utformningen skulle vara tekniskt betingad. Ej heller godtogs en invändning om att bedömandet av stolarnas konstverksegenskaper skulle göras, icke efter uppfattningen vid tiden för dessas tillkomst utan efter den nuvarande värderingen; tvärtom fastslogs att bedömandet skall göras endast efter de förhållanden som rådde vid tiden för verkens tillkomst och att förekommande växlingar i betraktelsesättet skall lämnas därhän. BGH, som sålunda alltjämt lät stolarna åtnjuta konstverksskydd, uttalade helt generellt att det vid bedömandet icke kommer an på det konstnärliga syftets förhållande till nyttoändamålet utan på frågan huruvida alstrets innehåll, i vad det vänder sig till formsinnet, är av sådan halt att man enligt gängse åskådning kan tala om konst. Denna grundsats ansågs överensstämma med den övervägande uppfattningen inom doktrinen, där

det framhålles att det avgörande är om en konstnärlig skaparhöjd uppenbarar sig i alstret. BGH ansåg vidare, att en efterbildning förelåg därför att helhetsintrycket överensstämde och svaranden begagnat samma formelement som kommit till uttryck i den konstnärliga gestaltningen av förebilderna.

Några specialundersökningar

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen för utvecklingen i Sverige beträffande skyddet för brukskonst har man haft skilda uppfattningar på industrihåll, å ena sidan, och på upphovsmannahåll å den andra. Utredningen har med anledning därav sökt insamla ytterligare material för att kunna göra den lämpliga avvägningen. Därvid har utredningen bl. a. haft överläggningar med Statens konsumentråd. Dessa överläggningar utmynnade i en rekommendation att närmare söka klarlägga frågan hur länge brukskonstalstren håller sig kvar på marknaden. Först därefter ansågs det finnas förutsättningar för dem som så önskade att närmare studera de för konsumenterna intressanta prisfrågorna i sammanhanget.

Utredningen fann också för sin del angeläget att låta utföra en begränsad undersökning av vad man kallade nyttokonstens livslängd. Det ansågs med hänsyn till undersökningens karaktär vara lämpligt att anlita företagsekonomisk expertis. Uppdraget att utföra undersökningen lämnades till civilekonomen fru Hellen Westlund vid Uppsala universitets företagsekonomiska institution. De närmare riktlinjerna för undersökningen har tillkommit vid överläggningar mellan Westlund och representanter för utredningen. Huvudsyftet med undersökningen angavs därvid vara att skaffa information om livslängden för vissa brukskonstprodukter. För att hålla undersökningen inom måttliga gränser skulle den icke omfatta mer än ett mindre antal bestämda tillverkningssortiment. Bildmaterial skulle insamlas beträffande alster med lång livslängd och uppgifter inhämtas om förekommande efterbildningar. De tre varugrupper som utvaldes för undersökningen var 1) vissa produktkategorier inom möbelindustrien, 2) en produktkategori inom metallindustrien, nämligen bestick (kuvertartiklar), 3) en produktkategori inom den keramiska industrien, nämligen servisgods. Undersökningen avgränsades vidare till att gälla åren 1927—1961.

Den utförda undersökningen har framlagts för utredningen i form av en utförlig redogörelse jämte bildmaterial och vissa sammanställningar. Redogörelsen fogas såsom *Bilaga* till detta betänkande, varvid dock två i redogörelsen ingående bilagor uteslutits (bil. 1 avseende en studie rörande beräkning av livslängder för redovisade verk med hjälp av intermittenta uppgifter om deras förekomst och bil. 2 avseende detaljerade frekvenstabeller).

Om man vill dra några slutsatser av undersökningsresultaten, gäller det att först beakta resultatens representativitet och tillförlitlighet, något som särskilt framhållits i Westlunds redogörelse. Sålunda kan resultaten icke

utsäga något om livslängdsförhållandena för andra produktkategorier än de undersökta och får ej heller betraktas såsom representativa för förhållanden utanför de undersökta företagen. Även den begränsade tidsperiod, som undersökningen omfattat, manar till viss försiktighet vid tolkning av resultaten.

En grovt genomsnittlig livslängd för samtliga i undersökningen redovisade alster (908 möbelprodukter, 43 bestick och 213 servisgodsprodukter) kan sägas vara tolv år. Om man endast beaktar de verk som företagarna själva ansett fylla »högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats», stiger motsvarande genomsnitt till fjorton år. Det procentuella antalet verk med lång livslängd — på grund av undersökningens tidsmässiga begränsning redovisas endast varaktigheter upp till 35 år — är mycket litet när det gäller möbelprodukterna, något större i fråga om bestick och ännu något större beträffande servisgodsprodukterna. Av visst intresse är upplysningen från ett företag bland servisgodstillverkarna om att två dekorer använts sedan mitten av 1800-talet, en i något omarbetat skick sedan 1870-talet och en sedan 1890-talet.

Beträffande undersökningen i övrigt och dess resultat, däribland även uppgifter om förekomsten av efterbildningar, får utredningen hänvisa till redogörelsen i *Bilagan*.

Den norska kommittén har, i visst samarbete med den svenska utredningen, gjort en enkät i Norge angående rättsskyddet för brukskonst. Bland de ställda frågorna uppmärksammas en som gällde brukskonstalstrens genomsnittliga livslängd, en som avsåg spörsmålet huruvida den gällande långa skyddstiden anses ha medfört olägenheter inom näringslivet och en som gällde önskemål om skyddstidens längd. Genomsnittslivslängden varierar i svaren mellan ett år och 50 år respektive »lång tid» (textilbranschen 1—10 år, möbelbranschen 5—30 år). Olägenheter av den gällande skyddstiden anses i det övervägande antalet svar icke ha förelegat. Beträffande skyddstidens längd råder vitt skilda uppfattningar med en viss övervikt för ett bibehållande av den gällande ordningen. Det norska industriförbundet har senare i ett yttrande till den norska kommittén förklarat sig vara tillfreds med den gällande ordningen under förutsättning att stränga krav på brukskonstverken upprätthålles.

I samarbete med den danska mönsterrättskommittén har utredningen också satts i tillfälle att söka få del av den danska industriens erfarenheter av den nuvarande skyddstiden i Danmark. Frågeställningarna har därvid varit i stort sett desamma som i den norska enkäten. Det danska Industrirådet har uppgivit, att den femtioåriga skyddstiden icke veterligen medfört några olägenheter för industrien, att det finns talrika exempel på att alster håller sig kvar på marknaden mycket lång tid samt att exempelvis en tjuguårig skyddstid icke anses tillräcklig. Håndværksrådet har också uttalat sig. Den

femtioåriga skyddstiden anses icke ha varit till olägenhet inom något hantverksfack. Livslängden på marknaden varierar starkt mellan olika produkter. Ett tjuguårigt skydd skulle emellertid icke vara tillräckligt. Landsforeningen Dansk Kunsthaandværk har lämnat ett mycket utförligt svar. Den femtioåriga skyddstiden uppges icke ha medfört några olägenheter för dansk konstindustri. Konstindustriprodukternas livslängd på marknaden är mycket varierande, men flera exempel på en lång varaktighet finns, varvid bl. a. framhålles att professor Arnold Kroghs »musselmalede» servis sattes i produktion första gången 1885 och alltjämt i vissa delar finns på marknaden, något som också uppges gälla beträffande åtskilliga andra klassiska serviser såsom »Flora Danica», »Tranquebar» med flera.

Utredningen har också haft förmånen att närmare få del av erfarenheterna i Tyskland av den femtioåriga upphovsrättsliga skyddstiden därstädes för brukskonstalster. Detta har skett genom förmedling av München-universitetets institut för utländsk och internationell patent-, upphovs- och varumärkesrätt samt dess föreståndare, professor E. Ulmer. I frågeställningen från svensk sida upptogs bl. a. spörsmålen huruvida man i ett starkt industrialiserat land som Tyskland besvärats av det femtioåriga skyddet samt huruvida industriföretagen känt sig begränsade i sin rörelsefrihet genom förekomsten av industriprodukter, som är upphovsrättsligt skyddade för andra, och känt sig nödsakade att göra omfattande undersökningar med avseende på presumtiva upphovsrätter.

Det tyska industrirådet har med anledning av förfrågningarna yttrat bl. a. följande. I praxis ställer man höga krav för att erkänna en formgivning såsom konstverk. Därför har frågan om skyddstiden icke haft någon praktisk betydelse annat än på vissa industriområden och blott för särskilda fall. Någon olägenhet för industrien synes icke följa av den långa skyddstiden, så länge det nuvarande tillståndet i praxis upprätthålles. En enkät bland vissa medlemsorganisationer har bekräftat denna uppfattning. Industriens intresse för den skyddstid som bör gälla för dess produkter varierar avsevärt mellan olika branscher, men mestadels anses industrien vara väl tillgodosedd med den mönsterrättsliga skyddstiden, som är maximerad till femton år.[45]

I oktober 1961 överlämnade utredningen, sedan det då föreliggande utredningsmaterialet sammanställts, en promemoria i saken till de myndigheter och organisationer, som tidigare givit till känna farhågor inför ett lagstadgande om att den allmänna upphovsrättsliga skyddstiden skall gälla också för verk av brukskonst. Utredningen hemställde därvid att få del av de yt-

[45] Professor Ulmer har i sammanhanget förklarat, att farhågor för att industrien skulle känna sig nödgad att utföra omfattande undersökningar knappast är befogade därför att intrång i annans upphovsrätt icke kan föreligga när den konstnärliga gestaltningen utgör en original skapelse. Ulmer ställer vidare frågan huruvida det verkligen föreligger något behov av att utnyttja gamla former och gestaltningar eller om det ej snarare är så, att den industriella formgivningen regelmässigt inriktas på en anpassning till tidens aktuella smakriktningar.

terligare synpunkter och förslag som kunde föreligga. Yttranden har inkommit från samtliga tillsporda utom en.

Kooperativa förbundet, Stockholms handelskammare, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund och *Sveriges köpmannaförbund* har avgivit ett gemensamt yttrande, i vilket inledningsvis anföres att utformningen av skyddet för brukskonsten är en fråga av stor betydelse för näringslivet. Det framhålles vidare, att man med den f. n. generösa tillämpningen av begreppet brukskonstverk synes lämna skydd även för enbart funktionell formgivning, något som anses vara betänkligt. I anslutning härtill uttalas det såsom otillfredsställande, att avgörandet av frågan huruvida ett konstnärligt verk föreligger eller ej i så hög grad är beroende av subjektiva bedömningar inom konstnärliga kretsar. Med nuvarande praxis anses risk föreligga för »omedvetna kollisioner till följd av s. k. dubbelskapande». Enär likheter med ett tidigare skyddat verk i praktiken betraktas som ett bevis för att en efterbildning föreligger och detta är svårt att motbevisa, innebär det upphovsrättsliga skyddet också en väsentlig inskränkning i det självständiga formgivningsarbetet. Den aktsamme tillverkaren tvingas därför att företaga omfattande undersökningar för att konstatera om det finns något skyddat verk, som liknar den produkt han vill framställa. I detta sammanhang påpekas, att en producent ej sällan torde ha små möjligheter att utan särskild undersökning bedöma huruvida en av honom anlitad formgivare utnyttjat annans skyddade verk. Även om sanktionen mot en tillverkare, som i ett sådant fall är i god tro, inskränker sig till en möjlighet att stoppa den fortsatta produktionen, kan detta medföra betydande förluster när tillverkningen krävt stora investeringar. — I yttrandet anföres därefter avslutningsvis följande.

Ett långvarigt upphovsrättsligt skydd är däremot ej ägnat att inge samma betänkligheter i de undantagsfall då vid sidan av en tekniskt eller funktionellt betingad formgivning ett dominerande konstnärligt skapande kan påvisas i verket. Detsamma torde gälla alster, där det konstnärliga skapandet endast i ringa grad är begränsat och beroende av funktionella hänsyn, d. v. s. framför allt ytmönster men även vissa nyttoföremål med utpräglad prydnadskaraktär, t. ex. inom glas- och keramikbranscherna. Även i fråga om dessa alster måste dock risken för omedvetna kollisioner, därest kraven sättes lågt vid gränsdragningen mellan skyddade och oskyddade alster, beaktas.

De befarade olägenheterna för näringslivet av en mycket lång skyddstid för nyttokonsten torde sålunda i stor utsträckning sammanhänga med den nuvarande vidsträckta tillämpningen av nyttokonstskyddet. Den skyddstid som tillämpas i flertalet av Bernunionens medlemsstater torde icke vålla olägenheter, då nyttokonstbegreppet, såsom torde vara fallet i bl. a. Tyskland, Schweiz och Italien, ges en så snäv innebörd, att industriellt framställda nyttoföremål endast i undantagsfall blir upphovsrättsligt skyddade och i övriga fall får skyddas genom mönsterskydd.

Därest här i landet genomföres en så väsentlig skärpning av förutsättningarna för upphovsrättsligt skydd för nyttoföremål, att de ovan påtalade olägenheterna elimineras, kan därför lika starka invändningar icke resas mot att den allmänna

upphovsrättsliga skyddstiden utsträckes att även gälla nyttokonsten. Detta skulle innebära, att det långvariga upphovsrättsliga skyddet förbehålles de synnerligen kvalificerade skapelser inom formgivningen, som närmare motsvarar vad som enligt normalt språkbruk kan förstås med konstverk och som otvivelaktigt kan förtjäna ett långtgående skydd. Tendensen att — särskilt om formgivaren är en tidigare erkänd konstnär — tillerkänna varje självständigt skapat alster med en estetiskt tilltalande form upphovsrättsligt skydd måste då brytas. Över huvud taget bör man vid bedömande av ett nytt föremåls konstnärliga karaktär fästa mindre avseende vid formgivarens personliga förhållanden. Särskilt är det vidare väsentligt, att klargörande motivuttalanden, om möjligt med exemplifieringar rörande gränsdragningen, lämnas till vägledning för praxis. Även om den konstnärliga sakkunskapen givetvis måste tillmätas stor betydelse vid avgörande av hithörande frågor, är det angeläget att de tillämpande organen icke blir helt beroende av subjektiva uppfattningar inom konstnärskretsar.

Endast under nämnda förutsättninagr framstår den ifrågasatta förlängningen av skyddstiden för nyttokonsten såsom godtagbar från näringslivets synpunkt. Det uppenbara behovet av rättsskydd för formgivning i allmänhet måste emellertid under dessa omständigheter tillgodoses inom ramen för ett effektivt allmänt mönsterskydd. Ett mönsterskydd torde också vara den naturliga skyddsformen för ifrågavarande alster.

Kommerskollegium säger sig i sitt yttrande i stort sett kunna biträda de synpunkter som anförts i yttrandet från organisationerna inom näringslivet, vilka på ett övertygande sätt anses ha klargjort att avsevärda olägenheter skulle uppstå för näringslivet, därest brukskonsten skulle givas samma skydd som de egentliga konstverken. Sedan kollegium anmärkt, att spörsmålet endast i ringa utsträckning belysts ur konsumentens synpunkt, anföres vidare följande.

Erfarenheterna lär att ju starkare en grupps intressen skyddas, desto större blir frestelsen att utnyttja skyddet för vinnande av egna ekonomiska förmåner, konsumenten till nackdel. Den genom lagstiftningen skyddade skaffar sig lätt en monopolställning, möjliggörande en prissättning som är högre än den som skulle tillämpas under fullt fria förhållanden. Utrymme finns för uttagande av priser vilka överstiger det belopp som betingas av kostnaderna samtidigt som benägenheten att minska dessa försvagas; konkurrensen inriktar sig ej främst på att göra en god vara åtråvärd genom att den åsättes lägsta möjliga pris utan genom att betona egenskaper som är för varans användning i och för sig tämligen ovidkommande.

De betänkligheter, som sålunda kan resas mot att göra skyddet för alster av konsthantverk och konstindustri lika starkt som det skydd vilket numera gäller beträffande upphovsrätten till konstnärliga verk, väger enligt kollegii mening tyngre än de skäl som talar för ett jämställt skydd. Kollegium skulle närmast vilja förorda, att skyddet för alster av konsthantverk och konstindustri får formen av mönsterskydd, därvid skyddstiden lämpligen kan bestämmas till 15 år, räknat från den dag då vederbörlig ansökan om registrering av alstret inlämnades.

Svenska slöjdföreningen har tillställt utredningen de olika yttranden som avgivits av föreningens *producentsektion, konsumentsektion* och *facksektion.*

Producentsektionen uttalar sig för en skyddstid lika med den nu gällande allmänna upphovsrättsliga skyddstiden, sträckande sig till och med 50 år efter upphovsmannens död, under förutsättning att kraven på skaparhöjd sättes högt.

Konsumentsektionen anser att det i princip är önskvärt med lagstiftning som skyddar den konstnärliga äganderätten och att det i och för sig är önskvärt att denna lagstiftning kan göras enhetlig för Norden, men sektionen gör icke något direkt uttalande beträffande skyddstidens längd. I yttrandet kräves att förbrukarsynpunkterna göres till föremål för lika ingående överväganden som producent- och formgivarsynpunkterna.

Facksektionen anser att skyddstiden för brukskonstalster bör sträcka sig till och med 50 år efter upphovsmannens död. Det framhålles såsom utomordentligt svårt att draga en praktiskt genomförbar gräns mellan verk av bildkonst och alster av brukskonst. Därför anses ej någon skillnad i rättsskyddet böra gälla. Facksektionen framhåller vidare att konsthantverkarens och formgivarens »sociala ekonomiska ställning i Sverige i dag är långt ifrån lysande, om man bortser från enstaka namn», samt att deras utbildning är lång och dyrbar. Det anses slutligen vara föga tilltalande, att Sverige ställer sig utanför den nordiska gemenskapen i övrigt i denna fråga och därigenom öppnar vägen för kränkningar av de andra nordiska ländernas intressen på området.

Utredningen har också mottagit ett yttrande av *Svenska arkitekters riksförbund,* som säger sig vilja understödja den uppfattning slöjdföreningens facksektion givit till känna. Särskilt anser sig förbundet böra betona vikten av att Sverige icke ställer sig utanför det nordiska samarbetet i frågan.

Utredningen

Det uppdrag som utredningen erhållit beträffande det upphovsrättsliga skyddet för konsthantverket och konstindustrien gäller i första hand skyddstiden. Emellertid förutsättes enligt direktiven, att utredningen förbereder en samlad bedömning av det upphovsrättsliga och det mönsterrättsliga skyddet på området genom närmare undersökningar av konsekvenserna av olika lösningar. Utredningen vill i detta avseende till en början beröra den ordning som gäller i Storbritannien och taga ställning till huruvida ett liknande system kan förordas här.

Den förut skildrade brittiska ordningen kan i korthet sägas gå ut på att serietillverkade produkter, d. v. s. produkter som tillverkas i mer än 50 exemplar, icke åtnjuter upphovsrättsligt skydd utan är hänvisade till mönsterrätten. Inom utredningen har ej saknats förespråkare för det brittiska systemet. Man har därvid särskilt understrukit, att områdena för upphovsrätt och mönsterrätt därigenom skulle komma att hållas i sär på ett praktiskt sätt. Ytterligare har framhållits, att mönsterrätten får anses vara den

naturliga och mest lämpade skyddsformen för de alster, om vilka här är fråga. Först genom ett registreringsförfarande anses kunna uppnås den översikt av de skyddade alstren, som är av betydelse för industriföretagen.

Det kan emellertid hävdas, att ett införande av det brittiska systemet i svensk rätt skulle medföra en försämring av det nuvarande rättsskyddet. Det skulle bl. a. innebära en tillbakagång från upphovsrättsligt skydd, tillgängligt utan iakttagande av några formaliteter, till ett mönsterskydd som förutsätter registrering beträffande alla brukskonstverk. Även de verk på området, som besitter den yppersta konstnärliga form — såsom t. ex. vissa alster med brukskaraktär inom glaskonsten, vissa produkter på tapet- och textilområdet o. s. v., där den estetiska effekten klart överväger nyttofunktionen — skulle bli utestängda från upphovsrätt. Detta skulle komma att gälla också för de produkter inom textilbranschen, vilka för kort tid sedan upptogs bland skyddsobjekten i upphovsrättslagen från att tidigare ha stått utan rättsskydd. En sådan omsvängning i rättssystemet som en övergång nu till någonting liknande den brittiska ordningen kan icke försvaras, om ej synnerligen starka skäl talar därför. Enligt utredningens mening är emellertid de skäl, som brukar anföras till förmån för en sådan ordning, icke bärande. Såvitt utredningen har sig bekant, har det brittiska systemet icke tillvunnit sig något allvarligare intresse i länder utanför Samväldet.[46] Att man i Storbritannien alltjämt bibehåller den gällande ordningen är icke i och för sig ägnat att påverka uppfattningen här i landet. Det ter sig naturligt och har klart praktiska fördelar att låta ett inarbetat system bestå. Att bryta med ett bestående system och gå över till ett nytt kan emellertid medföra genomgripande följder. Sålunda skulle ett införande av den brittiska ordningen bl. a. komma att kräva speciella övergångsbestämmelser för att reglera förhållandena beträffande de verk, som f. n. åtnjuter skydd enligt upphovsrätten. Till det sagda kommer, att det brittiska systemet måste anses lida av den bristen, att åtskilliga undantag som befunnits påkallade gör reglerna tämligen svåröverskådliga. Normen om antalet tillverkade varuexemplar såsom bestämmande för tillämplig skyddsform framträder ur upphovsrättslig synvinkel såsom godtycklig. En sådan norm bör därför icke läggas till grund för en uppdelning av rättsskyddet på området.

Gjorda överväganden har lett till att utredningen icke föreslår någon principiell ändring av den här i landet gällande ordningen, varigenom verk av brukskonst hänföres till upphovsrättens skyddsobjekt. Denna ordning är också den allmänt förekommande bland Bernunionens mera betydande länder, om man undantager Storbritannien.

Vad härefter angår den speciella frågan om den upphovsrättsliga skyddstiden för verk av brukskonst gäller det bl. a. att mot varandra väga intres-

[46] I Nya Zeeland har man i ett betänkande ang. upphovsrätten (Report of the Copyright Committee 1959) direkt tagit avstånd från det brittiska systemet och uttalat, att alla mönster som tillika är konstverk bör skyddas enligt upphovsrättslagen oberoende av deras ändamål och användning; se nämnda Report s. 113—118.

sena hos konstnärer, producenter och förbrukare. Från *konstnärshåll* hävdas bl. a., att brukskonst ej bör komma i en särskild upphovsrättslig klass med kortare skyddstid än annan konst. Denna synpunkt förtjänar beaktande bl. a. av den anledningen, att gränsen mellan bildkonst och brukskonst i praktiken ej sällan är flytande. På *producentsidan* har den uppfattningen framförts att brukskonst ej bör ges lika lång skyddstid som konst i övrigt. Brukskonstskyddet bör enligt denna uppfattning icke få en sådan utformning, att det verkar hindrande för andras självständiga och redliga formgivningsverksamhet. En lång skyddstid anses göra det svårt för industriföretagen att utröna huruvida planerade produkter till utseendet överensstämmer med redan förefintliga skyddade alster. I samband därmed har framhållits, att likhet med ett äldre, skyddat verk kan komma att betraktas såsom ett bevis för att ett efterbildande förekommit. Producenternas synpunkter kräver givetvis särskild uppmärksamhet. Vad *konsumentintresset* slutligen beträffar kan sägas, att förbrukarna i allmänhet är intresserade av att så snabbt som utvecklingen tillåter få del av goda nyheter på bruksvaruområdet och få köpa de nya varorna till skäliga priser. I vad mån sådana och andra mer speciella konsumentönskemål — såsom det stundom iakttagna intresset att efter tämligen lång tid kunna komplettera en servis e. d. med delar i samma mönster — tillgodoses eller motverkas av den rättsliga regleringen av skyddstiden för brukskonstverk ter sig dock vanskligt att bedöma.[47]

Efter denna presentation av några huvudsakliga frågeställningar vill utredningen konstatera, att den nuvarande tioåriga skyddstiden icke synes ha några förespråkare. Vid den fortsatta genomgången kan således utgångspunkten vara att en förlängning av skyddstiden bör förordas.

Det har tidigare gjorts gällande, att behovet av skydd mot efterbildning i regel föreligger blott under jämförelsevis kort tid. Påståendet får så till vida anses ha fog för sig som det stora flertalet brukskonstprodukter håller sig på marknaden och finner köpare endast under en tämligen begränsad tidrymd. Bruksföremålen blir numera, med den snabba utvecklingen på det tekniska området och en ständigt pågående nydaning beträffande produkternas utformning även i övrigt, i allmänhet icke långlivade i produktionen. Belägg härför kan hämtas ur resultatet av den undersökning av brukskonstalstrens livslängd, som utredningen låtit utföra. Emellertid finns även exempel på produkter som har marknadsduglighet under ett betydande antal år. Att vissa produkter får uppleva lång varaktighet på marknaden innebär dock icke med nödvändighet att skyddstiden skall vara lika lång. Ändamålet att genom upphovsrättsligt skydd ge stimulans åt nyskapande av brukskonstverk kan säkerligen uppnås även med en mer begränsad skyddstid än den som svarar mot de mest långlivade verkens marknadsålder. Å andra sidan kan man vid bestämmandet av skyddstiden icke helt bortse

[47] Jfr vidare ovan under rubriken Debatten efter 1960.

från betydelsen av att vissa verk äger förmåga att stanna kvar länge på marknaden. I detta sammanhang bör också erinras om att svenska verk som kommer till utnyttjande inom exportindustrien i vissa fall kan ha behov av ett längre skydd utomlands än här i riket och rimligen icke bör i främmande land få nöjas med kortare tids skydd än vad det främmande landets lagstiftning eljest medger.[48]

Det har som ovan berörts gjorts gällande, att en lång skyddstid skulle göra det svårt för industriföretagen att utröna huruvida planerade produkter till utseendet överensstämmer med redan förefintliga skyddade alster och därigenom öka risken för intrång. Enligt denna uppfattning skulle alltså svårigheterna att överblicka produktutformningen bli större ju längre tillbaka i tiden man måste söka sig och ju fler produkter man måste ta hänsyn till. Det har i detta sammanhang också påpekats, att mönster som synes ha förlorat kommersiellt intresse emellanåt kan bli aktuella för marknaden på nytt. Som framgår av det yttrande utredningen erhållit från vissa näringslivets organisationer, är förutsättningen för berörda farhågor att det föreligger en risk för att resultatet av ett självständigt skapande — d. v. s. ett sådant skapande oberoende av medvetna eller omedvetna förebilder som är ett villkor för upphovsrätt — skall komma att överensstämma med ett redan skapat verk i sådan grad, att det från objektiv synpunkt kan sägas föreligga ett fall av intrång i upphovsrätten till detta. En annan förutsättning är att ett sådant intrång också medför rättsliga påföljder, d. v. s. att god tro i fråga om existensen av det tidigare verket icke skyddar producenten.

Utredningen vill först granska frågan om betydelsen av god tro i nu nämnd mening vid intrång i upphovsrätt. Det gäller härvid närmast de subjektiva betingelserna hos den som påstår sig ha skapat ett visst alster. Så snart han skapat verket självständigt och oberoende — varvid i upphovsrättsligt sammanhang bortses från sådant som ämnesval, motiv och idéinnehåll vilket alltid är tillåtet att hämta från annat håll — torde han vara fri från varje påföljd av det intrång i objektivt hänseende, som han skulle kunna sägas ha gjort, och dessutom själv såsom upphovsman åtnjuta upphovsrätt till sitt verk.[49] Hans rättsinnehavare torde likaledes gå fria från sådana påföljder vid förfoganden över verket. Har han däremot medvetet efterbildat en annans skyddade verk, föreligger i regel uppsåt i straffrättslig mening. Är efterbildningen omedveten, kan oaktsamhet föreligga i vissa fall — låt vara mera sällan av sådan grov beskaffenhet som kräves för att straffpåföljd skall inträda. Den förebild som kommit till utnyttjande kan nämligen ha legat latent i hans minnesvärld och sålunda övat påverkan. Om han därvid med iakttagande av normal aktsamhet skulle ha insett eller bort inse, att

[48] Jfr vad slöjdföreningens arbetsutskott anfört därom i skrivelse till chefen för justitiedepartementet 1960; prop. 17/1960 s. 402 ff.

[49] Denna åsikt om upphovsrättens innehåll är icke obestridd. Avvikande mening bl. a. hos *T. Lund:* »Prioritetsproblemet i ophavsretten» i NIR 1960 s. 202 ff.

sådan påverkan förelåg och alltså ett skapande av självständig och oberoende natur icke ägt rum, anses oaktsamhet ligga honom till last.

I detta sammanhang bör erinras om att det i yttrandet från vissa näringslivets organisationer uttalats farhågor för att likhet med ett äldre skyddat verk skulle kunna betraktas som bevis för att ett efterbildande förekommit. Utredningen vill med anledning därav uttala, att blotta likheten kan ha ett starkt bevisvärde när det gäller verk med påtaglig individuell prägel men att bevisvärdet torde sjunka med minskad individualitet hos alstret. I regel finns det tillgång till åtskilliga andra bevisomständigheter, och för att ett efterbildande skall kunna fastslås måste totalbedömningen av förebragt utredning ge vid handen, att ett skyddat verk har utnyttjats såsom förebild.

I 54 § UhL stadgas skyldighet för den som i god tro gör intrång i upphovsrätt att utge »skäligt vederlag för utnyttjandet», och det synes vara betydelsefullt ur tillverkarnas synvinkel att man söker fastlägga vilka fall som kan inrymmas i detta stadgande. Man har därvid, enligt utredningens mening, att utgå ifrån det fallet att någon medvetet eller omedvetet utnyttjat ett skyddat verk såsom förebild och icke skapat sitt alster självständigt och oberoende. Om han därefter överlåter sin förmenta förfoganderätt till alstret till en tillverkare, kan denne efter omständigheterna vara i god tro i fråga om överlåtarens utnyttjande av en förebild. Detsamma gäller där tillverkaren förvärvar alstret från en anställd. Till följd av att en efterbildning i realiteten föreligger går tillverkaren emellertid icke fri från skyldighet att till den verklige upphovsmannen gälda ersättning för sitt utnyttjande av verket enligt ovan angivna stadgande.[50] Ej heller äger han, sedan han gjorts uppmärksam på det rätta förhållandet, utan överenskommelse med upphovsmannen fortsätta tillverkningen. För det fall åter, då ett dubbelskapande visat sig föreligga, blir tillverkaren icke ersättningsskyldig och behöver givetvis ej heller upphöra med tillverkningen.

Industriföretag har således ett visst ansvar för att förvärvade alster icke tillkommit genom efterbildande av annans skyddade verk. Detta innebär att en viss aktsamhet måste iakttagas vid förvärv av brukskonstalster. Aktsamheten betingas emellertid icke av det förhållandet att några påföljder skulle inträda därför att en produkt objektivt sett sammanfaller med en äldre produkt. Aktsamheten gäller i stället frågan huruvida man kan lita på att den som uppgivit sig ha skapat produkten verkligen gjort detta självständigt och oberoende.[51] Även om all rimlig aktsamhet iakttagits i detta hänseende, kan ett efterbildande ha förekommit, och i så fall undgår fabrikanten icke att

[50] I auktorrättskommitténs betänkande yttras om dessa situationer bl. a. följande. »Att en förläggare, en filmproducent eller annan dylik företagare utan egen skuld råkar utnyttja ett verk och därigenom ådrager sig en oväntad utgift är väl jämförbart med liknande yrkesrisker, där i rörelsen sedvanliga omkostnader i efterhand visar sig bli större än vad man kalkylerat.» (SOU 1956: 25 s. 433).

[51] Märk det danska rättsfallet UfR 1960 s. 483, där en fabrikant ansågs ha gjort sig skyldig till *grov oaktsamhet* genom att icke ha undersökt huruvida det ej *på marknaden* fanns produkter som överensstämde med den ritning, efter vilken han på beställning tillverkat produkten. Ritningen utgjorde en efterbildning av ett skyddat verk, som fanns på marknaden.

till upphovsmannen utge ersättning för utnyttjandet. Från allmän synpunkt måste denna lösning anses innebära en godtagbar avvägning.

Utredningen vill härefter upptaga frågan huruvida det kan anses föreligga en beaktansvärd risk för att två produkter, skapade oberoende av varandra, skulle kunna sammanfalla till utseendet i sådan grad att man ur objektiv synvinkel kan tala om intrång. När det gäller den tekniska utvecklingen anses det icke vara onormalt med s. k. dubbeluppfinningar, men betydelsen av vad man skulle kunna kalla för dubbelskapande på upphovsrättens område och över huvud taget förekomsten därav har icke uppmärksammats i samma mån.[52] Utredningen delar emellertid den uppfattning som kommit till uttryck i yttrandet från vissa organisationer inom näringslivet, att sannolikheten för dubbelskapande är större när det gäller utformningen av bruksföremål än när det gäller skapandet av bildkonst. I det förra fallet är nämligen verksamheten mer eller mindre bunden av funktionella hänsyn — liksom ibland även av en moderiktning — och härav torde följa att variationsmöjligheterna ej är tillnärmelsevis så många som i fall av skapande på den fria konstens område. Av väsentlig och nära nog avgörande betydelse för frågan i vilken utsträckning dubbelskapande av brukskonstalster kan förekomma är vilka krav på originalitet och individuell prägel man uppställer för att tillägga ett alster karaktär av upphovsrättsligt skyddat *konstnärligt verk*. Alltför låga krav medför här risker för dubbelskapande. Enligt utredningens mening finns det anledning att söka motverka sådana risker. Det är, även ur allmän synvinkel, besvärande att behöva räkna med förekomsten av flera anspråk på upphovsrätt till produkter med överensstämmande eller snarlika utseenden. Man kan därför med fog hävda, att ett krav för erhållande av upphovsrättsligt skydd på brukskonstområdet bör vara att produkten tack vare en individuell utformning icke riskerar att framkomma också genom annans självständiga skapande. Utredningen anser att denna skyddsförutsättning sammanfaller med det krav på att verket skall vara präglat av upphovsmannens individualitet, som brukar framhållas i sammanhanget och som emellanåt uttryckes så att en viss »verkshöjd» måste föreligga. Vid bedömandet av den individuella prägeln bör hänsyn tas till samtliga omständigheter i fallet, varvid exempelvis sådana faktorer som konstnärlig utbildning, konstnärligt syfte o. s. v. kan ha en viss om ock föga avgörande betydelse.

Av intresse är också frågan huruvida även formgivning som bestämts

[52] Se *T. Lunds* ovan i not 49 angivna artikel i NIR. Klargörande är hans påpekande att frågeställningen här icke får begränsas till identiska eller nästan identiska verk utan måste vidgas till att omfatta även verk som faller inom varandras s. k. likhetssfär och skyddsområde. Se även *Å. Lögdberg:* Upphovsrätten och fotografirätten (1964) s. 20 ff samt *S. Bergström* i Revue de l'U.E.R. (Union Européenne de Radiodifussion) nr 68 B, juli 1961, s. 19 (i förev. fråga överensstämmande med ett icke publicerat utlåtande av samme förf. i rättsfallet angående den s. k. String-hyllan, NJA 1962 s. 750). Frågan är också berörd av *M. Koktvedgaard* i Immaterialretspositioner (Köpenhamn 1965) s. 129 ff och s. 264.

mer eller mindre av tekniska eller eljest praktiska ändamål skall kunna anses såsom brukskonstverk. För utredningen framstår det såsom både tvivelaktigt och vanskligt att göra en avvägning mellan ett föremåls halt av estetiska respektive funktionella element. Det är i stället helhetsintrycket i estetiskt hänseende som måste bli avgörande.[53] Tidigare inom estetiken hävdade grundsatser om de estetiska yttringarnas oavhängighet av det praktiska livets syften torde ej längre vara gällande. I praktiken finns det dock all anledning räkna med att renodlat funktionell utformning sällan eller aldrig motsvarar fordringarna på att alstret skall vara konstnärligt och präglat av upphovsmannens individualitet. Vid varje bedömning på brukskonstområdet måste det nämligen, såsom framgått av vad utredningen redan anfört, vara sistnämnda faktorer som skall vara vägledande och utslagsgivande.[54] Till undvikande av missuppfattningar rörande upphovsrättens karaktär måste framhållas, att upphovsrätten självfallet icke gäller för tekniska detaljer av ett skyddat verk såsom sådana och än mindre lämnar skydd för tekniska eller andra idéer över huvud taget.[55] Någon för den tekniska utvecklingen hämmande effekt behöver således icke befaras.

Vad härefter angår den av kommerskollegium framhållna synpunkten, att samma skyddstid för brukskonstalster som för andra konstnärliga verk skulle medföra en prissättning på varorna som är högre än den som skulle tillämpas under fullt fria förhållanden, har redan antytts att det är mycket vanskligt för utredningen att närmare klarlägga dessa sammanhang. De lagar som styr prisbildningen är svåröverskådliga, och en tillförlitlig undersökning rörande verkan av att en ensamrätt ges *olika lång skyddstid* torde icke vara möjlig att genomföra. Det förefaller dock ej sannolikt att en lång skyddstid skulle verka i prishöjande riktning, jämfört med en kortare skyddstid. Under den tid, då efterfrågan på varan är störst, lär priset knappast bli högre som följd av en lång skyddstid. I de fall då varan har stor efterfrågan och lång livslängd på marknaden kan de stora serier, i vilka produkten då tillverkas utan risk för konkurrens genom efterbildning, ge goda betingelser för en skälig prissättning även efter den tidpunkt då en kort skyddstid skulle ha löpt ut. Utvecklingen har då f. ö. medfört många nya produkter som genom konkurrens med den äldre varan kan bidraga till att dess pris icke blir oskäligt.[56]

[53] En liknande inställning synes ha intagits av HD i NJA 1962 s. 750 (NIR 1963 s. 122) ang. String-hyllan.

[54] Utredningens ståndpunkt torde överensstämma med auktorrättskommitténs (SOU 1956:25 s. 77). Jfr *Å. Lögdberg* a.a. s. 26 f. och *S. Bergströms* utlåtande i rättsfallet ang. String-hyllan.

[55] Innebörden av HD:s dom ang. String-hyllan torde icke vara annan. Den av utredningen ovan redovisade verkan av upphovsrätten måste uppenbarligen gälla även i fråga om nämnda hylla, låt vara att HD icke yttrat sig närmare därom därför att frågan ej var aktuell i målet. Jfr dock *L. Körner:* »Stringmålet och konstindustriskyddet» i NIR 1963 s. 159. Se även NIR 1964 s. 136 ff.

[56] Auktorrättskommittén uttalade beträffande *litterära verk*, att skyddstidens längd enligt vad erfarenheten visat ej betyder så mycket för prisbildningen (SOU 1956:25 s. 343).

Utredningen har således funnit, att en förlängning av skyddstiden knappast kommer att medföra sådana olägenheter, som tidigare gjorts gällande från skilda håll. Härvid har utredningen räknat med att det uppställda kravet på individuell prägel hos alstren kommer att iakttagas i rättstillämpningen. Till bedömandet har också bidragit den omständigheten att skyddstidens längd icke har så stor praktisk betydelse i fråga om brukskonstalster. Den övervägande delen av de produkter det här gäller förlorar kommersiellt intresse redan efter tämligen kort tid; det är sällsynt att verk på området visar sig begärliga under en lång följd av år.

Det föreligger emellertid också starka skäl, som talar för att skyddstiden för brukskonstalster göres lika långvarig som för andra konstverk. Sålunda bör inom upphovsrätten principiellt icke göras någon skillnad mellan brukskonst och annan konst. Vidare är den internationella aspekten och framför allt den nordiska anknytningen av sådan betydelse, att Sverige enligt utredningens mening icke bör ställa sig utanför den gemenskap i lagstiftningen, som tämligen allmänt råder. Att välja en annan långvarig skyddstid än den som kan anses ha utbildats såsom norm inom Bernunionen, nämligen gällande under upphovsmannens livstid och femtio år efter hans död, måste anses olämpligt.

När utredningen nu framlägger samma förslag som auktorrättskommittén på sin tid framlade och som därefter omfattades av lagrådsremissen och godtogs av lagrådet, sker det emellertid under erinran om att utredningen fäster synnerlig vikt vid att de upphovsrättsliga kraven på att verket skall vara konstnärligt och präglat av upphovsmannens individualitet kommer att iakttagas i tillämpningen. Redan den avsevärda förlängning av skyddstiden som här kommer i fråga motiverar att dessa krav vinner noggrann efterlevnad. En produkts karaktär av konstnärligt verk bör kunna uppfattas icke blott av personer med särskild utbildning och yrkesverksamhet på konstområdet utan — vid ett seriöst betraktande och efter information från sakkunnigt håll — även av andra, främst av dem som sysslar med tillverkning av konstindustriprodukter. Genom detta påpekande är icke avsett att göra någon principiell inskränkning i vad konstsakkunniga menar med konst, men det är från rättssäkerhetssynpunkt nödvändigt att på olika sätt understryka betydelsen av att kravet på individuell prägel hos brukskonstföremålen iakttages. Det utländska rättsfallsmaterialet lämnar ingen enhetlig bild av hur strängt konstverkskraven tillämpas i andra länder. Utredningen har emellertid fäst sig vid att det i vissa fall förekommit en rättstillämpning som synes överensstämma med den här förordade.

För närvarande torde såväl domstolarna här i landet som slöjdföreningens opinionsnämnd icke ställa särskilt stränga krav på konstverksegenskaper hos ett bruksföremål för att detta skall tillerkännas upphovsrättsligt skydd. Måhända har man därvid stundom låtit sig påverkas av den omständigheten, att andra möjligheter att skydda bruksföremålens utformning

icke förelegat till följd av mönsterrättens inskränkning till alster inom metallindustrien. Om nu mönsterrätten göres generell, bortfaller betingelsen för nämnda betraktelsesätt, och det finns anledning tro att ett modernt utformat mönsterrättssystem i praktiken kommer att lämna ett fullgott skydd även för vad som hittills i någon mån fått uppfångas av upphovsrätten. Utredningen förutsätter alltså i samband med förslaget om en väsentligt längre skyddstid, att skärpta krav skall iakttagas i tillämpningen av vad som skall anses vara verk av brukskonst. Detta synes stå i överensstämmelse med vad första lagutskottet anförde i sitt utlåtande över propositionen angående upphovsrättslag därom att det måste vara fråga om »ett kvalificerat andligt skapande som fått en individuell och konstnärlig gestaltning».[57] I detta sammanhang måste emellertid påpekas, att utredningen icke vill godta en ordning efter vilken en längre skyddstid — såsom i lagen om rätt till fotografisk bild — göres beroende av att alstret äger konstnärligt *värde*. En inskränkning av skyddet till vad som enligt rådande uppfattning kan betecknas såsom »god konst» skulle verka både godtyckligt och hämmande för den konstnärliga utvecklingen. Vad angår skyddets omfattning bör understrykas att skyddsområdet i vissa fall, särskilt då utrymmet för den konstnärligt skapande insatsen varit begränsat av funktionella hänsyn, icke är så stort. Slöjdföreningens opinionsnämnd brukar i sådana fall förklara, att skydd kan påkallas endast gentemot efterbildningar som kommer originalet mycket nära, och denna inställning delas av utredningen.

En exemplifiering av utredningens ståndpunkt i fråga om konstverkskravet skulle kunna vara av värde för den kommande praktiska tillämpningen av lagen. Från flera synpunkter är emellertid en exemplifiering mycket vansklig. Trots detta anser sig utredningen böra framhålla, att de tre brukskonstalster — en stol, en bokhylla och en väggspegel — som senast bedömts av högsta domstolen[58], med den förordade skärpningen enligt utredningens mening knappast motsvarar de krav, som i anslutning till den kraftiga förlängningen av skyddstiden framdeles bör vara gällande. För alster av denna karaktär synes i stället mönsterrätten erbjuda en lämplig skyddsform. I fråga om rent dekorativa element såsom ytmönster å textilier, tapeter o. s. v. har man att göra med ett av funktionella hänsyn tämligen obundet konstskapande, som har mycket gemensamt med ren bildkonstverksamhet. Att med hänsyn till risk för dubbelskapande i nämnvärd utsträckning förorda andra krav på detta område än vad som gäller för bildkonsten i övrigt synes alltså icke vara påkallat. I sista hand får givetvis överlämnas åt rättstillämpningen att dra gränsen för det upphovsrättsliga skyddet.

Utredningen har vid sitt ställningstagande fäst stor vikt vid den om-

[57] Se utskottets utlåtande 41/1960 s. 34.

[58] NJA 1958 s. 68 (NIR 1959 s. 60), och NJA 1962 s. 750 (NIR 1963 s. 122) samt HD:s dom den 19 december 1964 (se ovan not 40).

ständigheten att den norska kommittén i allt väsentligt har samma uppfattning som här redovisats. Vid gemensamma överläggningar i frågan har sålunda från norskt håll anförts bl. a., att de flesta av de invändningar som kan göras mot en lång skyddstid på området förlorar i styrka, om de relativt stränga konstnärliga krav upprätthålles som norsk praxis hittills ställt på brukskonstalster — krav som anses praktiskt taget utesluta dubbelskapande.

Med stöd av det anförda föreslår utredningen, att *upphovsrättens giltighetstid med avseende å verk av brukskonst göres lika lång som för annan konst och sålunda skall gälla intill utgången av femtionde året efter det år, då upphovsmannen avled.*[59]

Av praktiska skäl och för att även i lagtexten söka ge uttryck åt att en åtstramning beträffande skyddsförutsättningarna nu bör ske har utredningen såsom tidigare anförts funnit lämpligt att föreslå ett utbyte av den hittillsvarande benämningen *konsthantverk eller konstindustri* mot *brukskonst.* Någon förändring av de produktkategorier, som avsetts med den äldre terminologien, är dock icke åsyftad härmed. Det skall således till skillnad från alster av bildkonst röra sig om alster, som har brukskaraktär, och såsom auktorrättskommittén uttryckte det gälla »lösa, vanligen mindre föremål». Att det kan påvisas tveksamma fall i gränsområdena kommer icke längre att spela någon roll, då den upphovsrättsliga behandlingen göres praktiskt taget lika för alla nu avsedda produkter.

Svårigheterna att fastställa den nedre gränsen för vad som skall skyddas såsom upphovsrättsligt verk och att bedöma vad som skall anses utgöra intrång i upphovsrätten kvarstår däremot givetvis för brukskonstens del. Såsom tidigare framhållits, har Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd i dessa båda hänseenden alltmera kommit att anlitas av domstolar, åklagare och enskilda. Utredningen har övervägt, huruvida nämnda uppgifter för framtiden i stället bör anförtros åt en för ändamålet särskilt inrättad statlig nämnd. Av stort intresse i sammanhanget är en från danskt håll framförd tanke att etablera ett gemensamt nordiskt sakkunnigorgan på området.[60] Särskilt med hänsyn till att utredningen föreslår en viss förskjutning i praxis vore det av värde att såvitt möjligt åstadkomma nordisk enhetlighet härvidlag. Emellertid är det tänkbart, att just denna förändrade praxis kan skapa svårigheter på det nordiska planet. Utredningen har stannat för den uppfattningen att erfarenheter av rättstillämpningen måste avvaktas, innan något nytt sakkunnigorgan föreslås inrättat.[60] Tills vidare vill utredningen rekommendera, att det allmänna stöder opinionsnämndens verksamhet, som för närvarande drives av Svenska slöjdföreningen med för ändamålet alltför knappa resurser.

[59] Särskilda yttranden i anslutning härtill av hrr Leffler och Löfgren och fru Renström—Ingenäs samt av hr Skawonius.

[60] Se *W. Weincke* i NIR 1962 s. 261.

Särskilda övergångsbestämmelser

I fråga om de övergångsbestämmelser som erfordras i samband med införandet av en längre skyddstid bör inledningsvis erinras om att det anses vara en inom kulturländerna allmänt antagen grundsats, att nya lagar på upphovsrättens område principiellt tillämpas icke blott på verk som skapats efter den nya lagens ikraftträdande utan även på verk som tillkommit dessförinnan. Principen anses ha vunnit erkännande i svensk rätt och kräver följaktligen hänsyn vid de överväganden som nu blir aktuella.[61] Vid genomförandet av 1919 års lagstiftning rörande rätt till litterära och musikaliska verk samt rätt till verk av bildande konst var frågan av omedelbart intresse i vissa hänseenden och bedömdes av de sakkunniga på nyss nämnda sätt. Det ansågs sålunda icke finnas anledning avvika från den redan då gällande »auktorrättsliga ståndpunkten». Den omständigheten att skyddstiden för ett verk en gång utlöpt eller att en viss grupp av verk förut saknat skydd ansågs icke böra hindra att ett sådant verk eller en sådan grupp kommer i åtnjutande av det förlängda eller nyinförda skyddet. Man åberopade därvid bl. a. att det framlagda förslaget just syftade till att utvidga auktors rätt.[62] När skyddet för alster av konsthantverk och konstindustri infördes 1926, gjordes endast en hänvisning till den generella övergångsbestämmelsen i konstverkslagens 25 §, enligt vilken den nya lagen — med vissa speciella undantag — skulle äga tillämpning jämväl med avseende å konstverk som utförts före lagens ikraftträdande. Även senare har samma princip tillämpats, exempelvis i 1946 års lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk, där skyddet för vissa redan utslocknade rättigheter att offentligt utföra musikaliska verk återupplivades.

Det har på sina håll utomlands ansetts betänkligt att vid ny lagstiftning på upphovsrättens område återuppliva skyddet för verk som hunnit bli fria enligt den äldre lagstiftningen. Av denna anledning har man begränsat tillämpligheten av nya bestämmelser till verk, för vilka skyddstiden ännu löper vid ikraftträdandet. Enligt auktorrättskommitténs undersökningar skulle denna ståndpunkt intagas av tysk, schweizisk och österrikisk rätt.[63]

Trots de anförda betänkligheterna utomlands, som i någon mån kommit till uttryck också i lagstiftningssammanhang här i landet utan att dock leda till särskilda bestämmelser, fann auktorrättskommittén ej anledning att beträffande skyddstidens förlängning — t. ex. i fråga om brukskonstverken — göra undantag från principen, att den nya lagen skall vara tillämplig även på äldre verk. Kommitténs motivering kan sammanfattas sålunda. De betänkligheter som anförts mot återupplivande av skydd torde väsentligen

[61] SOU 1956: 25 s. 458 ff.

[62] 1914 års sakkunnigförslag till lag om rätt till litterära och musikaliska verk m. m. s. 143 och s. 185.

[63] SOU 1956: 25 s. 459. Någon undersökning av förhållandena utomlands har icke gjorts av mönsterskyddsutredningen.

grundas på farhågor att de som planerat eller påbörjat ett utnyttjande av ett verk med den utgångspunkten att verket är fritt skulle ställas i svårigheter om upphovsrätten i efterhand återupplivas. Frågan att tillgodose dessa företagares intressen bör emellertid kunna lösas genom särskilda övergångsbestämmelser, som bereder vissa förmåner åt dem det närmast gäller. Att i övrigt låta upphovsmännen och deras successorer gå miste om en rätt, som man eljest anser skälig och rimlig, är icke tillfredsställande. För sådana fall, där vid lagens ikraftträdande ett verk icke är föremål för utnyttjande och förberedelser därför ej heller vidtagits, bör hinder ej föreligga att återuppliva upphovsmannens rätt för den tid som återstår av skyddstiden enligt den nya lagen. Mot en annan lösning talar även den allmänt tillämpade principen att låta ny lagstiftning, som utsträcker skyddet till nya objekt, undantagslöst gälla även äldre verk av denna kategori.

Vid införandet av ny och mera omfattande lagstiftning på området brukar de särskilda övergångsbestämmelserna såsom undantag från en huvudregel om att lagen skall äga tillämpning även å verk som tillkommit före ikraftträdandet innehålla dels ett stadgande om att exemplar av verket, som någon utomstående framställt dessförinnan med stöd av äldre lag, fritt får spridas och visas, dels ett stadgande om att redan påbörjad verksamhet för mångfaldigande av äldre verk, tillåten enligt äldre lag, skall få fullföljas under en viss övergångsperiod och de sålunda framställda exemplaren likaledes fritt få spridas och visas. Sådana stadganden har influtit i 66 och 67 §§ UhL. I motiven anföres härom bl. a. följande.

Den som påbörjat en verksamhet för mångfaldigande av ett verk vid en tidpunkt, då verket kunde utnyttjas utan tillstånd av dess upphovsman, har ett berättigat intresse att utan hinder av nya bestämmelser, som kräver sådant tillstånd, få tillgodogöra sig det arbete och de kostnader han nedlagt på verksamheten. Med hänsyn till svårigheten att genomföra en reglering, som bygger på en skälighetsprövning — varvid hänsyn skall tagas till i vilken utsträckning kostnader och arbete nedlagts på företaget — är det lämpligt att stadga mera schematiska bestämmelser. Principen bör härvid vara, att om verksamheten vid ikraftträdandet resulterat i framställning av tryckalster, klichéer, formar eller andra hjälpmedel (såsom matriser, schabloner, mallar o. d.) för mångfaldigande av visst verk, dessa hjälpmedel fritt skall få användas för sitt ändamål. Att företagaren under obegränsad tid skulle ha rätt att använda hjälpmedlen kan emellertid föranleda missbruk, och rätten bör därför gälla endast under en viss tid från den nya lagens ikraftträdande.

I några remissyttranden över auktorrättskommitténs förslag ifrågasattes huruvida återupplivande av skydd borde få ske, och i propositionen ansåg departementschefen att saken kunde diskuteras. Han fann dock i likhet med det stora flertalet remissinstanser övervägande skäl tala för kommitténs ståndpunkt och frångick därför icke denna. Lagrådet förklarade sig, under

hänvisning till sitt yttrande i fråga om förslaget att utsträcka skyddstiden för verk av brukskonst, kunna — »om ock med tvekan» — biträda förslaget om tillbakaverkan i vad det avsåg alster av konsthantverk och konstindustri.[64]

I UhL 67 § stadgas en övergångstid av två och ett halvt år under vilken fullföljandet av en påbörjad verksamhet skall få äga rum utan hinder av bestämmelserna i den nya lagen. Fristen utlöpte således med utgången av år 1963.

Utredningen

Utredningen finner visserligen, att principiella skäl närmast talar för att icke frångå den grundsats som brukat iakttagas här i landet vid genomförandet av ny lagstiftning på upphovsrättens område, d. v. s. att låta de nya bestämmelserna gälla även i fråga om verk, som skapats före den nya lagens ikraftträdande. Detta skulle emellertid innebära ett återupplivande av skyddet för verk, som tillkommit för mycket lång tid sedan och vilkas upphovsmän i många fall ej längre är i livet. Sålunda skulle det t. ex. kunna bli aktuellt att medge skydd t. o. m. år 1970 för ett brukskonstverk, som skapats 1890 (eller tidigare) av en person som avlidit 1920. Verket skulle då ha varit utan skydd i ungefär 75 år för att därefter komma i åtnjutande av några års skydd. I vissa liknande fall är det tänkbart, att verket först varit utan skydd fram till dess 1919 års lagstiftning medgav ett tioårigt skydd och därefter ånyo stått utan skydd till dess den nu aktuella lagstiftningen skulle återuppliva skyddet.

De anförda exemplen utgör naturligtvis ytterlighetsfall men belyser det oaktat den extrema karaktär som en regel om generell tillämpning av den nya lagens skyddstid på äldre brukskonstverk skulle få. När en sådan grundsats lagfästs tidigare, torde det aldrig ha gällt en så avsevärd förlängning av skyddstiden som nu är aktuell. Med hänsyn härtill och då en tillbakaverkan av ny lagstiftning ofta medför olägenheter för dem som inrättat sig efter det rådande rättstillståndet anser sig utredningen i förevarande fall icke bunden av vad som betecknats såsom gällande principer på området. Utredningen förordar i stället av praktiska skäl, att den nya lagens bestämmelser skall gälla — förutom självfallet beträffande de verk som skapas efter lagens ikraftträdande — endast beträffande de verk som vid ikraftträdandet kan stödja sig på den nuvarande lagens huvudregel om en tioårig skyddstid eller på den provisoriska förlängningen av skyddstiden, d. v. s. huvudsakligen alster som offentliggjorts under år 1950 eller senare. För att få tillgodonjuta den nya långvariga skyddstiden bör det emellertid enligt utredningens mening krävas, att verken motsvarar de nu förordade strängare konstverkskraven.

Det övergångsstadgande, som i enlighet med det anförda föreslås, skall så-

[64] Prop. 17/1960 s. 318 f och s. 397.

ledes innehålla att *den nya lagen skall äga tillämpning jämväl å verk, som tillkommit före ikraftträdandet, under förutsättning dock att verket icke offentliggjordes redan före år 1950.*[65]

Övergångsbestämmelsen kräver emellertid beaktande av de speciella förhållanden, som uppkommer beträffande *vissa kategorier av »äldre verk»* (tillkomna före ikraftträdandet av den nya lagen) vilkas upphovsrättsliga giltighetstid enligt »äldre lag» (nu gällande UhL med de provisoriska bestämmelserna angående skyddstiden) icke upphört vid den nya lagens ikraftträdande. På grund av att »äldre verk» enligt utredningens mening skall uppfylla samma konstverkskrav som verk, tillkomna efter lagens ikraftträdande, för att upphovsrättsligt skydd skall komma i fråga, kan nämligen i särskilda fall verk komma att gå förlustiga någon del av den skyddstid, som för närvarande gäller för dem. Detta kan bli fallet i fråga om vissa verk, som nu åtnjuter skydd på grund av den provisoriska förlängningen av skyddstiden t. o. m. år 1971. Det blir också fallet beträffande vissa verk, som offentliggjorts senare än 10 år före ikraftträdandet av den nya lagen, vilka verk således ej kommer i åtnjutande ens av det nu enligt huvudregeln gällande tioåriga skyddet. För att på ett praktiskt sätt bereda ett skäligt skydd för dessa kategorier av verk föreslår utredningen, att *verken skall bibehållas vid upphovsrättsligt skydd enligt nuvarande skyddsförutsättningar under den tid, som för närvarande gäller, och därutöver en schablontid av 10 år från den nya lagens ikraftträdande,* oberoende av när verket i fråga offentliggjordes.

I 69 § UhL stadgas, att äldre lag skall tillämpas på sådant *avtal om överlåtelse av upphovsrätt,* som tillkommit före nya lagens ikraftträdande. Denna regel, som anses bygga på allmänna rättsgrundsatser, bör enligt utredningens mening äga tillämpning även i anslutning till den nu föreslagna förlängningen av skyddstiden för verk av brukskonst. Innebörden av regeln är, att t. ex. en producent som vill fortsätta utnyttjandet av en upphovsmans verk även under den nya längre skyddstiden i regel måste träffa nytt avtal med upphovsmannen därom. I 69 § stadgas vidare, att 29 § dock skall lända till efterrättelse i fråga om äldre överlåtelseavtal. Härigenom föreligger möjlighet till jämkning av villkor i dylika avtal, och bestämmelsen bör enligt utredningens mening äga tillämpning oberoende av den föreslagna skyddstidsförlängningen.[66] Att i de nu erforderliga övergångsbestämmelserna särskilt ge uttryck åt att 69 § alltjämt skall äga giltighet synes icke vara påkallat.

Bestämmelsen i Bernkonventionen om att unionsland äger rätt att vägra upphovsrättsligt skydd åt verk av brukskonst från land, som skyddar ver-

[65] Inom utredningen har avvikande mening i denna fråga anmälts av hrr Ljungman, Skawonius och Sterner, vilka avgivit ett särskilt yttrande.

[66] Se om 69 § SOU 1956: 25 s. 465 och prop. 17/1960 s. 320 f (jfr s. 171 ff).

ket endast såsom mönster, har såsom framgår av redogörelsen ovan icke utnyttjats av Sverige. Fråga uppkommer dock, huruvida det nu när ett generellt mönsterskydd kan erbjudas möjligen finns anledning att göra bruk av rättigheten. Med hänsyn till det tämligen ringa intresse som skulle kunna tillgodoses genom att här kräva reciprocitet i förhållande till varje särskilt främmande land, som skyddar bruksföremål endast inom mönsterlagstiftningens ram, har utredningen icke funnit skäl att föreslå någon inskränkning av UhL:s tillämpning å brukskonstverk med annat unionsland som hemland. När 62 § UhL lämnar bemyndigande åt Konungen att meddela föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å annat land endast *under förutsättning av ömsesidighet,* torde därmed icke avses annat än den generella reciprocitet som anslutning till Bernkonventionen innefattar och som i förevarande sammanhang innebär att rättsskydd — i någon form — skall upprätthållas för verk av brukskonst i samtliga unionsländer. Det finns således ej heller av formella skäl någon anledning att föreslå ändring i vare sig UhL eller dess tillämpningsförfattning.

Förhållandet mellan upphovsrätt och mönsterrätt

Enligt 10 § UhL må upphovsrätt till ett verk göras gällande utan hinder av att verket registrerats såsom mönster. Denna regel ger uttryck åt vad man brukar kalla för *dubbelt skydd*. Ett alster av brukskonst, som registrerats såsom mönster, skall således åtnjuta skydd enligt både ML och UhL under den tid ML angiver samt dessförinnan och därefter vara skyddat såsom konstnärligt verk.

Det från praktisk synpunkt viktigaste resultatet av det dubbla skyddet torde vara, att man efter utgången av den relativt korta mönsterskyddstiden äger tillgodonjuta upphovsrättsligt skydd under den för brukskonstverk återstående skyddstiden. Stundom anses emellertid att det speciella mönsterskyddet i större eller mindre utsträckning bör utesluta, att upphovsrättens regler blir tillämpliga.

Med uttrycket dubbelt skydd kommer här i överensstämmelse med vad som hittills varit brukligt att åsyftas endast förhållandet mellan de nu nämnda båda skyddsformerna. I och för sig kan naturligtvis under rubriken dubbelt skydd upptagas även frågor om mönsterrättens förhållande till andra skyddsformer än den upphovsrättsliga såsom till patenträtten, varumärkesrätten och lagstiftningen mot illojal konkurrens. Dessa frågor behandlas emellertid på annan plats.

Utvecklingen i Sverige

Frågan om dubbelt skydd fick aktualitet i samband med förslaget 1914 om att till den konstnärliga auktorrättens föremål hänföra även alster av konsthantverk och konstindustri. Därvid uttalades bl. a., att från teoretisk synpunkt en särskild lagstiftning om prydnadsmönster skulle bli överflödig, om det föreslagna skyddet för alster av brukskonst genomfördes.[1] Efter att ha framhållit, att en annan uppfattning emellertid gjort sig gällande inom det praktiska lagstiftningsarbetet, erinrade de sakkunniga om att i vissa främmande länder såväl auktorskydd som mönsterskydd förekom för konstslöjdens alster.

Frågan om mönsterskyddets förhållande till konstverksskyddet behandlades ingående av patentlagstiftningskommittén i 1916 års förslag.[2] Därvid framhölls inledningsvis, att om ett genom registrering skyddat mönster utgör ett verk, som åtnjuter konstverksskydd, två självständiga rättigheter kommer att bestå med avseende å mönstret och att dessa rättigheter, ehuru olikartade i vissa hänseenden, delvis kommer att sammanfalla, såvida icke någon begränsning införes för att undvika detta dubbla skydd.

Därefter diskuterades i betänkandet olika utvägar att undvika det dubbla skyddet. Till en början hänvisades till möjligheten att låta mönsterlagen avse endast sådana mönster, vilka icke kan anses såsom konstverk. Denna möjlighet förkasta-

[1] 1914 års sakkunnigförslag till bl. a. lag om rätt till verk av bildande konst s. 163 ff.
[2] 1916 års förslag s. 75—85.

des emellertid under åberopande särskilt av svårigheten att dra gränsen mellan konstverk och icke konstverk. Vidare granskades det norska systemet, som innebär att när ansökan om mönsterregistrering gjorts alstrets skydd såsom mönster blir att avgöra endast efter mönsterlagen, även om alstret i övrigt skyddas enligt lagstiftningen om konstnärsrätt.[3] Ej heller detta system godtogs av kommittén. En mönsterlag bör icke, anfördes i betänkandet, få hindra tillämpningen av lagbestämmelser, som givits för tillvaratagande av andra intressen och som ingriper på mönsterskyddets område.

Det framhölls emellertid, att vissa olägenheter är förbundna med ett dubbelt skydd utan någon inskränkning. Till undvikande av olägenheterna fann kommittén det vara påkallat, att upphovsmannen genom mönsterregistrering skall anses ha avstått från konstverksskyddet i den mån han med åberopande av mönsterlagen kan beivra intrång. Konstverkslagen borde alltså ej få tillämpas på intrång i mönsterrätten, men i fråga om intrång utanför mönsterområdet skulle konstverkslagen alltjämt vara tillämplig, och efter mönsterskyddstidens utgång borde konstverksskyddet återfå sin fulla omfattning. Kommitténs utförliga argumentering utmynnade i det förslaget, att i konstverkslagen skulle intagas ett stadgande om att lagens bestämmelser om ansvar för intrång i konstnärens uteslutanderätt till ett konstverk icke skulle vara tillämpliga, därest verket registrerats såsom mönster och gärningen kan beivras enligt mönsterlagen. Något dylikt stadgande har dock aldrig influtit i konstverkslagen.

Två av kommitténs ledamöter hade annan mening än majoriteten.[4] De ansåg, att något undantagsstadgande icke borde införas i konstverkslagen men att i mönsterlagen borde intagas en bestämmelse om att, därest ett mönster åtnjuter konstverksskydd, detta skydd skall efter mönstrets registrering kvarstå oförkränkt vid sidan av mönsterskyddet. Till stöd för den skiljaktiga meningen anfördes bl. a. följande. Om konstverksrätten och mönsterskyddet tillkommer olika personer, kan — med det av majoriteten föreslagna systemet — en olovlig efterbildning bereda upphovsmannen betydande skada, utan att mönsterhavaren finner anledning att ingripa. Har mönstret vanställts genom efterbildningen, kan icke upphovsmannen till skyddande av sitt konstnärliga anseende påtala densamma så länge mönsterskyddet består, och av mönsterhavaren torde ett beivrande kunna förväntas endast om efterbildningen medfört någon ekonomisk förlust för denne. På grund av dessa olägenheter kan det befaras, att inom konstnärskretsar kan uppstå en ovilja mot mönsterskyddet, resulterande i att konstnärerna motsätter sig att låta industriidkarna registrera deras konstverk såsom mönster. Därigenom skulle mönsterlagen komma att förfela ett av sina främsta syften, nämligen att stödja och befordra samarbetet mellan konsten och industrien.

I remissyttrandena över 1916 års förslag har kommittéreservanternas synpunkter biträtts i något större utsträckning än kommittémajoritetens.

Genom 1926 års lagstiftning hänfördes alster av konsthantverk och konstindustri, med visst undantag, till konstverkslagens skyddsobjekt. Frågan om dubbelt skydd berördes därvid icke i vidare mån än att *prop. 2/1926* innehåller ett kort uttalande. Den omständigheten att skydd kan beredas enligt 1899 års ML för vissa mönster inom metallindustrien ansågs icke böra medföra, att denna industrigren lämnas utanför auktorskyddet. Man gjorde för övrigt det antagandet, att det ytterst sällan skulle inträffa, att ett alster som åtnjuter konstverksskydd tillika skyddas på grund av registrering enligt mönsterlagen, och i anslutning härtill påpeka-

[3] Angående den närmare innebörden av det norska systemet se nedan vid redovisningen av norsk rätt på området.

[4] 1916 års förslag s. 215 ff.

des, att ett sådant dubbelt skydd kunde tänkas uppkomma även med den dittills gällande lagstiftningen.[5]

Vid de *nordiska konferenserna 1926—1927* rörande huvudgrunderna för ny lagstiftning angående bl. a. mönsterskydd, var representanterna från Danmark, Finland och Sverige eniga om att mönsterskydd och konstverksskydd skulle kunna bestå oberoende av varandra, medan man från norsk sida ansåg att det icke fanns anledning frångå den i Norge gällande regeln, som uppgivits ej ha medfört några olägenheter.

Sedermera upptogs frågan om dubbelt skydd av *auktorrättskommittén*. Kommittén föreslog ett stadgande av det innehåll, som lagtexten nu har och som fastslår principen om dubbelt skydd. Motiven till stadgandet innehåller huvudsakligen följande.[6]

Karakteristiskt för mönsterrätten är, att kraven på det skyddade alstret ställes lägre än för respektive verk inom upphovsrätten. Den omständigheten, att mönsterskydd vunnits för en industriprodukt, utesluter emellertid icke, att skydd kan tänkas tillkomma alstret jämväl i andra hänseenden. Stundom har emellertid ansetts, att det speciella mönsterskyddet bör mer eller mindre utesluta, att upphovsrättens regler blir tillämpliga. En sådan ordning kan dock icke komma i fråga. Det finns icke något skäl, varför ett konstverks skydd skulle bli mindre omfattande eller kortvarigare av den anledningen, att det med tanke på dess lämplighet såsom förebild för industriell tillverkning blivit registrerat såsom mönster. Ett sådant alster bör således åtnjuta dubbelt skydd. Någon praktisk olägenhet därav lär icke kunna påvisas. Ehuru det dubbla skyddet torde gälla även utan särskilt stadgande, har för tydlighetens skull en lagbestämmelse i ämnet föreslagits.[7]

Prop. 17/1960 med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk bibehöll auktorrättskommitténs förslag om dubbelt skydd. I några remissyttranden hade bestämmelsen visserligen ansetts överflödig såsom icke utsägande annat än vad som torde gälla utan särskild reglering i lag, men departementschefen fann att en uttrycklig föreskrift borde upptagas i lagen, särskilt med hänsyn till att annan reglering skulle tillämpas beträffande fotografisk bild.[8]

I en med anledning av propositionen i andra kammaren väckt motion (nr 626) hemställdes bl. a., att den föreslagna regeln om dubbelt skydd skulle utgå och att riksdagen måtte uttala, att frågan borde upptagas till prövning i samband med mönsterskyddsrevisionen. Det anfördes, att det ingalunda är säkert att det dubbla skyddet bör bibehållas om ett förbättrat mönsterskydd så småningom införes.

Första lagutskottet yttrade emellertid, att den föreslagna bestämmelsen självfallet icke utgör något hinder för att i framtiden införes ändrade regler, därest så skulle befinnas lämpligt. Efter att ha hänvisat till att mönsterskyddsutredningen enligt sina direktiv bör uppmärksamma de skäl, som kan tala för att bibehålla det s. k. dubbla skyddet, föreslog utskottet ingen annan ändring på denna punkt än en redaktionell justering.[9]

[5] Prop. 2/1926 s. 31. Med det sist återgivna yttrandet åsyftades, att ett alster inom metallindustrien skulle kunna vara ett verk av bildkonst (t. ex. en statyett e. d.).

[6] SOU 1956: 25 s. 174 f.

[7] Auktorrättskommittén undantog emellertid genom uttryckligt stadgande i 10 § fotografisk bild från upphovsrätt och föreslog ett tjugufemårigt skydd enligt en särskild lag om rätt till fotografisk bild. Denna lösning biträddes icke av *G. Eberstein*, som i ett särskilt yttrande förordade dubbelt skydd även i detta hänseende. Däremot uttalade kommittén, att sådana arbeten, som avsågs i 49 § (katalog, tabell, o. d.) och för vilka skulle gälla en tioårig skyddstid, kunde vara föremål för upphovsrätt och att skydd enligt det särskilda stadgandet ej skulle utesluta upphovsrätt.

[8] Prop. 17/1960 s. 102.

[9] Första lagutskottets utlåtande 41/1960 s. 48 ff.

Nordisk rätt i övrigt

I *Danmark* har principen om dubbelt skydd fastslagits både i DML och i upphovsrättslagen. Mönsterlagen stadgar i § 31, att det skydd ett mönster kan ha såsom konstverk enligt lagstiftningen därom icke beröres av mönsterlagen. Motivuttalandet härtill innehåller, att man icke kunnat se något skäl att utestänga vederbörande från tillgång till båda skyddsformerna.[10] I § 10 upphovsrättslagen stadgas, liksom i den svenska motsvarigheten, att mönsterskydd icke utesluter upphovsrätt. Motiven hänvisar till att denna reglering överensstämmer med förut gällande rätt.[11]

Det *finska* förslaget rörande mönsterskydd 1934 innehåller en regel om dubbelt skydd, som ansågs lämplig med hänsyn bl. a. till svårigheten att dra gränsen mellan alster som uppfyller konstverkskraven och alster som endast är värda mönsterskydd. I den nya upphovsrättslagen har problemet icke varit aktuellt, eftersom Finland ej har någon mönsterlagstiftning.

Förarbetena till den *norska* mönsterlagen utvisar, att frågan om dubbelt skydd behandlats mycket ingående. Den kommission, som första gången år 1900 avgav ett utkast till lag om mönsterskydd, intog den ståndpunkten att konstverksskydd skulle upprätthållas i full utsträckning jämte mönsterskyddet. En sådan reglering ansågs icke kunna skada något berättigat intresse. Med hänsyn till ovissheten huruvida ett alster skall komma att bedömas såsom konstverk eller endast som ett »industriellt mönster», ansågs emellertid upphovsmannen böra ha tillgång till ett mönsterskydd utan att behöva riskera det konstverksskydd för alstret, som han möjligen kan äga. Vad tredjeman angår, påpekades att denne alltid måste ta hänsyn till eventuell konstverksrätt. Vanskligheten att avgöra, om en sådan rätt föreligger, befanns icke kunna bli större med en mönsterlag än utan en sådan. Den som tvivlar på sin rätt att använda en annans alster ansågs själv böra bära risken av att ha felbedömt situationen.[12]

Under lagstiftningsärendets fortsatta behandling blev kommissionens förslag utsatt för viss kritik. Det gjordes bl. a. gällande, att det skulle vara förenat med olägenheter, om icke ett mönster efter mönsterskyddstidens utgång alltid blir fritt till allmänt begagnande. Konstnären hade, menade man, genom mönsterregistreringen ådagalagt att han själv tvivlade på konstverksskydd för sitt alster, och han borde därför behandlas som om han givit avkall på sådant skydd.[13] Denna kritik godtogs inom vederbörande departement, som i konsekvens därmed föreslog en lagregel av innehåll, att vid anmälan till mönsterregistrering det skydd bortfaller, som må tillkomma mönstret enligt konstverkslagen.

Emellertid framlades därefter i odelstinget ett annat förslag, som något avvek från det sist nämnda. Det nya förslaget innebar, att en förebilds skydd såsom mönster, sedan mönsterregistrering sökts, blir att avgöra allenast enligt mönsterlagen, även om det i övrigt tillkommer förebilden skydd enligt lagstiftningen om konstnärsrätt. Detta förslag ledde till den nuvarande regeln med samma innehåll i § 1 tredje stycket NML. Förslaget motiverades med att man icke borde beröva konstnärerna mera av deras konstverksrätt än vad praktiska skäl krävde, och det ansågs icke rimligt, att konstnärerna skulle gå miste om skydd emot andra utnyttjanden av verket än sådana som gällde industriell varutillverkning, t. ex. återgivanden i böcker, genom fotografier o. s. v.[14]

[10] Rigsdagstidende 1904—1905, Tillæg A, sp. 1698.

[11] Forslag til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, fremsat i Folketinget 1959—60 s. 23.

[12] Udkast til lov om beskyttelse af mønstre med begrundelse (Kristiania 1900) s. 19 ff.

[13] Bilag Ot.prp. 23, 1901—1902, s. 7.

[14] Jämför även Udkast til lov om mønstre med begrundelse (Kristiania 1904) s. 16 f.

Den gällande bestämmelsen i NML anses väsentligen medföra två verkningar: Ett konstverk som blivit mönsterregistrerat åtnjuter skydd såsom mönster — d. v. s. såsom förebild vid industriell varutillverkning — i högst femton år, varefter verkets användande som mönster blir fritt för envar. I alla andra hänseenden behåller upphovsmannen, såväl under mönsterskyddstiden som därefter, sin uteslutande rätt enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen att förfoga över verket genom mångfaldigande och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Denna rätt upphör först 50 år efter konstnärens död.[15]

Den nya norska upphovsrättslagen innehåller i § 10 ett stadgande om att rättsskydd enligt mönsterlagen icke utesluter upphovsrätt. Med hänsyn till vad som yttrats under bestämmelsens tillkomst är det emellertid tveksamt, om regeln trots den formella överensstämmelsen med motsvarande regel i den svenska och danska upphovsrättslagen har samma innehåll och verkan som i Sverige och Danmark. De norska delegerade som 1950 framlade förslag till upphovsrättslag hade visserligen föreslagit ett stadgande av det innehåll, som numera förekommer i lagen, men därjämte föreslagit att § 1 tredje stycket NML skulle upphävas. Motiveringen var att om ett mönster håller måttet såsom konstverk och därför i och för sig är skyddat genom upphovrättens bestämmelser det icke är naturligt, att detta skydd till någon del skall gå förlorat därför att upphovsmannen av försiktighetsskäl inger en mönsterregistreringsansökan för att i varje fall försäkra sig om det mer överskådliga men kortvarigare skydd som mönsterlagen erbjuder. Under departementsbehandlingen följdes icke detta förslag. I frågan anfördes följande. Det bör vara en fördel att upphovsrättslagen uttryckligen förklarar, att ett verk icke berövas upphovsrättsligt skydd därigenom att det efter registrering tillförsäkras rättsskydd såsom mönster enligt mönsterlagens bestämmelser. »Detta är nämligen det rättsliga tillståndet i dag, något som emellertid icke alla är det på det klara med på grund av regeln i mönsterlagens § 1 sista stycket.» Det är icke nödvändigt eller önskvärt för närvarande att ändra på det nuvarande rättstillståndet. — Det omstridda stadgandet i NML står f. n. kvar i avvaktan på mönsterlagsrevisionen.[16]

Utländsk rätt i övrigt

Först redovisas här förhållandena i de länder som icke tillämpar ett renodlat dubbelt skydd och därefter angives de länder som tillämpar ett sådant system.

Den gällande norska ordningen har sin motsvarighet i *Storbritannien*. Såsom redan tidigare har berörts är utgångspunkten att brukskonstverk i princip skyddas som annan konst enligt upphovrätten. Om emellertid ett sådant verk registreras såsom mönster, anses det icke längre utgöra intrång i upphovsrätten att företaga sig någonting som tillika kan beivras såsom mönsterintrång. Upphovsmannen har dessutom för alltid gått förlustig den del av det upphovsrättsliga skyddet, som i och för sig faller inom mönsterrättens ram. I övrigt är upphovsmannen, även under mönsterskyddstiden, bibehållen vid sin upphovsrätt, d. v. s. gentemot intrång som ligger utanför industriell varutillverkning såsom återgivanden i böcker och television samt kränkningar av det ideella intresset (droit moral). Samma läge som vid mönsterregistrering av verket uppkommer även när detta kommer till användning — av upphovsrättens innehavare eller med dennes tillstånd — såsom förebild vid industriell varutillverkning, ett fall som dock ej omedelbart har med frågan om dubbelt skydd att göra.

[15] *B. Wyller:* »Om forholdet mellem kunstnerrett og mønsterrett i Norge» i NIR 1936 s. 1. Jämför *R. Knoph*: Åndsretten s. 354 ff.

[16] Se Ot.prp. nr 26 (1959—60) s. 28 f. och s. 115. Frågan synes icke ha berörts av kirke- og undervisningskomitéen.

Såsom framgår av redogörelsen för mönsterrättens föremål, är i Storbritannien vissa mönster undantagna från skydd enligt mönsterlagen och exklusivt hänvisade till upphovsrätten.[17] Detta gäller 1) skulpturverk, såvitt icke är fråga om utkast eller modeller avsedda att användas såsom förebilder vid industriellt mångfaldigande; 2) plaketter och medaljer; 3) trycksaker som har företrädesvis litterär eller konstnärlig karaktär (såsom bokomslag, kalendrar, sömnadsmönster, gratulationskort, frimärken o. s. v.).[18] Följaktligen upphör icke det upphovsrättsliga skyddet för t. ex. sådana tryckalster som här nämnts, när de framställes i industriell skala d. v. s. i mer än 50 exemplar, och spörsmålet om dubbelt skydd blir aldrig aktuellt.

De brittiska bestämmelserna om förhållandet mellan upphovsrätt och mönsterrätt är väsentligen upptagna i Sec. 10 av 1956 års Copyright Act. I 1962 års förslag beträffande mönsterrätten har man ingående redovisat läget och övervägt frågorna på nytt. Resultatet härav är emellertid, att ett bibehållande i allt väsentligt av den gällande ordningen föreslås. Upphovsrätt skall alltså upphöra beträffande alster som registreras eller deponeras såsom mönster (enligt systemet Design Monopoly eller systemet Design Copyright) eller kommer till användning i industriell skala. Bestämmelserna föreslås emellertid få en annan utformning, så att de skall bli mindre omständliga och lättare att förstå.[19] De huvudsakliga skälen för att bibehålla det nu gällande systemet synes vara, *att* ett dubbelt skydd befaras medföra att mönsterskydd kommer att falla ur bruk därför att formgivarna kommer att lita till upphovsrätten som gäller utan formaliteter och omkostnader, *att* ett långvarigt skydd för mönster i allmänhet icke är önskvärt inom industrien *samt att* det är angeläget att alla anspråk på skydd för mönster tillkännages genom registrering. Av det brittiska betänkandet synes emellertid framgå, att man i Storbritannien är mycket liberal i fråga om att erkänna upphovsrätt för konstnärliga produkter *(artistic works)*, och detta torde vara en av anledningarna till att man icke vill omhändertaga den stora mängden av industriartiklar inom upphovsrättens ram. Man framhåller i anslutning därtill att risken för dubbelskapande och frambringande av produkter som är varandra mycket lika är tämligen stor när det gäller bruksföremål, där utrymmet för originalitet är begränsat av funktionella krav och vanliga tillverkningsvarianter.

I 1963 års förslag till gemensam mönsterlagstiftning för *Benelux-länderna* har frågan om det dubbla skyddet fått en annan lösning, som dock icke innebär att sådant skydd erkännes utan vidare. Förslaget utgår visserligen från att ett mönster, som »i sin helhet äger en tydligt konstnärlig karaktär» skall samtidigt kunna åtnjuta skydd enligt mönsterlagstiftningen och upphovsrättslagstiftningen. Emellertid skall upphovsrätten upphöra samtidigt med att mönsterrätten upphör, för så vitt icke mönsterhavaren lämnar *en särskild förklaring att han vill bibehålla sin upphovsrätt.* Denna förklaring — för vilken en särskild avgift skall erläggas — skall registreras och publiceras. I motiven framhålles, att den som vill ha fördelen av ett dubbelt skydd (exempelvis i form av att åtminstone kunna åberopa sin mönsterrätt vid ett fall av intrång) får underkasta sig mönsterlagens bestämmelser. Kravet på den särskilda förklaringen uppges ha tillkommit för att tillvaratagа allmänhetens intresse.[20]

[17] Jfr *J. W. Miles* i Prop. ind. 1964 s. 101 ff.

[18] Att undantaget för skulpturverk redan i texten begränsats väsentligen och att en motsvarande begränsning rimligen borde göras även med avseende å plaketter och medaljer, så att stadgandet får praktisk betydelse endast beträffande trycksakerna, se Report 1962 s. 81 ff. Huvudregeln om undantag från mönsterregistrering finns i Sec. 1 (4) av Reg. Des. Act, där det talas om alster med företrädesvis litterär eller konstnärlig karaktär. Specialbestämmelsen finns i Des. Rules 26.

[19] Report 1962 s. 83—97 med sammanfattning å s. 119.

[20] Benelux-förslaget Artikel 21—24 med motiv.

Också i de lagförslag som framlagts i *Förenta Staterna* har man gått en medelväg.[21] Det föreslås sålunda bl. a., att upphovsrättsligt skydd skall upphöra med avseende å ett verks utnyttjande såsom ett bruksföremål eller en integrerande del därav när innehavaren av upphovsrätten får förebilden för detta föremål registrerat såsom mönster. I övriga hänseenden skall dock upphovsrätten bestå.

Mönsterlagen i *Italien* innehåller ett stadgande som utesluter tillämpning av upphovsrättslagen på mönster i allmänhet. Upphovsrättslagen, å andra sidan, lämnar såsom tidigare omtalats skydd för konstindustriella alster endast under förutsättning att den konstnärliga utformningen går att skilja från inslagen av industriell karaktär hos alstret.[22]

I de flesta andra länder av intresse utanför Norden gäller uttryckligen i lag eller praxis dubbelt skydd. Detta är sålunda fallet t. ex. i *Frankrike, Schweiz, Västtyskland* och *Österrike*. Internationellt sett kan man dock icke f. n. spåra någon enhetlig tendens.[23]

Utredningen

Det är främst från industrihåll, som betänkligheter anförts mot ett dubbelt skydd, och huvudargumentet har härvid varit att en mönsterregistrerad produkt bör vara fri för utnyttjande av envar när mönsterskyddet upphör. Har rättsägaren valt att registrera sitt alster såsom mönster, bör han anses ha avstått från varje annan skyddsform som han eljest skulle kunna utnyttja. Denna uppfattning anses ha särskild betydelse, därest en väsentlig förlängning av den upphovsrättsliga skyddstiden för brukskonst blir verklighet.

Från upphovsmannahåll har man emellertid motsatt sig tanken att låta en mönsterregistrering inskränka upphovsrätten. Har lagstiftaren en gång medgivit upphovsrättsligt skydd för brukskonstverk, bör enligt denna mening någon begränsning av detta skydd icke göras av den upphovsrätten ovidkommande anledningen att verket registreras såsom mönster.

När utredningen övervägt de argument som anförts emot medgivande av dubbelt skydd, har iakttagits att en del av dessa synes sammanhänga med att man ansett praktiska skäl tala för att upphovsrättsligt skydd ej borde ifrågakomma för nyttoprodukter, om ett effektivt mönsterskydd tillskapas för att täcka skyddsbehovet. Sådana argument är t. ex. de i det brittiska förslaget 1962 återgivna, att ett långvarigt skydd för mönster i allmänhet icke är önskvärt inom industrien samt att det är angeläget att alla anspråk på skydd för mönster finns samlade i ett tillgängligt register. Skäl som dessa bör dock ej tillerkännas självständig betydelse vid bedömandet av frågan om dubbelt skydd. Vad det här gäller är väsentligen en fråga huruvida det upphovsrätts-

[21] Både i vad gäller mönsterrätten, se Libonati Bill Sec. 27 och Sec. 32, och upphovsrättslagstiftningen.

[22] Enligt uppgift överväger man att slopa förbudet mot dubbelt skydd (se GRUR Ausl. 1963 s. 477 vid not 5).

[23] I generalrapporten över den sjätte internationella kongressen för jämförande rätt 1962 behandlas spörsmål rörande det dubbla skyddet med översikter av förhållandena i Belgien, Danmark, Frankrike, Grekland, Jugoslavien, Nederländerna, Polen och Västtyskland. (Se Zeitschrift für Rechtsvergleichung, Wien, 1963, s 37).

liga skydd, som i och för sig medges för verk av brukskonst, skall lida inskränkning som följd av att verket registrerats såsom mönster.

Utredningen vill emellertid granska vad som har betecknats såsom huvudskälet emot dubbelt skydd. Detta torde närmare kunna uttryckas så, att allmänheten — d. v. s. främst intresserade producenter som seriöst bevakar förekommande mönsterregistreringar — bör kunna lita på att när mönsterregistreringen upphört för ett alster inga andra skyddsformer, som kan hindra ett fritt utnyttjande av alstret, skall kunna åberopas. En ordning som tillgodoser detta anspråk anses för allmänheten innebära en påtaglig lättnad, om man jämför med ett system enligt vilket dubbelt skydd medges. Utredningen anser emellertid icke att detta skäl är tillräckligt vägande. Den lättnad för allmänheten som skulle erbjudas genom den förordade regleringen uppväger nämligen icke den lättnad, som genom en ordning med dubbelt skydd beredes den som står inför valet att låta mönsterregistrera sitt alster eller ej, när han är oviss huruvida alstret motsvarar konstverksförutsättningarna. Med hänsyn till vanskligheten att själv bedöma eller snabbt få auktoritativa uttalanden om alstrets karaktär av konstverk måste det för upphovsmannen eller hans rättsinnehavare vara ytterst angeläget att kunna utnyttja mönsterrätten utan att därigenom gå förlustig en upphovsrätt, som gäller men som icke kan med rättslig verkan fastslås annat än av domstol. Att låta mönsterregistrera en produkt framstår såsom en säkerhetsåtgärd av stor vikt i många fall, när produkten befinner sig i brukskonstens nedre gränsområde.

Redan på grund av det anförda skulle utredningen kunna godtaga principen om dubbelt skydd. Det finns emellertid ytterligare skäl som talar i samma riktning. Till en början bör därvid understrykas, att man enligt utredningens mening principiellt icke bör göra några inskränkningar i upphovsrätten utan att starka skäl kan åberopas därför. Upphovsrätten tillvaratager nämligen delvis andra intressen än dem som den mera industriellt betonade mönsterrätten är avsedd att tillgodose. Tydligast framträder detta i upphovsrättens skydd för det ideella intresset *(droit moral)*, omfattande rätt för upphovsmannen att bli namngiven i förbindelse med sitt verk och att motsätta sig att verket återges i förvanskat eller stympat skick eller eljest utsättes för förfaranden som är kränkande för honom. Av särskilt intresse är här att upphovsmannen i regel icke kan överlåta den del av upphovsrätten, som består av den ideella rätten, utan endast den del som gäller själva förfoganderätten till hans verk.[24] Men även i andra hänseenden än i fråga om droit moral innefattar upphovsrätten skydd som icke mönsterrätten erbjuder, såsom t. ex. mot offentliggöranden av skilda slag.

Vid bedömandet av frågan om dubbelt skydd måste vidare beaktas, att

[24] Se om upphovsmannens droit moral 3 § UhL och närmare i motiven, SOU 1956: 25 s. 113 ff. Jämför dock lydelsen av 13 § angående ägares rätt till ändring av bruksföremål samt första lagutskottets utlåtande 41/1960 s. 53 f.

man i praktiken endast torde behöva ta hänsyn till ett ringa antal produkter. Sålunda bortfaller de alster, som icke uppfyller det nu förordade strängare konstverkskravet, och åtskilliga alster blir över huvud taget icke aktuella därför att marknadsintresset upphört redan innan mönsterskyddstidens utgång. Åter andra produkter, och här är det i regel fråga om alster med utpräglat konstnärlig karaktär, kan beräknas icke bli föremål för ansökan om mönsterregistrering, och även därigenom undvikes problemet med dubbelt skydd. De olägenheter som på sina håll anses vidlåda systemet med dubbelt skydd har följaktligen ganska ringa utsträckning.

Vid utredningens överläggningar med de övriga nordiska ländernas mönsterkommittéer har även förevarande spörsmål dryftats ingående. Man har därvid praktiskt taget enhälligt kommit fram till att rekommendera principen om dubbelt skydd. Denna ståndpunkt betyder för norskt vidkommande att man är beredd att föreslå ett slopande av den nuvarande bestämmelsen i § 1 tredje stycket NML. Inställningen på nordiskt plan och särskilt den norska kommitténs ståndpunkt innefattar ytterligare ett skäl för utredningen att icke föreslå någon ändring i gällande rätt på området.

Utredningen vill emellertid överväga huruvida något av de modererade förslag som redovisats ovan skulle vara lämpligt att godtaga. Främst faller därvid i ögonen den ordning som förordats i 1916 års förslag och som innebär att mönsterintrång får beivras endast med stöd av mönsterlagen och således icke under åberopande av den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det var framför allt praktiska lagtillämpningsskäl, som förestavade förslaget. Enligt utredningens mening uppstår emellertid här icke några problem. Skulle av någon anledning i en intrångsprocess åberopas både upphovsrätt och mönsterrätt, inställer sig straffrättsligt sett ett fall av s. k. lagkonkurrens, som normalt icke leder till annat straff än om endast en lag tillämpats. Ej heller skadeståndet påverkas av den omständigheten att två skyddslagar åberopats till stöd därför; principiellt skall endast den lidna skadan gottgöras. Om emellertid även ett intrång i den ideella rätten enligt UhL föreligger, kan detta ha betydelse både för straff och skadestånd, men häri ligger uppenbarligen icke något anmärkningsvärt. Från processrättslig synpunkt torde en intrångsgärning, som prövats i ett mål där den ena skyddslagen åberopats, icke kunna göras till föremål för ny prövning i ett mål, där talan av samme rättsägare grundas på den andra skyddslagen; den första domen har vunnit rättskraft med avseende å gärningen i fråga. En viss olägenhet kan dock sägas föreligga, om åtalsreglerna icke göres lika utan i ena fallet allmänt åtal gäller och i det andra enskilt åtal.

Om upphovsmannen överlåtit sin rätt att förfoga över alstret till en fabrikant men bibehållit den ideella rätten *(droit moral)*, kan fabrikanten — som här antages ha låtit mönsterregistrera alstret — påtala intrång i mönsterrätten och få ersättning för sin ekonomiska skada, medan upphovsmannen kan beivra kränkning av den ideella rätten och därvid erhålla gottgö-

relse för ideell skada. Båda rättsinnehavarna är, var på sitt område, att betrakta såsom målsägande.

Endast vid fall av dubbelskapande kan vissa olägenheter, framför allt vid bedömandet av tredje mans intrång, uppstå till följd av det dubbla skyddet. Utredningen har emellertid förordat, att de upphovsrättsliga kraven på brukskonstverk skall vara så stränga att risken för dubbelskapande torde kunna lämnas åsido.

På grund av det anförda anser utredningen att det icke finns anledning att under mönsterskyddstiden låta mönsterlagen vara exklusivt tillämplig i fråga om gärningar som i och för sig kan beivras enligt denna lag. Vissa praktiska skäl — t. ex. att vid kränkning jämväl av den ideella rätten kunna hålla sig uteslutande till UhL — talar tvärtom till förmån för ett allmängiltigt dubbelt skydd.

Den ordning som föreslås i Benelux-utkastet 1963 bör också uppmärksammas. Den innebär såsom nämnts skyldighet för upphovsmannen eller hans rättsinnehavare att vid mönsterskyddstidens utgång anmäla att han gör gällande upphovsrätt till verket för att han icke skall gå denna rätt förlustig. Mot Benelux-utkastet talar emellertid *att* man kan räkna med ett betydligt större antal anmälningar om att upphovsrätt göres gällande än vad som med hänsyn till skyddsförutsättningarna kan rymmas inom upphovsrätten, *att* följaktligen ett flertal anmälningar kan verka vilseledande för allmänheten *samt att* det i vart fall icke synes föreligga någon rimlig anledning varför alla de delar av upphovsrätten (omfattande vissa offentliggöranden, droit moral m. m.), som icke tillika omfattas av mönsterrätten, skall falla bort om icke anmälan göres. Utredningen vill också ifrågasätta Benelux-utkastets reglering av den anledningen att den måste anses strida mot Bernkonventionens anda. Visserligen står det enligt konventionen (Artikel 2 p. 5) fritt för unionsländerna att närmare bestämma hur skyddet för brukskonst skall vara reglerat, men om man — såsom enligt Benelux-utkastet — principiellt medger upphovsrättsligt skydd synes detta böra gälla utan att någon formalitet behöver iakttagas (Artikel 4 p. 2).

Utredningen har för sin del icke funnit skäl att förorda någon jämkning av det dubbla skyddet sådant det gäller enligt bestämmelsen i 10 § första stycket UhL. Ej heller finns det anledning att genom ett stadgande i mönsterlagen göra ett påpekande om den upphovsrättsliga regeln.

SPECIALMOTIVERING

Lagen om mönster

Rubrik och underavdelningar

För att undvika en alltför lång benämning på den nya lagen har utredningen valt att föreslå rubriken *Lag om mönster*. Motsvarande benämning föreslås i de övriga nordiska länderna. Att bibehålla den äldre svenska termen »mönsterskydd» har ansetts mindre lämpligt, och det i lagtexten nypräglade uttrycket mönsterrätt passar enligt utredningens mening icke heller särskilt väl in i en lagrubrik.

Lagens första avsnitt, omfattande 1—9 §§, har rubricerats *Allmänna bestämmelser*. Där upptages reglerna om mönsterrättens föremål, de allmänna skyddsförutsättningarna, mönsterrättens innehåll, prioritet och skyddstiden.

Det andra avsnittet gäller *Registrering av mönster* och innehåller i 10—25 §§ de grundläggande reglerna om registreringsförfarandet. Åtskilliga detaljföreskrifter angående registrering upptages emellertid i tillämpningsförfattningen, och vissa bestämmelser av betydelse för registreringen återfinnes dessutom i de följande avsnitten. Regler ges om registreringsmyndigheten, ansökningshandlingarna m. m., ombud på ansökningsstadiet, ansökningsdag och ändring av ansökan, behandlingen av ansökan, påstående om bättre rätt till mönstret, kungörande och invändning, sekretess, fortsatt behandling av ansökan, administrativa besvär samt registrering och förnyelse av registrering.

Det tredje avsnittet omfattar 26—30 §§ och bär rubriken *Överlåtelse, licens m. m.* Där upptages bestämmelser om upplåtelse av mönsterrätt, s. k. licens, anteckning i registret om överlåtelse och upplåtelse av mönsterrätt samt tvångslicens.

I ett fjärde avsnitt behandlas *Upphörande av registrering*, 31—33 §§. Här ges regler om upphävande av registrering och överförande av registrering på annan samt om avförande av mönsterregistrering.

Ett femte avsnitt benämnes *Ansvar och ersättningsskyldighet m. m.* och omfattar 34—40 §§. Där återfinnes reglerna om straff och åtal, skadestånd, andra påföljder, bortfall av påföljder m. m. samt uppgiftsskyldighet angående mönsterrätt.

I ett sjätte avsnitt ges *Särskilda bestämmelser*, 41—44 §§. Där behandlas ombudstvång och viss lättnad i ombudstvånget, besvärsrätt i vissa fall, avgifter samt bemyndigande för Konungen att utfärda tillämpningsföreskrifter o. d.

Lagförslaget avslutas med vissa *Rättegångsbestämmelser* i 45—48 §§ samt *Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser* i 49—56 §§.

Beträffande såväl lagförslagets systematik som de enskilda paragrafernas innehåll och utformning har eftersträvats att, där så befunnits möjligt, följa PLU. Detta har medfört, att specialmotiveringen kunnat förenklas så att på flera ställen beträffande detaljspörsmål hänvisas till de nordiska patentkommittéernas slutliga betänkande, NU 1963: 6.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Mönsterrättens föremål och subjekt

I denna paragraf ges först en kort definition av det mönsterbegrepp, som lagen omfattar. Därefter upptages bestämmelse om vem som är berättigad att förvärva ensamrätt att utnyttja mönster yrkesmässigt. Vidare markeras, att ensamrätten förvärvas genom registrering. Ensamrätten benämnes mönsterrätt.

I paragrafen görs en generell hänvisning till andra bestämmelser i lagen, vilka reglerar registreringsförfarandet, ensamrätten o. s. v. Den grundläggande skyddsförutsättningen att mönstret skall vara nytt i objektiv mening och skilja sig från äldre mönster har icke, såsom måhända kunnat förväntas, redovisats i paragrafen. Nyhetskravet fordrar nämligen en utförlig beskrivning och lämpar sig därför mindre väl i den inledande paragrafen. Efter förebild av PLU uppställes nyhetskravet först i 2 §.

Mönsterbegreppets innehåll har behandlats i den allmänna motiveringen under rubriken *Mönsterrättens föremål.* Utredningens förslag innebär såsom en nyhet, att skydd skall kunna uppnås icke blott för prydnadsmönster utan även för nyttomönster. Särskilt må därjämte erinras om att ett mönster kan bestå av endast ett ornament, avsett att användas å varor. Med mönster skall således förstås förebilden för en varas utseende eller för ett ornament, och mönstrets ändamål är att tjäna såsom förebild vid varutillverkning och bestämma varans utseende. Förutom de begränsningar, som ligger i denna definition och som redovisats i den allmänna motiveringen, skall här upptagas ytterligare några faktorer ägnade att närmare belysa mönsterbegreppet.

Den åsyftade varans utseende måste framgå omedelbart av mönstret. Detta innebär, att ingen beskrivning erfordras vid sidan av mönstret för att en komplett förebild skall föreligga. Mönstret för tillverkningsverktyg, klichéer, gjutformar o. d. utgör alltid förebilder endast för framställning av dessa föremål och således icke därjämte för de produkter, som skall tillverkas med användande av föremålen. Såsom exempel kan nämnas, att ett mönster för en kakform icke skall ge skydd för kakans utseende utan endast för utseendet på kakformen. Detta hindrar givetvis ej att även kakmönstret kan skyddas, antingen jämsides med kakformen eller separat.

I fråga om trycktyper är förhållandet principiellt detsamma som beträffande klichéer o. d., men själva bokstävernas utseende, *typsnitten,* kan icke sägas utgöra förebilder för varor i egentlig mening och bör ej heller betecknas såsom ornament. Skyddsbehovet för nya utformningar av typsnitt får emellertid anses vara tillgodosett inom upphovsrätten, som icke torde utestänga skapande verksamhet på den typografiska formgivningens (bokstavskonstens) område från skydd när arbetsresultatet nått karaktär av ett konstnärligt verk. Visst skydd kan också uppnås genom möjligheten att låta mönsterregistrera trycktyperna till det nya typsnittet.[1]

Med uttrycket en varas utseende åsyftas icke blott varans yttre i betydelsen föremålets utsida utan även den invändiga formen. Varor försedda med lock e. d. skall alltså i förevarande hänseende betraktas även inuti. Så måste t. ex. till en fågelholks utseende anses höra även dess inre. En presentation av ett mönster kan följaktligen i vissa fall kräva flera ritningar eller modeller. När det å andra sidan gäller mönster som upprepas på en och samma vara såsom t. ex. i fråga om textiltryck, tapeter och bildäck räcker det med en del av tyg- eller tapetrullen eller bildäcket för att ett komplett mönster skall anses föreligga, förutsatt att delen omfattar hela varans bredd och visar hela den figuration som sedan återkommer. Ingenting hindrar att textilmönster och tapetmönster anges såsom ornament.

Även varubegreppets innebörd har behandlats i den allmänna motiveringen. Därav framgår bl. a., att en del av en vara såsom handtag, stolsben och andra halvfabrikat, som kan vara föremål för omsättning, är att anse som en särskild vara. I fråga om komplexa mönster, d. v. s. förebilder för sammansatta varor som består av två eller flera delar, bör intet hindra att godtaga dem såsom skyddsobjekt. Emellertid kan rekommenderas, att i fråga om vissa komplexa mönster delarna var för sig göres till föremål för registrering och att således dessa icke registreras i sammansatt skick. Mönsterrätten är nämligen icke avsedd att lämna skydd för delar av mönstret såsom sådana utan endast för mönstret i dess helhet. Detta framgår av den allmänna motiveringen under avsnittet om *Mönsterrättens innehåll.*

Den mönstervara som åsyftas i sammanhanget måste utgöra en konkret sak i den bemärkelsen att sådant som anvisningar (beträffande tillverkningen), förfaranden (t. ex. ytbehandling av en vara för att nå en viss effekt) och anordningar (såsom rumsinredningar, skyltningar, bensinstationer) icke kan godtagas. Viss tveksamhet brukar emellanåt yppas beträffande mycket omfångsrika produkter såsom fartyg, byggnader, flygplan o. s. v. Någon anledning att här göra undantag från varubegreppet anser utredningen emellertid icke föreligga. Vad åter angår le-

[1] Om internationella strävanden i syfte att bereda rättsskydd för nya typsnitt se Prop. ind. 1964 s. 106 ff. Se vidare en utförlig översikt av *Th. Limperg* i R.I.D.A. XXXXIV 1964, s. 175—229. Jfr den brittiska Report 1962 s. 102 ff, där rättsskyddet för typsnitt föreslås exklusivt tillhöra upphovsrätten.

vande djur och växter, bör dessa uppenbarligen falla utanför det mönsterrättsliga varuområdet. Ett krav är alltså att varan skall framställas industriellt eller hantverksmässigt och därvid få sitt utseende fixerat. Naturens egen formgivning av träd, plantor, frukt, blommor o. d. kan icke, lika litet som utseendet på djur, göras till föremål för mönsterskydd. Ej heller utformning eller utsmyckning av mänskliga kroppsdelar, såsom frisyrer, skäggform, tatueringar o. d. får utgöra mönsterskyddsobjekt.

Vid tillämpningen av de gällande mönsterlagarna i Sverige, Danmark och Norge har ibland uppstått tveksamhet, huruvida man har att göra med ett eller flera mönster när det gäller sådant som bestick, serviser, dräkter, m. m. Även vid överläggningar mellan de nordiska mönsterkommittéerna har i vissa hänseenden skilda uppfattningar kommit till synes i denna fråga. Principiellt bör ett mönster icke avse mer än ett enda föremål. För att underlätta tillämpningen föreslår utredningen emellertid, att i en och samma ansökan om mönsterregistrering skall under vissa förutsättningar få upptagas flera mönster, varigenom en viss form av kollektiv registrering åstadkommes. Detta spörsmål behandlas nedan under 12 §.

I andra stycket ges uttryck åt att med mönster i lagens mening skall förstås endast sådant som tillkommit genom en människoinsats och således icke t. ex. rena naturalster. En klar överensstämmelse råder följaktligen med vad ovan sagts om varubegreppet och levande djur och växter. Det skall m. a. o. vara fråga om ett mönster, som frambragts av någon, och endast för den som frambragt mönstret eller för den, till vilken hans rätt övergått, öppnas möjlighet att förvärva mönsterrätt. Detta krav på mönsterskapande verksamhet såsom en skyddsförutsättning har behandlats i de allmänna motiven. Där har i ett särskilt avsnitt också upptagits frågan om rätten till mönster, som framställts av arbetstagare och uppdragstagare.

Redan i första paragrafens andra stycke stadgas, att ensamrätten förvärvas genom registrering. Något annat sätt att uppnå mönsterskydd föreslås icke. Spörsmålet har varit föremål för genomgång i den allmänna motiveringen.

I det föreslagna lagrummet präglas termen *mönsterrätt* för den ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja ett mönster, som beskrives i 5 § och närmare behandlas i den allmänna motiveringens avsnitt om *Mönsterrättens innehåll.* Enligt vad där utvecklats har det ansetts lämpligt med en benämning på den åsyftade ensamrätten, och valet har därvid fallit på uttrycket mönsterrätt, som står i överensstämmelse med termerna upphovsrätt, varumärkesrätt o. s. v.

Den i paragrafen gjorda hänvisningen till lagens övriga bestämmelser — »i överensstämmelse med denna lag» — syftar både på skyddsförutsättningarna och ensamrättens innehåll. I fråga om skyddsvillkoren avses såväl de materiella villkoren enligt lagen som de formella föreskrifterna i lagen och dess tillämpningsförfattning. Vad ensamrätten angår bör upp-

märksammas, att den till sitt innehåll icke helt överensstämmelser med patenträtten, där begreppet ensamrätt t. ex. användes i PLU 1 §, liksom ej heller med varumärkesrätten, där benämningen förekommer i 1 § VmL. Skillnad föreligger även i förhållande till upphovsrättens »uteslutande rätt», som beskrives i 2 § UhL.

2 §.

Nyhetskravet och skillnadskravet

I paragrafen fastslås, att mönsterrätt skall kunna förvärvas endast för *nya mönster,* och bestämmes närmare innebörden av detta nyhetskrav. Därvid jämställes vissa s. k. kollisionsförhållanden med sådant som skall anses bilda nyhetshinder. I anslutning till kravet på nyhet uppställes såsom en skyddsförutsättning, att mönstret skall skilja sig väsentligen från vad som redan är känt, d. v. s. ett skillnadskrav.

Undantag från det i förevarande paragraf uppställda nyhetskravet stadgas i 3 §.

En utförlig redogörelse för nyhetskravet och skillnadskravet har lämnats i den allmänna motiveringen. Kravet på nyhet och skillnad gäller enligt den föreslagna texten, vars exemplifiering icke är av uttömmande karaktär, i förhållande till allt som blivit allmänt tillgängligt före ansökningstillfället. Följaktligen avser kravet även tidigare ingivna ansökningar, där mönstret eller ett liknande mönster presenterats, förutsatt att den äldre ansökningen varit offentlig. Härvidlag har det icke ansetts motiverat att göra skillnad mellan äldre ansökningar från samme sökande som den, vars ansökan är aktuell för prövning, och från annan sökande. En sökande kan alltså drabbas av sin egen äldre ansökan såsom hinder för en ny ansökan, vilken avser en variant av det mönster, som den tidigare ansökningen omfattat.

Inom de nordiska mönsterkommittéerna har man emellertid funnit angeläget att kunna erbjuda någon form av *variantregistrering.* Därmed avses registrering av en serie mönster med något gemensamt drag som varierats i sådan mindre mån, att skillnadskravet icke är uppfyllt vid jämförelse mellan de olika i serien ingående mönstren. Särskilt inom textilindustrien torde varianter av nu antytt slag förekomma men även på andra områden kan de ha aktualitet. Den form av kollektiv mönsterregistrering, som utredningen under beteckningen samregistrering föreslår i 12 §, är icke avsedd att möta behovet av variantregistrering. Enligt utredningens förslag skall den typiska formen av mönstervarianter över huvud taget icke rymmas under 12 §. Om emellertid varianterna sökes registrerade *samtidigt,* synes intet böra hindra att de samtliga blir registrerade även om de ej sinsemellan uppfyller skillnadskravet. Visserligen måste det krävas en ansökan för varje i serien ingående mönster, men genom ansökningarna bör icke anses, att mönstren blivit allmänt tillgängliga i viss ordning. Därigenom att de ingivits samtidigt

bör de tvärtom av naturliga skäl behandlas som om intet av mönstren blivit känt tidigare än de andra. Vad som stadgas i paragrafens andra stycke andra punkten strider icke häremot. Förutsättningen för tillämpning av detta stadgande är nämligen — enligt första stycket — att mönstret skall anses ha blivit känt innan ansökan om registrering gjordes.

Beträffande den här förordade formen av variantregistrering måste särskilt observeras att den kräver en ansökning för varje mönster. Det är således icke meningen, att mönstren skall kunna sammanföras i en gemensam ansökan och ej heller att förfarandet skall kunna leda till en kollektiv registrering. Varje mönster skall följaktligen registreras för sig. Utredningen har härigenom velat markera, att det från allmän synpunkt ej är något önskemål att tillgodose variantregistrering genom särskilda lättnader i ansökningshänseende — t. ex. genom avgiftsrabattering e. d. — men att det å andra sidan ansetts vara ändamålsenligt att icke hindra variantregistrering i den form, som här beskrivits.[1] Utredningen förordar också att en ansökan enligt 12 § skall kunna omvandlas till flera separata ansökningar, som då skall anses vara ingivna samtidigt. Bestämmelser härom bör få sin plats i tillämpningsförfattningen.

Såsom redan har nämnts kan en äldre ansökan om mönsterregistrering åberopas såsom nyhetshinder gentemot en yngre sådan ansökan under förutsättning, att den äldre var allmänt tillgänglig, d. v. s. offentlig, när den yngre gjordes. Utredningen föreslår emellertid i annat sammanhang, att handlingarna i ärende rörande mönsterregistrering skall hemlighållas, om sökanden begär detta, under en tid av högst sex månader (19 §). Fråga uppkommer då hur förhållandet mellan en äldre hemlig ansökan och en yngre ansökan skall regleras. I nu gällande ML stadgas, att därest ansökan om registrering av samma eller väsentligen lika mönster göres av flera den skall ha företräde, som först inkom till registreringsmyndigheten med fullständiga ansökningshandlingar (10 §). Någon möjlighet att få handlingarna hemlighållna av registreringsmyndigheten finns emellertid ej. Vad regeln således innehåller täckes av det nu föreslagna generella nyhetskravet, men stadgandet härom löser icke problemet vid kollision med en äldre hemlig ansökan.

Utan tvekan synes den äldre ansökningen i sådana kollisionsfall, som nu angivits, böra ges företräde till registrering framför den yngre, vilken alltså måste få vika. Eljest skulle två ensamrätter kunna uppstå till samma eller liknande mönster, och detta kan icke godtagas. Emellertid har utredningen, i samråd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, övervägt huruvida man icke borde gå ett steg längre och ej blott ge den äldre ansökningen en företrädesrätt till registrering utan även tillägga ansökningen verkan så-

[1] Annan reglering av spörsmålet upptogs i 1916 års förslag; se 15 § andra stycket samt s. 117 och s. 149. De nordiska patentkommittéerna torde emellertid ha intagit samma ståndpunkt som här redovisats. Detta synes motsättningsvis framgå av § 27 i utkastet till tillämpningsföreskrifter (NU 1963: 6 s. 415).

som nyhetshinder, oberoende av om den leder till registrering eller ej. Efter förebild av PLU skulle man emellertid kräva, att den äldre ansökningen, innan den avskrivits eller avslagits, officiellt gjorts tillgänglig för allmänheten. Omvänt innebär detta, att en äldre hemlig ansökan som avskrives (t. ex. på grund av återkallelse) eller avslås, innan den gjorts allmänt tillgänglig, icke skall verka nyhetshindrande för en yngre ansökan, som avser samma eller liknande mönster. Förutsättningen för nyhetshinderverkan är m. a. o., att mönsterrepresentationen i det äldre ärendet offentliggöres av registreringsmyndigheten i samband med att ansökningshandlingarna göres allmänt tillgängliga enligt de särskilda bestämmelserna därom (20 §). När så skett, skall mönstret betraktas såsom känt redan fr. o. m. ingivandet av mönsterrepresentationen i det då hemliga ärendet. Denna lösning, vilken såsom nämnts har sin motsvarighet i PLU, förordas nu av utredningen.[2]

Förutom de skäl som de nordiska patentkommittéerna anfört i frågan kan här nämnas ytterligare några. Av stor betydelse har varit vad patentkommittéerna framhållit därom att med den förordade lösningen det vanligtvis blott behöver dröja en tämligen kort tid, innan det visar sig om den äldre ansökningen kan åberopas mot den yngre; hemlighållande av patentansökningshandlingarna föreslås begränsat till högst 18 månader. Eftersom hemlighållande av ansökningshandlingarna i mönsterregistreringsärende enligt utredningens förslag skall få äga rum blott sex månader, blir väntetiden mycket kort och det allmänna önskemålet om en snabb behandling väl tillgodosett. Den korta sekretesstiden torde också medföra, att antalet kollisionsfall av det slag som här åsyftas blir mycket ringa. Utredningen har vidare fäst sig vid att skälen för hemlighållande av en ansökan icke synes ha något sådant samband med frågan om rätt för en senare sökande att få samma eller liknande mönster registrerat, att sekretessen i och för sig behöver medföra att den yngre ansökningen, utan hinder av den äldre, får leda till registrering. Ansökningarnas tidsföljd bör i stället få fälla utslaget i den riktning, som ovan angivits.

I fråga om den äldre ansökningens egenskap att verka nyhetshindrande bör observeras, att detta gäller endast för mönsterrepresentationen, d. v. s. bilden av mönstret eller en modell. Först från och med den dag representationen ingivits i ärendet inträder den här behandlade verkan och således icke från ansökningsdagen, om den är en annan. Förutsättningen är vidare, att denna mönsterrepresentation sedermera — d. v. s. vid en tidpunkt som inträffar efter det att den kolliderande ansökningen ingivits — ingår bland de handlingar som i ärendet göres offentliga enligt reglerna därom. Sökandens eget offentliggörande av mönstret får däremot icke nyhetshinderverkan från dagen för ingivandet av representationen utan blir — enligt

[2] Se betr. motiveringen till PLU NU 1963:6 s. 128 ff, där en avvikande mening av den norske ordföranden J. Helgeland också redovisas. Märk dock att PLU omfattar särskilda bestämmelser ang. tilläggspatent i 8 §, vartill motsvarighet ej finnes i mönsterlagsförslaget.

huvudregeln — nyhetshindrande från dagen för offentliggörandet. Detsamma gäller om annan skulle offentliggöra mönstret. Sökanden kan emellertid, om han så önskar, begära att myndigheten skall hålla handlingarna tillgängliga för allmänheten tidigare än vad han ursprungligen begärt, och vid sådant offentliggörande inträder givetvis den i förevarande paragraf åsyftade verkan.

Enligt bestämmelserna om prioritet (8 § och den författning som utfärdas med stöd därav) skall en ansökan om registrering här i riket av mönster, som tidigare sökts skyddat i annat land, vid tillämpningen av 2 § anses gjord samtidigt med ansökningen i det främmande landet. För den nu behandlade frågan innebär detta, att nyhetshinderverkan mot en senare ansökan inträder vid offentliggörandet från tidpunkten för ansökningen i det främmande landet, varvid registreringsmyndigheten här i landet torde få presumera att mönsterrepresentationen ingivits vid ansökningstillfället utomlands.

Såsom torde ha framgått av vad som redan anförts skall med uttrycket »vederbörande myndighet» avses registreringsmyndigheten. Att icke denna beteckning använts sammanhänger med att kollisionsfallen utsträckts till att omfatta även mönster, som framgår av äldre ansökningar om patent eller om varumärkesregistrering, vilka vid den aktuella tidpunkten ännu icke gjorts allmänt tillgängliga. I nämnda fall är det patentmyndigheten respektive registreringsmyndigheten för varumärkesansökningar, som gör ansökningshandlingarna allmänt tillgängliga. Av nu nämnda skäl och då registreringsmyndigheten för mönsterärenden icke redovisas förrän i 10 §, synes det mindre lämpligt att använda beteckningen redan i 2 §. I samtliga fall är det dock fråga om samma ämbetsverk.

Därmed är utredningen inne på kollisioner mellan ansökningar om patent och varumärkesregistrering, å ena sidan, samt ansökningar om mönsterregistrering, å den andra. Ett mönster kan uppenbarligen komma att företes i patentansökningshandlingar såsom utgörande en utföringsform av den patentsökta uppfinningen. Klart är också att ett mönster kan ha karaktär av en varuutstyrsel — antingen det gäller själva varans utformning eller utformningen av en varas förpackning — och i vissa fall även av ett figurvarumärke samt sålunda förekomma i en ansökan om varumärkesregistrering. Därest ansökningshandlingarna är allmänt tillgängliga, innefattar mönsterrepresentationen ett nyhetshinder enligt huvudregeln i förevarande paragraf. Är däremot handlingarna i ärendet hemliga, måste specialbestämmelser tillgripas för att samma verkan skall uppnås. Skälen att jämställa äldre ansökningar om patent och varumärkesregistrering med äldre ansökningar om mönsterregistrering i det hänseende, varom nu är i fråga, är desamma som föranlett den föreslagna regleringen av kollisioner mellan ansökningar om mönsterregistrering. Handlingarna i ärenden rörande patent föreslås i PLU kunna hemlighållas i högst 18 månader från ansökningsdagen

respektive prioritetsdagen (22 § PLU). Ansökningar om varumärkesregistrering kan visserligen icke hållas hemliga i Sverige, men anmälan till registrering kan göras i annat land, där handlingarna icke omedelbart blir offentliga (t. ex. Danmark och Norge), och därefter fullföljas här i riket under åberopande av konventionsprioritet (30 § VmL). Kolliderar en sådan ansökan här med en redan ingiven ansökan om mönsterregistrering men ligger den sistnämnda i tiden efter varumärkesansökningen utomlands, bör således mönstret icke få registreras. I annat fall skulle, därest rättigheterna tillkommer olika personer, dessa kunna blockera varandra med sina respektive ensamrätter, och detta måste anses vara olämpligt. Är det åter en och samma person, som önskar uppnå varumärkes- och mönsterregistrering, får han *först* ingiva sin ansökan om mönsterregistrering och *därefter* ansökningen om varumärkesregistrering. Något hinder ur kollisionssynpunkt uppstår därvid icke. Vill någon erhålla både patent och mönsterregistrering, får han antingen ingiva ansökningarna därom *samtidigt* eller *först* ingiva patentansökningen utan att därvid presentera mönstret såsom en utföringsform av uppfinningen samt *därefter* ingiva ansökningen om mönsterregistrering och senare eventuellt komplettera patentansökningen med en ritning av mönstret.[3]

Utredningen har icke ansett sig kunna ta hänsyn i kollisionsavseende jämväl till äldre nordiska patentansökningar, som gjorts i annat nordiskt land (jämför den föreslagna bestämmelsen i 30 § andra stycket PLU).

Förhållandet mellan patent och mönsterrätt förtjänar att avslutningsvis belysas något ytterligare. Om ett mönster faller inom skyddet för ett patent och mönstret visats i patentansökningen i form av en ritning, utgör denna enligt vad som redan har anförts nyhetshinder mot en senare ansökan om mönsterregistrering, för så vitt icke patentansökningen avskrives eller avslås innan den gjorts allmänt tillgänglig. Om den däremot avskrives eller avslås dessförinnan, möter ej hinder till följd av patentritningen att få mönsterregistrering. I sådana fall skulle man kunna tala om ett slags motsvarighet till vad som i tysk rätt kallas för Gebrauchsmusterhilfsanmeldung,[4] åtminstone i så måtto att ansökningen »fullföljes» i mönsterhänseende. Det är emellertid att märka, att enligt utredningens förslag prioritet från dagen för patentansökningen icke får åtnjutas i mönsterregistreringsärendet. Därest mönstret väl faller inom skyddet för ett patent men icke har visats i patentansökningen i form av en ritning eller på annat dylikt sätt, är det icke avsett att patentansökningen skall hindra mönsterregistrering vare sig ansökningen blir offentlig eller leder till patent. I detta fall kan dock mönster-

[3] För den händelse en äldre hemlig ansökan om mönsterregistrering icke skall vid kollision med en yngre patentansökan kunna betraktas såsom nyhetshindrande, kan givetvis också den vägen väljas, att sökanden *först* inger sin ansökan om mönsterregistrering med begäran om »anstånd med kungörandet» (19 och 20 §§) och *därefter* inger patentansökningen, innan mönstret offentliggjorts.

[4] Se härom ovan s. 75.

havaren genom att utnyttja sitt mönster utsätta sig för angrepp av patenthavaren med påstående om patentintrång. Här föreligger alltså i viss mening ett dubbelt skydd eller ett beroendeförhållande, varvid patentet och mönsterrätten kan ligga på olika händer och ömsesidigt tillstånd måste krävas för att uppfinningen respektive mönstret skall få utnyttjas.

3 §.

Undantag från nyhetskravet

I förevarande paragraf stadgas två undantag från det i 2 § uppställda nyhetskravet. Undantagen, som har sin motsvarighet i PLU men där upptagits i samma paragraf som nyhetskravet, gäller vad som brukar kallas för provisoriskt *utställningsskydd* och temporärt skydd mot *otillbörligt offentliggörande*. Dessa fall har utförligt behandlats av de nordiska patentkommittéerna och kan därför genomgås mera summariskt här.[1]

Utställningsskydd medgives, med något olika utformning, i 3 § andra stycket ML, § 29 DML och § 33 NML.[2] I Pariskonventionen föreskriver artikel 11, att unionsländerna skall med avseende å varor, som utställes å internationella, officiella eller officiellt erkända utställningar, anordnade inom något av dem, i överensstämmelse med varje lands inre lagstiftning meddela provisoriskt skydd åt bl. a. nyttighetsmodeller samt industriella mönster och modeller. Det provisoriska skyddet får icke förlänga de frister, som enligt konventionens artikel 4 skall gälla för åtnjutande av konventionsprioritet. Om prioritetsrätt senare åberopas, skall varje land kunna låta fristen löpa från tidpunkten för varans införande å utställningen. Varje land skall till bevis om det utställda föremålets identitet och tidpunkten för dess införande kunna fordra de intyg, som finnes erforderliga. Dessa konventionsbestämmelser är helt likalydande i London-texten och Lissabon-texten.[3]

Utredningen har, i samråd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, icke funnit skäl att upptaga en regel om utställningsskydd med vidare innehåll eller verkan än vad Pariskonventionen föreskriver. Den föreslagna regeln gäller således blott i fråga om officiella eller officiellt erkända, internationella utställningar och följaktligen icke t. ex. nationella utställningar eller utställningar som icke fått officiellt erkänd karaktär. Endast utställningar, som omfattas av 1928 års konvention angående internationella utställningar kommer här i fråga, och detta innebär att praktiskt taget inga utställningar i Norden blir aktuella i sammanhanget.[4]

[1] NU 1963:6 s. 135 ff. Jämför *S. Lewin:* Utställningsskyddet (i Industriell Teknik 1962 s. 135).

[2] 1916 års förslag upptog en regel härom i 32 § (se närmare i förslaget s. 205 f). I det finska förslaget 1934 återfinnes ett motsvarande stadgande i 3 § av förslaget till förordning om mönsterskydd.

[3] Vid Lissabon-konferensen 1958 förelåg förslag från flera länder om slopande av bestämmelserna, men detta rönte motstånd och kunde ej genomföras liksom ej heller förslag om utbyggande av bestämmelserna.

[4] Se Konvention angående internationella utställningar (Paris 22/11 1928; reviderad 10/5 1948) i SÖ 27/1932 och 34/1950.

Innebörden av utställningsskyddet är, att den som utställt sitt mönster eller den färdiga varan därefter skall inom sex månader kunna förvärva mönsterrätt utan hinder av att mönstret offentliggjorts genom utställandet eller någon åtgärd som är en följd därav. Under tiden mellan utställandet och registreringsansökningen kan föranvändarrätt enligt 6 § uppkomma. Andra offentliggöranden av mönstret än sådana, som har samband med utställandet, blir att betrakta såsom nyhetshinder på vanligt sätt. Därest annan under mellantiden söker registrering av samma mönster, behöver han icke vika för utställaren av annat skäl än att utställandet givetvis kan åberopas såsom nyhetshinder mot den konkurrerande ansökningen. Prioritetsrätt har således icke tillagts utställningsskyddet, och den i förevarande paragraf stadgade fristen får icke förlänga den tid, varunder enligt 8 § och dess tillämpningsbestämmelser prioritet må åtnjutas. Detta innebär t. ex., att den som utställt sitt mönster utomlands den 1 juli och sedan söker mönsterregistrering i samma land i december icke därefter under första halvåret påföljande år äger här i landet förvärva mönsterrätt under åberopande av reglerna om utställningsskydd och konventionsprioritet. Efter sex månader betraktas utställandet obönhörligen såsom nyhetshindrande.

Det provisoriska utställningsskyddet skulle beträffande medborgare i annat land kunna göras beroende av ömsesidighet, d. v. s. förutsätta att svenska medborgare medges samma förmån i landet i fråga, men i överensstämmelse med de nordiska patentkommittéernas bedömande har detta ansetts onödigt.

I den föreslagna lagtexten talas om att sökanden förevisat *mönstret* på en utställning. Med »mönstret» avses här en mönsterrepresentation av vad slag som helst. Stadgandet syftar omedelbart på de fall, där det råder identitet till utseendet mellan det utställda föremålet och det mönster, som sökes registrerat. Emellertid gäller stadgandet — med starkare skäl — även de fall, där utseendet varierats men det utställda föremålet enligt huvudregeln i 2 § skulle ha bildat nyhetshinder mot ansökningen.

Det undantag, som föreslås i paragrafens punkt 2) — men som icke vilar på någon föreskrift i Pariskonventionen och som ej heller har motsvarighet i gällande ML — avser ett otillbörligt offentliggörande av mönstret, som annan än den till mönstret berättigade förorsakat. Ehuru icke direkt uttryckt i lagtexten, är avsikten att detta undantagsstadgande skall tillämpas blott i sådana fall, där den som söker mönsterregistrering och dem från vilka han härleder sin rätt har gjort vad som rimligen kan förväntas för att mönstret icke skall bli känt. Kan oaktsamhet läggas någon av dem till last såsom bidragande till att mönstret blivit allmänt tillgängligt, skall stadgandet således icke vara tillämpligt. Bestämmelsen förutsätter, att offentliggörandet skall vara en påföljd av ett uppenbart *missbruk* av erhållen *kännedom* om mönstret. Kännedom kan ha vunnits antingen genom ett olovligt tillgrepp eller kopierande av mönstret eller genom att den berättigade i uttalat eller

underförstått förtroende låtit någon få del av mönstret. Missbruk skall anses föreligga vid offentliggörandet av mönstret efter ett sådant tillgrepp som nämnts. Såsom missbruk skall också betraktas, att mönstret trots förtroendet — som får anses innebära ett slags tysthetslöfte — göres tillgängligt för allmänheten (ett förtroendemissbruk). I överensstämmelse med motsvarande stadgande i PLU kräves för tillämpning av bestämmelsen, att missbruket skall vara uppenbart, varmed i förevarande sammanhang torde få förstås, att åtgärden varit av så grov karaktär, att det framstår såsom klart att ett missbruk föreligger.

Det behöver ej råda identitet till utseendet mellan det otillbörligen offentliggjorda mönstret och det mönster, som sökes registrerat, för att stadgandet skall vara tillämpligt. Detta måste nämligen anses gällande även i variationsfallen, d. v. s. där det mönster, som sökes registrerat, icke väsentligen skiljer sig från det offentliggjorda.

Fristen för den berättigade att utan hinder av offentliggörandet kunna förvärva mönsterrätt är, liksom när det gäller utställningsskyddet, sex månader. Av hänsyn till allmänheten räknas tiden från det otillbörliga offentliggörandet och icke från den för utomstående mer obestämda tidpunkt, då den berättigade får kännedom om offentliggörandet. Den föreslagna fristen får ej förlänga den tid, varunder prioritet kan åtnjutas.

I den allmänna motiveringen har diskuterats, huruvida ett generellt kortvarigt publiceringsskydd såsom undantag från nyhetskravet bör införas till den berättigades förmån. Utredningen har emellertid ansett sig böra föreslå endast de undantag, som upptagits i förevarande paragraf.

4 §.

Speciella hinder mot mönsterrätt

I denna paragraf har samlats de skyddsförutsättningar av mera speciellt slag, som föreslås vid sidan av nyhetskravet och skillnadskravet i 2 §. Utredningen har såsom förebild till paragrafens hinderkatalog begagnat 14 § VmL, där särskilda registreringshinder uppräknas i olika punkter, men har efter ingående diskussioner använt en något annan lagteknik bl. a. med hänsyn till önskemålet att nå fram till så stor överensstämmelse som möjligt i de olika nordiska ländernas lagtextförslag.

I paragrafens första stycke upptages några fall, som motiveras av allmänna hänsyn och är av absolut karaktär. Därefter upptages i andra stycket under särskilda punkter sådana hinder, som icke skall gälla när vederbörligt tillstånd föreligger. I punkt 1) tillgodoses vissa intressen av allmän karaktär, medan i punkterna 2)—4) beredes skydd för enskilda intressen av olika slag.

Första stycket ansluter sig nära till motsvarande stadgande i PLU.[1] Gällande ML stadgar förbud mot registrering, då mönster innehåller »framställ-

[1] 1 § andra st. 1) i PLU. Betr. motiveringen se NU 1963: 6 s. 102 ff.

ningar» som kan väcka förargelse och då mönstrets begagnande skulle strida mot lag eller goda seder (2 §). Motsvarigheter finns i § 4 p. 1 DML och § 11 p. 3 NML[2].

Utredningen föreslår, att mönsterrätt icke skall erhållas, om mönstret eller dess utnyttjande skulle strida mot *goda seder* eller *allmän ordning*. Med goda seder avses sedligheten, och med allmän ordning åsyftas sådana förhållanden som behandlas i 16 kap. brottsbalken under rubriken brott mot allmän ordning och som i annat sammanhang benämnes »ordre public». Vad som t. ex. är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten strider mot allmän ordning. Att generellt låta allt som strider mot lag ingå bland de absoluta hindren har däremot icke ansetts lämpligt. Den lagstiftning som kan komma i fråga får anses uttömmande reglera sitt tillämpningsområde och icke därjämte påkalla, att en mönsterrätt såsom sådan skall behöva vika.[3]

Paragrafens *andra stycke* har utformats så, att särskilda tillstånd upphäver de föreslagna hindren. Formuleringen är avsedd att också ge uttryck åt att ett efterföljande tillstånd — d. v. s. ett tillstånd som meddelats efter det att mönstret registrerats — skall ha samma verkan som ett förutgående. Denna grundsats återkommer i 31 §, som handlar om hävande av registrering. Där föreslås nämligen att sådant hävande får ske endast när skälet mot registrering alltjämt föreligger vid rättegången. Meningen är också att ett intrång, som begåtts innan det erforderliga tillståndet ännu meddelats, icke skall gå fritt från påföljd utan följa samma regler som eljest gäller för mönsterintrång.

I *punkt 1)* upptages sådant *statsvapen* eller sådan *internationell beteckning*, som enligt lag icke må obehörigen finnas anbragt å saluhållna varor. Vidare upptages sådant som *lätt kan förväxlas* med statsvapen eller beteckningar av nu nämnt slag. Förväxlingsbarheten bör bedömas med utgångspunkt från det speciella skyddsintresse, som de särskilda lagarna på området har att tillgodose. Innebörden av stadgandet är, att statsvapen och ifrågavarande beteckningar icke skall få ingå i registrerat mönster. Uppenbarligen får ej heller ett mönster bestå enbart av sådant vapen eller sådan beteckning, men för dessa fall träder nyhetskravet omedelbart i tillämpning.

Med statsvapen avses icke blott det svenska vapnet utan även utländska statsvapen. Ett visst uttryck för att statsvapen internationellt sett bör tillerkännas ett starkare skydd än t. ex. flaggor och andra statsemblem kan spåras i Pariskonventionens artikel 6 ter punkt 9. En liknande inställning framgår av lagen 2/12 1960 om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, som lämnar skydd för statsvapen även i andra sammanhang än såsom kännetecken för varor och tjänster, medan övriga beteckningar

[2] Jfr 7 § p. 3 i 1916 års förslag (s. 118) och 7 § p. 3 i det finska mönsterlagsförslaget 1934.

[3] Jfr dock formuleringen i 14 § p. 3 VmL och motiven i SOU 1958: 10 s. 283 f.

skyddas endast i sådant sammanhang. Utredningen har funnit lämpligt att komplettera det skydd som i nämnda lag generellt ges för statsvapen genom att i hinderkatalogen i förevarande paragraf upptaga statsvapen.[4] Däremot har utredningen ej funnit skäl föreslå att andra statliga beteckningar (såsom statsflaggor, vissa andra statsemblem, kontroll- och garantibeteckningar m. m.) eller kommunala vapen icke skall få förekomma i registrerat mönster. Dylika beteckningar och vapen kan fylla en passande och rimlig funktion särskilt på vissa typer av varor såsom souvenirer o. d. utan att det skyddsintresse, som tillvaratages i andra sammanhang, såsom i VmL, eller i övrigt något beaktansvärt anspråk kan anses förnärmat. I Danmark och Norge föreslås dock här en något annan ordning.

Med internationella beteckningar, som enligt lag icke må obehörigen finnas anbragta å saluhållna varor, avses Förenta Nationernas emblem, Rödakorsbeteckningarna och Internationella atomenergiorganets emblem. Det valda uttryckssättet korresponderar med formuleringar i de särskilda lagar, som reglerar skyddet för dessa beteckningar.[5]

Enligt *punkt 2)* må icke vissa närmare angivna kännetecken, som i något hänseende utmärker annan än mönsterhavaren, intagas i registrerat mönster. Det gäller här annans *firma* och *varukännetecken* samt annans *namn* och *porträtt,* såvida icke namnet eller porträttet åsyftar någon för länge sedan avliden person. Utredningen har här valt en formulering som nära ansluter sig till bestämmelsen i 14 § 4) VmL. Det skydd för kännetecken, varom här är fråga, kan sägas gå mindre långt än ett skydd mot förväxling och avser huvudsakligen kännetecken, som intagits i mönster i oförändrat skick eller blott med obetydliga tillägg eller förändringar.[6]

Lika med firma får anses beteckning för stiftelse, ideell förening eller dylik sammanslutning.

Beträffande annans namn har stadgandet i likhet med stadgandena i 14 § 4) VmL samt 19 och 20 §§ NamnL preciserats till att avse släktnamn och konstnärsnamn eller likartat namn, d. v. s. pseudonymer, signaturer, artistnamn och dylika benämningar, under vilka konstnärer, idrottsmän o. s. v. blivit kända. I fråga om tillstånd av namninnehavare märkes, att

[4] Jfr SOU 1958:10 s. 278 f och s. 374 ff. Tillståndsmyndighet när det gäller statsvapen är Kungl. Maj:t enligt KK 2/12 1960 (nr 650), vars 1 § synes böra kompletteras med en hänvisning även till 4 § mönsterlagen.

[5] Se lag 10/7 1947 om skydd för Förenta Nationernas emblem och namn, lag 30/12 1953 om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar samt lag 26/5 1961 om skydd för internationella atomenergiorganets emblem. Tillståndsmyndighet är Förenta Nationernas generalsekreterare och internationella atomenergiorganets generaldirektör på respektive område. Beträffande rödakorsbeteckningarna är möjligheten att erhålla tillstånd mycket begränsad; se närmare härom i 1953 års lag. — I Pariskonventionens Lissabon-text har intagits bestämmelser om skydd för vissa internationella organs beteckningar (Art. 6 ter). En särskild utredning angående rikets vapen och flagga m. m. pågår, och denna utredning har bl. a. i uppdrag att överväga lagstiftningsåtgärder till skydd för beteckningar av nyss angivet slag.

[6] Jfr SOU 1958:10 s. 284 f och prop. 37/1963 med förslag till namnlag m. m. s. 119 ff (särsk. patentverkets där återgivna yttrande).

enstaka bärare av ett namn ej kan disponera däröver till förfång för övriga bärare av namnet. Medgivande av sådana enstaka namnbärare torde därför i regel få betydelse endast om det framgår, att just denne avses, t. ex. genom att släktnamnet förenats med förnamn eller att en titel använts.

I fråga om porträtt föreligger icke något lagstadgat generellt skydd här i riket. VmL lämnar emellertid skydd mot att porträtt ingår i varumärke. Med samma skäl som gäller på varumärkessidan bör här ges ett motsvarande skydd, varigenom medtagande av annans porträtt i ett mönster förbjudes, för så vitt det icke rör sig om någon, som avlidit för länge sedan. Inom utredningen har framhållits såsom icke ovanligt, att porträtt av t. ex. kända idrottsmän utnyttjas på olika slags varor. Någon lagstadgad skyldighet att i dylika fall inhämta vederbörandes samtycke föreligger som nämnts icke. Det oaktat bör porträtt icke tillåtas ingå i registrerade mönster.

Inom de nordiska mönsterkommittéerna har dryftats, huruvida det är erforderligt att stadga särskilda mönsterrättshinder när det gäller sådant, som åtnjuter skydd enligt annan lagstiftning, t. ex. firmalagen, varumärkeslagen och namnlagen. Det är emellertid att märka, att skyddet enligt nämnda lagstiftning blott sträcker sig till användande av kännetecknet i dess huvudsakliga funktion, d. v. s. till användande såsom firma, varumärke, namn o. s. v. och således icke därjämte till användande i andra funktioner, t. ex. såsom utseendeelement i ett mönster (en komposition av olika firmor, varumärken eller namn å en scarf o. d.). Kommittéerna anser det lämpligt att söka motverka att i mönsterregistret inflyter mönster, som annan än sökanden har rätt till i något hänseende. En giltig mönsterrätt bör således icke få förvärvas för ett mönster, som utan tillstånd innehåller annans firma, varukännetecken eller namn. Det berättigade häri framträder särskilt tydligt i sådana fall, då vederbörande uttryckligen motsätter sig att kännetecknet ingår i mönstret.

Innehållet i punkt 2) har icke blivit detsamma i de olika nordiska ländernas förslag. Detta beror huvudsakligen därpå att man i varje kommitté varit angelägen att följa det egna landets varumärkeslagstiftning så långt som möjligt.

Enligt *punkt 3)* må icke i mönster förekomma något som är ägnat att uppfattas såsom *titel* på annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, där titeln är egenartad, (jämför 50 § UhL) eller något som kränker annans *upphovsrätt* till sådant verk eller *rätt till fotografisk bild.* Förslaget i denna del överensstämmer väsentligen med 14 § 5) VmL.[7] Det anses icke vara ett opraktiskt fall att ett mönster innehåller ett upphovsrättsligt verk (t. ex. en liten skulptur i en askfatsmodell eller såsom lampsockel) eller ett foto (vilket t. ex. kan överföras såsom dekor på en souvenir). Visserligen innefattar nästan allt slags olovligt utnyttjande av konstnärliga verk och av fotografiska bilder principiellt intrång i upphovsrätt respektive rätten till

[7] SOU 1958: 10 s. 285 f.

fotografisk bild, men de nordiska mönsterkommittéerna har efter viss tvekan funnit lämpligt att här upptaga dessa fall i den förevarande hinderkatalogen. Det har sålunda ansetts angeläget, att man så tidigt som möjligt — d. v. s. på registreringsstadiet — skall kunna komma till rätta med planerade utnyttjanden av konstnärliga verk och fotografiska bilder. Utredningen föreslår i annat sammanhang, att ett invändningsförfarande skall anordnas på registreringsstadiet, och därigenom beredes vederbörande rättsinnehavare möjlighet att motsätta sig registrering av mönster, som innehåller hans verk eller fotografi, såvida icke uppgörelse om utnyttjandet kan nås och därmed regelmässigt tillstånd lämnas att låta mönstret registreras i befintligt skick.

Det har ifrågasatts, huruvida icke registreringsmyndighetens publicerande (enligt 19 § andra stycket) av ett mönster, som innehåller ett skyddat konstnärligt verk eller en skyddad fotografisk bild, utgör en sådan kränkning av upphovsrätt respektive rätt till fotografisk bild, som består i att visa verket eller bilden offentligt (2 § Uhl; 1 § lagen om rätt till fotografisk bild) och som bör leda till att publikationen skall förstöras eller ändras (55 § Uhl; 18 § fotobildlagen). Enligt denna mening skulle detta gälla även när det är fråga om en upphovsrättslig bearbetning. Att sådana bearbetningar i viss utsträckning måste väntas bli föremål för ansökningar om mönsterregistrering är uppenbart. Enligt utredningens mening får det emellertid anses uteslutet, att det offentliga publicerandet i mönsterregistreringsärenden skall betraktas såsom en åtgärd innebärande intrång i upphovsrätt eller rätt till fotografisk bild. Den intressekollision som här uppstår kan icke rimligen lösas på annat sätt. Registreringssökandens egna åtgärder, varigenom annans verk göres tillgängligt för allmänheten, går dock principiellt icke fria från att innefatta sådant intrång som nämnts.

I punkt 3), som ger ett i viss mån förstärkt skydd för bl. a. upphovsrätt och rätt till fotografisk bild, har icke upptagits patent. Förhållandet mellan patent och mönster har emellertid behandlats ovan under 2 §, och därav framgår, att ett patent i och för sig icke bör hindra mönsterrätt för en utföringsform av den patenterade uppfinningen.

Slutligen upptages i paragrafens *punkt 4)* såsom ett hinder för mönsterrätt, att *annans här i riket registrerade mönster* intagits i mönstret. Att det icke går att få skydd för ett mönster, som är lika med eller icke väsentligen skiljer sig från mönster, som är registrerat för annan, framgår av 2 §. I förevarande punkt rör det sig följaktligen om sådana fall, där ett mönster ingår i ett annat men där skillnadskravet, som ju avser en totalbedömning av de aktuella mönstren, är uppfyllt. Såsom exempel kan nämnas det redan i annat sammanhang valda fallet, att ett emblem är mönsterskyddat och att någon annan än den som innehar skyddet söker registrering av en klubbjacka med emblemet därå anbringat. Skillnaden mellan emblemet, å ena sidan, och klubbjackan med emblemet, å den andra, är i och för sig så väsentligt, att från den synpunkten icke något hinder för mönsterregistrering

av jackan med emblemet föreligger. Men det oaktat måste det anses rimligt, att emblemet över huvud taget icke skall få begagnas av andra än den, som har skydd för det. Så har mönsterrättens innehåll bestämts, och i konsekvens därmed föreslås, att mönsterrätt icke skall medges i sådana fall, som här avses, med mindre innehavaren av det tidigare registrerade mönstret lämnar tillstånd därtill.

Registreringsmyndigheten kan uppenbarligen icke i varje ärende ex officio undersöka alla de förhållanden, som förevarande paragraf reglerar. Vad angår punkterna 1) och 4) bör officialgranskning dock alltid äga rum. I övrigt får man lita till invändningar från allmänheten efter kungörandet av ansökningarna. Av 15 § i förslaget framgår, att registreringsmyndigheten skall undersöka, om förutsättningarna för förvärv av mönsterrätt är för handen, *i den utsträckning Konungen fastställer*. I förslaget till tillämpningsförfattning klargöres, beträffande mönstrets registrerbarhet med hänsyn till bestämmelserna i förevarande 4 §, att myndigheten endast behöver göra undersökningar i den utsträckning det kan ske utan att ansökningens behandling i övrigt fördröjes.

5 §.

Mönsterrättens innehåll

I paragrafen regleras vilken verkan som anses böra tilläggas den genom registrering förvärvade ensamrätten. Frågan om mönsterrättens innehåll har utförligt behandlats i den allmänna motiveringen, till vilken här får hänvisas.

De olika utnyttjandeformerna har redovisats i första punkten. Uppräkningen är avsedd att vara uttömmande. Vad som icke kan hänföras till tillverkning, import, utbjudande, saluhållande, överlåtande eller uthyrande faller således icke under mönsterrätten.

Mönsterrätt kan göras till föremål för avtalsmässiga förfoganden såsom överlåtelse och upplåtelse till nyttjande (licens), varigenom möjligheten av att åberopa rättigheten upphör respektive inskränkes för dess ursprunglige innehavare. Ett enkelt samtycke till utnyttjande utesluter också, att utnyttjande är olovligt. Oberoende av mönsterhavarens tillstånd i det ena eller det andra hänseendet, har det befunnits ändamålsenligt att ett utnyttjande i vissa fall skall få äga rum utan hinder av mönsterrätten. De undantag det här gäller har motiverat ett särskilt påpekande i den föreslagna lagtexten; det svenska språket saknar en ren motsvarighet till det i sammanhanget smidiga ordet »uhjemlet», som förekommer i danskan och norskan. Undantagen är reglerade i 6 § (om föranvändarrätt), i 7 § (om vissa utnyttjanden å främmande luftfartyg) samt i 28 § (om tvångslicens).

Det bör observeras, att mönsterhavaren ej genom den föreslagna lagtexten ges en ovillkorlig rätt att under alla omständigheter utnyttja sitt mönster. Begränsningar kan nämligen gälla på grund av annan lagstiftning

(t. ex. angående patent, importrestriktioner, arbetarskydd o. s. v.). Hans rätt att beivra intrång är emellertid principiellt oinskränkt liksom hans rätt att överlåta mönsterrätten och att upplåta denna till nyttjande.

I paragrafens andra stycke föreslås på grundval av de överväganden, som redovisats i den allmänna motiveringen, att mönsterrätt endast skall omfatta de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor. Detta uttryckssätt korresponderar med formuleringen i 11 §, där det föreskrives, att en ansökan om mönsterregistrering skall innehålla uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat. Det är m. a. o. sökandens egen varuuppgift, som skall vara bestämmande för skyddets utsträckning till olika varukategorier. Registreringsmyndigheten måste därför låta sökandens uppgift därom inflyta i kungörelser, i registret o. s. v.

Frågan om medverkan till intrång i mönsterrätt beröres nedan under 34 och 35 §§.

6 §.

Föranvändarrätt

I paragrafen regleras det undantag från mönsterrättens verkningar, som brukar kallas föranvändarrätt. Ett stadgande härom förekommer i 14 § gällande ML men saknar motsvarighet i DML och NML.[1]

Utredningen har icke funnit skäl att inom mönsterlagstiftningen frångå den från billighetssynpunkt och med hänsyn till ekonomiska aspekter rimliga avvägning, som föranvändarrätten innebär. Särskilt med beaktande av att samma eller varandra liknande mönster otvivelaktigt kan komma att av två personer frambringas självständigt och oberoende nästan samtidigt framstår behovet av en regel om föranvändarrätt såsom påtagligt. Förekomsten av en dylik reglering på patentområdet bidrar också till utredningens ställningstagande liksom även den omständigheten, att de nordiska mönsterkommittéerna är ense i frågan.

Det föreslagna stadgandet har sin förebild i motsvarande bestämmelse i PLU, och utredningen kan därför generellt hänvisa till de nordiska patentkommittéernas framställning.[2]

Såsom villkor för uppkomsten av föranvändarrätt gäller att man vid den tid, då annan gör ansökan om registrering av ett mönster, *utnyttjar mönstret yrkesmässigt här i riket* eller åtminstone *vidtagit väsentliga åtgärder i sådan avsikt*. Att utnyttja mönstret åsyftar här någon av de utnyttjandeformer, som enligt 5 § tillhör mönsterrättens innehåll, d. v. s. framför allt att tillverka varor, som icke väsentligen skiljer sig från det mönster, som sökes registrerat, eller som i sig upptagit detta mönster. Endast yrkesmässigt utnyttjande kan grunda föranvändarrätt. När det gäller åtgärder för att igångsätta ett utnyttjande, kräves att dessa varit väsenliga, vilket inne-

[1] I 1916 års förslag intogs ej någon bestämmelse om föranvändarrätt, som ansågs ha mycket liten praktisk betydelse (se s. 209). Det finska förslaget 1934 innehöll däremot ett stadgande om föranvändarrätt i 3 §.

[2] Se 4 § PLU och NU 1963: 6 s. 154 ff.

bär att de nått en viss omfattning och direkt tagit sikte på ett sådant utnyttjande, varom här är fråga. Ett utnyttjande måste, för att ge anledning till föranvändarrätt, ha ägt rum här i riket, och sådana åtgärder som senast nämnts måste avse ett utnyttjande inom riket, låt vara att åtgärderna kan ha vidtagits utomlands. Vidare fordras, att utnyttjandet pågår vid tiden för den aktuella registreringsansökningen eller i vart fall icke upphört för gott. I fråga om vidtagna åtgärder för utnyttjande av mönstret måste det föreligga ett visst oavbrutet sammanhang mellan förberedelserna och verksamheten för att bestämmelserna skall äga tillämpning.

En ytterligare förutsättning för att föranvändarrätt skall tillkomma någon är, att utnyttjandet icke gentemot sökanden eller någon, från vilken denne härleder sin rätt, utgjort *ett uppenbart missbruk av kännedom om mönstret*. Det är således icke likgiltigt på vilket sätt kännedomen om mönstret har uppkommit. Kan den hänföras till ett missbruk i något avseende, som berörts ovan under 3 § — d. v. s. till ett olovligt tillägnande eller till ett förtroendemissbruk — bör utnyttjandet uppenbarligen icke få grunda föranvändarrätt. Att märka är emellertid, att missbruket måste ha riktat sig mot registreringssökanden eller dennes rättsföregångare; ett missbruk gentemot någon som oberoende av sökanden eller dennes föregångare frambragt samma eller liknande mönster är följaktligen utan betydelse i förevarande sammanhang.

Innebörden av föranvändarrätt är, att den berättigade får fortsätta sitt påbörjade eller tillämnade utnyttjande av mönstret utan hinder av att annan äger mönsterrätt. Det utnyttjande, som här kommer i fråga, är emellertid begränsat till det slags utnyttjande, som ägde rum vid tiden för registreringsansökningen eller då förberetts. Detta har kommit till uttryck i lagtexten genom att vederbörande förklaras få fortsätta det tidigare utnyttjandet *med bibehållande av dess allmänna art*. En importverksamhet får alltså icke omvandlas till en fabrikation o. s. v. Den tidigare verksamhetens omfattning har ingen betydelse för omfattningen av föranvändarrätten, men det bör erinras om att det måste ha varit fråga om en yrkesmässig verksamhet. En föranvändarrätt att importera eller tillverka varor medför enligt allmänna mönsterrättsliga grundsatser även rätt att därefter sälja och på annat sätt förfoga över varorna.

I andra stycket stadgas, att föranvändarrätt må övergå till annan endast tillsammans med den rörelse, vari den uppkommit eller utnyttjandet avsetts skola ske. Hela rörelsen behöver dock icke vara föremål för överlåtelse; det räcker att den del av rörelsen överlåtes, i vilken föranvändarrätten är aktuell.

Den tidpunkt som är av betydelse för uppkomsten av föranvändarrätt är då annan gör ansökan om mönsterregistrering. På grundval av vad som föreslås i 8 § om prioritet, vilket i sin tur vilar på förpliktelser enligt Pariskonventionen, skall denna tidpunkt i förekommande fall anses vara då

ansökan om skydd för mönstret gjordes i främmande land. Föranvändarrätt kan icke uppkomma genom utnyttjande under prioritetstiden. Däremot möter det ej hinder vare sig enligt konventionen eller enligt utredningens förslag, att föranvändarrätt grundlägges under tiden för sådant temporärt utställningsskydd och sådant temporärt skydd mot otillbörligt offentliggörande, varom stadgas i 3 §.

Att tvångslicens i vissa fall kan meddelas på grundval av utnyttjanden under prioritetstiden och under sekretesstid framgår av 28 § första stycket.

Den föreslagna lagtexten beträffande föranvändarrätt gäller enligt sin lydelse omedelbart beträffande mönster, som till utseendet är identiska, men skall uppenbarligen äga tillämpning även å mönster, som icke väsentligen skiljer sig från varandra.

Under utredningen har frågan ställts huruvida förvärvet av ett mönster, som skall utnyttjas i ett företags produktion men där utnyttjandet av tekniska eller andra interna skäl inom företaget måste dröja viss tid, under angivna förhållanden kan betraktas såsom ett sådant förberedande för utnyttjande, som kan grundlägga föranvändarrätt. Inom textilbranschen har dylika situationer, där mönsterförvärvet då oftast skett utomlands, uppgivits vara vanliga, och man har starkt understrukit önskemålet om att föranvändarrätt bör tillkomma den som förvärvat mönster yrkesmässigt men icke omedelbart kan igångsätta tillverkningen.

Det presenterade fallet hänför sig till sådana förberedelser för ett yrkesmässigt utnyttjande av mönstret, som behandlas i paragrafens första stycke andra punkten. Avgörande blir tillämpningen av bestämmelsen om att *väsentliga* åtgärder måste ha vidtagits i avsikt att utnyttja mönstret. I och för sig är blotta mönsterförvärvet icke en åtgärd av sådan omfattning, att den kan sägas vara väsentlig i den mening, som här åsyftas. Om en ren lagring sker av inköpta mönster för att dessa sedan skall kunna framtagas vid lämpligt tillfälle, är det vidare ytterst tveksamt, huruvida kravet på ett visst kontinuerligt förberedande för fabrikation kan sägas äga rum. Vid ett avvägande måste också uppmärksammas, att den som förvärvat mönstret omedelbart kan söka detta registrerat, därest han är mån om att icke annan skall erhålla skydd för samma eller ett liknande mönster. Trots vad som nu anförts, vill utredningen icke utesluta möjligheten att föranvändarrätt skall kunna erkännas i en situation sådan som den presenterade. Särskilt inom textilbranschen, med dess regelbundet återkommande kollektioner två gånger årligen, kan det te sig oskäligt och stötande att i förekommande fall icke få åtnjuta föranvändarrätt, om ett mönster inköpts och verkligen planerats för tillverkning längre fram men med hänsyn till företagets program icke omedelbart kan sättas i produktion. En tillämpning efter detta betraktelsesätt får grundas på de särskilda planerings- och produktionsförhållanden, som kan råda på speciella industriområden.

7 §.

Speciellt undantag för främmande luftfartyg

I paragrafen stadgas ett speciellt undantag från mönsterrätten, som icke har någon motsvarighet i ML eller DML. I NML § 5 andra stycket finns emellertid en regel, som överensstämmer med det här föreslagna stadgandet.

Det speciella undantaget är en följd av vad 1944 års civila luftfartskonvention föreskriver.[1] I konventionens Artikel 27 kräves till en början att luftfartyg i internationell luftfart skall få trafikera konventionsländerna utan hinder av bl. a. mönsterrätt, som eljest skulle omfatta fartyget, dess maskinella utrustning eller övriga delar och tillbehör och som eljest skulle kunna göras gällande vid fartygets ankomst till riket. Att landa på svensk mark kan emellertid icke i och för sig betraktas såsom ett sådant införande till riket, varom stadgas i 5 §.[2] Påföljder av mönsterintrång kan således ej inträda i dylika fall, varför någon särskild undantagsbestämmelse ej erfordras i denna del. Konventionen föreskriver emellertid vidare i Artikel 27, att bestämmelserna skall äga tillämpning jämväl å lagrade reservdelar och reservutrustning för luftfartyget samt i fråga om rätt att begagna och inmontera dessa vid reparation av fartyget. Det förutsättes härvid, att icke någon del eller något tillbehör, som lagrats för reparationsändamål, säljes eller distribueras inom landet eller exporteras i kommersiellt syfte från den fördragsslutande stat, till vilken luftfartyget ankommit. För att uppfylla dessa föreskrifter har här upptagits en bestämmelse, som öppnar möjlighet för innehavare av främmande luftfartyg att utan hinder av mönsterrätt till riket införa reservdelar och reservutrustning för reparation av sådana fartyg. Import i annan avsikt går alltså icke fri och ej heller överlåtelse eller därmed jämförliga förfoganden, som enligt huvudregeln i 5 § omfattas av mönsterrätten.

Utredningen har icke funnit anledning att ge undantaget generell räckvidd. Det bör göras tillämpligt endast under förutsättning av ömsesidighet, d. v. s. i fråga om luftfartyg med hemort i främmande land, där motsvarande förmån medges för svenska luftfartyg. Enligt konventionen har ett luftfartyg den stats nationalitet, i vilken det är registrerat. Med hänsyn till kravet på ömsesidighet bör lagstadgandet innehålla ett bemyndigande för Konungen att i administrativ ordning meddela förordnande i de hänseenden stadgandet närmare omnämner. Liksom när det gäller patent kräves alltså en särskild kungörelse i frågan.

[1] SÖ 2/1946. — Pariskonventionens bestämmelser rörande fartyg och fordon (Artikel 5 ter) avser endast begränsningar i patent och således icke mönsterrätt. Jfr NU 1963: 6 s. 159 ff.

[2] På smuggellagstiftningens område anses icke att ett fullbordat införselbrott föreligger förrän godset förts i land från det fartyg, med vilket det ankommit till riket (NJA 1927 s. 534).

8 §.

Prioritet

Paragrafen innehåller ett stadgande om prioritet. Utförliga bestämmelser om s. k. konventionsprioritet gäller enligt Artikel 4 i Pariskonventionen. Dessa bestämmelser underkastades vissa ändringar genom Lissabon-texten av år 1958.[1]

Gällande ML har ett stadgande om prioritet i 20 §, vilket liksom förevarande paragraf hänvisar till närmare förordnanden av Konungen. Dessa förordnanden återfinnes i 2 § KK 2/12 1960 (nr 649) med bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken. Stadganden om prioritet förekommer i DML § 30 och NML § 32.[2]

Innebörden av konventionsförpliktelserna är i korthet, att den som sökt skydd för ett mönster i något av unionsländerna skall äga rätt att under viss tid från tidpunkten för den första ansökningen söka skydd för mönstret i annat unionsland med den verkan, att ansökningen i det senare landet anses gjord vid tidpunkten för den första ansökningen. Med hänsyn till att prioritetsreglerna huvudsakligen — dock icke i fråga om fristens längd — är till utformning och innebörd enahanda för patent och mönster kan här hänvisas till framställningen rörande konventionsbestämmelserna i NU 1963: 6. Det förtjänar dock nämnas, att prioritetsrättens verkan främst torde vara, att en mönsterregistrering, som tillkommit på grund av en inom prioritetsfristen ingiven ansökan med prioritet från dagen för motsvarande ansökan utomlands, icke kan upphävas till följd av vad som blivit allmänt tillgängligt under fristen eller till följd av innehållet i en därunder ingiven registreringsansökan avseende samma eller liknande mönster. I betraktande härav kan prioritetsrätten sägas utgöra ett undantag från nyhetskravet såtillvida som den relevanta tidpunkten för bedömandet skall förskjutas bakåt till tiden för den prioritetsgrundande ansökningen utomlands. Såsom nämnts ovan under 6 § kan föranvändarrätt icke uppkomma under prioritetstiden. Härom gäller en föreskrift i konventionens Artikel 4 B. De nu nämnda verkningarna i fråga om nyhetskravet och föranvändarrätten har beaktats i lagtexten genom hänvisning till 2 och 6 §§. Någon inverkan på skyddstiden och dess beräknande har prioritetsrätten emellertid icke. Oavsett om prioritet har begärts eller ej, skall skyddstiden således räknas från den dag, då ansökan om registrering gjordes här i riket (9 §).

I fråga om de formella kraven för åtnjutande av prioritet, vilka krav närmare skall regleras i tillämpningsförfattningen, märkes att sökanden skall skriftligen begära prioritet, varvid tillika skall anges i vilket land och

[1] En utförlig redogörelse för konventionsbestämmelserna har lämnats i NU 1963: 6 s. 163 ff.

[2] Jfr 1916 års förslag 31 § och motiven s. 196 ff samt 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd 5 §.

vid vilken tidpunkt den åberopade utländska ansökningen gjordes samt uppgift lämnas om dess nummer.[3] Med hänsyn till de speciella bestämmelser om viss tids hemlighållande av mönstret på ansökningsstadiet (19 och 20 §§), som utredningen föreslår och som innebär att sekretessfristen skall räknas från ansökningsdagen eller i förekommande fall från prioritetsdagen, måste krävas att begäran om prioritet framställes redan vid ansökningstillfället här i riket. Någon sådan frist att åberopa prioritet, som t. ex. föreskrives i den europeiska konventionen angående patentformaliteter och som föreslås i utkastet till tillämpningsföreskrifter i NU 1963: 6, kan alltså icke medges på mönsterområdet. Någon internationell förpliktelse därtill föreligger heller icke. I 11 § första stycket upptages en föreskrift om att, därest prioritet påkallas, yrkande därom skall framställas i ansökningen om mönsterregistrering.

Prioritetstiden skall enligt Pariskonventionens Washington-text ha en längd av fyra månader och skall enligt senare texter av konventionen fortlöpa sex månader. Till Washington-texten är av unionsländerna endast Bulgarien anslutet, och detta land äger icke någon mönsterskyddslagstiftning. Med hänsyn härtill synes icke någon annan prioritetstid än en sexmånaders behöva iakttagas.

Enligt konventionsbestämmelserna kan prioritetsrätt i fråga om mönster åberopas icke blott på grund av utländsk ansökan om mönsterregistrering utan även på grundval av en utländsk ansökan om skydd av typen Gebrauchsmuster.[4] För att denna skyddsform skall rymmas under paragrafen har valts ett generellt uttryckssätt, som svarar mot varje slags ansökan om skydd för ett mönster.[5] Detta uttryckssätt ger visserligen i och för sig möjlighet att låta den prioritetsgrundande ansökningen ha karaktär av en patentansökan eller t. ex. en ansökan om copyright-registrering i Förenta Staterna.[6] Utredningen vill emellertid för sin del icke förorda, att prioritetsrätt i mönsterrättsärenden skall kunna grundas på annat än ansökningar om mönsterregistrering samt ansökningar om skydd såsom Gebrauchsmuster. Det skall dock enligt förslaget slutligen ankomma på Konungen att i administrativ ordning närmare fastställa de villkor, under vilka prioritet må åtnjutas. I förevarande sammanhang bör erinras om att med ansökan i främmande land är att likställa ansökan om internationell mönsterregistrering och framdeles även t. ex. en ansökan om registrering för Benelux-länderna.[7]

I paragrafen uppställes icke villkor om ömsesidighet och än mindre såsom förutsättning att den utländska ansökningen skall ha gjorts i något

[3] Jfr Artikel 4 D (1) och 4 D (5) andra stycket i Pariskonventionen.
[4] Artikel 4 E (1) i Pariskonventionen.
[5] Jfr NU 1963: 6 s. 168, där motsvarande spörsmål behandlas.
[6] Jfr konventionsbestämmelsen i Artikel 4 E (2) om prioritetsrätt Gebrauchsmuster/patent och omvänt.
[7] Se Artikel 4 A (2) i Pariskonventionen samt prop. 30/1933 s. 86.

av Parisunionens länder. Också andra förhållanden kan följaktligen beaktas vid prioritetsreglernas närmare utformning.

När det gäller ansökningar, som innehåller mer än ett mönster (12 §), kan prioritet åtnjutas för ett eller flera av de mönster, som ansökningen omfattar. Intet bör hindra att så är fallet, fastän övriga mönster i ansökningen icke kan hänföras till någon tidigare utländsk ansökan.

Prioritetsfrågorna kommer icke att få aktualitet för registreringsmyndigheten i andra fall än då ett nyhetshinder påvisas ha blivit känt under prioritetsfristen eller en kollision föreligger mellan flera ansökningar under nämnda frist. Myndigheten kan då nödgas kräva viss dokumentation i form av bevis från den utländska myndigheten, kopia av ritning o. d. Påföljden av att prioritetsrätt icke styrkes bör vara att prioritet ej må åtnjutas, d. v. s. att nyhetshindret får verkan.

Den nya lagen medför att 2 § förutnämnda KK 2/12 1960 (nr 649) med bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken måste ändras. Vissa föreskrifter angående prioritet torde därjämte böra inflyta i lagens tillämpningsförfattning.

9 §.

Skyddstiden

I paragrafen föreslås, att mönsterrättens giltighetstid skall vara uppdelad i tre femårsperioder. Den första perioden räknas från den dag, då ansökan om registrering gjordes. Förnyelse av registreringen för ytterligare en period kräver, att mönsterhavaren framställer begäran därom. Närmare bestämmelser om förnyelse föreslås i 25 §.

Den skyddstid, som gäller enligt 11 § ML, sträcker sig ej längre än fem år från den dag då registreringsansökningen inkom och kan icke förlängas. I Danmark och Norge är skyddstiden maximalt 15 år, uppdelad i treårsperioder, se § 6 DML och § 6 NML.[1]

Redan i direktiven för utredningen framhölls, att den femåriga skyddstiden allmänt torde anses vara väl kort. Utredningens enkät och andra upplysningar som inhämtats har bekräftat riktigheten av denna uppfattning. Enkäten utvisade en klar övervikt för önskemål om en tioårig skyddstid. Visserligen hade en femårig skyddstid många förespråkare, men ett icke obetydligt antal önskemål om en längre skyddstid än tio år framkom också. Inom textil- och konfektionsbranschen yppades dock endast enstaka önskemål om en längre skyddstid än tio år. Någon särskild tendens beträffande speciella näringsgrenar har icke i övrigt kunnat utläsas av enkätresultaten.

[1] I 1916 års förslag upptogs en maximal skyddstid av 15 år, fördelad på treårsperioder (se närmare i motiven s. 120 f). I prop. 5/1919 föreslogs — i samband med förslag att utsträcka mönsterskyddet till att omfatta även träindustrien — en skyddstid av tio år. Riksdagen hemställde emellertid om förnyad utredning, och den femåriga skyddstiden fick kvarstå. Det finska förslaget 1934 till förordning om mönsterskydd innehöll i 1 § bestämmelse om en femtonårig skyddstid, som icke synes ha varit avsedd att kunna uppdelas i kortare perioder.

Vad angår mönsterskyddstidens längd i andra länder kan nämnas, att det övervägande antalet länder med mönsterrättslagstiftning stadgar en skyddstid av tio eller femton år, mestadels uppdelade i flera kortare perioder. Skyddstiden är sålunda tio år bl. a. i Canada, Jugoslavien, Polen och Spanien samt femton år bl. a. i Australien, Japan, Nya Zeeland, Schweiz, Tyskland och Storbritannien.[2] Kortare skyddstider förekommer i Österrike och Ungern (tre år), Italien (fyra år) och Tjeckoslovakien (fem år). I Förenta Staterna är skyddstiden för *Design Patent* fjorton år.[3] Längre skyddstider förekommer i bl. a. Belgien och Frankrike (50 år) samt Portugal, som erbjuder en till tiden obegränsad mönsterrätt.[4]

Enligt 1925 års Haag-överenskommelse är skyddstiden för internationell mönsterregistrering femton år. 1960 års Haag-text låter skyddstiden principiellt följa bestämmelserna i det land, där skyddet göres gällande, dock skall giltighetstiden vara minst tio år om den internationella deponeringen förnyats efter en första femårsperiod och eljest minst fem år. Deponeringen kan i och för sig förnyas i femårsperioder hur många gånger som helst.[5]

Vid övervägande av frågan vilken giltighetstid mönsterrätten bör ges har utredningen utgått ifrån att en förlängning från nuvarande fem år till åtminstone tio år bör betraktas såsom en tämligen given sak. Den som framställt ett mönster och själv eller genom annan satsar på ett affärsmässigt utnyttjande därav måste kunna räkna med icke blott att få igen nedlagda initialkostnader utan även att njuta någon vinst av verksamheten. Det måste med andra ord löna sig att framställa nya mönster och tillverka nya mönstervaror. Eljest blir stimulansen till nyskapande på området otillräcklig. Att en femårig skyddstid är för kort för att fylla den eftersträvade funktionen hos mönsterrätten framstår såsom uppenbart. För utredningen har frågan närmast varit, huruvida giltighetstiden bör sättas till tio eller femton år. När man överväger en längre skyddstid, framträder intresset av att mönsterrätten icke bör få hämma utvecklingen för andra företagare. En femtonårig skyddstid synes emellertid jämfört med en tioårig, vara ägnad att ge mönsterrätten en starkare position och därigenom skapa ett bättre underlag för att låta mönsterrätten ersätta upphovsrätten, när det gäller alster inom gränsområdet mellan de båda skyddsformerna.

Utredningen har vid sina överväganden av olika synpunkter i frågan till en början varit mest böjd för att förorda en tioårig skyddstid. På nordiskt plan har det emellertid visat sig, att en kompromiss måste åstadkommas

[2] Det canadensiska förslaget 1958 inskränker skyddstiden till sju år, medan det brittiska förslaget 1962 bibehåller en femtonårig skyddstid.

[3] I Libonati Bill inskränkes giltighetstiden till tio år.

[4] Benelux-förslaget 1963 upptager en femtonårig skyddstid.

[5] Se Artikel 10 och 11. Jfr ett särskilt tilläggsprotokoll till överenskommelsen, där en skyddstid av minst femton år stipuleras för de stater som ansluter sig till protokollet.

mellan dem, som förordade ett tioårigt skydd, och andra som rekommenderade en skyddstid av tjugu år. Det har betraktats såsom olämpligt och uteslutet att nu framlägga mönsterlagsförslag med olika lång skyddstid för de skilda nordiska länderna. De nordiska mönsterrättskommittéerna har därför enats om att föreslå en maximal mönsterskyddstid av femton år.

Ett förslag om att tillämpa olika lång skyddstid för olika branscher eller för skilda varugrupper eller mönsterklasser enligt ett blivande klassificeringssystem har övervägts men förkastats såsom opraktiskt och utan värde för industrien. Däremot har utredningen ansett självfallet, att den maximala skyddstiden bör uppdelas i kortare perioder. En sådan uppdelning tjänar det ur både allmän och enskild synvinkel önskvärda syftet att de mönster, som icke är marknadsdugliga eller av annan anledning förlorat betydelse, ej längre skall belasta registret sedan den löpande skyddsperioden gått till ända. Av denna anledning föreslås också, att begäran om en femtonårig registrering icke skall få göras från början; begäran om förnyelse skall sålunda få framställas tidigast ett år före utgången av en löpande registreringsperiod (25 §). I fråga om periodernas längd har utredningen valt mellan tre år och fem år men också övervägt ett system med årsavgifter, varigenom perioderna skulle bli ettåriga. I samförstånd med de övriga nordiska mönsterrättskommittéerna har utredningen stannat för att föreslå femårsperioder. Den danska och den norska kommittén har således funnit skäl att frångå uppdelningen i treårsperioder. Både från administrativ synpunkt och bevakningssynpunkt torde det vara mest ändamålsenligt att icke ha alltför korta perioder. Finns det anledning att icke låta ett mönster kvarstå i registret hela registreringsperioden, kan mönsterhavaren begära, att mönstret omedelbart skall avföras ur registret (33 §).[6]

Därest det icke finns tillräckligt företagsekonomiskt eller annat intresse att låta förnya registrering, bör förnyelse icke äga rum. För att i någon mån söka motverka slentrianmässiga förnyelser och för att markera, att förnyelse enligt utredningens mening bör begäras endast där det är företagsekonomiskt motiverat — och således i regel icke i vad man med ett lån från den varumärkesrättsliga terminologien skulle kunna kalla förråds- eller defensivsyfte — förordar utredningen, att Kungl. Maj:t skall fastställa förnyelseavgifter enligt en i förhållande till registreringsavgiften stigande skala. Själva fortbeståndet av mönsterrätten förutsätter dock icke i och för sig, att mönstret är i bruk. Pariskonventionen föreskriver i Artikel 5 B, att mönsterskydd ej skall förverkas genom »försummelse att utöva».

Såsom framgår av den föreslagna lagbestämmelsen räknas skyddstiden från den dag, då ansökan om registrering göres. Detta innebär dock icke utan vidare, att skydd åtnjutes för mönstret från nämnda dag. Uppkomsten

[6] Den tanken har framkastats, att det stora flertalet företag inom en viss bransch skulle kunna träffa överenskommelse om att icke hålla sina mönsterregistreringar vid liv mer än t. ex. två år. En sådan överenskommelse skulle givetvis icke anses stridande mot konkurrensbegränsningslagstiftningen.

av mönsterrätt kräver registrering, och innan denna ägt rum gäller endast ett villkorligt skydd. För att, i efterhand, ett olovligt utnyttjande skall anses ha ägt rum under tiden för registreringsförfarandet kräves dessutom, att ansökningshandlingarna varit allmänt tillgängliga och icke på särskild begäran hållits hemliga, i vilket sistnämnda fall skyddet mot intrång förskjutes till att begynna först när sekretessen häves. Hur bestämmelserna i dessa hänseenden föreslås utformade framgår av 36 § respektive 20 §.

Registrering av mönster

10 §.

Mönsterregistret och registreringsmyndigheten

I paragrafen föreslås, att patent- och registreringsverket skall vara registreringsmyndighet i fråga om mönster och att ett för hela riket centralt mönsterregister skall föras därstädes.[1] Detta överensstämmer med nu gällande 4 § ML och KBr 24/11 1899. Någon annan lösning — såsom att förlägga registreringsverksamheten till annan myndighet eller att decentralisera registreringen — har veterligen icke ifrågasatts. Anledning att alltjämt i själva lagen göra frågan vilken myndighet, som skall föra registret, beroende av Konungens förordnande föreligger därför icke.

Närmare bestämmelser angående mönsterregistret framgår av tillämpningsförfattningen.

Utredningen vill helt generellt anmärka, att vid utarbetandet av förslaget rörande registreringsförfarandet — det avsnitt i lagtexten som börjar med 10 § — hänsyn icke kunnat tagas till innehållet i besvärssakkunnigas slutbetänkande med förslag till lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27).

11 §.

Ansökan om registrering

I paragrafen har upptagits de bestämmelser, som i lagen ansetts erforderliga beträffande ansökan om registrering. Övriga föreskrifter i sammanhanget framgår av tillämpningsförfattningen.

Första stycket av paragrafen stadgar inledningsvis, att ansökan om registrering skall göras skriftligen hos registreringsmyndigheten. Vidare regleras vad ansökan skall innehålla. Härvid har det ansetts obehövligt att i lagen upptaga krav på att sökanden skall angiva sitt namn och sin adress samt i förekommande fall sitt ombud. Sådana föreskrifter av mera ordningsmässig natur lämnas i tillämpningsförfattningen. Ansökningen skall enligt förslaget innehålla uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes

[1] Redogörelser för patent- och registreringsverkets organisation (huvudsakligen såsom patentmyndighet) lämnas i NU 1963: 6 s. 179 f och s. 436 ff.

registrerat. Vidare skall i ansökningen anges vem som frambragt mönstret samt, därest prioritet enligt 8 § påkallas, yrkande framställas därom.

I andra stycket stadgas skyldighet för sökande, som icke själv frambragt mönstret, att i ansökningsärendet styrka sin åtkomst.

I tredje stycket anges vad som skall finnas fogat vid ansökningen. Detta är främst en bild, som visar mönstret. Jämte en bild må sökanden inge en modell, och har så skett är det modellen, som skall anses visa mönstret. Sökanden har vidare att inge en egenhändigt underskriven försäkran på heder och samvete, att mönstret, såvitt han har sig bekant, icke innan ansökan om registrering göres blivit känt på sådant sätt att mönsterrätt icke kan förvärvas. Slutligen skall sökanden erlägga ansökningsavgift och, om modell inges, en särskild förvaringsavgift.

Bestämmelser rörande ansökan om registrering återfinnes i 5 § gällande ML. För danskt och norskt vidkommande hänvisas till §§ 14—15 DML och § 13 NML.[1]

En jämförelse mellan nu gällande bestämmelser i Sverige och utredningens förslag visar till en början såsom nyheter, att sökanden skall beträffande frågan huruvida mönstret redan är »känt» avge en försäkran på heder och samvete samt att han i förekommande fall har att begära prioritet enligt 8 § redan i ansökningen.[2] Nya är också de föreslagna bestämmelserna rörande ingivande av modell och erläggande av förvaringsavgift.

En ytterligare nyhet är, att sökande som vill ha anstånd med kungörandet och ansökningshandlingarna sekretessbelagda under det första halvåret av naturliga skäl måste framställa begäran därom redan i ansökningen. Bestämmelserna i denna del har emellertid fått sin plats i 19 och 20 §§.

Ansökan om mönsterregistrering skall vara skriftlig och inges till registreringsmyndigheten. En blankett för ändamålet bör enligt utredningens mening tillhandahållas allmänheten. Denna blankett bör lämpligen ha samma innehåll och utseende i de fyra nordiska länderna. Ett arbetsutskott inom kommittéerna har funnit att ett ansökningsformulär lätt kan utarbetas. En blankett från ett nordiskt land bör kunna användas och godkännas vid ansökan i annat nordiskt land. Utredningen vill i vart fall för sin del förorda, att ett dylikt förfaringssätt skall godtagas.[3]

Mönsterrättens innehåll har bestämts på sådant sätt, att skyddet begrän-

[1] I 1916 års förslag upptogs motsvarande regler i 12 § (se motiven s. 139 ff). Bestämmelser rörande ansökan förekommer i 7 § av det finska förslaget till förordning om mönsterskydd.

[2] Att sökanden redan nu har att namnge den som frambragt mönstret framgår icke direkt av ML men torde gälla på grund av vad som där sägs i 5 § 2 mom., jämfört med 2 § 3) KK 24/11 1899 ang. beskaffenheten av de handlingar, som i ärenden rörande registrering av mönster och modeller inlämnas. I 2 § p. 2 nämnda KK stadgas vidare, att sökanden bör ange de industrialster varför mönstret är avsett. Denna varuuppgift har dock icke samma funktion som den i utredningens förslag förekommande varuuppgiften.

[3] Om viss annan lättnad för nordiska sökande se 42 §.

sas till »de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor».[4] I förevarande paragraf stadgas nu skyldighet för sökanden att i ansökningen lämna uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat. Formuleringen av stadgandet torde ge vid handen, att det är sökanden obetaget att ange flera varor eller varuslag för ett och samma mönster, något som naturligen främst är av intresse beträffande ornament men som kan vara aktuellt även i fråga om andra mönster. En viss precisering av varutypen bör fordras, så att icke alltför vittomfattande varubenämningar får bestämma skyddsomfånget. Så torde t. ex. icke beteckningar såsom textilvara, redskap, prydnadsting eller enbart dekor böra godtagas; i stället bör i motsvarande fall anges t. ex. hatt, skyffel, örhänge eller ornament å servisgods. För att i någon mån ge uttryck åt vad utredningen här åsyftar har i lagtexten valts begreppet vara och icke benämningen varuslag. Sökande bör ha klart för sig både att skyddet begränsas genom hans varuuppgift och att skyddet omfattar även »likartade varor». Riktlinjen vid bestämmandet av kretsen »likartade varor» bör vara, att om det vid utformandet av en ny vara kan anses ligga nära till hands att söka efter förebilder inom det varuslagsområde, som det registrerade mönstret genom varuuppgiften omedelbart tillhör, det uppställda kravet på »likartade varor» skall anses uppfyllt.

Därest varuuppgiften icke kan godtagas — därför att den är obegriplig eller alltför vittgående eller icke avser en vara i mönsterrättens mening — har registreringsmyndigheten att klargöra detta för sökanden och ge honom tillfälle att lämna en godtagbar varuuppgift. Vidtages icke rättelse, kan bristen leda till att ansökningen avskrives eller avslås, en påföljd som gäller även andra brister i ansökningen (se 15—16 §§).

Mönstret blir fritt till allmänt begagnande för andra varor än de som uppgivits i ansökningen och därmed likartade varor. Detta är den åsyftade innebörden av skyddets begränsning till uppgivna varor. Sedan varuangivelsen lämnats, får den därför icke i samma ärende ändras till att avse andra varor, såvida ej blott är fråga om en inskränkning.

Beträffande varuuppgiften bör uppmärksammas, att denna icke alltid kan godkännas, om den består endast i en hänvisning till en mönsterklass i den klassificeringslista som skall användas av registreringsmyndigheten. Klassregistreringen är avsedd att vara ett administrativt hjälpmedel och läggas till grund för avgifternas bestämmande i vissa fall. Däremot är det icke meningen, att klassregistreringen såsom sådan skall ha någon betydelse för mönsterrättens omfattning. Det är således av vikt, att registreringsklasserna och varuuppgifterna hålles isär till sina olika funktioner.

Sökanden skall namnge den som frambragt mönstret. Detta är ett krav som gäller f. n. i Sverige och i Danmark men icke har någon motsvarighet

[4] Se ovan under avsnittet om mönsterrättens innehåll och under 5 §.

i Norge.[5] I andra länders mönsterlagar torde det vara sällsynt, att namngivande av mönsterskaparen fordras.[6] I Haag-överenskommelsen tillåtes, att mönsterskaparen anges i ansökningen, men sökanden behöver icke lämna uppgift därom. Har uppgift lämnats, skall denna inflyta i mönsterpublikationen.

Till stöd för förslaget i denna del anser sig utredningen kunna åberopa både principiella och praktiska skäl. Sålunda bör lagstiftningen på området så långt som möjligt stärka mönsterskaparens ställning, vilken tvivelsutan är central inom mönsterrätten. Det ovillkorliga kravet på namngivande är bl. a. ägnat att i förekommande fall underlätta möjligheten till skälig ersättning för utfört arbete med mönstergivning. Från principiell synpunkt ter det sig dessutom välgrundat, att det skall åvila sökanden att före ansökningen utreda vem som skapat mönstret och i mån av behov träffa överenskommelser om förvärv av mönstret. I anslutning till denna uppfattning föreslås på skäl, som nedan angives, i paragrafens andra stycke, att sökanden, om han ej själv frambragt mönstret, skall styrka sin rätt till detta. Några svårigheter av praktisk natur att utröna vem mönsterskaparen är och att namnge honom synes icke föreligga. Det kan f. ö. med visst fog göras gällande, att det finns större anledning till namngivande inom mönsterrätten än när det gäller patent, bl. a. på grund av att det ofta rör sig om en mer personligt betonad insats vid mönsterskapandet. Med hänsyn till det anförda har utredningen, som i denna fråga haft en överläggning med representanter för arbetsmarknadens parter m. fl., icke funnit skäl att frångå vad som nu gäller.[7] Utredningens förslag har också, enligt vad som under hand erfarits, sin motsvarighet i lagrådsremissen angående ny patentlag.

Namnet på den som frambragt mönstret skall inflyta i registreringsmyndighetens kungörelser och i mönsterregistret.

Inom de nordiska mönsterkommittéerna har dryftats frågan om att tillskapa någon motsvarighet till vad patentkommittéerna upptog i sitt preliminära betänkande om s. k. företagsuppfinningar men kommittéerna har enhälligt tagit avstånd därifrån.

I motiveringen till 8 § om prioritet har klargjorts, att begäran om sådan prioritet med hänsyn till sekretessregleringen måste framställas redan i ansökningen. Visserligen skulle detta icke vara behövligt i de fall, där sökanden icke tillika begär anstånd med kungörandet, men det måste anses ändamålsenligt att ha en enhetlig regel i frågan. Kravet på prioritetsbegäran redan i ansökningen har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

[5] Namngivande krävdes också enligt 1916 års förslag (se motiven s. 140) samt 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd 7 § p. 2.

[6] I det brittiska förslaget 1962 kräves namngivande när det gäller skyddsformen *Design Copyright* men icke för att uppnå *Design Monopoly*. Enligt Libonati Bill i Förenta Staterna skall ansökan om registrering innehålla uppgift om upphovsmannen.

[7] Jfr NU 1963: 6 s. 188 ff.

Den i paragrafens andra stycke upptagna skyldigheten för annan sökande än mönsterskaparen att styrka sin åtkomst har sin motsvarighet i 5 § 2 mom. ML. Ett liknande stadgande finns i § 15 p. 3 DML. I NML 4 § däremot förekommer en presumtionsregel, enligt vilken sökanden antages ha frambragt mönstret, intill dess annat visas.[8]

Beträffande andra länder kan nämnas, att den tyska mönsterlagen liksom den franska, den schweiziska och den österrikiska innehåller en presumtionsregel liknande den norska och att den brittiska mönsterlagen väl icke föreskriver, att sökanden skall styrka sin rätt till mönstret, men fordrar att han skall uttryckligen förklara, att han gör anspråk på att inneha rätten till mönstret.[9] 1962 års brittiska förslag gör ingen ändring på denna punkt. I Benelux-förslaget 1963 fordras ej styrkande av åtkomsten. Ej heller enligt Haag-överenskommelsen angående internationell deponering av mönster förekommer något sådant krav. Enligt Libonati Bill i Förenta Staterna skall emellertid sökanden under edlig förpliktelse förklara, att han är den som äger rätt att erhålla skydd för mönstret.[10]

Spörsmålet huruvida sökanden, om han är annan än den som frambragt mönstret, skall behöva styrka sin rätt till detta inför registreringsmyndigheten har ett klart samband med frågan om sökandens skyldighet att namnge den som frambragt mönstret. I anslutning till att det från principiell synpunkt ter sig välgrundat, att sökanden före ansökningen måste utreda vem som frambragt mönstret och träffa erforderliga avtal om förvärv av detsamma, förtjänar nämnas att det i ett anställningsförhållande för arbetstagaren innebär en viss trygghet att arbetsgivaren såsom registreringssökande har att styrka sin åtkomst av mönstret. Arbetstagare som frambragt mönstret i sin anställning behöver under dylika omständigheter icke ta något initiativ i saken. Om åtkomstbevisning däremot ej är obligatorisk, måste arbetstagaren själv bevaka sin rätt i varje särskilt ärende. Med hänsyn härtill och då något skäl att ändra nu gällande bestämmelse i denna del knappast framkommit har utredningen funnit sig böra förorda, att bestämmelsen får sin motsvarighet i utredningens förslag.

Hur den i paragrafens andra stycke åsyftade bevisningen skall fullgöras, ägnar sig icke för närmare behandling i lagen. Förhållandena kan skifta, men merendels torde en överlåtelsehandling av något slag komma att företes. Frågan om beviskravets styrka kan icke besvaras generellt på annat sätt än att, där icke tvist råder eller misstänkes råda, särskilt stark bevisning ej bör fordras. Önskvärt är det uppenbarligen, att registreringsmyndigheten icke besväras med att tolka anställningsavtal eller att bedöma ut-

[8] 1916 års förslag hade av praktiska skäl slopat kravet på åtkomstbevis (s. 140). I det finska förslaget 1934 fordrades däremot sådant bevis.

[9] Se den tyska lagen § 13, den franska Artikel 3 andra stycket, den schweiziska Artikel 6, den österrikiska § 8 och de brittiska Des. Rules 14 (1).

[10] Sec. 9 (d).

redning om tillkomsten av ett mönster inom ett företag o. d. Vissa fall av tvister rörande rätt till mönster behandlas i 17—18 §§.

Om åtkomstbevisningen icke fullgöres, skall ansökningen lämnas utan bifall.[11]

Det är uppenbarligen av dominerande betydelse att mönstrets utseende framgår av ansökningshandlingarna. I paragrafen stadgas därför, att vid ansökningen skall fogas en bild, som visar mönstret. Bilden kan vara en ritning eller ett fotografi eller en annan reproduktion. Det får anses ligga i sakens natur, att bilden skall vara reproducerbar och tydligt visa mönstret. För att fylla kravet på tydlighet kan i vissa fall fordras att flera bilder inges, så att mönstrets utseende från olika håll framgår. Även »det invändiga utseendet» är emellanåt av betydelse. Därest icke sökanden själv insett, att flera bilder är nödvändiga för att representera mönstret, bör registreringsmyndigheten påpeka detta för sökanden. Av utkastet till tillämpningsföreskrifter framgår, att bild av mönstret skall inges i tre exemplar och vara i format 9×12 cm samt ägnad att reproduceras. Utredningen föreslår nämligen i 19 § andra stycket, att registreringsmyndighetens kungörelse av ansökningen skall innehålla bild av mönstret.

För att mönstrets utseende skall framgå med önskvärd och erforderlig skärpa har det ansetts ändamålsenligt, att sökanden skall få inge en modell — d. v. s. en tredimensionell representation, ett tygstycke, ett tapetstycke o. s. v. — jämte bild av mönstret. Ett villkor är emellertid, att modellen inges samtidigt med bilden eller åtminstone kan antas ha avsänts med posten samtidigt med bilden. Har enbart bild ingivits, får alltså ärendet icke därefter kompletteras med en modell, som skall äga vitsord framför bilden. Anledningen till att utredningen, efter viss tvekan, vill ge sökanden möjlighet när han så önskar att inge både bild och modell är, att det beträffande många mönster uppgivits vara mycket vanskligt och emellanåt omöjligt att i bild troget återge alla utseendemässiga drag hos ett mönster såsom t. ex. ytstrukturer av olika slag och färger. För att ett riktigt bedömande av nyhets- och skillnadsfrågorna liksom av likhetsspörsmålen vid intrångsfall skall kunna göras kan det vara angeläget att ha tillgång till en modell, och denna måste i så fall utgöra primärunderlaget. Detta kräver, att modellen inges redan från början i ansökningsärendet och därvid ensam tillägges relevans. I lagtexten utsäges, att det i förekommande fall är modellen som skall anses visa mönstret. Kravet på att en bild av mönstret skall inges får emellertid icke åsidosättas av den anledningen att modell inges, särskilt med tanke på att en bild alltid skall åtfölja kungörandet och lämna erforderligt preliminärt underlag för eventuella invändningar, låt vara att modellen sedermera blir utslagsgivande.

Utredningen föreslår, att ingivande av modell får ske endast mot sär-

[11] Avvikande mening i fråga om namngivande och åtkomstbevisning har anmälts av hr Leffler, som avgivit ett särskilt yttrande i dessa hänseenden.

skild förvaringsavgift och i övrigt endast inom bestämda maximigränser i fråga om modellens storlek och vikt. Bestämmelse om avgiften har upptagits i förevarande paragraf, medan föreskrift om maximigränser å 40 cm och fyra kg föreslås i tillämpningsförfattningen.

I 19 § föreslås, att registreringsmyndighetens kungörelse av ansökningen i förekommande fall skall innehålla uppgift om att modell ingivits och att modell eller bild är i färg.

Den officialgranskning av mönstrens nyhet, som registreringsmyndigheten enligt förslaget skall utföra, är mycket begränsad. Utredningens synpunkter härvidlag framgår av den allmänna motiveringen angående *Registreringsförfarandet.* Såsom ett betydelsefullt komplement till myndighetens granskning föreslås som nämnts ett invändningssystem. I syfte att ytterligare förstärka den nyhetsprövning, som sålunda skall utföras, föreslår utredningen i samförstånd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, att varje sökande skall lämna en försäkran om att mönstret, såvitt han har sig bekant, icke redan blivit »känt» i den mening som framgår av 2 §. Skyldigheten för sökande att lämna en sådan försäkran väntas ha den effekten, att den som tillägnat sig annans redan offentliggjorda mönster, t. ex. på en utländsk mässa e. d., drar sig för att söka mönstret registrerat. Försäkran, som skall vara egenhändigt underskriven av sökanden — det räcker alltså icke att ett ombud avger densamma — skall lämnas på heder och samvete. De uppställda formkraven medför, att sökanden, om han i sin försäkran lämnar osann uppgift rörande mönstrets nyhet, gör sig skyldig till *osann försäkran* enligt 15 kap. 10 § brottsbalken och kan ådömas frihetsstraff eller böter. Gärningen är straffbar även där den förövats av grov oaktsamhet *(vårdslös försäkran).*

Sökandens försäkran, som naturligen icke kan gälla annat än vad sökanden har sig bekant, skall avse att mönstret icke innan ansökningen göres blivit känt på sätt som enligt bestämmelserna i 2 och 3 §§ hindrar förvärv av mönsterrätt. Hänvisningen till 3 § erfordras för att undantaga utställningar och annans otillbörliga offentliggörande i vissa fall från att omfattas av sökandens upplysningsplikt.

I fråga om storleken av ansökningsavgift och förvaringsavgift, varom stadgas i paragrafens sista stycke, liksom beträffande övriga i lagen upptagna avgifter gäller enligt 44 §, att Konungen bemyndigas fastställa denna. Avgifterna regleras sålunda närmare i tillämpningsförfattningen, men det har ansetts principiellt riktigt, att i lagen utsäges när avgift skall utgå. I fråga om ansökningsavgiften, som föreslås uppgå till 100 kronor, är avsikten att därmed skall täckas kostnaden för publicering av *en* bild av mönstret i samband med kungörandet enligt 19 §. Skall mer än en bild medtagas i kungörelsen, föreslås en särskild tilläggsavgift å 50 kronor för varje bild. Även för s. k. samregistrering enligt 12 § har i förslaget upptagits en tilläggsavgift å 25 kronor för varje mönster utöver ett. Förvaringsavgif-

ten, som skall erläggas när modell inges föreslås uppgå till 50 kronor för varje modell.

Frågan om befrielse från att erlägga ansökningsavgift eller annan lättnad i sådant hänseende har övervägts inom utredningen. När det gäller patent, finns möjlighet till viss avgiftsbefrielse — som dock ej gäller ansökningsavgiften — och denna möjlighet föreslås bibehållen i PLU.[12] I fråga om mönsterregistrering finns emellertid icke någon avgiftslättnad stadgad vare sig i ML, DML eller NML. Utredningen, som beaktat att det för enskilda mönsterskapare i vissa fall kan vara betungande att erlägga föreskrivna avgifter, har dock icke funnit skäl att förorda några lättnader i denna del. Redan den omständigheten, att avgifterna storleksmässigt icke torde bli oöverstigliga och alls icke jämförliga med vad som förekommer på patentsidan, talar mot behovet av särskild lättnad. I den mån önskemål föreligger att ekonomiskt stödja mönsterskapandet, t. ex. på hemslöjdens område, synes direkta bidrag och eventuellt anslag till organ, som kan lämna ekonomisk hjälp och kostnadsfritt biträde med registreringsansökningar vara att förorda. I fråga om förnyelseavgifterna saknas enligt utredningens mening all anledning till lättnad eftersom förnyelser är avsedda endast för mönster som visat sig vara ekonomiskt bärkraftiga.[13]

I jämförelse med vad en sökande har att iakttaga enligt Haag-överenskommelsen angående internationell mönsterregistrering kräves enligt utredningens förslag, utöver vad överenskommelsen föreskriver, uppgift på mönsterskaparen samt försäkran att mönstret icke redan blivit »känt».[14]

12 §.

Samregistrering

I paragrafen stadgas, att en ansökan på särskilda villkor får omfatta flera mönster, dock ej mer än 20. Villkoren är att mönstren hör samman både i fråga om tillverkning av varorna och i fråga om användningen av dessa. Förslaget innebär en nyhet för svenskt vidkommande. Enligt ML kan icke mer än *ett* mönster upptagas i en ansökan; särskilda ansökningshandlingar skall inges för varje mönster, om registrering sökes för flera mönster (5 § 1 mom. sista stycket).

I Danmark föreligger enligt § 7 DML möjlighet till vad som brukar kallas för *Pakkeregistrering*. En ansökan kan omfatta upp till 50 olika mönster, vilka sålunda kan registreras gemensamt. Överlåtelse av rätten till en sådan registrering måste avse samtliga inbegripna mönster (§ 21). En väsentlig avgiftsrabattering gäller när flera mönster sammanförts till en an-

[12] NU 1963: 6 s. 233 ff.
[13] Jfr NU 1963: 6 s. 182 f och prop. 176/1944 s. 94 (ang. Svenska uppfinnarkontoret).
[14] Se Artikel 5. Jfr emellertid Artikel 8 p. 4 a). Vid ett övervägande att tillträda Haag-överenskommelsen bör i förevarande sammanhang särskilt beaktas Artikel 7.

sökan (§ 10). Möjligheten att låta en ansökan omfatta flera mönster uppges ha utnyttjats i en icke obetydlig utsträckning. Enligt praxis behöver mönstren icke skilja sig åt i sådan grad, att de vid jämförelse med varandra uppfyller det eljest gällande kravet på egenart, och detta förhållande lär begagnas till att upptaga varianter av ett mönster i en och samma ansökan för att därigenom ett visst slags idéskydd indirekt skall uppnås utan nämnvärd merkostnad.

I Norge finns icke tillgång till någon form av kollektiv registrering. Ett ursprungligt förslag till mönsterlagstiftning upptog visserligen ett stadgande härom, men detta rönte motstånd och återkom icke i det slutliga lagförslag, som ledde till NML.

I Sverige upptogs tanken på kollektiv registrering i 1916 års förslag. Enligt dess 9 § skulle en ansökan få omfatta högst 50 mönster, varvid emellertid formmönster och utstyrselmönster icke fick sammanföras. Enligt 10 § skulle en viss avgiftsreducering äga rum, dock endast för den första treårsperioden av skyddstiden. Därefter skulle sambandet mellan de kollektivt registrerade mönstren upphöra. Under den första treårsperioden skulle emellertid, enligt 16 §, rätten till flera gemensamt registrerade mönster vara odelbar och således betraktas »såsom en mönsterrätt». Motiveringen till förslaget om kollektiv registrering grundades huvudsakligen därpå, att speciella förhållanden inom t. ex. tapetindustrien och vissa grenar av textilindustrien krävde, att en hel mönsterkollektion bekvämt borde kunna beredas skydd mot en låg avgift under tre år. Därefter skulle registrering kunna upprätthållas mot vanlig avgift för de mönster, som visat sig slå an på den köpande allmänheten. Det ansågs erforderligt, att de olika mönstren i en kollektiv registrering måste avvika från varandra i samma mån som vid annan mönsterregistrering.[1]

I utländsk rätt utanför Norden medges kollektiv mönsterregistrering t. ex. i Tyskland, Frankrike, Schweiz och Österrike men icke i Storbritannien, där förslaget 1962 icke upptager någon ändring på denna punkt. Beneluxförslaget 1963 tillåter kollektiv registrering. I Förenta Staterna däremot föreslås icke i Libonati Bill, att flera mönster skall få sammanföras i en ansökan. Haag-överenskommelsen angående internationell deponering av mönster medgav enligt 1925 års text 200 mönster i en deponering men tillåter enligt 1960 års text icke mer än 20 mönster i en *dépôt multiple*, och dessa mönster måste avse varor tillhörande samma klass enligt den planerade mönsterklasslistan.

De nordiska mönsterkommittéerna har ingående dryftat frågan om att upptaga någon form av *Pakkeregistrering* eller *dépôt multiple*. Kommittéerna är emellertid ense om att icke föreslå en dylik registreringsform av

[1] Se vidare i 1916 års förslag s. 121 ff. — 1934 års finska förslag upptog icke möjlighet till kollektiv mönsterregistrering.

generellt slag. Representanter för den svenska industrien har uttryckligen tagit avstånd från tanken därpå. Därvid har främst åberopats, att det icke finns skäl till sådan avgiftsrabattering, som ett system med kollektiv registrering brukar erbjuda, samt att ett sådant system medför allvarliga risker för att mönsterregistret skall komma att belastas med en stor mängd mönster, som kräver omfattande bevakning. Utredningen vill särskilt understryka, att man inom den svenska textilindustrien sagt sig icke önska kollektiv registrering. I betraktande av nu nämnda förhållanden bör det enligt utredningens mening icke komma i fråga att återupptaga tanken därpå enligt 1916 års förslag.

Från en helt annan synpunkt har den form av samregistrering som föreslås i förevarande paragraf framvuxit. Det har ansetts oklart, huruvida t. ex. ett bestick bestående av kniv, gaffel och sked, en kostym bestående av kavaj, väst och byxor, en dräkt bestående av jacka och kjol o. s. v. kan betraktas som *ett* mönster i lagens mening och sålunda kan upptagas i en enda ansökan och en enda registrering. Den svenska registreringsmyndigheten tillämpar f. n. härvidlag en icke alltför sträng praxis genom att t. ex. godtaga bestick i en enda ansökan. Praktiska skäl talar otvivelaktigt för att icke kräva flera ansökningar i sådana fall, men oklarheten kvarstår och har framkallat förslaget i förevarande paragraf. Sökande och registreringsmyndighet skall alltså icke i sådana fall som de nämnda behöva reflektera närmare över vad som kan utgöra *ett* mönster utan tillåtas, på vissa villkor, att sammanföra flera mönster i en och samma ansökan respektive en och samma registrering.

För att samregistrering som regel icke skall äga rum i andra fall än sådana, som uppbäres av det angivna ändamålet, måste mönstren enligt förslaget icke blott hänföras till samma fabrikationsställe — de skall höra samman med avseende på tillverkning av varorna — utan även typiskt sett användas gemensamt — de skall höra samman med avseende på bruk av varorna. Om så icke är fallet saknas förutsättningarna enligt utredningens förslag att uppnå en samregistrering. Att sådan registrering enligt förslaget kan äga rum utan att det råder någon som helst tvekan om att ansökningen omfattar *flera* mönster även med nuvarande betraktelsesätt, har emellertid icke ansetts innebära någon olägenhet. Stadgandet kan alltså tillämpas i vidare omfattning än vad dess väsentliga funktion påkallar och därigenom lämna ett visst utrymme för att tillgdose även de vanligen åberopade behoven av kollektiv registrering.

Innebörden av de uppställda villkoren kräver en exemplifiering. Godtagas bör sålunda t. ex. bestick, servis, möbelgrupp, klädedräkt, toalettgarnityr och sällskapsspel. Däremot ej t. ex. ett bestick *och* en servis, där det nödvändiga sambandet i tillverkningsledet regelmässigt saknas (men givetvis kan tänkas i exklusiva fall, såsom när en silversmed framställer en silverservis med tillhörande bestick), och ej heller t. ex. gardiner *och*

lakan, där det typiskt sett icke råder någon gemenskap i användandet. Uteslutet bör det även vara att sammanföra de olika enheterna i en kollektion, som ofta innehåller variationer på ett grundmönster, eftersom här i regel ej blir fråga om någon typisk samtidighet i användningen. Olika mönster till mattor, klockor, skor, skrivdon o. s. v. får därför upptagas i separata ansökningar. I särskilda fall kan dock en variantserie godtagas, såsom när ett textilföretag framställer handdukar med viss olikhet i mönstringen för att dessa skall särskiljas för de olika familjemedlemmarna eller när ett annat företag i samma syfte varierar dekoren på tandborstglas och tandborstar.

Utredningen har övervägt att godtaga såsom *ett* mönster sådana mönster, som består av flera delar vilka har ett nödvändigt samband för att utgöra ett helt, t. ex. spelkort, schackspel, tryckerisats o. d. Det skulle här gälla sådana fall, då objektet kan sägas vara inkomplett och obrukbart för sitt ändamål, om ej alla delarna inbegripes.[2] Emellertid har utredningen valt att med *ett* mönster avse sådant som svarar mot *ett* föremål i gängse mening. Så snart *flera* lösa enheter föreligger, bör man lämpligen beteckna förebilderna såsom *flera* mönster, låt vara att samregistrering på nu angivna villkor kan ifrågakomma. Att ett mönster kan avse flera olika varor och varuslag (automobil/leksaksbil; dricksglas/vas o. s. v.), beröres icke av förevarande spörsmål. Vid en registrering gemensamt för flera mönster behöver dessa f. ö. icke avse samma vara eller varuslag; i ansökningen kan följaktligen flera olika varor anges, därest förutsättningarna i övrigt för paragrafens tillämpning föreligger.

Genom möjligheten att förvärva mönsterrätt för ornament torde behovet av den kollektivregistrering som föreslås vara mindre påtagligt än vad som eljest skulle vara fallet. Beträffande t. ex. en servis kan det således många gånger vara tillräckligt att erhålla skydd för dekoren. En avvägning bör av sökanden göras, så att den lämpligaste skyddsformen väljes i varje särskilt fall.

Såsom anförts ovan under 2 § bör intet hindra s. k. variantregistrering i separata ansökningar under förutsättning att ansökningarna göres samtidigt. Av samma skäl som där anförts bör skillnadskravet i 2 § icke gälla för de i en gemensam ansökan upptagna mönstren sinsemellan. Exempel på varianter enligt förevarande paragraf har lämnats ovan i form av handdukar och tandborstgarnityr för de olika familjemedlemmarna.

Under 2 § har också framhållits, att en ansökan om samregistrering enligt förevarande paragraf skall kunna omvandlas till flera separata ansökningar, som då bör anses ingivna samtidigt redan vid tidpunkten för den gemensamma ansökningen. Skäl till ett dylikt förfarande kan föreligga

[2] Jfr Artikel 184 i den spanska lagen om industriellt rättsskydd, där en uttrycklig bestämmelse i denna riktning förekommer. Se ock, för tysk rätts vidkommande, GRUR 1961 s. 571 och *Furler* s. 289.

t. ex. då ett hinder av något slag visar sig kunna åberopas mot samregistrering.

Därest sökanden begär anstånd med kungörandet av ansökningen och önskar få ansökningshandlingarna hemlighållna, bör detta av praktiska skäl icke tillåtas avse blott en del av de aktuella mönstren. Dessa får därför i sekretesshänseende behandlas såsom en enhet inom ansökningens ram.

I fråga om överlåtelse och upplåtelse av rätt till gemensamt registrerade mönster finns det enligt utredningens mening icke någon anledning att begränsa möjligheterna så att de av registreringen omfattade mönstren skall kunna överlåtas och upplåtas endast tillsammans. Partiella förfoganden är alltså, enligt utredningens förslag, i och för sig fullt giltiga. Av registreringstekniska skäl har det emellertid ansetts lämpligt att icke medge registrering av annan överlåtelse än sådan som avser samtliga gemensamt registrerade mönster. Bestämmelse härom har upptagits i 27 § andra stycket. Däremot anses hinder ej böra möta att få en anteckning verkställd i mönsterregistret om att licensupplåtelse skett beträffande en del av flera gemensamt registrerade mönster.

Frågan om det antal mönster, som bör tillåtas i en enda ansökan, har varit föremål för tvekan. Med de i övrigt i paragrafen uppställda kraven för samregistrering kan det synas onödigt att begränsa antalet mönster, och någon påtaglig olägenhet av att antalet lämnas obegränsat är måhända icke att vänta. Vissa praktiska skäl talar också i denna riktning, i det att en servis kan bestå av en mängd olika delar, en kortlek innehåller 52 kort, en stilsats uppges som standard kunna bestå av ca 120 typer o. s. v. Utredningen har det oaktat, i samförstånd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, stannat för att förorda en begränsning till högst 20 olika mönster i en och samma ansökan och registrering. Detta antal torde vara tillräckligt i det stora flertalet fall, det överensstämmer med antalet tillåtna mönster i en *dépôt multiple* enligt Haag-överenskommelsen och det förhindrar svåröverskådliga konsekvenser av ett obegränsat utnyttjande av samregistrering.[3]

Vad slutligen frågan om avgiftsrabattering beträffar, bör en viss ehuru icke väsentlig sådan kunna medges. Att märka är emellertid, att varje i en ansökan ingående mönster måste göras till förmål för nyhetsgranskning och publiceras för sig. Kostnaderna härför nedbringas icke i nämnvärd mån av den anledningen att mönstren upptagits i samma ansökan. Utredningen har emellertid tänkt sig, att när en ansökan omfattar flera mönster sökanden skall erlägga dels den vanliga ansökningsavgiften, dels en särskild tilläggsavgift. Denna avgift föreslås till 25 kronor för varje mönster utöver ett. Därigenom erbjudes en avgiftsreducering samtidigt som denna icke är av

[3] I Tyskland är antalet — liksom i Danmark — begränsat till 50 mönster, i Frankrike tillåtes 100 mönster, i Schweiz och Österrike är antalet obegränsat. Benelux-förslaget 1963 lämnar frågan till lösning i administrativ ordning.

sådan omfattning, att den rimligen kan locka till onödigt begagnande av möjligheten till samregistrering.

13 §.

Ombud på ansökningsstadiet

I paragrafen stadgas skyldighet för sökande att låta sig företrädas av ett ombud, när han icke själv har hemvist i Sverige. Ombudet måste vara bosatt här i riket, och hans behörighet måste omfatta allt, som rör ansökningsärendet.

Stadgandet har sin motsvarighet i 5 § 1 mom. tredje stycket ML samt i § 12 DML och § 9 NML.[1] En överensstämmande regel förekommer i 12 § PLU.

Enligt utredningens förslag anges ombudskravet i vad gäller ansökningstiden i förevarande paragraf, medan samma krav för den som innehar mönsterregistrering får sin plats i 41 §. Denna uppdelning har gjorts med hänsyn bl. a. till de olika påföljderna av att föreskriften icke iakttages, och den förekommer också i PLU.

Att ett ombudstvång bör gälla för sökande, som icke har hemvist här i riket, betingas av praktiska hänsyn. Registreringsmyndigheten skall icke behöva i ansökningsärendena stå i direkt förbindelse med sökande, som är bosatta utomlands, och även allmänheten bör kunna vända sig till någon här i landet boende för att få behörig kontakt med sökanden.

Med hemvist förstås här som eljest bostadsorten respektive den ort, där styrelse eller annat ställföreträdande organ för juridisk person har sitt säte.

Därest sökande, som icke har hemvist här i riket, underlåter att ställa ombud på sätt i paragrafen föreskrives, är påföljden härav att ansökningen, efter vederbörlig behandling enligt 15 och 16 §§, avskrives eller avslås.

På initiativ från svensk sida har de nordiska mönsterkommittéerna dryftat frågan om att åstadkomma någon lättnad i ombudstvånget för sökande från annat nordiskt land, vilka enligt förevarande paragraf har att ställa ombud likaväl som andra utländska sökande. Resultatet av dessa överläggningar redovisas nedan under 42 §, där en regel som öppnar vägen till lättnad i angivna hänseende upptagits.[2]

14 §.

Ansökningsdag och ändring av ansökan

I paragrafens första stycke fastställes den dag, som skall anses såsom ansökningsdag, därest vid ansökningen ursprungligen icke fogats bild av mönstret eller en modell. Ansökningen skall då anses gjord den dag sökanden inger en bild av mönstret eller en modell.

[1] Jfr 12 § sista stycket i 1916 års förslag samt 18 § i 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd.

[2] Jfr härom även NU 1963: 6 s. 195 och s. 360 f.

I andra stycket stadgas, att en ansökan icke får ändras till att avse annat mönster än det som är att hänföra till ansökningsdagen.

Gällande ML har icke något stadgande om ansökningsdag, och så ej heller DML.[1] Däremot finns en bestämmelse i § 15 andra stycket NML, som huvudsakligen överensstämmer med vad som här föreslås.[2] I PLU finns regler rörande ändring i patentansökan och förskjutning av ansökningsdag i 13 och 14 §§.

Redan under 11 § ovan har framhållits, att mönsterrepresentationen av naturliga skäl intar en central plats bland ansökningshandlingarna. Utan en bild av mönstret eller en modell kan dessa handlingar icke tilläggas karaktär av en ansökan om mönsterregistrering i den mening att vissa rättsverkningar skall vara knutna därtill. Ansökningsdagen är nämligen av betydelse i olika hänseenden, bl. a. enligt 2, 3, 6, 8 och 9 §§ samt i visst hänseende beträffande påföljd av intrång. Uppenbarligen kan på grund därav en giltig ansökan om mönsterregistrering icke anses föreligga, om ej mönstret presenterats. Att en ansökan, som är utan rättsverkan såvitt nu är i fråga, det oaktat måste upptagas till behandling av registreringsmyndigheten — t. ex. genom diarieföring och föreläggande för sökanden att komplettera ansökningen — är en annan sak, som icke beröres av förevarande bestämmelse med dess materiella innehåll. Såsom ansökningsdag med därav följande rättsverkningar i materiellt hänseende kan följaktligen icke anses någon dag, som ligger i tiden innan en mönsterrepresentation ingivits i ärendet. Härvidlag räcker det, att en bild *eller* en modell ingivits. Såsom framgår av motiveringen till 11 § får en bild icke senare i samma ärende kompletteras med en modell, som skall äga vitsord framför bilden, medan däremot en ingiven modell måste kompletteras med en bild.

Med hänsyn till den stora betydelsen av att rätt ansökningsdag blir gällande är det av vikt, att notering om denna dag göres på framträdande plats i registreringsärendet.

Anledningen till att ett ingivet mönster icke bör få ändras, så att ansökningen kommer att omfatta ett annat mönster, är att förut angivna rättsverkningar är knutna till det mönster som har sitt omedelbara samband med ansökningsdagen. Om en ändring skulle tillåtas, måste följaktligen den relevanta ansökningsdagen förskjutas till den senare dag, då det »nya» mönstret ingavs i ärendet. En sådan lösning — som har en förebild i 14 § PLU — har övervägts av utredningen men befunnits onödigt komplicerad. De nordiska mönsterkommittéerna är ense om det förslag att icke godtaga ändring av mönstret, som här föreligger.

Den som planerar vissa varianter av ett mönster kan söka detta mönster

[1] Se dock i de danska motiven (Riksdagstidende, Tillæg A 1904—1905) sp. 1705, där det uttalas att en anmälan om registrering beaktas först från den tidpunkt, då den bringats i överensstämmelse med de formella kraven.

[2] 1916 års förslag har ett stadgande om ansökningsdag i 15 § (se motiven s. 148) men 1934 års finska mönsterförslag innehåller ej någon motsvarighet därtill.

registrerat och därvid begära anstånd med kungörandet, varigenom mönstret kommer att hemlighållas, samt sedermera innan mönstret göres allmänt tillgängligt inkomma med ansökan om registrering av en eller flera varianter av mönstret samtidigt som den äldre ansökningen återkallas. Det äldre mönstret bildar då icke nyhetshinder mot de senare varianterna. I dylika fall finns alltså icke så starkt behov av att få ändra en ansökan till att avse annat mönster än det, som en gång ingivits i ärendet.

Förbudet mot ändring får icke tolkas alltför strängt så att varje liten förändring av det presenterade mönstret blir otillåten. Tvärtom bör smärre oväsentliga detaljer få ändras eller rättas till utan hinder av vad som stadgas i förevarande paragraf. Endast sådana ändringar av mönstret, som vid ett förnuftigt betraktelsesätt äventyrar mönstrets identitet, bör omfattas av förbudet.

I fråga om ändring av en i ansökningen lämnad varuuppgift hänvisas till motiven under 11 §.

15 §.

Behandlingen av ansökan

I paragrafen meddelas bestämmelser rörande registreringsmyndighetens inledande behandling av en ansökan om mönsterregistrering. Första stycket upptar en föreskrift om att registreringsmyndigheten skall undersöka, huruvida förutsättningarna för förvärv av mönsterrätt är för handen. Omfattningen av denna prövning överlåtes åt Konungen att fastställa. Därest sökanden icke iakttagit vad som formellt kräves med avseende på en ansökan eller hinder av materiell natur föreligger för bifall till ansökningen, skall sökanden beredas tillfälle att inom viss tid yttra sig eller vidtaga rättelse.

Ansökningen skall, enligt andra stycket av paragrafen, avskrivas om sökanden icke inom angiven tid yttrat sig eller vidtagit åtgärd för att undanröja hindret. Underrättelse om denna påföljd skall ha intagits i föreläggandet.

I paragrafens tredje stycke medges möjlighet för sökande, vars ansökan avskrivits, att på vissa villkor inom en månad begära återupptagande av ansökningen. Återupptagning får dock ej äga rum mer än en gång i samma ärende.

Bestämmelser om behandlingen av ansökan finns i 6 § ML. Utredningens förslag skiljer sig från dessa huvudsakligen därutinnan, att möjlighet till återupptagning nu föreslås. Gällande bestämmelser i Danmark och Norge återfinns i § 17 DML och §§ 16—18 NML. I samtliga fall lämnas kompletterande föreskrifter i tillämpningsförfattning.[1]

Hur handläggningen av registreringsansökningar tillgår utomlands synes

[1] Jfr 13 § i 1916 års förslag (motiven s. 142 ff) samt 10 § i 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd.

icke kräva någon presentation. Däremot bör generellt hänvisas till 15 § PLU, som är nära överensstämmande med förevarande paragraf, samt till 19 § VmL och 31 § NamnL.[2]

Registreringsmyndigheten har att granska ansökningarna både i formellt och i materiellt hänseende. De formaliteter som gäller framgår dels av regler i lagen dels av föreskrifter i tillämpningsförfattningen. De materiella kraven är nyhetskravet och skillnadskravet samt vad som framgår av den s. k. hinderkatalogen. Beträffande de formella villkoren gäller icke någon begränsning i registreringsmyndighetens granskningsplikt, men i fråga om de materiella förutsättningarna är avsikten att granskningen skall vara begränsad. Som regel bör granskningen i båda hänseendena utföras någorlunda samtidigt och således, i förekommande fall, ett gemensamt föreläggande tillställas sökanden.

Den avsedda begränsningen av nyhetsgranskningen framgår av den allmänna motiveringen till registreringsförfarandet. I lagen lämnas åt Konungen att fastställa omfattningen av nyhetsgranskningen. Utredningen erinrar om sin rekommendation att granskningsmaterialet skall omfatta mönsterregistreringarna här i landet samt kungjorda mönsterregistreringsansökningar i Danmark, Finland och Norge. Granskningen bör jämväl avse i Sverige inneliggande ansökningar om mönsterregistrering.

I fråga om de speciella hinder mot mönsterrätt, som upptagits i 4 §, har utredningen förordat att officialgranskning skall äga rum i den utsträckning så kan ske utan att ansökningens behandling i övrigt fördröjes.

Utredningen räknar med att sådana hinder för registrering, som icke omfattas av officialgranskningen, till stor del skall komma fram under invändningsförfarandet och därigenom bli föremål för registreringsmyndighetens prövning. Att myndigheten ex officio äger pröva, huruvida ansökningen omfattar ett mönster i lagens mening, får dock anses ligga i sakens natur.

Framtida ändringar i nyhetsgranskningens omfattning, vilka skall kunna företagas på administrativ väg, bör icke genomföras utan att nordiskt samråd i saken ägt rum.

Beträffande förfarandet när registreringsmyndigheten funnit hinder för bifall till ansökningen föreligga hänvisas till vad som anförts i patentlagsbetänkandet för motsvarande fall.[3] Myndigheten skall sålunda utfärda ett föreläggande för sökanden och bereda denne tillfälle att inom viss tid yttra sig eller undanröja hindret. Föreläggandet måste till sitt innehåll vara tydligt och bör vara klart motiverat. Tidsfristen bör icke vara alltför lång men kan givetvis i mån av behov varieras och i särskilda fall förlängas. Fristen får bestämmas av registreringsmyndigheten.

[2] NU 1963:6 s. 207 ff, SOU 1958:10 s. 297 ff och prop. 37/1963 s. 142 f.
[3] NU 1963:6 s. 212 ff.

Därest sökanden icke yttrar sig eller eljest vidtager någon åtgärd för att undanröja hindret enligt föreläggandet, skall ansökningen *avskrivas* vare sig hindret är av formell eller materiell natur. På vissa villkor äger sökanden dock få ärendet återupptaget. Det kan nämligen ha varit ett misstag rörande föreläggandets innehåll eller eljest ett förbiseende hos sökanden, som lett till avskrivningen. I stället för att ett besvärsförfarande tillämpas med därav följande prövning i högre instans skall alltså ansökningen återupptagas av registreringsmyndigheten i sitt ursprungliga, nu kompletterade skick. Betydelsen av denna ordning är lätt att inse i sådana fall då ett ursäktligt misstag förelegat och sökanden eljest vid en ny ansökan skulle kunna drabbas av sin egen tidigare ansökan såsom ett nyhetshinder.

Återupptagningsfristen är en månad, räknat från utgången av den tid, inom vilken svar skulle ha inkommit enligt föreläggandet. I PLU är samma frist satt till fyra månader, men på mönsterområdet där behovet av återupptagningsinstitutet ansetts förhållandevis ringa, har de nordiska kommittéerna enats om en frist på endast en månad. Till skillnad från vad som skall gälla enligt PLU har det vidare ansetts lämpligt, att återupptagning ej skall få äga rum mer än en gång i samma ärende.

Förutsättningarna för att ärendet skall återupptagas är att sökanden inom den angivna fristen begär återupptagning — vilket kan ske tämligen formlöst — samt yttrar sig över föreläggandet eller på annat sätt vidtager någon åtgärd för att undanröja det påvisade hindret och erlägger en särskild s. k. återupptagningsavgift. Att enbart begära återupptagning och erlägga avgiften räcker alltså ej. Registreringsansökningen avslås då och beslutet härom blir slutligt i den meningen att återupptagning nu ej kan äga rum. Å andra sidan kan hindret vara lätt undanröjt. Har det bestått i att ansökningsavgiften icke erlagts eller att en bild av mönstret icke ingivits, erfordras utöver begäran om återupptagning och betalning av den särskilda avgiften endast därjämte att ansökningsavgiften erlägges eller bilden inges.

Återupptagningsavgiften föreslås i tillämpningsförfattningen till 50 kronor.

Av 22 § framgår, att sökanden har besvärsrätt i fråga om avskrivningsbeslut. Genom besvär föres ärendet upp till en andra instans, och detta kan vara lämpligt då sökanden vänder sig mot det berättigade i registreringsmyndighetens avskrivningsbeslut. Likaså äger den sökande, vars begäran om återupptagning avslagits, föra talan genom besvär mot detta beslut.[4]

16 §.

Avslag på ansökan

I paragrafen stadgas, att en ansökan skall avslås om hinder för bifall till densamma föreligger även efter det att sökanden yttrat sig över registreringsmyndighetens föreläggande enligt 15 §. Det kan dock i detta läge fin-

[4] Jfr 24 § PLU och 47 § VmL.

nas anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande, och i så fall skall detta ske.

I ML återfinnes den närmaste motsvarigheten till stadgandet i 7 §. För danskt och norskt vidkommande hänvisas till §§ 17 och 18 DML respektive NML.[1]

Praktiskt taget överensstämmande reglering har föreslagits i 16 § PLU och gäller enligt 19 § andra stycket VmL. Utredningen hänvisar generellt till vad som anförts i motiveringarna till nämnda stadganden.[2]

Vid en jämförelse mellan förslagets 15 och 16 §§ framgår den formella skillnaden mellan ett avskrivningsbeslut och ett avslagsbeslut. Så snart sökanden yttrat sig över ett föreläggande men hinder att bifalla ansökningen alltjämt föreligger, skall ansökningen icke avskrivas utan avslås, vilket innebär att ett motiverat beslut om avslag skall meddelas. Detta kan vara grundat antingen på formella brister i ansökningen eller på materiella skäl. Avslagsbeslut skall meddelas även när sökanden vidtagit åtgärd för att undanröja det hinder, som påvisats i föreläggandet, men hindret alltjämt anses föreligga. Detta fall är således av naturliga skäl att jämställa med det fall att sökanden yttrat sig över föreläggandet.

I varje mönsterregistreringsärende, där hinder för bifall föreligger, bör strävan vara, att endast ett enda föreläggande skall behöva meddelas. Uppenbarligen kan dock detta icke tillämpas i samtliga fall, utan det kommer emellanåt att visa sig erforderligt och lämpligt att sökanden erhåller ett nytt föreläggade. Nödvändigt är detta, om ett annat hinder mot att bifalla ansökningen uppdagats än det som omfattats av det första föreläggandet. Det bör nämligen icke förekomma, att ett avslagsbeslut grundas på en omständighet, över vilken sökanden icke beretts tillfälle att yttra sig. Att detta skulle behöva utsägas i lagtexten synes emellertid icke vara erforderligt. Även i andra fall, såsom då någon ytterligare justering av enkel karaktär kan rädda ansökningen, bör ett nytt föreläggande vara på sin plats. I övrigt bör vidlyftig och långvarig korrespondens mellan registreringsmyndigheten och sökanden undvikas. Snabbhet i förfarandet är ett klart önskemål när det gäller mönsterregistrering.

Mot registreringsmyndighetens beslut att avslå en ansökan äger sökanden föra talan genom besvär; se därom närmare 22 och 23 §§. Att märka är, att en brist i ansökningen — det kan gälla ombudstvånget, ett sådant medgivande som kräves enligt 4 § o. s. v. — kan avhjälpas i besvärsinstansen.

[1] Jfr 13 § i 1916 års förslag (motiven s. 142 ff) samt 10 § i 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd.

[2] NU 1963: 6 s. 215 ff och SOU 1958: 10 s. 298 f.

17 och 18 §§.

Bättre rätt till mönster

I paragraferna lämnas bestämmelser om hur registreringsförfarandet skall gestalta sig när någon påstår sig äga bättre rätt än sökanden till det mönster, som avses med dennes ansökan.

Är saken tveksam, d. v. s. är det tveksamt huruvida påståendet angående bättre rätt till mönstret är riktigt, äger registreringsmyndigheten enligt 17 § första stycket förelägga den som gjort påståendet att vid domstol väcka talan därom inom viss föreskriven tid, vid äventyr att påståendet lämnas utan avseende vid ansökningens fortsatta prövning. Enligt andra stycket må, när talan om bättre rätt till mönstret anhängiggjorts vid domstol, ärendet förklaras vilande i avbidan på att målet blir slutligen avgjort. På begäran av den, som visar sig äga bättre rätt till mönstret, skall registreringsmyndigheten enligt 18 § första stycket överföra ansökningen till den berättigade, som därvid har att erlägga ny ansökningsavgift. Enligt andra stycket får en ansökan icke avskrivas eller avslås, om överförande av ansökningen begärts, förrän denna begäran blivit slutligen prövad.

Den föreslagna vindikationsrätten beträffande en ansökan om mönsterregistrering är en nyhet i förhållande till såväl ML som DML och NML men har sin förebild i 17 och 18 §§ PLU.[1]

Förhållandena måste anses vara så överensstämmande med motsvarande situation på patentsidan, att utredningen i fråga om den närmare motiveringen kan hänvisa till patentlagsbetänkandet.[2]

Med att äga bättre rätt än sökanden till mönster, som avses med dennes ansökan om mönsterregistrering, skall förstås att man är berättigad enligt 1 § att förvärva mönsterrätten och att sökanden icke är berättigad enligt samma stadgande. Det gäller m. a. o., huruvida den ene eller den andre har frambragt mönstret eller rättmätigt har förvärvat detta av mönsterskaparen. Här bör observeras, att någon form av godtrosförvärv av rätten att söka ett mönster registrerat icke kan uppnås.[3] Om två personer oberoende av varandra självständigt frambragt samma mönster, äger ingen av dem i förhållande till den andre någon bättre rätt till mönstret. Den som först gör ansökan om registrering kan således icke angripas av den andre.

Ehuru paragraferna enligt sin lydelse närmast avser sådana fall, där det råder tvist mellan sökanden och annan i frågan vem av dem båda som äger rätt till mönstret, bör regleringen äga tillämpning även när någon påstår

[1] Varken 1916 års förslag eller det finska förslaget 1934 innehöll några bestämmelser om vindikationsrätt i nu förevarande hänseende.

[2] NU 1963: 6 s. 219 ff.

[3] Jfr emellertid regeln i 31 § andra stycket sista punkten, som i *ett senare skede* öppnar möjlighet för godtrosförvärvare att bibehålla en mönsterrätt, som han icke varit berättigad att uppnå.

sig vara mönsterskapare jämte sökanden (jfr »meduppfinnare» och »medupphovsman») och därför vill bli antecknad såsom medsökande.[4]

Därest registreringsmyndigheten, sedan någon påstått sig äga bättre rätt än sökanden till dennes mönster, icke finner saken vara tveksam, avgöres frågan av myndigheten själv. Detta utesluter dock icke, att frågan senare kan prövas av allmän domstol. Beträffande 18 § bör framhållas, att bevisning inför myndigheten angående bättre rätt till mönstret kan fullgöras på olika sätt, av vilka det säkraste givetvis är att åberopa en lagakraftägande dom, som går ut därpå. Om den berättigade icke begär, att ansökningen skall överföras på honom, har registreringsmyndigheten att avslå ansökningen. Önskar han däremot överförande, är det lämpligt att han framställer begäran därom redan i samband med att han enligt 17 § påstår sig äga bättre rätt till mönstret, så att förbudet i 18 § andra stycket mot att ansökningen under mellantiden avskrives eller avslås får tillämpning.

Om vindikation av mönsterrätt, d. v. s. av meddelad mönsterregistrering, stadgas i 32 §.

19 §.

Kungörande och invändning

I paragrafen behandlas ansökningens kungörande, som innefattar en hänvändelse till allmänheten att göra de invändningar mot ansökningen, vartill kan finnas skäl. Invändningsfristen har satts till två månader.

I första stycket stadgas, att ansökningen skall kungöras när ansökningshandlingarna är fullständiga och registeringsmyndigheten vid sin granskning i övrigt ej funnit hinder för registrering föreligga. Om sökanden vill att kungörandet skall anstå, har han att framställa särskild begäran därom redan i ansökningen. Anstånd med kungörandet kan dock icke medges för längre tid än sex månader, räknat från den dag då ansökningen gjordes eller, om prioritet enligt 8 § yrkats, den dag från vilken prioriteten begärts.

Enligt andra stycket skall kungörelsen innehålla bild av mönstret och uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat, samt upplysning om ansökningens huvudsakliga innehåll i övrigt. Om sökanden ingivit en modell, skall detta framgå av kungörelsen. Är modellen eller den ingivna bilden i färg skall kungörelsen lämna besked även därom.

I tredje stycket stadgas, att kungörelsen skall innehålla tillkännagivande om att den som vill framställa invändning mot ansökningen har att göra detta skriftligen hos registreringsmyndigheten inom två månader från kungörelsedagen.

[4] Jfr 31 §, som föreskriver bl. a. att hävande av registrering ej får äga rum på den grund att den som erhållit registreringen varit berättigad till blott viss (ideell) andel i mönsterrätten. Se även NU 1963:6 s. 318 och, i fråga om förhållandet till en invändning, s. 220.

Det kungörelse- och invändningsförfarande, varom paragrafen handlar, har icke någon motsvarighet vare sig i ML, DML eller NML.[1] Förfarandet är icke heller särskilt vanligt förekommande utomlands.[2] Beträffande de skäl som föranlett utredningen att föreslå detta förfarande hänvisas till den allmänna motiveringen. Den föreslagna behandlingen av patentansökningar framgår av 19—21 §§ PLU. Motsvarande reglering för ansökningar om varumärkesregistrering återfinnes i 20 § VmL och förfarandet enligt NamnL är upptaget i dess 33 §.[3]

Registreringsmyndighetens nyhetsgranskning är icke tillräcklig för att registrering skall få ske. Har myndigheten icke funnit något hinder mot registrering, skall invändningsförfarandet inledas. Detta sker genom att ansökningen kungöres med uppfordran till allmänheten att inkomma med invändningar om att hinder mot bifall till ansökningen föreligger. En förutsättning för att invändningsförfarandet skall bli effektivt är att en bild av mönstret publiceras i kungörelsen. Den bild som sålunda skall återges är den av sökanden i ärendet ingivna bilden. I vissa fall kan det vara flera bilder, som visar mönstret från olika håll.

Kungörandet bör ske i en särskild av registreringsmyndigheten utgiven periodisk tidskrift. Möjligen kan härvidlag samordning ske med annan publikation, som för motsvarande ändamål utges av registreringsmyndigheten, men en separat tidskrift synes vara att förorda. De närmare föreskrifterna härom bör framgå av tillämpningsförfattningen; bemyndigande för Konungen att utfärda vissa bestämmelser föreslås i 44 §.

Att kungörelsen skall innehålla en bild av mönstret, sökandens varuuppgift samt en maning till allmänheten att göra påkallade invändningar kräver ej närmare motivering. En särskild avgift å 50 kronor för varje bild bör utgå för publicering av mer än en bild av samma mönster. Publicering i färg bör ej komma i fråga förrän metoderna att reproducera i färg har utvecklats ytterligare och kan medge billigare färgreproducering. Kungörelsen skall innehålla upplysning om vissa sakförhållanden i övrigt som framgår av ansökningshandlingarna, d. v. s. främst ansökningens nummer och sökandens namn, ansökningsdagen, begäran om prioritet och namnet på den som frambragt mönstret. De närmare föreskrifterna härom upptages i tillämpningsförfattningen. Allmänheten har också intresse av att, i förekommande fall, få veta att en modell har ingivits, eftersom denna i fråga om mönstrets utseende skall äga vitsord framför bilden (11 § tredje stycket). Likaså är det av intresse för allmänheten att få kännedom om att mönsterrepresentationen är i färg. Kungörelsen skall därför innehålla upplysningar härom men

[1] Ej heller 1916 års förslag upptog ett sådant system (motiven s. 144 f.). Däremot förekommer ett invändningsförfarande i 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd, se 11 §.

[2] Se översikten ovan i avsnittet om registreringsförfarandet.

[3] NU 1963:6 s. 225—243, SOU 1958:10 s. 299 f och prop. 37/1963 s. 143 ff och s. 194 f.

icke lämna någon beskrivning av modellen i fråga om material o. d. eller av förekommande färger.

Ansökningen skall kungöras utan dröjsmål, d. v. s. så snart officialgranskningen avslutats utan att utmynna i beslut att avslå ansökningen, *såvida ej sökanden redan i ansökningen begärt att kungörandet skall anstå.* Utredningen räknar med att officialgranskningen och den prövning, som föranledes därav, som regel skall kunna vara avslutad senast *inom två månader* från ansökningsdagen. Registreringsmyndighetens organisation bör göras sådan att själva granskningstiden för normalfallen icke behöver överstiga fjorton dagar. Därest föreläggande måste utfärdas eller annan kommunikation med sökanden måste äga rum, uppstår naturligtvis en viss tidsutdräkt, men utredningen vill understryka angelägenheten av att registreringsförfarandet skall gå snabbt.

De skäl som föranlett utredningen att föreslå anstånd med kungörandet på sökandens begäran framgår av den allmänna motiveringen under avsnittet om registreringsförfarandet.

Såsom framgår av 20 § är avsikten, att en redan i ansökningen framställd begäran om anstånd med kungörandet utan vidare skall medföra, att handlingarna i ärendet hemlighålles till dess att fristen gått till ända. Vid bifall till framställningen skall således både anstånd med kungörandet och hemlighållande av handlingarna äga rum. Visserligen behöver dessa verkningar icke sammankopplas på det sätt som här skett, men utredningen har funnit praktiska skäl tala för den föreslagna lösningen. Enligt förslaget skall framställningen avse anstånd med kungörandet. Den sökande som i stället begär sekretess, bör icke därigenom komma i annat läge utan får anses ha gjort framställning om anstånd med kungörandet med därav följande verkningar. Eventuellt får saken utredas närmare genom ett föreläggande för sökanden, men in dubio bör ansökningshandlingarna icke utlämnas till allmänheten och kungörande tills vidare icke äga rum när sökanden i sin ansökning på något sätt uttryckt önskemål om sekretess eller anstånd med kungörandet.

Att begäran om anstånd med kungörandet måste göras redan i ansökningen sammanhänger med att prioritetstid och sekretesstid ej skall få läggas ihop och att begäran om prioritet måste göras redan vid ansökningstillfället. Därest anstånd med kungörandet skulle kunna utverkas på ett senare stadium, kunde vidare lätt uppstå besvär och kostnader i de fall, då officialgranskningen och prövningen redan avslutats och manuskript till kungörandet avlämnats för tryckning när framställningen göres.

Att sökande, som begärt sex månaders anstånd med kungörandet, kan återtaga sin begäran när helst han önskar med den verkan att kungörande omedelbart skall äga rum — om övriga förutsättningar därför är för handen — och att sekretessen häves, har ansetts ej behöva utsägas.

Enligt utredningens förslag råder det korrespondens mellan ansökningshandlingarnas offentlighet och sökandens skydd mot olovligt utnyttjande av

mönstret under ansökningstiden. Av 36 § framgår sålunda, att rätt till skadestånd för sådant utnyttjande inträder först från det att ansökningshandlingarna blivit tillgängliga för envar. Utnyttjanden under sekretesstiden skall med andra ord icke grunda rätt till skadestånd.

Därest sökanden, innan ansökningshandlingarna blivit tillgängliga för envar, åberopar sin ansökan gentemot någon som han anser ha olovligen utnyttjat mönstret, är han enligt 39 § skyldig att låta denne på begäran ta del av handlingarna. Av det förut sagda framgår dock att rätt till skadestånd för utnyttjandet inträder först efter det att handlingssekretessen upphört i förhållande till envar.

Det av utredningen förordade sekretessystemet kräver ändring i SekrL.[4]

För den händelse registreringsmyndighetens granskning och prövning av ansökningen är avslutad innan medgiven sexmånadersfrist gått till ända, skall kungörande av ansökningen äga rum omedelbart efter sekretesstidens utgång och eljest givetvis så snart prövningen är avslutad. Genom kungörandet beredes allmänheten tillfälle att inkomma med invändningar mot ansökningen. Invändningsfristen, som skall framgå av kungörelsen, har ansetts lämpligen kunna sättas till två månader. Kraven på en behörig invändning är att den inkommer under den stadgade fristen och att den är skriftlig. I fråga om dess innehåll bör fordras, att grunden för invändningen finns angiven, men någon utförlig motivering behöver icke lämnas. Utredning i form av bildmaterial e. d. bör lämpligen bifogas invändningsskriften. Upplysningar som inkommer från allmänheten utan att kunna hänföras till en formellt godtagbar invändning kan visserligen beaktas av registreringsmyndigheten ex officio och bör därför bringas till sökandens kännedom, men den som lämnat sådana upplysningar får icke den ställning av invändare, som berättigar honom att enligt vad nedan säges överklaga registreringsmyndighetens beslut.

Någon avgift för rätten att göra invändning har — i överensstämmelse med VmL, NamnL och PLU — icke ansetts böra utkrävas. Den som gjort en behörig invändning får emellertid rätt att besvära sig mot ett beslut som gått honom emot, något som i regel innebär att ansökningen om mönsterregistrering bifallits. Vid besvärstalan har invändare, liksom sökanden om beslutet gått honom emot, att erlägga fastställd besvärsavgift.[5]

Registreringsmyndighetens första föreläggande enligt 15 § innebär såsom framgår av utredningens förslag icke myndighetens slutliga ställningstagande i ärendet. Både ex officio och genom invändningar kan annat material än det som omfattades av det första föreläggandet framkomma och bli det som lägges till grund för det slutliga beslutet i ärendet. Att sökanden i regel skall beredas tillfälle att yttra sig över gjorda invändningar framgår av 21 §.

[4] Se därom närmare i särskilt avsnitt av betänkandet.
[5] Beträffande invändning hänvisas i övrigt till NU 1963: 6 s. 236 ff.

20 §.

Handlingssekretess

I paragrafen regleras frågan om hemlighållande av handlingar i ärenden angående ansökan om mönsterregistrering.

Av första stycket framgår, att den inskränkning i allmänhetens rätt att utbekomma dylika handlingar, som mönsterskyddsutredningen föreslår såsom en grundregel i SekrL, icke skall gälla, för så vitt icke sökanden i ansökningen begärt anstånd med kungörandet.

I andra stycket stadgas, att den sekretess som skall iakttagas med anledning av sökandens begäran icke får sträcka sig längre än till utgången av den av sökanden begärda fristen dock längst till dess att sex månader förflutit från den dag då ansökningen gjordes eller, om prioritet enligt 8 § yrkats, den dag från vilken prioriteten begärts. Har registreringsmyndigheten vid denna tidpunkt beslutat avskriva eller avslå ansökningen, skall handlingarna likväl icke hållas tillgängliga för allmänheten, såframt ej sökanden begär återupptagning eller anför besvär mot slutligt beslut av myndigheten.

Den närmare motiveringen till utredningens förslag om införande av viss tids handlingssekretess framgår av vad ovan anförts under avsnittet om Registreringsförfarandet i den allmänna motiveringen. Rent formellt har den grundläggande bestämmelsen om inskränkning i allmänhetens rätt att utbekomma allmänna handlingar sin plats i SekrL på grund av bemyndigande i tryckfrihetsförordningen. Utredningen framlägger också förslag till en sådan bestämmelse i SekrL.[1] I denna stadgas att handlingar i ärenden angående registrering av mönster icke må utan sökandens samtycke utlämnas till annan i vidare mån än som följer av lagen om mönster. I fråga om tiden före registrering skall alltså sekretess iakttagas beträffande ansökningshandlingarna, såvida icke i mönsterlagen stadgas annorlunda. Enligt utredningens förslag skall i detta hänseende gälla dels den begränsningen, att handlingssekretessen göres beroende av sökandens begäran därom redan i ansökningen, dels den inskränkningen att sekretesstiden icke får överstiga sex månader räknat från ansöknings- eller prioritetsdagen. Vad åter angår tiden efter registreringen skall full offentlighet gälla. Om det skulle visa sig erforderligt och lämpligt att kunna sekretessbelägga registrerade mönster, som är av särskild betydelse för försvaret, måste stadgandet i SekrL ändras så att detta möjliggöres. Utredningen tror för sin del ej att det finns något sådant behov att här tillgodose försvarsintressen, att någon speciell regel är påkallad.

Första stycket av förevarande paragraf har fått sin utformning närmare bestämd av regleringen i SekrL. I paragrafen talas endast om *handlingar*.

[1] Se det särskilda avsnittet därom. Offentlighetskommitténs översyn av lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet och därmed sammanhängande frågor väntas icke leda till ny lagstiftning på området förrän efter det att utredningens lagförslag blivit slutbehandlat.

Därmed avses jämlikt 2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen i sekretesshänseende även *bild*. Sådana *modeller*, som skall kunna inges i registreringsärenden, omfattas däremot ej av sekretesslagstiftningen. Det är emellertid uppenbarligen olämpligt att icke behandla bild och modell på samma sätt. I fråga om föremål torde myndigheterna vara oförhindrade av tryckfrihetsförordningen att icke iakttaga offentlighetsprincipen. Trots att således i sekretesshänseende vanligtvis göres skillnad mellan handlingar och föremål, avses i utredningens lagtextförslag med »handlingar i ärenden angående mönsterregistrering» både handlingar i gängse mening och modeller. Följaktligen bör icke en ingiven modell hemlighållas under längre tid än ansökningshandlingarna i övrigt.

I andra stycket andra punkten har, i anslutning till ett motsvarande stadgande i 22 § PLU, föreslagits en reglering för ett speciellt fall. Därest en ansökan före sekretessfristens utgång hunnit avskrivas eller avslås, bör offentlighet icke inträda vare sig vid beslutet eller när detta vinner laga kraft eller när sexmånadersfristen utlöper och oavsett huruvida fristen går till ända efter beslutet men innan detta vinner laga kraft. Handlingarna skall således i nu nämnda fall förbli under sekretess. Om återupptagning begäres med anledning av ett avskrivningsbeslut eller om besvär anföres mot ett avslagsbeslut, skall offentlighet dock ges åt handlingarna, under förutsättning att den begärda sekretessfristen utlöpt.

Sökanden är givetvis icke bunden av sin en gång gjorda begäran om anstånd med kungörandet i vad denna innefattar önskemål om sekretess. På särskild framställning av honom skall följaktligen handlingarna i ärendet hållas tillgängliga tidigare än eljest skulle gälla. Av särskild betydelse kan detta vara, när sökanden vill vända sig mot någon, som olovligen utnyttjar hans mönster, och avkräva denne skadestånd.

Utredningen, som redan redovisat några skillnader mellan regleringen av sekretessfrågan i PLU och enligt utredningens förslag, vill här ytterligare framhålla, att en sökande enligt PLU principiellt icke skall kunna komma i åtnjutande av längre sekretesstid än som motsvarar behandlingstiden hos patentmyndigheten, medan den som söker mönsterregistrering föreslås under alla förhållanden äga på begäran åtnjuta en sex månader lång sekretessfrist, således även om registreringsmyndighetens granskning av ansökningen är avslutad långt tidigare. I övrigt vill utredningen hänvisa till 22 § PLU och motiveringen därtill.[2]

21 §.

Ansökans fortsatta behandling

Sedan invändningsfristen utlöpt, skall ansökningen slutbehandlas, och därom handlar förevarande paragraf.

I första stycket stadgas, att ansökningen skall upptagas till fortsatt pröv-

[2] NU 1963: 6 s. 244 ff.

ning efter utgången av invändningsfristen samt att därvid i tillämpliga delar skall gälla vad som föreskrives i 15—18 §§ angående den inledande behandlingen av ansökningen.

Enligt andra stycket skall gjorda invändningar delges sökanden, och denne skall beredas tillfälle att yttra sig såvida ej invändningen är uppenbart obefogad.

Paragrafen har sin huvudsakliga motsvarighet i 23 § PLU. Förfarandet vid varumärkesregistrering regleras i 21 § VmL och 17 § KK 2/12 1960 med tillämpningsbestämmelser till VmL.

Såsom framgår av motiveringen till bestämmelserna om den inledande behandlingen av ansökningen, är det icke genom beslutet att kungöra ansökningen slutgiltigt avgjort att registrering av mönstret kommer att ske, därest behörig invändning icke göres. Det kan i ett senare skede t. ex. visa sig lämpligt att undersöka en annan granskningsklass än den redan kontrollerade, och även material som inges till registreringsmyndigheten utan att kunna hänföras till en formellt godtagbar invändning skall beaktas vid myndighetens fortsatta prövning av ansökningen.

Vid denna fortsatta prövning skall — på grund av hänvisningen till 15 § — undersökas, om förutsättningarna för förvärv av mönsterrätt är för handen. Normalt skall härvid icke företagas någon ny undersökning. Förnyad granskning bör ske endast när särskild anledning därtill förekommer. Att en prövning av ansökningen däremot alltid skall äga rum med beaktande av gjorda invändningar ligger i öppen dag.

Varje behörigen gjord invändning skall delges sökanden genom att ett exemplar av invändningsskriften överlämnas till denne. Såsom redan framhållits, bör emellertid även annat material än sådant som kan hänföras till en formellt godtagbar invändning bringas till sökandens kännedom. Utredningen har ansett det lämpligt, att registreringsmyndigheten icke förelägger sökanden att yttra sig över invändningar som är uppenbart obefogade. I sådana fall kan i stället invändningsskriften överlämnas till sökanden samtidigt som denne får besked om att ansökningen bifallits. Om invändningen icke är uppenbart obefogad, skall emellertid sökanden beredas tillfälle att yttra sig över invändningen, innan ärendet avgöres.

Hänvisningen i paragrafen till 15 § innebär vidare bl. a. att den speciella avskrivningsformen med rätt för sökanden till återupptagning kan tillämpas även på det avslutande behandlingsstadiet. I fråga om den skriftväxling, som bör äga rum med anledning av gjord invändning, vill utredningen understryka angelägenheten av att denna icke göres onödigt vidlyftig, så att den slutliga prövningen av ansökningen fördröjes. Ofta torde det vara lämpligt, att invändaren får del av sökandens yttrande över invändningen och ges tillfälle att bemöta detta. Att ytterligare skriftväxling skall få äga rum torde endast mera sällan vara påkallat, låt vara att sökanden lämpligen bör

ges tillfälle till ett slutyttrande i vissa fall. Till skillnad från förhållandena vid patentansökningar, där utförliga tekniska diskussioner kan vara erforderliga, skall det i fråga om mönster som regel endast gälla att ställa upp två eller flera mönster till granskning och påvisa likheter eller skillnader mellan dessa.

Av hänvisningen till 16 § framgår, att en ansökan kan avslås på det behandlingsstadium, som nu är i fråga. I överensstämmelse med vad som påpekats i motiveringen till nämnda paragraf erinras om att ett beslut om avslag icke bör meddelas förrän sökanden haft tillfälle att yttra sig över den anmärkning mot ansökningen, på vilken beslutet grundas.

Genom hänvisningen till 17 och 18 §§ skall vad där stadgas rörande påstående om bättre rätt till mönster äga tillämpning även efter invändningsfristens utgång. Ett sådant påstående, som givetvis kan ha formen av en invändning, föranledes sannolikt i de flesta fall just av ansökningens kungörande och blir således icke aktuellt förrän i detta skede av ansökningens behandling.

Därest invändning icke göres och registreringsmyndigheten beslutar bifalla ansökningen, får detta beslut anses träda i kraft omedelbart, något som belyses därav att klagorätt enligt utredningens förslag icke föreligger i detta fall.[1] Har ansökningen bifallits, trots att behörig invändning gjorts, träder beslutet däremot icke i kraft förrän besvärstiden enligt 23 § utlöpt. Detta innebär bl. a., att mönstret icke skall införas i registret förrän det visat sig att invändaren icke anfört besvär. Därest ansökningen avslås, vilket i förevarande skede mestadels är resultatet av att en invändning ansetts befogad och sålunda bifallits, äger sökanden besvärsrätt enligt 22 §.

Om en invändare återtager sin invändning, är avsikten att vad som anförts av invändaren likväl skall prövas i ärendet. Ett uttryck för denna princip återkommer i 22 §, där det stadgas, att en invändares besvärstalan skall prövas även om den återkallats, när särskilda skäl talar för en sådan prövning. Å andra sidan bör en invändning icke hindra, att ansökningen avskrives när sökanden återkallat sin ansökan eller icke hörsammat ett föreläggande.

Beträffande förfarandet i slutskedet får utredningen i övrigt hänvisa till 23 § PLU och motiveringen därtill.[2]

22 §.

Beslut som kan överklagas

Av första stycket i paragrafen framgår i vilka fall besvärsrätt föreligger i fråga om slutliga beslut av registreringsmyndigheten i ärenden angående mönsterregistrering. Sökanden äger alltid föra talan mot sådant beslut, om det gått honom emot.

[1] Besvärstalan enligt 43 § är endast avsedd att gälla beslut av registreringsmyndigheten i ärenden angående redan verkställda mönsterregistreringar.

[2] NU 1963: 6 s. 253 ff.

Har ansökan om registrering bifallits, trots att invändning vederbörligen gjorts, må talan mot beslutet föras av den som gjort invändningen. Hans talan skall prövas, även om han återkallar denna, när särskilda skäl talar därför.

Enligt andra stycket äger sökanden vidare föra talan mot beslut, varigenom begäran om återupptagning avslagits eller yrkande om överföring av ansökningen bifallits. Mot beslut att avslå yrkande om överföring eller begäran om förnyelse av registreringen skall talan få föras av den som gjort framställningen.

Enligt gällande ML, som icke känner systemet med återupptagning beträffande avskrivna ärenden, må besvärstalan föras mot slutliga beslut, d. v. s. när ansökan förklarats förfallen eller blivit avslagen (8 §). Bestämmelser om överklagande finns i § 18 DML och § 19 NML.[1]

Den av utredningen godtagna principen innebär, att besvärsrätt medges i fråga om alla slutliga beslut av registreringsmyndigheten i ärenden angående mönsterregistrering. Genom besvärstalan bringas registreringsärendet till prövning av en överinstans. En dylik ordning gäller enligt 47 § VmL och 35 § NamnL. Utredningen har således icke upptagit de regler som förekommer i 24 § PLU. Den nu förevarande paragrafen överensstämmer i stället praktiskt taget helt med vad som under hand blivit bekant om lagrådsremissen av patentlagsförslaget. Särskilt är att märka, att avskrivningsbeslut kan överklagas av sökanden genom besvär.

De beslut som omfattas av paragrafen är slutliga beslut av registreringsmyndigheten, *varigenom myndigheten skiljer sig från registreringsärendet.* Beslut som icke är slutliga utan avser frågor under förfarandet, såsom t. ex. angående prioritet, frister, klassificering o. d., får alltså icke överklagas för sig. I vissa fall kan dock sådan fråga komma under bedömande av en överinstans i samband med prövning av ett överklagat slutligt beslut. I 43 § ges besvärsrätt beträffande *andra* slutliga beslut.

Möjligheten att överklaga ett slutligt beslut genom besvär har icke gjorts beroende av huruvida prövningen varit av formell eller materiell natur.

Genom förslaget om ett invändningsförfarande har fråga uppkommit om invändares rätt att i administrativ ordning överklaga ett beslut att bifalla en ansökan, mot vilken invändning gjorts. Att invändaren kan instämma mönsterhavaren till allmän domstol med yrkande om registreringens hävande framgår av 31 §. Det har emellertid ansetts lämpligt, att invändaren även tillägges besvärsrätt i det administrativa ärendet såsom skett i 47 § VmL, 35 § NamnL och 24 § PLU. En förutsättning för besvärstalan i nu angiven ordning är, att en invändning gjorts enligt 19 § sista stycket, d. v. s. att den inkommit till registreringsmyndigheten under den stadgade tvåmå-

[1] I 1916 års förslag regleras besvärsrätten av 21 §. 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd upptog regler om klagorätt i 17 §.

nadersfristen och att den är skriftlig. Anmärkningar som gjorts mot en ansökan utan att uppfylla dessa föreskrifter berättigar icke vederbörande att överklaga ett beslut om bifall till ansökningen.

En särskild bestämmelse föreslås för det fall att en invändare, som besvärat sig, återkallar sin talan. I sådant fall skall nämligen besvärstalan likväl prövas, när särskilda skäl föranleder detta. Skälet härtill är, att det anses olämpligt att ett beslut som framstår såsom oriktigt skall kvarstå. Här framträder alltså en önskan att det allmänna intresset av rättelse av oriktiga beslut skall kunna tillgodoses utan hinder av att en besvärstalan återkallats.

23 §.

Besvär

I paragrafens första stycke stadgas, att talan enligt 22 § föres hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning genom besvär inom två månader från beslutets dag. En förutsättning för att besvären skall upptagas till prövning är, att den som vill besvära sig inom besvärstiden erlägger fastställd besvärsavgift.

Enligt andra stycket i paragrafen föres talan mot beslut av besvärsavdelningen inom två månader från beslutets dag genom besvär hos Konungen. Om det är en invändare som besvärar sig och han återkallar sin talan hos Konungen, skall hans talan likväl prövas, när särskilda skäl föreligger därtill.

Den gällande ordningen enligt 8 § andra stycket ML är, att besvär över registreringsmyndighetens beslut, varigenom ansökan förklarats förfallen eller blivit avslagen, anföres hos Konungen senast inom sextio dagar från beslutets dag. Dylika besvär prövas i regeringsrätten. Enligt § 18 DML överklagas beslut av registreringsmyndigheten i Handelsministeriet inom två månader från det att sökanden erhållit del av beslutet. Enligt § 19 NML överklagas registreringsmyndighetens beslut hos dess andra avdelning inom två månader från det att beslutet delgavs sökanden; en förutsättning för klagan är att en särskild avgift erlägges inom klagofristen.

Frågan om en särskild besvärsavdelning inom patent- och registreringsverket icke blott för patentärenden utan även för varumärkesärenden och namnärenden har belysts vid tillkomsten av VmL och NamnL.[1] Besvärsavdelningen fungerar f. n. såsom en överinstans beträffande ärenden av de tre nämnda slagen. Det har för utredningen legat nära till hands att utan vidare föreslå samma ordning även för ärenden angående mönsterregistrering. Vid gjorda överväganden har framför allt beaktats, att besvärsmyndigheten på nyssnämnda områden redan är i funktion samt att det måste anses föreligga ett behov av en instans, som särskilt under den nya

[1] Prop. 167/1960 s. 196 ff och prop. 37/1963 s. 146 ff.

lagstiftningens första tid kan medverka till att en vägledande praxis utbildas på grundval av överprövade och utförligt motiverade beslut. Besvärsavdelningens sammansättning torde få regleras i särskild ordning.[2] Det förtjänar framhållas, att någon speciell förtrogenhet med konstbedömning e. d. icke erfordras i sammanhanget. Utredningen anser, att besvärsavdelningen bör göras beslutför med tre ledamöter, av vilka minst två skall vara rättskunniga.

Utredningen har icke funnit anledning frångå kravet enligt 25 § PLU och 22 § VmL:s tillämpningskungörelse att besvärsavgift skall ha erlagts inom besvärstiden för att besvären skall upptagas till prövning. Stadgandet härom bör ha sin plats i lagen. I tillämpningsförfattningen föreslås en besvärsavgift å 150 kronor.

I namnärenden har klagorätten begränsats till en instans, besvärsavdelningen; över dess beslut får klagan icke föras (35 § NamnL). När det gäller varumärkesärenden, får klagan över besvärsavdelningens beslut föras av sökanden men icke av invändare (47 § VmL).[3] Enligt 25 § PLU är talan mot beslut av besvärsavdelningen tillåten för både sökande och invändare. Utredningen ansluter sig till en dylik ordning.[4] Att begränsa klagorätten i mönsterärenden bör icke komma i fråga, när så ej ansetts böra ske inom patenträtten. Invändare har således enligt utredningens förslag tillagts rätt att klaga över icke blott registreringsmyndighetens beslut utan även besvärsavdelningens beslut. Prövningen av besvär över beslut av besvärsavdelningen ankommer på regeringsrätten. Besvärsinlaga skall vara ställd till Konungen och skall inges till vederbörande statsdepartement, d. v. s. handelsdepartementet.

Den i 22 § första stycket sista punkten upptagna bestämmelsen om att invändares besvärstalan, som återkallas, likväl må prövas när särskilda skäl föreligger bör gälla icke blott för besvärsavdelningen utan även i högsta instans.

Besvärstiden har, i överensstämmelse med vad som gäller enligt 47 § VmL och vad som föreslagits i 25 § PLU, satts till två månader från beslutets dag såväl beträffande beslut av registreringsmyndigheten som i fråga om beslut av besvärsavdelningen.

Utöver vad här anförts får utredningen i tillämpliga delar hänvisa till patentkommittéernas motivering under 25 § PLU.[5]

[2] I samband med förslaget till ny patentlag, NU 1963:6, framlade den svenska kommittén för nordiska patent ett förslag till lag om patent- och registreringsverkets besvärsavdelning (stencil). I detta förslag har upptagits bl. a. regler om besvärsavdelningens sammansättning vid handläggningen av patentärenden respektive varumärkes- och namnärenden. Förslaget har modifierats i lagrådsremissen.

[3] Frågan om invändares klagorätt ansågs vid tillkomsten av VmL böra avgöras i samband med att motsvarande spörsmål prövas vid revisionen av patenträtten (prop. 167/1960 s. 201).

[4] Jfr dock numera lagrådsremissen ang. ny patentlag (25 §; s. 115).

[5] NU 1963:6 s. 256 ff (Jfr ovan i not 4.)

24 §.

Registrering

I paragrafens första stycke stadgas, att mönsterregistrering skall verkställas då ansökan därom bifallits och detta beslut vunnit laga kraft. Beslutet skall dessutom kungöras.

Enligt andra stycket skall kungörelse utfärdas också när en ansökan avskrivits eller avslagits genom lagakraftvunnet beslut, dock endast därest ansökningen redan kungjorts enligt 19 §.

Motsvarighet till vad paragrafens första stycke innehåller finns i 9 § ML, som därjämte föreskriver att intyg om registreringen och om dagen, då ansökningen inkom, skall tillhandahållas sökanden ävensom att vid intyget skall fästas »ett av de inlämnade exemplaren av mönstret». Bestämmelser om registrering ingår i § 19 DML och § 18 NML, i vilket sistnämnda stadgande föreskrives jämväl att registreringsbrev skall utfärdas.[1]

Bestämmelser om vad som skall iakttagas i form av kungörande m. m. sedan en ansökan slutbehandlats återfinnes i 21 § VmL samt 26 och 27 §§ PLU.

Mönster registreras i det hos patentverket förda mönsterregistret. Detta framgår av 10 §. I förevarande paragraf stadgas till en början när denna registrering skall äga rum. En förutsättning är givetvis att ansökningen om registrering ansetts kunna bifallas, men härtill kommer att beslutet därom — i likhet med vad som gäller beträffande patent och på varumärkesområdet — bör ha vunnit laga kraft, innan mönstret intages i registret. Detta kommer därigenom att innehålla endast sådana mönster, vilka genom laga kraft ägande beslut befunnits kunna registreras.

Ovan under 21 § har uttalats, att ett beslut att bifalla ansökan om mönsterregistrering får anses vinna laga kraft omedelbart, om i ärendet icke gjorts någon invändning. Mönstret införes i så fall i registret redan i anslutning till beslutet. I de fall åter, där invändning gjorts, vinner beslutet icke laga kraft förrän två månader förflutit från dagen för beslutet. Registreringsåtgärden skall då anstå till dess att beslutet vunnit laga kraft. Regeringsrättens beslut vinner givetvis laga kraft omedelbart och skall sålunda leda till registrering utan dröjsmål.

Vilka registreringsuppgifter som skall intagas i registret torde få regleras i tillämpningsförfattningen. Viktigt är, att registret innehåller en bild som visar mönstret. Då samregistrering skall äga rum på grundval av en ansökan därom enligt 12 §, är avsikten att samtliga mönster samlas i en registrering d. v. s. under ett gemensamt registreringsnummer. När det i förevarande paragraf talas om att »mönstret» skall intagas i registret, får

[1] 14 § i 1916 års förslag innehåller bestämmelser om registrering, kungörande därav och utfärdande av registreringsbevis (s. 147).

detta uppenbarligen ha avseende å ettvart av de samregistrerade mönstren, vilka följaktligen skall representeras genom var sin bild.

Lagakraftvunnet beslut om bifall till ansökan om mönsterregistrering skall kungöras. Detta innebär att allmänheten, som genom kungörelsen enligt 19 § fått kännedom om ansökningen och mönstrets utseende, på samma sätt skall erhålla besked om att ansökningen bifallits genom ett slutgiltigt beslut och att mönstret således registreras. Kungörelsen intages i samma tidskrift som är avsedd för kungörande av ansökningarna.[2] Till skillnad från den första kungörelsen, vilken såsom ett led i invändningsförfarandet skall innehålla en bild av mönstret, behöver kungörelsen angående beslut om registrering icke innehålla sådan bild. En hänvisning till den tidigare kungörelsen är tillfyllest. Skulle det visa sig, att ett förnyat återgivande av mönstret icke är förenat med nämnvärda kostnader, kan det dock vara en fördel att bilden medtages även i den slutliga kungörelsen.

Bestämmelse om utfärdande av registreringsbevis torde icke erfordras i lagen. Dylikt bevis skall icke tilläggas någon rättslig betydelse.

Sedan en ansökan om registrering kungjorts enligt 19 §, har allmänheten med fog att förvänta ett på samma sätt kungjort besked om hur ärendet avlöpt, d. v. s. icke blott i de fall då ansökningen bifallits utan även i de fall då ansökningen slutligt avskrivits eller avslagits. Om så skett innan ansökningen kungjorts enligt 19 §, saknas däremot anledning att kungöra beslutet.

Utredningen vill i fråga om paragrafen i övrigt hänvisa till vad som anförts i PLU under 26 och 27 §§.[3] [4]

25 §.

Förnyelse

I paragrafen har upptagits bestämmelser angående förfarandet vid förnyelse av registrering. Att en mönsterregistrering gäller under fem år, räknat från ansökningsdagen, och att registreringen kan förnyas för ytterligare två femårsperioder, framgår av 9 §.

Första stycket av förevarande paragraf utgår ifrån att begäran om förnyelse av registrering skall göras innan löpande registreringsperiod gått till ända. Enligt bestämmelse i paragrafen må dock sådan begäran göras tidigast ett år före utgången av en period. En särskild avgift, s. k. förnyelseavgift, skall erläggas innan den tidigare perioden utlöpt.

Enligt paragrafens andra stycke ges en respittid på sex månader efter utgången av en registreringsperiod att begära förnyelse av registreringen.

[2] Jfr härom ovan under 19 §.
[3] NU 1963: 6 s. 264 ff.
[4] Ett tillägg i 24 § rörande namngivande av mönsterskaparen förordas av hr Leffler i ett särskilt yttrande.

En förutsättning är härvid att förnyelseavgiften och en särskild tilläggsavgift erlägges inom respittiden.

I tredje stycket stadgas, att förnyelse av registrering skall kungöras.

Den enligt ML gällande skyddstiden av fem år kan icke förlängas, och lagen innehåller därför ej några bestämmelser om förnyelse av registreringen. Enligt § 6 DML kan i ansökningen om registrering begäras skydd under en eller flera treårsperioder, och skyddet kan därefter förlängas med en eller flera treårsperioder åt gången, dock längst till en sammanlagd skyddstid av femton år från ansökningsdagen. Enligt § 6 NML kan skydd begäras i registreringsansökningen för en eller flera treårsperioder, och förlängning kan erhållas med en eller flera treårsperioder åt gången, intill dess att femton år gått till ända.[1]

Beträffande de överväganden, som lett till att skyddstiden föreslås uppdelad i tre femårsperioder, hänvisas till vad utredningen anfört ovan under 9 §. Där har också redovisats anledningen till att förnyelse icke bör få begäras tidigare än ett år före en registreringsperiods utgång och således ej t. ex. redan i den ursprungliga ansökningen. En framställning om förnyelse som göres för tidigt skall avslås, och detsamma gäller givetvis en för sent framställd begäran om förnyelse. Att dylika beslut kan överklagas genom besvär framgår av 22 §.

Begäran om förnyelse kan ske helt formlöst, t. ex. genom erläggande av avgiften jämte uppgift om att den avser förnyelseavgift beträffande viss registrering. Det kräves alltså icke en ansökan i vedertagen mening.

Det ligger i sakens natur, att mönsterhavaren, d. v. s. den som är antecknad i registret såsom innehavare av registreringen, är den som mestadels är intresserad av att begära förnyelse, och han är uppenbarligen berättigad att göra framställning därom. Mera tveksamt är det huruvida annan, t. ex. en licenstagare, skall vara behörig att söka förnyelse. Olika meningar härom har gjort sig gällande inom de nordiska mönsterkommittéerna. Det bör härvid uppmärksammas, att enligt 22 § VmL endast registreringshavaren äger ansöka om förnyelse av varumärkesregistrering.[2] Emellertid är det många gånger så, att det verkliga intresset att få förnyelse till stånd föreligger hos en licenstagare som utnyttjar mönstret vid sin varutillverkning, medan mönsterhavaren själv kan tänkas vara mera ointresserad. Då härtill kommer, att den möjlighet som står en licenstagare beträffande ett varumärke till buds att, om registreringshavaren icke låter förnya registreringen utan har uppgivit varumärkesrätten, själv söka ny registrering för märket icke har någon motsvarighet när det gäller mönster, har kommittéerna enats om att icke begränsa rätten att söka förnyelse till

[1] Om förlängning av skyddet se 1916 års förslag 8 och 10 §§ samt s. 125 ff ävensom 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd 8 §.

[2] Jfr departementschefens uttalande i prop. 167/1960 s. 133 f.

mönsterhavaren. Om det är annan, som begär förnyelsen, skall denna dock verkställas i den innehavares namn, som senast är antecknad i registret, för så vitt icke den som söker förnyelsen visar att han förvärvat mönsterrätten.

Utredningen har icke funnit skäl föreslå någon lagföreskrift om att registreringsmyndigheten skall i underrättelse till mönsterhavaren erinra om att begäran om förnyelse är aktuell.[3] Detta hindrar dock ej att registreringsmyndigheten, såsom sker i fråga om patent och varumärken, tillhandagår med sådan service.

Ett villkor för förnyelse är, att fastställd förnyelseavgift erlägges innan den föregående perioden utlöpt. Denna avgift gäller för hela den kommande registreringsperioden. Avgiftens storlek kommer att regleras i tillämpningsförfattningen. Utredningen förordar en progressiv avgiftsserie å 100 kronor såsom ansökningsavgift, 300 kronor såsom förnyelseavgift för den andra femårsperioden och 600 kronor såsom avgift för den tredje perioden.

Enligt Pariskonventionen är medlemsländerna förpliktade att medge *respittid* för erläggande av avgift, som avser upprätthållande av rättigheter tillhörande den industriella äganderätten. Bestämmelsen härom återfinnes i konventionens Artikel 5 bis (1), där det enligt Lissabon-texten stadgas en respittid om minst sex månader.[4] Denna frist torde icke behöva medges också för begäran om förnyelse, men utredningen föreslår av praktiska skäl i paragrafens andra stycke, där respiten lagfästes, att både begäran och betalning skall få fullgöras inom sex månader från utgången av den föregående registreringsperioden. I fråga om betalningen förutsättes dock, att också en särskild tilläggsavgift erlägges. Sådan avgift berättigar konventionen medlemsländerna att utkräva i dessa fall, och utredningen förordar ett belopp av 50 kronor.

Mönsterrätten utslocknar följaktligen icke definitivt då förnyelse icke begärts vid utgången av den första eller den andra registreringsperioden. Ett villkorligt skydd — likartat det som gäller på ansökningsstadiet innan registrering beviljats — kan sägas råda till dess att även respittiden gått till ända. Därest förnyelse kommer till stånd på grundval av en begäran under respittiden får skyddet anses ha fortlöpt, innebärande bl. a. att intrång som begåtts under denna tid kan beivras sedan förnyelsen väl ägt rum.[5] Ett registrerat mönster avföres ej från registret förrän respittiden löpt ut. Å andra sidan skall skyddet anses ha upphört vid utgången av föregående period, om det visar sig att förnyelse icke senare kommer till stånd.

För att allmänheten skall bli underrättad om verkställda förnyelser har det befunnits lämpligt att förnyelse av registrering skall kungöras. Bestämmelse härom har intagits i tredje stycket av paragrafen.

[3] Jfr 1916 års förslag s. 127 f.
[4] Enligt Pariskonventionens London-text är respittiden tre månader.
[5] Jfr 1916 års förslag s. 126 f. Jfr även 37 § tredje stycket PLU.

Överlåtelse, licens m. m.

26 §.

Frivillig licens

I paragrafen har upptagits vissa regler rörande frivillig licens. Har den, som innehar en mönsterrätt, till annan upplåtit rätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret, vilket är den generella innebörden av en licens, äger licenstagaren icke överlåta sin rätt vidare, med mindre avtal träffats därom med mönsterhavaren. Om rätten ingår i licenstagarens rörelse, må den dock, såvida ej annat avtalats, överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen eller den del därav, vari den ingår.

Bestämmelser om licens finns icke i ML och ej heller i DML. I vad angår licenstagares rätt till vidareöverlåtelse saknas reglering även i NML. Den norska lagen uppmärksammar emellertid i § 8 en annan fråga angående licens, vartill utredningen återkommer nedan under 27 §.[1]

I 34 § andra stycket VmL finns ett stadgande angående vidareöverlåtelse av licens. På upphovsrättens område märkes 27—29 §§ UhL, som innehåller vissa bestämmelser om upphovsrättens övergång helt eller delvis, varvid med delvis överlåtelse avses bl. a. sådan upplåtelse (att t. ex. på grundval av ett förlagsavtal utnyttja annans verk), som här benämnes licens. I 38 § PLU återfinns motsvarigheten till första punkten i förevarande paragraf.

I utländsk mönsterrätt utanför Norden är särskilda bestämmelser om licens sällsynta. Anledningen härtill torde vara, att licenser ansetts ha ringa praktisk betydelse inom mönsterrätten.[2]

Utredningen anser sig icke kunna utgå ifrån att upplåtelser av mönsterrätt skulle vara så undantagsvis förekommande, att spörsmålet kan lämnas utan uppmärksamhet vid revisionen av mönsterlagstiftningen. Det torde i många fall vara praktiskt för mönsterskaparen att kvarstå såsom innehavare av mönsterrätten och till ett eller flera företag upplåta tillverkningsrätten med speciellt avpassade inskränkningar till tiden, distributionsområden o. s. v. Å andra sidan kan förhållandena i samband med mönsterrättsupplåtelser — liksom vid patentupplåtelser — vara så skiftande och kräva en så inträngande undersökning, att en fullständig reglering av licensavtalet och dess rättsföljder icke låter sig göra i detta sammanhang. De nor-

[1] I 1916 års förslag upptogs ej några stadganden om licensavtal. En genomgång av vissa frågeställningar i sammanhanget redovisas å s. 165 ff. 1934 års finska förslag reglerade icke frågan om licenstagares rätt till vidareöverlåtelse, men vissa andra bestämmelser angående licens återfinnes i förslaget.

[2] För tysk rätts del se *Furler* s. 213 f. Beträffande förhållandena i Storbritannien se *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs (London 1960) s. 62 ff. I 1962 års brittiska förslag har frågan icke uppmärksammats särskilt. Ej heller det amerikanska förslaget Libonati Bill innehåller särskilda regler om licens. I 1963 års Beneluxförslag däremot har dylika regler medtagits och fått sin plats i Art. 13. Någon direkt bestämmelse som rör vidareöverlåtelse av licens finns dock icke.

diska mönsterkommittéerna är ense om att i stort sett icke behandla området mera ingående än vad som blivit fallet i PLU.

Med licens avses här, liksom enligt motsvarigheterna i VmL och PLU, en rätt att utnyttja ett registrerat mönster, som blivit upplåten av mönsterhavaren, m. a. o. en nyttjanderätt. Denna rättighet kan vara mer eller mindre omfattande i olika hänseenden. Särskilt må observeras, att upplåtelsen antingen kan avse en ensamrätt att utnyttja mönstret (ensamlicens) eller vara så beskaffad att flera licenser kan upplåtas till mönstret (enkel licens).[3]

De regler som upptagits i förevarande paragraf är liksom motsvarande stadganden i VmL, UhL och PLU dispositiva, d. v. s. de blir gällande endast för så vitt icke parterna särskilt överenskommit annat.

Om i licensavtalet — eller genom annan överenskommelse — mönsterhavaren tillåtit licenstagaren att överlåta sin rätt vidare, möter detta icke hinder i det föreslagna stadgandet. Har parterna däremot icke träffat någon överenskommelse i denna fråga, är stadgandet tillämpligt, vilket innebär att vidareöverlåtelse icke får ske så länge mönsterhavaren ej medger detta. Med överlåtelse avses i sammanhanget även upplåtelse, vilket ju innebär ett slags delvis överlåtelse av licensen. Vidareupplåtelse (underlicens) är således ej tillåten utan mönsterhavarens medgivande. Huvudskälet till den föreslagna regleringen är, att mönsterhavare i allmänhet måste anses ha intresse av att kunna kontrollera licenstagaren och att med hänsyn därtill en underlåtenhet från mönsterhavarens sida att i anslutning till licensavtalet förbjuda vidareöverlåtelsen icke bör få till följd att sådan överlåtelse blir tillåten. Den licenstagare, som vill förskaffa sig rätten att överlåta sin licens, får göra detta genom att träffa en överenskommelse med mönsterhavaren.

Efter förebild av 28 § UhL föreslår utredningen dock, att vidareöverlåtelse av licens skall få äga rum i samband med överlåtelse av den rörelse, i vilken rätten ingår, såvida ej annat avtalats. Här har alltså licenstagares intresse i allmänhet att kunna överlåta sin rörelse med alla däri ingående rättigheter fått taga överhand. Det får anses vara olämpligt att en mönsterhavare skall kunna omintetgöra en dylik överlåtelse genom att motsätta sig licensens övergång. Även denna regel är dispositiv.

För att underlätta överlåtelse av skiljbara delar av en rörelse har regeln fått omfatta också överlåtelse av en sådan del av rörelsen, i vilken licensen utövas och sålunda kan sägas ingå. Ett motsvarande stadgande finns i 28 § UhL. Överensstämmelsen därmed är särskilt ändamålsenlig med hänsyn till att utredningen förutsätter att dubbelt skydd upphovsrätt-mönsterrätt skall råda. Stadgandet i UhL om rätt till vidareöverlåtelse i samband med överlåtelse av en rörelse är kompletterat med en regel om att överlåtaren

[3] Beträffande licensavtal i allmänhet och såsom ingående i mera omfattande samarbetsavtal se NU 1963: 6 s. 284 ff.

dock alltjämt svarar för avtalets fullgörande. Utredningen har emellertid icke funnit skäl att medtaga denna regel. Någon skillnad i sak har därmed icke åsyftats.

Ytterligare bestämmelser om licens återfinnes i 27 § (om anteckning av licens i mönsterregistret), 32 § (om licenstagares rätt vid överförande av registreringen på annan) och 47 § (om vissa underrättelser rörande rättegång). Regler om tvångslicens upptages i 28—30 §§, och en särskild form av tvångslicens behandlas i 37 §. Även i 32 § förekommer ett slags tvångslicens, mycket påminnande om föranvändarrätt.

27 §.

Registrering av mönsterrättens övergång m. m.

I paragrafen upptages vissa bestämmelser om anteckning i mönsterregistret av överlåtelser m. m. Enligt första stycket skall på begäran göras anteckning i registret om att mönsterrätten övergått på annan eller att licens upplåtits. Anteckning om licens skall avföras, när det visas att licensen upphört att gälla. Enligt andra stycket göres, beträffande en samregistrering, anteckning om övergång av mönsterrätten endast med avseende å samtliga mönster. I tredje stycket ges en legitimationsregel, enligt vilken i mål och ärenden angående mönsterrätt den skall anses såsom mönsterhavare, som senast blivit införd i registret i sådan egenskap.

Gällande ML stadgar i 12 § anmälningsplikt vid övergång av mönsterskyddsrätten, och den handling varigenom sådan övergång visas skall företes hos registreringsmyndigheten. Intill dess så skett, heter det vidare, betraktas i skyddsavseende den såsom skyddsrättens innehavare, vilken senast finnes i denna egenskap antecknad hos myndigheten. ML innehåller emellertid icke några regler om anteckning av licenser. DML har regler i § 21 om anteckning i mönsterregistret av överlåtelser, om krav på att överlåtelsen för att kunna antecknas måste angå samtliga under en enda anmälan registrerade mönster samt om legitimerande verkan av registeranteckning. Enligt § 23 NML införes i mönsterregistret ändringar, som angår innehavarens person, samt upplåtna rättigheter att nyttja mönstret (licenser), så snart vederbörliga meddelanden därom inkommer. Har ändring rörande innehavet icke anmälts, kan talan angående mönstret väckas mot den i registret antecknade innehavaren och meddelanden från registreringsmyndigheten riktas till denne. NML innehåller vidare i § 8 den regeln, att en frivillig överlåtelse, helt eller delvis, av mönsterrätten icke har någon rättsverkan gentemot godtroende tredjeman, förrän överlåtelsen anmälts till registrering, och detsamma gäller en upplåten rätt att nyttja mönstret (licens).[1]

[1] 1916 års förslag omfattade dels bestämmelser om anteckning i mönsterregistret av övergång av mönsterrätt och om legitimationsverkan av sådan registeranteckning (17 §), dels en regel om att av flera ansökningar om anteckning av mönsterrättens övergång den skall äga företräde, som först inkom till registreringsmyndigheten (19 § tredje stycket). Beträffande den sistnämnda regeln bör observeras, att den endast gäller företrädesrätten till den administrativa anteckningsåtgärden; tvist om bättre rätt till mönstret skulle, med tillämpning av allmänna regler, prövas av domstol. (Se vidare 1916 års för-

De av utredningen föreslagna stadgandena i första och tredje styckena har motsvarighet i 39 § PLU. Vissa bestämmelser sammanfaller också med vad som finnes stadgat i 33 och 34 §§ VmL.

I utländsk rätt utanför Norden är det vanligt, att anteckning kan ske i registret om mönsterrättens övergång och att registeranteckningen har legitimerande verkan. Däremot är det mera sällsynt med bestämmelser om materiell rättsverkan av registeranteckningar av sådant slag, som föreslås i sista stycket av 39 § PLU. Benelux-förslaget 1963 innehåller emellertid en regel om att överlåtelse, annan övergång av mönsterrätten och licensupplåtelse icke kan åberopas mot tredje man förrän registrering därav ägt rum. 1962 års brittiska förslag däremot ägnar icke spörsmålet något intresse. I det amerikanska förslaget Libonati Bill fastslås, att en överlåtelse skall anses ogiltig i förhållande till ett senare förvärv, såvida ej överlåtelsen anmälts till registrering inom tre månader från tillkomsten eller eljest före det senare förvärvet (Sec. 19 c).

Betydelsen av att ett förvärv av mönsterrätt och en erhållen rättighet att nyttja mönstret (en licens) antecknas i mönsterregistret framgår av tredje stycket i den förevarande paragrafen. Utredningen har sålunda — i överensstämmelse med vad patentkommittéerna föreslagit — velat bibehålla den gällande legitimationsregeln, dock begränsad till att vara en regel om passivlegitimation.[2] Däremot har utredningen icke upptagit en bestämmelse om viss materiell rättsverkan av registeranteckningar rörande innehavet av mönsterrätten och licensrättigheter. En dylik bestämmelse förekommer visserligen i PLU men har slopats i lagrådsremissen, huvudsakligen under hänvisning till att frågan om godtrosförvärv av immaterialrättigheter får lösas i annat sammanhang. Ehuru en bestämmelse av nu angivna slag icke saknat förespråkare inom utredningen, har det ansetts lämpligt att här följa utvecklingen på patenträttsområdet.[3] I 32 § tredje stycket sista punkten ges dock en viss materiell rättsverkan åt licensanteckning.

Anteckning i mönsterregistret om att mönsterrätt övergått på annan eller att licens upplåtits förutsätter av praktiska skäl, att en överlåtelsehandling eller ett skriftligt licensavtal åberopas.[4] Är registreringsmyndigheten tveksam om riktigheten av innehållet i handlingarna, bör sökanden anmodas att på annat sätt styrka sin rätt. I vissa fall kan det ligga i parternas intresse att icke hela licensavtalet med dess olika villkor inges till myndigheten

slag s. 153—158 och s. 165.) — 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd rekommenderade i 15 §, att »övergång av äganderätt till mönster och rätt att uteslutande använda detsamma bör för anteckning i mönsterregistret skriftligen anmälas» och stadgade vidare, att intill dess nämnda anmälan blivit gjord den, som erhållit mönstret, icke må kunna begagna sig av de rättigheter, som härrör av registreringen.

[2] Se härom närmare prop. 167/1960 s. 167 (ang. varumärkeslagen) och NU 1963:6 s. 288 f.

[3] Se NU 1963:6 s. 289 ff. Jfr departementschefens uttalande i prop. 167/1960 s. 167 (ang. varumärkeslagen).

[4] Jfr beträffande licens till registrerat varumärke 15 § andra stycket KK 2/12 1960 med tillämpningsbestämmelser till varumärkeslagen.

och därigenom blir allmänt tillgängligt; från fall till fall får avgöras, huruvida en åberopad transumt av licensavtalet är tillfyllest.

Det kan ligga i mönsterhavarens intresse att en registeranteckning avföres om licensen upphört att gälla. Kan han inför registreringsmyndigheten visa detta, skall anteckningen avföras. Att så skall ske också när licenstagaren begär detta, ligger i sakens natur.

Den i andra stycket föreslagna bestämmelsen har tillkommit för att icke en samregistrering skall på grund av överlåtelse av mönsterrätten allenast beträffande en del av de gemensamt registrerade mönstren behöva uppdelas i flera skilda registreringar utan kunna bibehållas såsom en enhet i mönsterrättshänseende. Ingenting hindrar att mönsterhavaren avstår från rätten till ett eller flera gemensamt registrerade mönster, men en sådan åtgärd inverkar icke på fortvaron av samregistreringen såsom sådan. En partiell överlåtelse av samregistrerade mönster har rättsverkan mellan parterna på samma sätt som varje annat avtal, men enligt utredningens förslag kan en sådan överlåtelse icke registreras. Däremot bör det icke föreligga hinder att få antecknade i registret licenser, som gäller blott en del av samregistrerade mönster.

Frågan om bestämmelser rörande pantsättning av mönsterrätt har diskuterats inom de nordiska kommittéerna men av flertalet ansetts icke böra lösas i förevarande sammanhang. Något nämnvärt praktiskt intresse av en lagreglering torde icke förefinnas.[5]

28—30 §§.

Tvångslicens

I 28 § behandlas två förhållanden, som grundar rätt att erhålla tvångslicens. Enligt första stycket äger den som, när handlingarna i ärende rörande ansökan om registrering av mönster blir tillgängliga för envar, här i riket yrkesmässigt utnyttjar mönstret, på vissa villkor erhålla tvångslicens att fortsätta utnyttjandet. Villkoren är, att synnerliga skäl föreligger samt att han saknat kännedom om ansökningen och ej heller skäligen kunnat skaffa sig kännedom därom. En given förutsättning är också, att ansökningen lett till registrering. Sådan rätt till tvångslicens, som nu nämnts, tillkommer enligt första stycket under motsvarande förutsättningar även den som vidtagit väsentliga åtgärder för att här i riket yrkesmässigt utnyttja mönstret.

Enligt andra stycket av paragrafen må, där hänsyn till allmänt intresse

[5] För finskt vidkommande har — i anslutning till att den finska patentkommittén i 39 § första stycket PLU upptagit ett stadgande om att pantsättning av patent skall kunna antecknas i patentregistret — övervägts att medtaga en regel rörande pantsättning av mönsterrätt. Jfr *B. Godenhielm:* Om pantsättning av immaterialrätter (NIR 1960 s. 174 ff). — För Sveriges del må i sammanhanget hänvisas till förlagsinteckningskommitténs betänkande med förslag till lag om företagsinteckning (SOU 1964: 10), där 4 § punkt 4 omnämner rättigheter »av immateriell art» såsom föremål för företagsinteckning. Se vidare i betänkandet s. 84 f och s. 110.

av synnerlig vikt så kräver, tvångslicens meddelas den som vill yrkesmässigt utnyttja registrerat mönster.

Regler om tvångslicens förekommer icke i ML och ej heller i DML eller NML.[1] Även andra länders mönsterrättslagar torde merendels vara utan tvångslicensregler. Den brittiska lagen medger dock tvångslicens åt envar intresserad, när mönsterhavaren icke utnyttjar mönstret inom landet i skälig omfattning.[2] Det brittiska förslaget 1962 gör ingen ändring häri.[3] Benelux-förslaget 1963 och det amerikanska förslaget Libonati Bill upptager icke tvångslicensregler.[4]

I PLU finns regler om tvångslicens i fyra olika fall, nämligen vid icke-utövning av den patenterade uppfinningen (40 §), vid beroendepatent (41 §), vid hänsyn till allmänt intresse av synnerlig vikt (42 §) och vid utnyttjande i god tro av uppfinningen redan före patentansökningshandlingarnas offentliggörande (43 §).

Med tvångslicens avses ett av domstol efter särskild rättegång därom meddelat tillstånd att mot skäligt vederlag utnyttja ett mönster, som är föremål för annans mönsterrätt. Tvångslicensen utgör således till skillnad från den frivilliga licensen, sett från mönsterhavarens synpunkt, ett mot hans vilja företaget ingrepp i mönsterrätten, låt vara mot särskild gottgörelse, och denna ingreppskaraktär gör, att tvångslicens bör ifrågakomma endast när starka intressen av samhällelig eller samhällsekonomisk art framträder.

Utredningen har mot nämnda bakgrund övervägt att i mönsterlagen upptaga motsvarigheter till de tvångslicensregler, som förekommer i PLU, och därvid stannat för att föreslå dylika regler endast i de två hänseenden, vilka behandlas i 42 och 43 §§ i nämnda lagutkast.

Tvångslicens vid icke-utövning, d. v. s. när mönstret sedan viss tid förflutit från registreringen icke utnyttjas vid varutillverkning inom riket i skälig omfattning, har utredningen icke funnit anledning att föreslå. När det gäller mönster finns alltid så stora variationsmöjligheter, att det måste betecknas såsom omotiverat att just det registrerade mönstret kommer till utnyttjande. Ståndpunkten är enhällig inom de nordiska mönsterkommittéerna, vilka härvid även beaktat, att det kan anses tveksamt, om tvångslicens vid icke-utövning är förenligt med Pariskonventionen, som i Artikel 5 B förbjuder användningstvång.

Vad angår tvångslicens vid beroendeförhållanden är situationen för

[1] 1916 års förslag innehåller ej några bestämmelser om eller ens några överväganden rörande tvångslicens. Det finska förslaget 1934 står likaså utan stadganden därom.

[2] Sec. 10. Se *A. D. Russell-Clarke:* Copyright in Industrial Designs (London 1960) s. 70 ff.

[3] I Report 1962 upplyses, att det i Storbritannien sedan 1932 gjorts endast en ansökan om tvångslicens under åberopande av stadgandet i Sec. 10 (se s. 60).

[4] Den amerikanska antitrustlagstiftningen torde dock i viss utsträckning tjäna samma syften som tvångslicensregler.

mönsterrättens del en annan än den, som råder på patentområdet. Förekomsten av beroendepatent är icke ovanlig, men utredningen har beträffande mönster föreslagit, att beroendeförhållanden skall ifrågakomma endast i mycket begränsad utsträckning, d. v. s. endast när ett registrerat mönster i sin helhet förekommer i annat registrerat mönster, något som — om mönsterrättigheterna icke tillkommer samma person — godtages allenast under förutsättning av den »äldre» mönsterhavarens tillstånd. Behovet av tvångslicensregler för dessa fall är uppenbarligen ringa, och de nordiska mönsterkommittéerna är ense om att icke föreslå sådana vid beroendeförhållanden.

Tvångslicens vid visst utnyttjande i god tro av ett registrerat mönster har däremot inom kommittéerna ansetts vara av viss betydelse och därför kunna godtagas. Det gäller emellertid att göra en rimlig avvägning mellan å ena sidan mönsterhavarens intresse att på grundval av sin ensamrätt själv få bestämma licensgivningen samt å andra sidan intresset hos den som utan kännedom om en föreliggande ansökan om mönsterregistrering och innan handlingarna i ärendet blivit allmänt tillgängliga börjat yrkesmässigt utnyttja mönstret, att få fortsätta utnyttjandet även om mönsterhavaren skulle sätta sig däremot. Att en tvångslicensrätt för den godtroende i dessa fall måste få formen av en undantagsregel, d. v. s. att det utöver redan nämnda villkor bör krävas speciella skäl, har framstått såsom oundvikligt. Så har man också sett på problemet inom de nordiska patentkommittéerna.[5] Det föreslås därför dels att synnerliga skäl måste föreligga för en tvångslicens — och härmed åsyftas, att den som börjat utnyttja mönstret verkligen nedlagt så betydande arbete och kapital på varutillverkningen, att ett upphörande med tillverkningen skulle medföra omotiverad värdeförstörelse — dels att han varit i kvalificerat god tro vid sitt utnyttjande, d. v. s. saknat kännedom om mönsterregistreringsansökningen och ej heller skäligen kunnat skaffa sig kännedom därom. Om han har grundad anledning misstänka, att någon sökt mönsterregistrering eller haft för avsikt att under åberopande av prioritet söka registrering, måste han försöka skaffa sig kännedom om dessa förhållanden, innan han påbörjat sin tillverkning. Eljest uppfyller han icke det krav på god tro, som här ställes.

Det tvångslicensfall, som nu berörts, torde sällan bli aktuellt. En förutsättning är nämligen, att det utnyttjande, som skall grundlägga licensen, påbörjats antingen under prioritetstiden, d. v. s. efter det att mönsterregistreringsansökningen gjordes utomlands och innan den fullföljes här i riket, eller under tid, då ansökningshandlingarna här i riket med stöd av sekretessbestämmelserna i 20 § icke hålles tillgängliga för allmänheten. I båda fallen rör det sig om en tidrymd av högst sex månader.

Har det yrkesmässiga utnyttjandet av mönstret tagit sin början redan före prioritetsdagen eller ansökningsdagen, är det principiellt reglerna om för-

[5] NU 1963:6 s. 302 f.

användarrätt i 6 § som skall stå till buds. En erinran härom har intagits i lagtexten.

Med ett yrkesmässigt utnyttjande jämställes — liksom när det gäller föranvändarrätt — att vidtaga väsentliga åtgärder för att här i riket yrkesmässigt utnyttja mönstret.

Vad härefter angår tvångslicens när hänsyn till allmänt intresse av synnerlig vikt så kräver, har utredningen varit mycket tveksam, icke minst därför att man inom de övriga nordiska mönsterkommittéerna icke upptagit detta fall i sina förslag. Den främsta anledningen till att man skulle kunna undvara en bestämmelse i den riktning, som utredningen trots allt föreslår, är att mönster enligt vad som hävdas aldrig eller ytterst sällan kan sägas vara av sådant allmänt intresse, att en tvångslicensregel skulle kunna ha någon praktisk funktion. Som utredningen ser saken får man emellertid icke underskatta den betydelse, som nyttomönstren i vissa fall kan ha, sett från allmän synpunkt. Inom säkerhetstjänsten, sjukvården, kommunikationsväsendet, krigsmakten o. s. v. kan i särskilda lägen behovet av tillgång till ett registrerat mönster vara framträdande. Rent undantagsvis är det också tänkbart, att en uppenbart oskälig prissättning på en mönstervara, vägrad licensgivning eller en marknadsuppdelning i anslutning till licenser beträffande en mönstervara, som är betydelsefull ur allmän synvinkel, kan anses innefatta ett sådant missbruk av ensamrätten, att det allmänna intresset av en tvångslicensmöjlighet är av vikt. En laglig rätt att erhålla tvångslicens skulle även från denna synpunkt vara lämplig. På grund av det anförda och med hänsyn till att i lagförslaget icke upptages något stadgande om expropriation eller annat dylikt ianspråktagande av rätten till registrerat mönster, föreslår utredningen en tvångslicensregel, som till innehållet helt överensstämmer med den i 42 § PLU föreslagna. Utredningen vill emellertid understryka, att regeln — såsom framgår av dess utformning — är avsedd att tillämpas restriktivt, d. v. s. endast när det allmänna intresset i saken är av synnerlig vikt. Härav framgår motsättningsvis, att enskilt intresse av att erhålla tvångslicensen är helt utan betydelse.

För ytterligare kommentar till de föreslagna stadgandena får utredningen hänvisa till patentkommittéernas betänkande och — i fråga om godtrosfallet — i tillämpliga delar till vad ovan anförts under 6 §.[6]

Vissa speciella bestämmelser rörande tvångslicens upptages i 29 och 30 §§.

I 29 § första stycket uppställes vissa personliga betingelser för den, som skall kunna erhålla tvångslicens, och i andra stycket behandlas vissa av tvångslicensens verkningar. Sålunda må ej annan än den, som kan antagas äga förutsättningar att utnyttja mönstret på godtagbart sätt och i överensstämmelse med givna villkor, erhålla tvångslicens. Tvångslicens innebär för mönsterhavarens del ej något hinder för honom att själv utnyttja mönstret

[6] NU 1963: 6 s. 301 ff.

eller att upplåta licens. För tvångslicenstagaren gäller, att han får överlåta licensen endast tillsammans med rörelse eller del därav, vari den utnyttjas. 29 § motsvarar 44 § PLU. Det har befunnits lämpligt att uppställa vissa krav på den person, som tillerkännes en tvångslicens. Han måste antagas äga förmåga och resurser att personligen eller genom sitt företag utnyttja mönstret. Härvid kan han dock i viss utsträckning få anlita biträde av annan eller annat företag.

Vidare har det ansetts naturligt att tvångslicens icke får ges formen av en ensamlicens och att tvångslicens icke får överlåtas annat än i samband med överlåtelse av rörelse, i vilken den utnyttjas. Motsvarande stadganden i PLU är delvis betingade av särskilda föreskrifter i Pariskonventionen Artikel 5 A (4), vilka gäller för tvångslicens till patent vid icke-utövning av uppfinningen.[7] Utredningen har emellertid, i likhet med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, funnit ändamålsenligt att för mönstrens vidkommande ha samma bestämmelser som de, vilka anses böra gälla på patentområdet. De sakliga skälen för bestämmelserna är uppenbarligen desamma på de båda rättsområdena.

Beträffande övergång av tvångslicens på annan bör observeras, att utredningen — liksom patentkommittéerna — icke begränsat regeln till frivilliga överlåtelser, utan låtit denna omfatta även annan övergång av rättigheten såsom genom arv, utmätning etc. Med övergång av tvångslicens avses också upplåtelse av underlicens.

I 30 § upptages bestämmelser om meddelande och upphävande av tvångslicens m. m. Det ankommer på rätten att besluta om tvångslicens och i samband därmed bestämma i vilken omfattning mönstret må utnyttjas samt fastställa det vederlag för utnyttjandet, som skall utges, och de övriga villkor, som skall gälla för licensen. Rätten äger också, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det, upphäva licensen eller fastställa nya villkor för denna. Paragrafen överensstämmer med 45 § PLU.

Rättens meddelande av tvångslicens är beroende av talan därom mot mönsterhavaren av någon som vill erhålla en dylik licens. I regel torde förhandlingar mellan parterna om en frivillig licens ha föregått rättegången och denna nödvändiggjorts av mönsterhavarens motstånd eller av parternas oenighet om de närmare licensvillkoren.

Även rättens förordnande om upphävande av en tvångslicens eller fastställande av nya villkor för denna är beroende av talan därom av någondera parten gentemot den andra. För att sådan talan skall kunna bifallas av domstol torde särskilt lagstöd vara erforderligt.[8]

[7] Föreskrifterna, som tillkommit genom Lissabon-texten, utsäger att en sådan tvångslicens skall vara »icke-exklusiv» och ej överlåtbar, icke ens i form av upplåtande av underlicenser, utom i samband med den del av en rörelse eller verksamhet, där licensen utnyttjas. Dessa föreskrifter är, enligt Art. 5 A (5), tillämpliga även å »nyttighetsmodeller» (Gebrauchsmuster).

[8] Jfr liknande stadganden i 11 kap. 28 § giftermålsbalken och 7 kap. 8 § föräldrabalken. Se ock familjerättskommitténs förslag rörande äktenskapsrätt (SOU 1964:35)

De villkor för en tvångslicens, som rätten i samband med dess meddelande har att bestämma, får grundas på vad parterna i rättegången yrkat och åberopat därutinnan. Villkoren kan vara mycket skiftande men bör i regel avse omfattningen av licensen, d. v. s. i vilka hänseenden mönstret får utnyttjas till tid, rum, myckenhet o. s. v. samt det vederlag som skall utges för utnyttjandet. Vederlaget kan bestämmas såsom en engångsersättning eller såsom en periodiskt utgående licensersättning. I fråga om samtliga villkor gäller, att hänsyn måste tas till omständigheterna i det enskilda fallet. Härvid bör alltid mönsterhavarens intresse att själv få bestämma över licensgivningen framträda med särskild styrka. Att i övrigt lämna några anvisningar om hur villkoren bör fastställas synes vanskligt. Viss vägledning kan emellertid hämtas i patentkommittéernas motivering till motsvarande stadgande.[9]

I fråga om möjligheten att upphäva en tvångslicens eller fastställa nya villkor för densamma vill utredningen understryka, att det kräves icke blott att ändrade förhållanden inträtt utan även att förändringen är väsentlig.

Upphörande av registrering

31 §.

Hävande av registrering

Enligt paragrafens första stycke skall rätten, på därom förd talan, häva en mönsterregistrering, såframt mönstret registrerats i strid mot 1, 2 eller 4 § och skälet mot registrering alltjämt föreligger. Hävande må dock ej ske på den grund, att den som erhållit registreringen varit berättigad till blott viss andel i mönsterrätten.

Talan om hävande av registrering som grundas därpå, att denna meddelats för annan än den enligt 1 § berättigade, må föras endast av den som påstår sig vara berättigad till mönsterrätten. Sådan talan skall väckas inom ett år efter erhållen kännedom om registreringen och de övriga omständigheter, på vilka talan grundas. Därest den som erhållit registreringen var i god tro, må dock i intet fall talan väckas senare än tre år efter registreringen. Nu angivna bestämmelser upptages i paragrafens andra stycke.

I tredje stycket stadgas, att i övriga fall talan om hävande av mönsterregistrering må föras av envar, som lider förfång av registreringen. Talan, som grundas på stadgande i 4 § första stycket eller 4 § andra stycket 1), må ock föras av allmän åklagare.

I 15 § ML stadgas, att när mönster blivit registrerat i strid mot föreskrifterna i 1, 2 och 3 §§ envar, som anser sin rätt vara genom registreringen förnärmad, så ock allmän åklagare, när det allmännas fördel sådant på-

s. 227 ff och betänkandet angående rätten till arbetstagares uppfinningar (SOU 1964: 49) s. 35 och s. 40 f.

[9] NU 1963: 6 s. 307 ff.

kallar, må vid domstol föra talan om registreringens upphävande. Rätt domstol är i dessa fall Stockholms rådhusrätt. DML har i § 28 en bestämmelse om att envar, som förmenar, att registreringen med hänsyn till skyddsförutsättningarna icke medför något skydd, kan föra talan mot mönsterhavaren för att få registreringen förklarad utan verkan. Enligt § 11 NML kan en registrering av domstol förklaras ogiltig, när skyddsvillkoren ej är uppfyllda, när mönstret visar sig redan vara skyddat för annan och när mönstret strider mot lag eller är ägnat att väcka förargelse; talan därom må föras av registreringsmyndigheten och i övrigt av envar, som har intresse härav.[1]

I PLU finns bestämmelser om ogiltighet av patent i 47 §, vilka i huvudsak motsvaras av utredningens förslag till förevarande paragraf. Stadganden om varumärkesregistrerings upphörande återfinnes i 25—27 §§ VmL, och även med dessa överensstämmer utredningens förslag i väsentliga hänseenden.

Mönsterrättslagstiftning utanför Norden upptager merendels regler om hävande av registrering, då det kan visas att registreringen ej bort ske. I vissa länder avgöres frågan av registreringsmyndigheten och i andra av domstol.

Att en mönsterregistrering, som ej bort komma till stånd, skall kunna upphävas, framstår såsom naturligt. En varumärkesregistrering kan upphävas och ett patent kan förklaras ogiltigt. I dessa båda fall har ändock rättigheten tillkommit efter en tämligen rigorös officialprövning av skyddsförutsättningarna. När det gäller en mönsterregistrering skall, enligt utredningens förslag, endast en mycket begränsad granskning ex officio äga rum. Av denna anledning är det särskilt angeläget, att ett registrerat mönster, som befinnes icke uppfylla skyddsförutsättningarna, kan avföras ur registret.

I och för sig kan det synas rimligt, att varje brist i registreringsförutsättningarna, gällande såväl materiella som formella villkor, vilka i efterhand uppdagas, skall kunna medföra att registreringen häves. Man har emellertid i ML, liksom på patent- och varumärkesområdet, inriktat sig på

[1] Enligt 23 § i 1916 års förslag skulle envar vid domstol äga föra talan mot mönsterhavaren med yrkande, att registreringen förklaras vara utan rättsverkan på grund av bestämmelserna i 7 § eller att, i visst fall, skyddet förklaras ha upphört. Vidare skulle Konungen äga förklara, på administrativ väg, att registreringen av ett mönster, som »strider mot lag» eller är ägnat att väcka förargelse eller i vilket utan vederbörligt tillstånd intagits offentliga vapen eller stämplar eller levande eller nyligen avlidna personers namn eller porträtt, är utan rättsverkan. (Se närmare i 1916 års förslag s. 174 ff.) — Enligt 1934 års finska förslag skulle den, som anser att mönsterregistrering ingriper i hans rätt och att den på grund av bestämmelserna därom är utan rättsverkan, vara berättigad att vid domstol föra talan om registreringens förklarande för ogiltig. Samma rätt skulle också tillkomma allmän åklagare, om han anser det allmännas fördel fordra en ogiltigförklaring. Den som anser, att ett registrerat mönster på grund av bättre rätt tillhör honom, skulle vara berättigad att föra talan om ogiltigförklaring av registreringen (eller om överförande av denna).

de mera betydelsefulla hävningsanledningarna och i lagen närmare angivit dessa. Motsättningsvis följer därav, att ett upphävande av en registrering ej får ske av andra anledningar.

I utredningens förslag kan tre typfall urskiljas. Det första fallet gäller en registrering, som meddelats för annan än den enligt 1 § berättigade, d. v. s. för annan än den som frambragt mönstret eller den, till vilken hans rätt övergått. Det andra fallet avser registrering, som tillkommit utan att de i 2 § angivna skyddsförutsättningarna är uppfyllda, d. v. s. utan att mönstret väsentligen skiljer sig från vad som blivit känt eller skall anses ha blivit känt, innan ansökan om registrering gjordes. Det tredje fallet slutligen hänför sig till de registreringshinder av olika slag, som upptagits i 4 §, den s. k. hinderkatalogen.

Vad först angår det fall, att registrering meddelats för annan än den enligt 1 § berättigade, bör observeras att det här gäller vem som varit berättigad att erhålla den ursprungliga registreringen. Enligt förevarande paragraf kan således icke en talan om ogiltighet grundas på att den som uppger sig ha förvärvat mönsterrätten av en tidigare mönsterhavare icke varit berättigad att bli antecknad såsom mönsterhavare, t. ex. emedan något giltigt förvärv icke gjorts. Här avses endast sådana fall, som brukar betecknas såsom vindikationsfall, d. v. s. där den som frambragt mönstret eller hans rättsinnehavare gör anspråk gällande. Enligt nästföljande paragraf kan anspråket gå ut på att vederbörande vill bli innehavare av mönsterrätten, d. v. s. att registreringen skall överföras på den ursprungligen berättigade eller hans rättsinnehavare. Enligt förevarande paragraf kan anspråket icke avse annat än att registreringen — såsom en gång meddelad för annan än den berättigade — skall upphävas. Som regel torde den berättigade vara mest intresserad av att få registreringen överförd på sig, men det kan finnas tillfällen, då han föredrar att få registreringen hävd. Talerätt har emellertid i dessa fall tillagts endast den, som påstår sig vara berättigad till mönsterrätten.

När det gäller ogiltighetstalan och, såsom här, talan om hävande av en registrering, brukar i diskussionen ofta anföras såsom angeläget, att en särskild preskriptionstid skall gälla, så att icke anspråk på ogiltighet eller hävande blir upptagna till prövning sedan lång tid gått och den formellt berättigade inrättat sig och sin verksamhet efter det rådande läget. Utredningen anser att denna synpunkt icke saknar betydelse och föreslår en speciell korttidspreskription beträffande sådan talan om hävande av registrering, som grundas på att registreringen meddelats för annan än den berättigade. Preskriptionstiden sättes till ett år och göres — till förmån för den materiellt berättigade — relativ i den bemärkelsen, att tiden räknas från det den berättigade fick kännedom om de omständigheter, på vilka talan grundas, d. v. s. att annan oberättigat erhållit mönsterregistrering. Bestämmelsen överensstämmer med en motsvarande regel i 47 § PLU, och

utredningen hänvisar ytterligare till vad patentkommittéerna anfört därom.[2]

För att preskription skall inträda enligt den föreslagna regeln erfordras icke, att mönsterhavaren var i god tro vid förvärvet av mönsterrätten. Även den som kände till eller bort inse, att annan var berättigad att erhålla mönsterregistreringen, får njuta fördel av preskriptionstiden. Den formellt berättigade mönsterhavaren kan emellertid vid förvärvet av mönsterrätten ha varit i god tro, d. v. s. icke känt till eller haft skälig anledning misstänka, att någon annan var den materiellt berättigade. Här talar skäl för att — till förmån för den formellt berättigade i god tro — en absolut preskriptionstid skall gälla, d. v. s. en tid som i förevarande fall får börja löpa från registreringen. Tiden har satts till tre år. Stadgandet innebär i realiteten, att en form av godtrosförvärv av mönsterrätt accepteras. Utredningen hänvisar även i detta sammanhang till 47 § PLU och motiveringen därtill.[3]

Vad angår övriga fall av talan om hävande av registrering än sådana, som grundas på att denna meddelats för annan än den berättigade, har utredningen, i likhet med patentkommittéerna i fråga om motsvarande spörsmål, icke funnit skäl att föreslå några preskriptionstider.

Inom patenträtten kan det vara aktuellt, att ett patent *delvis* förklaras ogiltigt, och patentkommittéerna godtager partiell ogiltighetsförklaring i vissa fall.[4] Någonting sådant är icke tänkbart beträffande mönster, där helheten skall vara avgörande. Om en mönsterregistrering av någon anledning skulle kunna upphävas i fråga om en del av mönstret, uppstår frågan, huruvida återstoden är skyddsvärd såsom sådan och i många fall kanske också hur denna återstod över huvud taget ser ut och om den kan få ersättas med någonting annat. Klart är, att efter ett partiellt hävande man har att göra med ett annat mönster än tidigare, som kanske ej kan presenteras annat än genom en ny bild, och att därmed nyhetsläget blir ett annat. Någon motsvarighet till förekomsten av flera patentanspråk i ett och samma patent, vilka kan tjäna som underlag vid en partiell ogiltighetsförklaring, finns ej i mönsterregistreringssystemet. Av anförda skäl får det anses vara uteslutet att partiellt häva en registrering, som avser ett enda mönster. Visserligen kan fall tänkas, då ett partiellt hävande vore en lämplig utväg, men utredningen har av praktiska skäl valt den föreslagna lösningen, särskilt som det visat sig svårt att finna en gräns för de godtagbara fallen. I fråga om en samregistrering däremot finns intet som hindrar, att registreringen häves beträffande ett eller flera av de gemensamt registrerade mönstren. Sådant hävande kan naturligtvis också betecknas såsom ett partiellt hävande. Uteslutet synes ej heller vara, att ett hävande äger rum med avseende på vissa registreringsklasser, medan registreringen får bestå i andra.

[2] NU 1963: 6 s. 317.
[3] NU 1963: 6 s. 315 ff.
[4] NU 1963: 6 s. 318.

I nästföljande paragraf regleras den berättigades möjligheter att få registreringen överförd på sig. Därvid avses även, att den som påstår sig vara mönsterskapare jämte mönsterhavaren, d. v. s. att mönstret frambragts av dem gemensamt, skall äga föra talan om att bli antecknad i registret jämte mönsterhavaren. Hans anspråk bör emellertid icke få sträcka sig till att också äga få registreringen hävd på samma grund. Av denna anledning upptages i första stycket av förevarande paragraf — i överensstämmelse med vad som föreslås i 47 § PLU — ett förbud mot att häva en mönsterregistrering på den grund, att den som erhållit registreringen varit berättigad endast till en ideell andel i mönsterrätten.[5]

Vad ytterligare angår det andra typfall, som paragrafen omfattar, d. v. s. hävande av en mönsterregistrering som tillkommit utan att de i 2 § angivna skyddsförutsättningarna är uppfyllda, gäller det i första hand de allmänna kraven på nyhet och skillnad. Även de situationer kommer emellertid i fråga, som behandlas i 2 § andra stycket sista punkten och som emellanåt betecknas såsom »fingerade nyhetshinder». Dessa situationer kännetecknas av att mönstret framgår av en äldre ansökan om patent eller om varumärkes- eller mönsterregistrering, vilken vid tidpunkten för mönsterhavarens ansökan ännu ej gjorts tillgänglig för allmänheten. Genom hänvisningen i förevarande paragraf till 2 § får uppenbarligen icke de undantag från bestämmelserna i nämnda paragraf, som upptagits i 3 §, lämnas obeaktade.

Talan om hävande av registrering på grund av att någon av de nu nämnda skyddsförutsättningarna icke varit uppfyllda bör få föras av envar, som lider förfång av registreringen. Även om kravet på förfång vållat svårigheter i tillämpningen[6], har utredningen, med hänsyn till att samma uttryck användes i 26 § VmL, icke funnit anledning föreslå någon annan formulering. Den närmare innebörden får gestaltas av domstolarna. Att medge talerätt i nu avsedda fall även åt någon offentlig myndighet — såsom patentkommittéerna föreslår i 47 § PLU — synes icke vara av behovet påkallat.

Det tredje typfallet enligt förevarande paragraf gäller sådana registreringshinder som upptages i 4 §, den s. k. hinderkatalogen. Vad som närmare avses med dessa framgår av utredningens motivering till 4 §. Därest ett mönster registrerats i strid mot bestämmelserna i hinderkatalogen — något som med hänsyn till den begränsade officialprövningen naturligtvis lätt kan inträffa, t. ex. i fall där mönstret innehåller något som kränker annans upphovsrätt till ett konstnärligt verk — kan detta med stöd av förevarande paragraf föranleda hävande av registreringen. En förutsättning är emellertid, att det skäl mot registreringen, som förelegat vid registreringstillfället, alltjämt föreligger. Detta innebär bl. a., att ett medgivande i

[5] Jfr ovan under 17 och 18 §§.
[6] Jfr Ljungman, Om förfång etc. i Festskrift för G. Eberstein 1950.

efterhand, t. ex. av den som i det valda exemplet innehar upphovsrätten, är tillfyllest för att registreringen skall få bestå.

Även när det gäller hävande på grund av att hinder enligt 4 § icke beaktats och ej heller undanröjts, tillägges talerätt envar som lider förfång av registreringen. Därest hindret anses bestå i att mönstret eller dess utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning (4 § första stycket) eller att mönstret innehåller sådant statsvapen eller sådan internationell beteckning, som enligt lag icke må obehörigen finnas anbragt å saluhållna varor, eller ock något som lätt kan förväxlas därmed (4 § andra stycket 1), bör med hänsyn till de allmänna intressen som här skall tillgodoses talan få föras även av allmän åklagare.[7]

Sådant hävande av en mönsterregistrering, som avses i paragrafen, skall enligt utredningens förslag uteslutande ankomma på domstol att förordna om.

Bland rättegångsbestämmelserna sist i lagförslaget upptages en kompletterande forumregel för mål om hävande av registrering (45 §) och bestämmelser rörande vissa underrättelser i sådana mål (47 §). Utredningen har ej funnit skäl att föreslå ett bibehållande av regeln i ML om specialforum. Rättegångsbalkens bestämmelser om forum i tvistemål blir alltså tillämpliga. En talan, som grundas på att en mönsterregistrering står i strid mot 1, 2 eller 4 §, kan möjligen sägas avse frågan huruvida »mönsterrätt består eller icke består», men i dylikt fall bör fastställelsetalan enligt 46 § icke vara tillåten utan 31 § anses exklusivt tillämplig. I rättegångsbestämmelserna finns skyldighet stadgad för domstol att till registreringsmyndigheten expediera dom i mål som avses bl. a. i 31 §. Hävande av registrering skall enligt 33 § verkställas ex officio av registreringsmyndigheten, sedan domen i fråga vunnit laga kraft.

32 §.

Överförande av registrering på annan

Om ett mönster registrerats för annan än den, som enligt 1 § är berättigad därtill, skall domstol på talan av den berättigade förordna, att registreringen överföres på denne. I fråga om tiden för väckande av sådan talan skall gälla vad i 31 § andra stycket är stadgat. Dessa bestämmelser har upptagits i första stycket av förevarande paragraf. I andra stycket stadgas, att anteckning om rättens förordnande skall göras i mönsterregistret, sedan förordnandet vunnit laga kraft. Därest den som frånkännes registreringen här i riket i god tro börjat yrkesmässigt utnyttja mönstret eller vidtagit väsentliga åtgärder därför, äger han, enligt tredje stycket, mot skäligt vederlag och på skäliga villkor i övrigt fortsätta det påbörjade eller igångsätta det tillämnade utnyttjandet med bibehållande av dess allmänna art. Sådan rätt tillägges även innehavare av licens, som finns antecknad i registret.

[7] Jfr 26 § VmL och 47 § andra st. PLU.

Bestämmelser om vindikation av en mönsterregistrering finns icke i vare sig ML eller DML. Däremot innehåller § 12 NML dylika regler. När det visas, att den registrerade mönsterhavaren icke är berättigad enligt NML § 3, d. v. s. icke själv frambragt mönstret eller är upphovsmannens rättsinnehavare, kan »mönstret» frånkännas honom genom dom. Talerätt i sådant hänseende har både registreringsmyndigheten och den berättigade. Den sistnämnde äger också påyrka, att »mönstret» överföres på honom. I förhållande till den, som sålunda har talerätt, medför mönsterregistreringen icke någon rättsverkan.[1]

På sina håll i utländsk mönsterlagstiftning utanför Norden står möjlighet öppen att föra sådan vindikationstalan, varom nu är fråga.[2]

I 48 § PLU förekommer bestämmelser, som motsvaras av utredningens förslag på denna punkt.

I motiveringen till 31 §, som avser hävande av mönsterregistrering, har berörts att den som frambragt mönstret eller hans rättsinnehavare kan mot den som oberättigat innehar mönsterrätten föra talan om registreringens hävande men att han som regel torde vara mest intresserad av att få registreringen överförd på sig. Om nämligen registreringen häves, står den berättigade utan möjlighet att för sin del förvärva mönsterrätt; vad som förekommit i registreringsärendet innefattar sådant nyhetshindrande material, som utesluter ny registrering. Nämnda möjlighet bör emellertid icke berövas honom genom en oberättigad registrering, och därför medges honom rätt att efter talan vid domstol få registreringen överförd på sig. Här, liksom när det gäller upphävande av registrering, bör observeras, att tillämpningsområdet är begränsat till vindikationsfallen, d. v. s. att anspråket göres gällande av den, som anser sig ha varit berättigad att erhålla den ursprungliga registreringen, eller av dennes rättsinnehavare. Till vindikation räknas icke en sådan tvist rörande mönsterrätten, som har sin grund i ett mellan parterna i processen gällande avtal.

Utredningen har emellertid ansett, att vissa inskränkningar i principen om den berättigades vindikationsrätt bör gälla på samma sätt som föreslagits i 48 § PLU. Sålunda hänvisas beträffande den tid, inom vilken talan

[1] Enligt 18 § i 1916 års förslag må talan om bättre rätt till mönsterrätten föras mot den, som i registret senast antecknats såsom mönsterrättens innehavare. Detta tillåtes även beträffande en del av flera på grund av en ansökan registrerade mönster. Enligt motiven (s. 159 ff) skulle paragrafen vara tillämplig icke blott för det fall, att mönsterrätten förvärvats av annan än den, som i registret är antecknad såsom innehavare, utan även för det fall att den ursprungliga registreringen beviljats åt annan än den, som enligt lagen kan göra anspråk på mönsterskydd. — Enligt 1934 års finska förslag äger den, som anser att ett registrerat mönster på grund av bättre rätt tillhör honom, att yrka antingen att registreringen förklaras ogiltig eller att den överföres på honom (8 §).

[2] Se t. ex. den brittiska lagen Sec. 20. Jfr för schweizisk rätts del *Troller:* Immaterialgüterrecht, Band II, (1962) s. 657 f. Benelux-förslaget 1963 öppnar i Art. 5 möjlighet för upphovsmannen, därest någon deponerat ett mönster utan tillstånd av denne, att inom fem år därefter övertaga deponeringen (respektive, utan preskriptionstid, att få deponeringen hävd).

skall ha väckts, till vad som stadgas i 31 §. Enligt detta lagrum måste talan väckas inom ett år efter det den berättigade erhållit kännedom om de omständigheter på vilka talan grundas, d. v. s. att annan oberättigat lyckats erhålla mönsterregistreringen. Visst utrymme ges också genom hänvisningen till 31 § åt godtrosförvärv av mönsterrätten, i det att talan icke får väckas senare än tre år efter registreringen, om mönsterhavaren erhållit registreringen i god tro. Har denna tid gått till ända och är godtroskravet uppfyllt, är det följaktligen likgiltigt när den berättigade får kännedom om registreringen; han äger ej längre göra sitt anspråk gällande. Om däremot den treåriga preskriptionstiden icke gått till ända och mönsterhavaren varit i god tro vid registreringen, får mönsterhavaren stå tillbaka för den berättigade.

Såsom ytterligare en inskränkning i vindikationsrätten kan betecknas den rätt att nyttja mönstret, som den som frånkännes registreringen enligt tredje stycket kan erhålla. Denna rättighet har likheter såväl med föranvändarrätt som med tvångslicens. En avvägning mellan de båda parternas intressen leder billigtvis till att, om den som frånkännes registreringen i god tro här i riket börjat yrkesmässigt utnyttja mönstret eller vidtagit väsentliga åtgärder därför, han bör få fortsätta eller påbörja utnyttjandet med bibehållande av dess allmänna art mot det att han erlägger skäligt vederlag och iakttager andra villkor, som befinnes skäliga (jämför formuleringarna i 6 och 28 §§). Utredningen följer sålunda vad patentkommittéerna föreslagit. Frågan om utnyttjanderätten torde icke kunna upptagas i vindikationsprocessen på annat sätt än efter genstämning. Den kan också prövas i särskild rättegång och självfallet lösas genom frivillig överenskommelse mellan parterna. Sådan utnyttjanderätt som kan tilläggas den tidigare mönsterhavaren bör rimligen också kunna tillerkännas licenstagare under förutsättning att licensen är antecknad i mönsterregistret och i övrigt på samma villkor, som gäller för mönsterhavaren. Genom bestämmelse i 47 § är det sörjt för att de i registret antecknade licenstagarna blir underrättade om vindikationsprocessen.

Har domstol förordnat om överförande och förordnandet vunnit laga kraft skall enligt paragrafens andra stycke anteckning därom göras i mönsterregistret. Detta sammanhänger med att utredningen i 47 § föreslår bl. a., att den som vill väcka talan om överförande av registrering på annan skall anmäla detta till registreringsmyndigheten för anteckning i mönsterregistret och att sådan anmälan skall vara en förutsättning för att talan får upptagas till prövning. Det får anses följdriktigt, att om rättegången leder till avsett resultat även detta antecknas i registret, och registreringsmyndigheten får, enligt 48 §, bl. a. för detta ändamål en avskrift av domen översänd till sig. Däremot äger registreringsmyndigheten givetvis icke verkställa själva överförandet, d. v. s. göra anteckning om det nya innehavet av registreringen, annat än på begäran av den, på vilken enligt domen re-

gistreringen skall överföras. Rättsläget kan efter domen ha förändrats på nytt genom den berättigades förfoganden.

Ett partiellt överförande av registreringen bör ej få äga rum vare sig det är fråga om ett enda mönster eller om en samregistrering, vilken senare jämlikt 27 § ej heller kan uppdelas i registret på grundval av en frivillig överlåtelse. Såsom anförts under 31 § kan emellertid ett partiellt hävande av en samregistrering åstadkommas. Under 31 § har också nämnts, att den som påstår sig vara mönsterskapare jämte den i registret antecknade mönsterhavaren, d. v. s. att mönstret frambragts av dem gemensamt, skall jämlikt förevarande paragraf äga föra talan mot mönsterhavaren om att bli antecknad i registret jämte denne.

Utredningen får beträffande paragrafens innebörd ytterligare hänvisa till vad som anförts av patentkommittéerna i fråga om motsvarande stadgande i PLU.[3]

33 §.

Avförande ur registret

I paragrafens första stycke stadgas, att mönster skall avföras ur registret när mönsterhavaren skriftligen begär detta liksom när domstol förordnat om hävande av registreringen och domen vunnit laga kraft. Sådant avförande ur registret skall kungöras.

Av andra stycket framgår, att mönster icke får avföras ur registret på mönsterhavarens begäran, om mönsterrätten är utmätt eller rättegång pågår om att registreringen skall överföras på annan. Detta förbud gäller så länge utmätningen består eller rättegången ej blivit slutligen avgjord.

Enligt 19 § ML skall mönstret avföras ur registret, då registrering blivit upphävd eller skyddet för registrerat mönster upphört eller skyddsrättens innehavare begär avförande. Kungörelse om avförandet skall införas i allmänna tidningarna. § 11 DML har bestämmelser om att mönsterskyddet upphör när skyddsperioden utlöpt, när en till betalning förfallen förnyelseavgift icke erlägges före utgången av fastställd frist och när mönsterhavaren ger avkall på skyddet. I § 23 andra stycket NML finns ett stadgande om att i registret skall antecknas när skyddet utlöper, förklaras ogiltigt eller frånkännes innehavaren.[1]

[3] NU 1963: 6 s. 321 ff.

[1] Enligt 22 § i 1916 års förslag upphör skyddet för registrerat mönster, då skyddstiden gått till ända, då mönsterhavaren skriftligen avstår från skyddet samt i ett speciellt fall av import. (Se närmare i förslaget s. 171 ff.) I dylika fall skall enligt 24 § mönstret av registreringsmyndigheten avföras ur registret och kungörelse därom utfärdas; så skall också ske, om registreringen av domstol eller av Konungen förklarats vara utan rättsverkan. (Se s. 177 f.) — Enligt 14 § i det finska förslaget till förordning om mönsterskydd 1934 skall registrering upphöra att gälla, om mönsterägaren skriftligen anmäler att han avstår från skyddet, om skyddstiden gått till ända och om registreringen förklarats ogiltig. Registrering kan också, på mönsterägarens begäran, inskränkas till att omfatta endast något eller några av de föremål, för vilka mönstret är registrerat.

I PLU har införts bestämmelser om upphörande av patent i 49 § samt i 50 § om kungörande när patent förfallit, förklarats ogiltigt, överförts eller förklarats upphört. Stadgande om avförande av varumärke ur varumärkesregistret finns i 27 § VmL (jämför 46 § VmL och 5 § i tillämpningskungörelsen).

Utredningen har icke funnit behövligt att i lagen särskilt stadga, att ett mönster skall avföras ur registret, när registreringen enligt 9 och 25 §§ ej längre gäller. Av vikt är emellertid att det i lagen klart utsäges i vilka fall ett mönster under en löpande registreringsperiod skall avföras. Att så bör ske, när mönsterhavaren begär att mönstret skall avföras ur registret — med det undantag som stadgas i paragrafens andra stycke — framstår såsom tämligen självklart. För att undvika misstag i sammanhanget bör mönsterhavarens begäran vara framställd i skriftlig form. Vem som är mönsterhavare och således ensam behörig att begära mönstrets avförande framgår av 27 § tredje stycket. Därest mönsterrätten innehas av flera gemensamt, måste de samtliga stå bakom en begäran om avförande för att detta skall komma till stånd. Skulle det i efterhand visa sig, att mönsterhavaren icke var den till registreringen materiellt berättigade, kan den berättigade icke få registreringen återupplivad. Han bör därför alltid söka i tid komma till sin rätt och får i övrigt hålla sig till den oberättigade mönsterhavaren med skadeståndskrav.

Licenstagare ges ingen rätt att motsätta sig ett avförande av mönstret ur registret, när detta begärts av mönsterhavaren. Denna utredningens ståndpunkt sammanhänger med att utredningen icke ansett sig kunna åstadkomma en fullständig reglering av licensavtalet och dess rättsföljder. Ej heller patentkommittéerna har förordat en sådan rätt för licenstagare, som här ifrågasatts.[2] Utredningen anser det emellertid lämpligt, att i en tillämpningsförfattning ges bestämmelse om att därest licens finns antecknad i registret, licenstagaren skall underrättas av registreringsmyndigheten om att begäran om avförande av mönstret gjorts av mönsterhavaren samt att licenstagaren erhåller en skälig frist att genom förhandlingar med mönsterhavaren eller på annat sätt tillvarataga sina intressen, innan den begärda åtgärden verkställes.[3]

Lagtexten har utformats så, att den icke lägger hinder i vägen för att ett eller flera av gemensamt registrerade mönster skall kunna avföras ur registret, medan återstoden av samregistreringen förblir gällande.

I vissa fall har det ansetts, att en begäran av mönsterhavaren om avförande ur registret icke omedelbart bör leda till denna åtgärd. Redan har berörts, att registrerade licenstagare bör erhålla skäligt rådrum för att tillvarataga sina intressen. Det finns också andra, vilkas intressen påkallar sär-

[2] NU 1963: 6 s. 325.
[3] Jfr 18 § varumärkeslagens tillämpningskungörelse.

skilt beaktande. Så är fallet med dem, för vilkas räkning mönsterrätten utmätts, och dem som mot mönsterhavaren väckt talan om överförande av registreringen.

Frågan om *utmätning* av mönsterrätt kräver i och för sig en undersökning. I den allmänna motiveringen har uttalats att redan »rättigheten att förskaffa sig den ensamrätt till mönstret, som mönsterrätten innebär» kan utmätas, något som ansetts följa av rättighetens överlåtbarhet. Att även en ansökan om mönsterregistrering kan tagas i mät och likaså själva mönsterrätten, när den väl uppstått genom registreringen, framstår av motsvarande skäl såsom följdriktigast. Ur en helt annan synvinkel måste emellertid prövas, huruvida mönsterrätten bör skyddas mot utmätning. I 42 § UhL stadgas skydd mot utmätning av upphovsrätt »hos upphovsmannen själv eller hos någon, till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente» ävensom beträffande »exemplar av sådant konstverk som ej blivit utställt, utbjudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande». Inom upphovsrätten gör sig emellertid betydligt starkare intressen att tillvarataga den ideella rätten *(droit moral)* gällande än vad fallet är på mönsterrättens område, och förbudet att utmäta upphovsrätt hos upphovsmannen själv eller hans successorer har förestavats av dessa intressen.[4] Enligt utredningens mening kan icke intresset hos den som frambragt ett mönster — och ännu mindre vissa successorers intressen — väga tyngre än borgenärernas ekonomiska intresse att få utnyttja i och för sig realiserbara tillgångar hos gäldenären. Utredningen föreslår därför icke något förbud mot utmätning av hänsyn till ideella intressen, en ståndpunkt som överensstämmer med patentkommittéernas i samma fråga.[5] Vid ett utmätningsförfarande, som avser »rättigheten att söka mönsterregistrering», kan mönstret lätt komma att förlora sin karaktär av att vara nytt i objektiv mening. Försiktighet bör därför iakttagas under förrättningen, så att icke mönstret göres allmänt tillgängligt och därigenom förlorar sin nyhetsegenskap och sin förmåga att vinna mönsterskydd. — Vad angår det ytterligare utmätningsförbudet i UhL i vissa fall beträffande konstverk, har även detta stadgande sin grund i starka personliga intressen hos upphovsmannen och hans successorer. Något beaktande på motsvarande sätt av dylika intressen när det gäller mönster kan icke komma i fråga, och utredningen föreslår därför ej något förbud mot utmätning för liknande fall.[6]

En skenbar komplikation beträffande utmätning föreligger i de fall, då mönstret tillika är ett sådant brukskonstverk, att upphovsrätt till verket kan hävdas. Det måste dock framstå såsom klart, att reglerna i 42 § UhL

[4] SOU 1956: 25 s. 301 ff.

[5] NU 1963: 6 s. 118. Jfr emellertid 4 § i 1916 års förslag och motiveringen därtill s. 103. Se även § 5 DML och § 3 NML.

[6] Jfr beträffande utmätning av immaterialrättigheter SOU 1964: 10 s. 84 och s. 110 samt SOU 1964: 57 s. 206 f och s. 224 f.

om inskränkningar i utmätningsrätten här gäller. Någon upplysande bestämmelse härom torde icke vara påkallad i mönsterlagen.

Om en mönsterrätt utmätts hos mönsterhavaren och denne begär att mönstret skall avföras ur registret, skulle mönsterrättens ekonomiska värde för borgenären omintetgöras, därest den begärda åtgärden verkställdes. Till förhindrande av en dylik konsekvens föreslår utredningen, i likhet med vad patentkommittéerna gjort i 4 § PLU, att mönstret, om mönsterrätten är utmätt, icke på begäran av mönsterhavaren får avföras ur registret så länge utmätningen består. Det förutsättes härvid, att vid utmätning en anmälan omedelbart göres till registreringsmyndigheten därom.

Av motsvarande skäl, som angivits för utmätningsfallet, bör ett avförande ur registret icke få ske på grundval av mönsterhavarens begäran så länge rättegång pågår om att registreringen skall överföras på annan och icke blivit slutligen avgjord. En bestämmelse härom, som också motsvarar ett stadgande i 49 § PLU, upptages i förevarande paragraf. Besked om en vindikationstalan skall tillställas registreringsmyndigheten enligt 47 §.

Förutom på mönsterhavarens begäran skall mönster avföras ur registret under löpande registreringsperiod även när domstol förordnat om hävande av registreringen och domen vunnit laga kraft. Till skillnad från en domstols dom på överförande av registreringen på annan föreligger ett officialintresse att en hävningsdom leder till avförande ur registret. Någon begäran av part kräves därför icke för åtgärden i fråga. Domstol, som förordnat om hävande av registreringen, har jämlikt 48 § att expediera domen till registreringsmyndigheten. Det synes vara ändamålsenligt, att domstolen utan särskild förfrågan från registreringsmyndigheten också lämnar besked om huruvida domen vunnit laga kraft.

När registreringsmyndigheten enligt förevarande paragraf avför ett mönster ur registret, skall åtgärden kungöras till upplysning för allmänheten, som kan ha stort intresse därav. Kungörandet bör ske i samma publikation, i vilken andra kungörelser enligt mönsterlagen intages.

I 50 § PLU har föreskrivits, att kungörelse skall ske också när patent överförts på annan. Någon dylik föreskrift har icke ansetts erforderlig i 32 § eller i förevarande paragraf av utredningens förslag.

Ansvar och ersättningsskyldighet m. m.

34 §.

Straff och åtal

I paragrafen stadgas straffansvar för den som uppsåtligen gör intrång i annans mönsterrätt. Straffet har satts till böter eller fängelse i högst sex månader. Allmänt åtal må äga rum endast efter angivelse av målsägande.

Enligt 16 § ML är straffet för intrång i skyddsrätten böter, och annan än skyddsrättens innehavare får icke föra talan om ansvar för intrånget.

§ 26 DML stadgar bötesstraff för uppsåtligt intrång; vid återfall är straffet böter eller fängelse i sex månader. I paragrafen utsäges också, att straff- och skadeståndsansvar kan göras gällande efter skyddstidens utgång, såvida intrånget ägt rum dessförinnan. Enligt § 25 NML straffas den som gjort sig skyldig till uppsåtligt mönsterintrång med böter. Allmänt åtal får väckas endast efter den förnärmades angivelse.[1]

Straffpåföljd för intrång förekommer i vårt land i flera immaterialrättsförfattningar. Sålunda är straffet dagsböter eller, vid synnerligen försvårande omständigheter, fängelse för uppsåtligt patentintrång enligt patentförordningen (19 § 4 mom.), böter eller fängelse i högst sex månader för sådant intrång i upphovsrätt eller i rätt till fotografisk bild, som begåtts uppsåtligen eller av grov oaktsamhet (53 § UhL och 16 § lagen om rätt till fotografisk bild), samt böter eller fängelse i högst sex månader för uppsåtligen begånget varumärkesintrång (37 § VmL). Enligt 51 § PLU skall straffet för uppsåtligt patentintrång vara dagsböter eller fängelse i högst sex månader. 1963 års namnlag stadgar emellertid icke straff utan endast skadeståndsansvar för intrång i annans rätt till egenartat släktnamn, varjämte vitesförbud är avsett att kunna meddelas till motverkande av fortsatt intrång. På firmarättens område förekommer vid intrång icke straffansvar utan blott vitesförbud, som meddelas av domstol, samt skadeståndspåföljd; firmarätten är emellertid under revision, och straff såsom intrångspåföljd kan förväntas i den nya lagstiftningen.

I fråga om åtalsrätten gäller, att patentintrång ej får åtalas av annan än patenthavaren (målsägandebrott), en regel som bibehålles i PLU, medan intrång i upphovsrätt, rätt till fotografisk bild och varumärkesrätt får åtalas av allmän åklagare under förutsättning att intrånget angivits till åtal av målsäganden (angivelsebrott).[2]

Utredningen är av den uppfattningen, att skadeståndspåföljden är den praktiskt viktigaste sanktionen vid intrång i mönsterrätt, och bestämmelser därom upptages i 35—36 §§. Emellertid vill utredningen icke underkänna betydelsen av att också straffpåföljd finnes stadgad för uppsåtligen begångna intrång. Härtill kommer, att förut nämnda lagar på immaterialrättens område innehåller straffsanktion, vilket talar för att icke nu slopa straffansvaret för intrång i mönsterrätt. Straffsatsen bör vara densamma

[1] Enligt 1916 års förslag skulle domstol meddela förbud för den, som begått mönsterintrång, att fortsätta eller upprepa sitt förfarande (25 §). Överträdelse av sådant förbud liksom på visst sätt kvalificerat uppsåtligt intrång skulle bestraffas med böter eller, vid synnerligen försvårande omständigheter, med fängelse i högst sex månader (26 §). Talerätt tillades ingen annan än den, som då brottet begicks innehade mönsterrätten. (Beträffande påföljdssystemet se närmare i 1916 års förslag s. 178 ff.) — I 9 § av 1934 års finska förslag stadgas dagsböter såsom straff för intrång i mönsterskyddsrätt, och i 12 § samma förslag utsäges att brottet ej må åtalas av allmän åklagare utan att det anmälts till åtal av den som var mönsterägare då intrånget begicks. Om flera mönsterägare finns, har varje delägare rätt att åtala intrånget.

[2] Beträffande olika uttalanden under förarbetena hänvisas till NU 1963:6 s. 332 f, prop. 17/1960 s. 300 ff och prop. 167/1960 s. 173 ff.

som i de övriga immaterialrättslagarna, d. v. s. böter eller fängelse i högst sex månader. Frihetsstraffet får därvid anses reserverat för grova fall av intrång.

Att straffbelägga intrång som begåtts av oaktsamhet har utredningen ej funnit lämpligt, icke ens om ett stadgande därom begränsas till oaktsamhet som är grov.

I fråga om *medverkan* till mönsterintrång får brottsbalkens bestämmelser i 23 kap. 4 och 5 §§ anses analogivis tillämpliga.[3]

Beträffande *åtalsrätten* föreslår utredningen en övergång från målsägandebrott till allmänt åtal under förutsättning av angivelse från målsäganden. Utvecklingen på åtalsrättens område har gått i riktning från enskilt åtal till allmänt åtal, i varje fall när det gäller förmögenhetsbrott i allmänhet men även i fråga om mer speciella förmögenhetsbrott såsom intrång i immaterialrättigheter. Så kan väntas bli fallet även med patentintrång, vilket stöder utredningens ståndpunkt. Ett speciellt skäl utgör också den omständigheten, att angivelsebrott gäller enligt UhL och utredningens förslag innefattar ett bibehållande av dubbelt skydd enligt mönsterlagen och UhL.

Brottsutredning och åtal skall alltså utföras av polis- och åklagarmyndighet utan särskild kostnad för målsäganden. En dylik insats av det allmänna utgör en naturlig följd av grundtanken i lagförslaget att mönsterskaparen bör ges ett starkt skydd mot intrång.

Utredningens förslag på denna punkt framlägges efter viss tveksamhet från några ledamöters sida. Några av dessa har befarat, att polis- och åklagarmyndigheterna, om angivelsebrott stadgas, kommer att anlitas i trakasseringssyfte eller i övrigt för att underlätta påtryckning på motparten och för att tjäna som inkasseringsorgan för mönsterhavares skadeståndsanspråk. Farhågor av detta och annat slag har emellertid fått vika för utvecklingen på patentområdet. Skulle det på denna punkt bli någon ändring under den återstående behandlingen av patentlagsförslaget, så att patentintrång alltjämt blir målsägandebrott, bör mönsterintrång behandlas på samma sätt. Visserligen kan även i sådant fall åberopas att angivelsebrott gäller enligt UhL, men det är mera angeläget, att regeln om åtalsrätt blir densamma i patent- och mönsterlagarna.[4]

Såsom redan framgått av utredningens motiv använder utredningen begreppet *mönsterintrång* för sådan kränkning av mönsterrätt som närmare beskrives i 5 §. En helt oklanderlig terminologi skulle här kunna kräva, att man använder uttrycket mönsterrättsintrång, men utredningen föredrar den kortare termen och anser sig ha visst stöd därför i VmL, där begrep-

[3] Se närmare om medverkansreglernas tillämplighet inom specialstraffrätten NJA II 1962 s. 332 ff med där gjorda hänvisningar. Jfr beträffande patenträtten NU 1963: 6 s. 153.

[4] En i lagrådsremissen ang. ny patentlag föreslagen begränsning i den allmänna åtalsrätten (57 §; s. 182) har icke kunnat övervägas närmare av utredningen.

pet varumärkesintrång förekommer i 37 §. Utredningen finner det dessutom vara lämpligt att — i likhet med vad man gjort i VmL — i själva lagtexten prägla uttrycket mönsterintrång. Denna terminologi återkommer även i några senare paragafer.

Beträffande mål angående mönsterintrång har utredningen ej funnit skäl att föreslå specialforum, som väl förekommer för mål om patentintrång men däremot icke för mål angående intrång i upphovsrätt eller i varumärkesrätt. De allmänna reglerna i 19 kap. rättegångsbalken om laga domstol i brottmål skall alltså tillämpas.

Utredningen har ej heller funnit anledning att föreslå några speciella regler angående åtalspreskription. Brottsbalkens bestämmelser om bortfallande av påföljd i 35 kap. skall följaktligen tillämpas, vilket innebär att en tvåårig preskriptionstid gäller för straffansvaret. Tiden räknas från »den dag brottet begicks», och preskriptionen avbrytes genom att den misstänkte häktas eller delges åtal för mönsterintrånget.[5]

35 och 36 §§.

Skadestånd

I 35 § upptages skadeståndsbestämmelser och en preskriptionsregel. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet begått mönsterintrång skall utgiva dels skäligt vederlag för utnyttjandet av mönstret, dels ersättning för den ytterligare skada, som intrånget kan ha förorsakat. Om endast ringa oaktsamhet förelegat, må ersättningen jämkas därefter. Nu angivna stadganden har upptagits i paragrafens första stycke.

I andra stycket regleras skadeståndsskyldigheten för det fall att mönsterintrång begåtts utan uppsåt eller oaktsamhet. Den som gjort intrånget är då skyldig att, om och i den mån det finnes skäligt, utgiva vederlag för utnyttjandet.

Enligt tredje stycket må talan om ersättning för mönsterintrång endast avse skada under de senaste fem åren innan talan väckes. Beträffande skada, för vilken talan om ersättning ej förts inom tid som nu sagts, skall rätten till ersättning vara förlorad.

I 16 § ML finns skadeståndsansvar utan närmare precisering stadgat för den som gjort sig skyldig till intrång. Enligt § 25 DML är den som begår intrång skyldig att ersätta den förorättade all därigenom vållad skada i överensstämmelse med de allmänna för skadestånd gällande reglerna. Ersättningsskyldigheten bortfaller, enligt § 27 DML, när intrånget icke påtalats inom ett år efter det att det kommit till utförande. Enligt § 25 NML har den som uppsåtligen eller av oaktsamhet gjort sig skyldig till intrång att gottgöra den därigenom vållade skadan.[1]

[5] I anslutning till åtalsregeln se särsk. yttrande av hrr v. Zweigbergk och Uggla.

[1] Enligt 1916 års förslag skulle skadeståndsskyldighet inträda endast för intrång som kunde medföra straffansvar, och härför krävdes vetskap om bl. a. att det mönster som utnyttjats var registrerat. Skadeståndsskyldighet föreslogs således icke vid vållande i

I 52 § PLU har upptagits skadeståndsregler för patentintrång, vilka praktiskt taget motsvaras av utredningens förslag i förevarande paragraf.[2] Enligt 54 § UhL skall, oberoende av uppsåt eller oaktsamhet, utgivas skäligt vederlag för utnyttjandet av annans verk. Har dylikt utnyttjande skett uppsåtligen eller av oaktsamhet, skall ersättning jämväl utgå för annan förlust än uteblivet vederlag samt för lidande eller annat förfång. Annat intrång i upphovsrätt, som gjorts uppsåtligen eller av oaktsamhet, medför likaledes skyldighet att utge ersättning för förlust, lidande eller annat förfång.[3] Enligt 38 § VmL skall den som uppsåtligen eller av oaktsamhet gör sig skyldig till varumärkesintrång ersätta av intrånget föranledd skada; dock att om endast ringa oaktsamhet föreligger, ersättningen därefter må jämkas.[4] Skadeståndsregeln i 22 § NamnL är så utformad, att den som gör intrång i annans rätt till egenartat släktnamn är pliktig att, om han insett eller bort inse att hans förfarande länder namnhavaren till förfång, utgiva ersättning till denne för lidande och annan skada.[5]

Beträffande den av utredningen, i fullt samförstånd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, föreslagna skadeståndsregleringen i 35 § kan hänvisas till vad patentkommittéerna anfört vid sitt motsvarande stadgande. Endast några smärre kommentarer synes här vara påkallade.

Det kan närmast anses vedertaget på immaterialrättens område, att fullt skadestånd skall utgå vid intrång, som begåtts uppsåtligen och av oaktsamhet, med möjlighet dock i vissa fall till jämkning av ersättningen, när oaktsamheten varit ringa. Denna principiella inställning biträder utredningen.

För att underlätta uppskattningen av skadan vid intrång finner utredningen vidare det vara lämpligt med en hjälpregel av innehåll att det alltid skall utgå en s. k. skälig licensavgift för det olovliga utnyttjandet. I likhet med uttryckssättet i 54 § UhL föreslås denna avgift benämnd »skäligt vederlag». Denna ersättning får bestämmas efter de grunder, som är gängse inom branschen vid överenskommelser om licensavgift o. d. Den ytterligare skada, för vilken ersättning skall gäldas vid mönsterintrång, kan bestå av minskad egen försäljning, investeringsförluster o. s. v.

Hela den av mönsterintrånget förorsakade skadan skall gottgöras. Det kan emellertid i vissa fall vara svårt att åstadkomma tillfredsställande bevisning om vidden av skadan. Domstolen har då att med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadan i dess olika former till skäligt belopp.

övrigt. Det ansågs nämligen tveksamt, huruvida underlåtenhet att ta kännedom om det registrerade mönstret under alla omständigheter kunde betraktas såsom en försummelse. (Se 26 § i 1916 års förslag och motiven s. 185 ff.) — Enligt 9 och 10 §§ i 1934 års finska förslag skulle skadestånd utgå vid intrång, begångna uppsåtligen eller av oaktsamhet och således straffbara, samt i visst annat fall.

[2] NU 1963: 6 s. 328 ff.

[3] Prop. 17/1960 s. 289 ff.

[4] Prop. 167/1960 s. 177 ff samt s. 255.

[5] Prop. 37/1963 s. 122 ff.

Det är härvid angeläget, att intrångets menliga verkan för målsäganden i skilda ekonomiska hänseenden vederbörligen beaktas.

Endast förmögenhetsskada göres ersättningsgill, och således icke ideell skada av något slag, t. ex. personliga obehag eller olägenheter av intrånget. Dylikt lidande omfattas visserligen av UhL:s skadeståndsregel liksom av NamnL:s men brukar icke beaktas på det industriella rättsskyddets område.

I fråga om förutsättningarna för skadeståndsskyldighet enligt 35 § första stycket gäller, att gärningsmannen skall ha begått intrånget uppsåtligen eller av oaktsamhet. Vad dessa subjektiva rekvisit innebär framgår av allmänna rättsregler och rättspraxis.

Det brukar anses, att företag som i sin verksamhet tillgodogör sig uppfinningar i allmänhet har att hålla sig underrättade om huruvida uppfinningarna är patentskyddade för annans räkning.[6] Genom att uraktlåta detta anses i regel oaktsamhet ligga företagsledningen till last. Principiellt måste ett dylikt betraktelsesätt vara tillämpligt även på mönsterområdet, där möjlighet att förskaffa sig kännedom om vilka mönster, som är skyddade, föreligger genom mönsterregistret och den av registreringsmyndigheten utgivna publikationen.

I fråga om företagens undersökningsplikt har utredningen emellertid från textil- och konfektionsbranschen mottagit några synpunkter, som icke kan lämnas obeaktade. Det har sålunda framhållits, att ett företag som arbetar med flera hundra och kanske tusen mönster om året icke rimligen bör anses oaktsamt, om man icke upptäckt ett mönster i registret eller publikationen eller försummat att beträffande visst mönster utföra kontrollen och kollision sedan visar sig föreligga mellan företagets mönster och ett registrerat mönster. Ett oavsiktligt intrång, som på dylikt sätt uppkommit till följd av bristande kontroll, anses inom textilindustrin böra bedömas mycket milt.

Utredningen vill med anledning av de nu återgivna synpunkterna förorda, att vid tillämpningen av oaktsamhetsstadgandet beaktas de särskilda svårigheter eller oproportionerliga kostnader, som en kontinuerlig bevakning kan medföra inom vissa branscher, såsom t. ex. då mycket stora mönstersortiment och stor mönsteromsättning förekommer. En utväg är, att oaktsamhet som i dylikt fall kan hänföras till uraktlåten undersökning i mönsterregistret bedömes såsom ringa med därav given möjlighet att jämka ersättningen.

Med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser bör man komma till rätta med sådana fall som principalansvaret, d. v. s. när arbetsgivare har att svara för skada som orsakas tredje man genom vållande av någon inom arbetsgivarens drifts- eller arbetsledning, och ansvaret för medverkan, d. v. s. när två eller flera är vållande till skadan. Enligt utredningens mening bör således de för person- och sakskada i praxis nu gällande ska-

[6] NU 1963:6 s. 334.

deståndsreglerna vara tillämpliga även på förevarande område av vad som brukar kallas för allmän förmögenhetsskada.[7]

I vad mån skadestånd bör utgå på enbart objektiv grund, d. v. s. när varken uppsåt eller oaktsamhet kan läggas den till last, som från objektiv synpunkt begått ett mönsterintrång, har varit föremål för tvekan. Utredningen har emellertid valt att följa det förslag, som enligt vad som inhämtats blir framlagt i lagrådsremissen av patentlagsförslaget. Detta innebär att vederlag skall utgivas med möjlighet till jämkning efter skälighetssynpunkter. I vissa fall kan det vara skäligt att ingen ersättning utgår alls. Denna reglering är enligt utredningens mening att föredraga framför den »vinstbegränsningsregel», som förekom i 52 § PLU.

Någon begränsning i kretsen av taleberättigade har icke gjorts. Även en licenstagare, som lidit skada till följd av ett mönsterintrång, kan således självständigt föra talan mot gärningsmannen om ersättning därför. Att frågan om skadeståndets storlek i dylika fall kan komma i annat läge — på grund av att mönsterhavaren också och kanske primärt drabbas av intrånget — bör icke få inverka på licenstagarens rätt att föra skadeståndstalan.

Med hänsyn till den förhållandevis korta skyddstiden har det befunnits lämpligt att stadga en särskild preskriptionstid, som med fördel icke göres längre än en skyddsperiod, d. v. s. fem år. Samma korta preskriptionstid är stadgad i 40 § VmL beträffande anspråk på ersättning för varumärkesintrång och föreslås i 52 § PLU[8]. I fråga om den närmare konstruktionen av preskriptionsregeln i 35 § och motiveringen till denna kan utredningen, utöver vad som sagts om en anpassning efter skyddstiden, hänvisa till vad som anförts vid varumärkeslagens tillkomst och av patentkommittéerna.[9] Att märka är, att preskriptionsavbrott endast kan åstadkommas genom väckande av skadeståndstalan vid domstol samt att ett skadeståndsanspråk, som preskriberats enligt förevarande regel icke ens kan åberopas kvittningsvis. Någon samordning med preskription av ansvarstalan har ej eftersträvats. Åtalspreskriptionen följer, såsom angivits ovan under 34 §, de allmänna reglerna i 35 kap. brottsbalken. I 6 kap. 7 § strafflagen är stadgat, att det ej genom åtalspreskription är målsägande betaget att söka det skadestånd vartill han eljest kan vara berättigad.

Att det i 35 § tredje stycket talas om »ersättning» hindrar givetvis icke att bestämmelserna gäller även för de fall, då det endast är fråga om den form av ersättning, som i första stycket benämnes »vederlag».

I 36 § stadgas, att ersättningsbestämmelserna i 35 § är tillämpliga även när någon yrkesmässigt och utan lov utnyttjar mönster som är föremål för

[7] Jfr uttalanden av skadeståndskommittén i Skadestånd I (SOU 1963:33) s. 44 f och i Skadestånd II (SOU 1964:31) s. 44 ff och s. 79 ff.

[8] Enligt UhL och NamnL gäller ej någon speciell preskriptionstid för skadeståndsanspråk, vilket innebär att den allmänna tioårspreskriptionen är tillämplig.

[9] SOU 1958:10 s. 335 ff och NU 1963:6 s. 338 ff.

ansökan om registrering. Ersättning skall dock icke utgå för utnyttjande, som ligger i tiden innan ansökningshandlingarna blivit tillgängliga för envar, och såsom en förutsättning gäller vidare att ansökningen lett till registrering. I preskriptionsavseende göres i andra stycket den modifikationen, att ersättningstalan utan hinder av vad i 35 § tredje stycket sägs må väckas inom ett år efter det att mönsterregistrering skett.

I ML finns ej någon bestämmelse om skadestånd för olovligt utnyttjande före registreringen, d. v. s. på ansökningsstadiet. Så är ej heller fallet i DML eller NML.[10]

På patentområdet däremot finns en dylik bestämmelse, och i PLU förekommer ett sådant stadgande i 54 §, vilket i huvudsak motsvaras av vad utredningen föreslår i förevarande paragraf. Även i 39 § VmL finns en liknande regel.

För en effektiv utbyggnad av mönsterskyddet kräves, enligt vad utredningen och de övriga nordiska mönsterkommittéerna enhälligt anser, att skyddet får omfatta skadeståndsrätt icke blott vid intrång i den genom registrering etablerade mönsterrätten utan även vid olovligt utnyttjande av mönstret på ansökningsstadiet. Såsom framgår av det redan anförda innebär en dylik reglering icke någon nyhet på immaterialrättsområdet utan snarast ett fullföljande av skyddssystemet. Principiellt bör alltså ett mönster, som är föremål för en registreringsansökan, åtnjuta skydd mot att bli olovligen utnyttjat. I skilda hänseenden bör emellertid vissa förutsättningar gälla härför och vissa begränsningar uppställas.

Att straffansvaret enligt 34 § är inskränkt till uppsåtligen begångna intrång i mönsterrätt — som enligt 1 § förvärvas genom registrering — framgår av straffstadgandets avfattning. Utredningen anser sig ej böra föreslå straff såsom påföljd av ett olovligt utnyttjande av mönster på ansökningsstadiet.

Även det generella skadeståndsansvaret enligt 35 § är begränsat till intrång i annans genom registrering förvärvade mönsterrätt. Detta framgår av att paragrafen talar om mönsterintrång. I 36 § däremot användes, för att markera att en annan utgångspunkt gäller, en annan terminologi.

Därest sökande begärt anstånd med kungörandet av ansökningen, skall jämlikt 20 § ansökningshandlingarna icke hållas allmänt tillgängliga förrän senast sex månader från ansöknings- eller prioritetsdagen. Under den tid mönstret sålunda är hemligt bör ett olovligt utnyttjande av detta icke medföra skadeståndsansvar. Önskvärd korrespondens mellan ansökningshandlingarnas offentlighet och sökandens skydd mot olovligt utnyttjande av mönstret under ansökningstiden uppnås därigenom.

[10] Enligt 1916 års förslag skulle ett villkorligt skydd föreligga under den tid ansökningen ligger under behandling. Utdömande av skadestånd för »intrång» som begåtts under denna tid kunde emellertid icke komma i fråga, men sedan registrering erhållits skulle med anledning av vad som förekommit en förbudstalan kunna föras enligt 25 §. (Se motiven s. 120.) — 1934 års finska förslag medgav icke skadeståndsrätt för olovligt utnyttjande på ansökningsstadiet.

Så länge mönstret på ansökningsstadiet är tillgängligt för allmänheten utgör ett enhetligt skadeståndsansvar för mönstrets olovliga utnyttjande en lämplig sanktion. Visserligen kan ansökningsstadiet uppdelas i en period före kungörandet av ansökning enligt 19 § och en period därefter fram till registreringen. Man kommer emellertid här regelmässigt att röra sig med tämligen korta tidsperioder — i vart fall lär tiden från offentlighållandet av handlingarna till kungörandet, d. v. s. den tid som normalt skall åtgå för den mycket summariska officialgranskningen, komma att bli kort. Med hänsyn härtill saknas anledning att, såsom föreslås i PLU, göra en differentiering av skadeståndsansvaret.

Den differentiering som förekommer i 54 § PLU har emellertid också sin grund i att det för allmänheten är betydligt lättare att skaffa sig kännedom om de patentansökningar som utlagts och kungjorts än om de ännu icke utlagda ansökningarna. Utredningen anser emellertid för mönstrens vidkommande, att en faktisk kännedom om registreringsansökningen eller en bristande kännedom därom, som kan tillskrivas oaktsamhet, bör föranleda samma skyldighet att gälda skadestånd vid utnyttjande av mönstret som om mönstret var registrerat och detta oavsett om registreringsansökningen kungjorts eller ej. Föreligger god tro i fråga om existensen av ansökningen, något som givetvis kan förekomma i större utsträckning innan denna kungjorts i den särskilda publikationen, bör — likaledes utan hänsyn till om utnyttjandet ligger i tiden före eller efter kungörandet — den i viss mån begränsade skadeståndsskyldighet som i 35 § andra stycket föreslås för godtrosintrång i mönsterrätt göras tillämplig.

I likhet med föreskrifterna i 54 § PLU bör ingen ersättning för mönstrets utnyttjande komma i fråga med mindre ansökningen leder till registrering. Denna förutsättning, som i praktiken innebär att en talan om ersättning icke kan prövas och därför icke bör väckas förrän registrering kommit till stånd, framgår av den föreslagna paragrafens innehåll. Att det utnyttjande som kan grunda skadeståndsplikt måste ha ägt rum yrkesmässigt och utan lov framgår ävenså av paragrafen. De former av utnyttjanden som kan komma i fråga är uppenbarligen desamma som gäller beträffande mönsterintrång och som finns upptagna i 5 §. En uttrycklig hänvisning därtill torde icke vara erforderlig; sådan förekommer ej heller i 34 eller 35 §§.

Genom den föreslagna hänvisningen till 35 § blir även de i tredje stycket av nämnda paragraf upptagna preskriptionsreglerna tillämpliga i fråga om den nu behandlade skadeståndsrätten. För att icke, i fall då registreringsärendets handläggning t. ex. på grund av att ett beslut överklagats drager långt ut på tiden, ett skadeståndsanspråk enligt 36 § skall gå förlorat genom femårspreskriptionen, föreslås att utan hinder av bestämmelsen därom ersättningstalan får väckas inom ett år efter det att mönsterregistrering skett. Denna regel har också motsvarighet i 54 § PLU och 40 § VmL.

I övrigt får utredningen hänvisa till vad patentkommittéerna yttrat i förevarande sammanhang.[11]

37 §.

Andra påföljder

I paragrafen ges bestämmelser om hur det, sedan intrång enligt 35 eller 36 § konstaterats, skall förfaras med de varor och den egendom, som intrånget gällt. Här avses både varor, som tillverkats eller införts till riket i strid mot annans mönsterrätt, och egendom vars användande skulle medföra mönsterintrång, d. v. s. gjutformar o. d.

Enligt första stycket kan varorna och egendomen *ändras, sättas i förvar* för återstoden av mönsterskyddstiden eller *förstöras*. Gäller det mönsterkränkande varor, kan dessa i stället *mot lösen utlämnas* till den som lidit intrånget. Åtgärd av något av nu angivna slag förutsätter, att den, som lidit intrång på sätt i 35 eller 36 § sägs, framställer yrkande därom vid domstol. Rätten äger efter vad som finnes skäligt, till förebyggande av fortsatt intrång, meddela förordnande med anledning av yrkandet. Vad nu sagts gäller emellertid ej mot den som i god tro förvärvat varorna eller egendomen eller särskild rätt därtill och som själv icke gjort mönsterintrång.

Andra stycket av paragrafen upptager en bestämmelse om *beslag*. Vara eller egendom varom i första stycket sägs må, där brott som avses i 34 § skäligen kan antagas föreligga, tas i beslag, och därvid skall vad om beslag i brottmål i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

I tredje stycket har stadgats det undantaget från vad i första stycket sägs, att den som innehar varor eller egendom, som i första stycket avses, må mot skäligt vederlag och på skäliga villkor i övrigt *berättigas att förfoga* däröver under återstoden av skyddstiden eller del därav. En förutsättning är att domstol efter därom framställt yrkande av innehavaren finner synnerliga skäl föranleda till åtgärden.

Bestämmelser om åtgärder med sådana varor och sådan egendom, som nu avses, förekommer i 16 § ML, där det heter, att olovligen tillverkat eller olovligen i riket infört alster skall, där målsäganden det äskar, till honom utlämnas mot ersättning för värdet eller mot avdrag därför å honom tillkommande skadestånd. Vidare är stadgat, att med redskap, som är för den olovliga tillverkningen uteslutande användbara, skall, om målsäganden det yrkar, så förfaras, att missbruk ej kan ske. § 25 DML innehåller en motsvarande regel; olovligen tillverkade, införda eller saluhållna varor skall, på yrkande, utlämnas till den kränkte mot ersättning av deras värde eller avdrag å honom tillkommande skadestånd. Gärningsmannen kan dock undgå utlämnande antingen genom att förändra varornas utseende eller låta

[11] NU 1963: 6 s. 346 ff.

föremålen tas i offentligt förvar till skyddstidens utgång. På samma sätt som med föremålen kan förfaras med redskap, som uteslutande är avsedda för bruk vid efterbildning. Enligt § 27 NML kan på yrkande förordnas, att den som begått intrång skall ändra intrångsföremålen; därest sådan ändring icke är möjlig, kan föremålen förklaras förverkade. Gärningsmannen äger dock låta föremålen tas i förvar eller förseglas, intill dess skyddstiden utgår. Förverkade föremål kan efter överenskommelse mellan gärningsmannen och den kränkte överlåtas till den sistnämnde i avräkning å honom tillkommande vederlag. Föreskrifterna gäller också redskap, som uteslutande är ägnade att användas vid mönsterintrång. Till säkerställande av nu nämnda åtgärder finns i § 26 bestämmelser om beslag.[1]

Bestämmelser om sådana påföljder eller säkerhetsåtgärder, som här avses, återfinnes i 53 § PLU, 55 och 56 §§ samt 59 § sista stycket UhL och 41 § VmL.[2] Utredningen får hänvisa till vad som anförts i motiven till dessa stadganden, vilka visserligen skiljer sig åt i detaljer men i stort sett har samma innehåll. Ändamålet med åtgärder av det slag, varom nu är fråga, är att förebygga sådant missbruk av egendom som skulle innebära en kränkning av den immateriella rättigheten i fråga, d. v. s. ett intrång i denna. Sett från denna synpunkt kan åtgärderna betecknas såsom säkerhetsåtgärder, men eftersom ett intrång i någon form måste ha begåtts, innan åtgärden kan vidtagas, är det icke främmande att se åtgärderna såsom påföljder av intrånget. För att säkerställa verkställigheten av ett förordnande om åtgärd med egendom kan i sin tur på ett tidigt stadium en säkerhetsåtgärd vidtagas, t. ex. i form av beslag.

En förutsättning för åtgärd enligt paragrafen är, att mönsterintrång begåtts (35 §) eller att mönster olovligen utnyttjats på ansökningsstadiet (36 §). Härmed avses endast att ett intrång i objektiv mening föreligger; intrånget behöver icke vara straffbart eller ens föranleda skadeståndsskyl-

[1] 1916 års förslag upptog motsvarande bestämmelser i 26 § andra stycket. Om de föremål, genom vilkas tillverkning, införsel eller saluhållande brott mot lagen begåtts, fortfarande är i den dömdes besittning eller han eljest förfogar över dem, skall de — enligt nämnda stadgande — därest det yrkas av käranden, överlämnas till honom mot ersättning för värdet eller mot avdrag därför å honom tillkommande skadestånd. Någon regel om åtgärd beträffande redskap ansågs icke motiverad av praktiska behov. (Se motiven s. 189.) En speciell rätt att mot ersättning få försälja inneliggande lager är reglerad i 25 § fjärde stycket (motiven s. 184 f). — I 1934 års finska förslag förekommer bestämmelser om förfarandet med mönsterkränkande varor i 11 §. Varan skall, på yrkande, överlåtas å mönsterägaren mot skälig ersättning, för så vitt ej gärningsmannen begärt att varan skall under mönsterskyddstiden förvaras förseglad. Därest nämnda bestämmelser ej kan tillämpas, kan domstol förordna att, sedan ådömt skadestånd blivit erlagt, gärningsmannen får använda eller sälja i hans ägo befintlig vara mot skälig ersättning åt mönsterägaren. Stadgande om beslag ingår också i paragrafen.

[2] Beträffande den närmare karaktären av de åsyftade åtgärderna se SOU 1960:28 (Förverkande på grund av brott) s. 29, 81 f och 115 f. Det bör observeras, att 36 kap. 3 och 5 §§ brottsbalken om förverkande i vissa fall av »absolut farliga föremål» formellt sett kan tillämpas i konkurrens med förevarande paragraf; dessa brottsbalksstadganden uppges vara tillämpliga även inom specialstraffrätten (NJA II 1962 s. 575.) — Ang. de i texten angivna andra lagstadgandena se NU 1963:6 s. 342 ff, SOU 1956:25 s. 434 ff och SOU 1958:10 s. 338 ff.

dighet. Vidare förutsättes, att den som lidit intrånget framställer yrkande vid domstol om ett förordnande angående åtgärd. Yrkandet kan framställas i intrångsmålet eller i särskild rättegång. Domstolen bör ha möjlighet att med beaktande av samtliga omständigheter och efter skälighetsbedömande bifalla eller ogilla yrkandet. Till skillnad från det nu gällande stadgandet i ML föreslås alltså, att bestämmelsen göres fakultativ i detta hänseende. De åtgärder, som kan komma i fråga, är uttömmande uppräknade i paragrafen; det öppnas alltså icke möjlighet för rätten — såsom i 55 § UhL — att föreskriva andra åtgärder.

Utredningen har funnit ändamålsenligt att bibehålla möjligheten till åtgärd även beträffande »redskap», d. v. s. gjutformar o. d. För att skydda den som i god tro förvärvat varorna eller egendomen eller någon särskild rätt därtill, t. ex. en panträtt, stadgas att bestämmelserna ej gäller mot honom, förutsatt att han icke själv är den som begått intrånget. Stadgandet motiveras av att det skulle strida mot rättssäkerhetskravet på handelns område och te sig obilligt att t. ex. låta förstöra varor hos den, som förvärvat dem utan vetskap eller skälig anledning till antagande om varornas samband med en intrångsgärning.

Vid tillämpning av förevarande paragraf bör tillses att resultatet i varje särskilt fall blir rimligt mot bakgrund av vad som förekommit vid det grundläggande intrånget. Hänsyn bör alltså tagas till huruvida detta intrång begåtts uppsåtligen, av oaktsamhet eller i god tro. Vidare måste fortsatt intrång kunna befaras. Av betydelse bör också vara vilket skadestånd som fastställes för det grundläggande intrånget. Särskilt torde dessa överväganden vara av vikt när fråga blir om tillämpning av paragrafens tredje stycke.

I likhet med vad som gäller enligt UhL och VmL föreslås en regel om beslag för att säkerställa framtida verkställighet av ett beslut om åtgärd med varor eller egendom enligt paragrafens första stycke.[3] För tillämpningen kräves, att brott som avses i 34 § — d. v. s. ett uppsåtligen begånget mönsterintrång — skäligen kan antagas föreligga. Bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken om beslag i brottmål skall gälla.[4]

Såsom en nyhet föreslås, att den som innehar varor eller egendom, som avses i paragrafens första stycke, skall kunna berättigas att förfoga däröver, t. ex. genom försäljning. Stadgandet är avsett att tillämpas främst då bestämmelserna i första stycket icke lämpligen kan komma till användning. På grund därav har stadgandet givits karaktären av ett undantag från vad som gäller enligt första stycket. Stadgandet bör tillämpas restriktivt, och detta framgår av förutsättningen, att synnerliga skäl måste före-

[3] Jfr angående lämpligheten av en beslagsregel ett uttalande i prop. 167/1960 s. 185.
[4] För säkerställande av anspråk på skadestånd finns bestämmelser om kvarstad och skingringsförbud i 15 kap. och 26 kap. rättegångsbalken (i tvistemål resp. brottmål). Motsvarigheten till beslag i brottmål, varom ovanstående paragraf handlar, är för tvistemålens del »handräckning» enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

ligga. Ett förordnande om förfoganderätt förutsätter vidare, att vederbörande — som ofta är svaranden i ett intrångsmål — framställer yrkande därom, vilket kan ske till bemötande av ett motpartens yrkande om åtgärd enligt första stycket. Den förfoganderätt det gäller har endast avseende på redan tillgängliga varor och egendom och kan följaktligen icke få verka som en tvångslicens att framdeles t. ex. få tillverka eller importera varor, som kränker mönsterrätten. Förfoganderätten skall meddelas på villkor att skäligt vederlag erlägges och på övriga villkor — i fråga om tid, plats, antal varor o. s. v. — som i det enskilda fallet kan vara skäliga. Såsom förut angivits bör härvid beaktas hur det bakomliggande intrånget bedömts, t. ex. i fråga om skadestånd. Ett avvägande mellan utlämnande av varorna till motparten mot lösen enligt första stycket och förfoganderätt till varorna mot särskilt vederlag enligt tredje stycket av paragrafen kan vara vanskligt, men avgörandet torde underlättas, om man ser påföljderna av intrånget och nu ifrågakomna åtgärder eller förordnanden i ett sammanhang.

38 §.

Bortfall av påföljd

I paragrafens första stycke stadgas såsom verkan av att domstol genom lagakraftägande dom förordnat om hävande av en mönsterregistrering, att påföljd enligt 34—37 §§ ej må ådömas.

I andra stycket behandlas verkan av en invändning i ett intrångsmål därom att mönstret ej bort registreras. På yrkande av den mot vilken talan föres äger rätten förklara intrångsmålet vilande i avbidan på att frågan om hävande av registreringen slutligen avgöres. Om talan därom icke är väckt, skall rätten i samband med vilandeförklaringen förelägga parten viss tid, inom vilken sådan talan skall väckas.

I 18 § ML förekommer den regeln, att tilltalad skall vara fri från ansvar för intrång i skyddsrätt, därest vid målets handläggning befinnes, att registreringen skett i strid mot gällande föreskrifter. Enligt denna regel godtages sålunda invändning i intrångsmålet, och domstolens uttalande att registreringen ej bort ske behöver ej vinna laga kraft för att möjligheten att ådöma intrångspåföljder skall bortfalla. Enligt § 27 DML skall i brottmål invändning om att mönstret icke är skyddat upptagas till prövning endast för så vitt frågan om fällande eller frikännande dom är beroende därav. Enligt § 30 NML skall, sedan svaranden i tvistemål om mönsterintrång gjort invändning om registreringens ogiltighet, domstolen på svarandens begäran bevilja svaranden så långt uppskov, att han i särskild rättegång kan uppnå ett avgörande om mönsterrättens upphörande.[1]

[1] Enligt 1916 års förslag — 25 § andra stycket och 26 § sista stycket — skulle svaranden genom invändning i intrångsmål äga visa, att registreringen är utan rättsverkan. (Se motiven, s. 181 och s. 189 f). — Enligt 13 § i 1934 års finska förslag till lag om mönster skulle den som gör invändning om ogiltighet hänvisas att föra särskild talan därom; under tiden för denna rättegång skulle intrångsmålet vila.

I 42 § första stycket VmL återfinnes en regel, som motsvarar första stycket i här förevarande paragraf. Nämnda 42 § upptager i andra stycket stadgande om att ett intrångsmål på yrkande av svaranden skall förklaras vilande i avbidan på att frågan om registreringens hävande slutligen avgöres och att, därest talan därom icke är väckt, svaranden skall föreläggas viss tid inom vilken sådan talan skall väckas. I 55 § PLU däremot har upptagits en annan reglering, som enligt vad utredningen erfarit emellertid icke återkommer i lagrådsremissen.[2]

Bestämmelsen att påföljd för intrång ej skall ådömas, när det genom lagakraftvunnen dom förordnats om hävande av registreringen, är tillämplig även å intrång som ligger i tiden dessförinnan men som ännu icke beivrats. Redan ådömda påföljder för sådant intrång kan däremot icke upphävas med anledning av en senare dom angående hävande av registreringen. Ej heller kan med stöd av förevarande paragraf av sådan anledning jämkning äga rum i fråga om redan erlagda licensavgifter e. d. Den verkan som stadgandet åsyftar är alltså begränsad till ådömande av påföljd.

I fråga om andra stycket får utredningen hänvisa till vad som anförts under förarbetena till 42 § VmL.[3] Utredningens förslag överensstämmer här enligt vad som under hand inhämtats även med motsvarande stadgande i lagrådsremissen av patentlagsförslaget.

Såsom en följd av den föreslagna paragrafen framstår den tvingande regeln, att frågan huruvida ett mönster bort registreras icke upptages till prövning i ett intrångsmål utan måste behandlas, efter stämning, i särskilt mål.

39 och 40 §§.

Uppgiftsskyldighet angående mönsterrätt

I förevarande paragrafer, som hör nära samman, regleras frågor om uppgiftsskyldighet angående mönsterrätt, varvid 39 § innehåller bestämmelser om i vilken utsträckning sådan skyldighet föreligger och 40 § upptager påföljder av att skyldigheterna icke iakttages m. m.

39 § första stycket stadgar, att den som åberopar sin ansökan om mönsterregistrering gentemot annan, innan handlingarna i ansökningsärendet blivit tillgängliga för envar, är skyldig att på begäran låta denne taga del av handlingarna. I andra stycket behandlas åberopanden som endast innehåller att mönsterregistrering sökts eller erhållits och som kan äga rum såväl före som efter det att ansökningshandlingarna blivit allmänt tillgängliga. Åberopande av detta slag kan förekomma i en direkt hänvändelse till annan eller i annons eller genom påskrift på vara eller dess förpackning eller på annat sätt. Lämnas därvid icke upplysning om ansökningens eller

[2] Se SOU 1958:10 s. 341 f, prop. 167/1960 s. 185 ff, 256 ff och 266 ff samt NU 1963:6 s. 349 ff.

[3] Se ovan i not 2.

registreringens nummer, är den som gjort åberopandet skyldig att på begäran utan dröjsmål lämna sådan upplysning. Anges ej uttryckligen att registrering sökts eller erhållits men är vad som förekommer ägnat att framkalla uppfattningen, att så är fallet, skall likaledes på begäran utan dröjsmål lämnas upplysning huruvida registrering sökts eller erhållits.

I 40 § första stycket stadgas böter såsom påföljd för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt 39 §. Sådan påföljd skall enligt 40 § andra stycket även ådömas den som lämnar felaktig upplysning, där ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Enligt paragrafens tredje stycke skall skadestånd efter vad som finnes skäligt ådömas den som gjort sig skyldig till brott som avses i paragrafen. I sista stycket stadgas, att brottet må åtalas av allmän åklagare endast om det av målsäganden angives till åtal.[1]

Någon motsvarighet till förevarande stadganden finns icke i ML och ej heller i DML eller NML.[2] I 56 och 57 §§ PLU däremot förekommer de bestämmelser, som motsvaras av utredningens förslag på denna punkt och som har sin föregångare i 22 § gällande patentförordning.

Enligt utredningens mening, som omfattas också av de övriga nordiska ländernas mönsterkommittéer, torde sådana åberopanden av registreringsansökningar och av mönsterrätt, varom här är fråga, icke såsom i nuvarande lag kunna lämnas därhän. Det är alltför lätt att åsätta en vara eller dess förpackning ett märke med texten »mönsterregistrerad» e. d. eller att varna annan för intrång för att icke dylika åtgärder strängt skall förbehållas sådana fall, där uppgiften verkligen är riktig i alla hänseenden. Det bör därför åligga den, som åberopar en hemlig registreringsansökan eller att registrering sökts eller erhållits, att vid straffansvar lämna upplysning i saken, och denna upplysning skall, likaledes vid straffansvar, vara korrekt.

I detta sammanhang bör uppmärksammas, att Pariskonventionen i Artikel 5 D förbjuder unionsländerna att »för åtnjutande av skyddsrätt» kräva »att föremålet är åsatt märke eller uppgift om» mönsterregistrering. Utredningen, som följaktligen icke föreslår något dylikt krav, har ej heller funnit lämpligt att på indirekt sätt kräva märkning eller uppgift å mönstervarorna t. ex. genom att såsom förutsättning för viss intrångspåföljd fordra att marknadsförda mönstervaror varit försedda med märke eller uppgift om registreringen.[3]

För närmare komentarer till de föreslagna stadgandena får utredningen hänvisa till vad patentkommittéerna anfört under motsvarande bestäm-

[1] Jfr lagrådsremissen ang. ny patentlag (62 §; s. 205).

[2] I 1916 års förslag upptogs bestämmelser angående oriktiga och ofullständiga uppgifter om mönsterskydd i 27 och 28 §§ (se motiven s. 190 ff). — Liknande bestämmelser återfinnes i 16 § i 1934 års finska förslag till lag om mönsterskydd.

[3] Se den brittiska mönsterlagen Sec. 9 och Report 1962 s. 58 f och s. 74 samt Förenta Staternas Libonati Bill Sec. 6 och 7. Jfr Art. 14 i Haag-överenskommelsen angående internationell deponering av mönster.

melser.[3] Här må dock lämnas en kort redogörelse för hur de båda styckena i 39 § skiljer sig åt.

39 § första stycket är begränsat till att avse åberopanden som göres innan handlingarna i ansökningsärendet ännu blivit tillgängliga för allmänheten, medan andra stycket omfattar både denna tid och tiden därefter såväl på ansökningsstadiet som efter det att registrering vunnits. I första stycket talas om att ansökningen åberopas gentemot annan, och därmed åsyftas att en hänvändelse göres till en bestämd person eller bestämda personer under påstående att ansökningen erbjuder eller kommer att innefatta en ensamrätt till mönstret, som kan hävdas gentemot den andre. Situationen skall således uppvisa inledningen till ett konkret intrångsfall, något som icke förutsättes i paragrafens andra stycke med dess innebörd, att åberopandet helt generellt kan rikta sig till allmänheten t. ex. genom en annons. Enligt första stycket gäller vidare den inskränkningen, att endast den gentemot vilken åberopandet gjorts kan påfordra att få ta del av handlingarna i ansökningsärendet för att kontrollera förhållandena. Enligt andra stycket äger envar begära att få upplysning om ansökningens eller registreringens nummer, respektive upplysning om huruvida mönsterregistrering sökts eller erhållits.

Särskilda bestämmelser

41 §.

Ombudsplikt

I paragrafens första stycke föreskrives, att mönsterhavare, som ej har hemvist i Sverige, skall ha ett här bosatt, i mönsterregistret antecknat ombud med behörighet att mottaga delgivning av stämning, kallelser och andra handlingar i mål och ärenden rörande mönstret. Behörigheten skall dock icke avse stämning i brottmål eller föreläggande för part att infinna sig personligen inför domstol.

I andra stycket upptages regler om hur med delgivning skall förfaras, när föreskriften i första stycket icke iakttagits. Delgivning med mönsterhavaren må i sådant fall ske genom att den handling, som skall delgivas, sändes till honom med posten i betalt brev under hans i mönsterregistret antecknade adress. Om fullständig adress ej finns antecknad i registret, må delgivning ske genom att handlingen anslås i registreringsmyndighetens lokal. Kungörelse skall införas i allmänna tidningarna om delgivningen, vilken skall anses ha skett, när vad nu sagts blivit fullgjort.

I 5 § 1 mom. tredje stycket ML är skyldighet stadgad för registreringssökande, som ej är boende inom riket, att ha ett här bosatt ombud med behörighet att »i allt vad skyddsrätten angår» svara för honom. Om skyddsrättens innehavare flyttar utrikes eller om skyddsrätten övergår å person,

[3] NU 1963: 6 s. 354 ff.

som ej är bosatt inom riket, är skyddsrättens innehavare enligt 13 § ML pliktig att till registreringsmyndigheten insända fullmakt för sådant ombud, som förut nämnts. Flyttar ombudet ur riket eller upphör eljest hans befattning, skall skyddsrättens innehavare inge fullmakt för nytt ombud. Iakttages icke dessa föreskrifter, »må domaren på anmälan i förekommande fall med laga verkan utse ombud för skyddsrättens innehavare». I § 13 DML har frågan lösts så, att den som icke har fast bostad i landet kan göra gällande det genom registreringen erhållna skyddet endast genom ett i landet boende och i mönsterregistret antecknat ombud, som därjämte skall ha bemyndigande att mottaga stämning, som gäller registreringen, och representera mönsterhavaren. Bestämmelsen är sammankopplad med motsvarande föreskrift på ansökningsstadiet. I § 9 NML finns ett stadgande, som överensstämmer med det danska utom såtillvida, som ombudets behörighet att mottaga stämning kan begränsas till att gälla blott i tvistemål.[1]

Bestämmelser om skyldighet att ha ombud och om verkningarna av att ombud icke ställts återfinnes i 58 § PLU och 31 § VmL, vilka båda lagstadganden dock skiljer sig åt i fråga om påföljden. Medan i PLU upptagits den verkan av att utomlands boende patenthavare icke har ombud, som utredningen för sin del godtagit, innehåller VmL den till synes strängare påföljden, att varumärket i fråga kan avföras ur registret.

Lämpligheten och behovet av att mönsterhavare, som icke har hemvist i Sverige, skall ha ett här bosatt ombud med viss behörighet sammanhänger med att därigenom underlättas väckandet av talan mot den utomlands bosatte mönsterhavaren. Uppgift om detta ombud bör kunna erhållas i mönsterregistret, där följaktligen anteckning om ombudet skall göras. Den behörighet, som ombudet bör äga, är att mottaga delgivning av stämning, kallelser och andra handlingar i mål och ärenden rörande mönsterrätten, dock ej i vad gäller stämning i brottmål och föreläggande för part att infinna sig personligen inför domstol. I sistnämnda fall bör nämligen med hänsyn till viktiga rättssäkerhetsintressen icke någon surrogatdelgivning komma i fråga. Mål angående mönsterrätten kan gälla en talan om registreringens hävande eller överförande, om tvångslicens eller om förseelse mot föreskrifterna rörande uppgiftsskyldighet angående mönsterrätt.

Spörsmålet om vad som bör gälla, när skyldigheten att ha ombud icke iakttages, har lösts på olika sätt i skilda sammanhang. Det måste betecknas såsom föga lämpligt att, i enlighet med nu gällande regel, domstolen

[1] Enligt 1916 års förslag — 12 § sista stycket och 19 § andra stycket — skulle utländsk registreringssökande ställa ombud med behörighet att mottaga stämning i mål angående mönsterrätten (men icke i fråga om uppgiftsskyldighet rörande mönsterrätten) och skulle utländsk förvärvare av mönsterrätt vid ansökan om registrering av sitt förvärv foga sådan fullmakt, som krävdes på ansökningsstadiet. — Enligt 18 § i 1934 års finska förslag till förordning om mönsterskydd skulle i utlandet bosatt mönsterägare ha ett i landet bosatt ombud vid påföljd att rätten, om någon framställer yrkande därom, utser ombud för honom.

skall utse ett ombud. Utredningen har ej heller velat föreslå, att den försumlige skall gå miste om sin mönsterrätt eller att han skall vara förhindrad att beivra intrång i mönsterrätten.[2]

Utredningens förslag i andra stycket överensstämmer med den reglering, som upptagits i 58 § andra stycket PLU. Att märka är dock, att delgivning på sådant sätt som här avses endast får ske när det gäller delgivning som eljest kunnat äga rum med ombudet på grundval av den behörighet, varpå krav uppställts i första stycket.

42 §.

Lättnad i ombudstvånget

I paragrafen föreslås att Konungen skall ges bemyndigande att, under förutsättning av ömsesidighet, förordna att vad i 13 och 41 §§ stadgas rörande ombudsplikt för den, som ej har hemvist i Sverige icke skall äga tillämpning i fråga om den, som har hemvist i viss främmande stat.

Sådan möjlighet till lättnad i ombudsplikten, som här föreslås, har icke någon motsvarighet i ML, DML eller NML.[1] Ett stadgande i denna riktning, vilket delvis går längre och delvis är mer inskränkt, förekommer dock i 58 § tredje stycket PLU.[2]

Utredningens förslag på denna punkt motiveras dels av ett allmänt önskemål om återhållsamhet med formella krav över gränserna mellan de nordiska länderna, dels av det speciella önskemålet att, när nu icke någon motsvarighet till »nordiska patentansökningar» framlägges, likväl åstadkomma den begränsade lättnad för registreringssökande och mönsterhavare på det nordiska planet, vartill förslaget syftar.

En lindring av ombudsplikten kan anordnas så att man, förutom att befria dem som har hemvist i annat nordiskt land från skyldighet att här ha ombud, jämställer med inhemskt ombud sådant ombud som är bosatt i annat nordiskt land och som företräder mönsterhavare, bosatt i det landet. I båda dessa hänseenden har patentkommittéerna föreslagit, att undantag från ombudstvånget skall kunna göras, dock icke såvitt gäller förhållandena på ansökningsstadiet där kravet på ombud alltså gäller även sökande från annat nordiskt land.[3]

Utredningen har sökt att få till stånd enighet mellan de nordiska mönsterkommittéerna om en reglering som skulle innefatta båda de slag av lättnader i ombudsplikten, vilka senast berörts, och att dessa skulle gälla såväl på ansökningsstadiet som efter det att registrering skett. Detta har emellertid icke lyckats, och olika argument har anförts mot utredningens tan-

[2] Se om dessa lösningar och i övrigt angående problemet NU 1963: 6 s. 360 f. (Jfr SOU 1958: 10 s. 320.)

[1] Ej heller i 1916 års förslag eller i 1934 års finska förslag förekommer någonting liknande.

[2] NU 1963: 6 s. 360 f och s. 194 ff.

[3] Möjligheten att i hemlandet inge en »nordisk patentansökan» minskar behovet av lättnader i ombudstvånget på ansökningsstadiet.

ke. Sålunda har bl. a. uttalats farhågor för att registreringsmyndigheten med hänsyn till alltjämt förekommande språksvårigheter skulle finna det vanskligt att korrespondera med personer i annat nordiskt land. Vidare har åberopats en omständighet av processuell natur, innebärande att en tredskodom mot mönsterhavare från annat nordiskt land icke kan verkställas (t. ex. i fråga om rättegångskostnader) i dennes hemland, såvida icke delgivning av stämningen skett antingen med mönsterhavaren personligen under vistelse i domslandet eller med sådant ombud för mönsterhavaren, som denne enligt lag varit pliktig att ha i domslandet.[4] Utredningen anser icke för sin del, att de skäl som anförts mot utredningens ursprungliga idé är övertygande, och utredningen vill i detta sammanhang hänvisa till vad som framkommit vid behandlingen av frågan om »nordisk behörighet för rättegångsombud».[5]

För att nå en form för enighet och samtidigt lämna vägen öppen för fortsatta överväganden föreslår utredningen nu, i samråd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna, att bestämmelsen om lättnad i ombudsskyldigheten ges karaktären av ett bemyndigande för Konungen att förordna om de undantag från nämnda skyldighet enligt 13 och 41 §§, vartill det kan finnas fog. Det har således icke ansetts föreligga anledning att begränsa bemyndigandet till att avse endast förhållandena efter registrering, utan även frågan om ombud på ansökningsstadiet omfattas av stadgandet. Utredningen har övervägt huruvida Konungens förordnande bör få meddelas oberoende av om den stat, i förhållande till vilken undantaget skall gälla, ger motsvarande förmån åt Sverige, men utredningen har stannat för att föreslå krav på ömsesidighet. Utredningen har också respekterat önskemål om att icke uttryckligen ge möjlighet till ett generellt godtagande av ombud från annat nordiskt land utan inskränka bemyndigandet till att avse endast ett rent undantag från plikten att ha ett ombud med hemvist i Sverige. Om sökande eller mönsterhavare från annat nordiskt land uppträder själv eller genom ombud från sitt eget land synes emellertid kunna vara likgiltigt; något förbud att bruka dylikt ombud har icke uppställts.[6]

Av det anförda framgår, att det föreslagna stadgandet speciellt åsyftar en lättnad i ombudstvånget för registreringssökande och mönsterhavare i annat nordiskt land. Det har emellertid icke funnits anledning att formellt begränsa stadgandet i sådant hänseende.

[4] Se härom Konvention 16 mars 1932 med Danmark, Finland, Island och Norge om erkännande och verkställighet av domar (SÖ nr 6/1933). För Sveriges vidkommande gäller lag därom 2/12 1932 (se särskilt 3 § 1.).

[5] Se prop. 118/1956 och första lagutskottets utlåtande 24/1956 s. 11 f.

[6] Jfr beträffande rättegångsombud 12 kap. 2 § rättegångsbalken. Enligt huvudregeln skall ombud vara svensk medborgare med hemvist inom riket, men även annan må brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter finner det lämpligen kunna ske. Såsom framgår av förarbetena till undantagsstadgandet (ovannämnda prop. 118/1956) hade man främst i tanke med detta att medge behörighet för advokat från annat nordiskt land att vara ombud vid svensk domstol; »nordisk behörighet för rättegångsombud».

43 §.

Besvärstalan

I paragrafen stadgas, att talan mot annat slutligt beslut av registreringsmyndigheten enligt mönsterlagen än som avses i 22 § föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag. Den som vill anföra besvär skall inom samma tid erlägga fastställd besvärsavgift, vid äventyr att bevären eljest icke upptages till prövning.

Mot besvärsavdelningens beslut må, enligt paragrafens andra stycke, talan föras genom besvär hos Konungen inom två månader från beslutets dag.

De bestämmelser rörande besvärstalan, som upptagits i förevarande paragraf, avser slutliga beslut av registreringsmyndigheten, som meddelats efter det att mönsterregistrering ägt rum. Bestämmelserna i 22 och 23 §§ åsyftar slutliga beslut på ansökningsstadiet och vid förnyelse. Registreringsmyndigheten fattar emellertid beslut av olika slag i andra sammanhang, såsom t. ex. beträffande anteckning i mönsterregistret om ändrat innehav, om licenser m. m. Även dessa beslut bör kunna överklagas, och detta bör äga rum genom besvär till besvärsavdelningen inom patent- och registreringsverket samt därifrån till regeringsrätten.

I fråga om besvärsproceduren får utredningen åberopa vad som anförts under 23 §. I övrigt hänvisas till 63 § PLU, som innehåller motsvarande stadgande, och motiven därtill.[1]

44 §.

Avgifter, tillämpningsföreskrifter m. m.

I paragrafens första stycke stadgas, att avgifter enligt lagen fastställes av Konungen.

Åt Konungen lämnas också i andra stycket bemyndigande att utfärda de ytterligare bestämmelser, som erfordras rörande ansökan om registrering av mönster och förfarandet i ärenden därom samt rörande avgifter, kungörelser, mönsterregistret och registreringsmyndigheten. Diarier hos registreringsmyndigheten skall vara tillgängliga för envar i den utsträckning Konungen bestämmer.

En lag av den natur som här föreslås kräver en särskild tillämpningsförfattning. Så är förhållandet med gällande ML, vartill i detta hänseende är fogade två kungörelser den 24/11 1899 ang. beskaffenheten av de handlingar, som i ärenden rörande registrering av mönster och modeller inlämnas, respektive om mönsterregistrets förande m. m., vilka båda kungörelser ändrats i vissa hänseenden 1910 och 1940.[2] Vid sidan av ML och med stöd av dess 20 § gäller vidare en kungörelse, numera av den 2/12 1960

[1] NU 1963: 6 s. 372 f.
[2] SFS 94/1899, 149/1910 och 984/1940.

med bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken, vars 2 § gäller företrädesrätt (prioritet) beträffande mönsterskydd.[3] Tillämpningsförfattningar finns även med avseende å DML och NML.

Beträffande VmL och UhL förekommer tillämpningsförfattningar av samma typ som de ovan berörda och i patentlagsbetänkandet framlägges också ett utkast till tillämpningsföreskrifter.[4]

Sådana föreskrifter, om vilka nu är fråga, måste för att kunna utfärdas och ändras på administrativ väg ha stöd i lag. Det bemyndigande som ges åt Konungen att förordna om särskilda bestämmelser bör innehålla den ram, inom vilken förordnande skall kunna meddelas med laga verkan. Av betydelse har ansetts vara, att frågan om storleken av vissa avgifter på mönsterrättsområdet skall kunna överlåtas till Konungen att reglera; därigenom underlättas fastställandet av nya avgiftsbelopp vid ändrade förhållanden. Av tillämpningsförfattningen skall framgå storleken av de olika avgifter — ansökningsavgift, förnyelseavgift o. s. v. — som skall utgå. Att vissa avgifter ligger utanför det område, som här avses, framgår av den s. k. expeditionskungörelsen den 29 oktober 1964, där avgifter för avskrift, diariebevis, lagakraftbevis, utdrag ur mönsterregistret, prioritetsbevis m. m. är upptagna.[5]

Beträffande storleken av de olika avgifterna enligt mönsterlagen vill utredningen generellt uttala, att administrationskostnaderna för registreringsförfarandet principiellt bör täckas av avgifterna men att avgifterna å andra sidan icke bör beräknas så att de klart överstiger kostnaderna. Vid fastställandet av förnyelseavgifterna bör dock särskilt beaktas, att en tämligen brant stigande skala är att förorda med hänsyn till att förnyelser icke bör äga rum och belasta mönsterregistret såframt ej starka intressen talar därför.[6]

De nordiska mönsterkommittéerna har såsom nedan närmare skall beröras låtit ett gemensamt arbetsutskott utarbeta ett förslag till tillämpningsförfattning. I detta förslag ingår också ett schema över storleken av de avgifter, som ansetts böra utgå i olika hänseenden. Det måste anses vara ett önskemål, att avgifterna — såsom i förslaget blivit fallet — såvitt möjligt göres lika i de nordiska länderna, och avgiftsförslaget har också i huvudsak biträtts av de nordiska kommittéerna, som dock icke underkastat detsamma någon mera ingående granskning eller bedömning. Den enda jämförelse som kan göras med nu gällande svenska förhållanden är, att ansökningsavgiften föreslås höjd från nuvarande 50 kronor till 100 kronor, vartill dock enligt förslaget kan komma skilda tilläggsavgifter.

Det i 44 § föreslagna bemyndigandet för Konungen att utfärda tillämp-

[3] SFS 649/1960.
[4] SFS 648/1960 och 348/1961 samt NU 1963: 6 s. 397 ff.
[5] SFS 618/1964.
[6] Jfr vad utredningen uttalat ang. avgifter ovan under avsnittet om Registreringsförfarandet, under 11 § och under 25 §.

ningsbestämmelser gäller främst ansöknings- och registreringsförfarandet. Såsom nyss antytts har ett arbetsutskott, sammansatt av representanter för de olika nordiska ländernas mönsterkommittéer, utarbetat ett förslag till en tillämpningsförfattning. Denna har icke försetts med motiv och har icke heller i detalj genomgåtts av utredningen. Det oaktat anser utredningen det vara värdefullt att kunna framlägga förslaget såsom ett resultat av överläggningar på nordiskt plan med de överensstämmelser även i fråga om administrativa föreskrifter, som sålunda visat sig kunna uppnås. I förslaget förekommer under skilda avsnitt frågor om ansökans innehåll och bilagor, ansökningens behandling hos registreringsmyndigheten, kungörelse av registreringsansökningar, invändning, besvär, mönsterregistret, förnyelse av registrering, avgifter, modeller, bemyndigande för registreringsmyndigheten att utfärda ytterligare anvisningar samt ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.[7]

Enligt sista punkten i 44 § skall diarier hos registreringsmyndigheten kunna genom Konungens generella förordnande göras tillgängliga för envar. Detta stadgande, som har sin motsvarighet i 60 § PLU, motiveras av att registreringsansökningar enligt utredningens förslag skall kunna hemlighållas under viss tid och att diariernas tillgänglighet för allmänheten på grund därav måste bli inskränkt såvitt gäller anteckningar rörande dessa ansökningar, om ej särskilt undantag från sekretessen stadgas. Sådant undantag kan vara påkallat av skäl som närmare redovisas av patentlagskommittéerna, och utredningen förordar därför att diarierna genom Konungens bestämmande göres allmänt tillgängliga utan någon begränsning.[8]

Erforderliga bestämmelser rörande prioritet bör, liksom hittills, upptagas i den särskilda författning, som gemensamt reglerar prioritetsfrågor beträffande patent, mönster och varumärken, och således icke sammanföras med de tillämpningsbestämmelser om vilka i övrigt varit tal. Anledningen till denna ordning är, att prioritetsspörsmålen hör samman på de tre rättsområdena och att ändringar mestadels berör dem alla. Då nämnda tilläggsförfattning är under revision även för patenträttens del, har utredningen icke ansett sig böra för närvarande framlägga något förslag till ändrad lydelse i vad avser mönster.

Rättegångsbestämmelser

45 §.

Forum för vissa fall

Den föreslagna lagens sista avsnitt före de avslutande ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna upptager vissa rättegångsbestämmelser. Dessa kunde med fog ha placerats före avsnittet med särskilda bestämmelser, men

[7] Förslaget är intaget nedan såsom Bilaga.
[8] Se NU 1963: 6 s. 363 f.

utredningen har i samråd med de övriga nordiska mönsterkommittéerna föredragit att placera dem sist. Anledningen härtill har varit, att paragrafföljden därigenom kunnat bli densamma i de olika ländernas förslag till och med avsnittet med särskilda bestämmelser, och detta har ansetts vara en fördel såsom resultat av det nordiska samarbetet. Redan vid första paragrafen i avsnittet med rättegångsbestämmelser kommer de olika ländernas förslag att skilja sig åt i fråga om paragrafernas innehåll.

I 45 § stadgas, att Stockholms rådhusrätt är rätt forum i mål om bättre rätt till mönster, om hävande av registrering och om överförande av registrering på annan samt om tvångslicens, när den, mot vilken talan riktas, icke äger känt hemvist inom riket.

Frågan om forum för mål om hävande av mönsterregistrering och om mönsterintrång har berörts ovan under 31 § och 34 §, varav framgår att utredningen ej funnit skäl att föreslå specialforum för dessa slags mål. De allmänna forumreglerna i rättegångsbalken skall alltså tillämpas, och detta gäller även andra mål enligt den föreslagna lagen såsom angående tvångslicens m. m. Såvitt gäller rättegångar mot den som är sökande i registreringsärende och mot mönsterhavaren uppstår emellertid ett särskilt problem, när de allmänna forumreglerna icke kan tillämpas.

Enligt 10 kap. 1 § femte stycket rättegångsbalken kan den, som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket, sökas där han uppehåller sig, och detta gäller även om det är en tillfällig uppehållsort. Är det därvid fråga om en svensk medborgare och uppehåller han sig utom riket eller är hans uppehållsort okänd, sökes han där han inom riket senast haft hemvist eller uppehållit sig. I vissa fall finns alltså forum i riket, trots att vederbörande icke äger känt hemvist här. Men för det fall att mönsterhavaren är utlänning och han icke uppehåller sig här i landet — liksom för sällsynta fall när det gäller svensk medborgare — torde forum mestadels saknas här i landet. Visserligen stadgas i 10 kap. 3 § rättegångsbalken, att den som icke äger känt hemvist inom riket må, där tvisten rör lös egendom, sökas där egendomen finnes. Emellertid är det omtvistat var en immaterialrätt, som i och för sig är av lös egendoms natur, skall anses vara belägen, och stadgandet kan därför antagas icke vara tillämpligt i de fall, om vilka nu är fråga. Denna synpunkt torde ligga bakom 26 § andra stycket VmL, där en särskild forumregel för sådana fall upptagits. Starka principiella och praktiska skäl talar för att här i landet bör finnas forum för den som här är registreringssökande och mönsterhavare, och dessa skäl motiverar den föreslagna kompletterande forumregeln. Att rättegångsbalkens bestämmelser om laga domstol icke genom denna regel sättes ur kraft för de åsyftade fallen framgår av paragrafens ordalydelse, enligt vilken den speciella forumregeln skall gälla utöver vad eljest är stadgat. Detta innebär bl. a., att vistelseforum respektive forum enligt senaste hemvist eller vistelse i förekommande fall gäller jämte Stockholms rådhusrätt, som här föreslås vara behörig.

Att mönsterhavaren, därest han väcker talan såsom tvistemål mot den som han anser ha begått intrång i mönsterrätten, har forum i fråga om genkäromål vid den rätt, som upptagit huvudkäromålet, framgår av 10 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken. Såsom genkäromål måste härvid betraktas bl. a. talan om hävande av mönsterregistreringen.[1]

Utredningen har icke funnit skäl att göra den föreslagna forumregeln tillämplig även för mål angående uppgiftsskyldighet enligt 40 §.

46 §.

Fastställelsetalan

I paragrafens första stycke stadgas, att fastställelsetalan, som avser frågan huruvida mönsterrätt består eller icke består eller om visst förfarande utgör intrång i sådan rätt eller ej, må upptagas till prövning av domstol under förutsättning att ovisshet råder om förhållandet och denna länder käranden till förfång.

Enligt andra stycket skall i mål, där mönsterhavare eller licenstagare för fastställelsetalan och invändning göres om att mönstret ej bort registreras, vad i 38 § andra stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelser om fastställelsetalan förekommer ej i ML men finns upptagna i 44 § VmL samt i gällande patentförordning (19 § 6 mom.) och i 65 § PLU. Grundläggande regler om tillåtna former av fastställelsetalan finns i 13 kap. 2 § rättegångsbalken, där det också heter att om i lag eljest är stadgat, att fastställelsetalan i visst fall må upptagas, detta skall vara gällande.

De skäl, som motiverat förekomsten av speciella bestämmelser om fastställelsetalan i patentmål och varumärkesmål, gäller även på mönsterområdet.[2] Utredningen har därför upptagit förslag därom och har följt den utformning av stadgandet, som gäller i VmL.

I mål där mönsterhavaren för fastställelsetalan bör en invändning om att mönstret ej bort registreras behandlas på samma sätt som om den gjorts i ett intrångsmål. Med hänsyn härtill hänvisas i denna del i lagtexten till 38 § andra stycket.

47 §.

Underrättelser om rättegång

I paragrafen föreskrives att underrättelse om rättegång i vissa fall måste lämnas av den som väcker talan i målet. Sålunda stadgas i första stycket, att till registreringsmyndigheten skall göras anmälan av den som vill väcka talan om hävande av mönsterregistrering, om överförande av registrering

[1] Jfr prop. 167/1960 s. 154.

[2] Se SOU 1942:58 s. 51 ff och prop. 176/1944 s. 79 (ang. införandet av bestämmelserna i patentförordningen), NU 1963:6 s. 379 f samt SOU 1958:10 s. 344 ff. Det bör uppmärksammas, att stadgandet i VmL har annan lydelse än bestämmelserna på patentsidan.

på annan eller om tvångslicens eller fastställelsetalan. I mönsterregistret skall göras anteckning om anmälningen. Den som vill väcka talan som nu sagts skall också underrätta envar i registret antecknad licenstagare därom. Vill licenstagare väcka talan angående intrång eller fastställelsetalan skall han enligt föreskrift i andra stycket underrätta mönsterhavaren om detta.

I paragrafens tredje stycke stadgas, att underrättelseskyldighet enligt första stycket skall anses fullgjord, då underrättelse i betald rekommenderad försändelse avsänts under den i mönsterregistret antecknade adressen.

Enligt fjärde stycket utgör anmälan och underrättelse i enlighet med vad som stadgas i första och andra styckena processförutsättning. Visas ej vid väckandet av talan, att anmälan och underrättelse skett, skall rätten ge käranden tid därtill; försittes denna tid, upptages talan icke till prövning.

Bestämmelser om sådan underrättelseskyldighet, som här föreskrives, finns icke i ML. I 69 § PLU förekommer emellertid motsvarande bestämmelser, och enligt 43 § VmL har licenstagare, som vill föra talan angående intrång, att underrätta varumärkeshavaren. I fråga om skälen för den föreslagna anmälnings- och underrättelseplikten får utredningen hänvisa till vad som anförts av patentkommittéerna och i förarbetena till varumärkeslagen.[1]

Utredningen har icke ansett sig kunna föreslå någon frist, inom vilken talan vid domstol skall ha väckts efter det att anmälan gjorts till registreringsmyndigheten för att den i registret gjorda anteckningen därom skall få stå kvar.

48 §.

Expediering av vissa domar

I paragrafen föreskrives, att dom eller slutligt beslut i vissa mål i avskrift skall tillställas registreringsmyndigheten. Detta gäller mål angående bättre rätt till mönster, som sökts registrerat (17 §), mål angående tvångslicens, hävande av registrering eller överförande av registrering (30—32 §§), mål angående påföljd av intrång (34—37 §§) samt mål om fastställelsetalan (46 §).

Expedieringsskyldighet gäller ej enligt ML. Sådan skyldighet är emellertid föreskriven i 45 § VmL och föreslås i 71 § PLU.

Att det är lämpligt, att registreringsmyndigheten hålles underrättad om utgången av mål, som gäller tillämpningen av mönsterlagen framstår såsom uppenbart. I sådana fall, då anmälan om väckande av talan skall göras till registreringsmyndigheten för anteckning i mönsterregistret, synes det vara motiverat att målets utgång också antecknas i registret. Detta kan ske med ledning av den från domstolen översända doms- eller beslutsavskriften.

[1] NU 1963: 6 s. 381 f och SOU 1958: 10 s. 344.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

49 §.

Ikraftträdande

Utredningen räknar med att den nya lagen skall kunna träda i kraft den 1 januari 1967. Det får anses angeläget, att lagstiftningen genomföres i sådan tid före 1967 års diplomatiska konferens i Stockholm till revision av Bernkonventionen och omorganisation av BIRPI, att Sverige vid denna konferens skall ha anslutit sig till 1958 års Lissabontext av Pariskonventionen. För sådan anslutning torde, enligt vad utredningen anfört ovan under avsnittet om Utsträckande av mönsterskyddet till flera industriområden, krävas att en ny mönsterlag har antagits.

Redan före ikraftträdandet bör vissa i lagförslaget åsyftade administrativa föreskrifter vara utfärdade, så att erforderliga anvisningar rörande lagens tillämpning kan föreligga utan dröjsmål. Detta gäller t. ex. registreringsförfarandet, prioritet m. m. I paragrafen föreslås därför, i överensstämmelse med punkt 1 i PLU:s övergångsbestämmelser och 49 § VmL, att dylika föreskrifter må meddelas redan innan lagen träder i kraft.

50 §.

Upphävande av 1899 års lag

I paragrafen föreslås, att genom den nya lagen 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller skall upphävas. Därmed avses dock icke att utesluta tillämpning av 1899 års lag på vissa äldre förhållanden. Bestämmelser i sådant hänseende framgår av följande paragrafer.

Vad angår äldre tillämpningsförfattningar, såsom KK 24/11 1899 ang. beskaffenheten av de handlingar, som i ärenden rörande registrering av mönster och modeller inlämnas, KK samma dag om mönsterregistrets förande m. m. samt KK 2/12 1960 med bestämmelser i fråga om skydd för vissa främmande patent, mönster och varumärken (2 §), får dessa upphävas eller ändras i samband med utfärdandet av föreskrifter rörande tillämpningen av den nya lagen.

51 §.

Tillämplighet på äldre förhållanden

Utan särskild bestämmelse torde den nya lagen bli tillämplig på ansökningar, som är anhängiga hos registreringsmyndigheten vid tiden för lagens ikraftträdande. Detta innebär bl. a. dels att de nya bestämmelserna om registrering av mönster, t. ex. beträffande kungörande och bildpresentation av mönstret samt invändningsförfarandet, skall tillämpas, dels att de nya skyddsförutsättningarna skall gälla, det sist nämnda dock med det undan-

tag som framgår av 54 §. Förhållandet torde också medföra att sökanden nödgas utge ett tillägg till sin redan erlagda ansökningsavgift, varom närmare övergångsbestämmelser får utfärdas på administrativ väg. Dylika bestämmelser torde även i övrigt bli erforderliga med hänsyn till inneliggande ansökningar.[1]

Vad utredningen sålunda förutsätter kan komma att medföra smärre olägenheter under själva övergångstiden, men fördelarna med en sådan ordning är klart övervägande, och olägenheterna får icke överdrivas. Sålunda är särskilt att märka, att antalet inneliggande registreringsansökningar kan antagas vara tämligen ringa, och utredningen vågar dessutom räkna med att registreringsmyndigheten i god tid före den nya lagens ikraftträdande vidtager lämpliga åtgärder inför övergången.

Att den nya lagen skall tillämpas vid själva behandlingen av ansökningar, som ännu icke avgjorts när lagen träder i kraft, medför icke att även de nya besvärsreglerna i 22, 23 och 43 §§ blir tillämpliga. Talan mot beslut som registreringsmyndigheten meddelat före lagens ikraftträdande skall således fullföljas i den ordning 1899 års lag stadgar även om själva överklagandet äger rum först efter ikraftträdandet. Detta innebär bl. a., att besvärstalan i sådana fall skall föras direkt hos regeringsrätten och icke hos patent- och registreringsverkets besvärsavdelning.[2] Motiveringen härför är främst, att avslagsbeslut enligt 1899 års lag fattas av generaldirektören och att denne även är ordförande i besvärsavdelningen. Dylika beslut i första instans enligt nya lagen skall däremot fattas av den byråchef under vilken sektionen för mönsterärenden lyder.

I förevarande paragraf stadgas, att den nya lagen skall äga tillämpning även på mönster som registrerats med stöd av 1899 års lag, d. v. s. registrerats före den nya lagens ikraftträdande, såvida ej annat följer av övergångsbestämmelserna i övrigt. Innebörden härav är bl. a., att den nya lagens bestämmelser om mönsterrättens innehåll blir tillämpliga, med det självklara förbehållet att den äldre registreringen dock icke sträcker sina verkningar längre än till metallindustriens alster, samt att bestämmelserna om överlåtelse och licens m. m. skall gälla. Särskilt betydelsefullt torde också vara, att genom övergångsstadgandet äldre registreringar skall kunna förnyas enligt bestämmelserna därom. Utredningen är medveten om att patentkommittéerna på sin tid intog en delvis annan ståndpunkt i motsvarande fråga men har icke funnit skäl att föreslå några inskränkningar i möjligheten att beträffande äldre registreringar helt få utnyttja förnyelsebestämmelserna i den nya lagen.[3] Att detta dock icke skall gälla i fråga om en äldre registrering, som redan utlöpt vid tiden för den nya lagens ikraft-

[1] Jfr departementschefen i prop. 37/1963 (ang. NamnL) s. 155.
[2] Se lagrådets yttrande i prop. 167/1960 s. 262. Jfr dock besvärssakkunnigas slutbetänkande med förslag till lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27) s. 701 ff.
[3] NU 1963: 6 s. 386 f.

trädande, genom tillämpning av stadgandena i 25 § andra stycket av lagförslaget angående respittid har utredningen ansett vara naturligt. Särskild föreskrift härom i själva övergångsbestämmelserna synes icke erforderlig. Vad angår äldre registreringar som förnyats enligt nya lagen gäller självfallet, att de kan upphävas efter talan därom vid domstol. Härvid bör dock den nya lagens skyddsförutsättningar vara gällande för registreringens fortbestånd. I samband med förnyelsen är det icke avsett att invändningsförfarandet enligt nya lagen skall komma till användning.

Utredningen har ansett, att den nya lagen bör komma i tillämpning i största möjliga utsträckning även på mönster som vid övergången är skyddade enligt 1899 års lag. De undantag från denna huvudregel, som föreslås i fortsättningen av övergångsbestämmelserna, avser således endast fall där ett klart obilligt resultat skulle bli följden av att huvudregeln tillämpades.

I paragrafens andra stycke göres det undantaget från huvudregeln, att bestämmelserna i den nya lagen ej skall inverka på föranvändarrätt som uppkommit före lagens ikraftträdande. Detta undantag, som har sin motsvarighet i punkt 2 av PLU:s övergångsbestämmelser, torde icke ha stor betydelse, men frågan bör uppenbarligen icke behandlas olika på de båda rättsområdena.[4]

Av vad som anförts framgår, att den nya lagen som regel skall gälla beträffande äldre registreringar och anhängiga registreringsansökningar. Självfallet är att den skall gälla beträffande nya ansökningar och de registreringar som blir en följd av dessa. Det måste i anslutning härtill framstå såsom givet, att den nya lagen också skall vara tillämplig på de registreringar som visserligen äger rum efter ikraftträdandet men som grundar sig på ansökningar ingivna dessförinnan.

52 §.

Hävande av registrering

I paragrafen föreslås såsom undantag från huvudregeln i 51 §, att 1899 års lag skall tillämpas i fråga om upphävande av registrering, som meddelats enligt nämnda lag, samt i fråga om rätten att väcka talan om sådant hävande. Undantagen motiveras av att skyddsförutsättningarna är delvis olika i nu gällande lag och enligt förslaget. Frågor om hävande av en registrering bör följaktligen avgöras enligt den lag som gällde vid registreringen. Vad angår rätten att väcka talan innebär utredningens förslag visserligen icke några nämnvärda förändringar, men principiellt bör även i detta hänseende äldre lag tillämpas i förekommande fall.

Vad angår hävandet av en registrering, som väl tillkommit före nya lagens ikraftträdande men förnyats därefter, bör den nya lagen tillämpas. Ett särskilt påpekande härom i lagtexten har icke ansetts erforderligt.

[4] NU 1963: 6 s. 386.

53 §.

Speciell föranvändarrätt

Före den nya lagens ikraftträdande är det i och för sig tänkbart, att en ansökan om registrering inges utan att kunna leda till registrering enligt 1899 års lag — antingen därför att icke ett metallvarualster avses med mönstret eller därför att lagens skyddsförutsättningar i övrigt icke är uppfyllda — men väl kan beviljas enligt den nya lagen. Om i denna situation annan person innan den nya lagen ännu trätt i kraft här i riket yrkesmässigt utnyttjar mönstret eller vidtager väsentliga åtgärder därför, bör han utan hinder av att mönstret sedermera registreras erhålla sådan föranvändarrätt varom stadgas i 6 § även om han icke påbörjat utnyttjandet eller vidtagit åtgärderna därför förrän efter det att registreringsansökningen gjordes. I paragrafen föreslås av principiella skäl en speciell föranvändarrätt i dessa fall, ehuru utredningen är väl medveten om att bestämmelsen sannolikt icke kommer att få stor betydelse i praktiken.

54 §.

Vissa äldre offentliggöranden av mönster

När det gäller vissa former av offentliggörande av ett mönster, kan dessa vara nyhetshindrande enligt den nya lagen men icke hindra ett giltigt mönsterskydd enligt 1899 års lag. För det fall att ett äldre offentliggörande härrör från den som söker registrering av mönstret eller någon från vilken denne härleder sin rätt, bör äldre lag tillämpas under en övergångstid av sex månader, d. v. s. gälla i fråga om ansökningar som inges inom sex månader från nya lagens ikraftträdande. Ett stadgande härom, vilket givetvis avser både frågan huruvida registrering kan ske och frågan huruvida en registrering kan hävas, har upptagits i förevarande paragraf såsom ett undantag från huvudregeln i 51 §. Liksom stadgandet i 53 § torde det dock icke få stor praktisk betydelse.

55 §.

Preskription av skadestånd

Beträffande frågor i allmänhet rörande ansvar och ersättningsskyldighet för mönsterintrång, som ägt rum före den nya lagens ikraftträdande, bör allmänna rättsgrundsatser om straff och skadestånd i dylika fall äga tillämpning. Stadganden härom torde därför icke behöva upptagas i övergångsbestämmelserna.[1]

I den nya lagen föreslås beträffande skadestånd för mönsterintrång en femårig preskriptionstid (35 och 36 §§), medan den allmänna tioårspreskriptionen nu gäller. För att icke i ett fall, där intrång påbörjats under den äldre lagens giltighetstid och fortsatt sedan den nya lagen trätt i kraft,

[1] Jfr departementschefen i prop. 167/1960 s. 212. Se även NU 1963: 6 s. 388 f.

den kortare femårspreskriptionen blott skall vara tillämplig på det senare intrånget, har i förevarande paragraf föreslagits, att i preskriptionshänseende skall gälla, utom vad som är stadgat om tioårig preskription, att talan är förlorad beträffande skadestånd för intrång, som ägt rum innan den nya lagen trätt i kraft, om talan ej väckes senast fem år efter ikraftträdandet.

56 §.

Viss rättegångsbestämmelse

De bestämmelser i 38 § andra stycket och 46 § andra stycket av förslaget, som har till innebörd, att frågan huruvida ett mönster bort registreras ej upptages till prövning i ett intrångsmål utan måste behandlas efter stämning i särskilt mål, bör icke tillämpas i rättegångar som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande. Ett stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf.

Ändringar i upphovsrättslagen

1 §.

Såsom anförts i den allmänna motiveringen har utredningen funnit lämpligt att ersätta den hittillsvarande benämningen *konsthantverk eller konstindustri* med den enhetliga benämningen *brukskonst*. Då detta bör komma till uttryck även i lagtexten föreslås att i 1 § första stycket UhL ordet brukskonst får ersätta den gällande terminologien. Från utredningens sida är det angeläget att fastslå, att någon förändring i tillämpningen beträffande de produktkategorier som skall omfattas av stadgandet icke är avsedd.

43 §.

Den av utredningen föreslagna skyddstiden för alster av brukskonst är densamma som för närvarande gäller för verk i andra konstarter. Denna allmänna skyddstid är stadgad i första stycket av 43 § UhL. Andra stycket av denna paragraf upptager den speciella tioåriga skyddstiden för alster av konsthantverk eller konstindustri, och utredningen föreslår att detta stycke i sin helhet upphäves. Därigenom blir den allmänna skyddstiden generellt gällande. Ändringen föranleder en mindre justering även i första stycket av paragrafen.

44 §.

För verk, som offentliggjorts utan att upphovsmannen blivit angiven med sitt namn eller med sin allmänt kända pseudonym eller signatur, gäller upphovsrätten enligt huvudregeln i första stycket av 44 § UhL intill utgången av femtionde året efter det år, då verket offentliggjordes. Består verket av två eller flera delar med inbördes sammanhang, räknas tiden enligt fortsättningen av detta stadgande från det år, då sista delen offentliggjordes. I andra stycket av paragrafen föreskrives, att vad i 43 § stadgas skall gälla, om upphovsmannen inom nämnda tid blir angiven såsom i 7 § sägs eller det visas att han avlidit innan verket offentliggjordes.

Enligt paragrafens tredje stycke gäller ej vad i första och andra styckena stadgas för alster av konsthantverk eller konstindustri. Då nu skyddstiden föreslås bli enhetlig för alla slags konstverk, bör undantaget i förevarande paragraf för brukskonstalster slopas, så att reglerna för beräkning av skyddstid för anonyma och pseudonyma verk också blir generella. Utredningen föreslår därför att paragrafens tredje stycke upphäves.

63 §.

I samband med tillskapandet av den provisoriska regleringen av skyddstiden för brukskonstverk gjordes denna tillämplig redan från och med ut-

gången av år 1960, d. v. s. ett halvt år tidigare än UhL i övrigt trädde i kraft.[1] Den speciella övergångsbestämmelsen härom har sin plats sist i 63 § UhL. Efter genomförandet av utredningens förslag beträffande skyddstiden för verk av brukskonst blir denna speciella bestämmelse obehövlig. Utredningen föreslår därför att den upphäves.

65 §.

Den provisoriska regleringen av skyddstiden för alster av konsthantverk eller konstindustri återfinnes i 65 § andra stycket, där det stadgas att rätt till dylika alster skall, om rätten eljest skulle upphöra vid utgången av något av åren 1960—1970, gälla intill utgången av år 1971. I samband med den av utredningen förordade definitiva regleringen av detta spörsmål bör det provisoriska stadgandet utgå. Utredningen föreslår därför, att det skall upphävas.

Särskilda övergångsbestämmelser

Såsom närmare framgår av den allmänna motiveringen till utredningens förslag beträffande särskilda övergångsbestämmelser i anslutning till rättsskyddet för brukskonst förordar utredningen, att de nya skyddstidsbestämmelserna skall äga tillämpning jämväl på verk av brukskonst, som tillkommit före lagens ikraftträdande men icke offentliggjorts före år 1950. Upphovsrätt enligt äldre lag skall dock, på skäl som likaledes redovisas i den allmänna motiveringen, få göras gällande under en schablonmässigt bestämd tid av tio år, räknat från ikraftträdandet, såvida ej giltighetstiden redan upphört vid den nya lagens ikraftträdande. Dessa bestämmelser har upptagits såsom särskilda övergångsbestämmelser till den nya lagstiftningen.

[1] Se första lagutskottets utlåtande 41/1960 s. 83 f.

Ändringar i sekretesslagen

Utredningens förslag till lag om mönster innebär, att handlingar i ärenden angående mönsterregistrering skall kunna hemlighållas under viss tid, högst sex månader. I fråga om den närmare motiveringen härför hänvisas till vad som anförts dels under avsnittet om Registreringsförfarandet i den allmänna motiveringen, dels under 19 och 20 §§ i specialmotiveringen. Såsom där angivits kräver det förordade sekretessystemet ändring i *lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,* vanligen benämnd sekretesslagen (SekrL).

Den inskränkning i handlingsoffentligheten, som gäller f. n. beträffande handlingar i patentansökningsärenden och som principiellt icke torde komma att förändras genom den nya patentlagstiftningen, är reglerad i 23 § SekrL. Där stadgas, enligt den senaste ändringen 14/12 1962, dels att handlingar i ärenden angående ansökning om patent icke må utan sökandens samtycke utlämnas till annan i vidare mån än som föranledes av gällande lagstiftning rörande patent dels att i vad sådana handlingar angår uppfinning varå patent beviljats de skall utlämnas, såframt ej annat är stadgat i nämnda lagstiftning.[1]

Det sekretessystem som utredningen nu förordar för mönstrens vidkommande är snarlikt sekretessystemet på patentområdet. En viss skillnad mellan de båda systemen föreligger emellertid, särskilt på grund därav att det på mönsterområdet icke finns och ej heller föreslås någon motsvarighet till lagstiftningen om hemliga patent på s. k. försvarsuppfinningar.[2] Även såtillvida är systemen olika som sökande i mönsterärende måste särskilt begära sekretess — vilket dock skall kunna ske genom begäran om anstånd med kungörandet av ansökningen — medan ansökningshandlingarna i patentärenden hålles hemliga viss tid utan särskild begäran därom.

Utredningen föreslår, att till de för patentansökningshandlingar nu gällande bestämmelserna i 23 § SekrL göres ett tillägg i form av ett nytt andra stycke. Innehållet i detta är att handlingar i ärenden angående ansökning om registrering av mönster icke må utan sökandens samtycke utlämnas till annan i vidare mån än som följer av lagen om mönster.

Offentlighetskommittén har i sin diskussionspromemoria om Offentlighet och sekretess upptagit en viss motsvarighet till 23 § SekrL i 14 § första stycket av författningsutkastet. Där föreslagna förändringar, som bl. a. bygger på förutsättningen att handlingen rör enskilds yrkeshemlighet, kräver en annan redigering av utredningens förslag i denna del.[3]

[1] Betr. jämkningen i lagrummet 1962, se prop. 189/1962 s. 24 f.

[2] Lag 29/11 1946. Se betr. senaste ändringar prop. 189/1962.

[3] Betr. sekretesspörsmål i allmänhet får utredningen hänvisa till en broschyr med titeln Offentlighetsprincipen och myndigheterna, som 1965 utgivits av Justitiedepartementet och Stockholms stad.

Sammanfattning av utredningens förslag

Rättsligt skydd för formgivning av produkter inom hantverk och industri kan enligt gällande svensk rätt — om man bortser från patent- och varumärkesrätten — ifrågakomma i två olika hänseenden. 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller ger efter registrering hos patentverket ett femårigt skydd för nya mönster inom metallindustrien. Skyddet är i praxis inskränkt till formgivning med övervägande prydnadssyfte. Vid sidan av detta mönsterskydd finns möjlighet att utan registrering påkalla skydd enligt 1960 års upphovsrättslag. Förutsättning för sådant skydd är emellertid, att produkten i fråga kan betecknas såsom »alster av konsthantverk eller konstindustri», d. v. s. att den utgör resultatet av ett individuellt konstnärligt skapande. De båda skyddsformerna — mönsterrätt och upphovsrätt — kan enligt uttrycklig föreskrift i upphovsrättslagen göras gällande oberoende av varandra (s. k. dubbelt skydd).

Utredningens uppdrag har till en början endast omfattat en reform av mönsterskyddslagstiftningen. På sätt framgår av tilläggsdirektiv har utredningen emellertid sedermera fått sig anförtrott att även föreslå en definitiv utformning av de provisoriska reglerna i 1960 års upphovsrättslag beträffande skyddstiden för konsthantverk och konstindustri samt därmed sammanhängande frågor.

Vad först angår mönsterskyddet har utredningen funnit, att 1899 års lag — vars starkt begränsade räckvidd torde sakna motstycke i övriga industriländer — nu bör ersättas av en tidsenlig lagstiftning, gällande för hela industrien. Utredningen framlägger därför ett fullständigt förslag till *Lag om mönster.*

Utredningen har bedrivits i nära samarbete med motsvarande lagstiftningskommittéer i Danmark, Finland och Norge. Vid förslagets utformning har utredningen haft att beakta den livliga utveckling som på senare år ägt rum inom mönsterrätten i de flesta större industriländer. Helt naturligt har särskild hänsyn tagits till den mera utvecklade mönsterlagstiftning, som sedan länge föreligger i Danmark och Norge. Det nordiska samarbetet har lett till praktiskt taget likalydande lagförslag inom de olika kommittéerna. Vid förslagens utformande har eftersträvats en anpassning till övrig immaterialrättslig lagstiftning, som tillkommit efter nordiskt samarbete. För vårt lands del har härvid beaktats 1960 års varumärkeslag och 1960 års upphovsrättslag. Främst har emellertid hänsyn tagits till 1964 års betänkande angående nordisk patentlagstiftning (NU 1963: 6) jämte remissyttranden och överarbetning inom justitiedepartementet.

En grundläggande fråga har varit att söka fastslå vad som skall förstås med ett sådant mönster, som bör beredas skydd enligt den nya lagstift-

ningen. Utredningen har stannat för att karakterisera ett mönster såsom *förebilden för en varas utseende eller för ett ornament.* Praktiskt taget allt som är ägnat att såsom en förebild bestämma varans utseende bör därvid komma i beaktande. Kravet i praxis på prydnadskaraktär slopas och förslaget kommer härigenom att åsyfta ett allmänt utseendeskydd. Skälen härtill är flera. Bl. a. har det med tanke på den moderna formgivningen ansetts alltför komplicerat att i praktiken skilja mellan prydnadsmönster och nyttomönster. Vidare har det befunnits angeläget att genom en effektiv skyddslagstiftning stimulera till nyskapande på mönsterområdet oberoende av vart mönstret begreppsmässigt skulle kunna hänföras. Skyddet för nyttomönster utsträckes emellertid ej till att omfatta den tekniska idé, som eventuellt kan ligga bakom utformningen, utan avser precis som skyddet för prydnadsmönster bara formen eller utseendet i övrigt.

Ett nyttomönster kan tänkas representera den från teknisk synpunkt enda tänkbara formen eller vara den tekniskt sett bästa utformningen. Stundom har gjorts gällande, att ett skydd för dylika mönster skulle kunna verka hämmande på den tekniska utvecklingen. Utredningen har emellertid funnit, att dessa farhågor knappast torde få någon motsvarighet i det praktiska livet. Frånsett sällsynta undantagsfall torde nämligen föreligga möjligheter att i andra yttre former än vad som mönsterskyddats tillgodogöra sig en i och för sig oskyddad teknisk idé. Även svårigheterna att tillämpa ett undantagsstadgande på lämpligt sätt har bidragit till att utredningen föredragit ett generellt skydd för nyttomönster.

Ett fristående *ornament* skall också kunna skyddas såsom mönster enligt utredningens förslag. Med ornament förstås därvid en fantasiskapelse, som är ägnad att användas till dekorering av varor. Ornamentet har oftast karaktär av en ytdekor men kan också vara en relief. Utmärkande är emellertid att det bör ha prydnadskaraktär. För att beredas skydd behöver ornamentet såsom sådant icke ha någon anknytning till speciella varor utan kan framträda helt fristående. Visserligen skall i en ansökan om mönsterregistrering lämnas uppgift om de varor, för vilka mönstret sökes registrerat, men ett ornament kan skyddas för flera varor genom en enda registrering utan att det i ansökningen återges anbringat på alla dessa varor.

När ett mönster säges utgöra förebilden för en varas utseende avses hela varans utseende. I varubegreppet ligger emellertid att även delar av en sammansatt vara kan åsyftas därmed såsom t. ex. halvfabrikat vilka är föremål för omsättning i handeln. Varubegreppet anses även i övrigt böra ges samma innebörd som det vanligen har. Därigenom utestänges från mönsterskydd skisser till inredningar och butiksskyltningar, ritningar över trädgårdsanläggningar, förebilder för frisyrer och sömnadsmetoder m. m.

I Tyskland förekommer vid sidan om vanligt mönsterskydd och patent en speciell skyddsform benämnd *Gebrauchsmuster.* En liknande skydds-

form förekommer även i vissa andra länder, dock icke i något av de nordiska länderna. Innebörden av Gebrauchsmuster-skydd är att den bakom mönstrets utformning liggande tekniska idén skyddas i viss utsträckning, oberoende av den presenterade utföringsformen. Skyddet kan därmed typiskt sett sägas ligga mellan det vanliga, till utformningen begränsade mönsterskyddet och patentskyddet. Utredningen har emellertid icke funnit skäl att förorda ett Gebrauchsmuster-skydd här i landet. Ett visst mått av rättsskydd för motsvarande ändamål erbjudes genom utredningens förslag att godtaga nyttomönster, låt vara att skyddet här begränsas till den givna utformningen och ej får karaktär av ett idéskydd.

När nu mönsterskyddet föreslås utsträckt till att omfatta alla slags varor utan inskränkning, har detta kunnat ske först efter allvarligt övervägande att på något sätt göra undantag för vissa industrigrenar, framför allt för textil- och konfektionsbranschernas mönster liksom för mönster tillhörande vissa andra branscher med många och kortlivade mönster. I övrigt har utvidgningen icke väckt betänkligheter, och förslaget innebär följaktligen att möjligheter nu öppnas för trä-, glas-, keramik-, plast-, läderindustrien m. fl. att erhålla mönsterskydd. Den på sina håll inom textil- och konfektionsbranscherna kvarstående tveksamheten inför att omfattas av ett utvidgat mönsterskydd har av utredningen bedömts så, att farhågorna för massregistreringar med därav följande krav på skärpt bevakning från företagarnas sida — vilka omständigheter främst motiverat tveksamheten inom branscherna — skall visa sig vara överdrivna. En starkt bidragande orsak till utredningens ståndpunkt har också varit, att de övriga nordiska ländernas mönsterkommittéer icke visat intresse för att göra något undantag för särskilda industrigrenar.

Den föreslagna utvidgningen av mönsterskyddet möjliggör, att Sverige skall kunna ansluta sig till 1958 års Lissabon-text av 1883 års Pariskonvention. Enligt denna text kräves helt generellt att mönster skall beredas rättsskydd i alla unionsländer.

Såsom allmänna förutsättningar för mönsterskydd uppställer utredningen *dels* ett krav på mönsterskapande verksamhet — uttryckt så att endast den som frambragt ett mönster eller den till vilken hans rätt övergått kan uppnå skyddet — *dels* ett krav på att mönstret registreras, *dels* ett krav på att mönstret är nytt i objektiv mening och väsentligen skiljer sig från vad som blivit känt innan mönstret sökes registrerat.

Registreringskravet motiveras huvudsakligen med allmänhetens intresse att kunna skaffa sig erforderliga informationer om förekommande skyddsanspråk. Ett registreringssystem förekommer i de allra flesta länders mönsterlagar.

Nyhetskravet innebär bl. a., att ett mönster icke får ha blivit känt redan innan det sökes registrerat. Såsom känt anses därvid till skillnad från vad som nu gäller allt som blivit allmänt tillgängligt, vare sig genom avbil-

dande, utställande, saluhållande eller på annat sätt. Mönstret får ej heller redan framgå av en icke allmänt tillgänglig ansökan om patent eller om varumärkes- eller mönsterregistrering, förutsatt att mönstret sedermera i samband med nämnda ansökan göres tillgängligt för envar. Såsom undantag från nyhetskravet skall, liksom för närvarande, gälla ett s. k. provisoriskt utställningsskydd. Ett nytt undantag presenteras i form av att annan person än mönsterinnehavaren missbrukat sin kännedom om mönstret och gjort detta allmänt tillgängligt. Undantagen förutsätter, att mönstret sökes registrerat inom sex månader efter det att mönstret blivit allmänt tillgängligt.

Skillnadskravet innebär att en viss utseendemässig distans eller olikhet av icke helt ringa betydelse måste föreligga mellan det aktuella mönstret och vad som redan är känt; mönstret måste väsentligen skilja sig därifrån. Obetydliga skillnader bör icke vara tillräckliga för att motivera ett mönsterskydd. Utredningen räknar med att även vad man brukar kalla för banala mönster därigenom merendels skall lämnas utan skydd.

I anslutning till skyddsförutsättningarna har utredningen närmare granskat ett nyligen i Storbritannien framlagt förslag att anordna två mönsterrättssystem vid sidan av varandra, det ena i mera traditionell form med krav på registrering och nyhet i objektiv mening, det andra i en delvis upphovsrättsligt betonad form med krav på originalitet och deponering av mönstret hos offentlig myndighet innan det göres allmänt tillgängligt. Utredningen avböjer emellertid att föreslå någonting liknande för Sveriges vidkommande. Två olika mönsterskyddssystem med skilda förutsättningar och verkningar måste både för administrationen och för industrien i allmänhet vålla olägenheter och skapa förvirring.

I fråga om *registreringsförfarandet* föreslås, att patent- och registreringsverket liksom hittills skall utgöra registreringsmyndighet. Själva förfarandet förändras enligt förslaget i väsentliga hänseenden. Det nu tillämpade systemet med *nyhetsgranskning* bibehålles visserligen i begränsad omfattning, men granskningsmaterialet anses endast böra omfatta mönsterregistreringar i Sverige samt kungjorda registreringsansökningar i Danmark, Finland och Norge ävensom här i landet inneliggande ansökningar om mönsterregistrering. Utredningen räknar med att en sådan granskning icke skall kräva någon större tidsutdräkt och i varje fall vara avslutad inom en eller ett par månaders tid efter ansökningens ingivande. En genomgripande reform i utredningens förslag är att ansökningarna om registrering skall *kungöras*, sedan de underkastats registreringsmyndighetens granskning. Kungörelsen skall innehålla en bild av mönstret och ett tillkännagivande att *invändning* mot ansökningen kan göras hos registreringsmyndigheten inom två månader. Invändningsförfarandet anordnas i övrigt på ungefär samma sätt som nu tillämpas inom patenträtten, varumärkesrätten och namnrätten. Såsom komplement till den begränsade nyhetsprövningen ex

officio anses invändningssystemet kraftigt förstärka värdet av registreringarna, och i syfte att hålla icke nya mönster utanför registret föreslås ytterligare, att den som söker registrering skall avge en skriftlig försäkran på heder och samvete att mönstret, såvitt han har sig bekant, är nytt.

Såsom ett hjälpmedel för registreringsmyndigheten anses ett klassystem för mönster böra tillskapas. Klassificeringen avses icke ha någon betydelse för mönsterrättens innehåll, och bestämmelser härom har följaktligen icke upptagits i själva lagen. Av ett utkast till föreskrifter angående tillämpningen av lagen framgår emellertid, att sökande har att betala särskild tilläggsavgift om mönstret kommer att ingå i flera klasser som följd av att mönstret, t. ex. ett ornament, sökes registrerat för flera olika varor. Härigenom väntar man att tendenser till en onödig utvidgning av ensamrätten skall motverkas.

En viktig nyhet för Sveriges del är att ansökningshandlingarna och därmed även den bild av mönstret, som sökanden måste inge, skall kunna hemlighållas för allmänheten under en tid av sex månader från ansökningsdagen eller i förekommande fall den s. k. prioritetsdagen. Viss motsvarighet härtill föreligger på patentområdet, och utredningen har funnit skäl att i huvudsaklig enighet med de övriga nordiska ländernas mönsterkommittéer framlägga ett förslag om att sökanden kan begära anstånd med kungörandet av ansökningen, varvid *sekretess beträffande ansökningshandlingarna* skall tillämpas under en tid av högst sex månader. Förslaget i denna del föranleder ett tillägg i 23 § sekretesslagen. Givetvis skall ett utnyttjande av mönstret, som utan vetskap om ansökningen äger rum under sekretesstiden, icke föranleda intrångspåföljd.

Utredningen har övervägt att föreslå någon form av nordisk gemenskap på registreringsplanet, närmast efter förebild av det system med »nordiska patentansökningar», som är aktuellt. Det har vid nordiska överläggningar framträtt visst intresse för saken, men man har funnit att några nämnvärda fördelar icke står att vinna med ett dylikt system vare sig för sökande eller registreringsmyndigheterna. Något förslag till nordisk gemenskap i fråga om registreringsförfarandet framlägges icke. Frågan anses emellertid värd att upptagas ånyo sedan man vunnit erfarenheter såväl av den nya ordningen med »nordiska patentansökningar» som av de nya lagarna om mönster.

Det mönsterskydd, som utredningens förslag åsyftar, har givits karaktär av ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret, och denna ensamrätt har benämnts *mönsterrätt*. Innehållet i mönsterrätten har uttömmande beskrivits så, att ingen må olovligen utnyttja mönstret yrkesmässigt genom att tillverka, införa till riket, utbjuda, saluhålla, överlåta eller uthyra varor, som icke väsentligen skiljer sig från mönstret eller som i sig upptagit mönstret. Mönsterrätten skall dock endast omfatta de varor, för vilka mönstret registrerats, och därmed likartade varor. Denna begränsning av

skyddet till de varor som sökanden själv angivit har ansetts ändamålsenlig och får särskild betydelse för ornament och i viss utsträckning för sådana varor som textilier, tapeter o. d.

Frågan om rätten till mönster som framställts av en arbetstagare i hans anställning (arbetstagarmönster) eller av en uppdragstagare på beställning av annan har utredningen ansett sig icke böra lösa separat, d. v. s. utan samtidig översyn av spörsmålet rörande rätten till alster av brukskonst, som framställts i anställnings- eller uppdragsförhållande. En särskild undersökning av dessa frågor förordas. Tills vidare torde få gälla, att rätten till mönster tillkommer mönsterskaparen, att dennes arbetsgivare eller uppdragsgivare måste träffa generellt eller särskilt avtal om förvärv av mönstret för att komma i besittning därav samt att därvid eller i annat sammanhang ersättningsfrågan får regleras av parterna.

Utredningen har uppmärksammat vissa önskemål om ett särskilt, av registrering oberoende skydd mot s. k. slavisk efterbildning men har efter gjorda överväganden icke funnit sig böra inpassa någon sådan form av skydd i det föreslagna mönsterrättssystemet. Vid överläggningar med utredningen om illojal konkurrens har inhämtats, att nämnda utredning kommer att behandla spörsmålet i övrigt.

Den mönsterrättsliga skyddstiden föreslås anordnad i tre femårsperioder, varvid kräves förnyelse av registreringen för varje ny period. Den maximala skyddstiden utsträckes alltså väsentligt, från nuvarande fem år till *femton år.*

I samband med att registreringssökande inger en bild av mönstret äger han enligt utredningens förslag inge även en modell. Om han gör detta, är det modellen som i fråga om mönstrets utseende skall äga vitsord framför bilden. Detta kan vara av betydelse för skyddet i vissa fall, t. ex. då ytstrukturer av olika slag och färger ej troget kan återges i bild.

I en och samma ansökan om registrering skall få upptagas flera mönster, om dessa hör samman med avseende på tillverkning och användning av varorna. Mer än 20 mönster får dock ej omfattas av en enda ansökan. Utredningen föreslår för dessa fall benämningen *samregistrering.*

På ansökningsstadiet skall *vindikation av ansökningen* få äga rum, d. v. s. den som äger bättre rätt till mönstret än sökanden skall på yrkande kunna få ansökningen överförd på sig.

Beträffande registreringsförfarandet innebär utredningens förslag den nyheten att överklagande av registreringsmyndighetens beslut skall ske hos verkets *besvärsavdelning* på samma sätt som är fallet i patentärenden, varumärkesärenden och namnärenden. Mot besvärsavdelningens beslut skall talan få föras genom besvär hos Konungen i regeringsrätten.

Vissa bestämmelser angående *överlåtelse* av mönsterrätt och *upplåtelse av licens* har influtit i förslaget. Licensavtalet och dess rättsföljder har

emellertid icke fått någon ingående reglering. Övergång av mönsterrätt och licens skall på begäran antecknas i mönsterregistret. För licenstagares vidkommande medför sådan anteckning bl. a. den fördelen att han skall bli underrättad när talan väckes mot mönsterhavaren om att registreringen skall upphävas.

En nyhet innebär utredningens förslag att *tvångslicens* skall kunna meddelas i vissa fall. Den som i god tro börjat utnyttja ett mönster yrkesmässigt sedan mönstret sökts registrerat men innan det ännu blivit allmänt tillgängligt, kan på vissa villkor erhålla tvångslicens att fortsättningsvis utnyttja mönstret. Vidare kan den som vill yrkesmässigt utnyttja ett mönster, som är registrerat för annan, erhålla tvångslicens därtill, om hänsyn till allmänt intresse av synnerlig vikt så kräver.

Jämte det att bestämmelser föreslås om upphävande av registrering efter talan därom vid domstol har upptagits ett stadgande om *vindikation av mönsterrätt,* innebärande att domstol skall kunna förordna att en registrering, som tillkommit för annan än den därtill berättigade, skall överföras på den berättigade.

För vissa fall då någon påstår att mönsterrätt föreligger har utredningen föreskrivit, att den som gjort påståendet skall lämna uppgift om mönsterregistreringens eller ansökningens nummer. Skyldigheten föreslås straffsanktionerad.

Sanktionerna mot intrång i mönsterrätt, *mönsterintrång,* är straff och skadestånd. Brottet skall kunna åtalas av allmän åklagare efter angivelse av målsäganden. Rättegång angående mönsterintrång liksom mål om upphävande av registrering och andra mål som har anknytning till mönsterrätt föreslås följa vanliga forumregler. Något specialforum har icke ansetts behövligt.

Enligt utredningens lagförslag skall de olika avgifter som blir aktuella i samband med registrering o. s. v. fastställas av Konungen. Utredningen presenterar emellertid ett utkast till tillämpningsföreskrifter som utarbetats av en särskild grupp inom de nordiska mönsterkommittéerna, och i detta utkast har såsom resultat av de nordiska överläggningarna upptagits en registreringsavgift för den första femåriga registreringsperioden av 100 kronor samt förnyelseavgifter med 300 kronor för den andra perioden och 600 kronor för den tredje perioden. Registreringsmyndighetens verksamhet är avsedd att bekostas med de avgifter, som skall avkrävas sökande och andra i mönsterärenden. Utredningen har räknat med att antalet registreringar årligen kan komma att uppgå till 3 000 à 4 000.

Frågan om anslutning från Sveriges sida till Haag-överenskommelsen angående internationell deponering av mönster behandlas icke av utredningen i vidare mån än att utredningen för sin del förklarar sig icke vilja tillstyrka en sådan anslutning.

Vad härefter angår *skyddet för konsthantverk och konstindustri,* har utredningen, efter en mycket ingående undersökning, framlagt förslag till ändring i 1960 års upphovsrättslag. Huvudfrågan har härvid varit att slutligt fastlägga *skyddstidens längd,* som f. n. endast är provisoriskt reglerad. Uttrycken konsthantverk och konstindustri bör enligt utredningens mening ersättas med den gemensamma beteckningen *brukskonst,* som har sin motsvarighet i danskt och norskt språkbruk. På närmare anförda skäl föreslår utredningen vidare, att upphovsrättens giltighetstid för verk av brukskonst göres lika lång som för annan konst och sålunda skall gälla intill utgången av femtionde året efter det år, då upphovsmannen avled. Härvid har utredningen emellertid förutsatt, att skärpta krav skall iakttagas i tillämpningen av vad som skall anses utgöra verk av brukskonst. De allmänt gällande upphovsrättsliga kraven på att verket skall vara konstnärligt och präglat av upphovsmannens individualitet understrykes av utredningen. Genom förslaget rörande skyddstiden kommer denna att anpassas till vad som kan anses ha utbildats såsom norm inom Bernunionen och sedan länge gäller i de nordiska grannländerna.

De särskilda *övergångsbestämmelser* som erfordras i anslutning till ändringarna i upphovsrättslagen har utformats så, att de nya reglerna skall tillämpas även på verk av brukskonst som tillkommit före nya lagens ikraftträdande men icke offentliggjorts före år 1950. Dock skall upphovsrätt enligt äldre lag — med dess i praxis något mer generösa skyddsvillkor — få göras gällande under en schablonmässigt bestämd tid av tio år från den nya lagens ikraftträdande, såvida ej giltighetstiden redan upphört vid ikraftträdandet.

Vad angår förhållandet mellan upphovsrätt och mönsterrätt har utredningen icke funnit skäl att förorda någon jämkning i den nuvarande regeln att upphovsrätt till ett verk må göras gällande utan hinder av att verket registrerats såsom mönster (det s. k. *dubbla skyddet*).

Särskilda yttranden har avgivits av ledamoten v. Zweigbergk med instämmande av experten Uggla angående skillnadskravet m. m., av ledamoten Leffler angående namngivande av mönsterskaparen i samband med ansökan om registrering av mönster m. m., av ledamöterna Leffler, Löfgren och Renström-Ingenäs angående rättsskyddet för brukskonst, av ledamoten Skawonius i samma fråga samt av ledamöterna Ljungman, Skawonius och Sterner i vad angår de särskilda övergångsbestämmelserna i anslutning till ändringarna i upphovsrättslagen.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av ledamoten v. Zweigbergk med instämmande av experten Uggla

1. Mönsterskyddsutredningen uttrycker i 2 § första stycket *skillnadskravet* så, att mönsterrätt förvärvas endast för mönster som *väsentligen* skiljer sig från vad som är känt innan ansökningen om registrering gjordes. På ett tidigare stadium övervägde utredningen att uttrycka skillnadskravet så att man använde ordet »tydligt» i stället för »väsentligen». Enligt min mening borde man ha bibehållit den tidigare formuleringen.

Det nu valda uttrycket synes mig nämligen ge underlag för en alltför sträng uppfattning i fråga om skillnadskravet. Det framhålles i avsnittet om skillnadskravet i den allmänna motiveringen att den valda formuleringen överensstämmer med vad som förekommer i den nuvarande mönsterlagen och att någon förändring i tillämpningen — såvitt angår metallvaror — icke är åsyftad. Vår nuvarande rudimentära lagstiftning har knappast på andra punkter tagits till förebild för den nya lagstiftningen, och enligt min mening innebär de givna kommentarerna till vad som åsyftas ej heller ett återgivande av gällande praxis. Denna har helt naturligt varit begränsad på grund av den nuvarande lagstiftningens karaktär och inskränkning, men särskilt på de senaste åren har den tenderat mot allt större mildhet. Ett nyligen träffat avgörande i regeringsrätten synes för övrigt visa, att vår högsta administrativa instans anser än större mildhet vid bedömningen av skillnadskravet böra iakttagas.

Utredningen åberopar också att man i den föreslagna nya patentlagen övergått från att uttrycka kravet på uppfinningshöjd genom användande av ordet väsentligen till att i stället utsäga vad som anses ligga under detta krav, nämligen att den patentsökta uppfinningen icke skall vara närliggande i förhållande till teknikens ståndpunkt för en genomsnittsfackman på det tekniska område det gäller. Ändringen i fråga om patentlagstiftningen skedde efter överläggningar i Europarådets patentkommitté, där man ansåg det oegentligt att uttrycka kravet på uppfinningshöjd genom användande av ordet »väsentligen». Detta ansågs kunna ge anledning till många olika tolkningar. Sedan patentkommittéernas slutliga förslag varit ute på remiss har det för övrigt visat sig, att man i vissa remissyttranden har uppfattat den ändrade formuleringen som en mildring i förhållande till det krav på uppfinningshöjd som skulle uppstå enligt den tidigare formuleringen. Detta är visserligen ett missförstånd, men missförståndet är ganska förklarligt, om man tänker på en bredare allmänhets uppfattning av vad

man skall lägga in i ordet »väsentligen». Då förslaget till ny patentlag den 15 september remitterades till lagrådet framhöll föredragande departementschefen att formuleringen i patentförslaget »är avsedd att äga samma innebörd som det i kommittéernas preliminära betänkande valda uttryckssättet, att uppfinningen måste väsentligen skilja sig från vad förut blivit känt» (s. 60). Detta tillmäter jag stor betydelse. Resultatet blir, att kravet på uppfinningshöjd ifråga om patent får samma innebörd som skillnadskravet ifråga om mönster enligt majoritetsförslaget. Det förefaller mig angeläget att man undviker en sådan slutsats, som väl inte heller majoriteten åsyftar.

Det med den nya mönsterlagen åsyftade skyddet är ett rent utseendeskydd, och det förefaller mig därför mer klargörande för allmänheten att använda ordet »tydligt» som just syftar på vad som kan iakttagas vid betraktandet av mönster. I många stycken anser jag att kommitténs tolkning av uttrycket »väsentligen» i den allmänna motiveringen sammanfaller med det resultat som skulle uppnås om man utbytte detta ord mot »tydligt». För övrigt förefaller majoriteten på sätt och vis att vilja framhålla att ordet »väsentligen» just skall förstås som liktydigt med »tydligt». Det talas nämligen om att man avser ett krav på utseendemässig distans eller olikhet av icke ringa betydelse. När det göres gällande, att ordet »väsentligen» bättre än »tydligt» skulle antyda den skilda bedömning som helt naturligt måste anläggas vid olika slag av varor och att man därvid rent av kan anse skillnadskravet fyllt, ehuru någon tydlig skillnad mot det förut kända icke föreligger, har jag svårt att följa med. I stort sett bör ordet »tydligt» bli underlag för en något mildare praxis än den som kommittén synes åsyfta och som enligt min mening är liktydig med en rätt påtaglig skärpning av nuvarande praxis, låt vara att denna är blygsam till omfattningen.

Enligt min mening är alltså ordet »väsentligen» ganska oklart, och utredningens motivering är på många punkter svävande, vilket den väl också måste vara. Jag kan inte anse att det skulle ligga något praktiskt värde i att skillnadskravet är bestämt på sådant sätt, att tjänstemännen vid registreringsmyndigheten skulle ha att anlägga samma bedömning som domstolarna i senare uppkomna processer. Det är visserligen ett vackert ideal, att sådan harmoni mellan administrativ praxis och domstolspraxis skall uppkomma, men detta ideal torde man inte någonstans i världen finna iakttaget.

Det är för övrigt så, att man under förberedande av de redan antagna lagarna på immaterialrättsområdet — upphovsrättslagen, varumärkeslagen och namnlagen — såvitt jag förstår aldrig har ägnat en tanke åt att denna synpunkt skulle vara av någon praktisk betydelse. Det nu sagda gäller också varumärkeslagen, som väl närmast skulle komma ifråga vid bedömningen, eftersom den föreslagna patentlagen inte alls lägger upp saken så att detta krav kan tillmötesgås.

Utredningens ståndpunkt blir så mycket strängare, som till det kända skall hänföras också sådana tidigare ansökningar, bl. a. om mönsterskydd, som inte blivit allmänt tillgängliga vid den tidpunkt då den aktuella registreringen söktes. Detta har skett efter förebild från den föreslagna patentlagstiftningen och jag har ingenting emot saken i och för sig. Men det bör understrykas, att regeln kommer att särskilt hårt drabba den sökande som vägras registrering med hänsyn till egen tidigare ansökning. I detta fall har utredningen varit än strängare än som är avsett i den nya patentlagen, där sådan sökande under tiden till dess hans egen tidigare patentansökning blivit allmänt tillgänglig kan söka s. k. tilläggspatent — alltså ett patent vars skyddstid utlöper senast samtidigt med huvudpatentet. För sådan tilläggsansökning skall i förhållande till sökandens egen äldre ansökning det vanliga kravet på uppfinningshöjd icke behöva vara uppfyllt. Om man accepterade detta system inom mönsterskyddet, skulle det innebära att sådana sökande som inte åberopar prioritet från annat land skulle ha möjlighet att begära hemlighållande av den första ansökningen och sedan under en sexmånadersperiod kunna inlämna ansökningar om tilläggsmönster, varvid lägre skillnadskrav skulle gälla. I varje fall om utredningens stränga formulering med krav på »väsentlig» skillnad bibehålles, förefaller det mig i andra hand som om man borde överväga ett system med tilläggsansökningar efter patentförslagets modell (se 7 § i det till lagrådet remitterade förslaget). Detta skulle ge våra formgivare bättre möjlighet att under tiden närmast efter att den första ansökningen ingavs göra tilläggsansökningar på variationer. Det må nämnas att enligt både den nuvarande och den föreslagna patentlagen utgår inga årsavgifter för tilläggspatent. Sådana skall enligt patentförslaget ifrågakomma först om huvudpatentet faller och patenthavaren därvid vill omvandla tilläggspatentet till ett självständigt patent för den återstående skyddstiden.

I och för sig anser jag också att det funnits visst fog för att medge beroendemönster likaväl som beroendepatent och beroende upphovsrätter men jag kan, om ock med tvekan, godtaga den reglering av detta spörsmål som utredningen kommit fram till, fastän jag nog anser att man överskattat olägenheterna och underskattat fördelarna av ett system med beroendemönster. Det förefaller mig nämligen vara en riktig tanke också här likaväl som på patentområdet, att den allmänt tillgängliga fonden av vad som är känt även genom bestående skyddsrätter bör få utgöra underlag för den som vill föra utvecklingen framåt och åstadkommer ett mönster, som tydligt skiljer sig från det tidigare, men vars utnyttjande skulle innebära intrång i en bestående mönsterregistrering. Det bör för övrigt understrykas att kommitténs förslag på intet sätt innebär någon garanti för den som fått mönsterregistrering att hans utnyttjande inte kan visa sig utgöra intrång i annans skyddsrätt. Detta påpekar kommittén själv såvitt gäller intrång i annans upphovsrätt, patenträtt eller varumärkesrätt. I fråga om tidigare

mönsterregistrering bygger utredningens resonemang på det enligt min mening ganska bräckliga antagandet att full harmoni mellan administrativ praxis och domstolspraxis skall kunna alltigenom uppnås. Även om utredningens förslag genomförs, blir det för registreringsmyndigheten angeläget att påpeka den risk som här föreligger, så att inte de som fått mönsterregistrering tror sig vara garanterade att de utan risk för obehagliga påföljder kan utnyttja mönstret.

2. Om patent- och mönsterintrång göres till *angivelsebrott* (34 §), bör klara regler ges om patentverkets förpliktelser gentemot polis- och åklagarmyndighet. Enligt verkets instruktion har besvärsavdelningen att på begäran av Kungl. Maj:t (regeringsrätten) eller allmän domstol avge utlåtande i bl. a. patent- och varumärkesmål; i samband med tillkomsten av den nya mönsterlagen beräknas regeln komma att gälla även mål enligt sistnämnda lag. Denna regel får anses indirekt innebära, att besvärsavdelningen icke har skyldighet att avge utlåtanden till polis- eller åklagarmyndighet. Det skulle också vara betänkligt att till sådana fall utvidga den redan hårt arbetstyngda besvärsavdelningens förpliktelser i fråga om utlåtanden.

Varumärkesintrång är redan angivelsebrott. Särskilt efter tillkomsten av 1960 års varumärkeslag har polis- och åklagarmyndigheter ej sällan vänt sig till patentverket med begäran om hjälp. I den mån det blott gäller upplysning om fakta, vem som innehar viss registrering m. m., kan patentverket utan större svårigheter besvara gjorda förfrågningar. Men annorlunda blir läget, då myndigheten önskar yttrande om registrerings giltighet i visst avseende eller huruvida visst märke kan anses förväxlingsbart med registrerat sådant. Man kan fråga sig, om det med nuvarande bestämmelser är bäst förenligt, att verket med hänvisning till begränsningen i besvärsavdelningens utlåtandeplikt förklarar sig icke kunna avge utlåtanden till polis- och åklagarmyndighet, eller om plikt att avge sådant utlåtande bör läggas på vederbörande första instans i patentverket, alltså varumärkesbyrån i varumärkesmål, patentavdelningen i patentmål och den planerade mönstersektionen (under varumärkesbyrån) i mönstermål. Frågan anses för närvarande tveksam i patentverket, varför ett klarläggande är önskvärt. Mot att gå den senare vägen kan bl. a. tala, att ett utlåtande från första instans i patentverket senare, om det blir rättegång, kan komma att desavueras av ett utlåtande i motsatt riktning från besvärsavdelningen.

Som antytts har begäran om utlåtande från polis- och åklagarmyndigheter förekommit i besvärande stor utsträckning i varumärkesmål. Men dessa mål torde dock vara betydligt lättare för myndigheterna att komma till rätta med på egen hand än patent- och mönstermål. Särskilt vad gäller patentmål kan man befara, att det blir ren rutin att begära utlåtande från patentverket så snart angivelse skett, om möjlighet härtill öppnas.

Särskilt yttrande av ledamoten Leffler

Jag kan icke biträda den mening, som flertalet ledamöter förordar i fråga om skyldighet för den som söker mönsterregistrering att ange vem som frambragt mönstret och att styrka sin rätt till detta (11 §). Rent allmänt vill jag åberopa, att krav på *namngivande av mönsterskaparen* och *åtkomstbevisning* är mycket sällsynt i utländsk mönsterlagstiftning. De övriga nordiska mönsterkommittéerna har varit mycket tveksamma och vid gemensamma överläggningar tagit avstånd från att ålägga sökande dessa skyldigheter.

Det rent ideella intresset hos mönsterskaparen att bli nämnd såsom sådan i registreringsärenden finner jag icke ha sådan styrka, att det bör tillgodoses i andra fall än när han själv påkallar detta. Från allmän synpunkt kan icke heller anses föreligga något skäl för ett obligatoriskt namngivande. Det beaktande av upphovsmannens person, som kommit till uttryck i de upphovsrättsliga reglerna om »droit moral», kräver icke motsvarande uppmärksamhet på mönstersidan.

Genom det i lagförslaget uppställda kravet på objektiv nyhet har sålunda markerats, att någon nämnvärd insats av andligt skapande verksamhet icke erfordras för att ett skyddsbart mönster skall föreligga. Detta förhållande talar för att mönstren i allmänhet kan ges en viss anonymitet snarare än att de ovillkorligen skall hänföras till viss framställare. Det har f. ö. inför utredningen omvittnats, att den som skapat ett mönster många gånger vill förbli anonym, och det skulle närmast te sig underligt, om i dylika fall mönsterskaparen själv skulle behöva begära att icke bli omnämnd.

I fråga om den av majoriteten föreslagna obligatoriska skyldigheten för sökanden att styrka sin rätt till mönstret vill jag understryka, att enligt 1 § endast den som frambragt mönstret eller den till vilken hans rätt övergått äger förvärva mönsterrätt. Innebörden härav är, att var och en som gör ansökan om mönsterregistrering måste äga rätt till mönstret, ty eljest riskerar han att bli angripen av den eller dem, som kan göra anspråk på mönstret, och att förlora sin ansökan respektive sin möjligen uppnådda registrering. För att ett godtagbart skäl för majoritetens ståndpunkt skall föreligga, måste man följaktligen — såvitt jag förstår — ha grundad anledning antaga, att registreringsansökningar av enskilda och företag kommer att göras utan att de äger rätt till mönstret. Att detta skulle komma att äga rum i sådan utsträckning, att man därför bör stadga obligatorisk åtkomstbevisning, synes mig icke realistiskt. En sökande kan ju f. ö. oriktigt uppge sig själv såsom mönsterskapare och därigenom, även enligt majoritetens förslag, undgå den bevisskyldighet varom här är fråga. I detta sammanhang bör framhållas, att rätter innehavare av mönstret icke genom en i förevarande hänseende materiellt oriktig registrering går förlustig sin rätt utan är fullt bibehållen vid denna och dessutom har tillagts vindikationsrätt både i fråga om registreringsansökningen och i fråga om registreringen.

Kravet på åtkomstbevisning är m. a. o. en rent formell föreskrift. Det finns å andra sidan givetvis ingenting som bör hindra registreringsmyndigheten från att kräva bevisning om åtkomsten *när omständigheterna i ärendet ger anledning därtill.*

Att icke obligatoriskt kräva vare sig att mönsterskaparens namn skall anges eller att sökanden skall styrka sin rätt till mönstret får anses såsom en fördel för de företag, inom vilka det kan vara svårt att utpeka den som medverkat vid ett mönsters utformning. Hos många företag torde nämligen ett mönster framkomma såsom resultat av en hel formgivaravdelnings verksamhet, varvid det t. o. m. kan vara felaktigt att utpeka någon särskild mönsterskapare före någon annan. En förutsättning för att ett företag skall kunna söka mönsterregistrering utan åtkomstbevisning är visserligen att företaget äger rätten till mönstret, men de praktiska fördelarna av att icke tvingas ägna frågan om förvärvsgrunden uppmärksamhet och utredning i själva registreringsärendet är så påtagliga, att de enligt min mening icke kan undgå beaktande av lagstiftaren. Att märka är vidare, att frågan om ersättning till arbetstagare för mönster som han frambragt i sin anställning icke löses genom en regel om obligatoriskt namngivande av mönsterskaparen och ovillkorlig åtkomstbevisning. Spörsmålet om rätten till mönster, som framställts i anställningsförhållande, föreslås f. ö. bli föremål för särskild utredning.

På grund av det anförda föreslår jag, att i lagen icke intages bestämmelser om att i ansökningen skall anges vem som frambragt mönstret eller om att sökanden, därest han är annan än den som frambragt mönstret, skall styrka sin rätt till detta. Däremot anser jag lämpligt med en regel, förslagsvis i 24 §, om att den som frambragt mönstret äger påfordra att bli namngiven i registret.

Särskilt yttrande av ledamöterna herrar Leffler och Löfgren samt fru Renström-Ingenäs

Den förlängning av *skyddstiden för brukskonst,* som utredningen föreslår, är enligt vår uppfattning en ur många synpunkter allvarlig åtgärd, vars konsekvenser svårligen låter sig överblickas. Många av de betänkligheter, som kan anföras mot en så kraftig förlängning som från den tidigare 10-åriga skyddstiden till den nu föreslagna 50 år efter upphovsmannens död, har f. ö. redovisats i utredningens betänkande.

Vi anser det angeläget att alla berörda parters intressen beaktas vid en ändring av gällande lagar, och i detta fall gäller det närmast intressen från konsumenter, formgivare och producenter. Vi har den uppfattningen att konsumenternas intressen ej gagnas av en så betydande förlängning av skyddstiden som nu är i fråga, och det torde vara mer än tveksamt om formgivarna därigenom kommer att få den frihet i sitt skapande, som kan anses rimlig och skälig. För producenterna torde det i allmänhet anses na-

turligt att skyddstiden för det skapande, som faller inom brukskonstens område, är ungefär lika lång som den skyddstid, som erbjudes ett motsvarande skapande inom patenträtten.

Vi har av angivna skäl under utredningens arbete ställt oss kritiska till en tillämpning av den allmänna upphovsrättsliga skyddstiden även för brukskonsten och skulle ha föredragit andra lösningar för att erbjuda berörda parter ett väl avvägt skydd. De i England gällande lagbestämmelserna sammanfaller ganska väl med vad vi ansett skäligt, även om vi är medvetna om att betydande problem skulle kunna uppstå vid en utformning av motsvarande lagbestämmelser i vårt land.

Sedan utredningens övriga ledamöter förordat skärpta krav på konstnärlig höjd för det skapande, som efter tillkomsten av ett tidsenligt mönsterskydd skulle falla inom brukskonstens skyddsområde, har vi emellertid i den nordiska enhetlighetens intresse ej velat motsätta oss utredningens förslag om skyddstidens längd. Vi vill i detta sammanhang även erinra om de synpunkter på dessa frågor, som framförts från olika håll i den allmänna debatten. Sålunda har exempelvis justitierådet E. Hedfeldt i en artikel i NIR 1960, s. 190—191, inför det väntade förslaget om en svensk mönsterskyddslagstiftning, rest frågan om det överhuvudtaget är riktigt och ändamålsenligt att upphovsrätten är tillämplig på brukskonsten. Han avslutar denna del av sin artikel på följande sätt: »Är det då praktisk politik att verka för att nyttokonsten uteslutes från upphovsrättens tillämpningsområde? Nej, knappast, men vad man borde kunna hoppas på är att en mönsterlagstiftning skulle komma att övertaga det mesta av nyttokonstens skyddsbehov, och att konstverksskyddet för bruksföremål därefter väl skulle finnas kvar på papperet men allt mera sällan behöva åberopas i praxis. Och så skulle domstolarna slippa avgöra om kaffekoppar är konstverk.» Vi vill även hänvisa till en artikel i NIR 1963, s. 159—166, om »Stringmålet och konstindustriskyddet» av direktör L. Körner.

En förutsättning för den långa skyddstiden är alltså att en ändring av rättspraxis ifråga om bedömandet av vad som skall falla inom brukskonstens skyddsområde kommer till stånd. Vi hade gärna sett att detta villkor framhävts ännu kraftigare än som skett i motiven till utredningens förslag. Vi vill därför understryka, att vi medverkat till utredningens förslag under den förutsättningen att en väsentlig ändring av nuvarande rättspraxis kommer att ske, så att höga krav på konstnärlig originalitet och skaparhöjd tillämpas ifråga om vad som skall anses falla inom brukskonstens område.

Särskilt yttrande av ledamoten Skawonius

I samband med förslaget om en till femtio år efter upphovsmannens död förlängd *skyddstid för brukskonst* har utredningen förordat att »skärpta krav skall iakttagas i tillämpningen av vad som skall anses vara verk av

brukskonst». För egen del har jag tidigare alltid hävdat den uppfattningen, att brukskonst bör i upphovsrättsligt hänseende utan förbehåll likställas med annan konst. Såsom en kompromisslösning har jag dock ansett mig kunna medverka till den ovan återgivna formuleringen. Att i vår tid med dess även för andra konstarter flytande gränser söka klarlägga oantastliga kriterier på vad som skall skyddas såsom brukskonst låter sig dock icke göra. Utredningen anser också exemplifiering av gränsdragningen som »mycket vansklig» men antyder ändå vissa gränser genom att peka på tre knappast jämförbara brukskonstalster, som endast har det gemensamt att de godtagits såsom sådana av högsta domstolen efter att tidigare ha bedömts av Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd i samma riktning. I utredningens bedömning beträffande dessa alster kan jag icke obetingat instämma. Jag anser att hänvisningen till dessa avgöranden bör utgå och att den framtida gränsdragningen i praxis bör ske från fall till fall med ledning av sakkunnigas uttalanden.

Särskilt yttrande av ledamöterna Ljungman, Skawonius och Sterner

Vi kan icke biträda den mening, som flertalet ledamöter omfattar i fråga om *övergångsbestämmelserna till de föreslagna ändringarna i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. Med anledning därav vill vi anföra följande.

Den grundsats som brukat iakttagas här i landet och även annorstädes vid genomförandet av ny lagstiftning på upphovsrättens område, d. v. s. att låta de nya bestämmelserna gälla även i fråga om verk, som skapats före den nya lagens ikraftträdande, bör icke utan mycket starka skäl frångås. Ett återupplivande av skyddet för verk, som kan ha tillkommit för länge sedan, bör alltså accepteras trots att vissa olägenheter härav vid första anblicken synes vara att befara. Det måste emellertid framhållas, att verk som är äldre än 20 år och alltså icke omfattas av den nu gällande provisoriska förlängningen av skyddstiden endast i mindre utsträckning torde ha intresse på dagens varumarknad. De krav på att ett verk skall vara konstnärligt och präglat av upphovsmannens individualitet, som utredningen uppställer för att upphovsrättsligt skydd skall medges, bör gälla även i fråga om verk vilkas skyddstid redan utlöpt och beträffande vilka det således blir fråga om ett återupplivande av skyddet. De nu nämnda båda förhållandena torde medföra att de äldre verk, som kan bli aktuella, är tämligen få till antalet. Olägenheterna av att vidhålla grundsatsen om ny lags tillbakaverkan inom upphovsrätten kan därför icke gärna, sedda i ett större sammanhang, bli besvärande.

Det bör erinras om att de verk, som offentliggjorts redan år 1950, genom den provisoriska förlängningen av skyddstiden för brukskonstverk åtnjuter skydd t. o. m. utgången av år 1971, d. v. s. under 21 år — eller ännu längre tid därest verket tillkommit före offentliggörandet. Denna ordning bidrager till att underlätta en övergång till den nya skyddstiden även för äldre verk.

De sakliga skäl, som i olika sammanhang anförts till stöd för den förut nämnda grundsatsen om att nya skyddstidsbestämmelser skall tillämpas även på äldre verk, måste anses ha betydande vikt. Auktorrättskommitténs förslag i denna riktning godtogs också generellt av både departementschefen och lagrådet. Enligt vår mening framstår det såsom godtyckligt och orättmätigt att, när en längre upphovsrättslig giltighetstid bestämmes, icke låta alla de verk komma i åtnjutande av skyddet, som motsvarar skyddsförutsättningarna och som icke är så gamla, att även den längre skyddstiden hunnit förflyta. Å andra sidan måste uppenbarligen genom speciella övergångsbestämmelser beredas ett särskilt skydd åt dem som vid den nya lagens ikraftträdande påbörjat eller planerat ett utnyttjande av ett verk från den utgångspunkten att verket är fritt till allmänt begagnande. Att i övrigt av hänsyn till allmänheten låta upphovsmännens skyddsintresse stå tillbaka synes icke vara påkallat.[1]

Det har invänts, att man av praktiska skäl skulle kunna begränsa de nya skyddstidsbestämmelsernas tillämplighet i stort sett till verk som offentliggjorts 1950 eller senare därför att antalet äldre brukskonstverk, som här kan komma i fråga, skulle vara mycket ringa. Vi kan emellertid icke finna, att man bör helt bortse ifrån äldre konstverk på bruksföremålens område och förkasta de skyddsintressen som, i hägn av den nya allmänna inställningen beträffande giltighetstidens längd, kan låta sig avhöra. Det torde vara tillräckligt att här erinra om namn såsom Märta Måås-Fjetterström, Carl Malmsten och Edward Hald från några skilda produktionsområden för att det skall stå klart, att det finns äldre brukskonstverk, som icke rimligen bör lämnas fria till efterbildande.

I den särskilda frågan beträffande exemplar av verk, som med stöd av nu gällande lag framställts före den nya lagens ikraftträdande, bör enligt vår mening stadgandet i 66 § UhL få gälla, d. v. s. att dylika exemplar fritt skall få spridas och visas. Vad angår sådan verksamhet för att mångfaldiga äldre verk, som med stöd av nu gällande lag påbörjats före den nya lagens ikraftträdande, bör specialstadgandet i 67 § UhL göras tillämpligt på så sätt, att hjälpmedlen för mångfaldigandet utan hinder av vad i nya lagen är stadgat fritt får användas för sitt ändamål under en övergångstid, som kan bestämmas till två och ett halvt år från ikraftträdandet, d. v. s. samma tid som stadgades vid genomförandet av UhL. Exemplar av verk som framställts med stöd av denna bestämmelse bör också fritt få spridas och visas. På grund av den nu gällande provisoriska förlängningen av skyddstiden skulle visserligen kunna hävdas, att de fabrikanter som önskar utnyttja äldre verk i sin produktion fått varsel om att nya bestämmelser kan väntas och att därför den speciella övergångsförmånen icke är behövlig. Vi anser emellertid, att över-

[1] Se om problem kring skyddstiden i samband med ny lagstiftning *E. Hedfeldt:* Ny »Lex Strindberg». En studie i skyddstidens variationer i svensk auktorrätt (NIR 1951 s. 221 ff). Där uppmärksammas även frågan om verkan av äldre överlåtelser av upphovsrätt, som genom ny lagstiftning erhåller längre giltighetstid.

vägande skäl talar för att reglera övergångsfrågorna på samma sätt som skedde senast vid UhL:s ikraftträdande.

Den av utredningen rekommenderade skärpningen vid bedömandet av brukskonstalster måste också uppmärksammas. Därvidlag har redan antytts, att de skärpta kraven enligt vår mening bör tillämpas i fråga om de verk, vilkas skyddstid redan utlöpt vid den nya lagens ikraftträdande, d. v. s. verk som offentliggjorts före år 1950 men som vi anser skall komma i åtnjutande av den nya skyddstiden intill 50 år efter upphovsmannens död. Denna tillämpning synes — med hänsyn till att det gäller ett återupplivande av skyddet — böra gälla oavsett om verket genom lagakraftägande dom befunnits vara skyddsvärt enligt tidigare normer eller ej. Vad åter angår de alster, som offentliggjorts under år 1950 eller senare bör den längre skyddstid som stadgas i den nya lagen få gälla utan att de skärpta konstverkskraven iakttages, om alstret före den nya lagens ikraftträdande genom lagakraftägande dom befunnits utgöra ett upphovsrättsligt skyddat verk. Det ter sig nämligen mindre lämpligt, att en ny rättegång skall behöva anställas beträffande ett alster, som redan bedömts av domstol och åtnjuter skydd vid den nya lagens ikraftträdande med kanske flera års återstående skyddstid, för att få alstrets konstverkskaraktär fastslagen enligt de nya normerna. I fråga om övriga alster, som vid den nya lagens ikraftträdande kan stödja sig på huvudregeln om en tioårig skyddstid eller på den provisoriska förlängningen av skyddstiden men som icke bedömts av domstol, synes emellertid de skärpta konstverkskraven böra tillämpas för att den nya långvariga skyddstiden skall gälla. Övergångsvis bör emellertid — i likhet med vad flertalet ledamöter generellt förordar — äldre lag i dessa fall få tillämpas under en schablontid av 10 år från den nya lagens ikraftträdande. Därigenom skulle de nuvarande skyddsförutsättningarna bli gällande beträffande sådana av domstol icke prövade »äldre verk», vilkas upphovsrättsliga giltighetstid ännu icke upphört när den nya lagen träder i kraft.

Avslutningsvis vill vi tillfoga, att den internationella och särskilt den nordiska aspekten med starka önskemål om överensstämmande lagstiftning på upphovsrättens område synes kräva, att den av oss gillade grundsatsen om återupplivningsrätt vinner tillämpning. Eljest förblir i vårt land vissa äldre *utländska* alster alltjämt fria att utnyttja för envar, medan de åtnjuter skydd i andra länder. Och omvänt kommer vissa äldre *svenska* alster icke att erbjudas det skydd utomlands, som de flesta andra utländska alster från samma tid åtnjuter. Vi bör med andra ord icke här i landet ställa oss utanför den internationella upphovsrättsliga gemenskapen.

Bilaga 1

Mönsterregistreringar

jämte antalet ansökningar om mönsterregistrering i *Danmark, Norge* och *Sverige* från och med år 1950.

Utredningen har icke funnit anledning att redovisa statistik i vidare mån än som framgår här nedan. Vad angår mönsterregistreringar i andra länder och tiden före år 1950 hänvisas till årligen återkommande uppgifter i Prop. ind. Statistiska uppgifter från de nordiska länderna förekommer även i NIR. För tiden fram till år 1913—1916 har lämnats uppgifter i 1916 års förslag (s. 311 ff).

Det bör observeras, att nyhetsgranskning äger rum i Sverige men icke i Danmark och Norge. Beträffande Danmark bör vidare observeras, att antalet registreringar icke utvisar antalet registrerade mönster; en »pakkeregistrering» kan omfatta 50 olika mönster.

År	Danmark		Norge		Sverige[1]	
	ans.	reg.	ans.	reg.	ans.	reg.
1950	1 297	1 217	2 012	2 020	271	107
1951	946	860	1 566	1 597	181	47
1952	1 092	988	1 551	1 495	137	50
1953	927	840	1 554	1 459	171	43
1954	915	852	1 456	1 419	149	27
1955	850	788	1 220	1 244	155	45
1956	843	785	1 264	1 200	155	47
1957	811	725	1 149	1 069	130	56
1958	894	838	1 212	1 206	184	31
1959	725	691	1 167	1 131	194	118
1960	739	692	1 030	1 018	229	124
1961	688	639	964	893	245	162
1962	753	699	965	908	238	146
1963	852	753	944	884	275	196
1964	750	704	1 006	1 006	263	182

[1] Vid utgången av år 1964 kvarstod i det svenska mönsterregistret 805 mönster.

Bilaga 2

Utkast

till

Tillämpningskungörelse till lagen om mönster

Om registreringsansökan

1 §.

Ansökan om registrering av mönster skall underskrivas av sökanden eller hans ombud och ingivas till patent- och registreringsverket, Stockholm.

Ansökan skall innehålla:

a) sökandens namn, hemvist och postadress samt, där han företrädes av ombud, dennes namn, hemvist och postadress;

b) uppgift om de varor för vilka mönstret sökes registrerat;

c) uppgift huruvida, där registreringen sökes gemensamt av flera, någon av dem blivit bemyndigad att på samtligas vägnar mottaga meddelanden från patentverket;

d) där konventionsprioritet begäres, uppgift om det främmande land där skydd såsom mönster eller nyttighetsmodell tidigare sökts, tidpunkten för den prioritetsgrundande ansökningens ingivande och dess nummer;

e) uppgift huruvida sökanden begär anstånd med kungörandet enligt 19 § lagen om mönster; samt

f) förteckning över de bilagor som åtfölja ansökningen.

2 §.

Ansökningen skall åtföljas av följande bilagor:

1) Bild i 3 exemplar som visar mönstret. Bilden skall vara i formatet 9 gånger 12 centimeter och vara ägnad att reproduceras. Ett exemplar skall vara monterat på vitt papper i A 4-format.

Modell som bifogas ansökan må icke på någon led överstiga 40 centimeter och icke väga mer än 4 kilogram. Föremål av material som är underkastat förskämning eller är farligt må icke ingivas som modell.

Omfattar ansökan flera mönster skall bild av vart och ett av dem ingivas. Bilder och, i förekommande fall, modeller skola därvid vara tydligt märkta med fortlöpande nummer. Modellerna skola vara samlade i ett eller flera paket, som icke på någon led få överstiga 40 centimeter och icke väga mer än 4 kilogram.

2) Där sökanden företrädes av ombud, fullmakt för denne.

3) Av sökanden på heder och samvete undertecknad förklaring att mönstret, sökanden veterligt, icke före ansökningens ingivande blivit allmänt tillgängligt enligt 2 § lagen om mönster.

4) Ansökningsavgift samt där så erfordras tilläggsavgift enligt 19 §.

3 §.

Ansökningen skall vara avfattad på svenska eller ock på danska eller norska. Dock må krävas att varuuppgiften avfattas på svenska. Av handling på annat

språk än nu sagts äger registreringsmyndigheten kräva att översättning till något av dessa språk eller till annat språk, som myndigheten kan godtaga, ingives. Översättning skall vara bestyrkt på sätt myndigheten föreskriver.

Konventionsprioritet

4 §.

Om konventionsprioritet är särskilt stadgat.

Om förfarandet i registreringsärenden

5 §.

Då ansökan inkommer till registreringsmyndigheten skall den åsättas ansökningsnummer och anteckning om dagen för ingivandet.

6 §.

Registreringsmyndighetens nyhetsgranskning jämlikt 15 § lagen om mönster företages på grundval av i Sverige registrerade mönster och hos myndigheten anhängiga, tidigare inkomna registreringsansökningar ävensom kungjorda registreringsansökningar och registreringar i — — —.[1]

Mönstrets registrerbarhet med hänsyn till bestämmelserna i 4 § lagen om mönster prövas av registreringsmyndigheten i den utsträckning så kan ske utan att ansökningens behandling i övrigt fördröjes.

7 §.

Finnes ansökan kollidera med en äldre ansökan om registrering av mönster eller varumärke eller om patent må registreringsmyndigheten, såvitt icke anledning är att omedelbart avslå den yngre ansökningen, låta denna vila i avvaktan på att den äldre ansökningen blir allmänt tillgänglig eller att den ena ansökningen eller båda så ändras att kollision icke längre består.

8 §.

Ha flera sökande här i riket samtidigt ingivit ansökningar om registrering av mönster skall ansökan med lägre ansökningsnummer anses ingiven före ansökan med högre nummer.

Om kungörelser

9 §.

Kungörelser som avses i lagen om mönster intagas i en av patent- och registreringsverket utgiven Registreringstidning för mönster.

10 §.

Kungörelse av ansökning jämlikt 19 § lagen om mönster skall innehålla:

a) ansökningens nummer samt upplysning om för vilken vara mönstret sökes registrerat ävensom om den varuklass i vilken varan ingår;

b) uppgift om ansökningsdagen och, där prioritet begäres, om det land där den prioritetsgrundande ansökningen gjordes och den dag då det skedde;

c) uppgift om sökandens namn, hemvist och postadress;

d) bild som visar mönstret;

[1] Jfr ovan s. 139 ang. begränsning av granskning av äldre registreringar och ang. granskning av kungjorda registreringsansökningar i andra länder.

e) där modell ingivits, uppgift härom;

f) där bild eller modell är utförd i färg, uppgift härom.

I kungörelsen skall angivas att den som vill göra invändning mot ansökningen skall göra detta skriftligen i två exemplar till patent- och registreringsverket inom två månader från kungörelsedagen. Avskrives eller avslås ansökan, som kungjorts enligt 19 § lagen om mönster, skall detta sedan beslutet vunnit laga kraft kungöras med uppgift om ansökningens nummer och hänvisning till den tidigare kungörelsen.

Invändning

11 §.

Inkommer under behandlingen av mönsteransökning under annan tid än den i 19 § lagen om mönster stadgade invändningsfristen till patentverket skrift, som är av betydelse för bedömning av ansökningen, skall sökanden underrättas därom.

12 §.

Invändning jämlikt 19 § lagen om mönster skall innehålla de skäl varpå den grundar sig ävensom uppgift om ansökningens nummer samt sökandens namn och adress.

Handlingar som avse invändning skola av såväl invändare som sökande ingivas till registreringsmyndigheten i två exemplar.

Besvär

13 §.

Besvär jämlikt 23 § lagen om mönster skall anföras skriftligen och åtföljas av besvärsavgift som föreskrives i samma lagrum. Har i ärendet invändning gjorts enligt 19 § lagen om mönster skola besvären ingivas i två exemplar. Besvären riktas till patent- och registreringsverkets besvärsavdelning. I besvären skall angivas vad som förmenas vara oriktigt i beslutet samt grunden härtill. (Finnes i ärendet två eller flera parter, skall motpart beredas tillfälle att inkomma med yttrande till besvärsavdelningen.[1])

Mönsterregistret, registreringsbevis m. m.

14 §.

Mönsterregistret, varom stadgas i 10 § lagen om mönster, skall bestå av särskilda upplägg för varje registrerat mönster. Uppläggen skola numreras och ordnas i nummerföljd.

15 §.

Då beslut om registrering av mönster vunnit laga kraft skall registreringsmyndigheten ofördröjligen införa mönstret i registret, låta kungöra registreringen samt tillställa registreringens innehavare bevis om registreringen. I registret skall införas mönstrets registreringsnummer, uppgift om registreringsdagen, bild som visar mönstret ävensom de uppgifter i övrigt som omförmälas i 10 §.

Kungörelsen skall förutom de uppgifter som sägs i 10 § angiva den dag då registreringen skedde samt mönstrets registreringsnummer.

16 §.

Ansökan om anteckning i registret angående överlåtelse eller annan övergång av registrerat mönster, angående licens, ändring av innehavarens eller licensta-

[1] Jfr patent- och registreringsverkets instruktion 22 § andra stycket.

gares namn, hemvist eller postadress eller angående ombud skall göras skriftligen till registreringsmyndigheten och vara underskriven av registreringshavaren, licenstagaren eller ombud för vederbörande.

Ansökan skall åtföljas av handling som styrker den skedda förändringen och i förekommande fall av fullmakt ävensom av avgift varom stadgas i 19 §.

Vad i 15 och 16 §§ lagen om mönster stadgas om handläggningen skall i tillämpliga delar gälla ansökning som här avses.

Bifalles ansökan, införes den begärda anteckningen i registret och utfärdas kungörelse därom.

Flyttar registreringshavare sitt hemvist till utlandet, skall fullmakt för ombud jämlikt 41 § lagen om mönster ingivas.

17 §.

Ansökan om avförande av mönster ur registret skall göras skriftligen hos registreringsmyndigheten med angivande av registreringsnumret. Är licens antecknad i registret, skall meddelande om ansökningen tillställas licenstagaren och skäligt rådrum beredas denne att tillvarataga sina intressen i ärendet.

Har mönster blivit avfört ur registret efter dom på registreringens hävande eller på registreringshavarens begäran, skall kungörelse därom utfärdas.

Anmälan till registreringsmyndigheten enligt 47 § lagen om mönster skall göras skriftligen och antecknas i registret.

Förnyelse

18 §.

Har registrering förnyats enligt vad i 9 och 25 §§ lagen om mönster finnes stadgat, skall anteckning därom göras i registret och kungörelse utfärdas om förnyelsen.

Avgifter

19 §.

Vid ingivande av ansökan i mönsterärende skall avgift erläggas med nedanstående belopp.

Slag av ärende	Kronor
Vid ansökan om registrering	100: —
Vid ansökan om förnyelse	
a) första gången	300: —
b) andra gången	600: —
Tilläggsavgifter	
vid ansökan om registrering eller förnyelse	
a) för varje varuklass utöver den första	50: —
b) vid samregistrering enligt 12 § lagen om mönster för varje mönster utöver det första	25: —
c) för förvaring av modell jämlikt 11 § lagen om mönster	50: —
vid ansökan om registrering	
för kungörande av varje bild utöver den första	50: —
vid ansökan om förnyelse	
där förnyelsen sökes efter registreringsperiodens utgång	50: —
Återupptagningsavgift	50: —
Vid ansökan om anteckning av ny innehavare eller licens	30: —

Besvärsavgift enligt 23 § lagen om mönster utgår med 150 kronor.

Modell

20 §.

Modell som ingivits till registreringsmyndigheten enligt 11 § lagen om mönster förvaras hos myndigheten intill dess fem år förflutit efter registreringens upphörande. Inom ett år före utgången av nämnda tid äger registreringshavaren återfå modellen.

Föreskrifter och anvisningar utfärdade av registreringsmyndigheten

21 §.

Registreringsmyndigheten äger utfärda erforderliga ytterligare föreskrifter och anvisningar angående avfattningen eller utförandet av de handlingar, häri innefattat bilder, som skola ingivas vid ansökan om registrering, förnyelse och anteckning i registret ävensom angående behandlingen av ansökningar, diarieföring och kungörande.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1967.

Genom denna kungörelse upphävas

1) kungörelsen den 24 november 1899 (nr 94 s. 1) angående beskaffenheten av de handlingar som vid registrering av mönster och modeller inlämnas;

2) kungörelsen den 24 november 1899 (nr 94 s. 4) om mönsterregistrets förande m. m.

Bilaga 3

Mönster till produktionen

Något om utvecklingen på mönsterskapandets område

Av Sven Erik Skawonius

De tillverkade ting, som människan omger sig med i sitt dagliga liv, kan vara av växlande betydelse, men de har alla till uppgift att *brukas* på något sätt, praktiskt, socialt eller estetiskt. De har *funktion*, och det är ur funktionsbehoven de uppstått, därav skall deras form vara betingad.

De få redskap, som de tidiga människorna tillverkade och brukade, försågs ofta med tecken och bilder, utan betydelse för själva hanterandet. De kan därför tydas som dekoration. För sina brukare hade de emellertid påtaglig funktion. Yrjö Hirn påpekar t. ex.: »Sniderier på vapen och redskap, tatueringsmönster och vävda eller flätade ornament, vilka en okritisk betraktare är benägen att uppfatta som rent konstnärliga kompositioner, förklaras som religiösa symboler, egendomsmärken eller skrifttecken.»[1] Det var naturligt att redskapen, som man använde för jakt och fiske och längre fram i tiden för jordbruk och husliga sysslor, blev utsmyckade med lyckobringande eller gudabetvingande tecken och bilder. För den civiliserade människan har de mist sin magiska betydelse och blivit dekoration, anknuten till den funktionella formen. Så har uppstått ett brett register av mönster, omfattande såväl plana som tredimensionella former, ren ornering och ren nyttighet. I ena polen den praktiskt funktionsbetingade formen i redskap, beslag och dylikt, i den andra prydnadspjäsen med dekorativ funktion och dekorativ form. Men en praktisk eller materialsparande ytbehandling i relief, skraffering eller reffling, exempelvis sträckmetall, flätning, textila bindningar, uppstyvande pressningar i plåt osv. kan ha ornamentkaraktär. Färg och färgmönster kan ha uppstått ur en praktisk uppgift att väcka uppmärksamhet eller att ge anvisning.

Som exempel på hur ett föremåls utformning kan växla med dess sociala och estetiska uppgifter har man tagit något så funktionsbundet som sittredskapet stolen, från den enkla mjölkpallen till tronstolen t. o. m. i dess mest extrema form, den rent symboliska Sankt Petri stol i Peterskyrkan i Rom. Ju mera praktiskt betingad funktionen är, desto mindre svängrum finns det för formen.[2]

Mönsterskyddsutredningen har att beakta såväl nyttomönster som prydnadsmönster. I det stora flertalet fall kan en uppspaltning i det ena eller det andra ej göras, vilket i detta sammanhang heller inte är nödvändigt. En praktiskt funktionell detalj kan ges en utformning, som är dekorativ; i vår tid strävar produktionen att berika de nyttobetonade utformningarna med estetiska värden så att de tillsammans utgör ett oskiljbart helt, utan att därmed ge avkall på den naturliga satsen: formen skall motsvara funktionen.

Tidigt uppstod två former av tingproduktion: husslöjd och hantverk. Hantverkaren var högt skattad. Ett exempel härpå ger 2 Krön. 2: 13—14. Kung Salomo lånar från Tyrus för sitt tempelbygge en »konstförfaren och förståndig man», tydligen vad man i våra dagar skulle kalla en all round designer, och hans insats ingick i ett handelsutbyte mellan Jerusalem och Tyrus.

Välkända är glashantverkets förhållanden i Venedig under sen medeltid och

[1] *Yrjö Hirn:* Konsten och den estetiska betraktelsen (1963).
[2] *Gregor Paulsson* och *Nils Paulsson:* Tingens bruk och prägel (1956).

renässans. Utövarna åtnjöt ekonomiska och sociala förmåner. De var redan vid 1200-talets slut strikt organiserade, att röja yrkeshemligheter bestraffades hårt, avhoppare uppspårades och behandlades enligt tidens metoder.

Det blev vanligt att hantverkarna organiserade sig i skrån eller gillen. Rätigheter och skyldigheter fastställdes genom skråordningar, utfärdade av offenlig myndighet; i Sverige var denna från Gustav I:s tid Konungen.[3] Det förtjänar påpekas att redan skråväsendet genom sin betoning av de rättsliga intressena imehöll element av mönsterskydd. Konkurrensen fick aldrig göra sin nyskapande kraft gällande. Man hindrade en utökning av totalproduktionen och strävade eter att kontrollera kvalitet och tillverkningsmetoder, vilket, i den mån det genomfördes, fick en utvecklingsfientlig verkan.[4]

Hantverkets produktion var ännu på 1700-talet förvånansvärt blygsam, importen likaså, den dominerande bruksvaruproduktionen låg i hemmet.[5] Husslöjden utgjorde, som vi skall se, en grund för kommande utveckling.

Alla alster av husflit, hantverk och industri fordrar något slag av förlaga, »mönster». Mönstret kan vara något redan befintligt föremål respektive någon avbildning av ett föremål, en förlaga uppgjord av tillverkaren själv, före igångsättandet, under arbetets gång eller på erfarenheter från tidigare tillverkning, med eller utan inspiration av något redan existerande samt slutligen uppgjord av för uppgiften särskilt anlitad person som ej behöver vara i detalj insatt i tillverkningsmetoderna, men ändå har en metodik för arbetet, alltså en formgivare eller designer.

I löpande hantverks- och hemslöjdsproduktion får de två första metoderna anses ha varit gängse. Hantverkaren var, när han inte kopierade, sin egen formgivare. En del idéer kom väl in genom gesällernas iakttagelser på deras vandringar eller genom utländska förlagor. Till kyrkor och herresäten inkallades utländska konstnärer och därifrån kom inflytelserna till allmogen, vi talar om bondbarock och bondrokoko. Man har också kunnat belägga hur de folkliga målningarna och trycken hämtade sina förebilder från träsnitt och stick i biblar och andaktsböcker eller från förlagsplanscher.[6]

Redan i början av 1500-talet tecknade Albrecht Dürer och Hans Holbein d y. förlagor åt guldsmeder. Leonardo da Vinci tecknade utsökt ornamentik, som i koppar- eller stålstick nådde verkstäder över hela Europa. Framstående form- och dekorationsskapare omformade epokernas smak och spred sina idéer utan annan reveny än tillfredsställelsen att ha gett namn åt en konststil, så som Jean I. Berain, hovtecknare hos Ludvig XIV, med sin »style Berain», engelsmännen Clippendale, Hepplewhite och Sheraton, som på 1700-talet, utgav regelrätta katalger över sina arbeten med varianter av »The Georgian style», samt fransmännen Iercier och Fontaine med sin Recueil de décorations intérieures, som blev norngivande för det tidiga 1800-talets empirstil. De efterbildningar som gjordes kan inte ha förekommit i stort antal. Det var mest på det textila området som 1700-talet började ge massupplagor genom maskiner. Man talar i Sverige om *manufakturer*, dit man räknade textiltillverkningens alla grenar, en del av järnhanteringen, socker- och tobaksberedning m. m. »Ingen del av det svenska näringslivet har någonsin varit föremål för en så omfattande understödsverksamhet och omvårdnad, som fallet var med dessa näringar.»[7]

[3] *Folke Lindberg:* Hantverk och skråväsen under medeltid och äldre vasatid (1964).
[4] *Kurt Samuelsson:* Hur vår moderna industri vuxit fram (1963). Se även *August Strindberg:* Beskyddare, Svenska öden och äventyr I.
[5] *Eli F. Heckscher:* Svenskt arbete och liv (1963).
[6] *Svante Svärdström:* Dalmålningar (1944).
[7] *Eli F. Heckscher* a.a.

Riksdagen hade i frihetstidens anda för att uppmuntra manufakturerna 1739 inrättat en Manufakturfond och ett särskilt ämbetsverk Manufakturkontoret, som skulle vara behjälpligt såväl ekonomiskt genom lån som i utbildningen genom stipendier och idémässigt genom anskaffande av mönster och förlagor.

Det finns anledning att uppehålla sig vid Manufakturkontoret och dess mönsterritare 1745—1755, Jean Eric Rehn. Carl Hårleman gör på svenska statens vägnar kontrakt med honom i Paris, där Rehn lärt gravörens yrke, och några av kontraktets sex punkter, som preciserar Rehns åligganden, är värda att återge som ett allmängiltigt »designerprogram».

»Han skall uppfinna, rita och med färg anlägga alla de mönster och patroner till siden, ylle och linne samt melerade tyger som vid Stockholms stads och andra svenska fabriker kunna äskas och finnas tjänliga att sätta verken i fördelaktigt värde och åtanke för själfva nationen.

Sedan de af honom förfärdigade mönster blifvit till vederbörande verkstäder aflämnade och arbetarna sysselsatta med tygernas förfärdigande därstädes, skall han äfven till själfva verkställigheten lofva sin vård och uppsikt, dymedelst att han flitigt infinner sig vid de inom Stockholms stad belägna fabrikerna, noga tillser att intet felsteg i mönstrens efterföljd begås och till den änden lämpligen lära och underrätta dem, som finnas äga mindre insikt och lätthet i sina göromål, samt medelst sina mogna råd söka uträtta, att fabrikerna må till sin nyttiga vältrefnad och tillväxt kunna äga goda och erfarna arbetare.

Då tyger blifvit i anledning af de förelagda mönstren färdiggjorda, och benämnda mönster och patroner finnas vid fabrikerna onödiga, skall han taga dessa under trogen vård och hålla dem i sina gömmor fördolda, så länge fabrikernas tillstånd intet tål och manufakturkontoret ej tillåter att de varda allmänna.

Sedan han under ett flitigt och uppmärksamt nyttjande af det honom af öfverintendenten Hårleman lämnade skriftliga öppna tillträde till alla franska manufakturverk gjort sig i grund underrättad om hvad han på parisiska territoiren kan stämma in med dess hufvudändamål och finner förtjäna dess kunskap, skall han begifva sig till staden Lyon, besöka de stora sidenfabrikerna där, anmärka allt väsentligt i själfva arbetssättet, efter sin ägande goda smak och urskiljningsgåfva utröna det bästa, förse sig med alla de mönster, patroner och façoner, som han finner värdiga efterföljd, och söka kunskap om alla andra inrättningar, som han pröfvar nyttiga till svenska manufakturernas uppkomst, taga ritning af de mest ryktbara maskiner, göra sig noga underrättad om konsten att appretera och gifva lustre åt lättare tyger, lära processen af silkeskokning och beredning, undersöka silkens natur o s v.»[8]

Intressant är den femte punkten, som egentligen handlar om kvalificerat s. k. industrispionage, vilket emellertid vid denna tid tydligen inte ansågs inkorrekt. Men ser det inte ut som en tanke att fransmännen året innan hade infört en förordning,[9] som tillerkände dem, som tecknat mönstren för sidenväverierna i Lyon, ett skydd mot olovligt utnyttjande av mönstren. När Rehn några år arbetat med mönster för manufakturerna, är tiden emellertid inne för Sverige att uppta det franska skyddet: »På det Siden-Fabriqueurerne icke allenast måge uppmuntras dels sielfwe at uppfinna, dels förskaffa sig nya façoner, hwarigenom siden-tillverkningarne blifwa fullkomligare, och ymnogare kunna afsättas, utan ock för en sådan möda och kostnad njuta någon ersättning.»

Rehn är en utmärkt exponent för den typ av mönsterskapare, som utan att vara hantverkare, förser producenten med intelligenta förlagor. Han har gjort sådana till manufakturerna och enskilda beställare: inredningstyger för Stockholms slott, brokader för Adolf Fredriks, Gustav III:s och deras drottningars kröningsdräkter, Lovisa Ulrikas drottningkrona, fajans för Rörstrand, bl. a. det s. k. rehnska mönstret, möbler för Georg Haupt, silver för Anders Stafhell, medaljer, milstolpar, kammarherrenyckel, teaterdekorationer, kakelmönster. I enlighet med

[8] *Gösta Malmborg:* Jean Eric Rehns första verksamhetsår vid Manufakturkontoret. Fataburen 1927.

[9] Se härom i betänkandets avsnitt om Mönsterrättens utveckling.

kontraktet hemskaffar han sidenprover, och när han själv reser i Italien och Frankrike hemskaffar han för Rörstrand franska fajanser och färgrecept. Rehn var alltså en industriformgivare eller industriell designer, som det heter i våra dagar. Han arbetade i sin tids material, efter stilideal i tidens anda men för serietillverkning och han hade förmåga att intränga i mångahanda funktions-, form- och materialproblem.

Manufakturkontoret blev inte långlivat. Redan 1765 upplöstes det, och verksamheten övergick till kommerskollegium.

Eli F. Heckscher har kallat tiden 1720—1815 det moderna Sveriges grundläggning. På konstindustriens område grundades då de första företagen, varav åtskilliga fortfarande existerar. Det var nu den kommande utvecklingen förbereddes genom stora betydelsefulla mekaniska uppfinningar och nykonstruktioner, särskilt i England. Industrialismen var på väg. I utlandet var den på många ställen redan ett faktum med alla sina ekonomiska, sociala, kvalitetsmässiga och estetiska problem. Till Sverige, i Europas utkant, kom den emellertid sent.

Skråväsendet var försvagat, i vissa fall redan satt ur spel. 1846 utfärdades den Handels-, fabriks- och hantverksordning, som »väckte jubel bland icke skråanslutna hantverkare. Den markerade nämligen slutet på det gamla skråsystemet. Nu fick den enskilde medborgaren principiell rättighet att fritt utnyttja sin egen arbetskraft, vilken Oscar I med journalistisk fyndighet definierade som 'hans dyrbaraste och ofta enda egendom'. Många uppfattade emellertid den nya friheten som anarki.»[10]

»Det går att säga, att den så kallade forntiden och dess fortsättning i den så kallade medeltiden slutade 1850, varefter något nytt tog vid.»[11] Nu började industrien i modern mening komma till Sverige. Heckscher menar att det inte var manufakturerna som var begynnelsen, utan »dess verkliga rot utgjorde i stället hemslöjden, varpå Rydboholm kan tagas som exempel». Företaget var ett verk av Sven Erikson, bördig från Marks härad i Västergötland och sedan barndomen sysselsatt i hemvävnad. Han organiserade denna, så att han i början av 1830-talet sysselsatte 1 500 hemväverskor, och han anlade Rydboholms mekaniska bomullsväveri, det första i Sverige, och senare flera textilfabriker.

En växande produktion av allt fler varor krävde mera förlagor, men var skulle man finna dem? Man fruktade på sina håll att näringsfriheten skulle rasera den nedärvda handaskickligheten, det kvalitetssinne och den smak, som skråhantverket skulle ha borgat för, och att den nya handelspolitiken skulle släppa in en flod av utländska industrivaror, som förutsattes vara av dålig kvalitet med priser, som skulle underbjuda de inhemska. Jämsides med näringsfrihetens införande gick nämligen en strömning inom riksdagen, som ledde till upphävande av införselförbud och av spannmålstullar samt nedsättning av industritullar.

1845 utsändes i Stockholm ett upprop, undertecknat av ett sextiotal personer, företrädesvis fabrikörer och hantverksmästare, att bilda »en omfattande Förening utaf Svenska Medborgare af alla klasser, så väl till motarbetande af den skadliga och vanhedrande förkärleken för allt utländskt, som äfven förnämligast till vidtagande af anstalter för förbättring af den inhemska arbetarens ställning, höjande av hans intellectuella och sedliga bildning, samt utveckling till jämnhöjd med utlandets industri». Föreningen bildades och fick namnet Svenska slöjdföreningen, varvid man bör komma ihåg att »slöjd» hade en annan innebörd än nu och gott kan inrymmas i franskans industrie eller engelskans industry, som har vidare betydelse än motsvarande svenska ord och även inrymmer sådant som »flit och

[10] *Carl Grimberg:* Svenska folkets underbara öden. (Bildtext 1962.)

[11] *G. W. Silverstolpe:* Den stora brytningstiden. (Svenska turistföreningens årsskrift 1948.)

händighet». Föreningen tog hand om en i Stockholm redan pågående undervisning, Nils Mandelgrens Söndagsritskola för hantverkare med lokaler i Konstakademiens hus, och skolan kallades Svenska slöjdföreningens söndags- och aftonskola.

En viss estetisk undervisning hade tidigare funnits i Kongl. ritarakademien, som slottsmålaren Taraval grundat 1735 för att utbilda mönstertecknare för det pågående slottsbygget i Stockholm. Namnet blev 1810 Akademien för de fria konsterna. Undervisningen bedrivs numera vid Konsthögskolan och akademien arbetar inte med tillämpad konst bortsett från arkitektur. 1799 lyckades Konstakademiens preses Fredenheim inrätta Mekaniska skolan, som utvecklades till Teknologiska institutet, för att ge kunskaper, »som äro nödvändiga för att med framgång kunna idka slöjder eller vad man kallar näringar och fabriker». Det var teknisk utbildning som meddelades och ur Teknologiska institutet utvecklades Kungl. tekniska högskolan.

I Göteborg hade kanslirådet Chalmers 1811 testamenterat medel till Chalmersska slöjdskolan. På andra platser uppstod liknande skolor. 1846 bildades Slöjdföreningen i Göteborg, som snart kunde öppna Slöjdföreningens skola i Göteborg, numera Konstindustriskolan. Den har sina huvudsakliga anslag från Göteborgs stad.

Skolan i Stockholm överlämnades 1860 till stat och kommun. 1879 blir namnet Tekniska skolan i Stockholm, och byggnadsyrkesskolan tillkommer. 1883 upptas undervisning i det mekaniska facket, 1890 inrättas maskinyrkesskolan. Slöjdskolorna etablerades för estetisk utbildning åt yrkesmän, sysselsatta i hantverkliga verkstäder eller fabriker. Den tekniska utvecklingen krävde utbildning i mekaniska ting; med den tilltagande specialiseringen har olika linjer avskilts till yrkesskolorna. Kvar fanns den konsthantverkliga utbildningen och utbildningen av teckningslärare, vilken 1945 organiserades till en »statens tekniska skola för konstyrkena», som det diffust uttrycktes, med namnet Konstfackskolan.

När hantverkens och slöjdernas begränsade tillverkning utökades med manufakturers och industriers, som det föreföll lavinartade produktion, blev inte bara kvalitet och pris argument i konkurrensen utan även varans utformning, och det blev aktuellt att ge denna skydd lika väl som andra tillgångar, ekonomiska och tekniska. Redan 1756 sades det att J. E. Rehn och Anders Odél är de enda i Stockholm, »de där rätt förstå att göra en smaklig dessein» och att deras mönster »nu mäst lära vara gängse».

Låt oss se hur en typisk 1800-talsprodukt, pinnstolen, växer fram. Redan på 1700-talet fanns i Sverige stolar av svarvade pinnar men den typ, som vi avser med »pinnstol», har sitt ursprung i den engelska windsorstolen. Georg III skall under slutet av 1700-talet i en stuga i närheten av slottet Windsor ha sett stolar av denna typ och låtit beställa en uppsättning sådana för slottet. Typen blev mycket populär i Nordamerika, och man anser att den därifrån nått Sverige vid 1800-talets mitt. De första exemplaren, identiskt lika några i Amerika befintliga stolar, skall ha tillverkats i Svenarums socken i Småland. Ämnen av björk framställdes i Västra härad, känt för sin magra jord. De hamnade hos bysnickare eller stolmakare i Jönköping, som gjorde färdigvaran. Via trampsvarven var steget till industri inte långt. 1863 grundades en stolfabrik, 1870 en annan, som flyttades till järnvägsknuten Nässjö. Detta är också intressant, ty genom pinnstolens popularitet började de lokala björkbestånden reduceras och man fick skaffa råvara från mera avlägsen ort. Lokaliseringen till en järnvägsknut var därför fördelaktig, liksom när färdigvaran skulle distribueras.[12]

[12] *Marshall Lagerquist:* Pinnstolar (1943).

En annan välkänd stoltyp uppstod i Wien, där firman Gebrüder Thonet 1834 började tillverka stolar av runt trä, böjt med hjälp av ånga. Välkända modeller av »wienerstolen», framkomna på 1870-talet, tillverkas fortfarande.

Det var många nyvinningar som samverkade vid 1800-talets utveckling. »Tidigare levde man så gott som helt på den direkta solstrålningen omsatt i växt- och djurliv. Det väsentliga i revolutionen låg i den nya stora kraftkälla människorna fick till sitt förfogande, stenkolens energi, med *ångmaskinens* hjälp förvandlad till mekaniskt arbete.» Och vad betydde inte de nya *kommunikationerna*, järnväg, ångfartyg, telegraf. Nyheter befordrades snabbare, *tidningar* började bli allmänt spridda. Världen växte och krympte som ingen tänkt sig.

Industrierna började utge *kataloger*, där det gick att hämta förlagor för den egna tillverkningen; man kunde också finna dem på någon av de allt vanligare *utställningarna*. Mötet mellan producent och konsument och konfrontationen med varans »design» hade hittills skett direkt i boden, på salutorget eller på de periodiska *marknaderna*. Leipzig-mässan hölls första gången 1268, och marknader hade hållits på orten åtminstone sedan 1170. 1761 hade The Royal Society for the Encouragement of Arts, Manufactures and Commerce ordnat en visning av jordbruksmaskiner, som för ett antal år blev permanent i sällskapets hus i London. Detta anses vara ursprunget till det industriella utställningsväsendet.

Redan 1801 och 1806 hade man nya utställningar i Paris, 1810 i Köpenhamn och 1823 i Stockholm, då sextiotvå tillverkare ställde ut, såväl mindre verkstäder som större industrier. En speciell utställningsarkitektur föddes i och med att det för en utställning i Paris 1834 uppfördes paviljonger. Utställningsväsendet, på gott och ont, hade kommit för att stanna. Tack vare de bestämda kvalitetsfordringarna för deltagande och uppmuntran genom belöningar, medaljer och diplom påverkade emellertid utställningarna varornas kvalitet.

1849 beslöt det förut nämnda Royal Society of Arts att anordna den första internationella utställningen i London 1851 — »The great exhibition» i Crystal Palace. Man ville uppmuntra konstnärliga synpunkter på de praktiska tingen.

»Ett andra varv i industrialiseringen tog sin början, nya industrier stack upp i långa rader och skapade nya arbetstillfällen och stigande inkomster. En sorts symbol för det myckna nya blev 1897 års Stockholms-utställning, oförgätlig för dem, som var med på den tiden. Stålblanka maskiner talade sitt språk, och detsamma gjorde konsthallens tavlor, som bragte det egna landets natur en strålande hyllning.»[13]

Nästa stora utställning var Konstindustri-utställningen i Stockholm 1909, anordnad av Svenska slöjdföreningen. 1914 hölls Baltiska utställningen i Malmö för länderna runt Östersjön och 1930 den betydelsefulla Stockholms-utställningen.

Till utställningarna utgavs kataloger, genom vilka var och en i sin stad och för en längre tid kunde studera det som visats, vare sig man bevistat utställningen eller ej. Katalogen från utställningen i Paris 1834 avbildar hela montrar; katalogen från »Svenska slöjdprodukter» i Arvfurstens palats 1847 upptar »Diverse ornamenter av elever vid slöjdföreningens skola i Stockholm», men också »Gängkloppa, Gängbackar samt Svängjärn och Skrufnyckel, allt af Engelskt gjutstål».

I de nya *museerna* kunde man också finna förebilder för sina tillverkningar. I anslutning till London-utställningen 1851 inrättades ett konstindustrimuseum, numera Victoria & Albert Museum. 1868 grundade Svenska slöjdföreningen det första svenska konstindustrimuseet. Samlingarna överlämnades 1884 till Nationalmuseum. Konstindustrimuseer öppnades i Wien, Paris, Hamburg. Det danske kunstindustrimuseum i Köpenhamn tillkom 1890. Oslo och Helsingfors har följt efter.

[13] *G. W. Silverstolpe* a.a.

Röhsska konstslöjdsmuseet i Göteborg, Sveriges enda självständiga, tillkom 1901 och öppnade 1916 i eget hus. Det gavs alltså många möjligheter att finna mönster och modeller, ifall man inte ville kosta på sig stimulansen att själv åstadkomma dem.

I idémassan för den sociala utvecklingen ingick också att det inte enbart gällde att skaffa envar en dräglig materiell existens; den skulle också ha etisk och estetisk värdighet. Den engelske konsthistorikern, författaren och socialfilosofen John Ruskin ivrade i det slutande 1800-talets England med socialt patos för att ge människans omgivning en estetisk förädling. En Ruskins samtida som ville omsätta hans läror i praktiken var William Morris, konsthantverkare, bokkonstnär, arkitekt, målare och författare. På en gång social utopist och praktisk organisatör fann han industrialismen mekaniserad och lidande under smakförfall, varför han ville återuppliva medeltidens hantverkstraditioner. Som han själv var en utomordentligt begåvad dekorativ konstnär och mönstertecknare, i besittning av hantverkskunnighet, materialkänsla och högt ställda kvalitetsfordringar, gav han upphov till det senare 1800-talets och det begynnande 1900-talets konsthantverk (arts and crafts).

Utvecklingen på konstens alla områden var livlig. De estetiska strömningarna och de dekorativa idealen övergick från 1800-talets stilkopiering till »den fria linjen» som till Sverige främst förmedlades av den engelska tidskriften Studio och som kallades art nouveau eller jugend. Typisk för det etiska patos, som inlades i tidens formsträvanden är en artikel av Ellen Key, *Skönhet i hemmen.*[14] Med utgångspunkt från en sats av Carl August Ehrensvärd: »Det är människans behov, som sätta människan i rörelse» skriver hon: »så blir den första regeln den: att vi alltid, för var sak, vi — — förvärva, böra fråga oss: om den fyller *huvudlagens* fordringar? Och denna lag är: att var sak skall motsvara det ändamål, för vilket den är till! På en stol skall man kunna sitta bra, vid ett bord skall man lugnt kunna arbeta eller äta, i en säng skall man kunna vila väl. Den obekväma stolen, det rankiga bordet, den smala sängen äro således redan därför fula. Men det är dock ej visst, att den bekväma stolen, det stadiga bordet, den breda sängen äro vackra. Saken måste, liksom varje vackert föremål i naturen gör det, fylla sitt ändamål med enkelhet och lätthet, finhet och uttrycksfullhet, annars har den ej uppnått skönheten, oaktat den motsvarar nyttans krav.» Låter det inte förvånansvärt modernt? Och det fanns överallt krafter i rörelse för att berika människans materiella omgivning: hemmet, skolan, arbetsplatsen, gatan, fritidsmiljön. Om vi godtar tanken att industrien uppstått, inte ur manufakturerna utan ur hemslöjden, så bör åtskilligt stamma från denna i fråga om teknik, materialkvalitet och mönster samt inte minst — *köparens känsla* för dessa kvaliteter.

Även stilmässigt sker någonting vid sekelskiftet. På utställningen 1897 bör Carl Larssons akvareller till bildverket *Ett hem* ha bildat en uppseendeväckande kontrast till tidens osäkra stilkopior och plyschideal. Ändå hade Verner von Heidenstam redan i *Modern barbarism* 1893 sagt: »Är ormbunken mindre dekorativ än akantusbladet? Hur kunde icke lönnlövsslingan modelleras på en väggyta, och kunde icke rumsdekoratören uppdraga åt konstindustrien att i glas, porslin eller kolorerat trä förfärdiga ljuskronor med förebilder i de kronor av blomster och grönt, som vid bondbröllop fordom hängde i stugans tak. Prästkragen, blåklinten, näckrosen och näckrosbladet — alla stå de utanför vår egen gärdesgård och vänta att upplyftas i dekorerandets tjänst.» — »Flerstädes har såväl i möbler som rumsdekorering framträtt en fri och personlig konst som, fullkomligt obunden av historiska stilar, förmår samla det hela till en enhet.»

[14] Iduns julnummer 1897, omtryckt i Verdandis småskrifter nr 77.

På utställningen är det i keramiken och i någon mån i glaset och textilen, som något nytt kunde spåras. Prydnadsföremål utställdes av Anna Boberg, Alf Wallander och Gunnar G:son Wennerberg, »som uppträdde med nya, egendomliga och tilltalande arbeten».

På utställningen gjordes inköp till dess konst- och industrilotteri och vinstförteckningen börjar med E. Josephsons Saul och David, men längre ner finner man glas av L. Tiffany och E. Gallé och en skål av Alf Wallander, vilket visar att konstindustrien jämställts med den fria konsten, när nu industrien äntligen släppt in konstnären i fabriken eller i varje fall i ateljén.

Mönstertecknare och konstnärliga medarbetare även av högsta klass hade, som vi sett, hantverket och manufakturerna redan tidigare sysselsatt. Att fabrikerna vid tiden för den nämnda utställningen höll sig med konstnärliga ledare och medarbetare, kvalificerade modell- och dekortecknare, var alltså inte nytt, särskilt i den slags industri, som egentligen var hantverk, om än i större kvantiteter och under ett tak med rationaliserad materialbearbetning och distribution, t. ex. tillverkning av glas, finkeramik och ädelmetallvaror.

De förut nämnda Alf Wallander och Gunnar G:son Wennerberg var båda ursprungligen målare. Wallander arbetade med keramik, han var konstnärlig ledare vid Rörstrand, han utformade glas för De svenska kristallglasbruken, han gjorde textila förlagor, tecknade möbler, bokband och smide. Wennerberg var konstnärlig ledare vid Gustavsberg, arbetade också vid Kristallglasbruken och tecknade textilier. Han var några år överlärare i konstindustriell fackteckning vid Tekniska skolan i Stockholm. Han flyttade senare till Paris, där han bl. a. arbetade för fabriken Sèvres.

Båda dessa framstående konstnärer avled 1914, och överintendenten vid Nationalmuseum E. G. Folcker skrev: »I detta sammanhang är det en rättvisa mot konstnären (Wallander), att jag återtager min benämning på honom här ofvan såsom fabrikens 'konstnärlige ledare'. Det måste nämligen sägas, att principen för fabrikens konstnärliga ledning — såsom vid så många andra företag af stor kommersiel betydelse — då ännu var den att *följa* den stora allmänhetens smak, ej att *leda* densamma, och att en konstnär således ingalunda obetingadt kunde tillåtas att sätta sin personliga prägel på dess produktion.»[15]

Men ändå: konstnären vid fabriken var ett faktum. Bilden av Konstindustriutställningen i Stockholm 1909, till vilken förresten Folcker tagit initiativet, är väsentligt annorlunda; den visar en helt ny frihet och inte bara representationsting och -miljöer. Det fanns inte bara »villa i herrgårdsstil» utan också »egnahemsbyggnad», »småbrukarhem» och »arbetarebostad». Industriens konstnärliga medarbetare var inte bara inför utställningen tillfälligt tillkallade celebriteter, som så ofta varit och blev fallet, utan många var fast knutna till respektive företag och bidrog till att ge dessa ansikte utåt. Wallander, Wennerberg och utställningens arkitekt Ferdinand Boberg svarade fortfarande för mycket av det utställda, men nya namn hade tillkommit: Märta Måås-Fjetterström, Maja Sjöström, Carin Wästberg, Jacob Ängman, Anders Nilsson, David Blomberg, Albin Elisson, David Nilsson, Ragnar Östman och inte minst Carl Bergsten, som svarade för en av utställningens mest originella men samtidigt mest internationellt orienterade inredningar.

Konstnären-formgivaren i fabriken hade nu, i industriåldern, blivit en realitet; man räknade med varans gestaltning som en för avsättningen betydelsefull faktor, som *producenten* skulle ha glädje av därför att den var till nytta för *konsumenten*. Det torde nämligen vara obestridligt att då man börjar intressera sig för

[15] Svenska slöjdföreningens tidskrift häft. III & IV 1914.

föremålets yttre form, blir man också vaken för den tekniska funktionen. Naturligt nog var det först den s. k. konstindustrien i mera inskränkt betydelse, som insåg detta; verkstadsindustrien följde med. Som ett tidigt exempel anföres Peter Behrens' arbeten för Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft i Berlin; inte bara hans fabriksbyggnader utan också formgivningen av företagets produkter, exempelvis gatubelysningar och elektromaskiner, i marknaden redan 1907.

På kontinenten och i England hade man redan mönsterskydd. Ungefär samtidigt med det industriella uppvaknandets manifestation i Stockholms-utställningen 1897, hade vi fått vår första, om än rudimentära mönsterskyddslag, som endast gällde prydnadsmönster i metall (1899). Kampen för en mera omfattande och tidsenlig mönsterskyddslagstiftning har sedan förts av Svenska slöjdföreningen, Konsthantverkarnas gille och andra intresserade organisationer.[16]

Baltiska utställningen gick av stapeln den soliga och minnesvärda sommaren 1914. I Svenska slöjdföreningens tidskrift blev eftermälet bittert: »Sommarens stora utställning i Malmö har tydligt visat sorglig brist på konstnärlig kultur. — Sedan 1909 års uppvisning hafva möbelfirmorna stampat på samma fläck. De äflas fortfarande som snickare i tekniskt ekvilibristeri med dyrare möbelformer, sniderier och inläggningar; skönhet är här ett främmande begrepp, och något spår till sträfvan att finna uttryck för ändamålet eller spår till en bärande idé söker man förgäfves. De enklare billiga möblerna för industriarbetaren och bonden hafva ännu ej sett dagen, lika lite som möbler, hvilka passa för det egna hemmet och landtvillan, för dess förutsättningar och betingelser. De enklare hyresvåningarne i våra städer sakna också möbler särskilt lämpade för dem, lämpliga att flytta och möjliga att anpassa i hvilken normal hyreslägenhet som helst.»[17]

I Tyskland hade »Der deutsche Werkbund» bildats 1907. Det visade stor livaktighet och en social orientering, som gav incitament även för Svenska slöjdföreningen, vars svar på utställningen 1914 blev en serie tävlingar om planer och möblering av mindre bostäder, eldstäder och nyttighetsföremål. Resultaten visades 1917 i den nya Liljevalchs konsthall i Stockholm, senare i Göteborg och Malmö.

»Övertygade därom att den svenska publikens smak är bättre än sitt rykte, att dålig smak sålunda i nio fall av tio är en omskrifning för bristande möjlighet att tillfredsställa en bättre, har Svenska slöjdföreningens ledande krafter genom denna utställning sökt stimulera till frambringandet av modeller och typer, som kunna lämpa sig för massproduktion, som sålunda ha dennas prisbillighet, men som äro präglade av god smak.»[18]

Föreningen hade redan tidigare organiserat en förmedlingsbyrå mellan industri och konstnärer. I katalogen finner man resultat av många sådana kontakter: Edgar Böckman vid Höganäsbolaget, Simon Gate och Edward Hald vid Orrefors, den senare också vid Rörstrand, Einar Forseth med förpackningar för Beckers, textil av Elsa Gullberg, Wilhelm Kåge vid Gustavsberg, möbler och tapeter av Carl Malmsten, Edvin Ollers vid Kosta, Jacob Ängman vid Guldsmeds AB i Stockholm.

Tidens idéer kom till uttryck i titeln på en bok, som Slöjdföreningens dåvarande sekreterare, Gregor Paulsson, utgav till Svenska mässan i Göteborg 1919 V a c k r a r e v a r d a g s v a r a. »Omsvängningen från individers isolerade produktion till en samlad generations målmedvetna arbete för en på bred social grund lagd formkultur.» — »För formell kvalitet fordras också *originalitet* i god mening. En sak får aldrig den bästa form om den är en kopia. Ett originalmönster gjort för

[16] Se 1916 års förslag, s. 39 ff, och avsnittet här ovan om Mönsterrättens utveckling.

[17] *Torsten Stubelius:* Möbler och rumskonst på Baltiska utställningen. Svenska slöjdföreningens tidskrift, häft. III & IV 1914.

[18] Osignerad inledning, Svenska slöjdföreningens utställning 1917, Katalog.

en viss tillverkning är bättre än en kopia av en ursprungligen bättre tillverkning. Det är tyvärr en ytterst vanlig företeelse bland svenska fabrikanter, att de, om de i marknaden finna en vacker och frappant ny modell, genast hugga ned på den för att kopiera den och så i förvanskad form i sinom tid föra ut den i marknaden.»

Med välståndets allmänna uppgång följde också ett stigande intresse för miljöns formkultur. För omvärlden visades de svenska resultaten i större skala i Paris 1925 på Exposition internationale des Arts décoratifs modernes, väckte uppmärksamhet och utmärktes med många grands prix, diplômes d'honneur och medaljer. Den förhärskande stilen var rik och dekorerad, för Sveriges del med ganska många neoklassiska drag. Helt annorlunda var tidskriften l'Esprit nouveau's lilla paviljong; arkitekterna hette Le Corbusier och Pierre Jeanneret, och den bröt helt av mot det övriga genom sin rymd och omedelbara materialverkan och sina rena ytor. När Le Corbusier uttalar den skenbara paradoxen: l'Art moderne n'a pas de décor — den moderna konsten har ingen utsmyckning, ansluter han till Adolph Loos' boktitel från 1908: Ornament als Verbrechen — Ornament som förbrytelse. I tiden fanns alltså en stark tendens till en »anonym, ornamentfri formkultur», i Tyskland kallad den nya sakligheten. Den kom till uttryck i Deutscher Werkbunds utställning Die Wohnung i Stuttgart 1927 och här i Sverige i den »funktionalistiska» Stockholms-utställningen 1930.

Den förut nämnde Peter Behrens och hans lärjunge och medhjälpare Walter Gropius hade 1910 gjort upp ett »Program för industrialisering av husbyggandet på konstnärligt enhetlig grund.» 1919 öppnade han och några andra radikala konstutövare en »Bauhaus»-skola. Många av lärarna hamnade slutligen i USA, bl. a. Gropius själv och ungraren László Moholy-Nagy, som grundade det inte enbart för Amerika betydelsefulla Institute of Design i Chicago. Andra var Herbert Bayer, Marcel Breuer, Wassily Kandinsky, Paul Klee, »en lärargeneration, där envar samtidigt var skapande konstnär, hantverkare och industriell formgestaltare». Gropius har exempelvis ritat ett bensollok för Waggonfabrik Königsberg och en kabriolet för automobilfabriken Adler.

Stockholms-utställningen 1930 var alltså ett följdriktigt uttryck för en utveckling, en sanering i en formvärld, som börjat visa tendenser till överrikedom. Den möttes på sina håll av en stark opposition, men satsen att formen skall motsvara funktionen utan störande påhäng har en tidlös giltighet och har överlevt epokernas stilar.

Det är därför nödvändigt att man först klarlägger funktionen, vare sig det gäller en synål eller en datamaskin. »Formgivarens uppgift är på intet sätt löst i och med att han har en funktionsundersöknings resultat att tillgå. I verkligheten börjar hans svårigheter på allvar, först när han skall omsätta sådana data i materiell form. Den funktion existerar nämligen inte, som restlöst går att uttrycka i en och endast en form.»[19] Med industrialismen hade frågan uppstått hur man skulle ge dess massprodukter den dignitet, som ligger i god form, knuten till funktion och material. Arbetet härpå har, som synes, varit intensivt och är ständigt aktuellt. Gränserna mellan redskap — brukskonst — fri konst har blivit diffusare; ytmönstrets linjer och fläckar kan synas slumpartade ehuru med praktisk uppgift (som i camouflagemålning) eller vara ett montage, en genomtänkt komposition eller ett tachistiskt[20] konstverk. »Det existerar givetvis en gradskillnad mellan den djupa anderika och allmängiltiga konsten och konsten i vårt dagliga liv —

[19] *Ulf Hård af Segerstad:* Tingen och vi (1957).

[20] Tachism (av fr. *tache,* fläck) konstriktning, som utnyttjar tillfälligheter i färgpåläggningen till en spontant sensuell bildverkan.

men inte någon artskillnad. Vi är alla potentiella konstnärer.»[21] Det konstnärliga innehållet lever oberoende av produktionsform och upplagesiffra. Därför kunde Carl Laurin tala om »de franska mynten, tack vare vilka man får ett fullödigt konstverk för var franc man har i sin portmonnä».[22]

Vår värld är stadd i en ständig och accelererande förändring. Nya begrepp, nya krav, nya lösningar, nya material tillkommer dagligen. Vilka enorma tillskott av möjligheter och former har inte tillkommit genom bilen, flygplanet, fritidssysselsättningarnas alla agremanger! Endast genom massproduktion kan dessa krav tillfredsställas. Eftersom man vet att lösningarna måste vara de bästa möjliga lägger man ner allt större omsorg på formens ändamålsenlighet. Det är här vår tids industridesigner kommer in. Man kan säga att han representerar konsumenten hos producenten men lika väl producenten hos konsumenten. Han är en förmedlande och skapande länk dem emellan.

»*Industrial design*» är som term relativt ny, som företeelse sedan länge existerande. Den har emellertid i vår tid fått en speciell betydelse, oftast avseende nya funktioner: maskiner, apparater, fortskaffningsmedel, förpackningar — nya material, metallegeringar, polymerer — nya värmeresistenta keramikmaterial och nya metoder. Till skillnad från de »gamla» produkterna har de nya oftast en ganska begränsad livslängd. En bil och en kontorsmaskin blir snabbt föråldrade, men idéarbetet bakom deras form är därför inte mindre. I begreppet »industrial design» ligger en hel del invention, ett inträngande i de funktionsmässiga, material- och tillverkningsmässiga problemen och marknadsförandet. Detta innebär att ett företag ofta arbetar fram en enhetlig linje för alla sina produkter och PR-aktiviteter, som exempelvis Olivetti[23] och Max Braun[24]. Den av detta oberoende dagsaktuella, rent yttre formen benämner man »*styling*».

På annan plats redovisas en undersökning av svenska industrimodellers livslängd. Där ges belägg för att denna är relativt kort, men man finner en del som stått sig under längre period. William Morris' tyger har strängt taget aldrig gått ur marknaden; med dagens nyvaknade intresse för jugendstilen upplever de en ny vår. Den tyske arkitekten Richard Riemerschmid konstruerade 1899 en karmstol, som nu tillverkas av Dunbar Furniture Corp. USA. Ludwig Mies van der Rohe är berömd bl. a. för en mycket elegant stol, som han tecknade för tyska paviljongen på utställningen i Barcelona 1929, en representationsmöbel, som ingår i Knoll Inc.s kollektion. Det har säkert funnits många andra modeller och mönster, som hade varit värda att överleva, men som av en eller annan anledning försvunnit. De anförda exemplen är emellertid bevis för att en genomtänkt och konstnärligt behandlad form står över de snabba förändringarna.

En varas utseende, dess »gestalt», är betydligt mera sammansatt än man i det dagliga livet brukar uppfatta. Det krävs ett ingående studium för att analysera varan, ett studium, som vi sällan kostar på oss, ehuru vi troligen skulle sakna något ifall ett element av dessa varseblivningar togs bort. I fråga om bruksvaror är det de visuella varseblivningarna vi först räknar med: den synliga formen, färg, ljus och belysning, textur, rörelse och tid, taktil yta, men vi har ju även den form, som uppfattas genom hud- och muskelsinne (haptisk form), intryck av tyngd och balans, ljud, lukt och smak (eller frånvaro av sådan). Ett sådant register borde också ge stora möjligheter till variation; den funktion existerar nämligen inte, som restlöst går att uttrycka i en och endast en form.

[21] *Helen Gardner:* Understanding of the arts (1932).

[22] *Carl Laurin:* Konsthistoria, 9 uppl. 1906, om Oscar Roty (1846—1911), fransk medaljkonstnär, som modellerade sekelskiftets franska mynt.

[23] Italiensk tillverkare av kontorsmaskiner.

[24] Tysk tillverkare av elektriska hemartiklar.

Att varans utformning är en viktig faktor i konkurrensen erkännes på sina håll även officiellt. I England inrättades 1944 Council of Industrial Design, försett med frikostigt statsunderstöd. I Västtyskland finns Rat für Formgebung med säte i Darmstadt, vilket likaså har statsunderstöd. I Japan intresserar sig statsmakterna framförallt för exportvarornas utformning. I Oslo har på initiativ av Norges industriförbund och Norges exportråd bildats Norsk Design Centrum, som säges vara Europas största permanenta utställning för industriform. I Sverige ligger initiativen fortfarande hos mer eller mindre privata organisationer, varav Svenska slöjdföreningen är den äldsta. Alla de europeiska länderna och många av de större utomeuropeiska har en eller flera organisationer för befrämjandet av god industriform. Den tyske filosofen Georg Simmel har sagt: »I korsningen mellan det ekonomiska och konstnärliga livet ligger konstindustrien.» Även om vi i vår tid utvidgat begreppet konstindustri till att omfatta all produktion av medvetet formade ting och miljöer, har satsen sin giltighet.

Bilaga 4

UNDERSÖKNING AVSEENDE LIVSLÄNGD FÖR NYTTOKONST

— utförd på uppdrag av Mönsterskyddsutredningen —[1]

Uppdraget att genomföra en empirisk undersökning avseende konstindustriella alsters livslängd m. m. har lämnats undertecknad av representanter för Mönsterskyddsutredningen. De personer som företrätt nämnda utredning i kontakter med uppdragstagaren har varit professor Seve Ljungman, assessor Gunnar Sterner och konstnären Sven Erik Skawonius.

Uppdraget utformades successivt under april och maj månader 1962. Förberedelser och materialinsamling har pågått under sommar- och höstmånaderna samma år. Sedan undersökningsarbetet slutförts och resultaten föreligger lämnas till fullgörande av uppdraget slutrapport, omfattande

— redogörelse för uppdragets bakgrund och de i detsamma givna förutsättningarna (kap. 1)
— redovisning av ytterligare förutsättningar och begreppsbestämningar som legat till grund för undersökningsarbetet men som inte preciserats i uppdraget (kap. 2)
— beskrivning av undersökningsmetod och mätproblem (kap. 3)
— rapport över undersökningsresultaten (kap. 4)
— avslutande kommentarer (kap. 5)

Undersökningens inriktning och avgränsning i stort har angivits av Mönsterskyddsutredningen. Rapportens första kapitel, som behandlar bakgrunden och ramen för undersökningen, har därför utarbetats i samråd med uppdragsgivarna. Även beträffande undersökningens utformning i övrigt samt dess genomförande har jag med tacksamhet mottagit synpunkter från mina uppdragsgivare. För eventuella brister och ofullständigheter i dessa delar är jag dock huvudansvarig.

Göteborg och Uppsala i februari 1963.

Hellen Westlund

[1] Inom mönsterskyddsutredningen begagnades vid tiden för denna undersökning termen nyttokonst, vilken sedermera ersatts av benämningen *brukskonst*.
Två bilagor till undersökningsrapporten utelämnas här.

1. Undersökningsuppdraget

Förutsättningarna för den undersökning som rapporteras i det följande fanns delvis specificerade i undersökningsuppdraget. Vid sidan av formuleringen av undersökningens syfte gällde denna specifikation urvalet av undersökningsobjekt samt valet av undersökningsperiod. I innevarande kapitel redovisas dessa givna förutsättningar mot bakgrunden av den situation som föranlett studien och som styrt dess uppläggning.

1:0 Undersökningens bakgrund

Det upphovsrättsliga skyddet för konsthantverk och konstindustriella alster, gemensamt kallade nyttokonst, har varit föremål för diskussion både i samband med den allmänna revision av auktorrätten som genomfördes år 1960 och därefter. I nämnda revision bibehölls med en särskild provisorisk övergångsbestämmelse den tidigare gällande skyddstiden om 10 år för nyttokonst och frågan om dess upphovsrättsliga skydd överlämnades för ytterligare förberedelser till de sakkunniga som redan arbetade med förslag till ny lagstiftning om mönsterskydd. Enligt de åtföljande direktiven för vilka fullständig redogörelse lämnas av Mönsterskyddsutredningen i annat sammanhang skulle undersökningar och förberedelser vidtagas för att möjliggöra en samlad bedömning av det upphovsrättsliga och det mönsterrättsliga skyddet för nyttokonsten. Det är främst informationsbehovet för den upphovsrättsliga sidan av lagstiftningsfrågan som föranlett förhandenvarande undersökning.

Ett väsentligt problem beträffande det upphovsrättsliga skyddet för nyttokonst gäller skyddstidens längd. De parter som i första hand beröres av vilken lösning som väljes i detta avseende är producenterna, formgivarna och konsumenterna samt i någon mån även distributörerna. Parternas intresse i saken antas knutet främst till de ekonomiska konsekvenser som kan tänkas följa på olika lagstiftningsalternativ. Att på empirisk väg fastställa dessa är av naturliga skäl omöjligt. Helt bortsett från att det skulle vara en komplicerad uppgift att renodla ekonomiska effekter från annan inverkan av skydd mot efterbildning, skulle de erfarenheter som finns inom landet för de senaste 35 åren bara kunna relateras till det under samma tid rådande skyddet om 10 år.[1] Just den för vårt land jämförelsevis korta skyddstiden togs emellertid till utgångspunkt för en annan inriktning av undersökningen. På grund av att det skydd som funnits varit kort, borde produkternas varaktighet inte nämnvärt ha påverkats av detsamma. Den inträffade livslängden för en grupp nyttokonstprodukter borde därför kunna ge en god bild av dessa produkters självständiga förmåga till fortbestånd. Sådan information ansågs i sin tur värdefull för en bedömning av framtida ekonomiska konsekvenser av olika lagstiftningsalternativ och för olika intressegrupper.

Vid sidan av en kartläggning av livslängdsförhållanden för en grupp produkter ville man försäkra sig om en utgångspunkt för bedömning av samma produkters karaktär. En sådan utgångspunkt ansågs kunna erhållas på ett någorlunda till-

[1] Mönsterskyddsutredningen har i enkäter kunnat vända sig till andra länder som haft en skyddstid för nyttokonst om 50 år såsom t. ex. Norge, Danmark och Tyskland och där inhämta upplysningar om gjorda erfarenheter. Resultaten av dessa enkäter redovisas i annat sammanhang.

fredsställande sätt via upprättande av ett bildkartotek. Detta kartotek kunde emellertid inte tillåtas bli alltför omfattande och begränsades därför redan i planläggningens första skede till att gälla de mest varaktiga produkterna som också är de ur lagstiftningsfrågans synpunkt mest intressanta. Slutligen ville man ha upplysningar om inträffade fall av efterbildning. En information om sådana förhållanden skulle kunna tjänstgöra som bas för eventuella senare analyser rörande en begränsad ekonomisk frågeställning, nämligen vilka ekonomiska konsekvenser en inträffad produktöverensstämmelse haft för olika parter på marknaden.

1:1 Undersökningens syfte

Mot den i föregående avsnitt skisserade bakgrunden angavs undersökningens huvudsyfte böra vara att skaffa information om livslängden för nyttokonstprodukter i ett begränsat antal tillverkningssortiment. Därtill formulerades två underordnade syften. I undersökningen skulle insamlas ett bildmaterial jämte uppgifter om formgivare för ett urval inom de aktuella tillverkningssortimenten förekommande nyttokonstprodukter, som haft en livslängd om 15 år eller däröver. Slutligen skulle ett basmaterial sammanställas användbart för en eventuell senare analys rörande ekonomiska konsekvenser av efterbildningar eller på annat sätt inträffad produktöverensstämmelse mellan företag.

1:2 Urval av undersökningsobjekt

Valet av undersökningsobjekt omfattade två huvudproblem nämligen dels frågan vilka produktgrupper som skulle inkluderas i undersökningen och dels vilka företag som skulle ingå. Därutöver tillkom ett smärre problem gällande vilka varaktiga nyttokonstprodukter, som skulle lämna material till bildkartoteket. Ställningstagandet i dessa frågor gjordes av Mönsterskyddsutredningens representanter i några fall efter rådslagning med särskilt tillkallad branschexpertis.[1]

Undersökningens ambitionsgrad skulle begränsas till en strävan att ge en god exemplifiering av livslängdsförhållanden m. m. bland sådan produktgrupper som erfarenhetsmässigt ansågs vara av särskilt intresse för lagstiftningsfrågan. Man bedömde det således varken nödvändigt eller ens möjligt att förorda en så ambitiös uppläggning av undersökningen att resultaten sedermera skulle kunna ges en generell tolkning. De formella kraven på urvalen blev därigenom mindre påträngande.

De nämnda utgångspunkterna ledde till att följande *produktgrupper* uttogs för undersökningen:

a) vissa produktkategorier inom möbelindustrien, nämligen stolar, karmstolar, vilstolar, sittsoffor, bäddsoffor, bord med förvaringsutrymmen, skåp och hyllserier samt hyllor. (Grupperingen följer Svenska slöjdföreningens klassifikation till varuregister)

b) en produktkategori inom metallindustrien, nämligen bestick (kuvertartiklar)

c) en produktkategori inom den keramiska industrien, nämligen servisgods

Vägledande för valet av *företag* inom resp. produktgrupp var en strävan att få med sådana företagsenheter som kunde antas uppvisa relativt långa genomsnittliga livslängder för sina produkter. Ur lagstiftningsfrågans synpunkt ansågs det mer väsentligt att försöka utreda dylika produkters inträffade livslängder än motsvarande för produkter med genomsnittligt relativt kort varaktighet.

[1] Arkitekt Erik Berglund, Svenska slöjdföreningen, deltog vid urvalet av produktkategorier inom möbelområdet liksom vid val av företag inom samma industri. Han har även i övrigt lämnat värdefullt biträde i planeringsarbetet.

Inom möbelindustrien valdes på relaterade grunder 14 företag; bland bestick-tillverkarna uttogs 6 företag och bland servisgodstillverkarna 5 för undersökningen.

Enligt syftesbestämningen skulle valet av varaktiga produkter för bildkartoteket ske inom ramen för de tillverkningssortiment som undersöktes med avseende på livslängdsförhållanden och endast omfatta produkter med en varaktighet om minst 15 år. Det enklaste och fullständigaste hade naturligtvis varit att insamla bilder för alla påträffade produkter med den föreskrivna minimiåldern. Det kunde emellertid förutses svårigheter för företagen att tillhandahålla bilder på för länge sedan utgångna produkter. Av praktiska skäl begränsades därför undersökningen i denna del till att omfatta insamlingar av bilder och uppgifter om upphovsman enbart för produkter som uppnått minimiåldern och som fortfarande ingick i resp. tillverkningssortiment vid 1961 års utgång.

Material för tillgodoseende av undersökningens tredje syfte gällande information kring fall av produktöverensstämmelse skulle utan närmare specifikation också inhämtas från de företag som undersöktes i övriga hänseenden.

1: 3 Undersökningsperiod

Undersökningens avgränsning i tiden fastställdes i uppdraget till perioden fr. o. m. 1927 t. o. m. 1961, sammanlagt 35 år. Valet av begynnelseår baserades framför allt på det förhållandet att slutet av 1920-talet betraktades som genombrottsperiod för funktionalismen. Med den nya stilen antogs ha följt ökad benägenhet för företagen att bli självständiga i sin formgivning av produkterna. Därför ansågs det också rimligt att tänka sig att företagen vid denna tidpunkt utgallrat åtskilliga äldre produkter ur sina sortiment för att lämna plats åt de nya. »Lagret» av från tidigare år kvarvarande produkter i tillverkningen borde i så fall ha varit jämförelsevis litet, vilket har betydelse för livslängdsberäkningarnas tillförlitlighet som framgår av avsnitt 4: 2 nedan. Ytterligare en omständighet beaktades vid val av begynnelseår. Det gällande 10-åriga skyddet för nyttokonst infördes i lag under år 1926. Även om skyddet inte antogs ha haft nämnvärd betydelse för produkternas livslängd ansågs det lämpligt att välja tidsgräns så att enhetlighet i nämnda avseende tillförsäkrades för hela undersökningsperioden. Mot bakgrunden av dessa överväganden enades Mönsterskyddsutredningens representanter om 1927 som begynnelseår. Att undersökningen skulle sträcka sig så långt fram i tiden som möjligt ansågs självklart och kräver sannolikt inte heller i detta sammanhang någon kommentar.

För företag som grundats efter 1927 skulle undersökningsperioden omfatta tiden från grundandet t. o. m. 1961. Företag som ombildats, bytt namn eller ägare efter 1927 skulle ändå deltaga för hela undersökningsperioden förutsatt att de under denna tid haft ett sådant tillverkningsprogram att aktuella produktgrupper funnits representerade. Information skulle emellertid samtidigt inhämtas om tidpunkten för och karaktären av eventuella förändringar av nämnda slag eftersom de där de förekommit, kan ha inverkat på sortimentspolitiken och därför åtminstone borde vara kända vid tolkningen av livslängdsresultaten.

2. Begreppsbestämningar och andra förutsättningar för undersökningen

Inför materialinsamlingen krävdes fixering av ytterligare förutsättningar för arbetet. Bl. a. fanns i syftesbestämningarna flera begrepp för vilka erfordrades operationella definitioner. Vad skulle t. ex. undersökningen avse med verk av nyttokonst? Hur pass stora förändringar i ett sådant verk skulle krävas för att ett nytt verk i undersökningens mening skulle anses föreligga, o. s. v.? I innevarande kapitel redovisas de definitioner som legat till grund för undersökningsarbetet. Därjämte preciseras behovet av information för viss beskrivning av de undersökta företagen.

2: 0 Verk av nyttokonst — modeller och dekorer

Hittills har talats om en nyttokonstprodukts livslängd i tillverkningssortimentet utan närmare förtydligande. Bl. a. med hänsyn till den lagstiftningsfråga som styrt undersökningens inriktning torde det framstå såsom uppenbart, att därmed inte avses själva produktens ekonomiska, tekniska eller på annat sätt beräknade livslängd. I stället gäller frågeställningen hur länge en viss förebild för en produkt utnyttjats i tillverkningen. Det kan därför vara tjänligt att i fortsättningen byta ut termen produkt mot *modell* varmed undersökningen alltså förstår förebilden för den yttre utformningen av en produkt. I denna yttre utformning inräknas sådan utsmyckning som måste betraktas såsom en integrerande del av formen, t. ex. vissa ornament i fråga om möbelprodukter. Däremot har det visat sig önskvärt att arbeta med ett särskilt uttryck för förebilderna för sådana mera fristående utsmyckningar, som i och för sig kan tänkas applicerade på vilka produkter som helst såsom exempelvis dekoren på olika servisdelar. Dessa dekorer kan nämligen i den mån de kvalificerar därtill tänkas åtnjuta separat upphovsrättsligt skydd såsom alster av bildkonst. Både beträffande ornament i nyss angiven mening och dekorer av mera självständig halt kan naturligtvis uppträda gränsfall, där ornamentet är mer eller mindre fristående från eller dekoren på motsvarande sätt mer eller mindre integrerad med formen. Det gavs emellertid av praktiska skäl i undersökningen entydigt uppdrag åt möbelfabrikanterna att ej låta ornament få självständig betydelse i livslängdsredovisningen och åt övriga företag i motsats därtill att för varje aktuellt fall redovisa dekoren särskilt. I den fortsatta framställningen användes ofta uttrycket *verk* som sammanfattande beteckning för både modeller och dekorer.

Det har tidigare inte utsagts att gränsdragningen mellan förebilder som utgör verk av nyttokonst och förebilder för andra nyttoprodukter är oklar. I tvistefrågor fälls det slutliga avgörandet i varje särskilt fall av domstolarna, och såsom speciellt sakkunnigorgan på området fungerar Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd. Hur skulle under sådana förutsättningar nyttokonsten kunna särskiljas från övriga produkter vid materialinsamlingen? Redan i valet av produktgrupper hade man visserligen strävat efter att inkludera sådana grupper som kunde anses ha särskilt intresse för lagstiftningsfrågan men det fanns ändå ingen garanti för att samtliga i valda tillverkningssortiment ingående modeller resp. dekorer skulle vara hänförbara till verk av nyttokonst. Eftersom undersökningens huvudsyfte gick ut på bestämning av livslängder för just sådana verk uppstod en dilemma som inte kunde lösas på något objektivt sätt. Problemet attackerades därför så att samtliga modeller och dekorer med undantag för två kategorier

som nämnes längre fram inkluderades i undersökningen. Vid sidan därav fick emellertid producenterna i uppdrag att genomföra en klassificering av modellerna och dekorerna. Till en grupp skulle hänföras alla verk som enligt företagens egen bedömning kunde anses fylla högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats och till en annan grupp eventuella övriga verk. Formuleringen ställde ganska stora krav på de verk som skulle tillföras den första gruppen som motvikt mot en tänkt benägenhet hos företagen att uppvärdera sina produkter i detta hänseende.

Som redan nämnts undantogs vissa verk från uppgiftsredovisningen. Detta skedde med hänsyn till att de på jämförelsevis klara grunder kunde urskiljas som mindre intressanta ur upphovsrättslig synpunkt. Sålunda ombads företagen att utesluta sådana modeller och dekorer som enligt deras bedömning var att betrakta som trogna kopior av klassiska stilar och vidare sådana dekorer för vilka nyttjanderätten inköpts från mönsterförlag och där det upphovsrättsliga läget därför kunde vara oklart.

Med ledning av det ovan sagda kan konstateras att undersökningsresultaten kan omfatta både verk som vid en tänkt domstolsprövning skulle kvalificera som nyttokonst å ena sidan och förebilder för andra nyttoprodukter å den andra sidan. Den klassificering av verken som företagen själva gjort kan naturligtvis inte betraktas som med säkerhet överensstämmande med vad domstolarna skulle ha kommit fram till. Eventuellt kan den i bästa fall antas ha rönt ett visst inflytande från den domstolspraxis som förevarit under den aktuella perioden.

Den sista frågan att beakta under innevarande avsnitt gäller gränserna mellan självständiga verk. Även på denna punkt låg det utanför det möjliga att finna en objektiv grund för klassificeringen. Det överläts därför åt företagen själva att avgöra huruvida en viss förändring i en produkts utformning skulle anses så genomgripande att en ny modell förelåg. Motsvarande gällde beträffande förändringar i dekorer. Dock fastställdes att förändringar enbart i använt råmaterial, produktionsteknik, färg eller storlek inte fick anses ge upphov till ny modell eller i förekommande fall dekor.

2:1 Livslängd

Beträffande varaktigheten för modellers och dekorers utnyttjande i tillverkningen skall först framhållas att inga krav förelåg på en absolut exakt redovisning av livslängder. Praktiska hänsyn kunde därför väga ganska tungt vid val av definition av livslängden. Eftersom undersökningsperioden sträckte sig över åtskilliga decennier stod det klart att uppgiftslämnandet skulle behöva ske i anslutning till arkivmaterial av mer eller mindre detaljerat slag. Det ansågs därför lämpligt att bestämma livslängdens början till den tidpunkt då modellens eller dekorens utnyttjande i tillverkningen tagit sådan omfattning att produkten införts i katalog eller prislista. På motsvarande sätt skulle livslängden anses upphöra vid den tidpunkt då produkten avförts ur dessa källor. Det visade sig emellertid att den senare tidpunkten måste ges ytterligare en bestämning. Företagen — i synnerhet bestick- och servisgodstillverkarna — hade ibland en eftersläpande tillverkning som kompletteringsservice åt kunderna efter vissa i och för sig nedlagda modeller resp. dekorer. Dessa produkter fanns i några fall ändå fortlöpande redovisade i källmaterialet. Även om det antogs svårt att under sådana omständigheter avgöra var den ordinarie tillverkningen skulle anses ha upphört och övergått i kompletteringstillverkning ombads företagen att försöka sätta gränsen för livslängdens upphörande vid den nämnda övergångstidpunkten.

Vidare kunde förutses att vissa fall skulle uppträda där en modell eller dekor återupptagits i tillverkningen efter en tids viloperiod. De aktiva perioderna för sådana verk skulle redovisas efter samma grunder som ovan beskrivits för kontinuerligt utnyttjade verk. I tillägg därtill skulle viloperiodens längd redovisas.

Som måttenhet för livslängden kunde i princip väljas vilket tidmått som helst, t. ex. månader, år eller multipler av år. Ur uppdragsgivarnas synpunkt bedömdes det vara tillfyllest att använda klasser om fem år vilket också togs till utgångspunkt för det fortsatta arbetet. Emellertid visade det sig så småningom att en individuell uppföljning och inplacering av varje aktuellt verk i sådana klasser skulle leda till en arbetsinsats som inte stod i proportion till informationsbehovet. Den undersökningsmetod som valdes och som redovisas under kap. 3 med därtill hörande bilaga ger för delar av materialet livslängderna i 5-årsklasser medan den för en annan del gör det nödvändigt att arbeta med bredare åldersklasser.

2: 2 Exakt kopiering och nära efterbildning

Produktöverensstämmelse mellan företag kan tänkas uppstå dels som en följd av medveten efterbildning och dels på grund av en slump genom två eller flera oberoende modellskapelser. Frekvensen av händelser av senare slaget kan emellertid antas vara liten. Till den information som i första hand skulle kunna vara vägledande för en eventuell senare analys av ekonomiska konsekvenser av produktöverensstämmelse räknades därför kännedomen om och i vad mån efterbildningar förekommit och i så fall vilka företag som varit inblandade. Eftersom efterbildningar kan tänkas överensstämma med originalet i större eller mindre utsträckning genomfördes en indelning av tänkbara fall i två grupper. Slaviska efterbildningar av original hänfördes till en grupp, kallad *exakt kopiering*. Alla övriga fall där graden av efterbildning fortfarande var så hög att en köpare enligt det undersökta företagets bedömning lätt skulle kunna förväxla produkten med originalet sammanfattades i uttrycket *nära efterbildning*. Den senare definitionen tillkom av praktiska skäl och är inte den ur upphovsrättslig synpunkt helt korrekta. I anslutning till infordrandet av uppgifter om förekomsten av och karaktären hos efterbildningar av de båda slagen ställdes också frågor angående vilka åtgärder som eventuellt vidtagits och vad dessa i så fall lett till för resultat.

2: 3 Övrigt

Vissa uppgifter för företagens identifiering och klassificering ansågs önskvärda. Ett slags indelningsgrund erbjöd sig för övrigt utan vidare åtgärder nämligen enligt företagens industrigruppstillhörighet. De ytterligare uppgifter som inhämtades för beskrivning av företagen gällde tidpunkt för företagets grundande, omsättning för senast avslutat bokföringsår, totala antalet anställda i genomsnitt för år 1961, grov redogörelse för sortimentsbeståndet under senast avslutat bokföringsår samt de undersökta produktgruppernas andel av totala omsättningen för samma år. För de modeller och dekorer som skulle lämna material till bildkartoteket krävdes dessutom uppgift om upphovsmannens namn och titel samt huruvida hans ersättning utgått i form av fast lön, engångsersättning, royalty eller på annat sätt.

3. Undersökningsmetod

Urvalen av produktgrupper och företag för undersökningen liksom valet av undersökningsperiod specificerades redan i uppdraget och har redovisats i kap. 1 ovan. I det följande lämnas en redogörelse för arbetet med förberedelserna för materalinsamlingen samt dess genomförande. Uppmärksamhet ägnas därvid också åt mättekniska problem och deras lösning. Vidare redovisas i korthet tidsschemat för materialinsamlingen, och slutligen lämnas några kommentarer till materialets sammanställning och bearbetning.

3: 0 Förberedelser för materialinsamlingen

På ett tidigt stadium i arbetet gjordes ett par förstudier som främst skulle ge besked om hur det källmaterial såg ut som kunde användas för information i livslängdsfrågan. Dessutom testades några frågor om exakt kopiering och nära efterbildning. Provundersökningen gav beträffande den första problemställningen vid handen att utomstående personer skulle få avsevärda svårigheter att tyda och rätt utnyttja de kataloger och prislistor varifrån uppgifterna för livslängdsberäkningarna främst skulle kunna hämtas. Då det dessutom var önskvärt att företagen själva deltog aktivt i registreringsarbetet bl. a. därför att de efter egen bedömning skulle utföra en klassificering av verken med hänsyn till graden av originalitet och konstnärlig insats, föreföll det lämpligt att försöka värva dem att på egen hand upprätta förteckningar över modellers och dekorers utnyttjande i tillverkningen. Framtagningen av bildmaterialet och uppgifterna i anslutning därtill gjordes av naturliga skäl till en arbetsuppgift för företagen. Vad vidare angår frågorna beträffande förekomsten av efterbildningar visade förstudierna att dokumentariskt material ibland saknades helt och ibland var otillräckligt som bas för detaljerade svar. Företagen skulle därför behöva tid på sig för att via interna diskussioner och genomgång av arkivmaterial av olika slag rekonstruera vad som förekommit i berört spörsmål. Slutsatsen av detta blev att de skulle tillställas ett frågeformulär att besvaras inom viss tid. Huvudfrågorna däri skulle gälla efterbildningsspörsmålen men samtidigt kunde de önskvärda frågorna enligt avsnitt 2: 3 medtagas i formuläret.

3: 1 Tillvägagångssätt för materialinsamlingen

Förstudierna avslöjade att företagens modell- och dekorbestånd i vissa fall varit mycket omfattande. Inom servisgods- och möbelindustrierna hade dessutom förekommit ett relativt stort antal verk vars livslängd varit mycket kort och som därför ur lagstiftningsfrågans synpunkt ansågs ha begränsat intresse. Dessa omständigheter jämte hänsynen till att informationsbehovet inte var sådant att det erfordrades en bestämning av livslängder i detalj, avgjorde tillvägagångssättet för företagens registreringsarbete. De ombads gå igenom vart 5:e års källmaterial och därifrån notera vilka verk som utnyttjats i tillverkningen under resp. undersökningsår. Dessa senare fastställdes till åren 1927, 1932, 1937 o. s. v. Det sista egentliga undersökningsåret i sviten var 1957. Därjämte medtogs emellertid också 1961 bl. a. för att bereda möjligheter till en avstämning att verken för bildkartoteket uppfyllde kravet att ha funnits kvar vid 1961 års utgång. Utnyttjade verk skulle i princip noteras för ett undersökningsår oberoende av om de tagits i anspråk

under kortare eller längre tid av året. Emellertid skulle enligt de instruktioner som gavs, sådana verk inte medtagas för ett givet undersökningsår som visserligen utnyttjats under året men som hunnit definitivt avföras från ordinarie tillverkning före samma års utgång. Denna instruktion tillkom för att i någon mån nedbringa felmarginalen i de beräkningar av noterade verks livslängder som nödvändiggjordes av den valda undersökningsmetoden. Uppgifterna från resp. undersökningsår skulle sammanställas i en tabell där varje verk skulle kunna följas upp för sig. Därefter skulle genom undersökningens försorg ske en bestämning av verkens livslängd med hjälp av de sålunda erhållna intermittenta uppgifterna om deras förekomst. En detaljerad redogörelse för problemen i samband med dessa beräkningar återfinns i bilaga 1.

Mot bakgrunden av det sagda anmodades företagen att

— upprätta en tabellarisk förteckning över modellers och dekorers utnyttjande i tillverkningen under resp. undersökningsår
— leverera bilder på vissa definierade varaktiga verk tillsammans med uppgifter om formgivare och grunderna för dennes ersättning
— ifylla ett frågeformulär där huvudfrågorna gällde förekomst av exakt kopiering och nära efterbildning.

Till ledning för företagens arbete med den tabellariska förteckningen och bildframtagningen utarbetades en kommentar innehållande de informationer om undersökningens syfte, avgränsning och begreppsdefinitioner som redogjorts för i kap. 1 och 2. Kommentaren innehöll också instruktioner med detaljerade anvisningar för själva upprättandet av tabellen och för sammanställningen av bildmaterialet. Som komplement till anvisningarna konstruerades också en tabellprototyp. Sedan företagen nåtts av en introduktionsskrivelse från Mönsterskyddsutredningen vari bl. a. berördes undersökningens bakgrund, följde personliga besök vid varje företag. Vid dessa genomgicks den omtalade kommentaren mycket noggrant och vidare kontrollerades att inga speciella förhållanden existerade som kunde motivera avsteg från den föreslagna arbetsordningen. Några sådana av principiell betydelse framkom inte. Däremot klagade servisgodstillverkarna över den arbetsbörda som blev en följd av anmodan att de skulle redovisa dekorerna särskilt. De senares antal sades under årens lopp ha varit mycket stort. Det var alltså redan i detta skede klart att dekorredovisningen skulle bli bekymmersam och svaren blev också som visas längre fram mycket bristfälliga på den punkten. I samband med besöken överlämnades och genomgicks slutligen det nämnda frågeformuläret. Detta skulle ifyllas av företagen och vid behov kompletteras med separata redogörelser för efterbildningsfall, varefter det skulle insändas tillsammans med övrigt material.

3: 2 Tidsschema för materialinsamlingen

I början av juni månad 1962 utsändes det introduktionsbrev från Mönsterskyddsutredningen som utgjorde den första kontakten med företagen i undersökningsärendet. Dagarna därefter besöktes några av företagen för de omtalade förstudierna. Sedan de därifrån vunna erfarenheterna tillvaratagits på förberedelseplanet återupptogs företagsbesöken som pågick med uppehåll för industrisemesterarna fram till den 9 augusti. De företag som hann besökas före semesterperioden skulle leverera in materialet före den 20 augusti och resten av företagen skulle lämna material före den 31 augusti.

3: 3 Sammanställning och bearbetning av materialet

Företagens förteckningar över modellers och dekorers utnyttjande under resp. undersökningsår har hanterats manuellt för de arbetsmoment som krävts. Dessa har bestått av

— kontroll i olika avseenden att den överlämnade kommentarens anvisningar följts av uppgiftslämnaren
— inplacering av varje verk i det klass-system och den åldersklass där det enligt beräkningsgrunderna hör hemma
— tabulering av materialet efter olika klassificeringsgrunder
— beräkning av statistiska mått för beskrivning av materialet
— beräkning av vissa felkällors storleksordning
— analys av resultaten.

Bildmaterialet har ordnats och varje bild försetts med påteckning rörande verkets åldersklass, grupptillhörighet med avseende på verkets originalitet och konstnärliga utformning samt formgivarens namn för den händelse dessa senare uppgifter varit tillgängliga.

Enkätsvaren har systematiserats så långt möjligt och förtecknats. Någon ingående analys av resultaten har inte eftersträvats.

4. Undersökningsresultat

Den tid som avsatts för företagens arbete med materialframtagningen var troligen för knappt tilltagen. Vissa svårigheter har förelegat att få in material från några av företagen även efter betydande tidsfrist. I stort sett kan emellertid sägas att de beredvilligt och intresserat utfört det arbete som anmodades. Nedan diskuteras först materialets allmänna representativitet och tillförlitlighet. Därpå följer redogörelse för svarsfrekvenser och graden av fullständighet i svaren. Slutligen redovisas resultaten med kommentarer i särskilda avsnitt för livslängdsstudien, bildkartoteket resp. enkäten.

4: 0 Resultatens representativitet och tillförlitlighet

De kriterier som tillämpats vid urvalet av produktgrupper och företag för undersökningen begränsar som redan antytts möjligheterna att dra generella slutsatser på basis av framkomna resultat. Sålunda kan de senare inte utsäga någonting om livslängdsförhållanden m. m. för andra kategorier av produkter än för de undersökta. Resultaten får heller inte betraktas som representativa för förhållanden utanför de undersökta företagen. Det sistnämnda gäller framför allt om möbler där undersökningen omfattar endast en ringa del av möbelindustrien och dessutom främst sådana företag som man antagit utnyttja jämförelsevis varaktiga verk i sina tillverkningsprogram. För de båda övriga industrigrupperna är representativiteten bättre säkerställd genom att undersökningen täcker dessa grupper ganska väl. Även beträffande undersökningens tidsavgränsning är det angeläget att uppmana till försiktighet i tolkningen av resultaten. Dessa kan givetvis inte utan vidare överskrivas till perioder utanför den undersökta. Dessutom medför det förhållandet att man nödgats sätta fasta tidsgränser vid 1927 och 1961 en viss risk för snedvridning av resultaten. För de verk vars livslängd varit löpande vid resp. avgränsningstidpunkt understiger den redovisade livslängden den verk-

liga. Detta problem kommenteras ytterligare dels i bilaga 1 och dels nedan i samband med resultatredovisningen för livslängdsstudien.

De erhållna resultatens tillförlitlighet bör bedömas med utgångspunkt från t. ex. följande frågeställningar: Skulle svaren bli desamma om undersökningen upprepades vid ett annat tillfälle, om någon annan person inom resp. företag utgjorde kontaktman o. s. v.? Svårigheterna att besvara dessa frågor är uppenbara och någon effektiv kontroll av de redovisade uppgifternas tillförlitlighet har inte kunnat genomföras. Som framgått under kap. 2 har ställningstagandet i ett par gränsdragningsfrågor vilat på företagens egen bedömning vilket naturligtvis ytterligare försvårat en prövning av tillförlitligheten i här avsedd bemärkelse. Några felrisker beträffande livslängdsredovisningen som uppmärksammats och i någon mån kunnat kontrolleras hänför sig till nedanstående områden.

— Kontroll att endast för undersökningen aktuella verk medtagits. I den mån det av använda beteckningar framgått att ett visst verk tillhör en produktkategori som inte skulle omfattas av undersökningen, har uppgiften för verket uteslutits.
— Kontroll att inga dubbelregistreringar förekommit. Två olika produkter, t. ex. soffa och vilstol, kan ha tillverkats efter en i allt väsentligt överensstämmande förebild. Det kan i sådana fall föreligga risk för att modellen i fråga blivit dubbelnoterad som en följd av att båda produktslagen funnits upptagna i källmaterialet. Korrigeringar har också i ett par fall kunnat genomföras efter uppgiftslämnarens hörande.
— Kontroll att förändringar enbart i använt råmaterial, färg eller storlek inte utgjort självständig grund för redovisning av ett verk. Även i detta hänseende har i ett antal fall korrigering kunnat genomföras efter diskussion med berört företag.

För bildmaterialets vidkommande existerar inga speciella tillförlitlighetsproblem vilket däremot är fallet beträffande svaren på enkätens huvudfrågor rörande exakt kopiering och nära efterbildning. I synnerhet beträffande den senare företeelsen lämnar redan den använda definitionen utrymme för en viss subjektivitet och svaren kan därför tänkas variera med undersökningssituationen. Vidare bör beaktas att berörda enkätfrågor hänför sig till en lång tidsperiod och rör förhållanden som inte alltid funnits beskrivna i arkivhandlingar varför det är sannolikt att företagen haft vissa svårigheter att göra säkra rekonstruktioner av vad som inträffat på området. Denna förmodan styrks också av att svarsfrekvensen är sämre än för övriga delar av undersökningen och att några av de erhållna svaren är ganska ofullständiga.

4: 1 Svarsfrekvenser och svarens utförlighet

Samtliga företag som uttagits för undersökningen har med undantag för en möbelfabrikant som förklarat sig vilja avstå, inkommit med mer eller mindre fullständigt material. Med den utgångspunkt i fråga om kraven på materialets representativitet som legat till grund för undersökningen bör detta bortfall inte anses nämnvärt ha påverkat resultatens förmåga till syftesinfriande. Man eftersträvade en exemplifiering av livslängdsförhållanden m. m. inom resp. valt produktområde genom studier vid ett begränsat antal företag. Detta syfte kan fortfarande infrias i synnerhet som det företag som bortfallit sannolikt inte representerar något extremfall i de avseenden som varit aktuella för undersökningen.

Av de i undersökningen deltagande 24 företagen har 9 avstått från att uttryckligen klassificera de redovisade verken efter graden av originalitet och konst-

närlig insats. Detta förhållande har påpekats särskilt för varje berört företag i de frekvenstabeller som återgivits i bilaga 2. För övrigt har materialet från de aktuella företagen hänförts till den grupp som omfattar verk med högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats. I flertalet fall har det nämligen framgått i samtal med företagens representanter eller av följebrev till materialet att detta betraktelsesätt kommer närmast deras syn på verkens utformning.

Servisgodstillverkarna har inte fullföljt anmodan att redovisa för undersökningen aktuella dekorer genom hela undersökningsperioden. I ett fall har dekorer över huvud taget inte noterats och i tre fall har enligt separat meddelande framgått att endast ett fåtal dekorer med längre varaktighet medtagits. Ofullständigheten är så påtaglig att detta material genomgående avskilts från övriga resultat och endast redovisats oerhört summariskt.

Den omständigheten att företagens notering av verkens utnyttjande skett intermittent på basis av genomgång av vart 5:e års källmaterial har medfört att verk med en varaktighet om högst fem år och infallande i intervallen mellan två undersökningsår inte ingår i materialet. Detta innebär att de redovisade frekvenserna för den lägsta åldersklassen i varje klass-system underskattar verkligheten. Av samma orsak överskattar de framräknade statistiska måtten för olika kategorier av verk de faktiska förhållandena. Ett försök till uppskattning av felkällans betydelse redovisas i bilaga 1, varav framgår att felet i de beräknade genomsnitten för olika kategorier av verk uppskattas till högst ett år. Någon korrigering härför i resultaten har inte företagits.

Ytterligare ett förhållande rörande livslängdsredovisningen kräver uppmärksamhet i detta sammanhang. Bland de undersökta företagen har 10 inte kunnat deltaga för hela undersökningsperioden. Detta har i 9 fall berott på att de tagit upp tillverkning av för undersökningen aktuella verk först någon gång efter 1927. Det tionde företaget har i stället lagt ned sin tillverkning av berörda verk före undersökningsperiodens utgång. I detaljerade frekvenstabeller i bilaga 2 har för varje aktuellt företag angivits hur många kalenderår som förflutit från det första undersökningsår för vilket företaget deltagit och fram till undersökningsperiodens slut. Den schablonberäkning av livslängder som tillämpats även på dessa företags material kan ha medfört en viss begränsad överskattning av de faktiska livslängderna. Å andra sidan kan emellertid den omständigheten att ifrågavarande företag ännu inte haft möjlighet att i samma utsträckning som övriga visa hur pass varaktiga deras verk kan bli, tänkas innebära en underskattning relativt sett av deras verks självständiga förmåga till fortbestånd. Det är också symptomatiskt att antalet redovisade verk som fortfarande utnyttjades i tillverkningen vid 1961 års utgång är större än antalet nedlagda verk för de flesta av dessa företag. En diskussion av felkällans betydelse genomföres under avsnitt 4: 2.

I fråga om materialet för bildkartoteket har influtit bilder av varierande kvalitet för 67 av 74 verk som enligt möbelföretagens noteringar uppfyller kraven för kartoteket. Beträffande bestickfillverkningarna uppgår siffran redovisade verk som kvalificerar för bildkartoteket till 17 varav bildmaterial erhållits för 15. Motsvarande siffror för servisgodsproducenterna utgör 31 resp. 9. Sammanlagt har således bildmaterial erhållits för 91 av 122 redovisade verk (= 75 %) som utnyttjats under en period av minst 15 år och som funnits med i tillverkningen vid 1961 års utgång. Därutöver har några företag som kunnat delta i undersökningen endast för 15 år eller därunder inlevererat bildmaterial för tillsammans 23 verk, vilka fyller kravet att ha utnyttjats vid 1961 års utgång, men har en varaktighet som understiger den fastställda minimiåldern om 15 år.

För de 91 kvalificerande verken föreligger uppgift om formgivare i 73 fall

(= 80 %). Grunderna för formgivarens ersättning har för 16 verk redovisats efter de fasta svarsalternativ som angivits. För ytterligare 51 verk har ersättningsfrågan besvarats med uppgiften att formgivaren varit identisk med företagets ägare eller chef. Beträffande 6 verk har frågan lämnats obesvarad.

Alla företag som deltagit i undersökningen har besvarat frågeformuläret även om svarsfrekvensen för de individuella frågorna varierar något. De frågor rörande företagets grundande, storlek m. m. som tillkommit för att tillhandahålla en viss bakgrundsinformation för tolkningen av livslängdsresultaten har nått en hög svarsprocent och uppmärksammas inte vidare i detta sammanhang. Den första huvudfrågan rörande förekomsten av exakt kopiering har besvarats av samtliga deltagande företag utom ett. Den anmodade beskrivningen av sådana eventuella fall som förekommit på den svenska marknaden samt av åtgärder och resultat beträffande desamma har fullgjorts mer eller mindre fullständigt av 12 av de 14 företag som anmält sig ha varit utsatta för exakt kopiering. Den andra huvudfrågan om förekomsten av nära efterbildning har på motsvarande sätt besvarats av samtliga företag utom tre. Beskrivningar av fallen saknas emellertid för fem av 17 företag som anmält förekomst av nära efterbildning för någon eller några av sina produkter.

4: 2 Livslängdstiden — kommentar och tabeller

Bestämningen av noterade verks livslängder med ledning av företagens intermittenta uppgifter om verkens förekomst har skett på grundval av modellresonemang som redovisats utförligt i bilaga 1. Tre huvudmodeller har använts: den första för verk som förekommit endast innanför undersökningsperiodens fasta tidsgränser, den andra för verk som noterats som utnyttjade begynnelseåret 1927 och den tredje för alla verk som angivits utnyttjade 1961. Behovet av denna tredelning har sin grund däri att det för verk som noterats från begynnelseåret 1927 saknas uppgift rörande tidpunkten för deras faktiska intagning i tillverkningen. På motsvarande sätt är gränsen framåt i tiden helt okänd för verk som noterats för 1961 medan tidsgränser kan fastställas någorlunda tillfredsställande för övriga verk, d. v. s. för sådana som registrerats för något eller några av undersökningsåren 1932—57. Verk som förekommit vid undersökningsperiodens början och slut har således krävt särskild uppmärksamhet och har dessutom betraktats något olika inbördes. Visserligen har 1927 ansetts utgöra »födelseår» för alla verk som noterats från det året och 1961 betraktats som sista år för där noterade verks utnyttjande. Ändå har de båda materialen behandlats olika vid redovisningen eftersom tolkningen av resultaten vilar på i viss utsträckning skilda förutsättningar. Den diskussion som förts under avsnitt 1: 3 och som utmynnade i antagandet att företagens modellbestånd troligen undergått en jämförelsevis genomgripande förnyelse i samband med funktionalismens genombrott i slutet av 1920-talet har ingen känd motsvarighet för 1960-talets första år. Om en genomgripande stilförändring verkligen ägt rum vid tidpunkten för undersökningsperiodens början och under åren strax dessförinnan är felriskerna i beräkningarna för verk som redovisats för 1927 obetydliga. I annat fall råder osäkerhet om felets storlek men däremot inte om dess riktning. Det kan bara vara fråga om en eventuell underskattning av livslängderna. Materialet för verk tillhörande denna grupp har på grund av osäkerhetsmomentet dels redovisats separat[1] och dels inordnats under de något bredare åldersklasser och tillsammans med de resultat som erhål-

[1] Beträffande bestick har separat redovisning ansetts överflödig enär endast ett noterat verk tillhör berörda grupp.

lits för verk med »naturliga» livslängder inom undersökningsperioden. Resultatet för verk som utnyttjades vid 1961 års utgång har däremot enbart redovisats avskilt från övrigt material. Livslängdsförhållandena för denna grupp av verk kan med tiden komma att få en annan struktur än den redovisade och det har därför ansetts olämpligt att väga ihop detta material med övriga resultat. Liksom i det tidigare fallet kan det eventuella felet enbart underskatta de faktiska förhållandena. För vidare information kring beräkningssätt m. m. beträffande livslängdsbestämningarna hänvisas till bilaga 1. Nedan följer en översiktlig redogörelse för resultaten med kommentarer medan detaljerade tabeller hänförts till bilaga 2.

4:20 *Antal redovisade verk och deras fördelning i tiden*

Sammanlagt har som framgår av tabell A I nedan 908 verk noterats av möbelföretagen. Motsvarande siffror för bestick- och servisgodstillverkarna är 43 resp. 213. Därvid är att märka att servisgodstillverkarnas dekorredovisning varit så ofullständig att dessa verk exkluderats så långt möjligt. Ser man till verkens fördelning inom resp. produktgrupp efter noterad förekomst innanför undersökningsperiodens tidsgränser resp. vid dess början och slut är bilden något förbryllande. Detta gäller framför allt om bestick där »utgående» antalet redovisade verk svarar för 88 % av totala antalet men även för de båda övriga produktområdena kräver fördelningen en kommentar. Inom samtliga tre produktgrupper torde sortimenten år 1927 och f. ö. inom undersökningsperiodens första skede i större utsträckning än vid 60-talets början ha omfattat kopior av klassiska stilar som enligt förutsättningarna ej skulle medtagas i undersökningen. Ett annat förhållande som i synnerhet för möbelindustrien kan bidraga till förklaringen av den stora övervikten i antalet redovisade verk 1961 jämfört med 1927 är att relativt många företag inte deltagit i undersökningen ända från år 1927 varför deras sortiment ej ingår i det årets redovisning men väl i 1961 års dito. Dessa två faktorer får anses tillfredsställande förklara ett fenomen som annars lätt skulle kunna tas till intäkt för slutsatsen att företagens redovisning varit mindre noggrann under undersökningsperiodens första del. Så kan naturligtvis ändå vara fallet i viss utsträckning. Att skillnaden skulle förklaras av en faktisk utökning av de individuella företagens sortiment över undersökningsperioden anses inte troligt. I flertalet fall torde snarare en sortimentsinskränkning ha ägt rum.

Tabell A I

Totala antalet redovisade verk uppdelade på produktgrupp (M = möbler, B = bestick och S = servisgods) samt efter noterad förekomst innanför undersökningsperiodens tidsgränser (I), vid undersökningsperiodens början (II) samt vid undersökningsperiodens slut (III).

	Antal	%		Antal	%		Antal	%
M I	555	61	B 1 }	5	12	S I	48	22
M II	83	9	B II }			S II	38	18
M III	270	30	B III	38	88	S III	127	60
	908	100		43	100		213	100

4:21 *Redovisade verks åldersfördelning*

I nedanstående tabell A II har verkens åldersfördelning för överskådlighetens skull endast angivits i relativa tal. Motsvarande absoluta siffror framgår av detaljerade frekvenstabeller för resp. grupp av verk i bilaga 2. Vidare har i tabellen nedan skett en sammanslagning av uppgifterna för verk som noterats från 1927 med sådana som förekommit enbart innanför undersökningsperiodens gränser. Även om osäkerhetsmomentet är större i livslängdsberäkningarna för den förra gruppen av verk har det med hänsyn till det begränsade antalet inom gruppen ansetts tillfyllest med de separatredovisningar som skett i den ovan nämnda bilagan. Verk som nyttjades vid 1961 års utgång redovisas däremot genomgående för sig. När det gäller bestick har så få utgångna modeller noterats att resultaten beträffande dem ej medtagits nedan utan får utläsas direkt ur bilagan.

Tabell A II

Sammanställning av verkens *relativa* fördelning på åldersklasser inom resp. produktgrupp och efter noterad förekomst vid undersökningsperiodens slut å ena sidan (III) samt vid dess början och innanför dess fasta tidsgränser å den andra sidan (IV).

	Åldersklasser									
	1—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—34	35	S:a %	S:a antal
M III	25,6	31,1	15,9	13,3	7,8	4,8	1,5	—	100	270
B III	21,0	28,9	5,3	15,8	7,9	13,1	—	7,9	100	38
S III	17,3	37,0	21,3	4,7	7,9	2,3	1,6	7,9	100	127

	Åldersklasser								
	2—10	7—15	12—20	17—25	22—30	27—34	32—35	S:a %	S:a antal
M IV	55,9	27,9	13,0	2,0	1,0	0,2	—	100	638
S IV	36,1	17,5	24,4	8,1	5,8	3,5	4,6	100	86

Av ovanstående relativa frekvenser kan utläsas att möbelmodellernas livslängder beskriver den jämnaste »ålderspyramiden» både inom M III- och M IV-grupperna. Med en bred bas för de lägsta åldersklasserna sjunker i stort sett antalet verk inom var och en av de följande klasserna och de båda pyramiderna har spetsiga toppar. Ungefär likartat är förhållandet för servisgods inom gruppen S IV även om toppen är bredare. För servisgodsmodeller som fortfarande utnyttjades vid 1961 års utgång (S III) är bilden något annorlunda. »Ålderspyramiden» för denna grupp vidgar sig och krymper flera gånger för att avslutas med en jämförelsevis bred topp (7,9 %). På samma sätt fast än mer markant har bestickens »ålderspyramid» för B III-gruppen en taggig kontur med en avslutande tämligen bred topp.

Innan de redovisade åldersfördelningarna kommenteras ytterligare bör påpekas ett par förhållanden av betydelse för tolkningen. De i undersökningen delta-

gande möbelföretagen har redovisat ett mycket varierande antal verk. Två företag av 13 svarar sålunda för mer än 50 % av hela antalet vilket medför att livslängdsförhållanden för deras verk väger tungt i vissa sammanfattningar gällande just möbelmodellerna. Detta är speciellt påfallande inom den grupp av verk som nedlagts före 1961 års slut (se bilaga 2: 4). De två företagens material har där tillsammans en högre genomsnittlig livslängd än vad som gäller för övriga verk och har genom sin frekvensövervikt bidragit markant till den för hela den aktuella gruppen redovisade fördelningens utseende och genomsnitt. Beträffande den grupp av verk som fanns kvar vid undersökningsperiodens utgång är däremot de båda företagens särinflytande mindre både vad gäller fördelningen på olika åldersklasser och antalet redovisade verk. I motsats till vad som är fallet för de utgångna verken ligger deras genomsnitt för kvarvarande verk lägre än övriga företags. Vidare bör uppmärksammas att 7 möbelföretag, två besticktillverkare och en servisgodsproducent inte kunnat deltaga i undersökningen för hela 35-årsperioden. Som tidigare framhållits kan dessa företags uppgifter tänkas ha påverkat resultaten i riktning mot en underskattning av livslängdsförhållandena inom resp. produktgrupp. Berörda företag har inte haft samma chans relativt sett som övriga att visa hur varaktiga deras verk kan bli. En ingående studie av det eventuella inflytandet från de avkortade undersökningsperioderna, vars längd f. ö. varierar mellan olika företag, går knappast att genomföra därför att man därvid i flertalet fall kommer ner på det enskilda företagets nivå. Eventuella utslag i fråga om åldersstrukturen i jämförelse med andra företag blir med förhandenvarande material så beroende av speciella förhållanden för det individuella företaget att ingen slutsats kan dras beträffande inverkan från den kortare undersökningsperioden. För möbelföretagen har dock en separat beräkning av genomsnittliga livslängder utförts på det sammanslagna materialet från de 7 företag som haft avkortade undersökningsperioder oberoende av dessas längd. Därvid framkom att genomsnittet för redan utgångna verk står i nära överensstämmelse med motsvarande tal för företag som deltagit under hela undersökningsperioden medan genomsnittet för verk som fanns kvar vid 1961 års utgång ligger 1,5 år under de övriga 6 företagens motsvarande siffra. Svårigheter kvarstår emellertid när det gäller att avgöra om den lägre siffran härrör från de avkortade undersökningsperioderna eller har andra orsaker. Då dessutom osäkerheten i detta sammanhang är av sådan karaktär att det endast kan vara fråga om en underskattning av livslängder har ingen ytterligare separat bearbetning av berörda företags material ägt rum. Vid en jämförelse av livslängdsstrukturen mellan de tre produktgrupperna bör man dock hålla i minnet att proportionen företag med avkortad undersökningsperiod är högst för möbler och lägst för servisgods. Även med hänsyn tagen därtill synes det som om särskilt bestick men också servisgods haft en större förmåga relativt sett till att bli »moderna klassiker» än vad möbler haft under den period och inom de företag som undersökningen omfattar. En sådan skillnad behöver inte nödvändigtvis bestå och en viss tendens i materialet i riktning mot en utjämning skall påpekas längre fram. Det kan för övrigt antagas att formgivningsaspekten sannolikt uppmärksammats senare inom möbelindustrien än inom de båda övriga industrierna. Det är därför inte orimligt att tänka sig att en framtida undersökning av förevarande slag omfattande en period från t. ex. 1950 och framåt skulle ge en annan bild.

För att ytterligare beskriva resultaten i sammandrag och bereda möjlighet till jämförelser redovisas nedan i tabell A III dels genomsnittliga livslängder för resp. grupp utgörande vägda aritmetiska medier och dels medianer och övre kvartiler.[1]

[1] Medianen är det värde under vilket 50 % av observationerna (antalet verk) inom gruppen faller och den övre kvartilen på motsvarande sätt det värde under vilket 75 % av observationerna faller.

I tabellen har inte den exakta åldersgränsen för de senare måtten utsatts utan endast de klasser inom vilka resp. värden finns.

Tabell A III

Genomsnittlig livslängd, median och övre kvartil för verk med noterad förekomst vid undersökningsperiodens slut (III) resp. vid dess början och innanför dess fasta tidsgränser (IV).

	Genomsnitt	Median	Övre kvartil
	År	Åldersklass	Åldersklass
M III	10,9	5— 9	15—19
B III	13,9	10—14	20—24
S III	12,0	5— 9	10—14
M IV	8,8	2—10	7—15
S IV	13,1	7—15	12—20

De tidigare påpekade olikheterna i »ålderspyramidernas» form förklarar hur servisgodsmodellerna i S III-gruppen kan ha mer än ett års högre genomsnitt än möbelmodellerna i motsvarande grupp samtidigt som resp. medianer inrymmes under samma åldersklass och den övre kvartilen t. o. m. ligger inom en lägre klass för servisgods än för möbler. Några mycket varaktiga verk i pyramidens topp har höjt de förras genomsnitt medan huvudparten av antalet observationer finns i de lägre åldersklasserna liksom i fråga om möbelmodellerna. För bestick ligger som synes genomsnittet inom samma åldersklass som medianen vilket innebär en jämnare fördelning av observationerna kring detsamma.

Vid en jämförelse mellan grupperna av verk som fortfarande utnyttjades vid 1961 års utgång (III) med motsvarande grupper vars verk nedlagts dessförinnan (IV) finner man att siffrorna visar motsatta utvecklingstrender för möbler och servisgods. Medan möbelmodellernas genomsnitt ligger högre i M III-gruppen än i M IV är genomsnittet för servisgods högre för sådana verk som nedlagts före undersökningsperiodens slut än för de kvarvarande. Därvid är dock att märka att de vid 1961 års utgång utnyttjade verkens livslängder kan komma att visa sig vara underskattade vilket emellertid borde beröra båda produktslagen. Med andra ord kan servisgodsmodellernas genomsnittliga livslängd också komma att få en stigande tendens i verkligheten. Men även med hänsyn tagen till detta osäkerhetsmoment tycks det rimligt att anta att möbelmodellernas genomsnitt åtminstone kommer att uppvisa den starkare stegringen i en jämförelse mellan de två produktgrupperna.[1] Denna iakttagelse kan eventuellt stödja ett tidigare antagande om att möbelföretagen varit relativt sena i sin uppmärksamhet åt formgivningssidan och att en förändring kommit till stånd som kan tänkas ge resultat av antytt slag. Många andra omständigheter kan naturligtvis ha inverkat. Sålunda kan t. ex. konkurrenssituationen för de båda industrierna ha varit väsentligt olika inbördes under olika skeden av undersökningsperioden.

[1] Observera därvid också det inflytande som nämnts ovan från två möbelföretag med särskild övervikt i antalet utgångna verk.

4: 22 *Verkens fördelning efter graden av originalitet och konstnärlig insats*

Även om företagens klassificering av noterade verk efter graden av orginalitet och konstnärlig insats är något ofullständig redovisas och kommenteras resultaten i det följande.

Tabell A IV

Sammanställning av verkens *relativa* fördelning på sådana som enligt företagens bedömning ansetts fylla »högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats», grupp I, och sådana som hänförts till »övriga verk», grupp II. Materialet redovisas för varje produktslag för sig och därinom uppdelat på en grupp för vid 1961 års utgång kvarvarande verk (III) och en annan grupp för dessförinnan nedlagda verk (IV).

	M		B		S	
	III	IV	III	IV	III	IV
Grupp I	91,1	83,9	92,0	(60,0)	56,7	33,7
Grupp II	8,9	16,1	8,0	(40,0)	43,3	66,3
S:a %	100	100	100	100	100	100
S:a antal	270	638	38	5	127	86

Vid tolkning av denna tabell bör uppmärksammas att 6 av 13 möbelföretag, två av 6 besticktillverkare samt en av fem servisgodsproducenter avstått från att uttryckligen gradera verken efter den aktuella dimensionen. Dessa företags hela material har ändock hänförts till grupp I av skäl som angivits under avsnitt 4: 1. Som siffrorna framstår med detta förfaringssätt synes utvecklingen gå mot en ökad andel verk av högststående konstnärlig halt. Andelen verk tillhörande grupp I är som synes för alla tre produktionsområdena större i kolumnen för kvarvarande verk (M III, B III och S III) än i motsvarande för verk som hunnit avföras ur tillverkningen vid undersökningsperiodens utgång (M IV, B IV och S IV).

Genomsnittliga livslängder för de båda kategorierna redovisas i tabell A V beträffande möbler och servisgods. Antalet observationer inom resp. kategori för besticken har ansetts för litet för att bearbetas.

Tabell A V

Genomsnittlig livslängd för noterade möbel- och servisgodsmodeller uppdelade på verk som ansetts fylla »högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats», grupp I, och »övriga verk», grupp II. Inom resp. produktslag sker separat redovisning för vid 1961 års utgång kvarvarande verk (III) och för dessförinnan nedlagda verk (IV).

	Genomsnitt, år			
	M		S	
	III	IV	III	IV
Grupp I	11,0	9,2	11,7	17,4
Grupp II	5,3	6,8	12,4	11,0

Vid en jämförelse omfattande enbart möbelsiffrorna inbördes finner man att verken inom grupp I har haft en avsevärt längre varaktighet än motsvarande inom grupp II samt att de förra dessutom tycks ha en tilltagande livslängd. Genomsnittet för vid år 1961 kvarvarande verk (M III) är högre än för nedlagda verk (M IV). Däremot kan verken inom grupp II ha en motsatt trend, även om en tidigare reservation måste upprepas gällande en eventuell underskattning av livslängden berörande alla verk som utnyttjades vid 1961 års utgång. Betraktar man på samma sätt servisgodssiffrorna inbördes framstår väsentligt annorlunda förhållanden. Där visar de nedlagda verken (S IV) inom grupp I en betydligt längre livslängd än motsvarande för vid 1961 års utgång kvarvarande verk (S III). Inom grupp II är situationen den omvända även om åldersskillnaden inte är lika stor. Jämföres slutligen de båda produktslagen erhålles för grupp I en bild som vad beträffar åtminstone ordningsföljden på genomsnitten överensstämmer med resultaten i tabell A III ovan. För grupp II inträder emellertid en ny bild. Servisgodsmodellerna visar fortfarande betydligt högre genomsnittlig ålder än möbelmodellerna men här är siffran högst för kvarvarande verk (S III) och lägre för utgångna (S IV) medan för möbler gäller den motsatta situationen. Utvecklingen hos de undersökta möbelföretagen synes således gå mot en tilltagande differentiering så att varaktigheten för konstnärligt högtstående verk är i stigande medan den sjunker för övriga verk. För servisgodsets del skulle utvecklingen ha gått mot en konvergering så att de båda kategorierna av verk fått en tämligen överensstämmande genomsnittlig livslängd. Osäkerhetsmomenten i dessa slutsatser är uppenbara och har påpekats flera gånger tidigare. Inte nog med att varje företag inom en och samma industrigrupp kan ha haft olika värderingar vid sin klassificering men dessutom är det här också fråga om värderingar inom två skilda industrigrupper som har jämförts.

4: 23 *Övrigt*

För möbel- och servisgodsmodellerna har i 6 fall vardera redovisats viloperiod medan ingen sådan förekommit beträffande bestickmodellerna. I tabellerna i bilaga 2 har denna period enbart angivits med det antal undersökningsår som förflutit mellan resp. verks båda aktiva perioder. Om för enkelhetens skull detta antal multipliceras med 5 erhålles ett närmevärde för viloperiodens längd i antal kalenderår. De aktuella möbel- och servisgodsmodellernas viloperioder fördelar sig efter den omräkningen som framgår av tabell A VI.

Tabell A VI

De med viloperiod redovisade verkens fördelning efter antalet »viloår».

	Antal »viloår»						S:a antal verk
	5	10	15	20	25	30	
M....	1	1	2	1	—	1	6
S	4	1	—	—	1	—	6

Samtliga 6 möbelmodeller och tre av servisgodsmodellerna som redovisats med viloperiod tillhör den grupp av verk som enligt företagens bedömning fyller »högt ställda krav på originalitet och konstnärlig insats» medan återstående tre servisgodsmodeller hänförts till gruppen »övriga verk».

Servisgodstillverkarna har sammanlagt redovisat ett 30-tal dekorer varav fertalet sådana som utnyttjades vid undersökningsperiodens slut. Deras genomsnittliga livslängd ligger omkring 14 år om samma beräkningsgrunder användes som för allt övrigt material. Denna siffra får emellertid inte betraktas som ett representativt genomsnitt för de undersökta företagens dekorer eftersom det uttryckligen framgått att deras redovisning i här berört avseende inte följt anvisningarna. Till intressanta marginalanteckningar från ett företag hör upplysningar om mycket varaktiga dekorer som fortfarande utnyttjas. Två sådana har använts sedan mitten av 1800-talet, en sedan 1870-talet fast den numera är något omarbetad och slutligen har en dekor utnyttjats med viss viloperiod sedan 1890-talet.

I resultatredovisningen har de upplysningar som inhämtats angående deltagande företags storlek m. m. inte kommit till användning. Det har heller inte varit avsikten att bryta ned materialet från ett redan mycket begränsat antal företag på än mindre grupper. Åtminstone för möbelföretagens del kan emellertid uppgifterna om storleken gällande undersökningsperiodens sista år — mätt såväl i omsättning som i antalet anställda — vara av visst intresse. Hela skalan av inom branschen förekommande företagsstorlekar finns representerad i undersökningen. Den redovisade omsättningen varierar från 0,7 milj. kr. till 28,0 milj. kr. Jämför man omsättningen per anställd mellan företagen framkommer också mycket stora variationer som dessutom inte tycks samvariera med storleken mätt i omsättning. Den lägsta redovisade omsättningen per anställd ligger vid 27 000: — och den högsta siffran överstiger 100 000: —. Av dessa uppgifter torde slutsatsen kunna dras att urvalet representerar ett tämligen gott tvärsnitt av branschen beträffande de båda variabler som i andra sammanhang brukar användas som stratifieringskriterier.

4: 3 Kommentarer till bildkartoteket

Som framgått av avsnitt 4: 1 har bildmaterial erhållits för 91 verk eller 75 % av alla 122 verk[1] som enligt anvisningarna skulle ha redovisats med bild. Materialet har ordnats och överlämnats separat till uppdragsgivarna. Det ligger utanför ramen för förevarande arbete att värdera eller kommentera de avbildade verken. Däremot kan uppgifterna rörande upphovsmännen till berörda verk beskrivas något fullständigare än vad som redan skett i ovan nämnda avsnitt. Det bör därvid påminnas om att bortfallet för bildkartoteket varit särskilt stort beträffande servisgods. Detta kan avsevärt ha påverkat de nedanstående resultaten rörande främst ersättningsnormer för formgivarna. Uppgifterna är alltså sannolikt inte helt representativa för de varaktiga verk som ingår i bildkartoteket och än mindre för utanförstående verk.

47 modeller eller mer än 60 % av de 73 för vilka bildmaterialet åtföljts av uppgift om formgivare har en och samme upphovsman medan övriga 26 verk fördelar sig på 14 olika formgivare. De sålunda sammanlagt 15 upphovsmännen har i tre fall berörande 51 verk varit identiska med företagets chef eller ägare och ingen annan information om sättet för vederbörande ersättning har lämnats. Beträffande övriga formgivare har med två undantag ersättningsnormer angivits berörande 16 verk, varav 8 formgivare (14 verk) haft fast lön, en haft fast lön + royalty och slutligen en formgivare erhållit engångsersättning. På grund av materialets knapphet sker ingen uppdelning på de olika produktgrupperna och ingen ytterligare kommentering.

[1] Bildmaterial som erhållits utanför det begärda kommenteras inte i detta sammanhang.

4: 4 Resultat från enkäten

Avsikten med den genomförda enkäten har endast varit att skaffa visst basmaterial som skulle kunna vara vägledande för en eventuell senare analys av ekonomiska konsekvenser av produktöverensstämmelse. Det förligger därför på nuvarande stadium varken möjlighet eller anledning att analysera det insamlade materialet ingående. En detaljerad redogörelse för svaren har upprättats och överlämnats separat till uppdragsgivarna för deras fortsatta arbete medan nedan följer en summarisk rapport över vad som framkommit. Som framgår under avsnitt 4: 1 är dels svarsfrekvensen för frågorna skiftande och dels varierar svarens utförlighet och noggrannhet varför ingen fullständig bild kunnat erhållas av de aktuella förhållandena hos de undersökta företagen. Redovisningen sker alltså med all reservation för ofullständigheter i materialet.

Av de i undersökningen deltagande 24 företagen har 14 angivit förekomst av exakt kopiering under undersökningsperioden medan 17 av företagen rapporterat sig ha varit utsatta för nära efterbildning under samma tid. Antalet kopior eller nära efterbildningar av resp. företags olika verk tycks variera starkt och har dessutom angivits med skiftande noggrannhet. Fem företag har t. o. m. avstått från att nämna något antal. Framför allt och helt naturligt tycks företagen ha haft svårt att avgöra hur många kopior resp. nära efterbildningar som förekommit totalt medan det antal som uppträtt på den svenska marknaden synes ha varit lättare bestämbart. De omtalade uppgifterna redovisas fördelade efter produktslag i tabell A VII.

Tabell A VII

Antalet företag som uppgivit sig ha varit utsatta för exakt kopiering resp. nära efterbildning fördelade på produktslag jämte antalet redovisade kopior och nära efterbildningar.

	Antal företag som angivit förekomst av		Totalt antal företag i undersökningen	Antal exakta kopior		Antal nära efterbildningar		Totalt antal verk i undersökningen
	exakt kopiering	nära efterbildn.		totalt	på sv. markn.	totalt	på sv. markn.	
M	8	10	13	61	35	72	60	908
B	1	4	6	4	3	8	8	43
S	5	3	5	13	11	10	10	213
S:a antal ..	14	17	24	78	49	90	78	1 164

I 24 av de 35 redovisade fallen där kopior av möbler uppträtt på den svenska marknaden har svenska plagiatorer namngivits. På motsvarande sätt har enligt uppgift 36 av de 60 för Sverige redovisade efterbildningarna tillverkats av namngivna svenska företag. Endast i undantagsfall omfattar beskrivningarna uppgifter om ursprungsland för de fall där kopiorna eller de nära efterbildningarna varit av utländskt ursprung. De åtgärder som utsatta företag vidtagit har i flertalet redovisade fall bestått av direkt hänvändelse till det eller de efterbildande företagen. I sammanlagt tre fall har hänvändelse skett till Svenska slöjdföreningens opinionsnämnd och tre fall har prövats av domstol.

För bestickmodellernas del har av de tre kopior som uppgivits ha förekommit på den svenska marknaden en haft finskt ursprung och de båda andra japanskt.

Beträffande nära efterbildningar som sålts på den inhemska marknaden namngives fyra svenska tillverkare och åberopas två tyska, en japansk samt en holländsk produkt.[1] Den vanligaste åtgärden i fråga om tillverkningar med utländskt ursprung tycks ha varit att kontakta berört lands beskickning och/eller importören. Då tillverkaren varit svensk har hänvändelse skett till slöjdföreningens opinionsnämnd i ett fall och process genomförts i ett annat fall, båda gällande frågan om nära efterbildning.

Uppgifterna beträffande servisgodsmodellerna och dekorerna är mycket begränsade. Övervägande tycks de kopior som förekommit på den svenska marknaden ha haft japanskt ursprung.[1] Däremot anmäles rörande nära efterbildningar vid sidan av en japansk också 8 svenska, två franska, en dansk, en tysk och en norsk sådan. De åtgärder som vidtagits har vad gäller utländska tillverkare bestått i kontakter med berört lands beskickning och/eller annan offentlig myndighet eller institution. Därjämte har vikt lagts vid publicering eller offentliggörande på annat sätt av förekommande fall av efterbildningar.

För alla tre produktområdena gäller att den anmodade beskrivningen av de resultat som uppnåtts som en följd av vidtagna åtgärder är så ofullständig att det förefaller meningslöst att försöka återge det som framkommit. De domstolsavgöranden som föreligger och de uttalanden som förekommit från slöjdföreningens opinionsnämnd har redan sammanställts av Mönsterskyddsutredningen i annat sammanhang.

5. Avslutande kommentarer

Som inledningsvis nämnts har frågan om det upphovsrättsliga skyddets längd varit den som framförallt föranlett undersökningens huvudinriktning på inträffade livslängder för nyttokonst. Det har därvid antagits att det skydd som funnits under undersökningsperioden varit så kort (10 år) att det inte haft nämnvärd betydelse för undersökta verks varaktighet. Denna skulle då i stället vara bestämd av under perioden rådande teknik och tillgängliga resurser i övrigt både på produktions- och försäljningssidan för de undersökta företagen samt av förhållandena på marknaden. Det har också endast i enstaka fall framkommit att företag kunnat förhindra eller fördröja marknadsförandet av efterbildningar med stöd av det lagliga skyddet. Det senare kan emellertid tänkas ha haft en indirekt effekt vid sidan av den direkta genom att lagen till följd av sin blotta existens verkat återhållande på benägenheten till efterbildningar. Det kan därför inte uteslutas att de konstaterade livslängdsstrukturerna skulle sett annorlunda ut om lagligt skydd hade saknats helt.

Det har legat utanför ramen för den genomförda undersökningen att studera de tekniska och ekonomiska omständigheter som kan påverka omsättningshastigheten för modeller och dekorer. Inte heller har det inom uppdraget funnits anledning att diskutera tänkbara samhällsekonomiska, företagsekonomiska m. fl. konsekvenser av skyddstider med varierande längd. Avslutningsvis skall bara nämnas ett par dimensioner i den *allmänna* utvecklingen med betydelse för livslängdsaspekten. Den tendens mot en ökad specialisering på produktionssidan som man vågar anta är tämligen generell borde studeras med avseende på dess effekt på nyttokonstens varaktighet. Detta synes desto mer angeläget som den ökade specialiseringen torde medföra en förändring i företagens risksituation. Med få produkter i sortiment är företagets riskspridning begränsad och dess beroende av resp.

[1] Illustrationsmaterial har överlämnats för några fall.

modells förmåga att slå igenom och hålla sig kvar på marknaden därför större relativt sett än i ett läge med ett bredare sortiment. Vilken inverkan detta kan ha på modellernas varaktighet är svårt att uttala sig om men torde vara beroende av bl. a. företagets egna insatser i den nya situationen liksom av marknadsförhållandena. Den stigande levnadsstandarden torde utgöra en annan allmän utvecklingstendens av betydelse i sammanhanget. Den medför sannolikt ökade krav hos konsumenterna på produktdifferentiering. Med större resurser tillgängliga för att täcka ett visst behov följer troligen ökade anspråk på valmöjligheter. Det kan också tänkas att konsumenterna successivt utser nya egenskaper hos en produkt som föråldringsfaktorer och därigenom påverkar de allmänna förutsättningarna för nyttokonsten och dess varaktighet.

AGREEMENT OF THE HAGUE

concerning the International Deposit of Industrial Designs of 6th November, 1925, as revised at London on 2nd June, 1934, and at The Hague on 28th November, 1960

The Contracting States,

Moved by the desire to provide the creators of industrial designs with an opportunity of obtaining by an international deposit an effective protection in a larger number of States;

Considering it desirable to that end to revise the Agreement for the International Deposit of Industrial Designs signed at the Hague on 6th November, 1925, and revised at London on 2nd June, 1934,

Have agreed as follows:

Article 1

(1) The Contracting States constitute a Separate Union for the International Deposit of Industrial Designs.

(2) Only States members of the International Union for the Protection of Industrial Property may become parties to this Agreement.

Article 2

For the purposes of this Agreement the following expressions shall have the meanings attributed to them herebelow:

"Agreement of 1925", Agreement of The Hague for the International Deposit of Industrial Designs of 6th November, 1925;

"Agreement of 1934", Agreement of The Hague for the International Deposit of Industrial Designs of 6th November, 1925, as revised at London on 2nd June, 1934;

"this Agreement" or "the present Agreement", the Agreement of the Hague for the International Deposit of Industrial Designs as established by the present instrument;

"Regulations", Regulations for the execution of the present Agreement;

"International Bureau", Bureau of the International Union for the Protection of Industrial Property;

"International deposit", a deposit made in the International Bureau;

"national deposit", a deposit made in the national office of a Contracting state;

"multiple deposit", a deposit including several designs;

"State of origin of an international deposit", the Contracting State in which the applicant has a real and effective industrial or commercial establishment or, if the applicant has such establishments in several Contracting States, the Contracting State which he has indicated in his application; if the applicant

does not have such an establishment in any Contracting State, the Contracting State in which he is domiciled; if he has no domicile in a Contracting State, the Contracting State of which he is a national;

"State having a novelty examination", a Contracting State the national law of which provides for a system which involves a preliminary *ex officio* search and examination by its national office as to the novelty of each deposited design.

Article 3

Nationals of a Contracting State and persons who, without being nationals of a Contracting State, are domiciled or have a real and effective industrial or commercial establishment in a Contracting State, may deposit designs in the International Bureau.

Article 4

(1) International deposit may be made in the International Bureau:

1. directly, or
2. through the intermediary of the national office of a Contracting State if the law of that State so permits.

(2) The national law of any Contracting State may require that international deposits of which it is the State of origin shall be made through its national office. Non-compliance with this requirement shall not affect the effects of the international deposit in the other Contracting States.

Article 5

(1) The international deposit shall consist of an application, one or more photographs or other graphic representations of the design, and payment of the fees prescribed by the Regulations.

(2) The application shall contain:

1. an enumeration of the Contracting States in which the applicant requests the international deposit to be effective;
2. the designation of the article or articles in which it is intended to incorporate the design;
3. if the applicant wishes to claim the priority provided for in Article 9, a statement of the date, the State, and the number of the deposit which gives rise to the right of priority;
4. such other particulars as the Regulations prescribe.

(3) *(a)* In addition, the application may contain:

1. a short description of characteristic features of the design;
2. a statement as to who is the true creator of the design;
3. a request for deferment of publication as provided for in Article 6 (4).

(b) The application may be accompanied also by samples or models of the article or articles incorporating the design.

(4) A multiple deposit may include several designs intended to be incorporated in articles included in the same class of the International Design Classification referred to in Article 21 (2), item 4.

Article 6

(1) The International Bureau shall maintain the International Design Register and shall register the international deposits therein.

(2) The international deposit shall be deemed to have been made on the date on which the International Bureau received the application in due form, the

fees payable with the application, and the photograph or photographs or other graphic representations of the design, or, if the International Bureau received them on different dates, the last of these dates. The registration shall bear the same date.

(3) *(a)* For each international deposit, the International Bureau shall publish in a periodical bulletin:

1. reproductions in black and white or, at the request of the applicant, in colour, of deposited photographs or other graphic representations;
2. the date of the international deposit;
3. the particulars prescribed in the Regulations.

(b) The International Bureau shall send the periodical bulletin to the national offices as soon as possible.

(4) *(a)* At the request of the applicant, the publication referred to in paragraph (3) *(a)* shall be deferred for such period as he may request. This period may not exceed twelve months computed from the date of the international deposit. However, if priority is claimed, the starting date of this period shall be the priority date.

(b) At any time during the period referred to in subparagraph *(a)* the applicant may request immediate publication or may withdraw his deposit. The withdrawal of the deposit may be limited to one or more Contracting States and, in the case of a multiple deposit, to only some of the designs included therein.

(c) If the applicant fails to pay in time the fees payable before the expiration of the period referred to in subparagraph *(a)*, the International Bureau shall cancel the deposit and shall not effect the publication referred to in paragraph (3) *(a)*.

(d) Until the expiration of the period referred to in subparagraph *(a)* the International Bureau shall keep in confidence the registration of deposits made subject to deferred publication, and the public shall have no access to any documents or objects concerning such deposits. These provisions apply without limitation in time if the applicant has withdrawn the deposit before the expiration of the said period.

(5) Except as provided in paragraph (4), the Register and all documents and objects filed with the International Bureau shall be open to inspection by the public.

Article 7

(1) *(a)* A deposit registered in the International Bureau shall have the same effect in each of the Contracting States designated by the applicant in his application as if all the formalities required by the national law for the grant of protection had been complied with by the applicant and as if all administrative acts required to this end had been accomplished by the Administration of such State.

(b) Subject to the provisions of Article 11, the protection of designs the deposit of which has been registered in the International Bureau is governed in each Contracting State by those provisions of the national law which are applicable in that State to designs the protection of which has been claimed on the basis of a national deposit and concerning which all formalities and acts have been complied with and accomplished.

(2) An international deposit shall have no effect in its State of origin if the national law of that State so provides.

Article 8

(1) Notwithstanding the provisions of Article 7, the national office of a Contracting State the national law of which provides that the national office may,

on the basis of an administrative *ex officio* examination or pursuant to an opposition by a third party, refuse protection, shall, in case of refusal, notify the International Bureau within six months that the design does not meet the requirements of its national law other than the formalities and administrative acts referred to in Article 7 (1). If no such refusal is notified within a period of six months, the effects of the international deposit shall commence in that State as from the date of that deposit. However, in a Contracting State having a novelty examination, the effects of the international deposit, while retaining its priority, shall, if no refusal is notified within six months, commence at the expiration of the six-months period unless the national law provides for an earlier date for deposits made with its national office.

(2) The period of six months referred to in paragraph (1) shall be computed from the date on which the national office receives the issue of the periodical bulletin in which the registration of the international deposit has been published. The national office shall communicate this date to third parties at their request.

(3) The applicant shall have the same means of recourse against the refusal of the national office referred to in paragraph (1) as if he had deposited his design in that national office; in any case, the refusal shall be subject to a request for reexamination or appeal. The notification of such refusal shall indicate:

1. the reasons for which it is found that the design does not meet the requirements of the domestic law;
2. the date referred to in paragraph (2);
3. the time allowed for a request for re-examination or appeal;
4. the authority to which the request or appeal may be addressed.

(4) *(a)* The national office of a Contracting State the domestic law of which contains provisions of the kind referred to in paragraph (1) and which requires a statement as to who is the true creator of the design or a description of the design, may provide that, upon request and within a period not less than sixty days from the sending of such a request by the said office, the applicant shall file the language of the application filed with the International Bureau:

1. a statement as to who is the true creator of the design;
2. a short description emphasizing the essential characteristic features of the design as shown by the photographs or other graphic representations.

(b) No fees shall be charged by a national office in connection with the filing of such statements or descriptions or for their possible publication by the national office.

(5) *(a)* Any Contracting State the domestic law of which contains provisions of the kind referred to in paragraph (1) shall notify the International Bureau accordingly.

(b) If a Contracting State has several systems for the protection of designs one of which provides for novelty examination, the provisions of this Agreement concerning States having a novelty examination shall apply only to the said system.

Article 9

If the international deposit of a design is made within six months of the first deposit of the same design in a State member of the International Union for the Protection of Industrial Property, and if priority is claimed for the international deposit, the priority date shall be that of the first deposit.

Article 10

(1) An international deposit may be renewed every five years by paying, during the last year of each period of five years, the renewal fees prescribed by the Regulations.

(2) Subject to the payment of a surtax fixed by the Regulations, a period of grace of six months is granted for the renewal of the international deposit.

(3) At the time of paying the renewal fees, the international deposit number and, if the renewal is not to be effected for all the Contracting States for which the deposit is about to expire, the Contracting States for which the renewal is to be effected, must be indicated.

(4) Renewal may be limited to less than all the designs included in a multiple deposit.

(5) The International Bureau shall record and publish the renewals.

Article 11

(1) *(a)* The term of protection granted by a Contracting State to a design for which an international deposit has been made shall not be less than:

1. ten years from the date of the international deposit if the deposit was renewed;
2. five years from the date of the international deposit in the absence of renewal.

(b) However, if, according to the provisions of the national law of a Contracting State having a novelty examination, protection starts at a date later than that of the international deposit, the minimum terms provided in subparagraph *(a)* shall be computed from the date at which protection starts in that State. The fact that international deposit is not renewed or is renewed only once does not affect the minimum terms of protection thus defined.

(2) If the national law of a Contracting State provides for designs for which a national deposit has been made a protection the duration of which with or without renewal, is longer than ten years, protection of the same duration shall, on the basis of the international deposit and its renewals, be granted in that State to designs for which an international deposit has been made.

(3) A Contracting State may, by its national law, limit the minimum term of protection of designs for which an international deposit has been made to the terms provided for in paragraph (1).

(4) Subject to the provisions of paragraph (1) *(b)*, the protection in a Contracting State shall terminate at the date of expiration of the international deposit, unless the national law of that State provides that the protection shall continue after the date of expiration of the international deposit.

Article 12

(1) The International Bureau shall record and publish changes affecting the ownership of a design concerning which an international deposit is in effect. It is understood that the transfer of the ownership may be limited to the rights arising out of the international deposit in less than all the Contracting States and, in the case of a multiple deposit, to less than all the designs included therein.

(2) The recording referred to in paragraph (1) shall have the same effect as if it had been made in the national offices of the Contracting States.

Article 13

(1) The owner of an international deposit may, be means of a declaration addressed to the International Bureau, renounce his rights for all or only some of the Contracting States and, in the case of a multiple deposit, for all or some of the designs included therein.

(2) The International Bureau shall record and publish such declarations.

Article 14

(1) No Contracting State may, as a condition of recognition of the right to protection, require that the article incorporating the design bear an indication or mention of the deposit of the design.

(2) If the domestic law of a Contracting State provides for a notice on the article for any other purpose, then such State shall consider such requirements fulfilled if all the articles offered to the public under the authorization of the owner of the rights in the design, or a tag attached to such articles, bear the international design notice.

(3) The international design notice shall consist of the symbol Ⓓ (a capital D in a circle) accompanied by:

1. the year of the international deposit and the name, or usual abbreviation of the name, of the depositor, or
2. the number of the international deposit.

(4) The mere appearance of the international design notice on the articles or the tags shall in no case be interpreted as implying a waiver of protection by virtue of copyright or otherwise whenever, in the absence of such notice, a claim to such protection can be made.

Article 15

(1) The fees prescribed by the Regulations shall consist of:

1. fees for the International Bureau;
2. fees for the Contracting States designated by the applicant, namely:

(a) a fee for each Contracting State;

(b) a fee for each Contracting State having a novelty examination and which requires the payment of a fee for such an examination.

(2) Any fees paid for the same deposit for a Contracting State under paragraph (1), item 2. *(a)*, shall be deducted from the amount of the fee referred to in paragraph (1), item 2. *(b)*, if the latter fee becomes payable for the same State.

Article 16

(1) The fees for Contracting States referred to in Article 15 (1), item 2, shall be collected by the International Bureau and paid over annually to the Contracting States designated by the applicant.

(2) *(a)* Any Contracting State may notify the International Bureau that it waives its right to the supplementary fees referred to in Article 15 (1), item 2. *(a)*, in respect of international deposits of which any other Contracting State making a similar waiver is the State of origin.

(b) It may also make a waiver in respect of international deposits of which it is itself the State of origin.

Article 17

The Regulations shall govern the details concerning the implementation of this Agreement and particularly:

1. the languages and the number of the copies in which the application for deposit must be filed and the data to be supplied in the application;
2. the amount due, date and method of the payment of the fees for the International Bureau and for the States, including the limits of the fee for Contracting States having a novelty examination;
3. the number, size, and other characteristics of the photographs or other graphic representations of each design deposited;

4. the length of the description of characteristic features of the design;
5. the limits of and conditions under which samples or models of the articles incoporating the design may accompany the application;
6. the number of the designs that may be included in a multiple deposit and other conditions governing multiple deposits;
7. all matters relating to the publication and distribution of the periodical bulletin referred to in Article 6 (3) *(a)*, including the number of copies of the bulletin which shall be given free of charge to the national offices, and the number of copies which shall be sold at a reduced price to such offices;
8. the methods of notifying by the Contracting States of any refusal made under Article 8 (1), and the methods of communicating and publishing of such refusals by the International Bureau;
9. the conditions of recording and publication by the International Bureau of changes affecting the ownership of a design referred to in Article 12 (1) and of renunciations referred to in Article 13;
10. the disposal of documents and articles concerning deposits for which the possibility of renewal ceases to exist.

Article 18

The provisions of this Agreement shall not prevent the claiming of the application of possible wider protection resulting from the national law of a Contracting State, nor shall they affect in any way the protection which is granted to works of art or works of applied art by international copyright treaties or conventions.

Article 19

The fees of the International Bureau for the services provided by the present Agreement shall be fixed in such a manner:

(a) that their yield covers all the expenses of the International Design Service and all those necessitated by the preparation for and holding of meetings of the International Designs Committee or conferences of revision of the present Agreement;

(b) that they allow for the maintenance of the reserve fund referred to in Article 20.

Article 20

(1) There is hereby established a reserve fund of two hundred and fifty thousand Swiss Francs. The amount of the reserve fund may be modified by the International Designs Committee referred to in Article 21.

(2) The surplus receipts of the International Design Service shall be credited to the reserve fund.

(3) *(a)* However, at the time of the coming into force of this Agreement, the reserve fund shall be constituted by each Contracting State paying a sole contribution computed in proportion to the number of units corresponding to the class to which it belongs by virtue of Article 13 (8) of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property.

(b) States which become party to the present Agreement after its coming into force shall also pay a sole contribution. This shall be computed according to the principles referred to in the preceding subparagraph in such a manner that all States, whatever the date of their becoming party to the Agreement, pay the same contribution for each unit.

(4) When the amount of the reserve fund exceeds the established ceiling, the surplus shall be periodically distributed among the Contracting States in propor-

tion to the sole contribution of each until the amount of each contribution is reached.

(5) When the sole contributions shall have been fully reimbursed, the International Designs Committee may decide that States subsequently becoming party to the Agreement are not required to pay the sole contribution.

Article 21

(1) There is hereby established an International Designs Committee consisting of representatives of all the Contracting States.

(2) The Committee shall have the following duties and powers:

1. to establish its own rules of procedure;
2. to amend the Regulations;
3. to modify the ceiling of the reserve fund referred to in Article 20;
4. to establish the International Design Classification;
5. to study matters concerning the application and possible revision of the present Agreement;
6. to study all other matters concerning the international protection of designs;
7. to comment on the yearly administrative reports of the International Bureau and to give general directives to the International Bureau concerning the discharge of the duties entrusted to it by virtue of this Agreement;
8. to draw up a statement on the foreseeable expenditure of the International Bureau for each three-year period to come.

(3) The decisions of the Committee shall be taken by a majority of four fifths of its members present or represented and voting in the case of paragraph (2), items 1, 2, 3 and 4, and by a simple majority in all other cases. Abstentions shall not be considered as votes.

(4) The Committee shall be convened by the Director of the International Bureau:

1. at least once every three years;
2. at any time on request of one third of the Contracting States, or, if deemed necessary, at the initiative of the Director of the International Bureau or the Government of the Swiss Confederation.

(5) The travel expenses and subsistence allowances of the members of the Committee shall be borne by their respective Governments.

Article 22

(1) The Regulations may be amended either by the Committee as provided for in Article 21 (2), item 2, or by a written procedure as provided in paragraph (2) below.

(2) In case of written procedure, amendments will be proposed by the Director of the International Bureau in a circular letter addressed to the Government of each Contracting State. The amendments will be considered as adopted if, within one year from their communication, no Contracting State has communicated an objection.

Article 23

(1) This Agreement shall remain open for signature until 31st December, 1961.

(2) It shall be ratified and the instruments of ratification shall be deposited with the Government of the Netherlands.

Article 24

(1) States members of the International Union for the Protection of Industrial Property which do not sign this Agreement may accede thereto.

(2) Such accessions shall be notified through diplomatic channels to the Government of the Swiss Confederation, and by it to the Governments of all Contracting States.

Article 25

(1) Each Contracting State undertakes to provide for the protection of designs and to adopt, in accordance with its constitution, the measures necessary to ensure the application of this Agreement.

(2) At the time a Contracting State deposits its instrument of ratification or accession, it must be in a position under its national law to give effect to the terms of this Agreement.

Article 26

(1) This Agreement shall enter into force one month after the date on which the Government of the Swiss Confederation shall have dispatched a notification to the Contracting States of the deposit of ten instruments of ratification or accession at least four of which being those of States which, at the date of the present Agreement, are not party to the Agreement of 1925 or the Agreement of 1934.

(2) Thereafter, the deposit of the instruments of ratifications and accessions shall be notified to the Contracting States by the Government of the Swiss Confederation. Such ratifications and accessions shall become effective one month after the date of the dispatch of such notification unless, in the case of accession, a later date is indicated in the instrument of accession.

Article 27

Any Contracting State may at any time notify the Government of the Swiss Confederation that this Agreement shall apply also to all or any of the Territories for the international relations of which it is responsible. Thereupon the Government of the Swiss Confederation shall communicate this notification to the Contracting States and the Agreement shall apply to the said Territories at the expiration of one month after the dispatch of the communication by the Government of the Swiss Confederation to the Contracting States unless a later date is indicated in the notification.

Article 28

(1) Any Contracting State may, by notification addressed to the Government of the Swiss Confederation, denounce this Agreement in its own name or on behalf of all or any of the Territories as to which a notification has been given under Article 27. Such notification shall take effect one year after its receipt by the Government of the Swiss Confederation.

(2) Denunciation shall not relieve any Contracting State of its obligations under this Agreement in respect of designs deposited in the International Bureau before the effective date of the denunciation.

Article 29

(1) This Agreement shall be submitted to periodical revision with a view to the improvement of the protection resulting from the international deposit of designs.

(2) Revision conferences shall be called at the request of the International Designs Committee or of not less than half of the Contracting States.

Article 30

(1) Two or more Contracting States may at any time notify the Government of the Swiss Confederation that, subject to the conditions indicated in the notification:

1. a common office has been substituted for their several national offices;
2. they are to be considered as a single State for the purposes of Articles 2 to 17.

(2) This notification shall take effect six months after the date of dispatch of the communication of this notification which shall be made by the Government of the Swiss Confederation to the Contracting States.

Article 31

(1) Only the present Agreement shall be applicable in the mutual relations of States parties to both the present Agreement and the Agreement of 1925, or the Agreement of 1934. However, such States shall in their mutual relations apply the Agreement of 1925 or the Agreement of 1934, whichever is the case, to designs which were deposited in the International Bureau prior to the date at which the present Agreement became applicable in their mutual relations.

(2) *(a)* Any State party to both the present Agreement and the Agreement of 1925 shall continue to apply the Agreement of 1925 in its relations to States parties only to the Agreement of 1925, unless it denounced the Agreement of 1925.

(b) Any State party to both the present Agreement and the Agreement of 1934 shall continue to apply the Agreement of 1934 in its relations to States parties only to the Agreement of 1934, unless it denounced the Agreement of 1934.

(3) States parties to the present Agreement only shall not be bound to States which, without being party to the present Agreement, are party to the Agreement of 1934 or the Agreement of 1925.

Article 32

(1) Signature and ratification of, or accession to, the present Agreement by a State party, at the date of this Agreement, to the Agreement of 1925 or the Agreement of 1934, shall be considered as including signature and ratification of, or accession to, the Protocol annexed to the present Agreement, unless such State makes at the time of signing or depositing the instrument of accession an express declaration to the contrary effect.

(2) Any Contracting State having made the declaration referred to in paragraph (1), or any other Contracting State not party to the Agreement of 1925 or the Agreement of 1934, may sign or accede to the Protocol annexed to this Agreement. At the time of signing or depositing its instrument of accession it may declare that it does not consider itself bound by paragraph (2) *(a)* or (2) *(b)* of the Protocol; in this case, the other States parties to the Protocol shall be under no obligation to apply the excluded provision in their relations to that State. The provisions of Articles 23 to 28 inclusive, shall apply by analogy.

Article 33

The present Act shall be signed in a single copy which shall be deposited in the archives of the Government of the Netherlands. A certified copy shall be forwarded by the latter to the Government of each State which will have signed the present Agreement or which will have adhered thereto.

In witness whereof the undersigned Plenipotentiaries, having presented their duly recognized full powers, have affixed their signature.

Done at The Hague, the 28th November, 1960.

Bilaga 6

DRAFT INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL DESIGNS

(Geneva, October 12—16, 1964)

Class 1 — Foodstuffs and dietetic foods

Sub-Class:

01) Baker's products, biscuits, macaroni, etc.
02) Chocolates, confectionery, ices
03) Cheeses
04) Butchers' meat (including pork products)
05) Animal foodstuffs
99) Miscellaneous

Class 2 — Articles of clothing

Sub-Class:

01) Garments, dresses and coats
02) Lingerie, corsets, brassières
03) Hats, ladies' headwear
04) Footwear, gloves (including boots, shoes and slippers)
05) Neckties, scarves and neckerchiefs
99) Miscellaneous

Class 3 — Travel goods and personal belongings

Sub-Class:

01) Trunks, suitcases and brief-cases
02) Bags, pocket-books and purses
03) Umbrellas, walking-sticks
04) Fans
99) Miscellaneous

Class 4 — Brushware

Sub-Class:

01) Brushes for cleaning
02) Toilet brushes
03) Clothes brushes
04) Brooms
05) Paint-brushes
99) Miscellaneous

Class 5 — Textile articles and sheeting of similar use[1]

Sub-Class:
01) Spun articles
02) Textile fabrics (woven, knitted, etc.)
03) Non-textile artificial sheets for a similar use
04) Felt
05) Covering sheets (wallpaper, linoleum, etc.)
06) Lace
07) Embroideries
08) Ribbons, braids and other trimmings
09) Bedspreads
10) Household linen and napery
11) Leather and substitutes
99) Miscellaneous

Class 6 — Furnishing

Sub-Class:
01) Furniture
02) Mattresses and cushions
03) Curtains
04) Carpets
05) Mirrors
06) Frames
07) Mats
99) Miscellaneous

Class 7 — Household goods

Sub-Class:
01) China and crockery
02) Cooking utensils and containers
03) Knives, forks and spoons
04) Chooping, mincing, grinding and mixing machines
05) Flat-irons and laundering, cleaning and drying equipment
99) Miscellaneous

Class 8 — Tools and hardware

Sub-Class:
01) Tools for agriculture, forestry and horticulture
02) Other tools
03) Locks and metal fittings
04) Nails, screws, nuts, bolts, etc.
99) Miscellaneous

Class 9 — Packing

Sub-Class:
01) Bottles, flasks, carboys, demijohns and pots
02) Drums and casks

[1] These terms cover all textile articles, natural or artificial and all covering materials in the form of sheets.

03) Boxes and cases
04) Hampers, crates and baskets
05) Bags, wrappers and tubes
06) Ropes and hooping materials
99) Miscellaneous

Class 10 — Clocks and watches, optical and precision intruments

Sub-Class:
01) Watches
02) Alarms
03) Clocks
04) Dials and all other clock parts
05) All other chronometrical instruments
06) Nautical, geodetic and optical instruments and articles
07) Scales
08) Testing instruments
99) Miscellaneous

Class 11 — Adornment

Sub-Class:
01) Jewels
02) Trinkets, dishes, flower-vases
03) Medals
04) Artificial flowers
05) Decorations for Christmas trees
99) Miscellaneous

Class 12 — Vehicles

Sub-Class:
01) Vehicles drawn by animals
02) Locomotives and rolling-stock for railways and any other vehicles on rails
03) Telpher carriers and chair-lifts
04) Ships and boats
05) Aircraft and space vehicles
06) Motor cars
07) Buses, lorries and tractors
08) Trailers
09) Motorcycles and bicycles
10) Perambulators and invalid chairs
11) Pneumatic tyres and inner tubes
99) Miscellaneous

Class 13 — Electrical energy

Sub-Class:
01) Generators and motors
02) Power transformers, rectifiers, batteries and accumulators
03) Equipment for distribution and control of electric power (conductors, switchgear, etc.)
99) Miscellaneous

Class 14 — Electrical and electronic equipment

Sub-Class:

01) Recorders and equipment for retrieval of information
02) Communications equipment (telegraph, telephone, teletype, television and radio)
03) Amplifiers
99) Miscellaneous

Class 15 — Industrial and household machines

Sub-Class:

01) Prime movers
02) Pumps and compressors
03) Agricultural machinery
04) Construction machinery
05) Machinery for engineering
06) Laundry and cleaning machines
07) Textile sewing and knitting machines
08) Refrigeration apparatus
99) Miscellaneous

Class 16 — Photography and cinematography

Sub-Class:

01) Photographic and movie cameras, exposure meters
02) Projection equipment
03) Apparatus for photo-copying documents or for reproducing photographs
99) Miscellaneous

Class 17 — Musical instruments

Sub-Class:

01) Keyboard instruments
02) Wind instruments
03) Stringed instruments
04) Percussion instruments
05) Mechanical instruments
99) Miscellaneous

Class 18 — Printing

Sub-Class:

01) Typewriters and calculating machines with the exception of electronic machines
02) Typographical machinery
03) Machinery for printing by processes other than typography (excluding photo-copying machinery)
04) Characters and type faces
99) Miscellaneous

Class 19 — Stationery

Sub-Class:
01) Writing paper and envelopes
02) Office equipment
03) Calendars
04) Bindings
05) Illustrated cards
06) Materials for writing by hand, for painting (excluding brushes), for sculpture and for engraving
07) Teaching materials
99) Miscellaneous

Class 20 — Sales equipment and advertising

Sub-Class:
01) Automatic vending machines
02) Display and sales equipment
03) Signboards and advertising materials
99) Miscellaneous

Class 21 — Games, toys and sports goods

Sub-Class:
01) Games
02) Toys
03) Gymnastics apparatus and equipment
04) Sports apparatus and equipment
05) Tents and caravans
99) Miscellaneous

Class 22 — Arms and tackle for hunting and fishing

Sub-Class:
01) Side-arms
02) Projectile weapons
03) Ammunition and fuses
04) Hunting equipment
05) Fishing tackle
99) Miscellaneous

Class 23 — Sanitary equipment

Sub-Class:
01) Water distribution equipment including pipes and pipe fittings
02) Sanitary fittings and equipment (bath, showers, washbasins, lavatories, sanitary units, etc.)
99) Miscellaneous

Class 24 — Medical and laboratory equipment

Sub-Class:
01) Equipment for transport and accommodation for patients
02) Hospital and laboratory equipment (for diagnostic, tests, operations, treatment)

03) Medical, surgical, dental instruments
04) Protheses
05) Material for dressing and nursing
99) Miscellaneous

Class 25 — Building units and construction elements

Sub-Class:
01) Building material (bricks, beams, tiles, slates, etc.)
02) Houses, garages, etc.
03) Civil engineering elements
99) Miscellaneous

Class 26 — Lighting apparatus

Sub-Class:
01) Lamps, standard lamps, chandeliers, wall and ceiling fixtures
02) Public lighting fixtures (outside lamps, stage-lighting, floodlights)
03) Candles, candlesticks
04) Luminous appliances, tubes and plates
05) Lamp-shades
99) Miscellaneous

Class 27 — Heating and cooking equipment

Sub-Class:
01) Heating equipment
02) Cooking equipment
03) Solid fuel
99) Miscellaneous

Class 28 — Tobacco and smoker's supplies

Sub-Class:
01) Tobacco, cigars and cigarettes
02) Pipes, cigar and cigarette holders
03) Ash-trays
04) Matches
05) Lighters
06) Cigar cases, cigarette cases, tobacco jars and pouches
99) Miscellaneous

Class 29 — Pharmaceutical, cosmetic and toilet articles and products

Sub-Class:
01) Pharmaceutical articles and products
02) Cosmetic and toilet articles and products
99) Miscellaneous

Class 30 — Safety equipment and human protection

Class 31 — Articles for the care and treatment of animals

Class 32 — Miscellaneous

All the products not included in the preceding classes.

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1965

1. Transportekonomisk forskning i Norden.
3. Enkelte mellomriksveger mellom Norge og Sverige.
4. Forskning af international politik.
5. Afro-asiatiske studier i Norden.
6. Utbildning av sjukhusadministratörer i Norden.
7. Nordisk forskningskonferens i Helsingfors.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1. Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. [2] Del 2. Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. [3] Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. [34] Del 5. Förslaget till riksdagsordning. [37]
Rättegångshjälp. [13]
Godtrosförvärv av lösöre. [14]
Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. [17]
Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. [18]
Dagstidningarnas ekonomiska villkor. [22]
Ändringar i ensittarlagen m. m. [26]
Pensionsstiftelser II. [41]
Författningsfrågan och det kommunala sambandet. [54]
Radioansvarighetslag. [58]
Mönsterskydd. [61]

Utrikesdepartementet

Sveriges sjöterritorium. [1]

Försvarsdepartementet

Soldathemsverksamheten. [52]

Socialdepartementet

Tandvårdsförsäkring. [4]
Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. [24]
Hälso- och socialvårdens centrala administration. [49]
Mentalsjukhusens personalorganisation. Del II. Målsättning och utformning. [50]
Barn på anstalt. [55]
Samordnad rehabilitering. Del 3. Rehabiliteringsinsatser i näringslivet. [57]

Kommunikationsdepartementet

Skånes och Hallands vattenförsörjning. [8]
Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen. [19]
1960 års radioutredning. 1. Radions och televisionens framtid i Sverige I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor. Organisations- och finansieringsfrågor. [20] 2. Radions och televisionens framtid i Sverige II. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Forskningsfrågor. [21]
Vägmärken. [33]
Nykterhet i trafik. [35]
Körkortet och trafikutbildningen. [42]
Statens trafikverk. [43]
Radiolag. [46]
Statens vägverk. [47]
Arbetstid och arbetsinspektion för vägtrafiken. [48]

Finansdepartementet

Måttenheter. [5]
Uppbördsfrågor. [23]
Nytt skattesystem. Remissyttranden. [28]

Ecklesiastikdepartementet

Antikvitetskollegiet. [10]
1963 års universitets- och högskolekommitté 1. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. [11] 2. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. [12]
De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. [15]
1960 års lärarutbildningssakkunniga III. 1. Studieplaner för lärarutbildning. [25] 2. Lärarutbildningen IV: 1. [29] 3. Lärarutbildningen IV: 2. [30] 4. Specialundersökningar om lärarutbildning V. [31]
Fackutbildning i automatisk databehandling. [56]
Kyrklig beredskap. [59]
Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. [60]

Jordbruksdepartementet

Ny jordförvärvslag. [16]
1960 års jordbruksutredning. 1. De svenska jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. [27]
Stöd åt hästaveln. [44]

Handelsdepartementet

Sveriges släktnamn 1965. [36]
Beredskap mot oljeskador. [45]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommittén VI. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. [6] VII. Kommunala bolag. [40]
Praktik- och feriearbetsförmedling. [7]
Arbetsmarknadspolitik. [9]
Höjd bostadsstandard. [32]
Affärstidsutredningen. 1. Affärstiderna. Del I. Motiv och lagförslag. [38] 2. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökning. [39]
Gemensamma bostadsförmedlingar. [51]
Polisutbildningen. [53]

KUNGL. BOKTRYCKERIET
P. A. NORSTEDT & SÖNER
STOCKHOLM 1965